

tmmob
makina mühendisleri odası
istanbul şubesi

50. YIL

26. Dönem Şube ve Temsilcilik Söyleşileri-II

- Binalarda Isıtma Sistemleri
- Bilinç Oluşuyor Ya Kullan Ya Kaybet
- Tarihi Çevre ve Kültürel Varlıklarımız
- "Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar"
- Teknoloji Uygarlığı ve Felsefe
- Köy Enstitüleri
- İşletme Gözüyle Tesisat Problemleri ve Çözümleri
- Ulaşım Politikaları ve Demiryolu-1 "Pamukova Tren Kazası"
- Mühendislik ve Etik
- Felakete Koşan Kent İstanbul (Sky TV Televizyon Programı)
- Teknoloji ve Aşk
- AB Müzakereleri Sürecinde Makina İmalat Sektörü
- Bilgisayar Teknolojilerinin Geleceği ve Açık Yazılım
- Kartal Sağlık Platformu Panel: "Sağlımız, Çalışma Hayatımız, Emekliliğimiz Nereye Gidiyor?"
- Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO)
- 26. Dönem II. Genel Üye Toplantısı

tmmob
makina mühendisleri odası
istanbul şubesi

26. DÖNEM
ŞUBE VE TEMSİLCİLİK
SÖYLEŞİLERİ - II

Nisan 2005
İstanbul

tmmob
makina mühendisleri odası
istanbul şubesi

Katip Mustafa Çelebi Mah. İpek Sok. No: 13 Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 444 8 666 Fax: (0212) 249 86 74
e-posta: istanbul@mmo.org.tr

ISBN : 975-395-815-3

Bu kitabın yayın hakkı MMO'ya aittir.
Kitabın hiçbir bölümü değiştirilemez, MMO'nun izni olmadan kitabın hiçbir bölümü elektronik, mekanik fotokopi vs. yollarla kopya edilip kullanılamaz. Kaynak göstermek şartıyla kitaptan alıntı yapılabilir.

Nisan 2005/İSTANBUL

Baskı: Can Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel:0212 613 10 77 - 0212 613 15 47
Mayıs 2005

İÇİNDEKİLER

Binalarda Isıtma Sistemleri (2 Ekim 2004)
MMO İstanbul Şubesi 1
Azmi Bakdur

Bilinç Oluşuyor Ya Kullan Ya Kaybet (28 Ekim 2004)
MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği 13
Dr. Aydın Demircan

Tarihi Çevre ve Kültürel Varlıklarımız (04 Kasım 2004)
MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği 33
Doç. Dr. Nevzat İlhan

"Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar" (08 Aralık 2004)
MMO İstanbul Şubesi 47
Ahmet Atalık - Ali Haydar Süslü

Teknoloji Uygarlığı ve Felsefe (10 Aralık 2004)
MMO İstanbul Şubesi 75
Prof. Dr. Şafak Ural

Köy Enstitüleri (16 Aralık 2004)
MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği 97
Murat Ceyhan

İşletme Gözüyle Tesisat Problemleri ve Çözümleri (16 Aralık 2004)
MMO İstanbul Şube Kadıköy Temsilciliği 113
Eser Çizer

Ulaşım Politikaları ve Demiryolu-1 "Pamukova Tren Kazası" (16 Aralık 2004) - MMO İstanbul Şubesi.....133
Mak. Müh. Levent Serhan

Mühendislik ve Etik (28 Aralık 2004)
MMO İstanbul Şubesi 161
Doç. Dr. Seyhan Uygur Onbaşıoğlu - Çevre Müh. Örgen Uğurlu - Üzeyir Uludağ

Felakete Koşan Kent İstanbul (7 Ocak 2005)
(Sky TV Televizyon Programı) 181
Rüstem Batum

Teknoloji ve Aşk (12 Ocak 2005)
MMO İstanbul Şubesi 201
Prof. Dr. Ahmet İnam

AB Müzakereleri Sürecinde Makina İmalat Sektörü (26 Ocak 2005)
MMO İstanbul Şubesi 229
Mak. Yüh. Müh. Yavuz Büyülken

Bilgisayar Teknolojilerinin Geleceği ve Açık Yazılım (27 Ocak 2005)
MMO İstanbul Şube Kartal Temsilcilik.....243
Cüneyt Kaplanoğlu

Kartal Sağlık Platformu Panel: "Sağlımız, Çalışma Hayatımız, Emekliliğimiz Nereye Gidiyor?" (02 Şubat 2005) 259
Prof. Dr. Gencay Gürsoy

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) (17 Şubat 2005)
MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği.....287
Ali Haydar Süslü

26. Dönem II. Genel Üye Toplantısı (11 Ocak 2005).....305
Bülent Öntaş

SUNUŞ

Değerli meslektaşlarımız;

26. dönemde MMO İstanbul Şubesi tarafından şube ve temsilciliklerde gerçekleştirdiğimiz söyleşilerin II. bölümünü yayınlamaktan mutluluk duyuyoruz.

Birincisini Ocak 2005'te yayınladığımız söyleşiler kitabından Nisan 2005'e kadar düzenlenen ikinci grup söyleşilere 6000'nin üzerinde üye, meslektaş ve mühendis katıldı.

Yaklaşık üç yıldır sürdürdüğümüz ve haftada en az bir defa gerçekleştirdiğimiz söyleşiler artık odamızın geleneksel çalışmalarının bir parçası durumuna gelmiştir. Üyelerimizin söyleşilere gösterdiği ilgi ve katılım bizlerin gelecek dönemlerde yeni söyleşiler düzenlenmesi konusunda ilham kaynağını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda 26. Dönem Şube ve temsilcilik söyleşilerine katılan, katkı sunan, üyelerimize, uzmanlara, bilim insanlarına, söyleşi ve kitabın hazırlıklarını yapan meslektaşlarımız teknik görevlilerine, Odamız ve Şube Yönetim Kurulumuz adına teşekkür ederiz.

26. dönem söyleşiler kitabının III. Bölümünde buluşmak dileğiyle...

TMMOB Makina Mühendisleri Odası
İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu

BİNALARDA ISITMA SİSTEMLERİ

MMO İstanbul Şubesi

2 Ekim 2004

Azmi BAKDUR

AZMİ BAKDUR: Binalarda ısıtma sistemleri var, kazanlar var. Bu kazanlar sıvı yakıtlı kazanlardır. Sıvı yakıtlı olarak kullanılan kazanlar fueloil ile çalışan kazanlardır. Motorin de kullanılabiliyor. Bu tür kazanlar ısıtma amacıyla yüksek verimli kazan olarak yeni yönetmeliklere tabidirler.

Bu yönetmelikler şu anda Türkiye'de esas itibariyle yürürlüktedir ama tam olarak uygulanamıyor. Eski yönetmelikler de uygulanamıyor, onlar da devreden kalkıyor; yani şu anda aslında bir boşluk var. Bu boşluk altında insan arzu etmiyor ki, birtakım arızalar, kazalar meydana gelmesin.

Avrupa Birliğiyle ilgili gelişmelerin orijini Avrupa Demir ve Çelik Topluluğu olarak ortaya çıkmış, daha sonra Avrupa Çelik Topluluğuna dönüşmüş ve son olarak 1992 yılında da Maastricht Anlaşmasıyla Avrupa Birliği şekline dönüşmüştür.

Yöneten kurumlardan Parlamento var, üyesi belli Konsey var. Konsey 87 üyeden oluşuyor. Altı aylık dönemler halinde toplanıyor. Belli bir zirve halinde iki yılda bir toplanıyor. Komisyon var ve bizi çalışmaların seyri itibariyle bu komisyon ilgilendiriyor. Komisyonun üyeleri de belli genellikle. Bazı ülkeler 2, bazı ülkeler 1 üye veriyorlar Komisyona.

Avrupa Birliği hukukunda birincil mevzuat kurucu anlaşmalar ve protokollerden oluşuyor. İkincil mevzuat da çözüm, karar, direktif ve görüşlerden oluşuyor. Bizi en fazla ilgilendirecek olan kırmızıyla işaretlenen direktifler olacaktır. Biz bütün yönetmeliklere oradan hareket edeceğiz.

Direktiflerin hazırlanmasında güvenlik, sağlık, çevre ve tüketicinin korunması dikkate alınıyor. Ana parametremiz bu arkadaşlar. Avrupa Birliği ülkeleri nezdinde önceleri eski yaklaşım dediğimiz yaklaşım denetlendi 1969 yılında. Yönetmeliklerin ve teknik esasların hepsi çok ayrıntılara inilerek tek bir direktifin içerisinde anlatılıyordu. Dolayısıyla bu uygulama birtakım sıkıntılar ve problemler çıkardığı için daha sonraları bunun yerine yeni yakla-

şım benimsendi 1985 yılında. Burada daha fazla genelleştirildi. Prensiplere dayanan bir metot geliştirildi. Eski yaklaşımdan farklarından biri: orada tek tek ürünlerle ilgili yönetmelikler yayınlanmıştı, sonra da ürün gruplarına geçildi. Teknik özellikler standartlarda belirli. Standartlar ihtiyaridir, uyumlaştırılmış standartlara uygun üretilen ürünler direktiflere uygun sayılır. Yeni yaklaşım direktiflerine göre üretilen ürünler G işaretini taşır.

Bizim ana grup olarak uyguladığımız ürünler yeni yaklaşım programına giriyor. Biraz sonra göreceğimiz gibi onun kapsamında da 22 direktif daha yayınlanmıştır. Otomotiv, tekstille ilgili ürünler, bazı kimyasallar vesaireler eski yaklaşım grubuna giriyor. Tek bir direktif kapsamı en azından 300-400 sayfadan oluşuyordu. Onlarla ilgili olarak hem hukuki hem de idari ve teknik yönler vardı. Birinde bir değişiklik olursa, bütün direktifin tamamen değişmesi gerekiyordu. Yeni yaklaşımda ana çevrenin korunması bakımından ana yaklaşımlar belirleniyor ve ürün grupları tanımlanıyor o direktiflerin kapsamında. Teknik yönler de başka bir direktifle ifade ediliyor, orada tanımlanıyordu. Dolayısıyla yeni yaklaşım kapsamına giren Üretici Kazanları Yönetmeliğinin kolay kolay değişmeyeceğini düşünmemiz gerekiyor. Ama üretici kazanlarıyla ilgili onu destekleyen standartların zamanla değişebileceğini düşünmemiz lazım. Dolayısıyla onların revizyonunu takip edeceğiz.

Yeni yaklaşım direktifleri kapsamında 22 yönetmelik var dedik ve ürün grupları bu kategoride toplanmıştı. Bunlardan birincisine alçak gerilim direktifi diyoruz, hafif basınçlı kaplar, elektromanyetik uyumluluk direktifi, makine emniyeti gibi bizleri çok ilgilendiren direktifler bunlar. Otomatik olmayan gaz aletleri, gaz yakan cihazlar, -bunlara kazanların bir bölümü de giriyor- fırınlar, sobalar, radyan sobalardan bilmem neye kadar çok geniş ürün yelpazesini kapsıyor bu direktifler. Patlayıcı ortamında kullanılan malzemeler, asansörler, elektrikli dondurucular, basınçlı ekipmanlar, taşınabilir ekipmanlar, oyuncaklar, hatta kırtasiye malzemeleri bile bunlara giriyor. Bakanlığın bu direktifle ilgili ve yetkili kurum olduğunu gösteriyor. Yani bu konular zaman zaman tartışılabiliyor. Ama netice itibariyle onlar yeni yaklaşım direktiflerinin kapsamına giriyor. Kendi yönetmelikleri var, o yönetmeliklerinin gerekli kıldığı uygunluk değerlendirme işlemlerine tabi tutulmaları lazım ve uygunluk değerlendirme işlemleri sonucunda bir notyfide body geçiyorsunuz zaten. Notyfide body'nin vereceği deklarasyon neticesinde ürününle ilgili (CE) işaretlemesini yapabiliyorsun. Onların hepsi kendisiyle ilgili yönetmeliklerde anlatılıyor, ifade ediliyor.

Vücuda yerleştirilebilir tıbbi cihazlar, telekomünikasyon terminal ekip-

manları, gezi tekneleri, radyo ve telekomünikasyon ekipmanları, inhibitörlü cihazlar; yani bunların hepsi malzeme grupları yelpazesine tekabül ediyor.

Türkiye'de de eskiden bildiğimiz ve yürürlükte olan standartlar şu anda bu standartlarla değiştiriliyor. Büyük oranda değiştirildi ve hâlâ değiştirilmekte olanlar var. Dolayısıyla bizim esas alacağımız standartlar bu yeni standartlar oluyor, yani EN standartları oluyor. EN standartlarında ne zaman yayınlandığı, revizyon yapılıp yapılmadığı, hangisinin geçerli olduğu şu anda bilenebiliyor. Yeni bir tanesi yayınlanırsa onları TSE kendi sitesinde yayınlıyor, ya da üye kuruluşlara gönderiyor. Bizim gibi kuruluşların bu sistemi bir dokümantasyon sistemi dahilinde alıp onları güncelleştirmesi ve son geçerli olanlarını kendi dokümanları dahilinde yayınlaması gerekiyor.

Aksi takdirde biz bunları yapmazsak gelişmeleri takip edemeyiz ve kendi asansör sistemimizde, hedef kitlemize güncel bilgileri verememek durumuyla karşı karşıya kalırız. Onun için güncel bilgileri izlememiz ve onun gereklerini yerine getirmemiz lazım. Bunu Oda olarak yapmamız, kendimizle ilgili olan konularda bilgi üretimimizi güncelleştirmemiz gerekiyor.

Bir ürün için her ülkede yapılan deneyleri de aynı kılmak lazım. Yeterli bir kapasitede kazanla ilgili deneyleri bundan sonra da aynı standarda göre yapmamız, burada karşılıklı tanımayı sağlamamız, altyapıları bu anlamda yakınlaştırmak gerekiyor; bu birinci adım.

İkinci adım bunları kim yapacak, nasıl yapacak? Bunları yapacak olan kuruluşları da oluşturmamız lazım. Onun için de bu kuruluşlarla ilgili olarak akreditasyon sağlamak gündeme geliyor. Yani bu testleri, deneyleri yapacak olan kuruluşların akredite edilmiş olması gerekir. Bu akreditasyon da yetkilendirmek anlamına geliyor. Bu yetkilendirmekle ilgili belli standartlar vardır, O standartlar da 45 000'li verilere göre üretilen standartlardır, 45 011, 45 012 gibi, yani hepsinin de içeriği farklı. Belgelendirme yapacak olanların uyması gereken hususları içeriyor. Bu standartlar da zamanla yenileniyor, yeniden yayınlanıyor. Çünkü bu alandaki sürekli iyileştirme buralarda da devam ediyor.

Akreditasyonun önemi bu şekilde ortaya çıkıyor. Türkiye'de bu konuyla ilgili TÜRKAK, yani Türkiye Akreditasyon Kurumu oluşturuldu. Ne zaman oluşturuldu? 1997 yılında Türkiye ile Avrupa Birliği Komisyonu arasında 2 Nolu Ortaklık Konseyi anlaşması yapıldı. Türkiye Akreditasyon Kurumunun oluşturulması, Avrupa Birliği alanında bir ilke olan direktiflerin, yönetmeliklerin bizim iç mevzuatımıza dahil edilip yayınlanabilmesinin belli takvime alınması öngörülüyor. İşte bununla ilgili olarak bu 22 direktifin yayınlanmasıyla

ilgili Türkiye'de kanun çıkarılıyor. Ona Çerçeve Kanun diyoruz ve 57. Hükümet bunları çıkardı, bir Ulusal Program oluşturdu, TÜRKAK'ın kuruluşuyla ilgili kanunları çıkardı, TÜRKAK oluşturuldu, Bakanlık bünyesinde yeni birimler oluşturuldu, Dış Ticaret Müsteşarlığında yeni alanlar oluşturuldu, dolayısıyla bu teknik mevzuatların bizim ilk mevzuatımız olarak yayınlanmasıyla ilgili çalışmalara başlanıldı. TÜRKAK 2002 yılında akreditasyon faaliyetlerine başladı. Şu anda bildiğim kadarıyla değişik alanlarda TÜRKAK 25-30 civarında kuruluşu akredite etmiştir. Onun dışında akredite edilen laboratuarlar var. Bunların içerisinde biri olan Makine Mühendisleri Odası da, şu anda yürütmekte olduğu, sürdürmekte olduğu muayene işlemlerini akredite ettirdi. Bunu nasıl ettirdi? Bununla ilgili takribi olarak bir seneye yakın bir çalışma yürüttü. HSEM 45004 nolu standardı var. Bu standarda uygun olarak kendi bünyesinde bir birim oluşturdu. Gerekli dokümantasyonu sağladı, İlk eğitimler alınmak suretiyle böyle bir noktaya geldi, Oda bu birimini akredite ettirdi, TÜRKAK tarafından bu akreditasyon sağlandı ve şu anda yapılan muayeneler müşterilerine, meslektaşlarımıza duyurulmaya çalışılıyor bildiğim kadarıyla. Yani TÜRKAK'ın yapmış olduğu 25 civarında akreditasyondan birinin de Makine Mühendisleri Odası olduğunu ve Genel Merkez adına bunu İstanbul Şubenin yürüttüğünü arkadaşlarımıza burada bir kez daha bildirmek isterim.

Arkadaşlar, yapılan akreditasyon faaliyetlerinin uygulaması çok önemlidir, ama bu önemli uygulamayı sürdürebilmek çok daha fazla önemli bir uygulamadır. Bizim tamamen bu akreditasyonun gerekli kıldığı koşullara uygun bir çalışma sistemi ve anlayışı içinde olmamız lazım. Bunu sürdürülebilir kılabilmemiz asıl önemli olandır. Onun için de eğitim faaliyetlerimizin sürekli olması gerekiyor. Eğer biz bunları sürekli kılamazsak, kadroların sürekliliğini sağlayamazsak, o faaliyetlerin önemini bilemeyiz. Dolayısıyla periyodik ana denetimleri başarılı olarak atlatamayız ve hiç iyi olmayan sonuçlarla karşılaşabiliriz.

Kısaca modüler yaklaşıma değinelim. Modüler yaklaşımın temel amacı ürünlerin özellikleri ve taşıdıkları risk oranlarını dikkate alarak uygunluk değerlendirme yöntemlerini belirlemektir.

Kısaca özetleyecek olursak A'dan H'ye kadar olan 8 model tanımlıyoruz ve aşağıda da bunları göreceğiz. Bu modüller ilk üretimin kontrolü üretim kalite güvencesi, ürün kalite güvencesi, tam kalite güvencesidir. Bu modüllerin üzerinde şematik olarak kısaca durmak gerekiyor. A'dan H'ye kadar modül görüyoruz burada. B modülüyle C, D, E, F modüllerinin tek başlarına kullanılmadığını görüyoruz. Bunlar birbirlerine bağımlı olan modüllerdir.

Ürünler taşıdıkları risk itibariyle yönetmelikleri kullanılacak olan modülleri tanımlıyor arkadaşlar. Alçak gerilime tabi olan NVD ile ilgili bir malzemenin tabi olduğu yönetmelik diyor ki "ana modülüne göre yapılan muayene ve testler yeterlidir." Sıcak su kazanıyla ilgili yönetmelik diyebiliyor ki "Bu yönetmeliğe tabi olan kazanlarda E modülü ve bununla bağlı olarak üreticinin tercihine göre C, D, E, F modüllerinden birisi seçilebilir" ve dolayısıyla F modülü zorunlu oluyor, C, D, E modüllerinden biri de seçmeli olabiliyor. Kazan üreticisi bu modüllerden birini seçmek durumunda olacak. Ama hangisini seçebileceği konusunu da kendi şartlarına göre belirliyor. Eğer ki, "ben bir kalite sistemi filan uygulamıyorum, öyle bir şeyim yok" diyorsa, daha farklı bir modeli seçebiliyor. İşte ISO 9000'i uyguluyorsa daha farklı bir modül seçebiliyor. Yani böyle elastikiyetler var, ama tip incelemesini zorunlu olarak yaptırması gerekiyor ve bunu da notifede body'e yaptırması gerekiyor. Yani herhangi bir yere yaptıramıyor. İşte akredite olmuş, TÜRKAK'tan olabilir ve yahut da Avrupa ekonomik alanında faaliyet gösteren bir yerden akredite olan ve yürütme kuruluşu tarafından, bakanlık tarafından notyfide body olarak atanan bir kuruluş da bu testleri yapmaya yetkili oluyor arkadaşlar.

Notyfide body'nin oluşumu böyle oluyor, örneğin sıcak su kazanları gibi kapsamın belli olacak. Notyfide body birkaç konuda olabiliyor. Sıcak su kazanlarında, gaz yakan cihazlarda, elektromanyetik uyumlulukta olabilirsin, ama ona göre kendi yapılanmanı oluşturuyorsun, altyapını kuruyorsun. Testleri nerede yapacağını, kendi bünyende ya da başka bir yerde yapacağını belirliyorsun. Belirlemek suretiyle sen gidip o yetkili kuruma başvuruyorsun, "ben bu konuda notyfide body alacağım" diyorsun, yetkili kurum bunları akredite kurumlar içinden seçiyor, ama bu zorunlu değil. Akredite olması zorunlu olmayabiliyor yani. Eğer ki o konuda sıkıntı varsa, yetkili kurum seni uygun görüyorsa, -onun da bir yönetmeliği var. Sanayi Bakanlığı o konularla ilgili yönetmelikleri yayınladı- senin notyfide body olarak atamaya uygun görüyor ve Avrupa Birliği Komisyonuna seni bildiriyor. Eğer orası da bunu uygun görüyorsa, gazetesinde yayınlarsa sen notyfide body oluyorsun. Biz şu anda Türkiye'de bu noktadayız. Makine Mühendisleri Odası olsun, Türk Loyd'u da olsun, TSE'nin bazı kurumları olsun bu konumda. Yani notyfide body olamamış, bir bölümü akredite olmuş, bir bölümü de olmamış; o durumda yani.

Sıcak Su Kazanlarına Dair Yönetmelik 4 KW ile 400 KW arasındaki kazanları kapsıyor. Gaz ve sıvı yakıtlı kazanları kapsıyor. 9242 A T diye gösteriliyor. Yayımlanma tarihi, Resmi Gazete numarası yanında görülüyor. Amacı da asgari enerji verimini sağlamaktır.

Kapsam dışı kazanlar var, onlar da burada gözükebiliyor. Bu kazanlar bu yönetmeliğin kapsamı dışındadır. Ama başka yönetmelikleri ilgilendirebiliyor, Basınçlı Kaplar Yönetmeliğini ilgilendirebiliyor. Onların ayrı kuralları var. Bu yönetmelikte nominal güçte verimlilik ve kısmi yükte verimlilik tanımlanmış. Ben bunların üzerinde çok fazla detaylı durmuyorum, ama ilgilenen arkadaşlara bunların hepsini gönderebiliriz.

Yönetmelik kazanlarda bir işaretleme de öngörüyor. "Verimliliği şunların üzerindeyse tek yazın, şunun üzerindeyse çift yazın, şunun üzerindeyse yıldız" diye yönetmelik açıklamalar getirmiştir. Modül D'yi mecburi olarak yapıyoruz, tip incelemesini, notyfide body yapıyoruz. Modül C, D ve E'den de birini üretici kendi şartlarına uygun olarak seçebiliyor. Bunların hepsi notyfide body'nin gözetiminde, denetiminde modül B zorunlu olarak yapılıyor. "Biz şu firma olarak şu kapasitede ürettiğimiz şu marka kazanların şu yönetmeliklere uygun olarak üretildiğini ve şu deneylerden geçmiş olduğunu ve uygun sonuçların da yönetmeliğine uygun olduğunu A firması olarak beyan ederiz" diye deklere ediyor ve altını da imzalıyor. Tabii o uygunluk beyanında notyfide body'nin de numarası yayınlanıyor. Dolayısıyla o uygunluk beyanını her ürünün yanında müşterisine verebiliyor.

Yönetmeliğin amacı bu şekilde özetlenebiliyor. Cihazların serbest dolaşımı, insanların canl güvenliği, enerjinin rasyonel kullanımı diye hedeflenebiliyor.

Gaz yakan cihazların kapsamı; pişirme, ısıtma, sıcak su elde etmek, soğutmak, aydınlatmak, yıkama, normatif sıcaklığı 105 dereceden düşük olan brülörler ve brülörle teşvik edilen ısıtma elemanları kazan gövdelerini kapsıyor. Gene bu yönetmeliğin amacı da enerjinin rasyonel kullanımı, serbest dolaşım, güvenliktir.

Uygunluk değerlendirmesini çok kısa özetlemek gerekirse: Üreticinin ürünüyle ilgili yönetmeliğin gereklerini karşılayabilmesi için ona temel gerekliliklerin açıklanması şeklinde mütalaa ediyoruz. Temel gereklilikler de en başta tanımladığımız güvenliğin sağlanması, çevrenin, tüketicinin korunması esaslarına dayanıyor. Bu yönetmelikler de ürünün tasarım ve konstrüksiyonundan başlıyor.

Burada bir parantez açmamız lazım. Şimdiye kadar piyasada yapılanlar çok fazla denetlenemiyordu, şimdi bu dönem kapanıyor arkadaşlar. Ben yaptım oldu dönemi ortadan kalkıyor. Ürünlerle ilgili mühendislik çalışmalarının gerekli olduğu, önemli olduğu bir döneme geldik. Bu cihazları üreten fabrikalarda uygunluk değerlendirmelerinden ne anlaşıldığı, ne anlaşılması

gerektiği ve bunların nasıl sağlanacağı, bu ürünlerin nasıl uygun ürün olarak, sertifikalandırılmış bir ürün olarak piyasaya çıktıkları artık mühendislerin de denetimindedir. İşte bizim bunları yapmamız lazım, meslek odaları olarak, piyasada çalışan mühendisler olarak bunların eğitiminin, denetiminin, kontrolünün yapıldığı kuruluşlar haline gelmemiz gerekiyor ki, Oda olarak, mühendisler olarak bu ülkeye olan borçlarımızı ödeyebilelim. Aksi takdirde biz bu alanlarda olmazsak, bu alanları şu ya da bu şekilde eleştirdiğimiz insanlara, kuruluşlara bırakıyoruz.

Bu yönetmelikler, montajcıya yönelik teknik talimatname verilmesini öngörüyor ve bu teknik talimatnamenin çok anlaşılabilir bir talimatname olması gerekiyor. Ambalaj bilgilerinin, kullanım bilgilerinin, montaj bilgilerinin, her şeyinin ulaşılabilir olması lazım.

Talimatların kapsamı ne oluyor arkadaşlar? Kullanılan gazın türü mesela. Gazlar da sınıflandırılıyor, standartları var yani. Türkiye'de kullanılan gazlara uygun olarak üretilen cihazların diğerine dönüşümü nasıl olacak, bunu hangi yetkili insanlar yapabilir? Tüm bunlara cevap veriyor.

Gaz yakan cihazların uygunluk değerlendirme işlemlerininde tip incelemesi zorunludur, eğer ürün yapıyorsak, o ürünle ilgili olarak birim doğrulaması yaptırıyoruz ve bunu da yine notyfide body'a yaptırıyoruz. Yani burada notyfide body gereklidir ve onsuz bir iş yapamıyoruz. Eğer bir tane ürün üretiyorsak tip incelemesi zorunlu oluyor, diğer modüllerden bir tanesini seçiyoruz ve uygunluk deklarasyonunu bundan sonra yayınlıyoruz. Daha sonra ürüne C işaretini vuruyoruz.

Yeni alacağımız ürünlerin üreticisi, ürününü bu yollardan geçirecektir. Biz kullanıcılar olarak da ürünlerin CE işaretinin olmasını isteyeceğiz. Eğer inşaatımızda bir kazan kullanacaksak, alacağımız kazanın CE işaretinin olmasını öngöreceğiz. CE işaretinin bize bu yollardan geçmiş olduğunu kabul edeceğiz. ürünümüzü alırken de bütün dokümanlarını satıcıdan alacağız. Uygunluk beyannamesinin üzerinde üreticinin taahhütnamesini, beyanını, uygunluk değerlendirme kuruluşunun numarasını, o ürünle ilgili deneylerde hangi standartların kullanıldığını, hepsini orada görebileceğiz.

Demek ki üretici bize bunları taahhüt etmiş oluyor. Ürün sorumluluğu üreticileri çok büyük bir taahhüt altına sokmuştur. Eskiden ürünle ilgili herhangi bir teknik kusur ortaya çıktığında kullanıcı bunu ispat etmek zorundaydı. Yani "Bana satılan cihaz arızalı çıktı, şu şekilde arızalı çıktı" deyince kullanıcı bunu ispat etmeye çalışıyordu. Ama şimdi bu sorumluluk daha çok

üreticilere geçiyor. Üretici, üretmiş olduğu ürününün güvenli olduğunu, normal şartlar altında bütün testlerden, deneylerden geçmiş olduğunu, talimatlarının verilmiş olduğunu ispat etmek zorunda, inandırmak zorunda kullanıcılara. Onun için de üretici gerçekten bu sorumlulukların farkında ve bilincinde olması gerekiyor ve satacağı ürünün bu şartları sağlamasını sağlayacaktır. Biz kullanıcılar olarak da bunu, bu bilinçle almamız doğru olacaktır.

Arkadaşlar, işte tip incelemesi kısaca böyle yapılıyor.Tasarımın doğrulanması sağlanacak. Yani B modülünde, tip incelemesinde bunlar yapılıyor. Tasarım yapacaktır, hesaplarıyla, resimleriyle, vesairesiyle o doğrulanacaktır, dokümantasyonu incelenecek, tipin bu dokümantasyona uygun üretildiği belirlenecektir. Üretici bir ürünü notyfide body ettirirken hem projeleri, tasarımları veriyor, hem de numuneyi veriyor. Notyfide body, o numunenin, o tasarımı yapılmış olan hesaplara, projeye uygun olarak üretilip üretilmediğini inceliyor. Daha sonra da buna sertifika düzenleniyor.

Burada da gördüğünüz gibi onaylanmış kuruluş var. Tip incelemesi sertifikası yayınlanıyor, yazılı uygunluk beyanı düzenleniyor üreticiye, ürününe CE işareti iliştiriliyor. Onaylanmış kuruluş kalite sistemi inceleniyor, iki yılda bir ara kontroller yapılıyor, ani ziyaretler ve testler yapılabiliyor. Zararlı üretimi bildiriyor yani. Diğer onaylanmış kuruluşlara da bildiriyor. Yani diyelim ki bir üreticiyseniz, onaylanmış kuruluştan yaptırdın işini, başarısız oldu test ve muayeneleri, o zaman başka bir onaylanmış kuruluşa gitmek şansınız yoktur. Çünkü bu onaylanmış kuruluş bütün diğerlerine de bildiriyor. Şu model, şu kapasitedeki kazanın yapılan testlerde şartları sağlamadığı ortaya çıkmıştır diye diğer kuruluşlara bildiriyor ve üretici başka bir kuruluşa ürününü götüremiyor.

CE işaretini iliştiren bir üreticinin uygun prosedürleri izleyerek alıp almadığını şöyle kontrol edebiliriz bir tüketici olarak: Uygunluk beyanına, deklarasyonuna bakarsınız. Uygunluk beyanı üzerinde onaylanmış kuruluşun numarası vardır, onlara bakabilirsiniz. Birtakım ürünlerinden alıp test ettirebilirsiniz. Ama taklit edemezsiniz, onun çok cezası vardır. Üreticiyi koruyan çok büyük müeyyideleri vardır, parasal cezaları vardır, ürünün toplatılma durumu vardır, yani birçok müeyyideleri vardır. Para cezası vardır ve onları uygulayacaklar. Türkiye'de onları uygularlarsa merdiven altı üreticiler de ortadan kalkar.

CE işaretiyle birlikte aşağıdaki bilgiler de olmalıdır. Cihazın markası, imalatçının ayrı CE işareti, şebeke gerilimi gibi, gaz tipi şebeke kullanım onamaları olacaktır üzerinde.

Üreticinin teknik dosyası oluyor. Teknik dosyada da bütün bu hazırlanan bilgiler var. Tanımlama var, tasarım ve üretimle ilgili bilgiler var. Notyfide body'e teknik dosyayla başvuruyorsunuz ve o teknik dosyayı da üretici hep yanında bulundurmalıdır. Otoriteler bunu gerekli hallerde, gerekli durumlarda hep göreceklerdir.

Uygunluk beyanında bulunacak şeylerden kısaca bahsetmiştim. Ürünün tanımı, ürünün üretimiyle ilgili hükümler, sertifikanın numarası gibi bilgiler vardır. Genel uygunluk değerlendirmesinde genel ürün güvenliği direktifi var. Yani bir ürün herhangi bir direktif kapsamına girmiyorsa da, bu ürün kapsamında değerlendirilip yine teste tabi tutulabiliyor.

Ürün sorumluluğu var. Üretici ürününün güvenli olduğunu ispat etmek zorunda. Aksi takdirde sorumluluktan kurtulamıyor.

Bu 22 yönetmelikle ilgili ağırlıklı olarak başta Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmak üzere diğer bakanlıklar yetkili kurum olarak atandı. Makine direktifi, asansörle ilgili direktifleri bakanlık yönetmelik olarak yayınladı. Basınçlı kaplar, kazanlar, gaz yakan cihazlarla ilgili biz ilgilendiren yönetmelikleri Sanayi Bakanlığı yayımladı ve bunlarla ilgili bir geçiş süreci ortaya koydu. Yönetmeliği yayınlarken "Bu yönetmelik bir yıl sonra yürürlüğe girecek" dedi. Yönetmeliğin bu sene yayımladığını düşünürsek Ekimin sonuydu, yıl sonunda da bu yönetmeliklerin büyük bir çoğunluğunun devreye girmesi söz konusu olacaktır. Tabii yönetmeliklerin devreye girmesi de yetmiyordu, bizim notyfide body'lerin oluşturulması gerekiyordu. Notyfide body'i oluşturamazsak, bu uygunluk değerlendirme işlemlerini yabancı notyfide body'lere yaptırmamız gerekiyordu. Bu da hem maddi, hem de diğer birtakım sorunları gündeme getiriyordu. Maddi sorunu bir yana, notyfide body eğer tip incelememiz mesela Almanya'da yapılacaksa, numunemizin Almanya'ya gitmesi gerekiyordu. Duruma göre hem buradan mühendis gönderecek, hem gümrük işlemleri yapılacak, hem de bir sürü para verecekti Almanya'daki laboratuarlara. Bir de işin uygun olmadığını düşünün, bunlar hep olabiliyor ve dolayısıyla hem çok para, hem çok zaman kaybı oluyordu, bir de bir sürü problemler söz konusu oluyordu. Buna istinaden biz yerli notyfide body'lerin, yani onaylanmış kuruluşların oluşturulmasının önemini gördük ve anladık. Bununla ilgili çok toplantı yapıldı arkadaşlar, bu toplantılar sanayi odasından başladı, bakanlıklardan başladı, TSE'den başladı, sektör derneklerinden başladı. Makine Mühendisleri Odası bu toplantılara taraf oldu, katıldı ve dolayısıyla bu çalışmalarla ilgili komisyon oluşturuldu. Bu komisyon hem şubeler nezdinde oluşturuldu, hem de Ankara'da Genel Merkez nezdinde oluşturuldu.

Bu komisyonlar çalışmaya başladı, ama arzu edilen hızda yürümedi. Sadece Makine Mühendisleri Odasının oluşturduğu komisyonun çalışmaları değil, Türkiye'nin diğer kuruluşlarının da yürüttüğü çalışmalar arzu edilen seviyede yürümedi. Dolayısıyla TÜRKAK'ın faaliyete geçmesi geç oldu. Notyfide body'lerin oluşturulması geç oldu, akreditide olan laboratuarların çalıştırılması geç kaldı, yani her şey geç kaldı arkadaşlar. Bakanlık da kendi içindeki düzenlemelerde geç kaldı. Çünkü bu yönetmeliklerin uygulanmasıyla ilgili denetim kuruluşlarını, mekanizmalarını da oluşturmak gerekiyordu. İşte onlar da asıl Bakanlığın ya kendi bünyesinde, ya da başka kuruluşlar nezdinde oluşturması gereken kuruluşların oluşturulması da geç kaldı. Geç kalınınca yönetmeliklerin devreye girmesi biraz ertelendi. Ne kadar ertelendi? Yönetmeliklerine göre 5-6 ay, bazıları daha uzun oldu.

Bu arada yavaş yürüyen çalışmalar da oldu. Bazı kuruluşlar hem yönetmeliklerle ilgili faaliyet göstermeleri notyfide body olmaları çok zor olduğu için kendi çalışma alanlarıyla ilgili faaliyetlerini hızlandırdılar. Türk Loyd'u gaz yakan cihazlarla ilgili bazı testleri zaten yaptıkları kabul edilerek hemen ilgili standarda göre, yani 5004 nolu standarda göre muayene kuruluşu olmak için, akredite oldular, TÜRKAK'a akredite oldular ve Sanayi Bakanlığına da başvurarak biz onaylanmış kuruluş olmak istiyoruz dediler.

Aynı şekilde Makine Mühendisleri Odası da yaptı. 6 yönetmelikle ilgili onaylanmış kuruluş olmak üzere faaliyet başlattı. Geçen sene ağustos ayı civarındaydı, yılbaşında yönetmeliklerin devreye gireceği düşünülerek 2004'ün başında onaylanmış kuruluş olmak çalışmalarımızı hızlandırdık. Şubeler nezdinde işbölümü yaptık. İstanbul Şube olarak 2 direktifle ilgili çalıştık, Ankara Şubeyle, İzmir Şubeyi de yönetmeliklerle ilgili bu çalışmanın içerisine soktuk. Makineler, asansörler, gaz yakan cihazlar, basınçlı kaplar gibi, makine mühendislerini yakından ilgilendiren, meslektaşlarımızın yoğun olarak faaliyet gösterdikleri çalışma alanları olarak 6 alan tespit edildi ve onaylanmış kuruluş politikaları yürütelim, yapalım dedik. İstanbul Şube içerisindeki oluşuma ben de destek verdim fiili olarak. Bakanlığın öngördüğü onaylanmış kuruluş atanmasıyla ilgili yönetmeliğin şartlarına uygun direktifleri kapsayacak şekilde dokümantasyon oluşturduk. Tabii bunu oluşturmak yetmiyordu, o ürünlerle ilgili testleri yapacağımız laboratuarları ya kendi bünyemizde ya da akredite olmuş, ya da 17025 standardına uygun olan laboratuarlarda oluşturmamız gerekiyordu. Ya 17025'e göre akredite olacak, eğer akredite değilse, yine 17025'e göre çalışacak laboratuarlar olması gerekiyordu. Bu laboratuarlar ya kendi bünyemizde olacak veyahut da başka bir yerde olacak ve o kuruluşta bu testleri yapmak üzere anlaşma, sözleşme yapacak-

sın. O şartlara göre öyle bir sistem kurabilirsen bu mümkündü. Değilse bu çalışmaya istinaden Makine Mühendisleri Odasının bu direktiflerle ilgili olarak onaylanmış kuruluş faaliyetlerini yürütebilmesi için deney çalışmalarını yürütmek üzere TUBİTAKMAM'la ortak toplantı yaptık, TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkeziyle ilgili ortak çalışma yürüttük. Onların laboratuar olanaklarından yararlanma çalışması yürüttük. Bu konuyla ilgili olarak da TÜBİTAK Marmara Araştırma Enstitüsünde bir günlük eğitsel bir toplantı yaptık. Bu toplantı Mart ayı içindeydi. Yönetmelikler devreye girdi, ama Avrupa Birliği Komisyonuna bildirilen Türk Loyd'u olsun, TSE olsun, Çimento Müstahsilleri Birliği de yapı malzemeleriyle ilgili olarak onaylanmış kuruluş olması nedeniyle bunlar akredite olmakla birlikte Avrupa Birliği Komisyonu bunların onaylanmış olmalarını yeterli görmedi. Bakanlık "Biz gereken her şeyi yaptık. Artık onlar siyasi gözle bakıyorlar" dedi. Diğer tarafa da baktığımızda "Siz bu yönetmelik şartlarına göre gerekli denetimleri, kontrolleri yapabilecek olan donanımlara, yapılara henüz sahip değilsiniz" gibi itirazlarda bulunduklarını duyduk. Tabii biz Makine Mühendisleri Odası olarak yılbaşından önce başvurumuzu Sanayi Bakanlığına yaptık, "Şu altı yönetmelikle ilgili olarak biz onaylanmış kuruluş olmak istiyoruz; gereğini yapın" dedik ve onlar da prosedürü işlettiler. Bu arada mevcut bu problemler ortaya çıkınca bizim incelemelerimizin yürüyebilmesi için, dosyalarımızın, başvurularımızın TÜRKAK yönetiminde, Sanayi Bakanlığıyla TÜRKAK arasında bu onaylanmış kuruluş başvurularının tetkik ve incelenmesiyle ilgili bir protokol çerçevesinde bizim incelemelerimizin yapılması gerekiyordu. O incelemelerin yürütülmesi için de bayağı yaralar ödenmesi gerekiyordu. Her başvuru için 10 000 Euro'dan altı başvuru için 60 000 Euro gibi bir parayı vermemiz gerekiyordu. Tabii işin sonucu da tam görülemediği için, Avrupa Birliği Komisyonu'nun bunları yayınlayıp yayınlamayacağı da net olarak bilinemediği için bu paraları Oda vermedi o anda ve çalışmalar da o noktada kaldı. Bizim Oda olarak çalışmaların o noktada kalmadan sürdürülebilir kılınmasını sağlamamız gerekiyordu, uygunluk değerlendirmeleri yapmamız gerekiyordu. Yavaş gelişse de birtakım laboratuarlar oluştu artık, bu laboratuarlar 17025'e göre akredite oluyor şu anda ve o noktalara gelmiş olan yerler de var. Ama o noktalarda kaldık, şu anda bu çalışmaların sürdürülmesi ve yapılması gerekiyor.

Biz bu çalışmalara asla politik bir çalışma olarak bakmıyoruz, bakmamak gerekir diyoruz. Çünkü bunlar teklif boyutlu çalışmalardır. Tüketicinin lehine olan, güvenliğine olan, çevrenin güvenliğine olan çalışmalardır. Dolayısıyla mühendislerin etkin olarak kullanılmasına hitap eden çalışmalardır.

Benim sizlere özet olarak söyleyebileceklerim bunlardır. Bundan sonra sizlerin soracaklarınız varsa karşılıklı diyalog yapabiliriz. Çok sorumluluk gerektiriyor ve çok sorumluluk veriyor. Onun için TÜRKAK'ın iki seneden beri akredite ettiği kurum sayısı henüz 25'i geçmemektedir, o mertebelere gelmiştir. Dolayısıyla çok para harcıyorlar. Ayrıca işin şu tarafı da var: Akredite olan laboratuarlar milyon dolarlık yatırım yapıyorlar ve o paraların karşılığını alamıyorlar. Onun için ortak laboratuar kurmak lazım ve herkesin o laboratuarı kullanması lazım. O laboratuarı akredite ettirip herkesin o laboratuarla sözleşme yapıp onu kullanması gerekir. Onaylanmış kuruluş olabilir, ama laboratuar kimse kurmasın, ortak laboratuardan yararlanmak akıllı bir politikadır; öyle değerlendiriyorum.

BİLİNÇ OLUŞUYOR YA KULLAN YA KAYBET

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği

28 Ekim 2004

Dr. Aydın DEMİRCAN

SUNUCU: Bu sohbet, Mimarlar Odası, Makine Mühendisleri Odası ve Elektrik Mühendisleri Odası temsilciliklerinin ortaklaşa düzenlediği "Perşembe Sohbetleri"nin ilki olacak. Ramazan'a rastlaması ve Cumhuriyet Bayramının ön tatiline rastlaması nedeniyle katılım belki arzu ettiğimiz sayıda değil, ama bir yerden başlamamız gerektiğini düşündük.

Bu akşamki söyleşimizin konusu sizlere çok ilginç gelecek. Ben Sevgili Hocamı daha önce bir başka konferansta yine bu konuyla ilgili olarak izlemiş ve çok etkilenmiştim. Yönetim Kurulundaki arkadaşlarıma bu öneriyi götürdüm, kabul ettiler, sizleri de etkileyeceğine inanıyorum. Sunumumuz bittikten sonra soru-cevap şekilde konuyu daha derinlemesine işleyeceğiz ve sizlerden gelecek olan soruları Hocam cevaplandıracak.

Ben hocamın çok kısa bir özgeçmişini size okuduktan sonra sözü hocama bırakacağım: Dr. Aydın Demircan, 1952 yılında Kırıkkale'de doğdu. 1962 yılında Ankara Anıttepe İlkokulunu, 69 yılında Türk Eğitim Derneği Ankara Kolejini, 75 yılında da Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. İhtisasını Kadın Hastalıkları ve Doğum Ana Bilim Dalında tamamladı. Sırasıyla 1981'de SSK Denizli Hastanesi, 1981-86 yılları arasında 5 yıl başasistan olarak Ankara Doğumevi ve SSK Okmeydanı hastanelerinde çalıştı. 1986-89 yıllarında eğitim görevlisi olarak Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Ana Bilim Dalında görev aldı. 1989 yılında Londra'da Convel Hospital IBS Merkezinde tüp bebekle ilgili tüm konularda eğitim gördü. 1990-96 yılları arasında International Hospital'da Tüp Bebek Merkezinde Uzman Doktor olarak çalıştı. 1997-2000 yılları arasında İstanbul Can Hastanesi Tüp Bebek Merkezi Sorumlu Müdürü olarak görev aldı. 2000-2004 yılları International Hospital'de Tüp Bebek Danışmanı olarak görev aldı ve aynı dönemde Gaziantep Sami Konukoğlu Hastanesi Tüp Bebek Merkezinin Sorumlu Müdürü olarak görev aldı. 2004'te 5 ay John. F. Kenedy Hastanesinde çalıştı. Halen 29 Mayıs Hastanesinde Tüp Bebek Merkezi Direktörü olarak çalışmaktadır. İngilizce bilen Dr. Aydın Demircan için felsefe, psikoloji, tarih,

moleküler biyoloji, genetik ve bilgisayar konuları ilgi alanları olmuştur. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Dr. Aydın Demircan, sunacağı konu hakkında değişik üniversite, demek ve kuruluşlarda konferanslar vermektedir.

Dr. AYDIN DEMİRCAN: Sevgili dostlar; Osman arkadaşım, bu teklifi yaptığı zaman ben çok mutlu oldum. Sizler gibi böyle seçkin insanlara konuşmak, bana ayrı bir zevk veriyor. Dönemimizde okuyan ve araştıran insan sayısı az olduğu için, aslında kendimizi övebiliriz; kıymetli insanlarız, kıymetli işler başarmaya çalışıyoruz, en azından yeni nesillere tutarlı bir şeyler bırakmak için uğraşıyoruz. Bu konuda da bu toplantıların büyük faydası olduğuna inanıyorum, çünkü ben de kendimi geliştirmek konusunda diğer konuşmacılardan çok şeyler öğreniyorum.

Biliyorsunuz, insanoğlu dünya üzerinde varolduğundan beri hep kendine sormuştur, "ben neyim, kimim, evren nedir, nereden gelip nereye gidiyoruz?" Doğayı tanımak istemiştir, bu arayışı hiç bitmemiş ve bitmeyecektir. Bu arayış içinde insanın doğayı araştırmadaki tek dayanağı, elde edebileceği tek kaynak, duyu organlarımızdır. Biliyorsunuz, 5 tane duyu organımız var, bunlarla çevremizi araştırmak zorundayız. Bunların içinde en önemlisi göz, yani görme, ikinci olarak da duyma, bir de akıl diye sembolleştirdiğimiz bir beyin fonksiyonu var. Bunlarla çevremizde kendimizi, evreni tanımaya çalışıyoruz. Ancak bu araçlarımızın çok iyi işlevleri olduğu gibi, eksik yanları, zayıf çıktığı yerler de var. Bu kısıtlamaların bazılarını fark edebiliyoruz, bazılarının da maalesef hiç farkına varamıyoruz. O nedenle bu sunuda sizlerle bu yetersizliklerimizden bazılarını ve üstesinden gelme yollarını paylaşmak istiyorum.

Düşünce faaliyetimizin ana merkezini oluşturan beyin fonksiyonları hakkında son yıllarda kestirilen bazı bilimsel bilgiler var, önce bunları aktarmak istiyorum. Bir bebek olarak dünyaya geliyoruz, ama beynimiz bellek bakımından, hafıza bakımından, hayat tecrübesi bakımından tamamen boş. İnsan yavrusu da diğer canlılar gibi insan türüne has doğal içgüdüleri sayesinde ve demin bahsettiğim duyu organları yoluyla çevresiyle iletişim kurmakta ve buralardan gelen veriler zaman la depolanmaktadır.

Bu noktada "düşünce faaliyetimizin temelini oluşturan veriler ve bunların bir sentezi olan bilgi dediğimiz bu soyut kavram nasıl depolanmakta, nasıl saklanmakta, ve bu somut bir hale de dönüşüyor mu?" soruları akla gelebilir. İnsan beyninde bilinç ve düşünme gibi faaliyetler, beynimizin en dışında bulunan korteks, yani kabuk denilen kısımda bulunan özelleşmiş sinir hücrelerinde oluşuyor. Biz bunlara nöron ve bu özelleşmiş olanlarına piramidal diyoruz, çünkü şekilleri piramit şeklindedir, çok özel hücrelerdir, sayıları yaklaşık

15-20 milyar olarak tahmin ediliyor Bakın, piramit şeklinde değişik uzantıları var. Bu ağın hafızalarınıza yerleşmesini rica edeceğim. Esas olarak da hücrenin fonksiyonunda çok önemli bir rol oynayan, çıplak hale getirilmiş, dokungaçın -bu da bir canlı hücre- çok önemli rolü vardır.

Nöron hücresini yakından incelersek, bunlarda dendrit dediğimiz çıkıntıların üzerinde minik çıkıntılar var, bunlara tomurcuk diyoruz. Bir sinir hücresinde akson dediğimiz ana bağlantılar ve diğer hücrelerle bağlantıyı sağlayan, bir ağaç kökü görünümündeki dendritler vardır. Bunların üzerinde ayrıca küçük küçük tomurcuklar var.

Peki data dediğimiz, dışarıdan duyu organlarımız yoluyla alınan veri nasıl depolanıyor? Bakın, yine burada da dendritler var, mikroskobik büyütmelerle göstermeye çalışacağım. Bu deminki ağaç kökü gibi olan hücrenin uzantısı. Bakın hücrenin uzantısının üzerinde ince, çok net şekilde görülen dendritler var. Bunların yapısının moleküler olduğunu biliyoruz, protein molekülü olduğunu biliyoruz. İşte veriler, burada, bu piramidal hücrelerin uzantılarının şu tomurcuklarında moleküler halde depolanmaktadır.

Yaşam boyunca dışarıdan gelen veri akışıyla bu tomurcukların sayısı artıyor, yani bebeklikten yetişkinliğe geçişte net bir şekilde insan beyninin ağırlığı artıyor, büyüyor. Kullanılmayan veriler yok edilmekte, kullanılan, kullanıma giren veri ise artık sabitlenmektedir.

Dataların, gelen bilgilerin bu tomurcukların üzerinde depolandığını nereden biliyoruz? Bununla ilgili bir deney var. Aynı cinsten saf iki tane kedi yavrusu alınıyor ve bunlardan bir tanesi mümkün olduğu kadar dış ortama kapalı, veri akışının asgari olduğu ve bir ortamda büyütülüyor. Diğer yavru ise insanlarla, kendi cinsiyle oynayarak, gezerek her türlü veri akışının olduğu bir ortamda büyütülüyor. Tam 3 ay sonra bu yavruların beyinleri incelendiğinde, azami veri akışının olduğu ortamdaki kedinin beyninin diğerine göre daha ağır olduğu tespit ediliyor. İkisi de aynı cins, saf ırk olduğu için, bu değişiklik dikkati çekiyor. İşte bu derin araştırmalarda, mikroskobik olarak incelenmeye devam edildiğinde, hem bu demin bahsettiğim piramidal hücrelerin çokluğu, hem de bu hücrelerin üzerindeki dendritlerin diğerinden fazla olduğu tespit ediliyor. Demek ki bu kedi yavrusu, dışarıdan bir şeyleri alıyor, depoluyor ve bunu somut bir şekilde ağırlık olarak tespit edebiliyoruz. Aynı deney başka gruplar tarafından da farelerde ve değişik hayvan türlerinde denenmiştir ve aynı benzer sonuçları görebiliyoruz.

Çevremizden gelen veri akışı devamlıdır, peki bu karmakarışık veriler; beynimizde nasıl organize oluyor, bilgiye dönüşüyor? Burada çözüm, pirami-

dal hücrelerin organizasyonu sayesinde ortaya çıkıyor. Bu piramidal hücrelerin birbiriyle inanılmaz sayıda bağlantıları var, çok karmaşık bir görüntü ve bizim şu anda görsel olarak algılayamayacağımız şekilde bağlantılar var.

Bakın, bir hücre üzerine diğer hücrelerden gelen siyahlar o kadar çok yere temas ediyor ki, kimisi dendritlerin üzerine, kimisi o tomurcukların üzerine, kimisi irili ufaklı bütün uzantıların üzerine temas halindeler. Bu hücrenin de sayılamayacak kadar çıkıntıları, sayılamayacak kadar hücreleriyle temas halinde. Burada elektriksel akım şeklinde bilgi akışı oluyor. İşte bu şekilde hücreler arasında, nöronlar arasında bağlantılar oluşuyor. Yani bir kısım piramidal hücreler grup halinde belli bir göreve atanıyor, atanmış diğer gruplar arasında bağlantılar kuruluyor.

Burada özel bir şey var: Hepimizin sinir sisteminde motor piramitlerimiz vardır. Mesela sıcak bir şeye elimizi değdirdiğimizde çekeriz, refleks olarak. Bu küçükten yerleşmiş motor bağlantıyı temsil eder ve bu bağlantı hiçbir şekilde kaybolmaz, hayat boyu devam eder, çünkü bunlar yaşamsal özelliği olan reflekslerdir. Bu motor reflekslerimiz ölene kadar devam ediyor.

Bakın, bu hücreler arasındaki bağlantıları tahayyül etmek çok zor. Hepsini hücre grupları olarak tahayyül edersek, bunlar arasında değişik bağlantılar var. Bu bağlantılar buradaki kadar basit değil, daha karmaşık ve sonuçta bu bir grup olduğu gibi, bizim beynimizde bir kavram oluşturuyor. Bu kavramlar da birleşerek bir ana grup içinde aynı arşiv sistemi gibi, -biz mesleğimiz itibariyle bu sisteme alışığız- birbiriyle ilişkili gruplar, küme dediğimiz tek bir birim altında toplanıyor ve kodlanıyor, yani anlam yükleniyor. Biz buna ilk anlam yükleme işlemi diyoruz. Bu kodlama sisteminin düşünme, hafızaya yerleştirme, hatırlama işlevleriyle çok önemli hayati işlevi var. Bu anlam yükleme işlemleri sırasında çevremizle ilgili olan ve ileride yaşantımız boyunca bizim kişiliğimize yön verecek olan yapılar oluşuyor. Bu yapılara da psikoloji dilinde simgeler, imgeler veya sembol diyoruz.

Kodların oluşturulması ve saklanması, beyin ve bu konuda uzmanlaşmış nöron hücrelerinin yoğunlaştığı, çekirdek dediğimiz özel bölgelerde yapılıyor. Bu bağlantıların işe yarayanları zaman içinde sabitleniyor, kullanılmayan bilgiler ayıklanıyor ve ayıklanma nedeniyle kapasite taşması olmuyor.

Tıpta daha önceleri her insanın doğduğunda, beyinin en dışında bulunan kortekslerin, nöron hücrelerinin belli sayıda olduğunu biliyoruz 15-20 milyar. Bu hücrelerin sayısı insan doğduğunda neyse, öldüğünde de aşağı yukarı aynıdır. Sonuçta yaşlanmayla bunların sayısı azalır, sigara içmeyle azalır, her gün "bir sigara içince şu kadar hücre ölüyor" diye gazetelerde buna benzer

haberleri okuyorsunuz. Tabii bu daha ziyade kontrol hücreleri için. Süpermen felç oldu biliyorsunuz, motor hücreler yenilenmiyor, bu bir gerçek. Ama demin bahsettiğim soyut kavramlarla, duyularla ilgili, düşünceyle ilgili hücre gruplarında bir farklılık var.

Burada güzel bir haber var; ihtiyaç halinde yeni nöronlar oluşturulabiliyor, bu hücreler yeni atamalarda, bellek işlemlerinde kullanılabiliyor. Siz bir düşünce yarattınız, bir şey araştırıyorsunuz, yeni atamalar için yeni nöron oluşturuyorsunuz. Ama bu hücreleri kullanmazsanız, yaklaşık 15 gün içinde ölüyorlar. Bakın, burada herkese göre değişik olabilecek, hepimizce ayrı ifade edilen bir kavramlar, kodlar sistemi var, biz bunları hafızaya kaydediyoruz. 15 gün içinde kullanıma sokulması gereken hücrelerimiz var, "ya kullan ya da kaybet" diyor bilim adamları. O halde aklımızı devamlı işler halde tutmamız lazım. Hangi yaşta olursak olalım. Yani "yaşım ilerledi, benim neyime" değil; yaş ne kadar ileri olursa olsun, bu hücreler yapılıyor, kullanırsanız kullanımda kalıyor, kullanmazsanız yok oluyor. Yani doğa sanki bize bir şeyler söylemek istiyor; bize bir hediye vermiş, yeni hürceler veriyorum; vermesi benden, kullanılması senden" diyor, onu da irade olarak bize bırakmış, "gerisini sen bilirsin" gibi bir anlatımı var sanki.

Bu bilgi birikimi sonucu oluşan bağlantılar, atamalar, kümeler arasındaki ilişkilerin bir kısmı çok kısa ve anlık şeyler, bazılarının oluşması ise yıllar boyu sürüyor. O an eksik verilmesi nedeniyle bu bağlantıların bir kısmının uçları açık kalıyor. Zaman için veri akışı, çabamızla, araştırmamızla bu eksikler toplanarak, eksik elemanlar yerine konulur, kavramlar tamamlanır ve sağlam kategoriler elde edebiliriz.

"O halde beyin kapasitesinde bir taşma olabilir mi" sorusunu tekrarlarsak, bir şartla taşma olabilir: Eğer beyinde sistematik bağlantılar kurmaya fırsat verilmeden veri akışını alırsak, bu taşma durumu meydana gelebilir ve istenmeyen durumlar doğurabilir. Örneğin bunun en basiti, kafa karışıklığı, "kafam karışık" deriz, "anlayamıyorum, çelişkiye düşüyorum" deriz. Bunun daha ileri ve organize olmuş şekliyle insanlarda saplantılar oluşabilir; yanlış düşünceler, önyargılar, fobiler oluşabilir. Korkularımız vardır, bunu engelleyemiyoruz, sebebini bilemediğimiz fobilerimiz, hatta dogmalarımız var. Bunu bilgisayarla benzetme yaparsak, bazen bilgisayarla çalışanlar bilir, "sistem ower flower" der, yani hafızadaki aşırı yüklenmeyle birlikte birden bire bilgisayar ekranı mavileşir, sistem o an çöker. Tekrar reset atarsınız, boşaltırsınız hafızayı, bilgisayarı açarsınız, bilgisayar tekrar çalışmaya başlar. Aksi halde aşırı bilgiden dolayı, bilgiyi işleyemediğinden dolayı bilgisayar o an için kilitlenir, böyle benzetme yapabiliriz. İşte biz buna psikoloji dilinde bilgiye boğulma

durumu veya aşırı bilgi yüklenmesi diyoruz. Kontrolsüz bir şekilde, yani o işin eğitimini almadan, o işin altyapısını yapmadan bilgi akışı olduğu zaman, bilgiye boğulma durumu olur. Ama kişiler, bu bilgilerden gerçekten yararlandığını sanır ve bunlarla yanlış yargılara, yanlış düşüncelere gittiklerini de fark etmeyebiliyorlar. Bu nedenledir ki, her insanın eğitimi, öğretimi uzun yıllar almakta. Küçük yaşlarda okula gidiyoruz, belli bir eğitim sürecinden, altyapı oluşumundan geçtikten sonra ancak yetişkinlikte birtakım şeyleri yapmaya hak kazanıyoruz; içki içme, araba kullanma, evlenme gibi sosyal faaliyetleri ancak belli yaşlarda yapabiliyoruz.

Unutmayalım ki, beyin semboller aracılığıyla düşünüyor. Yaşantımızı hep aklımızı kullanarak idame ettiriyoruz. O halde akıl nedir? Akıl, İngilizce karşılığı "mind"dir; psikoloji sözlüğünde düşünce, algı, kavram, eylem, duygu, irade, bellek, hayal gücü ve inanç gibi biçimlerde kendini gösteren insan bilinçliliği olarak tarif ediliyor. Başka bir tarif de düşünme, akıl yürütme, bilgiyi kullanma yeteneği olarak söyleniyor. Akıl fonksiyonlarının kullanılması için, öncelikle bedenimizden ve çevremizden gelen uyarıları, yani verileri, datayı algılamak ve bunlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. O halde algı, duyu organlarımız sayesinde alınan çok sayıda ve karmaşık uyaranlar aracılığıyla dış dünyaya ait nesne, madde ve olayların anlaşılmasıdır. Dataların, gelen bilgilerin, işlenmesini gerektiren bir durum söz konusu burada, işlenmezse algı olmayabilir.

Bu konuyu biraz daha derinleştirelim: Bilginin oluşmasında en önemli kademe algılama. Algılarımızın kaynağı duyularımız, 5 duyumuz var, ama bu algılarımızın esas yetersiz kalması buradan başlıyor; yetersiz, eksik kaldığı durumlar mevcut. Buna en güzel örnek de kırmızı renk körlüğü. Bakın, kırmızı renk körleri, bu rakamları göremezler, çünkü doğuştan kırmızı görecek, gözlerinin bunu algılayacak, yani kırmızının yaydığı renk frekansını algılayacak fikri yok. O insanlar, anlatıma göre bir grimsi ton şeklinde görüyorlar, değişik gri tonlar olarak görüyorlar, kırmızı olarak algılamıyorlar.

Trafik ışıklarında kırmızı renk körü ne yapıyor; sıralamayı biliyor. Yeşil, turuncu, kırmızı; alttakinin kırmızı olduğunu biliyor, ama gri yanıyor. İnsan bu şekilde öğrenebilir, ama kırmızı sadece trafik ışıklarında değil, başka yerlerde de var. Kırmızının renk olarak insanın duygusal hayatında çok önemli bir yeri var; sıcaklık, heyecan gibi şeyler; kırmızı arabalar, bayrağın kırmızı renk olması, değişik duygular yaratıyor. Bu insanlar bunu hep gri tonlar olarak görüyorlar.

Soyut kavramlarda da insanlar kırmızı renk körüne benzer şekilde, sevgi körü olabilirler, başka şeylerin körü olabilirler; hayatında hiç görmediği için,

o işle ilgili hiç karşılaşmadığı için, bilemez onu. Duygusal hayat künttür, iniş çıkışları yoktur, bazı olaylar karşısında refleksleri yoktur, aynı kırmızı renk körlüğü gibi ve bunun farkında da değillerdir.

Duyular, çevreden gelen fiziksel enerjinin alıcı hücreler tarafından sinirsel enerjiye çevrilmesiyle oluyor. Bu sinirsel enerji beyin tarafından işlenir, ortaya çıkan ürün de algıdır, ama burada algı farklı oluyor. Burada çok temel bir özellik var: Duyuların alınma koşulları, duyulardan elde edilen algılanmaların sınırını ve niteliğini tayin ediyor. Bakın, bizler çevremizden değişik duyularımız vasıtasıyla algılar, datalar alıyoruz, ama bunları aldığımız şartlar da önemli. Çok açken bazı şeylere dikkatimizi veremeyiz, bazı şeyleri algılayamayız. Değişik ortamda birisi devamlı oradan sinirimizi bozacak bir hareket yapıyorsa, bir konuşma dinliyorsak, tam algılayamayabiliriz, hastayızdır, dikkatimizi veremeyiz ve bu durum algımızın vasfını ve sınırını tayin eder.

Algı süresi içinde yaklaşık olarak 3 bölüm var: Bir alıcı süreç var, alıcı süreçte algılıyoruz. Bunu simgesel süreçle simgeleştiriyoruz, bir kodlama yapıyoruz, atama yapıyoruz, bir de duygu süzgecinden geçiriyoruz, kişiliğimize göre -hepimizin kişiliği farklı- ve bu algıyı biz böyle işlemlerden geçirdikten sonra ancak depoluyoruz. İşte bu nedenle hepimizin arasındaki farklılıklar buradan kaynaklanıyor. Algı alanı çocukluktan itibaren de değişiyor; biliyorsunuz, küçük yaştan itibaren hepimizin algı alanları farklıdır. Belli yaşlarda erkek çocukların algılaması farklı; arabaya düşkündür, kimisi annesine düşkündür, babasına düşkündür. Köyünde belki doğaya düşkündür, yani herkesin farklı ortamları var ve öğrenme yoluyla algıyı değiştirebilme özelliği de insana has bir şey.

Algılamalarımızın büyük bir çoğunluğu, algısal beklentilerimizin etkisi altında maalesef, diğer bir deyişle beklediğimiz şeyi algılıyoruz. Deneyimlerimize dayanarak, yani hayat tecrübemize dayanarak hem maddi çevremiz, maddi ortam hakkında, hem de sosyal çevremizle ilgili birçok beklentiler geliştiriyoruz. Tabii hem sosyal çevre bizi etkiliyor, hem biz sosyal çevreyi etkileyerek bir beklenti geliştiriyoruz ve bu beklentiler de bizim algılamalarımızı etkiliyor. Türk toplumundaki algılamayla bir Batı ülkesindeki yahut Doğudaki ve yahut da Ekvator kuşağındaki bir ülkenin insanlarının beklentileri, algısal beklentileri farklıdır. İçinde yetiştiğimiz kültürden gelen algısal beklentiler, bizi sürekli etkisi altında, hatta denetim altında tutar. Biz de algılarımızı ve beklentilerimizi bu davranışların beklentileri içinde tutmaya çalışırız. Bu nedenle de algılamalarımız mutlak değildir.Her bireyin algılaması, o bireyin kendi doğrularını oluşturur. Bir tartışma var; "doğru nedir, kime göre doğru?" Kendimize göre doğru. Bu özelliğinden dolayı algı son derece kişiseldir, yanılgılara da açıktır.

O halde insanın düşünce dünyasında yarattığı her şey, kendi algısal süreçlerinden geçiyor. Algı yanılmaları, yalnız böyle fiziksel, nesnel olayları da kapsamaz, aynı zamanda sosyal durumları, insan davranışlarını da içerir. Mesela açıkoturumlarda söz verilir, dinleyici katılıyor "Ben halkım" diyor mesela, yani kendi görüşünü paylaşan insanların sayısını abartıyor, "ben Türk Milletini temsil ediyorum, ben 70 milyonu temsil ediyorum" diyor, kendi görüşünü söylüyor. Yani 70 milyon kişiye sorma imkânı yok, böyle bir şey mümkün değil, ama ya abartı yapıyor ya da öyle inananlar var.

Algılamadaki yanlışların insanları nasıl değişik etkilediğinin örnekleri tarihte de vardır. Şöyle bir şey söyleyeyim: Roma imparatorluğu döneminde şaraplar büyük bakır kazanlarda fermante ediliyor, kaynatılarak yapılıyor, fakat bakır, şaraba devamlı belli oranda geçiyor. Tabii devamlı şarap içicilerinde bakır beyinde yavaş yavaş birikiyor ve bu birikme sonucunda bakıra has bir psikoz ortaya çıkıyor. Beyinde de harabiyet başlıyor ve verdiği kararlarda çok gaddar bir imparator olabiliyor, çok yanlış kararlar verebiliyor. Tabii o zamanlar imparator, Tanrı'nın dünyadaki görüntüsü olduğu için, kimse sorgulayamıyor, yani yanlış-doğru zaten mümkün değil. Hitler'in de Arı ırk takıntısı yüzünden İkinci Dünya Harbine kadar giden bir süreçte yaklaşık 56 milyon insanın öldüğü söyleniyor. Yani bu bahsettiğimiz yanılgılar, insanlık tarihinde çok derin etkileri olmuş olaylar aslında, çok basit değil bu bahsettiğimiz şeyler, çok ağır sonuçlara da götürebiliyor.

Algılarımızla biriken bilgiler, öğrenmeyle yaşantıya entegre oluyor, tabii hayat tecrübesi de buna dahil. Bilgi arası çağrışım kurucu bağlar kurulmasını öğreniyoruz, bu da dolayısıyla insanlarda bu işin temelini oluşturuyor. Öğrenilen şeylerin tekrar kullanılması için hafıza, bellek dediğimiz bir sistem gerekiyor. Bellek gerektiğinde başvurabileceğimiz bir arşiv sistemi. Beyin kelime kelime hafızaya yerleştirmiyor; bir olay oluyor, bir nesne var, o nesneye simgesel bir anlam veriyor, onu akılda tutuyor. Demin bahsettiğimiz beyin kapasitesinin taşmaması için de beyin böyle bir ekonomi yapıyor. Simgeler ve kodlar, hatırlamayı kolaylaştırıyor. Mesela bunun kenarına teorik olarak bir moleküler işaret takıyor, o işaret bellekten bunu çağrıştırıcı görev görüyor. Bu kodlar değişik yerlerinden değişik atamalarla birbirine bağlı olabiliyor, beyin bu şekilde simgeler halinde depolama yapıyor.

Bu kodlama, kodlama süreçlerini simgeleştirme, hafıza sisteminde neyin depolanacağını söylüyor. İşte bu Hipokrat mesela, bu bir çocuk; çocuk gördüğü zaman değişik duygular uyanabiliyor, anne sevgisi olur falan; yalnızlık, bayram, düşünen adam...

İşte burada önemli bir faktör var; demin bahsettiğim kodlama sırasında önyargılar, bağnaz düşünceler, dogmalar, inançların temelini burası oluşturuyor, bu kodlarımız oluşturuyor. Kişisel farklılıklar var orada, doğru ve yanlış değerlendirmeler, bağnaz düşünceler, bu şekilde sizin bir parçanız oluyor; depoya atıldığı için, orada değişmeden kalıyor. Kişisel kodlamanın nasıl olacağının çevresini de kişisel bilgi kaynağınız, zenginliğiniz tayin ediyor. Eğer herhangi bir olay, nesne hakkında bilginiz fazlaysa, onunla ilgili ayırt edici bilgilerle en azından bir ayrıştırma yapabiliriz, ama değilse, fazla araştırmıyorsa, bekliyorsa, bu konular olduğu girer beynimize, belki başkalarının da empoze ettiği kodlar giriyor.

Bir diğer önemli mekanizma, hatırlama; depodan hedef materyalin orijinalinin geri getirilmesi anlaşılıyor. Ama bazen orijinal materyal olduğu gibi geri gelmiyor. Geçmiş ile bilgilerimizi, bu materyali yeniden inşa ediyoruz ve bu haliyle geliyor, değişmiş haliyle geliyor. İnsan beyninin bir özelliği var, alt bellek durumlarında: Bir hikâye oluyor, çocukluğumuzdan beri değişik hikayeler, olaylarla karşılaşıyoruz. Beyin buları depolarken kodlama yapıyor, bu kodlamada yapılan farklılık sonucu bir hikâye oluşturuyor ve beyin kendi kişiliğini, kendini kavram olarak simgeleştiriyor. Yani o olaydan esas etkilenen kişi biziz, kahramanı biziz, bizim çevremizde dönüyor. Zaten bu da felsefi bir konudur, yani evren, insanın çevresinde dönüyor. Biz varsak, evreni görüyoruz, farkına varıyoruz.

İşte bu hafızadan gelen bilgiler de maalesef orijinali gibi gelmiyor. İnsan geçmişini, dünyayla ilgili bilgileri kendi genel bilgi ve sembollerinin ve şamaların yardımıyla yeniden inşa ediyor, yani hikayeleştiriyor. Ama bu arada bir tahmin yaptığını, bir çıkarsamada bulunduğunu da bilmiyor, sadece hatırladığını, "hatırladım" diyor. Bu şemaları hiç farkında olmadan zihinlerimizde taşıyoruz ve duyduğumuz her sözü, yeni olayları, karşılaştığımız yeni nesneleri bunlar sayesinde tekrar değerlendirmeye alıyoruz. Buna bilinçdışı bellek diyoruz; farkında olmadan belleğimiz devamlı çalışıyor.

Bir de yeniden kurgulayıcı bellek var, devamlı surette bu kodlar devamlı değişiyor. Demek ki bilginin edinilmesi, "biz bilgi ediniyoruz, bu konuda bilgi sahibi oluyoruz" dediğiniz zaman, aslında bilinçli ve bilinçsiz bir sürü işlemden geçiyor. Bilinçli olarak bir konuyu işleyip akılda tutuyoruz, ama bilinçsiz olarak da birtakım şeylerin aslında bizim düşüncemize girdiğini de fark etmiyoruz.

Öğrenmeyle hafızaya depolama işlemleri sırasında nöronlar biçiminde ve birbiri arasında bağlantılar oluşuyor, yapısal değişiklik meydana geliyor. Bir bilginin tomurcuklarda protein olarak depoya girmesi gerekiyor. Bunun için

enerji lazım, belli fizyolojik olaylar meydana gelmesi lazım. Bunların hepsine birleşme süreci adını veriyoruz ve bu süreç yapısal değişiklik meydana getiriyor. Enerji harcanması gerektiren konular olduğu için de neden olumsuz özelliklerimizden kurtulamadığımız da herhalde açıkça ortaya çıkıyor. Birtakım kötü alışkanlıklarımızı, özelliklerimizi, düşüncelerimizi, beğenmediğimiz yanlarımızı değiştirmemiz kolay olmuyor, çünkü bunun için enerji gerekiyor. O demin bahsettiğim protein moleküllerinden bir kısmının bilinç olarak yok edilmesi lazım, ortadan kaldırılması lazım, bağlantıların yerlerinin değiştirilmesi lazım, bu da enerji gerektiriyor.

Şunu da ilave edeyim: Beyin fonksiyonları için harcanan enerji, bir insanın günlük harcadığı enerjinin yüzde 20'sini oluşturuyor. Yani hiç hareket etmeden düşünen bir insan dahi enerji harcıyor; tabii hafızada kullanmıyor, ama beyin büyük miktarda enerji çekiyor. Elimiz, kolumuz gibi hareket etmeyen bir organ, duran bir organ, fakat müthiş bir enerji harcıyor.

Tabii burada zaman kısıtı nedeniyle ruhsal mekanizmaların derinliğine girmek mümkün değil, ama hepsinin kişiliğinizi ve benliğinizi oluşturmada çok derin izleri var. Mesela psikiyatride, psikolojide çok ana konular var; korkular, içgüdüler, dürtüler, gereksinmeler, engellenme, çatışma, kaygı, çaba, duygu, zeka, ifade, kavrama, bunların hepsi insanlarda farklılık arz eder. Herkesin kavrama yeteneği farklıdır, herkesin zekası farklıdır. İfade etme; zekası iyidir, ifadesi iyi olmayabilir; ifade çok iyi olur, çok iyi hatiptir, zeka yoktur, yani herkeste farklılıklar arz ediyor. O yüzden hepimiz ayrı ayrı, farklı insanlar haline geliriz.

Doğanın da sürekli değiştiğini ve devinim içinde olduğunu biliyoruz, diyalektiğin ana konusu bu. Dışarıdan gelen bilgi de sürekli gelişiyor, doğa değiştiği için bilgi de devamlı değişim ve devinim içinde. Biliyorsunuz, Heraklеitos'tan bir deyiş vardır; "aynı nehirde iki kere yıkanılmaz." Yani orada sudan bahsediyoruz, ama suyu oluşturan her molekül birbirine ne kadar benzese de farklıdır. Bir şeye ikinci kere baktığınızda, o şey ne olabilir, size demin bahsettiğimiz açılımlarda; aynı şeyi görmeyebilirsiniz. 20 yaşında, 30 yaşında, 40 yaşında, 50 yaşında her türlü olaya, nesneye baktığımızda, farklı şeyler hissederiz, bazı şeylerin farkına daha sonra varırız. Neden; altyapımız oluşmuştur.

Aynı olaya, aynı şeye bakan insanlar da farklı algılar, çünkü ayrı yorum yaparlar. Aynı şeyi gördüğümüzü zannederiz; tahtaya bakarız, hepimiz aynı şeyi görmeyiz, çünkü yorumlarımız farklıdır. Bunun nedeni, hepimiz aklında o şey hakkındaki oluşan nöronal bağlantı kalıpları da farklı etmenlerle oluşmuştur. Müze gezilerinde enteresan bir şeyle karşılaşıyoruz. Bir resmin karşı-

sında hep böyle oturma yerleri vardır. O resme bakmak için şöyle oturacaksınız, 10 dakika, yarım saat, neyse, baktıkça değişiyor resim, çünkü siz o arada konsantre oluyorsunuz, çevre sessiz zaten, ışıklandırılmış ve yavaş yavaş artık kişiliğinize göre o resim size hitap ediyorsa zaten, oturup değişik şeyler görüyorsunuz. Aksi halde bir kısmımız da sadece öylesine geziyoruz çünkü o an ilgi alanımıza girmiyor, ama birden bir şey dikkatimizi çeker, onunla birlikte yarım saat, 1 saat vakit geçirebiliriz. Bunu hepimiz kendi yaşantımızda da, hayatımızda da görmüşüzdür. O halde bir görüntünün, bir nesnenin, bir resmin olaylar zincirinin tümünü içinde bulunduğumuz psikolojik nedenlerden dolayı göremiyoruz ya da eksik görüyorsak, bunu kademe kademe yapmak zorundayız, çünkü bizim biyolojik yapımız ancak bu kadarına izin veriyor.

O halde çözüm ne? Çözüm için istemek, araştırmak, sabretmek gibi bir özet verebilirim. İstemek, demin dediğimiz enerji harcanmasını bir kere istememiz lazım, yani enerji harcayacağız, bu iş için bir çaba harcayacağız, hazır gelmeyecek hiçbir şey. Yediğimiz, içtiğimizin bir kısmını bu işe ayıracağız, enerji olarak, vaktimizi ayıracağız, araştıracağız ve sabredeceğiz. Çünkü bilgi taşmaması için belli bir öğrenim dönemi, hazmetme; aynı sindirim sistemi nasıl gıdaları abur cubur yerseniz iflas eder ve bulantı karşılarsa, beyinde de ani bilgiler yüklenirse, aynı şekilde etki eder. Onun için zaman içinde hazmetmeye, bilgiyi hazmetmek bakımından sabredeceksiniz. O an halledememişsek, çözememişsek, beklemeye alacağız, daha sonra mutlaka onunla ilgili eksik kavramı yerine koyup tamamlayacağız.

O nedenle bilgi devinim içinde olduğu için, biz de yetişemeyebiliriz gibi bir kaygıya kapılmayalım. "Bu arayış hiç bitmeyecek mi? Evren değişiyor, doğa değişiyor, biz de değişip onu takip ediyoruz, yetişemiyoruz." Yetişebiliriz, bizim de doğanın bize verdiği çok önemli iki-üç tane özelliğimiz var: Bir kere burada hep insanın hayvandan ayrılan yanlarını tartışıyoruz. İnsanın yaratıcılık özelliği var, biliyorsunuz. Buradaki anlamı, teolojik anlamda değil, sezgisel; sezgilerimiz var bizim, hissetme. Bunlara kimimiz aşırıya giderek altıncı his diyoruz, öngörü diyoruz, ama bir sezgimiz var, çünkü alt birikimimizden bir şeyleri tahmin etmek yeteneğimiz var. Hatta en çılgın, en marjinal diyebileceğimiz olasılıkları bile düşünürüz, aklımızda tartarız. Düşüncenin sınırı yok, her şeyi eyleme geçirmeden düşünebiliriz, her şeyi tartabilir ve analiz edebiliriz, yeni çıkarsamalar yapabiliriz. İşte bu potansiyele zeka diyoruz, bu insanda olan bir şey. Büyüklerimiz, hep bize "aklını kullan" der, işte bu aklımızı zekamızla kullanmak durumundayız.

Başka bir özellik ise, yine enteresan bir şey; alan bağımsızlığı kavramı var. Burada yanıltıcı, olumsuz çevresel uyaranlara rağmen, doğru bir yöneli-

me gidiş vardır. Bilinmeyen bağlamlardan bilinen öğeleri de doğru algılayabiliriz. Buna şöyle bir örnek vermek istiyorum: Olumsuz aile şartlarında yetişen, ayyaş, uyuşturucu kullanan bir baba veya annenin bazen pırlanta gibi bir çocuğu oluyor; her türlü olumsuz koşullara rağmen pırıl pırıl zekaya sahip olabiliyor. Televizyonlarda görüyoruz, değişik ortamlarda görüyoruz. "Bu çocuk nasıl buradan geldi?" diyorsunuz; o kadar olumsuzluğa rağmen, iyilik, sevgi kavramlarını yakalayabilmiş. İstekli olmasa bile, çocukta alma kabiliyeti var ve iyi insan olarak yetişiyor yahut da çok olumlu bir ortamdan bakıyorsunuz, olumsuz insanlar da yetişiyor. İşte bu alan bağımsızlığı adı altında, en olumsuz bir ortamda dahi çok iyi yetenekler geliştirebilen, süper zeki, 4 yaşında olmadık şeyler yapan, neredeyse bilgisayar programları kullanan çocuklar var, dehalar var, müzisyenler var.

Bir başka yeteneğimiz ise, bilinçsiz bilişsel süreçler. Burada bilinçli olmayan, kişinin farkında olmadığı halde, her türlü düşünme, akıl yürütme ve problem çözme gibi etkinliği söz konusu. Biz günlük yaşantımızı sürdürüyoruz, belli bir konuya odaklanmışız, okumuşuz, araştırıyoruz, ama çözemedik. Bu arada günlük yaşantımızı yapıyoruz; araba kullanıyoruz, işyerine gidiyoruz, kavga ediyoruz, restorana gidiyoruz, ama o konu devamlı beynimizde, bilinçaltında kurgu devam ediyor, yani boş durmuyor. Buna kuluçka dönemi diyoruz, işte Archimet'i hamamdan çıplak olarak fırlatan şey bu; "buldum" diye fırlamasına neden olan şey, o kuluçka dönemi. Kuluçka döneminin sonunda -bu yine pek çoğunuz müşahede etmişinizdir- bir konu üzerinden uykuya yatırırız, onu da bekletiriz, sonra da "ha ha, buldum, tamam" deriz. İşte bu özelliğimiz, bilinçsiz oluyor, farkında olmadan, ama zamanla o altyapı yapmışız. Mesela nöronal bağlantıları tam oluşturamamışız, biraz zaman içinde oluşmaya başlıyor.

İşte aklımızı kullanırken hammaddemiz bilgidir; bilgi ne kadar çoksa, işlemden geçirilmişse, yani semboller, kodlar oluşturulmuşsa, o kadar aklımız zengin olacak, bilincimizin farkındalık kapasitesi artacak. O halde bilinç, bir farkındalık, uyanıklık hali, Latince kökenine göre bilgili olma durumudur. Yani hem kendimizden, hem çevremizden, içinde bulunduğumuz zamandan haberdar olabiliriz; dile egemen olma, akıl yeteneğini, irade gücünü kullanarak toplumsal ortamdaki etkileşimle ve edinilen deneyimlerle, hayat tecrübesiyle kazanılan bir olgu. İnsanın kendi düşüncelerinin, etkinliklerinin farkına varması, çevresini, doğayı, kavramasını sağlayan bir fonksiyon. Onun için de bilinç içinde yönelim gerekiyor, yani niyet, orientasyon dediğimiz bir kavram. Yönelim de kişinin kendi yapısı ve çevrenin etkisi altında.

Bir insan, kendi bedeninin, kendi benliğinin, duygu ve coşku durumları-

nın, düşüncesinin, geçmişinin, çevresinin bilincinde olabilir, hatta bilinçli olduğunun da bilincinde olabilir. Ama ne yazık ki bilincin bir ölçüsü yok, bir kıstası yok, tamamen kişisel iç gözlem... Bir konu hakkında fikriniz var, çünkü içinde coşku da taşıyor, duygular taşıyor, ama bunu karşınızdakine anlatamazsınız. Bir film seyredersiniz, bir şiir dinlersiniz, gelirsiniz, onu anlatırsınız, karşıdaki sizin coşkunuzu hissedemeden bakar yahut bir fıkra duymuşsunuzdur, çok etkilenmişsinizdir, gelir anlatırsınız... Karşıdaki o coşkuyu yaşamamıştır; o nedenle sizin o şiirle kurduğunuz bağlantıyı hissetmemiştir, o şiir şu an için ona bir şey ifade etmiyor. Onun için o öznel bir şey, yani kişisel bir şey.

Bakın, burada güzel bir aysberg var. Bu, Freud'un sembolleştirdiği bilinç modelini oluşturuyor. Burada su üzerinde gördüğümüz biz isek, çok daha altta müthiş bir kitle var. Freud'un bu modeli hâlâ kullanılabilir: Bizim düşünce alanımız şurası, suyun içinde görünen kısım, buradaki yansımalardan dışarısı bizi görüyor. Yani şuradaki renk nüanslarından, gölgelerden falan bizim kişisel renkliliğimiz karşıya yansıyor, karşı bizi böyle algılıyor. Ama bu yansımamızın altında böyle müthiş bir alan var,. bu da bilinçaltı, erişilebilen bilinçaltı; depolanmış bilgilerimiz, hafızadaki hatıralarımız, bizi biz yapan. Yani hafıza olmasa, hatıralar olmasa, biz hiçbir şeyiz aslında; bizi mühendis yapan, şair yapan, doktor yapan, duygusal insan yapan, şurada depolanan bilgilerdir zaten. Bunlar olmadığı zaman, insan zaten boş. Ama bir de altta bilinçdışı dediğimiz müthiş bir alan var. Burası çocukluktan dolu olan, bastırılan her türlü olumsuzluğu. Neden; biz biyolojik bir varlığız, yani hayvanlarla çok ortak yanımız var, içgüdüler. Yaşama içgüdüsü hiçbir şeyi tanımaz, aç insanın gözü hiçbir şeyi görmez, hayati tehlike olduğu zaman hiçbir şeyi gözünüz görmez. Bir anne, hayati tehlikesi varsa çocuklarına karşı, kaplan kesilir, şiddetini anlatmak için tarif ederiz. Ama günlük hayatta bunlar maalesef felaket doğuruyor. Bunların burada olması gerekir, ancak yaşamsal sorun ortaya çıktığında buradan gelen, "anim" dediğimiz, hayvani içgüdüyle kendimizi koruyoruz. Tabii sosyal yaşamın getirdiği ortamlar bize nispeten emniyetli ortamlar sağladığı için, -bu da tartışılır, ama- buraya pek ihtiyaç olmuyor. Ama doğada yaşayan insan burayı daha çok kullanıyor.

Bu model bizim bilincimizi nispeten anlatıyor, ama bunun da çok tartışılan yanları var psikolojide, o ayrı bir konu. O halde bilinç, bilinçdışı ve bilinç öncesi olarak kabul edilen kişiye özgü kuramsal böyle bir farklı yapıdan oluşuyor. Bilincin devam ettirilmesi için enerji harcanması gerekiyor. Yani burada bir özeleştiri, enerjiyi nerede harcayacaksınız; kendinizi eleştireceksiniz, bunun için enerji gerekiyor. Bilincimizi devamlı değişimlere açık tutmamız lazım. Aklımızı kullanmak için araştırma yapmak, bilincimizi irdelemek, yani

kendimizi devamlı irdelemek, kurcalamak durumundayız. Bu şekilde bilgilerimizin içeriğini, yani nöronal bağlantılarımızı kendimiz yaratıyoruz, biz kendimiz değiştiriyoruz. Bunun için de enerji harcamak gerekiyor.

O halde düşündüğümüz, tasarladığımız her şeyin beynimizde maddi bir karşılığı var. Madem bu düşünce maddi bağlantılar şeklinde depo ediliyor, bu bize değiştirme şansı veriyor. Eğer soyut bir şey olsaydı, değiştiremeyecektik; maddi olduğuna göre, bu olumsuzlukları kendimiz değiştirebildiğimize göre, olumsuz etkilerimizden de kurtulma şansımız var. Tekrar olumsuz yanlarımızı şekillendirebiliriz, değiştirebiliriz. Aynı bir oyun hamuru gibi; insan beyni, insan düşüncesi, düşünce bazında oyun hamuru gibi şekillendirilebilir, değişik şekillere sokulabilir. Buna biz nöronal plastisite diyoruz, böyle bir kavram bilimsel olarak nörolojide var.

Az önce tablonun tamamını maalesef göremedeğimizden bahsettim. Bunun için çıkış yolu var, zaten herkes o tablonun değişik yerlerini gördüğüne göre neden bunu paylaşmıyoruz? Yani insanlar birbiriyle fikir alışverişi yaptığı zaman, o tablonun, o görüntünün değişik yanlarının farkına varacak. Bu suretle zamandan tasarruf etmiş oluyoruz, yani o konuyu tek başınıza izole bir vaziyette araştırmaya kalkarsak, hem çok zaman kaybederiz, hem de yolu şaşırabiliriz

O halde geldiğimiz nokta ne? Kendi doğrularımız dediğimiz kavramlar, aradığımız şeyin sadece küçük bir kısmı. İnsan bu şekilde yapayalnız yaşayamaz, yani duygusal olarak söylüyorum; doğanın içinde bir şekilde yaşar, ama soyut olarak, duygu ve düşünce olarak bu şekilde yaşayamaz. O halde belli bir sosyolojik çevre içinde birtakım tomurcuklar oluşturuyoruz, bağlantılar kuruyoruz, imgelerimizi oluşturuyoruz. Yani bunlar, bizim hayata bakışımızı, kavramlarımızı, prensiplerimizi, inançlarımızı, töremizi, âdetimizi, neyse, o demin söylediğimiz kodlamaları yapıyoruz, yani bizi biz yapan o. Ama bunlarda yanlışlıklar ve eksiklikler oluyor, biz bunun farkına da varmayabiliyoruz. Bu durum, pek çok kişi için sorun teşkil etmez, yaşantısını sürdürebilir. Ama bazılarımız durduk yerde "bu niye böyle, şu niye böyle, nereden geldi, ne oldu, nedir" derken böyle düşüncelere dalar, bu arayışa girer. Kuşku, şüphe dediğimiz olay bu, yani merak, kaynağını meraktan alan bir şey. Bir şeyi eksik hissediyorsunuz ve tekrardan duyu algılarınızla yine doğayı, çevreyi taramaya başlıyorsunuz, araştırmalar yapıyorsunuz, okuyorsunuz, konuşuyorsunuz, ama yine de yalnız kalırsak yanılgıya mahkûmuz.

Şu temel özelliği hiçbir zaman unutmayalım: İnsan doğada tek başına yaşayamaz, bunu kabul ediyoruz, yani yaşar da normal beyin fonksiyonlarını yürütemez ve bilinçli bir halde yaşayamaz. İnsan sosyal bir varlıktır ve hangi duygu

ve isteği olursa olsun, bunu takdir etmek için mutlaka sosyal bir topluma ihtiyacı vardır. İnsanlar kaprislerini, büyüklük megalomanilerini bile ispat etmek için başka insanlara ihtiyacı var, tek başına doğada kime ispat edeceksiniz?

O halde yine normal bir düşünen insan olarak, kendini tanımak isteyen, gerçeğin peşine düşmüş bir insan ne yapabilir, eksik bağlantıları, yanlış kümeleri nasıl tamamlar; burada kısaca paylaşmak istediğim birtakım önerilerim var. Bir kere önce kendi değer yargılarımızı sorgulamalıyız. Biz her zaman için kendimize zaman zaman dönüp "biz neyiz, doğru muyuz, değil miyiz" diye bir özeleştiri yapmak durumundayız. Güzel bir söz vardır, "önce kendini bil" diye. Halk arasında da bir deyiş vardır, "her koyun kendi bacağından asılır." Bilincimiz nevi şahsına münhasır olduğu için, tamamen kendi tecrübemiz olduğu için, her koyun da sonuçta kendi bacağından asılır, yani kendimizi araştırmak zorundayız, başkası bizi araştıramaz. Kendisinin de eksik ve yanlış olabileceğini düşünmek bile, insanın insanlaşma evriminde en büyük aşamalardan bir tanesidir, ben öyle düşünüyorum. Önyargılardan ve bağnazlıklarımızdan kurtulmak için çaba sarf etmeliyiz, yani belirli bir enerji sarf etmek tembellik değil, çalışmak zorundayız, fikir işçisi olmalıyız. Biliyorsunuz, bu kelimeler boşuna girmemiş günlük konuşmaya, fikir üretmek bile enerji gerektiriyor.

En önemlisi, düşüncelerimizi diğer insanlarla paylaşmalıyız, ancak bu şekilde farkına varamayacağımız eksikliği görürüz. Yani hep o benzetmeye geliyorum; kırmızı renk körü olan, buna benzer körlükleri olan bir insanı ancak başkası uyarabilir, ancak başkası "sende böyle bir eksiklik var" deyip ona onun ne olduğunu anlatmaya çalışabilir, tek başına bunu yapamaz. Senelerce kırmızı renk körü olarak gidiyor insanlar, sonra biri diyor ki, "sen yanılıyorsun, aslında bu öyle değil." Böyle bir durumu düşünün...

Tabii insanlarla paylaşma şunu da getiriyor: Kendi düşünce kalıplarımızın dışında düşünen insanlara hoşgörülü, toleranslı olmalıyız. Aksi halde bir uzlaşma zemini bulamayız, aksi halde o kırmızı renk körüyse, birisi yardım edemez veya bizizdir belki o kırmızı renk körü ve insanlara hoşgörü, tolerans göstermeyerek bu şansımızı da yitirmiş oluyoruz. Onun için beraberlik, paylaşmak, toleransı, hoşgörüyü de yanında getiriyor. Ne kadar zıt fikirler olursa, fikir bazında her şeyi tartışabilmeliyiz, buradan yeni sentezlere gidebiliriz.

İşte burada bizim yeni sentezlere gidişimizde koruyucu mekanizma şu: Bilimsel yöntem. Hepimiz bilim adamı olmayabiliriz, ama bilimsel yöntemi kullanabiliriz, yani sorgulama, tartma. Bilimsel yöntem, araştırıcı ve yaratıcı zekanın kullanılmasında doğru olan sapmalara karşı bir supaptır.

da aldığımız bilgiler çerçevesinde buradan boş gitmeyelim, kafamıza bir şeyleri dolduralım, Hocamın ifade ettiği gibi belleğimizde bir şeyler olsun, onu bir gün geldiğinde çıkartacağız, bir dostumuzla, bir arkadaşımızla paylaşacağız. Bizler bu ülkenin aydın insanlarız, görevlerimiz var, bu görevleri yerine getirmek zorundayız; çocuklarımız, torunlarımız var, bizim sorumluluğumuz var, onun için buradayız ve Oda olarak bu tür şeyleri önümüzdeki perşembelerde de sürdüreceğiz.

Dr. AYDIN DEMİRCAN: Ben ufak bir şey ilave etmek istiyorum: Ben bu konuların uzmanı değilim aslında, psikiyatr değilim, psikolog değilim, ama altyapım var, tıp altyapım var. Ben kadın doğumcuyum, bu işlerden pek anlamazdım, ama zaman içinde tüp bebekte yumurta hücresi, sperm hücresinin özelliklerini araştırayım derken olmadık yerlere geçtim. Yani moleküler biyoloji, hücre moleküler biyolojisine merak sardım, genetiğe merak sardım.

Bakın, genetikte matematiksel bazı modeller yerine oturuyor. Yani şöyle bir kavram var: Bizim zaman zaman laboratuarımızda Boğaziçi Üniversitesi moleküler biyolojiden mezun olanlar, biyolog olarak çalışırlar. Bu gençlerle sohbet ettiğimizde, şu enteresan şeye şahit oldum: Mesela seçmeli dersleri var; moleküler biyologları var, moleküler genetik var. Seçmeli ders aldıklarında, moleküler biyologlar genetik alıyor, genetikçiler moleküler biyoloji alıyor ve bilgisayar alıyorlar. Yani bilgisayar programlarına eğer ilgi duyduysanız, aynı mantık silsilesi içinde programlar yazılıyor. Beynin düşünce sistemi de benzer sistemler içeriyor, "but"lar var, yani şu şart bir şeyler olursa, bilgisayarda "..." bir dil vardır, şuraya gittiğinde... Beyinde de böyle bir sistem var, genetikte de aynı mekanizmalar çalışıyor. Ana hattıyla sistem çalıştığı için, anlamakta zorluk çekmiyorsunuz.

Sosyolojik konularda da bu böyle, yani bir şeyin mutlaka karşılığı vardır, bu bir gerçektir, boşluk daima doldurulur. Yani bunu bir şekilde düşünmeye başladığınız zaman, hiç ilgi alanı olmadığını zannettiğiniz konulara bile rahatlıkla girebilirsiniz. Tarihi sadece ya düz tarih olarak okursunuz veya sebep-sonuç ilişkisi olarak okursunuz, farklı anlamlar çıkarıyorsunuz ve bakıyorsunuz ki, hayat görüşünüzdür... Yani o açıdan böyle bir karşılıklı tartışma ortamı da bana cazip geldi. Konuşmam belki teknik oldu, özür dilerim, ama size bir şekilde bir uyarı verdiysem, bu bana mutluluk verir. Buradan aldığınız bir kelime veya bir cümle sizi araştırmaya sevk edecekse, o bile çok önemli bir şey, çünkü onun arkası sürekli durmuyor, hiç durmuyor. Sizler için de öyledir, muhtemelen ilgi alanlarınız vardır, ileride toplantılarda ben de onlardan faydalanmak isterim.

SALONDAN: Hocam, iki soru sormak istiyorum: Bunlardan bir tanesi, beynin en iyi algılama dönemi hangi yaşlarda? Bebekten bahsettiniz; bebek hangi dönemlerden sonra algılıyor ve hangi aylardan sonra algılamaya başlıyor? Bir de beynin en algılama dönemleri hangi yaşta?

Dr. AYDIN DEMİRCAN: Bebekte genellikle 2 ay sonra algılama olayı, depolama olayı başlıyor. En üst derecesine aşağı yukarı tahmin ediyorum 2 veya 3 yaşlarında, yani kişiliği oluşturan, şu alt bilince atılan birtakım şeyler, neyse, bizim ileride ne olacağımızı tayin eden, geliştiğimiz ortam. Burada tabii çok fazla detay aramamak lazım; beynin ana yapısının oluşumunda, nöronların oluşumunda protein gerekiyor, bu devrede iyi beslenme ve altyapının oluşturulması ve sosyal bir ortamda yetişmesidir. 3 yaşına kadar bebek eğer böyle bir ortamda yetiştirmişse, ondan sonra zaten bilgi ilave etme çağı başlıyor, yani o altyapının üzerinde şekillendiriyorsunuz.

Tabii bu bahsettiğim şeyler, düşünceyle ilgili bütün bu kavramlar ve değişimler, beyindeki hastalığı olan insanlardan edindiğimiz bilgiler. Beynin çeşitli yerlerinde olan tümörler, rahatsızlıklar, damar hastalıkları, ameliyatlar sonucu, kazalar sonucu eksilmeler, travma nedeniyle olan geçici etkilenmeler, beyinde tabii yaptığı değişikliklere göre gözlemlerle birleştiriliyor ve sonuçta "beynin şu bölgesi şununla ilgili, bu bölgesi bununla ilgili" diyoruz. Aynı şekilde çocuk beyin altyapısını oluşturmada 3 yaşına kadar iyi olmadıysa, ondan sonra bilgi vermek bile yetmeyebilir; o bilgilerin ayırdına ve sentezine varmada, yeterli verimi almayabilir.

Tabii beynin gelişmesi orada bitmiyor. Baryum Altun diye Amerika'da bir psikiyatri profesörü var, biraz uçuk bir insandır, ama çok tatlı bir anlatımı var, ben onun toplantısından edindiğim bilgilerle biraz şey yapıyorum. O da şöyle söyledi: " 15 yaşına kadar çocuklarda otorite tanıma diye bir kavram yok." Yani otorite dediğimiz, anne-baba otoritesi, öğretmen otoritesi, otorite kavramı tam gelişmiyor. Onun için gençler bu yaşta isyankâr oluyor, hepimiz buna kafa yoruyoruz. Kızlarımızı zaman, iletişim kuramayabiliriz, ama otorite kavramını tanımıyor, tanımadığı için de dediklerimizi yapmıyor. Eğer olumsuz bir anne-baba, "büyüklere saygısızlık" falan diye bir sürü olumsuzluğu...

Beyin, ancak 21 yaşına kadar gelişmesini tamamlıyor, yani sentez analiz yapma, olaylar arasında bağlantı kurup o analizleri doğru sonuçlara vardırma 21 yaşına kadar sürüyor. O nedenle hep merak ederdim; "neden Amerika'da içki 21 yaşından küçüklere satılmıyor" diye. Neden 18 yaştır rüşt; bence rüştün biraz daha yukarı alınması lazım. Ancak 21 yaşında bazı kavramlar, sosyal kavramlar yaşayabiliyor, oraya altyapı oluşuyor, altyapı oluşması da 21

yaşına kadar sürüyor insanda. O nedenle genç yaşta sigara, uyuşturucu, alkol kullanımının tamamen gençlerden uzak tutulması lazım mümkün olduğu kadar, çünkü beyin gelişmesi, hakikaten öteleniyor. Alkol, beyin hücrelerini öldürmeye başlıyor, sigara da öyle.

SALONDAN: Hocam, kırmızıyı algılayamama sorunundan konuşmuştuk. Bunu bir başka şeyle paralelleştirebilirmiyiz? Örneğin bugünkü Türk toplumu, yani Türkiye'de yaşayan halk, kırmızıyı okuyamama gibi bir şeye eğilimli hale getirildi. Bu ifade ettiğim kırmızı, gerçekler, olması gerekenler anlamındadır. Toplumun üzerine pompalanan birtakım şeyler insanların beynini bu derece etkili oluyor mu?

Dr. AYDIN DEMİRCAN: Tabii bu anlattıklarımızın altında, temelinde aslında çok büyük açılımlar yatıyor. Yani kırmızı renk körlüğü, sembolik, soyut kavramların geliştirilmesinde de körlük söz konusu olabilir. Dedik ya, insan, çevresinin de etkisindedir; algısal beklentilerimiz, yani bizi öyle bir beklentiye içinde bulunduğumuz toplum bitiyor, çünkü hepimiz belli bir eğitim döneminden geçiyoruz. Bu eğitim muhtevası, bizim az-çok ne olacağımızı, bireysel olmasa bile, toplumun ne yönde gideceğine karar veriyor. İşte burada bu beyin dendritisitesini değiştirmek için müfredatı değiştirerek, içeriği değiştirerek değişik kavramlar, semboller, kodlamalar yaptırabilirsiniz. Bunun tabii çok çarpıcı örneklerini yaşadık. Hitler'in gençliğinde nasıl yetiştiğini incelediğimiz zaman, hakikaten o insanlar, kendilerinin üstün ırk olduğuna içten inanıyorlardı. Yani bu bir sadistlik değil, sadistçe bir şey değil, öyle öğretildiği için çocuk yaştan itibaren, kendin üstün ırk görüyorlardı. Öyle bir kavram bize şimdi çok ters geliyor, ama o şartlarda...

Biliyorsunuz, bütün İlkçağ ve ortaçağlarda krallar tanrının dünyadaki temsilcisiydi, yani şimdi öyle bir şey kabul etmiyoruz ve bize o kadar doğal geliyor ki, "Allah Allah, nasıl böyle bir şey olmuş" deriz ve o zamanki tarihi olayları şimdiki kavramlarla yargılamaya çalışıyoruz, not veriyoruz, bu da yanlıştır. Demin bahsettim, tarihi kendi şartlarında incelemek lazım. Bunların hepsinin altında şu bahsettiğim plastisite ve şekillendirme var; ne öğretirseniz çocuğa, o yapı üzerinde gidiyor. Ama bakın, tarihte bazı örnekler var; mesela en önemlisi Guardino Bruno. Aykırı çıkmış, Hallacı Mansur aykırı çıkmış ve büyük bedel ödemişler, yani öldürülmek bile değil, derileri yüzülmüş. Zamanında öyle, engizisyon mahkemelerini hatırlayın, yani aksi bir fikir bile en ağır şekilde yargılanıyor. Ama şimdi öyle şeyler oluyor ki bekliyoruz, sabrediyoruz, yani kavramlar değişiyor hakikaten. O zaman Ortaçağı şekillendiren düşünce yapısı buydu, sonra yeni modern çağın şekillenmesi.

Şimdi yeni bir şey şekilleniyor, çünkü işin içine iletişim girdi, insanlar uzun süredir harp görmüyorlar. Bir nesil harp gördüğü zaman, bir şeyin kıymetini bilmiyor, ama yeni nesil bazı zorlukları bilmiyor. 1980 olaylarının, 78-80 olaylarını yeni gençler bilmiyorlar. Biz içinde yaşadık, o korkuları hissettik, "kendi çocuğumuz öyle olur mu" diye korkularla yaşadık, ama şimdiki gençler onu bilmiyor. Komünizm nedir, şimdiki gençler bilmiyor. Ben bir zamanlar düşünürdüm, "komünist rejim yıkılır mı, şu rejim yıkılır mı, bu şey olur mu, değişir mi?" Dünya değişiyor, her şey bir devinim içinde, her şey değişim içinde ve değişim kendi içinden geliyor, dışarıdan değil, kendi içinden kaynaklanan bir şey.

Demin bahsettiğim bağımsız alan, yani olumsuz ortam dersiniz, beğenmezsiniz, ama oradan birisi çıkıp orayı değiştiriyor. Bu tıpta da böyle olmuştur; tıpta senelerce klasik metotlarla tedavi etmişler, hastalar patır patır gitmiş, aradan kurtulan % 10-15 kadarlık hastada başarı sağlamışlar. Sonra uğraşmışlar ve farklı tedavi biçimleri bulmuşlar, şimdi %90 iyileşiyor, kanser bile aşılmak üzere. Bunu neden, kim yapıyor; bunu galiba o rahatsız olan bir insan grubu var ve oturuyor, tatmin etmiyor elindekiler, yani yüzde 80 iyileştiriliyor ama "90 olur mu, 5 olur mu" bu onu rahatsız ediyor, çoğunu tatmin eden bir ortam, onda rahatsızlık yaratıyor, araştırıyor, araştırıyor, araştırıyor... Düşünmeyen insan rahat, düşünen insan rahatsız...

SALONDAN: Beynin belli bir bölgesini ameliyatla aldığımızda bazı şeyler gerçekten unutulur mu?

Dr. AYDIN DEMİRCAN: Şöyle: Beynin ön lobları, genellikle karar verme mekanizmalarını; arka loblar konuşma, görme, değerlendirme duyma hissi verir. Orta beyinde daha ziyade duyusal hayatımız, yani inançlarımızı etkileyen merkezler var. Ayrıca beynin sağı ve solu da farklı; beynin sağı farklı bir iş yapıyor, solu farklı iş yapıyor. Biz, beyin hastalıklardan az çok ne tür fonksiyonların olduğunu anlıyoruz.

Depo olayını kanıtlayan olaylar var: Mesela bazı beyin bölgeleri arasında bağlantılar var, Bu bağlantıların kesildiği bazı hastalıklar var. O halde ne oluyor; hafızada bir depo var, bağlantı kesiliyor, bu hafızayı kullanacak ve dışarı yansıtacak merkezle arada bağlantı kesildiği için geçmişini, kim olduğunu hatırlamıyor, yani belli bir dönemi hatırlamıyor. Sonra bağlantı kurulduğunda tekrar hatırlıyor...

TARİHİ ÇEVRE VE KÜLTÜREL VARLIKLARIMIZ

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği

04 Kasım 2004

Doç. Dr. Nevzat İLHAN

SUNUCU: Bugünkü konumuz "Tarihi Çevre ve Kültürel Varlıklarımız." Konumuzu sunacak olan hocamız Doç. Dr. Nevzat İlhan. Ben çok kısaca hocamın özgeçmişini okuyayım:

1943 yılında doğdu hocamız. Sırasıyla, Kadıköy Gazi Mustafa Kemal Paşa İlkokulu, İstanbul Kadıköy Saint Joseph Fransız Lisesi, Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünü bitirdi. 1973'te İngiltere New York kentinde restorasyon ve uzmanlık bursu aldı. 1974'te New York Kolombiya Üniversitesinde uzmanlık bursu aldı. 1998 yılında Yıldız Teknik Üniversitesinde Fen Bilimleri Enstitüsünde doktorasını aldı. Halen Yıldız Teknik Üniversitesinde Restorasyon, Tarihi Çevre, Doğa Değerlendirme Bölümünde doçent doktor olarak öğretim üyesi görevini devam ettirmektedir. Akademik deneyimleri olarak Atina Selanik'te, Yunanistan'da, İtalya Floransa'da çalışmaları oldu hocamızın. Mimar Sinan Üniversitesinde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Sedat Hakkı Eldem'in öğrencisi ve büro şefliğini yaptı. Türkiye'nin çeşitli illerinde olduğu gibi yurtdışında da birçok projede imzası bulundu.

Yaptığı bazı çalışmalar: Malatya Darende Somuncu Baba Külliyesi, İstanbul Bebek'te Yılanlı Yalı restorasyon projesinin uygulaması, Dede Serdar Bey Yalısı restorasyon projesinin uygulaması, Endonezya'da Danok Cami restorasyon danışmanlığı, Cezayir'de Karpat ve Amasyalı Ali Paşa Sarayı Araştırma Projesi, Libya'nın Trablus Şehrinde Trablus Kenti tarihsel merkezi tetkikleri çalışmalarında bulundu.

Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Başkanlığı, Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlük Uluslararası İlişkiler Danışmanlığı, Cosmos Türkiye Milli Komitesi Başkanlığı, Koç Vakfı Mütevelli Heyeti Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu.

Fransızca ve İngilizce bilen Hocamız evli ve 2 çocuk babasıdır.

Doç. Dr. NEVZAT İLHAN: İyi akşamlar sevgili dostlar. Öncelikle böy-

le bir gecede sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu yaşadığımı belirtmek istiyorum. Neredeyse 40 senedir görmediğim sınıf arkadaşım Ali'yi gördüm burada ve çok da mutlu oldum. Erçin dostumuzu tanıdım ve diğer arkadaşlarımızı da toplantı sırasında tanımaktan mutlu olacağım.

Bizim bu tip konuşmalarımızda çok sıkıntı çektiğimiz bir yaklaşım vardır: Bazı meslektaşlarımız gerçekten sorunun içindedir ve konuşmalar onlara yavan gelebilir. Bazı arkadaşlarımız da çok dışındadır ve onlara da yoğun gelebilir. Dolayısıyla isteyen istediğini alsın diye kuramlar ve kavramlar açısından 3 kısımda konuşmayı sizlere sunmak istiyorum.

Birinci bölümde 3 temel sorum var: Niçin koruyoruz, neyi koruyoruz ve nasıl koruyoruz? Bunlar temel sorular.

İkinci kısımda hangi kuram ve kavramlarla koruyoruz; bu olaya nasıl bakıyoruz? Yani araç gereçlerimiz nelerdir?

Üçüncü kısımda da kurumsal gelişmeler; dünyada hükümetler arası ve hükümetler dışı kurumlar, kuruluşlar, yasalar, uluslararası yasalar ve Türkiye'de korunumun gelişimi var.

Karşı karşıya kaldığımız temel sorunlardan birincisi, korumanın gerekçesidir değerli meslektaşlarım. Hayatta en çok karşı karşıya kaldığımız sorun budur bizim: Niçin korumak gerekir ve niçin koruyoruz? Çünkü karşımızdaki karar vericiler genellikle korumanın gereğine inanmazlar ve bizim için o gerekçeyi onlara açıklamak ve ikna edebilmek konunun en zor tarafıdır. Çünkü kararı onlar verir ve fon onların elinde. Bizim, onların dilini konuşmamız lazım. Halbuki bizim ne dediğimizden çok karar verici mekanizmanın olaydan ne anlığını düşünmemiz lazım ve ona göre mesajımızı vermemiz lazım. Bir başka deyişle, aynı şeye bakıp, aynı şeyi görmeye çalışmamız gerekiyor.

Tarihsel çevreye, etrafımıza şöyle bir baktığımız zaman ne olduğumuzu, kim olduğumuzu, nerende gelip nereye gittiğimizi anlatıyor. Hele mimarlar için bu bilinç olmazsa olmaz bir kavramdır. Düşününüz İstanbul'u Sultanahmetsiz, Ayasofya'sız, Topkapı Saraysız bir an düşünün. Bunların birçoğu Kartal'da yok. Kartal'ı Kartal yapan değerler de yok. Acaba, elimizdeki kalan son malzemeleri sunulabilir hale koyabilir miyiz? Sorun burada ve cevaplayalım...

Demek ki, Yitirdiğimiz birtakım değerlerin farkındaysak, tarih bilincimiz oluşmuşsa, kültürel kimliğimizi biraz tanımlayabiliyorsak, korumanın gereğine inanmak lazım.

Demek ki, birincisi tarih bilinci, ikinci kavram kültürel kimlik ve üçün-

cüsü de geleceğe miras. Hani bizden evvelkiler bize bir sürü şeyi bıraktılar, bizim de görevimiz bizden sonrakilere bırakmak, her şeyi yok etmemek. Bizimle başlamadı ve bizimle de bitmemeli, bu korumanın "niçin"i.

Şimdi geliyoruz ikinci konuya: Neyi koruyoruz? Dünden kalan her şey korunmalı mı? Korunacak değer ne demektir? Korunacak bir tek değer mi var, birden fazla değer mi var? Her eski korunmalı mı, korunmamalı mı? Bütün bunlar hep insanoğluna soru işareti olarak bugüne kadar gelmiş. Ama her toplum, kendinden evvelki toplumun ürettiği malzemeleri, kendi yaşam biçimine uyumlu hale getirerek kullanmış ve bugüne kadar getirmiş. Tipik örnek Ayasofya; 600 yıllık müthiş bir Roma yapısı, öncesi ve sonrası olmayan bir şaheser ve aşağı yukarı bin sene Vatikan Kilisesi olarak kullanılmış. Ondan sonra yaklaşık 500 sene de cami olarak kullanılmış. Çok fazla şekilde değiştirilmeden, uyum değişiklikleriyle bir rafı biraz kıble yönüne, İç tarafta demonta elemanlarla kopmuş, minber ikame edilmiş. Daha sonra geçen asırda Hünkar Mabedi ilave edilmiş. Kütüphane kısmı içeriye ilave edilmiş. Preslerin ve mozaiklerin üzerinde ince verin, bir harç tabakasıyla, sıva tabakasıyla örtülmüş; görsel ilişki kopartılmış, o yok edilmemiş. Dış tarafa Sinan'ın yaptığı istinat duvarları binayı depremlere karşı dayanıklı tutmuş. Birincisi Fatih zamanında, İkincisi Beyazıt zamanında ve diğer ikisi de Kanuni Sultan Süleyman zamanında olmak üzere 4 tane bina yapılmıştır. Zaman içinde yapı neleri kazanıyor; farklı dönemlerin belge niteliğindeki eklerini kazanıyor. Sonra Sultan Türbelerini koymuşuz. Bu yapı 1924 senesine kadar gelmiş ve 1924 senesinde de müze olarak değerlendirilmiş ve bugüne kadar gelmiş.

Demek ki her devirde yapıya, belirli şartlarda kullanıma dönüştürebilmek için ilaveler yapılmış ve bu da çok normal. Her devrin malzemesinin de bir özelliği var ve bu özellik yapının artık ayrılmaz bir parçası, yani eski tabirle buna "mütemmim cüzü" deniyor. Biz de buna "^tarihsel belge niteliği" diyoruz. En çok tartışılan şey budur ve biz bunu ararız. Belge niteliğini korumak. Belge niteliği, mimaridir, strüktürdür, malzemedir, formdur, sanat değeridir, eskilik değeridir, harcın bütünlüğüdür, değişmemiş olmaktır gibi.

Biz kültür varlıklarını "taşınır, taşınmaz" diye iki ana maddede ele alıyoruz. Diyoruz ki: "taşınır varlıklar müzelerde korunur, taşınmaz varlıklar ilke olarak çok büyük sorun olmazsa bulunduğu yerinde kalır" Büyük bir zorunluluk olur, yol geçiyordur, Keban Barajı gibi baraj gölün altında kalıyordur da, bir yerden bir yere kaşınır.

1973 senesine kadar Osman Hamdi Beyin Nizamnamesinin getirdiği terminoloji kullanıldı; 1906 Nizamnamesi terminolojisi. Han, hamam, medrese,

cami, köprü gibi, biz onları hatırlarız, işte bango eski eserler gibi, evlere kimse bakmazdı. Biz onlara eski eser derdik, sonra "anıt" demeye başladık 73-83 döneminde. 1983'ten sonra da "kültür varlığı, anıt ve SİT" demeye başladık. 2000'lere doğru yeni bir kavram geldi bize: İnsanın ürettiği başka değerler de var. Onlara ne diyoruz; gayrı maddi kültür varlıkları diyoruz. Buna inmateryal kültür varlıkları veya intentible culture package deniyor. Bugün bu noktadayız.

Atasözleri, müzik, destanlar, alışkanlıklar, toplumsal gelenekler gibi, toplumu bir başka toplumdan farklı yapan, başka bir yapıda farklı yapan değerler gibi, o toplumu o toplum yapan değerler bütününü de bugün artık koruma şemsiyesi içine alma düşüncesine geldik.

Nasıl koruyoruz? sorusunun cevabıysa, korumanın ilk ayağı, en basit ayağı eseri alıp emniyetli bir yerde kilit altında korumaktır. Buna biz "müzede korumak" diyoruz. Bizde alışılmamış, ama dünyada çok örnekleri var. Paris'te şayyolları var, Petersburg'da var, Almanya'da var. Birçok yerde mimarlık eğitimi de öyle yapılıyor zaten. Bina parçaları korunuyor ve bina parçaları müzesi var. Bir başka değişle, mimarlık eğitimi bu görsel malzeme üzerinde yapılıyor. Çok önemli, çünkü teoriden pratiğe geçiriyorlar insanları. Parça ölçeğinde bazen bizim de müzelerimizde gördüğümüz elemanları hatırlayınız: Bir mihrap, bir minber, bir dolap kapağı, bir tava; bunlar parça ölçeğinde korumadır.

"Başka yerde yapı ölçeğinde koruma" diye bir kavram var. 1930-1935'lerde çok sık uygulandı bu dünyada. İsveç'te ilk defa ortaya çıktığı için o "İsveççe" terimle tanındı: "Açıkhava ev müzeleri" yani "skan sen oliyebus" dediğimiz kavramdı. Bulundukları yerlerde, korunması mümkün olmayan yapıların kent yakınlarında başka bir alanda evler müzesi, Ortaçağ müzesi gibi açıkhava müzesi şeklinde düzenlenmesidir. Buna başka yerde "yapılar ölçeğinde koruma" diyoruz.

Skan sen, açıkhava mimari müzeleri diyoruz buna ve böyle uygulamalar var. Bizim "Minimumdus" buna benzer Haliç'teki minyatür buna benzer o 1/20 ölçeğinde koruma. Çünkü koruma bir, aynı ölçekte olabilir ve iki, farklı ölçekte olabilir. Japonlar Eyfel Kulesinin _'sini yaptılar Ama Teresi Nesvritte Amerikalılar Partenon' 1/1'ini yaptılar. Yani başka yerde yeniden inşaat ettiler.

Bir başka uygulama New York'ta, Manhattan'da. Amerikalılar İkinci Dünya Harbinde İtalyanlara, İspanyollara çok yardım etti ya, bunun bir de karşılığı olacak ya, dağlarda kimsenin ilgilenmediği kiliselerin, manastırların

parçalarını bunlar numaraladılar, söktüler, vapurlara koydular ve Amerika'ya taşıdılar. New York'un kuzey tarafında, Manhattan'ın kuzey tarafında "Manastırlar Müzesi" diye o yapı parçalarından bir kompozisyon yaptılar. Kiminin mihrabı, kiminin köşe sütunları, kiminin heykelleri yeni bir kombinezonla bir sunuş haline ve koruma boyutuna kavuştu.

Bazen bulunduğu yerde değil, başka yerde koruma var. En büyük örneği Abu-Silmen tapınağı değil mi? Bizim birçok çeşme, sebil gibi malzememizin bulunduğu yerden yeni yerine taşınması var. Beşiktaş-Karaköy Yolu yapılırken yolun ortasında kalan St. Enova'ya yakın Ermeni kilisesinin yolun hemen soluna nakledilmesi gibi.

Sonra ölçek büyüdü. Yapı grupları, sokaklar, tarihi merkezler ve bazen de doğduğu gibi kente, Ortaçağ kent ölçeği surların içinde "kentler" korunmaya başlandı. İngiltere'deki York, Chaster gibi kentler tümüyle korunan Ortaçağ kentleriydi.

Tarihi merkezden sonra, kent ölçeğinde korumaya doğru gidildi. Rothenburg Almanya' da çok tipik bir örnektir. İkinci Dünya Savaşından sonra bu kentlerin çoğunun yerle bir olduğunu gören insanlar, kent merkezlerini yitirmenin şokunu yaşadılar. Örneğin Leningrad'da sarayların hepsi gitti. Örneğin Polonya-Varşova değerleri yok şimdi, ne yapalım? Savaştan evvel hepsinin dokümanlarını almışlardı ve birkaç güvenli yere saklamışlardı. Mevcut malzemelerin incelenmesi ve projelerle tarihsel merkezleri yeniden inşa ettiler. Brüksel'deki Grand Palace gibi; arkası betonarme ve ön tarafı Ortaçağ. Varşova'daki Viyocare gibi şehir merkezi; ulusal kimliklerinin ifadesi olan şeyleri yaptılar.

En basit müdahale, Türkçe'de pek tam karşılığı yok bu yabancı dildeki nüansların, ama biz bunlara "koruma" diyoruz. Bizde genel terim 'restorasyon' dur; halkın anladığı terim restorasyondur. "Restorasyon" kelimesi tümel kavramdır ve şemsiye kavramdır. "Restorasyon" denilince halk eski esere müdahale olduğunu anlar. Ama bunun birçok alt başlıkları var. En az müdahaleden, en radikale kadar şöyle bir sıralayacak olursak: Koruma, onarım ;eskiden Osmanlı buna "meremet" tabir derdi ve restoratöre merematçi derlermiş.

En çok uygulanan usul sağlamlaştırma, konsülüdasyon dediğimiz malzeme. Bütünüyle yenileme, yeniden kullanım, yapım ve ekleme, temizleme, taşıma hep uygulanan teknik yöntemlerdir.

"Anastilozis" diye bir kelime var ve bu Yunanca restorasyon demek. Ama Yunanistan'ın dışında bütün ülkelerde bu kelime arkeolojik alanlarda

uygulamayı gösterir. Yani yapının parçalanmış parçalarının yapı hakkında fikir verecek kadar ayağa kaldırılması olayına "anastilozis" denilmiş. Efes'te, Bergama'da, Truva'da, bütün antik harabelerde yapılan şey budur.

Şimdi gelelim hangi kuram ve kavramlarla bu korumayı gerçekleştirdiğimize: Tabii ki her toplum, Roma'dan bu tarafa, Yunan'dan bu tarafa, Hititlerden bu tarafa, kendinden önceki toplumun ürünlerine ötekinin ürünü diye baktı ve bugün de öyle bakıyoruz. Yunanistan bizim ürünlere "öteki" diye bakıyor, biz kiliselere "öteki" diye bakıyoruz. Evlere öyle bakıyoruz; o "Osmanlı evi" diyoruz, onlar "Rum evi" diyor gibi ve sorun da buradan çıkıyor zaten.

Ötekinin malını korumamak; işte bu "ötekinin malı" kavramının en büyük kırılma noktası 1789 Fransız İhtilali. Fransızlar, kentler kent sorunları, kentliler, burjuvalar, 1789 tarihinde egemen diğer iki sınıfa karşı bir ihtilal başlatıyor. Neydi bu ihtilalin içeriği; aristokratlara ve kiliseye karşıydı. Olayın ortasına kralı koydular, tarihi koydular, insanı koydular; insan ve insanlık değerlerini koydular. Ama bunu yaparken de benim yıktığım, benim ihtilalle karşısına aldığım gruplar ve bunların yapıları kötüdür denildi, aristokratlar kötüdür giyotin lazım, kilise kötüdür mallarını elinden almak lazım, binalar kötüdür yıkmak lazım denildi. Her ihtilalin böyle bir mantığı vardır. O sırada bazı sağduyulu insanlar, Victor Hugo gibi yazarlar, "Biz bu ihtilali yaptık, ama binaların ne günahı var; binalar bizim hepimizin mali; binaları niçin yok ediyoruz" dediler. Bu sefer "tarihsel romancılık" ile binalara dikkati çekmeye başladılar; Notre Dam'ın kamburu hatırlanacaktır. Böylelikle tarihsel romancılıkla, bu yapıların, şatoların, sarayların korunması gerektiği konusunda fikirler yavaş yavaş gelişmeye başladı.

Bugün Türkiye'de -biraz sonra ayrıntılarını vereceğim size- yaklaşık 60 bin anıt ve SİT var. İstanbul'da da 20 bin civarında anıt veya SİT var 2001 somut rakamlarıyla. Bu SİT'lerden 3, anıtlardan 55 tanesi Kartal'da. Kartal'ın ne yapması lazım; bu 3 tane SİT'i ve 55 tane anıtı yönetmesi lazım.

1814-1879 seneleri arasında yaşamış önemli bir Fransız mimar var. Bu adam hem mimar, hem mühendis, hem ressam, hem sanat tarihçisi; Rönesans insanı gibi çok yönlü bir insan. İsmi Viollet le Duc Fransız. Bizim aşağı yukarı Dolmabahçe Sarayının yapıldığı dönemlerde de biraz sonra söyleyeceğim tezini ortaya koyuyor ve bugün bütün Avrupa'da hâlâ daha tartışılıyor. :Viollet le Duc mimariyi çok iyi bilen bir insan ve 10 ciltlik bir mimarlık tarihi yazıyor "Akılcı Mimarlık Sözlüğü" diye ve ilk defa o zamana kadar kimsenin dönüp bakmadığı, hep tu kaka edilen bir döneme dikkati çekiyor. Bu 10-11-12-13-14 üncü Yüzyıllardaki Roman ve Gotik Dönem mimarisi. Rö-

nesans öncesi, Ortaçağ sonrası o aradaki döneme ilk defa dikkati çekiyor. Çünkü arada bir sürü saray, bir sürü şato, bir sürü sur, bir sürü kent var hep o dönemde. İlk defa "restorasyon" kelimesini bu sözlükte kullanıyor.

Viollet le Duc diyor ki: "Bir yapıyı restore etmek, onu korumak, onarmak veya yeniden yapmak değil, belirli bir zamanda hiç varolmadığı biçimiyle eksiklerini tamamlayarak tam bitmiş bir yapı haline getirmektir." Buna biz üslup birliğine ulaşma kaygısı" diyoruz. "Yani yapanın bir stili olmalıdır ve yapıyı o stil yükümlülüğü içinde tamamlamalısınız" diyor. "Yapıyı yeniden yapan mimar gibi düşünün kendinizi" diyor. Çünkü kendisi öyle biliyor. Çok bilen insan, çok iddiacı olur. Ya hiç bilmiyorsa iddiacı olur, ya çok biliyorsa iddiacı olur. İşte bu yaklaşıma biz silistik rökompozisyon veya Vivoyoladük tipi restorasyon kavramı diyoruz ve bu çok taraftar buldu arkadaşlar; bugün hâlâ tartışılıyor.

Bunun İngiltere'deki temsilcisiyse Sir Gilbert Squatland. 1850'den sonraki Avrupa'daki bütün restorasyonlar hep bu anlayışla yapıldı. İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da, Avusturya'da, Osmanlı'da, her tarafta hep bu anlayışla yapıldı. İşte bu teze bir reaksiyon, buna bir antitez geldi. Hep aksiyon reaksiyonu getirir ya, reaksiyon da İngiltere'den geldi. "Romantik görüş" adını verdiğimiz bu kavramda önemli mimarlık tarihçilerinden ve kuramcılarından John Rustin antitez oluşturdu. Dedi ki: "Beyler anıtlara sadece iyi bakınız, bakımını yapınız; o zaman restorasyona gerek kalmayacak. Restorasyon, bir yapının başına gelebilecek en büyük felakettir. Yok olanın yerine sahte bir benzeri getirilir" diyor. Sonradan bazı mesajları bugün için de hâlâ alıyoruz ve bu lafların üzerinden 150 sene geçti.

John Rustin'in, aynı zamanda onunla beraber yaşayan ve Arsen Grands hareketinin de öncülerinden Gluian Morris, İngiltere'de Eski Eser Anıtları Koruma Derneği STAF adına 1877 Manifestosunu yayınladı; yani antitez olarak. Dedi ki: "Yapının belge nitelikleri üslup ve SİT bütünlüğü için yok ediliyor. Yani Ayasofya'yı bu anlayışla restore ederseniz, minareleri kaldırmak lazım, Hünkar Mabedini kaldırmak lazım, mihrabı kaldırmak lazım, türbeleri kaldırmak lazım" Restorasyon yerine koruma olmalı kavramını ilk defa John Rustin ve Gulian Morris ortaya koydular. Bunlara biz "klasik korumacılar" diyoruz ve ilk defa bunlarla başlamış; koruma kavramı yavaş yavaş gelişmeye başlamış.

Bu Fransa'daki Notre Damme Katedralidir ve bir Gotik binadır; 12 nci Yüzyıl binası. Bu bina yapıldığı zaman bu iki tane kulesinin üstünde hiçbir şey yoktu, restorasyonu yapacak kişi dedi ki: "Bu binanın gotik olarak bit-

mesi için şu şekilde olması lazım." Bu kulelerin üstünde böyle sivri gotik külahlar olması lazım. Bu binayı tamamlayan mimari yorumcular 'bunlar da böyle olacak' dedi. Arkadan transeptin ucunda, ortasında bir madeni kule var ve o da yoktur binada. Dedi ki: "Bunun üstünde böyle bir 40 metrelik kule olacak" diye ve onu da yaptı.

Bu Karsason diye Ortaçağ surlarıyla çevrilmiş bir kent. Karsason kentinin, 14 üncü Yüzyıldaki kent planı.

Bu durumdaydı ele aldığı zaman ve ne yaptı; böyle yaptı. Kuleler, varvadanlarla, aynen bizim İstanbul kara surları gibi. İstanbul kara surlarını biz viyololedik tipi bir anlayışla 150 sene sonra böyle restore ettik. Oysa, o yapıları koruma amaçlı dondurmamız gerekiyordu. Bu anlayışla bütün surlar, Belgrad Kapı, Silivri Kapı'da surlar yukarı doğru yenilendi ve biz bunun hesabını veremedik, hâlâ da veremiyoruz. Çünkü temel kavramlara ters. Yapmak güzel de, doğru yapmak lazım. Bazen hiç yapmamak daha iyi. Çünkü Allah onu korumuş bu zamana kadar 1500 sene ve bir 100 sene daha korur.

Bu bir Ortaçağ şatosu. Gene .... Dük'ün restore ettiği, etmeden önce bu halde bulduğu -çünkü fotoğraf var artık o dönemde- Piere Von Şatosu. Restorasyon tarihinde çok klasik örneklerdir bunlar.

Çok enteresan bir düşünce mantığı var 19 uncu Yüzyılda, Darvinizm çıkmış ortaya. Darvin türlerin gelişiminde "a,b,c,d,e," diye türleri koymuş, görünürlükte yapıları koymuyor "a,b,c, z, e" dönemleri diyor. a, b'yi biliyorsunuz; c hakkında fikriniz yok veya binanın o kısmı eksik. D ve e'yi biliyorsunuz, C binasından, a'dan b'den gelen öğeler ve d, e'de bulunan öğelerin arası öğeleri aramanız lazımdır. Aynen Darvin'in ara dükleri arayışı gibi. Yani tarihin metodu, biyolojinin metodunu mimariye uyguluyor.

Bu, Floransa'da Santa Kroçe Kilisesi. Bu cephe hiç yoktu; bu cephe bir Ortaçağ cephesidir, yani 14-15 inci Yüzyıl cephesidir, oysa bu cephe 19 uncu Yüzyılda yapılmıştır. Bu cephede hiçbir şey yoktu. Çünkü Ortaçağ'da ve Yakınçağ'da binaların yapımı birkaç yüz sene sürüyordu, para yoktu. Bizimkiler gibi değil. Bizim binalar büyük ölçüde vakıf binası olduğu için, şahıs malı olduğu için padişah cebinden parayı çıkartıyor veya sultan, vezir; önce araziyi insanları razı ederek alıyor, sonra malzemeyi alıyor,işçiliği ödüyor, sonra yaşaması için vakfiyesini kuruyor ve 5-6 senede bina bitiyor. Bu çok büyük avantajdı bizim için. Avrupa'da öyle değil; Avrupa'da cepte paran olunca yapılıyor. Önce içerisi yapılıyor, cephe 100-200 sene sonra bitiyor. O zaman sorun şu: Binayı hangi döneme göre restore edeceksiniz? Viyololdik tipi yaklaşımlarda bir Ortaçağ hazinesini 19 uncu Yüzyılda bu şekilde yapmak imkanı olabiliyor.

Şimdi geliyoruz bu düşünce çizgisinde, bu iki düşünceyi birleştiren ve hem viyoloidik tipi yaklaşımın bir kısmını, hem de Gulian Morris ve John Ruskin'in yaklaşımını bir araya getiren düşünceye: Binada eğer restorasyon yapacaksanız, tarihsel araştırmayı, arşivleri çok iyi bilmeniz lazım diyen bir bilim adamı çıkıyor. Buna biz tarihi restorasyonun öncüsü İtalyan Luca Beltrami diyoruz. Luca Beltrami "anıtların tarihi belgelerine sağlanacak somut verilere dayandırılarak restore edilmesi gerekir" diyor. Tarihi tarihçi, arşivci, restoretör kavramının getiriyor.

Resimde şu kule yoktu, bu kule Milano'daki Sforsa Şatosu'nun kulesidir. 16 ncı Yüzyılda yıkılmış olan bu kulenin resimlerini araştırıyor, belgelerini araştırıyor, bu yeniden inşa uygulamasını o arşiv kaynaklarına dayanarak yapıyor bu da yeni bir yaklaşım, yani bunun böyle olduğunu kanıtlıyor.

Bunların üzerinde biraz fazla duruyorum, çükü bugünkü çağdaş restorasyona girişte bunlar birer kilometre taşıdır. Çağdaş restorasyon kuramına doğru artık yavaş yavaş geliyoruz. Rönesans'ta nasıl İtalyanlar öncüydülerse, restorasyon ve koruma sahasında da İtalyanlar gene öncü.

Camillo Boito 1836-1914 senelerinde bir sentez yapıyor, 1883'te "çağdaş restorasyonun 5 ilkesi" diye ilkeleri koyuyor. Restorasyon, sentez kavramı nasıl olmalı? "Anıt tüm insanlık tarihinin belgeleridir" diyor. Yani benim, senin, ötekinin malı değil, hem ülke olarak, hem devir olarak insanlık tarihinin malıdır diyor. Bu tarihe anıtlardaki restorasyonlar saygılı olmalı, yanıltıcı olmamalı diyor.

İkinci ilke: yapıya en az müdahale en iyi uygulamadır kavramını getiriliyor. "Sağlamlaştırma onarımdan daha iyidir, Onarımsa, restore etmekten daha iyidir" diyor. Bugün biz çok yanıltıcı restorasyon uygulamalarıyla karşı karşıyayız, binayı okuyamıyoruz. Neresi iyi, neresi sonradan yapılmış, yanıltıcı bir sürü uygulama var.

Üçüncü ilke, ek yapılması zorunluysa, somut verilere dayanmalı, yapanın görsel bütününe ve biçimine saygılı olunmalıdır. Restorasyon tarihi bir işaret veya rakamla belirtilmeli, başka deyişle yapıyla armoni içinde olsun, ama onu taklit etmesin, sırıtmasın, fakat yeni yapıldığı belli olusun.

Dördüncü ilke de, restorasyon mutlaka bir işaretle önde yada arkada, malzemesini, tarihini kitabesinde belirtmelidir. Farklı dönemin ekleri korunmalıdır, biz buna "yamalı bohça prensibi" diyoruz. Ama nitelikli ekler korunmalıdır. Neyin nitelikli olduğuna, neyin niteliksiz olduğuna kim karar verecek? Buna bir kişi karar vermesin diyorlar, birden fazla kişi tartışsın diyorlar.

Restorasyon çizim ve raporlarla belgelenmelidir. "Eli cebinde restorasyon tarifi yapmayın" diyor. Ayasofya'yı program haline koyayım dedim, Ayasofya'da neler yapılmış? bulamadım. Çünkü, bizde dokümana veya kaliteye önem verilmiyor. Kantitiye ve paranın kontrolüne önem veriliyor

Bir kademe daha İtalya'dan gelişiyor ve geliştiren kişi Gustao Covannoni. Çağdaş restorasyon kuralarını oluşturuyor, özelikle 1920'lerden sonra İtalya'da müthiş bir araştırma ve restorasyon dönemi geliyor. Uygulamalar arz-talep konusunda çoğaldıkça, kuramlar kavramlar da gelişiyor. Bunun geliştiren kişi Gustao Covannoni. Şöyle söylüyor: Yapıların mutlaka kullanılması gerekir, fonksiyon yapıya nefes tutar. Binada nefes yoksa o bina gider, mutlaka yapıyı bir fonksiyona dönüştüreceksiniz. Bunu da uygun şekilde yapmak lazım, her bina her fonksiyona gelemez, uygun fonksiyonu seçip ona göre restore etmek lazım.

İkincisi; özel mülkiyetteki alanların korunması için kamu yetkileri güçlendirilmeli. Bugün hâlâ eksik olan kısımdır bu. Kamu mülkiyetindeki eserlere fon, kredi veriliyor ama özel mülkiyetteki kültür varlıkları için aynı şey geçerli değil.

Hindistan Valisi Bop Küruz, 1910-15'lerde Hindistan'da bütün anıtların çevresini ayıklıyor. Büyük perspektiflerle anıtı çıplak ortada koyuyor, perspektif verecek gibi koyuyor, buna biz "gürzolizm" diyoruz. Bu tabii ki herkesin hoşuna gidiyor, başlıyorlar ayıklamaya ve Ayasofya'nın çevresi böyle ayıklanıyor.

Biz Rumeli Hisarını 500 üncü Yüzyıla nasıl hazırlamalıyız? Bir askeri bina içinde mi, yoksa zamanın ona kazandırdığı içindeki mahalleyi de koruyarak mı? Koruma fikri malum oluyor, içindeki ahşap mahalle gidiyor. Bugün Hisar'ın içinde ahşap mahalleden bir tek kırık bir minare ve o caminin küçük platformu var orası da sahne olarak kullanıyoruz. Demek ki, bir defada yok etmek kolay, ama korumak zor.

Çağdaş tekniğin sunduğu olanaklar kullanılmalıdır. Bu madde daha sonradan çok yanlış anlaşıldı ve restorasyonda betonarme ve çimento kullanımına cevaz veriliyor diye uygulandı. Oysa, betonarmenin ve çimentonun geleneksel yapı malzemesine uyumu son derece tartışmalıdır. Davranış biçimleri aynı değil ve çözülürlükleri aynı değil.

Bir sene sonra İtalya'da bütün dünyaya artık örnek teşkil edecek restorasyon, İtalyan restorasyon kuramları bir sistem halinde ortaya çıkar. 11 maddelik carte de restavo. Bunun ayrıntılarına görmeyeceğim, ama modern restorasyonun ilk anayasasıdır.

1932 Carte de Restavırdan sonra, araya İkinci Dünya Savaşı girdi. Avrupa'nın büyük bir çoğunluğu tahrip oldu, o tahribattan sonra insanların önce barınma ihtiyaçları, sonra korunma ihtiyaçları gündeme geldi. Harp sonrası uygulamaların ışığında, herkes farklı bir uygulama yaptı. Kendi kavramına, ilkesine ve gereksinimlerine göre. 1964 senesinde Venedik'teki Korumacı Mimarlar ve Teknisyenler Kongresinde bugün bizim Anayasamız olarak kabul edilen Venedik Kararları alındı. 16 maddelik bu Venedik kararlarında, madde 1 ve 2'de tanımlar getirildi. Korumayla neler yapılması gerekir ki, bizim ilke kararlarımız da buradan alınmıştır. Madde 4-5-6-7-8 yapılarda strüktüre ve yapının esasına taalluk etmeyen müdahaleler nelerdir, nasıl yapılır gibi koruma başlığı altında bütün dünya ülkelerine örnek olacak yaklaşımlar sergilendi. Onarım nasıl yapılmalıdır? Madde 9-10-11-12 ve 13'te belirlendi.

Daha sonra, tarihi yerler, tarihi alanlarda yapılması gerekli yaklaşımlar kazılarda yapılması gerekenler belirlendi. Bu gelişme çizgisinde her ülke kendi durumunu şekillendirmeye başladı. Avrupa Konseyi, Avrupa'daki ülkelerin bu konuya ortak bakışını şekillendirmek için bir dizi bilimsel toplantı yaptı. 1963-68 senesi arasında envanter, ortak envanter yapılması, ortak finansman ve kredi imkânlarının korunması, tarihi şehirlerin korunma prensipleri vesaire gibi her biri belirli bir soruyu irdeleyen ve açılım, öneri getiren bu toplantıya "Avrupa Konseyi a,b,c,d,e, f sempozyumları" diyoruz. Bunlar Avrupa ülkelerine, devletlere ortak bakışla belgeler oluşması ve yasalarını buna göre şekillendirmeleri yolunu açtı. Bizim kullandığımız şu envanter formu her yapı için bir tescil formudur, bu envanter formu Avrupa Topluluğunun standart envanter formu, çünkü koruma envanterle başlar. Avrupa Konseyi doğal ve kültürel varlıkları koruma envanteri. Her yapı için yapıya baktığınız zaman, incelediğiniz zaman, koruma derecesi: anıtsal, çevresel, ili, ilçesi, mevkii, hüviyeti, pafta ada parseli, yapının adı, yapan, yaptıran, yapım tarihi, kitabesi, mimarlık çağı, vakfiyesi var mı yok mu, genel tanımı ve yapının analizleri, görsel analiz, sadece dışarıdan yapılan analiz. Koruma durumu iyi, orta, kötü. Taşıyıcı durumu, iyi, orta, kötü. Yalnızca işaretliyorsunuz o kadar. Dış yapı, iyi, orta, kötü, üst yapı, çatı durumu, iyi, orta, kötü, iç yapı, iyi, orta, kötü, süsleme elemanları, rutubet var yok, şurada bir vaziyet planı, o vaziyet planında yapının bulunduğu yer, çeşitli fotoğrafların çekilme yönleri. Burada fotoğraf ve arkadaki fotoğraflar, diğer fotoğraflar.

Yapı hakkındaki gözlemler, yapının sorunları, daha evvelki restorasyonları, bakımından sorumlu olması gereken kişi veya kuruluş, yapının ayrıntılı tanımı, yapının su elektrik, kanalizasyon olup olmadığı, rölevesi, restorasyon projesi, kaynakları, kitabesi, vakfiyesi ne varsa bir yapının hüviyet cüzdanı, işte koruma böyle başlıyor, her yapı için bunu çıkarmak gerekiyor.

SİT alanı içinde tescil edilmesine bakılmadan yeni veya eski her yapı için bunu çıkarmak lazım. Çünkü, SİT alanı demek değdi değmedi değil, kültür varlığı olan yapı, onların arasındaki boşluklar ve yeni inşaatın o çevreyi ısıtıp, uygun hale getirilmesi demektir, koruma planı budur.

Avrupa Konseyi çalışmalarından sonra, dünyada bir gelişme daha oldu. 1976 Nairobi tavsiyeleri ve 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Konvansiyonu. "Dünya mirası" dediğimiz bir program, dünya ülkelerinin gündemine 1972'de girdi. Bu konvansiyon UNESCO'nun bir uygulamasıdır. Altta bir amblem var, o amblem yuvarlık kısmı içinde bir kareyi gösterir, yuvarlak kısım dünyayı ve doğal varlıkları, içindeki kare de insan eliyle üretileni. Bu demektir ki, doğal varlıklarda kültür varlıkları iç içe bir bütün oluşturur.

Bugün Türkiye'de bu Konvansiyonun üyesidir ve dünya mirası içinde yer alıyor. Peki, bu dünya mirasının içinde listeye girdi de ne oluyor? SİT alanı yönetimini yapmak lazım, dünya mirası anıtını veya SİT'ini yönetmek lazım. Bunu yapmadığımız için de UNESCO bize sarı kart gösteriyor. İstanbul'un tarihi alanlarını dünya mirasından çıkarttığına dikkat edin. Mardin'i reddetti. Şimdi belediyelere geliyorum, eğer belediyeler SİT alanı yönetimi veya tarihi çere yönetimi gibi bir ofisi veya bir çalışmayı disipline edemezlerse 1 Ocaktan sonra hiçbir kredi alamazlar. Valiliğinin kredi limiti var, Toplu Konut İdaresinin kredileri var, Avrupa Topluluğunun kredileri var ve elimizde çok da güzel doküman var, bu konuda yararlanabileceğiniz işler olabilir. Mimarlar Odasıyla belediyenin el ele, gönül gönüle, yan yana ve serbest çalışan arkadaşların yapabilecekleri çok şey olabilir ve çok şey de yapmışınız gördüm.

UNESCO bu konudaki uluslar arası kuruluşlardan biri, Birleşmiş Milletlere bağlıdır. Bir diğeri İCRON Roma'daki Uluslararası Eğitim Merkezidir. Burada restorasyonun ve korumanın hangi konusuyla ilgili olursa olsun, bibliografya, yayın, kaynak ve uzman temin edersiniz. Eğitim merkezi, Internet adresi var, isteyen arkadaşlarımız kitaplarını getirdim, bir örnek yayınından bakabilirsiniz. Bu İCRO uluslararası hükümetler arası kuruluştur. Bir de İCOMOS Uluslararası Anıtlar ve Setler Konseyi, vardır. Ben Türkiye Başkanıyım, 180 memlekette olan Uluslararası Sivil Toplum Kurumudur, UNESCO kültür varlıklarında bir çalışma yapacağı zaman, teknik ve bilimsel olarak bize danışır. Doğal varlıklarda olacaksa, onu Uluslararası Doğal Koruma Birliğine danışır. Biz iki kız kardeş olarak UNESCO'ya danışmanlık yaparız. İCOMOS bütün dünyada bilim adamlarını, danışmanlarını bizim aramızdan seçer.

"Avrupa Mimari Miras Yılı" diye her ülke 1975 senesini bir hedef olarak koydu. Sürdürülebilir kalkınma ve bütünleşik koruma kavramı 1975 senesinde gündeme geldi ve Amsterdam Deklarasyonuyla Avrupa Mimari Miras Yılı programını her devlet kendine hazırladı.

"Belirli bir hedef olsun oraya hazırlanalım" denildi, eşte bu da onun amblemi.

Kartal'da kurulması gereken bir SİT alanı olarak ilan etmeye geldi ki, arkadaşlarımızın yapmış olduğu çalışmaları bugün fotoğrafladık, onları size bir aktaralım, peşinden zaten soru-cevap şekline geçeceğiz.

Haritayı herkes tanıyor, kilise burada biliyorsunuz cadde burası, şurası çeşme Etkin Sokak ve Harmanlık Sokak. Şu alan sizin Kartal'daki kentsel SİT alanınız. Kartalda sizin başka neyiniz var? Şurada bir rakama dikkatinizi çekerim: İstanbul'da 20 bin civarında kültür ve tabiat varlığı var. Yani olayın boyutuna bakın, Kartal'da sizin üç SİT'iniz var ve 50'ye yakın, bilemediniz 100 adet kültür varlığınız, tescilli kültür varlığınız var, İstanbul 20 bin adet, Türkiye'de 60 bin adet gibi. Eğer agrega etmezseniz kalmayabilir demek istiyorum.

İsterseniz orada vaziyet planı üzerinde de gösterelim, bunlar içeriden detaylar, kilisenin yanındaki halk eğitimi olarak kullanılan okul, restore edilen çeşme. Bu kilisenin sokağı, o "Soğanlık Caddesi" dediğimiz sokaktan görüntüler. Bu tescilli bir yapı, ama sadece bir duvarı var. Bu da yine aynı sokaktan görüntüler, bir bahçe bu baştan sona yine sokaktan görüntüler. Bu Ekin Sokak, bunları maalesef yıktılar, bunlar tescil edildi, fakat şu anda yok, sadece sol taraftaki duruyor, sağ tarafı yıkıldı. Bu aynı binanın arka cephesi, şimdi hepsi o halde. Şunlar dahi şu anda yok.

Bu da Harmanlık Sokağı, yani o Harmanlık'ların karşısı bu bina da diğerinin karşısında. Tabii biz bu çalışmayı yapalı iki yıl oldu, bunlar o zaman biraz daha iyi durumdaydı, şimdi bunların çatısı göçmüş durumda. Bu da hemen Harmanlık'ın arkası, yani fırının arka sokağı, çıkmaz bir sokak. Bu ahşap konak içinde insanlar yaşadığı için iyi korunmuş, sahibi de titiz biri, koruyor. Bu aslında Hocamın da belirttiği gibi muazzam bir yapı, bayağı da büyük, üç parselden oluşuyor.

Bu da Bayır Sokak, sadece duvarları var, bu sokaktan geçerken de dikkatli olun, her an yıkılabilir. Bu da hemen onunun bitişiğindeki bina, yani korunan demeyelim de, yaşayan, içerisinde insan yaşayan binalar hakikaten yenilerine nazaran çok uzun ömürlü oluyor, yani iki kat. Mesela şurada, bir önceki bina 3-5 yıl önce orada insanlar yaşıyordu, bu da tescilli bir yapı.

Değerli dostlarım karar bizim, ama insanlar da yaşlanıyor, insanların da hastalığı oluyor, insanları çöpe atmıyorsunuz, yapıları da çöpe atmamak lazım. Kartal'ı Kartal yapan, farklı yapan şey nedir? Kabul etmek lazım başka hiçbir şeyimiz yok.

.....: Hocam, görebildiğim kadarıyla şöyle bir problem var: Mülkiyet problemi var ve böyle bir yapının yaşatılmasıyla ilgili yapı sahiplerinin ekonomik imkânsızlıkları var. Bu da bir tek Kartal bazında değil, Türkiye'nin genelinde yaşanan bir sıkıntı. İstanbul'da terk edilmiş mahalleler, o Beyoğlu'nun arka sokakları vesaire. Bu güzelim binalar her gün yıkılıyor. Bu konuda Batıdaki yasal düzenlemeler nedir, yani Batı bunu nasıl halletmiş, bizim ne yapmamız gerekiyor?

NEVZAT İLHAN: Bu 2863 sayılı yasanın ilkleri olarak çıkan 27 Temmuzdaki son çıkan yasadır. Burada iki yasa var, aynı gün iki yasa var. Biri 5225 maddi olanakları ve finansman imkânlarından bahsediyor. Hangi finansman ve teşvik unsurlarıyla bu konuya yaklaşılacağını anlatıyor. Bunu size bırakacağım.

Internet'te Kültür Bakanlığının sayfasında iki site var, indirebilirsiniz. 5225 27 Temmuz, 5225 Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu ve restorasyonlar bunun içinde, vergi muafiyetleri bunun içinde, Toplu Konut İdaresinden yüzde 10 kredi almak bunun içinde, emlak vergisini yüzde 10 artı almak ve bunun kültür varlıklarına restoresi bunun içinde, hep bunun içinde, vergi muafiyeti bunun içinde, matrahtan düşme, vergiden düşme bunun içinde. Bunun için çıkardılar, araç gereci bu.

Alışılmış yöntemlerle Eminönü'yle, Kartal'ı aynı parametrelerle yönetmek mümkün mü, öyle bir şey olabilir mi? O da ilçe, o da ilçe, oda belediyeler kanununa tabii, bu da belediyeler kanununa diyebilir misiniz, denmesi doğru olur mu?

Siz altın madeni üstünde oturuyorsunuz, farkında değilsiniz. Sonra da sızlanıp duruyorlar "bizim yerli nüfusa göre İller Bankası para veriyor" diyorlar. Sen 9 bin adet kültür varlığına sahip olduğunu söylemezsen, üç imparatorluğa başkentlik yapmış bir yerin sahibi olduğunun farkına bile varmıyorsan, ağlamıyorsan, sana da kimse bunu vermez. Birazcık gayret, birazcık gayret, bütün projeleri bitirmeniz ve anahtar konumuna geçirmeniz gerekmiyor. Yeter ki, tartışılabilir, ölçülebilir metrekare, metreküp yapılacak, avam proje niteliğinde konuyu tanımlayın.

"GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR"

MMO İstanbul Şubesi

08 Aralık 2004

Ahmet ATALIK
(Ziraat Müh. Od. İst. Şb. Başkanı)

Ali Haydar SÜSLÜ
(Gıda Müh. Od. İst. Şb. Başkanı)

MEFTUN GÜRDALLAR (Makine Mühendisi / MMO İstanbul Şubesi Başkanvekili): Bu akşam sizlerle Odamızın doğrudan kendi konusu olmamakla birlikte yaşamımızı fazlasıyla ilgilendiren Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, GDO konusunda söyleşeceğiz.

Bu sunuşu bize Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Sayın Ahmet Atalık ve TMMOB Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Sayın Ali Haydar bey yapacaklar. "Genetiği değiştirilmiş organizma nedir? Genetiği değiştirilmiş bitki üretimi yapan ülkeler hangi ülkelerdir? Genetiği değiştirilmiş bitki çeşitleri nelerdir? Türkiye'de tarım ürünleri dış alımı ne durumdadır? Ülkemizde gıda güvenliği ne durumdadır? Genetiği değiştirilmiş organizmaların çevreye sağlık ve ekonomik açıdan yaratabileceği riskler nelerdir?" konularında bizleri bilgilendireceklerdir.

Genel olarak ülkemiz maalesef birçok açıdan gelişmelerin peşinde koşmak durumunda kalıyor. Teknoloji üretmek gücüne sahip olan ülkeler birtakım şeyleri üretip bizim gibi ülkelerin üzerinde deneme yapıyorlar. Bu teknolojinin önünde olan ülkeler de, başlarına gelecekleri aşağı yukarı bildiklerinden önlemlerini alıp bunları kısıtlamadan geçiriyorlar. Biz bu konuda ne yapmamız gerektiğine ilişkin uzmanlarımızdan bilgi almaya çalışacağız.

İlk sunuşu Sayın Ahmet Atalık yapacaklar. Sayın Ahmet Atalık 1966 yılında Samsun'da doğdu, 1987 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Bölümünden mezun oldu. Köy Hizmetleri 18. Bölge Müdürlüğünde çalışmaktadır. Yapı Yol Sendikasında Örgütlenme Sekreterli ve Şube Sekreterliği görevlerinde bulundu. 2002-2003 yılları arasında Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyeliği yaptı ve 2004 yılından itibaren Şube Başkanlığı görevini yürütmektedir.

AHMET ATALIK (Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı): Bu akşamki konumuz biraz kasvet verici bir konu olduğundan böyle güzel manzara resimleriyle anlatırsak, fazla sıkmış olmayacağız sizleri.

Bu fıkrayı ben her zaman anlatıyorum. Amerika Birleşik Devletleri her şeyin başı olduğu gibi bunun da başı. Genetiği değiştirilmiş ürünler Konferansı yapılıyor. Dünyanın birçok ülkesinden birçok seçkin bilim adamı bu konferansa iştirak ediyor. Kanadalı bilim adamı çıkıyor "Biz öyle bir domates yarattık ki, bırakın düştüğü yerde patlayıp çatlamasını, üzerinden kamyon geçse deforme olmuyor" diyor. Birçok bilim adamı yaptıklarını anlattıktan sonra bizim ülkemizin bilim adamı Temel çıkıyor, "Sizin bu anlattıklarınıza bakıyorum da, bizim bulduğumuzun yanında sizinkilerin lafı bile olmaz" diyor. Salonda bulunanlar merak ediyorlar "siz ne buldunuz?" diyorlar. "Biz şu gördüğünüz karpuza şu hamamböceğinin genini aktardık" diyor. Bütün salonda "iğrenç, rezalet" sesleri geliyor ve meraklı bir vatandaş soruyor "Peki, ne oldu?" diyor. Temel de "çok güzel bir şey oldu. Şu karpuzu alıyorsunuz, ortadan ikiye bölüyorsunuz, gün ışığını gören bütün çekirdekleri kaçışıyorlar" diyor. Yani çekirdeksiz karpuz elde etmiş. Tabii ki, böyle bir şey günlük hayatta olmadığından dolayı bir kere bunu gözümüzle görerek anlamamız mümkün değildir.

Genetiği değiştirilmiş organizma nedir diye baktığımızda, doğal yolla gerçekleşmeyen genetik mühendisliğinin kullanılması yoluyla başka bir organizmaya ait genin aktarılmasıyla elde edilen yeni organizmaya genetiği değiştirilmiş organizma diyoruz. Aynı türden bir şeye başka türlerin aktarılması, bu konuda yeterli araştırmalar olmadığından dolayı belki aktarıldığı gende ileride sorun yaratacaktır.

Bu teknolojinin birçok adı var: Modern biyoteknoloji deniliyor, gen teknolojisi deniliyor, DNA teknolojisi deniliyor, genetik mühendisliği deniliyor.

Modern biyoteknoloji dedik. Biyoteknolojiyi biyo ve teknoloji olarak ikiye ayırırsak, biyo: biyolojik işlemlerin kullanımıdır. Çok sade bir tanımlamadır. Teknoloji ise, sorunların çözümü ya da yararlı ürünlerin üretilmesidir. Sonuçta biyolojik yöntemler kullanılarak yararlı ürünlerin üretilmesi şeklinde tanımlanabilir.

İnsanoğlu 10 bin yıldır tarımla uğraşıyor ve 6 bin yıldır da mikroorganizmaların biyolojik işlevlerinden yararlanıyor. Ne konularında? Bildiğiniz ekmek ve peynirin yapımında ve süt ürünlerinin muhafazası gibi konularda.

Genetiği değiştirilmiş bitki ekim alanlarına baktığınızda 1996'da geneti-

gi değiştirilmiş ürünlerin ikamesinin yayılmaya başladığı yıldır. 1.7 milyon hektarlık alanda üretim yapılırken, 2003 yılında 67.7 milyon hektara çıktığını görüyoruz. Yani 8 yıllık süreçte 40 kat artmış ve Türkiye'nin yüzölçümü 78 milyon hektardır. Bununla kıyasladığımızda aşağı yukarı dünyada Türkiye kadar bir alanda bu üretim yapılmaktadır.

Olaya gelişmekte olan ülkeler bazında baktığımızda, 1997 yılında yüzde 86'sı endüstri ülkelerinde, yüzde 14'ü gelişmekte olan ülkelerde yapılırken, 2003'te yüzde 70'i endüstri ülkelerinde, yüzde 30'u gelişmekte olan ülkelerde yapılıyor. Gelişmekte olan ülkelerde bu tarımın hızla artmakta olduğunu görüyoruz.

2002 ila 2003 yıllarını kıyasladığımızda endüstri ülkelerinde 42.7'den 47.3'e yani 4.6 milyon hektarlık bir alan artışı olmuş. Gelişmekte olan ülkelere de baktığımızda 4.4 milyon hektarlık bir artış olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla 2002 ve 2003'ü baz aldığımızda endüstri ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerde aşağı yukarı aynı miktarda bir alan genişlemesi olduğunu görüyoruz.

Genetiği değiştirilmiş bitki eken ülke sayısı 1996 yılında 6 iken 2003 yılında 3 katlık bir artışla 18'e yükselmiş. Bu ülkelere baktığımızda başta Amerika, Arjantin, Kanada, Brezilya, Çin, Güney Afrika, Avustralya, Hindistan, Uruguay, İspanya, Meksita, Filipinler, Polonya, Bulgaristan, Honduras, Almanya ve Endonezya ve Romanya gelmektedir ki, Avrupa Birliğine kabul edilen Romanya korkunç bir genetik kirliliğe maruz kalmış bir ülkedir. Bu genetik kirliliğin risklerini birazdan anlatacağız.

1985'ten beri denemeler yapılıyor. 45 ülkede bunlar yapıldı, fakat ticari anlamda üreten 18 ülke vardır. Bu 18 ülke içerisinde de sayılan ilk 6 ülke bu üretimin yüzde 99'unu yapıyor. Bu tabloda dikkat etmeniz gereken nokta şu arkadaşlar: Amerika Birleşik Devletleri yüzde 63'lük paya sahip, Arjantin yüzde 21'lik bir paya sahiptir. Zaten iki ülke yüzde 84'lük bir paya sahiptir. Kanada'yı da dahil ettiğimizde yüzde 90'ını sadece bu üç ülke yapıyor. Fakat biz bu tabloda Amerika Birleşik Devletleri ve Arjantin'i unutmayalım; birinci ve ikinci sıradalar.

2002 yılında 6 milyon çiftçi bu üretimle uğraşırken 2003'de 16'dan 18'e çıkması dolayısıyla çiftçi sayısı da 6 milyondan 7 milyona çıkmış vaziyettedir; sürekli artıyor.

Dünyada ticari manada en çok 4 bitki üretiliyor. Bunlardan soya yüzde 61'le birinci sırada, mısır yüzde 23'le ikinci sırada, daha sonra yüzde 5'lik paylarla pamuk ve kanola geliyor.

Bu tabloda soya ve mısır, genetiği değiştirilmiş olarak en çok üretilen iki ürün. Dünyadaki ekim alanlarıyla karşılaştırdığımızda dünyada 76 milyon hektarlık bir alanda soya ekiliyor ve artık bunun yarıdan fazlası, yüzde 55'i genetiği değiştirilmiş soya, pamuğun da yüzde 21'lik kısmı genetiği değiştirilmiştir. Kanola yüzde 16, mısır yüzde 11'lik paylarla geliyorlar.

Bilim insanları beş yıllık süreçte bazı projeksiyonlar geliştirmişler. 2003 yılında 67.7 milyon hektar olduğunu söylemiştik. Bunun 5 yıllık süreçte gidişatına bakılarak 100 milyon hektar olacağı tahmin ediliyor. Ülke sayısı 18 demiştik, 25'in üzerine çıkacağı tahmin ediliyor. Çiftçi sayısı da 7 milyon demiştik, 10 milyon ve üzeri olacağı tahmin edilmektedir.

İnsanda bizzat yaradılışından bu yana ölüm korkusundan da öte daima açlık korkusu birinci sırada gelmiştir. Gıdayla ilgili sorunları iki ana başlık altında toplayabiliyoruz. Bunlar gıda güvencesi ve gıda güvenliği. Gıda güvencesi, yeterli gıdaya erişimdir; gıda güvenliği de bu gıdaların güvenli üretilmesi ve güvenli bir şekilde bize sunulmasıdır.

İki tabloya dikkat çekmiştik. Amerika ve Arjantin ile soya ve mısırdı. Türkiye'nin 2003 yılı tarım ürünleri dışalımına baktığımızda, yüzde 90'ı Amerika ve Arjantin olmak üzere 800 bin ton soya almışız, yine yüzde 80'i Amerika ve Arjantin olmak üzere 1.8 milyon ton mısır almışız. Dolayısıyla Türkiye'nin, hangi diyorlar ya "ucuza dışarıdan almak" kendiniz üretmediğiniz takdirde, dışarıya bağımlı olduğunuz takdirde gıda güvenliğiniz asla yoktur arkadaşlar. Dolayısıyla Türkiye'nin, Amerika ve Arjantin'den aldığı soya ve mısırı genetiği değişmemiş olmak şartı yok gibi bir şeydir. Ayrıca analizlerde de genetiğinin değiştiği görüldü zaten.

Türkiye'de gıda konusunda güvenliğimiz var mı? Bir kere Tarım Bakanlığında bu ürünleri analiz edip saptayabilecek laboratuar altyapısı yoktur. Sadece Bakanlık bünyesinde Ankara ve Bursa'da iki laboratuar var. Bunlar da altyapı yetersizliği yüzünden bu analizleri hâlâ yapamıyorlar. Bu laboratuarların tanesi 1 milyon dolara çıkıyor. Asgari ücretle çalışan birçok kişiye 1 milyon dolar çok gibi gözükse de, bu ülkede otoyolların km'si 1,5-2 milyon dolara yapılırken Türkiye'de 10 milyon dolara yapıldığı kıyaslanırsa, 1 milyon dolar bu laboratuarların kurulması için hiç de fazla bir para değidir.

Biliyorsunuz, mayıs aylarının başında Arjantin'den gelen bir gemiyi Brezilya açıklarında Green Peace üyeleri durdurdular ve "bu ürün GDO'ludur" dediler. Sonuçta tahlil ettirdiler ve GDO'lu çıktı. Eğer analiz ettirmeselerdi, Türkiye'ye geliyordu ve bugüne kadar da yemiş olacaktık.

Amerika Birleşik Devletlerinde 3 yaş altı GDO'lu ürünler yedirmek ya-

sak olmasına karşın, bebek mamalarımızda da GDO çıkıyor maalesef. Ulusal Güvenlik Yasa Taslağı hazırlanıyor, orada bebek mamalarında bu ürünlerin kullanımının kesinlikle yasak olması öngörülmüş vaziyettedir. Onun da birçok eksiklikleri var.

Mısır'ın 700 gıda maddesinde, soyanın da 900 gıda maddesinin içerisinde kullanılabildiği göz önünde bulundurulursa, bazen soruyorlar "ne yiyelim, ne yemeyelim?" diye bu ikisini toplasanız 1 500 gıda maddesinin içerisinde kullanıldığı göz önüne alınırsa mecburen hepsini yiyoruz arkadaşlar.

Biliyorsunuz yakın zamana kadar Avrupa Birliği bu konuda çok hassastı ve bu hassasiyetten dolayı prensip olarak ürünlerinde genetiği değiştirilmiş malzeme kullanmadığını açıklamıştır. Bunlar bizim ülkemizde de var, tüketici kaygıları ön planda olduğu için flaptelik malzemeler kullanmamaya karar verdiklerini açıkladılar. Karar vermek demek, kullandıklarının göstergesidir bana göre. Ülkemizde hiçbir firma bu yönde açıklama yapmamakta, bu ürünlerin üretimi ve ithalatı yasak olmasına karşın maalesef belirleyemediğimizden dolayı bu ürünler ülkemize giriyor, Türkiye'de dolaşıyor ve çiftçilerden bu sözleri de çok duyuyoruz "benim ürünüme böcek yanaşmıyor" Ürününe böcek yanaşmıyorsa, GDO'lu demektir.

Neden tarımsal ürünlerde gen transferine ihtiyaç duyuldu? Bunları çok daha detaylandırabiliriz, bunlar çok ana başlıkları. Yabancı otlara ve zararlılara karşı direncini artırmak fikriyle daha az kimyasal madde kullanmak ki, bunun doğru olmadığı 10 yıllık süreçte ortaya çıktı. Ürün miktarını ve kalitesini yükseltmek, yoksul dünyanın beslenmesi de kesinlikle doğru değil. Çünkü Arjantin ikinci GDO'lu üretim yapan ülkedir. Arjantin'de milyonlarca kişi aç yatmaktadır, kendi açlarını doyuramıyor. Ürünün ömrünü uzatmak güzel, tüketiciye daha ucuz ve kaliteli gıda sunmak, ama Türkiye'de GDO'ludur diye hiçbir ürünün ucuz olduğunu görmedik. Dolayısıyla bu imkânı sunmuyor. Ürün miktarını ve kalitesini yükseltmek dedik. Zirai mücadele ilacını kullanmazsanız arkadaşlar, ürününüzün ortalama yüzde 30'unu kaybediyorsunuz. Aşırı miktarda bir hücuma uğradığında da bu kayıp yüzde 90'lara kadar çıkıyor. Bir zehir salgılatmak suretiyle bu ürünleri haşere saldırısından korursanız otomatikman tabii ki ürünün miktarı artmış gibi gözükecektir.

Olası riskler nedir? Bunları da üç başlık altında topluyoruz: Sağlık sorunları, çevresel sorunlar ve sosyoekonomik sorunlar ya da risklerdir. Brezilya'da soya insanlarda alerji yaptı ve yasakladılar. İngiltere'de GDO'lu ürünler piyasaya çıkınca gıda alerjisinde artış saptandı.

Filipinler'de GDO'lu ürün yetiştiren çiftçilerde özellikle bu tozlaşma dediğimiz polenlerin ortaya çıktığı dönemde deride kızartı, kaşıntı, solunum yolları hastalıkları ve sindirim sistemi bozuklukları hep bu dönemde artış gösteriyor. Antibiyotik direnci, bir genin aktarımının başarılı olup olmadığını kontrol ediyorsunuz bununla. Dolayısıyla insan sindirimindeki bakteriler doğal olarak DNA ve gen alışverişi yapabiliyorlar. GDO'lu bir ürün tükettiğinizde, bu ürün sindirim sisteminizde parçalandığında DNA ve genleri bu bakterileri alabilmek şansına sahipler.

Biraz da çevresel risklerine değineceğim, alan denemeleri için fonlar ayrılıyor ve yapılıyor. Dünyada sağlık riskleri için bir fon ayrılmıyor arkadaşlar. Dolayısıyla bunun aksini kanıtlamaya çalışan bilim adamları bunu yapmakla birlikte, birçok bilim adamı bu konuda fon ayrılmadığı için bunu araştırmıyorlar. Bu bakteriler bu genleri almak şansına sahip dedik. Eğer ki, bu genleri sindirim sistemimizdeki patojen bakteriler bünyelerine alırlarsa, biz hastalanıp doktora gittiğimizde doktorun verdiği antibiyotiğin etkili olmaması riskiyle karşı karşıyayız. Çok yüksek dozda antibiyotik kullanmak zorunda kalıp da onları ölüm riskiyle karşı karşıya kalıyoruz.

Bu bitkilere gerek yabancı otlara karşı kullanılan ilaçlara dayanaklılıkları artsın, gerekse haşerelere karşı dirençleri artsın diye bir bakterinin geni aktarılmaktadır. Bu aktarılan gen toksit madde, yani zehir salgılıyor. Dolayısıyla böcekleri öldüren zehir o gıdayla birlikte vücudumuza da giriyor. Bu konuda yeterli araştırma olmamasına rağmen, bilim adamları çıkıyorlar, bunun insan sağlığına zararlı olmadığını söylüyorlar. Şu anda olmayabilir, ama bizden sonraki nesilde birikimi devam ettiğinde olabilir. Uzun süreli bir araştırmaya gerek duyuluyor, ama araştırmıyorlar.

Kanada'da bir kişi kanola ekiyor, Monstanton en büyük çokuluslu firmadır bu. Monstanton gidiyor çiftçinin tarlasında habersiz analiz yapıyor ve kendi tohumunu kullandığından bahisle ve ödemediğinden bahisle çiftçiye dava açıyor. Her ne kadar çiftçi çevrede ekilen tarlalardan ürününe bulaştığını ispat etse de maalesef Kanada Yüksek Mahkemesi suçlu bulup tazminat cezasına çarptırıyor.

Haşereler ürettikleri toksinlere karşı direnç geliştirebilirler. Bu oluyor, mesela evinizde dahi ilaçladığınızda öldüremezseniz onun yavrusu daha dirençli doğuyor. Direnç kazandıklarında ise daha yüksek dozda zirai mücadele ilacı uygulamak zorundasınız. Bu da çıkış mantığına ters düşüyor. Çünkü çevrede kirlilik yaratan zirai mücadele ilacı kullanarak bunlarla daha güçlü mücadele etmek zorunda kalacaksınız.

Bu salgılanan zehirler, hedeflenmeyen organizmalara ve böceklere de zarar veriyorlar. Mesela, kelebekler ve arılar tozlaşmayı sağlarlar, polenlerin taşınmasında faydalı olurlar, bunların da zehirlenip öldüklerini görmeye başladılar. Bunları yiyen böcekleri de ölüyor.

Burada bir önemli nokta da, bir toprak bakterisinden gen aktarıyorsunuz. O toprak bakterisinin içindeki o zehir inaktif durumda. Siz bunu aktardığınız takdirde aktif duruma geçiyor ve sürekli olarak zehir salgılamaya başlıyor. Bu ürünü hasat ettiğinizde bu karıştırılan toksit maddeleri toprağın altına da sokuyorsunuz. Nasıl toprağın altındaki canlıları etkileyip öldürüyorsa, toprağın altındaki yararlı mikroorganizmalar üzerinde de olumsuz etkileri oluyor. Mikroorganizmaların dengesini bozuyor ve bu tarımın yapıldığı topraklarda maalesef mikroorganizmalar öldüklerinden parçalanamıyorlardı. Bunun üzerine şu tezi öne sürdü: Amerika toprakları bir gün korkunç bir verimsizlikle karşı karşıya kalacaktır mikroorganizmalar parçalanamadan kaldığı için.

Kimyasal maddelere olan bağımlılıklar artmaya başladı. Kanada'da ilk zamanlarda görüldü. Mısır ekiyorsunuz, bir bakıyorsunuz, mısırın içinde genetiği değiştirilmiş kanolalar çıkmaya başladı. Dolayısıyla mısır sizin ana ürününüz kanola yok etmeniz gereken bir üründür. Ama genetiğiyle oynanmış bir kanola olduğundan bunu yok etmeniz de mümkün olmuyor. Dolayısıyla bununla mücadele için 2 ila 5 kat daha fazla tarım ilacı kullanıldı 10 yıllık süreçte artık sabitlenmiş ve resmen açıklanmış vaziyettedir.

Süper yabancı otların yaratılması konusuna gelince. Hem kendi yabani ot türlerini değiştiriyorlar, bulaştırıyorlar, hem de doğadaki diğer yabancı otlar dediğimiz otlarla mücadele şansını kaybedeceğinizden dünyada ileriki tarihlerde bu yabancı otlarla nasıl mücadele edileceği de belli değildir. Kendi ürününüzü yok etmesi de söz konusudur.

Türkiye'de 11 civarında, tüm Avrupa'da 14 bin adet bitki türü var. Britanya Adası'nda 2 500 tür bitki var. Bizde sadece endemik türlerimiz, yani sadece Anadolu'da bulunan bitki türleri 2 bin civarındadır. Yani Britanya Adası'nda tüm bitki çeşitliliği kadardır. Dolayısıyla çok zengin bir bitki çeşitliliğine sahibiz. Bu konu Türkiye'yi o yüzden de yakından ilgilendiriyor. Çünkü yeraltı ve yerüstü kaynaklarımız gibi çok zengin doğal kaynak durumunda, tıpta kullanımı yüzünden büyük getirileri vardır.

Sosyoekonomik risklerine gelince, bir kere tarım alanında tekelleşme yaratıyorsunuz. Eskiden ülkeler bizi yönetiyor diyorduk, artık bu şirketlere indirgendi. Tarım alanında şirketler bizi yönlendirmeye başladılar ve tüm dün-

yayı yönetmeye başladılar. Bu firmaların başlıcaları, Monstanson, Spontwager, İndienta, Dohigoçe'dir ve 2003 yılında piyasanın yüzde 90'ı sadece Monstanson'un elindeydi, diğerleri yüzde 10'luk bir paya sahiplerdi.

Ürettikleri tohumu patentliyorlar ve onu kullanmak için patent hakkı ödemek zorunda kalıyorsunuz. Hindistan'da senelerdir tüketilen Basmati çeltik tohumu Teksaslı bir şirket tarafından patentlendi, adı da Teksmati ve artık Hindistan Teksas'taki şirkete patent ödeyerek o tohumu kullanmak zorunda kalıyor. Bir yıllık bir üretim sonunda tohum ayırıp ektiğinizde tekrar çıkması mümkün olmuyor ve her yıl o ülkenin kapısında beklemek zorunda kalıyorsunuz. Size verirse üretirsiniz, vermezse hiçbir şey üretemezsiniz. Hem gıda güvencemiz, hem de gıda güvenliğimiz onların elindedir.

Üreticilerle tüketiciler açısından bunun hiçbir kazanç sağlamadığını gördük. Çünkü hiçbir etikette GDO'lu olan daha ucuzdur, olmayan daha pahalıdır diye bize bir olanak sunulmadı, ama 28 domatesin 22'sinde GDO bulduk. Avrupa Birliği 30 birimin yine hemen hemen tamamında GDO buldu ve hepsi aynı ücretle bize sunuluyor.

Bir de televizyonlarda sürekli profesör doktorlar tarafından A vitaminli çeltik konusu anlatılıyor. Arkadaşlar, size samimiyetle şunu söylemek istiyorum: Belki aramızda da vardır, eğer yaptıysa yaptım desin, Türkiye'de hiçbir profesörün bu genetiği değiştirilmiş ürünler konusunda kendi çalışmaları ve yayınları yoktur. Benim okuduğum gibi İngilizce dokümanları okuyorlar, ama onların televizyonlarda anlattıklarının bir de devamı var, o devamını anlatmıyorlar; belli bir noktaya kadar getirip bırakıp başka konulara geçiyorlar.

Yoksul dünyada genellikle pirince dayalı tüketimin olduğu dünyada pirinçte A vitamini bulunmadığından bu insanlarda A vitamini noksanlığından körlük meydana geliyor zaman içerisinde. Dolayısıyla İsviçreli ve Alman bilim adamları 1999'da çeltiğe A vitamini aktardıklarını, yoksul dünyanın bu sorununu çözdüklerini zaferle ilan ettiler. Bakın, aktardıkları çeltiğe, betakarotin üretimiydi ve betakarotin insan vücudunda A vitaminine dönüşüyor. İnsan vücudunda A vitaminine dönüşebilmesi için vücutta yeterli çinko, yağ ve protein bulunması gerekiyor. Düzgün beslenemeyen bir insanın vücudunda yeterli yağ, protein ve çinko yoktur. Böyle bir insanın günlük A vitamini ihtiyacının bu çeltikten karşılayabilmesi için günde bir kadına her gün 7,5 kg pilav verilmesi gerekiyor. Okul öncesi bir çocuğun da her gün 5,5 kg pilav yemesi gerekiyor. Halbuki bu çocuğa iki kaşık patates ya da yarım yemek tabak yeşil sebze verdiğinizde günlük A vitamini ihtiyacını karşılayabiliyorsunuz. Bu kadar zahmet etmelerine gerek yoktu.

İngiliz Hükümeti, strateji birimine 2003 yılında bir rapor hazırlattı. Tüketiciye bunun hiçbir faydası yok, tüketici ona göre karar vermek zorunda ki, burada birçok arkadaşımız var, meslek odaları, sivil toplum örgütleriyle birlikte "GDO'ya Hayır Platformu" kuruldu, ülkemiz halkını bilinçlendirmek üzere bütün Türkiye'yi de dolaştı. İnsanlar bu konuya bayağı önem veriyorlar Bu platform Meclis düzeyinde etkili olmaya çalışıyor. Ulusal Biyodinamik Yasa Taslağı hazırlanıyor. 31 Aralık 2008 yılına kadar tarımsal genetiği değiştirilmiş ürünlerin tüketimini bu tarihten sonra yasaklıyorlar. Yani 2008 yılının sonuna kadar bu ürünlerin tüketimine yeşil ışık yakıyorlar ülkemizde. Bebek mamalarında kullanılmasını yasaklıyorlar; bu sevindirici bir olaydır. Fakat bu yasa çıkana kadar çok tüketilecek.

Biz Ziraat Mühendisleri Odası olarak özetle birçok riski olan ve artık bu riskleri üniversitelerin alan denemeleriyle sabitlenmiş olan sonuç raporları bulunan genetiği değiştirilmiş ürünlerin üretimine ve tüketimine kesinlikle karşıyız. Hiç olmazsa etiketlenerek satılmasına da karşıyız. Çünkü etiketlense dahi yüzde 98'i yine ekonomik sıkıntısından dolayı bunları tüketecektir.

MEFTUN GÜRDALLAR: Arkadaşlar, ikinci sunuşu Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Ali Haydar Süslü arkadaşımız yapacaklar.

Kendisi 1971 Erzincan doğumlu. Ege Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümünden mezun oldu. 1996 yılında meslek odası kurma çalışmalarından sonra 2002-2004 yıllarında Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı ve halen bu görevine devam etmektedir. Özel bir danışmanlık şirketinde görev yapıyor.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ (Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı): Bunu söylemeden önce herkesin bilmesi gereken ve medyanın çok fazla ilgilendiği bölümlerden biri genetik ürünlerle ilgili ülkemizde nasıl bir yasal düzenleme var ve bununla ilgili satış var mı, bu ürünler var mı yok mu? Maalesef her türlü ürün ya da gıda üretiminde kullanılan yan ürünler ülkemize girmektedir. Çünkü bununla ilgili herhangi bir kontrol ya da herhangi bir mevzuat bulunmamasından dolayı ya da Ahmet beyin söylediği gibi gümrüklerde bunların GDO'lu ürün olup olmadığıyla ilgili kontrol yapabilecek laboratuarların bulunmamasından dolayı girişleri çok rahatlıkla yapılabilmektedir. Özellikle peynir mayasıyla ilgili son dönemlerde çok fazla üzerinde durulmaya başlanıldı. Genetik modifiye peynir mayasının ülkemizde ciddi şekilde satıldığı ve bizim için dezavantaj olan Avrupa'da üzerinde "GDO'lu ürün" ibaresi olmasına rağmen ülkemizde bunlarla ilgili herhangi bir ibare olmamakta. En azından tüketiciler olarak belki alıp almamak konusunda biz karar mercii olabilirdik. Ama maalesef onda da öyle bir şansımız yok.

Genetik modifiye ürünlerle ilgili temel noktada özellikle gen transferinden bahsedilir ve burada birtakım tanımlamalar yapılır. Bu tanımlamaları şöyle bir kısaca geçmek istiyorum. Çünkü canlının yapısını oluşturan DNA ve DNA'nın içinde bulunan genlerden birtakım aktarımlar yapıldığı için bununla ilgili kısaca bazı bilgiler vermek istiyorum.

Öncelikle genetik mühendisliği nedir? İlişkili ya da farklı organizmalar arasında genetik mesajların değişimi ve yeniden düzenlenmesiyle ilgili teknikler toplamıdır. Genetik modifiye organizma nedir? Modern genetik mühendisliği teknolojisi dediğimiz teknikleri kullanarak üretilen organizmaların tümüdür. Transgerik organizma, farklı türlerden alınan gen veya genlerin başka bir türe aktarılmasıyla elde edilen yeni organizmalardır.

Ayrıca herhangi bir kaynaktan bir gen aktarımı olmaksızın genin üzerinde yapılan oynamalar ya da tür içinde gen artırımı söz konusu olabilir. Bu pencereden baktığımızda genetik modifiye organizma dediğimiz şeyin çok daha kapsamlı olduğu ve daha geniş bir kapsam ifade ettiği önümüze çıkmaktadır.

Genetik modifiye organizmaların oluşturma yerleri ya da genetik mühendisliği kullanılarak üretilme şeklinden dolayı en çok ilgilendiğimiz nokta DNA'dır. DNA nedir?

DNA dediğimiz şey, organizmanın yapı ve fonksiyonuyla ilgili tüm genetik bilgisini şifreleyen molekül zincirdir. Her canlı hücresinde milyarlarca DNA bulunmakta ve DNA zincirleri de genlerden oluşmaktadır. DNA zincirleri üzerinde farklı bazlar ya da farklı birimler bulunmakta ve biz bu bölümlere "gen" diyoruz. Dolayısıyla genetik biliminin temel aldığı nokta da burasıdır ve bu istediği özellikte herhangi bir ürünü elde etmek için bir türden ya da ayrı tür içinde gen transferi yaparak yeni birtakım hücreler, canlılar ya da bitkiler elde etmektedirler.

DNA'nın ne kadar önemli olduğunu, özellikle DNA kimyasını çözümleyen ve bu konuda çok ciddi bilimsel çalışmalar yapan Jim Watson'un çok güzel bir sözü iyi ifade etmekte: "Doğada beni DNA'dan daha fazla korkutabilecek hiçbir şey düşünemiyorum" Geçtiğimiz yıllarda insan DNA'sıyla ilgili DNA kromozomlarının netleştirildiği, belirlendiği ve bununla ilgili ciddi bir sonuca ulaşıldığı konusunda birtakım ifadeler vardı. Fakat burada bilinmesi gereken şudur: İnsan DNA'sı üzerinde yapılan çalışmanın şu anda belirlenin bölümü sadece yüzde 5'tir ve geriye kalan yüzde 95'lik bölümü genetik bir çöplük diyebileceğimiz çok karmaşık bir yapıdır. Bunu biraz daha basit bir örnekle söylersek, 100 sayfalık bir kitabın 5 sayfasını okuyorsunuz, 5

sayfalık bölüm bu kitapla ilgili genel bir bilgi vermekte, fakat geri kalan 95 sayfalık bölüm, okumadığınız bölüm o 5 sayfanın ne demek istediğini anlatıyor. Dolayısıyla siz o 95 sayfalık bölümü okumadan, netleştirmeden o 5 sayfalık bölümün neler anlattığını çözmeniz mümkün değil.

Gen, DNA'nın bir yapısı ve DNA da hücreyi oluşturuyor. Milyarlarca DNA'nın bir canlıda olabileceğinden bahsediyoruz. Burada gen=yaşam anlamına gelmemeli. Çünkü genler oluşturdukları ortamda farklı davranabilmektedirler. Dolayısıyla genetik bilimini savunup genetik modifiye ürün üreten veya bunu geliştiren bilim adamlarının savundukları gibi, siz bir geni, bir canlıdan transfer edip başka bir canlıya aktardığınızda her aşamada, her koşulda aynı sonucu verecek anlamına gelmez. Ortam koşulları, canlının yapısı ve orada karşılaştığı diğer genlerle çok farklı sonuçlar doğurabilmektedir.

Örneğin, gen teknolojisinin gelişmediği dönemlerde, daha önceki yıllarda, yani çok eski, 1800'lü yıllardan önceki dönemleri düşünürsek belki o dönemlerde genlerin birbirlerini etkilemeleri sonucunda nesilden nesle değişmeler yaşanmaktadır. Yani bu sadece insanlar için değil, bütün canlılar için söz konusu olmakta, nesilden nesle değişmeler yaşanmaktadır. Burada herhangi bir genetik bilimi veya genetik modifiye tarzında bir çalışma var mıydı? Hayır yoktu, ama bunlar doğal ortamda, farklı ortamlarda farklı davranabilmektedirler.

Dolayısıyla bilim adamlarının savundukları gibi aynı tarzda aldığınızda, bir başka türe aktardığınızda aynı sonucu elde etmek şansınız mümkün değildir. Tabii genetik mühendisliğinin belki gülen yüzü şudur: istediğimiz ortamlarda istediğimiz bitkiyi yetiştirebiliriz, yani kurak ortamlarda suyu seven bitki yetiştirebiliriz ya da tuzlu bir ortamda tuzu sevmeyen bir bitkiyi yetiştirebiliriz diyebiliriz. Bu bilimin gülen yanı veya o tarafı diyelim, ama savunulduğu gibi açlığın gerçek nedeni bu değildir arkadaşlar. Yani açlığın yok edilmesinin genetik biliminden geçtiği ya da genetik modifiye ürünlerin üretilmesinden geçeceği konusunda bir sav mevcut. Bu doğru değil, çünkü asıl problem gelişmiş olan ülkelerle üçüncü dünya ülkeleri arasındaki güç savaşından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla buradaki tarım alanları ya da teknolojiyi kullanarak diğer çıkar amaçlı yaşanılan savaşlarda ciddi sorunlar yaşanmakta ve açlığın bizce temel nedeni budur. Yoksa tarım alanlarının yetersiz olması ya da doğru teknikler kullanılmadığı için yeterli gıda üretiliyor olmaması değildir. Çünkü şu anda üretilen gıdalar veya tarım ürünleri doğru kullanıldığında mevcut nüfusa yetmektedir.

İnsan ölümlerinin birçoğu salgın hastalıklardan meydana gelmektedir. Dolayısıyla genetik mühendisliğinin belki savunduğu noktalardan biri de budur. Özellikle genetik hastalıkların neden olduğu sonucuna varmaktadırlar. Yani buradan yola çıkarak bu bilimin insanlar ya da sağlık üzerinde denenebileceği ya da kullanılabileceği savunusu meydana çıkmıştır. Bizce bu da çok doğru bir yaklaşım değildir.

Ülke olarak biz burada ne yapabiliriz? Şu anda bizim daha sonra göstereceğim ve yapmış olduğumuz anlaşmalar var. Bu anlaşmaların başında Birleşmiş Milletler Biyo Güvenlik Anlaşması gelir ve buna biz de imza atmış durumdayız. Bu anlaşmadan yola çıkarak biyo çeşitliliğimizi çok daha rahat bir şekilde koruyabiliriz. Tabii burada yöneticilere, ülkeyi yöneten insanlara çok iş düşmekte. Bu kararlılığı dış güçlere karşı kullanabilecekler mi onu da bilemiyoruz.

Biyoteknolojinin sürecine baktığımızda ilk Mendel kuralları geliyor. 1908'de ilk hybrit mısır üretimi var. İlk gen klonlaması 1973 yılında ve transjenik hayvan 1981 yılında, ilk transjenik bitki 1982, ilk transjenik domuz 1986 yılında ve 1997 yılında da herkesin bildiği gibi yapılan çalışma sonucunda Doly meydana getirilmiş ve geniş ölçekli genetik modifiye organizmaların üretimi de 1994 yılına dayanmaktadır.

Genel olarak baktığımızda genetik modifiye organizmaların üretiminde birincil neden üreticileri korumak adına yapılan çalışmalardır. Yani bunlarda çiftçiyi, üreticiyi korumak için herbit'lere karşı, yani zararlı ot ilaçlarına karşı, çevre koşullarına dayanım gibi özellikler kazandırarak daha yüksek rekoltede ürün elde etmek sevdası vardır. Burada neden tüketici ya da tüketen insanlar ön planda tutulmamış da önce çiftçi korunmuştur. Asıl temel neden, altına baktığınızda bu işle uğraşan büyük ölçekli yabancı firmalardır.

1798 yılında yapılan bir çalışmada nüfus artışı geometrik olarak verilmiştir, çok hızlı artmaktadır, gıda kaynakları çok daha düz bir şekilde artmakta ve bir felaketin yaşanılacağı gibi bir savlar mevcuttur.

Gelişmekte olan ülke nüfusunun yüzde 60'ısının kırsalda yaşaması, yüzde 85'inin tarım sektöründe çalışması, üretilen ürünlerin genel olarak tüketildiği savunumu ve doğal yaşam alanları üzerinde baskı artması, şehirleşmenin artması, tarım alanlarının kısıtlanmasından dolayı verim artışının azalma eğiliminde olması ve su kaynaklarının sürekli azalıyor olması genetik modifiye ürünleri veya organizmaları üreten çokuluslu şirketler için bir savunma noktasıdır.

Dünya nüfusunun 2025 yılında 8 milyar, 2050 yılında 10.3 milyar olacağı tahmin ediliyor. Bu artışın yüzde 95'i gelişmekte olan ülkelerde olacağı ve halen yetersiz beslenen 840 milyon insanın bulunduğu düşünülmekte.

Gıda gereksinimi ise 2025 yılından itibaren ortaya çıkacak besin ihtiyacını karşılayabilmesi için tahıl verim ortalamasının yüzde 80 artırılması gerekiyor. Bu artış, ekilen alanların artırılması ya da daha fazla sulamayla değişik nedenlerle sağlanabilir.

Gıda ve Tarım Örgütü FAO'nun 2003-2004 yılında açıkladığı bir raporda, 2050 yılında 9 milyarı aşacak olan dünya nüfusunu beslenmek için gıda üretiminin Afrika'da yüzde 300, Latin Amerika'da yüzde 80, Avrupa'da yüzde 70, Kuzey Amerika'da yüzde 30 artırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu üretim artışı için ya halen tarım yapılan alanlara ek olarak 1.6 milyar, ya yeni arazi bulunması ya da ıslah yöntemleriyle ürün değerinin biyolojik olarak artırılması savunulmaktadır.

Marjinal koşullara dayanıklı genotiplerin geliştirilmesi gerektiği söylenilmektedir. Biyoteknoloji bunları çok olumlu olarak düşünmemekte ve sürekli olumsuzluklardan ve getireceği sıkıntılardan bahsetmektedir ki, kendini ön plana çıkarsın.

Biyoteknoloji, canlı organizma veya sistemlerden yararlanılarak yeni ürün ve hizmetlerin üretilmesi diye tanımlanır. Biyoteknolojinin uygulandığı alanlara bakarsak, tarımsal üretim, gıda, hayvancılık, sağlık, çevre ve endüstridir. Biyoteknolojinin gelişimini bir grafik olarak ele aldığımızda zaman geçtikçe karışıklık düzeyi artmaktadır ve araştırma maliyeti de o oranda artmaktadır.

Fakat burada dikkati çeken şöyle bir husus söz konusu: Geldiğimiz en karışık noktada, hayvanlarda ya da bitkilerde genetik mühendisliğinin en üst noktada yaklaşık şu anki rakamlarla yıllık 5,5-6 milyar dolar araştırma harcamasının yapıldığı ve bunun yüzde 95'inin Amerikan menşeli çokuluslu şirketler tarafından yapıldığı ve sadece ve sadece bütün dünyada bu araştırmaların yüzde 15'ine ülkelerin katkı sağladığı, geri kalanların özel şirketler tarafından yapıldığı düşünülürse eğer, bunun gerçekten de ticari bir kaybı olduğu ve mutlaka bu şirketlere bu geri dönüşümün olması gerektiği düşünülmektedir. Bu bir yatırımdır, yani o şirketler böyle düşünerek hareket ederler. Dolayısıyla modern biyoteknoloji eğer doğru kullanılırsa insanların yararına kullanılabilir, ama maalesef burada ciddi bir rant kavgası yaşanılmaktadır.

Burada çok ilginç bir husus var. Transjenik bitkilerin geliştirilmesi için gerekli olan süreyi vereceğim: bir genetik modifiye ürünün elde edilebilmesi

için; daha doğrusu tarlada ekiminin yapılabilmesi için gerekli olan süre 10-15 yıl arasında olmaktadır.

Jim Watson'un burada çok güzel bir sözü var. Bu tablodan sonra onu ekledim. "Genetik mühendisliği uygulamalarının alelacele hayata geçirilişi elbette sermayenin çok tatlı kârları görmesinin sonucudur" demiştir. Çünkü biraz önce bahsettiğimiz 10-15 yıllık süreçte hazırlanan genetik modifiye bir ürünün hazırlanma süreci ya da üretim aşamasının 10-15 yıl olmasına rağmen 1996 yılında 1.7 milyon hektar alan ekim alanı iken, 2003 yılında 67.7 milyon hektar alandır. 6-7 yıldaki sürece bakın, 60 katına çıkan ya da 50-55 katına çıkan oranda bir artış var ve 15 yılda yapılan çalışma ve genetik modifiye ürünlerin veya genetik modifiye organizmaların asıl çalışmaya başlanılan dönemi 1994 yılı olarak düşünürseniz 1994-2003 arasında 9 yıl geçer, fakat eğer bir önceki tablo yanlış değilse, halihazırda normalde saha üretimine geçilmemiş olması gerekirdi. Dolayısıyla bu bilimsel çalışmaların sonucudur ve burada da ticari kaygıların ne kadar ön planda olduğu, yatırımların o kadar süre beklemeyeceği ve kendilerine mutlaka kâr olarak bir an önce dönmesi gerektiği konusunda çalışmaların olduğunu görmekteyiz.

Genetik modifiye tohumların en büyük özelliklerinden biri de, kullanan çiftçi tarafından bir daha o tohumun tohum olarak kullanılmaması. Bir kere kullandığınız zaman tekrar yeniden o tohumu satan üretici firmadan satın almak zorundasınız. Tohum pazarının yıllık maliyeti ya da daha doğrusu yıllık pazar payı 35 milyar dolar ve bunun genetik modifiye tohum pazarı ise yaklaşık 5,5 milyar dolardır. 5.5 milyar dolarlık bir pazar payını şu an için elinde tutan çokuluslu bu şirketler, biraz önce bahsettikleri 2050 yılında dünya nüfusunun ulaşacağı rakamlar ve o yüzden genetik mühendislerinin çok aşama kaydetmesi gerektiğini savunan gruplar, acaba o yıl elde edecekleri kârlar veya tohumlardan elde edecekleri rakamları neden belirtmiyorlar. Mademki böyle bir çalışma yapıldı, sonrasında yapılacak çalışma belki bu olmalıydı.

Doğal tohumlarla genetik modifiye tohumlar arasındaki maddi değer açısından yüzde 15'lik bir pay olmasına rağmen bunun önümüzdeki yıllarda çok ciddi artacağı düşünülmektedir.

Tabii özellikle Amerika bunu yaparken Çin ve Hindistan gibi çok kalabalık ülkeleri kendi tarafına çekerek bunların da bu genetik modifiye organizmalarla ilgili bilimsel çalışmalara kaynak aktarmasını sağlamakta ve en büyük ikinci harcamayı yapan ülkeler de Çin ve Hindistan olmaktadır.

Yıllık 5-5.5 milyar dolar civarında bir harcama yapıldığını söylemiştik. Bizim ülkemizde ise 1990 ve 2000 yılları arasında -Bakanlığın resmi kaydıdır- biyoteknoloji uzmanı olarak gözüken 230 insanın mevcudiyetinden bahsedilmiş ve gerçekten bu konuda doktora ve çalışma yapmış 30 insanın olduğu ve 1990-2000 yılları arasında da TÜBİTAK için 500 bin dolar, Devlet Planlama Teşkilatı için 2 milyon dolar, Tarım Bakanlığı için 15 milyon dolar ayrılmıştır. Yani Tarım Bakanlığının ortalama yıllık harcadığı rakam 1,5 milyon dolar gibi bir rakama tekabül etmektedir.ki, Amerikan şirketleri yılda 5,5 milyar dolar harcamaktadırlar.

Ticari olarak üretilen genetik modifiye ürünler soya, mısır, kolza, pamuk, patates, kabak ve papayadır. Evet, bunların içinde en yoğun olarak soya ve mısır gelmektedir, ticari kazanç olarak en büyük önemi arz etmektedir.

İkinci nesil transjenik bitkiler tüketiciye yönelik olanlardır. Yani tüketicinin her noktada olduğu gibi burada da en son düşünüldüğü nokta besin kalitesini yükseltmek adına gen kalitesini özel kimyasallar ve işleme kalitesine yükseltmek adına yapılan çalışmalardır.

Genetik modifiye organizmalara tepkiler özellikle gıda güvenliği, çevresel etkiler, tekelleşme ve ticari kaygılar başlığı altında toplanıyor. Bunların en başında gıda güvenliğiyle ilgili gelen sorun, bunun da en birinci etkenlerinden biri DNA'nın sindirilmesi ve vücuttayken yatay geçişle ilgili olan riski. Uzmanlar yaptıkları çalışmalarda, fareler üzerinde yaptıkları denemelerde 1997 yılında farelere zararsız bir DNA dizisini gıdayla birlikte verirler ve bunun sonucunu izlemeye alırlar. 8 saat sonra yüzde 5'lik miktarının halen farenin sindirim sisteminde bulunduğunu tespit ederler. Fakat yaklaşık bir 8 saat sonra daha yüzde 0.5'lik bölümünün de dolaşım sisteminin içinde, yani 10 binde 5'lik bölümün halen dolaşım sisteminin içinde mevcut olduğunu tespit ederler, fakat 18 saat sonra karaciğerde de bunun izine rastlarlar. 42 saat sonra vücutta bu genle ilgili, DNA ile ilgili hiçbir sonuca rastlanmaz.

Bununla ilgili yapılan başka birtakım denemeler var ve bir bakteriyi enfekte eden bir virüs DNA'sı yine farelere verilmiş ve bunun sonucunda da daha tehlikeli bir sonuç elde edildiği, o da hamile bir fareye verilen genin yavrusuna geçtiği, doğumundan sonra annenin içinde olan bu genin yavruda da olduğu tespit edilmiştir. Bu yabancı DNA sindirimiyle ilgili yapılan testlerin benzerleri farklı noktalarda yapılmış ve genetik mühendisliğinin halen savunulduğu gibi güvenliği sağlamadığı ve ciddi riskleri taşıdığı düşünülmek-

tedir. Genetik modifiye mısırlar koyunlara yedirildikten sonra bununla ilgili olarak yapılan araştırmada koyunun sindirim sisteminin tamamen yok olduğu ve DNA'nın yatay geçişle başka bir gene ya da hayvanın bünyesinde kalabileceği kadar süre orada muhafaza edildiğini tespit etmişlerdir. Yani genetik modifiye organizma elde ederken yapılması gereken şeylerden biri de kesinlikle sonucu netleşmemiş ve insan sağlığı üzerinde, insan gıda güvenliği üzerinde kesinlik kazanmamış birtakım denemelerin veya çalışmaların bu kadar hızlı bir şekilde hayata geçirilmemesidir.

Ahmet bey, gıda güvenliğinde alerjik durumlardan bahsetti. Biliyoruz ki inek sütü ya da yumurta, balık, kabuklu deniz ürünleri, yerfıstığı, soya fasulyesi gibi gıdaların normal koşullarda bazı insanlara göre zaten alerjik yapıları bulunmaktadır. Biz bunları özellikle işleme esasında koyduğumuz koruyucular ve katkı maddeleri ya da birtakım böcek ilacı kalıntılarından dolayı da bu alerjik yapılarının arttığını biliyoruz. Dolayısıyla bilim adamlarının özellikle bu alerjik yapıyla ilgili çok ciddi çalışmaları var ve genetik modifiye organizmaların halen bu konuda en büyük zararı verdiği ve en büyük endişeyi taşıdığı söylenilmektedir.

Amerika'da bu çalışmaları yapan şirketlerden biri olan Arientes Firması 2000 yılında Starling mısırının tohumunun satışını yasakladı. Yasaklama sebebi de Starling mısırı üretilirken alerjik yapısının olduğun tespit edilmesi idi. Özellikle tarlalarda çalışan insanlar üzerinde yapılan denemelerde, deneylerde ve hastanelere başvuran insanlarda yapılan araştırmalarda birçoğunun bu üründen dolayı alerjik yapısı ortaya çıkmış ve Starling mısırının da alerjik bir yapısının olduğu tespit edilmiştir. Sadece hayvan yemi olarak kullanılmasına izin verilmiş ve ihracatı da yasaklanmıştır.

Peki, o zaman şunu sormak lazım: Bu ürün 2000 yılına kadar hangi ülkelere satıldı? Bu çalışma devam ediyor, dolayısıyla genetik mühendisliğinin, genetik modifiye organizmanın çok zararsız olduğunu savunan ya da bunun üretimiyle ilgili herhangi bir endişe duyulmaması konusunda ısrarla herkes önünde birtakım şeyleri beyan eden bilim adamlarının bu konuları biraz daha ciddiye almaları gerektiği konusunda hemfikiriz diye düşünüyorum.

İnsanlar tarafından normal koşullarda kullanılan antibiyotiklerin de genetik modifiye ürünlerde kullanılmalarından dolayı daha sonradan insanların bünyesinde bu antibiyotiklere karşı, çapraz gen kaçışından kaynaklı olarak bu antibiyotikler bir direnç oluşturmakta ve belli bir süre sonra artık bizim

vücudumuza yarar sağlamamakta, işe yaramamaktadırlar. Çünkü bünyeden kaçıştan dolayı, genetik modifiye ürünlerde kullanılmasından dolayı vücuda geçmesi ve bir direnç kazanmaları söz konusudur.

Basında geçen birtakım ibareler vardı, bunları aldık. " Genetik özürlü mısırlar geldi. Genetiği değiştirilmiş tohum istenilmiyor. Modern çağın gerekliliği mi, gıda terörünün yeni adı mı?" gibi sürekli olarak medyada birtakım ifadelerle karşı karşıya kalıyoruz. Mizahi bir tarafıyla da belki bizim bu konuyla ilgili olarak ne kadar bilgi sahibi olduğumuz sorusunu akla getirmektedir.

Düzenleyici kurallar mevcut ve biz de artık ülke olarak bunlara bir an önce geçmek durumundayız. Avrupa Birliğince özellikle birtakım direktifler var. Yani 219/90/320, 2001/18 gibi o direktiflerin başlıkları ve burada genetik modifiye ürünlerle ilgili üretilmesi, satılması vesairesiyle ilgili bütün çalışmalar burada belirlenmiş durumda. Biz de Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde bunları almak durumundayız, ama maalesef bunlar yapılmış durumda değil. 5179 sayılı Gıda Yasasında tanımlama olarak geçmiştir; genetik modifiye organizma sadece bir tanım olarak geçmiştir. Çıkarılacak yönetmeliklerden biri de bununla ilgilidir, ama ne zaman yapılacağı belli değildir. Sadece 3 yönetmeliğin çalışması yapıldı, daha bir sürü yönetmeliğimiz var, ne zaman çıkacaktır onu bilemiyoruz. Amerika'da da TDAUSB ve DTI gibi kuruluşlar ve uluslararası arenada biyolojik güvenlik protokolü ve kodeks alimenterus birçok ülke tarafından kabul edilmiş durumda ve bizim ülkemiz de bu anlaşmaların hem Avrupa Birliğinin istemiş olduğu değişikliklere ve düzenlemelere, hem uluslararası antlaşmalara imza koymuş durumda.

Burada gördüğünüz şeyler de Avrupa Birliğinin biyolojik ve güvenlik mevzuatıyla ilgili olan şeylerdir. Avrupa Birliğinin biyo güvenlik araştırmalarına 13 ülkeden 65 araştırmacı 3,5 yıldır devam ediyor ve bugüne kadar 11,5 milyon Euro harcamıştır.

Tabii burada bazı sorunlar ve öneriler akla gelebilir. Öneri çok fazla yok, ama tarımsal değişiklikler çevre üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Genetik modifiye ürünlerin insan sağlığı üzerine etkileri dikkate alınarak kontrol edildikten sonra kullanılmalıdır. Bilimsel verilere dayalı düzenleyici mevzuat gereklidir. Kamuoyunun doğur bilgilendirilmesi -en önemlisi budur- lazımdır. İnsanoğlunun bulduğu her türlü teknoloji kullanılmıştır, doğrudur, bunun içinde atom bombası da vardır ve bunlar da kullanılmaya devam ede-

cektir. Biz teknoloji üreten değil, kullanan olacağız; maalesef şu anda bulunduğumuz durum odur. Belki de Avrupa'da birçok ülkenin çok stratejik davrandığı gibi biyoteknolojiyle ilgili bilimsel birtakım çalışmalara katkı sağlamak, bununla ilgili kaynak aktarmak çok doğru olabilir, ama bizim zaten tarım alanlarımız ya da tarım üretimiyle ilgili gerçekten de ciddi bir ülke politikası oluşursa, biyoteknolojiyle ilgili hiçbir çalışmaya ihtiyacımız yoktur. Fakat gelişecek olan dünya düzeninin birtakım şeylere ayak uydurmak adına Avrupa'da yapıldığı gibi bu araştırma ve çalışmaları biz kendimiz bizzat yapabiliriz. Yani bir 20 yıl sonra Amerika gibi ülkelerden ya da çokuluslu şirketlerden satın almak durumunda kalmamalıyız.

İngiltere bugün genetik modifiye ürünlerle ilgili çok düşük oranda, belki yok denilecek kadar üretime izin veren bir ülkedir ve mevzuatında çok sıkı kuralar mevcut. Almanya, Fransa ve Belçika haricindeki diğer ülkelerde bu mevzuatla ilgili üretim zaten mevcut değildir. Özellikle bu bahsettiğim ülkelerde zaten çok küçük oranlarda üretim yapılmaktadır. Fakat 100'ün üzerinde ürünün üretim izni alınmış durumdadır, fakat üretmemektedirler. Çünkü kendilerinin çok ciddi anlamda tarıma bir maddi desteği mevcuttur. Bu destekten dolayı ve kendi üretim fazlalıklarından dolayı da genetik modifiye ürünlerin bir an önce tarlalarda ekimi ve üretilmesi onlar için çok önemli değildir; çünkü zaten tarımda bir fazlalıkları mevcuttur. Ama bir yandan da bilimsel anlamda birtakım çalışmalara katkı sağlamakta ve bunlarla ilgili kendi ürünlerinin patentini almış durumdadırlar. Eğer ola ki, 20 yıl sonra dünyada gelişecek birtakım olgulardan dolayı dışarıya mal satmak durumunda kaldıklarında muhtemelen şu anda olduğu gibi organik tarıma dönüşüm yaşandığı bir dönemde onlar kendi organik tarımlarını kendileri tüketecekler ve genetik modifiye ürünleri üçüncü dünya ülkelerine satarak ticari anlamda kendilerini korumuş olacaklardır.

Bizce bu tarz bir yaklaşımla genetik modifiye organizmalara yaklaşımımızı ülke olarak çok net olarak koymak durumundayız. Sadece tarımla ilgili değil, gıdayla da ilgili olarak halen bir politikamız yoktur. Yani maalesef bir tarım ülkesi olmamıza rağmen gıdanın temelinde tarımdan gelebilecek hammaddenin kalitesi çok önemlidir. Sürekli dışa bağımlılığa devam ediyoruz. Bugün konusu geçtiği için söylüyorum, halen hayvandan elde ettiğimiz mayanın dahi yeterli olmadığını savunarak dışarıdan ithal etmeye ve genetik modifiye ürünleri ithal etmeye devam ediyoruz.

MEFTUN GÜRDALLAR: Soru varsa alalım; buyurun.

SALONDAN: Ahmet beyden bir ricam ve sorum olacak: Sunumunuzda endüstri ülkelerinden gelişmekte olan ülkelere doğru bir trend kayması olduğunu söylediniz. Yaklaşık yüzde 86'lardan yüzde 70'e gelişmekte olan ülkelerdeki tarımın da yanılmıyorsam yüzde 11'den, yüzde 30'a çıktığı. Bu trendin sebebini soruyorum.

İkinci sorum: Sayın Pepsi Cola ve Danone'nin bir açıklaması var, Danone'ninki çok ilginç bir açıklamaydı, sadece ABD diye şey yaptı. Bunun devamını içeren bir bilgi var mı? Açıklamanızda sadece ABD demiştiniz yanılmıyorsam. Pepsi Cola'nın açıklamasında "kullanmadığını" söylemişti, ama pek inandırıcı görülmüyor.

Bir de ricam var: GDO ile ilgili etkinliklerden örnekler verdiniz. Biliyorsunuz GDO Platformu Türkiye'de 700 bini aşkın imza topladı,artık bununla ilgili gelişmeleri sunumunuzda da görmek istiyoruz.

Ali Haydar beye bir soru yönelteceğim. Gıda Mühendisleri Odasıyla müteaddit defalar görüşmemize rağmen Gıda Mühendisleri Odası GDO karşısına net tavrı bir türlü alamadı, çok zorlandı.

Devlet 1 Aralık'a kadar yasa tasarısına izin verdi, fakat 10 aralık diye bir tahdit koydu. Şu an hukuk komitesi çalışıyor, bilim adamlarımız da destek veriyor. Acilen sizden Gıda Mühendisleri Odasının Yasa Tasarısına katkı bekliyoruz.

Son olarak da katılımcılara GDO Platformu adına bir çağrım var. Anti GDO kampanyasında aktif olarak çalışmak isteyen katılımcıları platformda aktif olarak çalışmaya davet ediyorum. Toplantıdan sonra biz buradayız.

AHMET ATALIK: Arkadaşlar, 20 Aralık Pazartesi günü Kadıköy Barış Manço Kültür ve Sanat Merkezi'nde bir konferansımız var. Oradaki sunumda belki buradakinden fazla konulara girmiş olacağız.

Endüstri ülkeleriyle gelişmekte olan ülkeleri kıyaslamak açısından yüzde 70'lerden yüzde 30'a gelmiştir ve 2002-2003'ü baz aldığınızda hemen hemen alan olarak aynı artışı gösterdiğini söylemiştik. Bu üretimin yaygınlaştırılmasında özellikle birim alandan daha fazla ürün alacağı ve dolayısıyla tüketicilerin daha fazla kazanacaklarından bahisle bunun reklamı yapılmakta ve saydığımız gen transferi maddelerinin kesinlikle kimsenin itiraz edemeyeceği maddeler olması da diğer bir etkendir. En önemlisi de aç nüfusun doyurulması maddesidir.

Çiftçiye özellikle daha çok kazanacağı ve verim artışının yanında zirai mücadele ilaçlarının, kimyasallarının da kullanılmayacağı ve bu yönde de bir harcaması olmayacağını anlattık. Bu gibi yaklaşımlarla geldiğinizde hiçbir çiftçi buna hayır diyemez. Bir çiftçiye "Senin domatesine ilaç atmayalım, çünkü böcek yanaşamıyor" dediğinizde "Bunu nereden aldın?" diye ilk sorusu bu oluyor.

Kola üretiminde Türkiye'de Avrupa Birliği için yapılmış bir açıklamadır. Türkiye'de kolaların üretiminde nişasta bazlı şekerler ya da diğer adıyla tatlandırıcılar kullanılmaktadır. Mısır, nişasta bazlı şeker ya da diğer adıyla tatlandırıcının hammaddesi mısırdır. Türkiye'nin ne kadar mısır aldığını detaylarıyla verdik: 2003 yılında dışarıdan aldığı mısır miktarı 1.8 milyon tondur. Kendi ürettiği de 2 milyon ton civarında, yani ürettiği kadar da dışarıdan aldı açığını kapatmak için. Biliyorsunuz Başbakanımız Amerika'ya gittiğinde zorla Kalgir'in yetkililerince karşılanıyor. Sanırım Türkiye'de 2'si Türk, 3'ü yabancı olmak üzere 5 tane tatlandırıcı üreten firma vardı. Bunlardan en önemlisi ve piyasanın hemen hemen yüzde 80'ini karşılayan Kalgir'dir. Amerika'nın GDO'lu mısır stokunu eritmeye çalışan Kalgir ve Türkiye'de de özellikle stoklarını boşaltmak için üst düzeyde, Başbakanımız düzeyinde görüşme yapan Kalgir'dir. Kesinlikle Avrupa Birliğinin bize yaptıkları açıklamalar, GDO'lu malzeme kullanmadıkları açıklaması Türkiye için geçerli değildir. Sadece onunla değil, içinde tatlandırıcı olan tatlılar, bisküviler gibi aklınıza gelebilecek şeylerin hepsinde bu tür ürünler kullanılıyor. Demin söylediğimiz mısır içecekler de dahil 700 gıda maddesinin içerisinde; soya da 900 gıda maddesinin içerisinde kullanılıyor maalesef.

SALONDAN: Bu soya ve mısırın hammadde olarak kullanıldığı çok çeşitli ürün olduğunu telaffuz ettiniz. Herhalde bazı ürünlerde daha yoğun kullanımı vardır, kimi ürünlerde nispeten daha düşük oranlarda kullanılıyordur. En can alıcı dediğiniz, en yoğun kullanılan gıda türleri nelerdir?

AHMET ATALIK: Ttek tek şöyledir diye o konuda bir bilgim yok, ama şöyle söyleyeyim: En hassas konu bebek maması konusudur. Çünkü bebekler her konuda çok hassaslar ve bebek mamaları analiz edildiğinde kesinlikle o madde çıktı.

Bir de şöyle: Bakterilerin gen alışverişinden, DNA alışverişinden bahsettik. Bu risk her zaman var. Sağlık konusunda kesinlikle fon ayrılmamakta ve bu nedenle bu konuda kesin bir şey söylenemiyor. Bu risk olduğu sürece ge-

netik bir ürünün içerisinde kullanıldığı gıda maddesi de genetik ürün kabul ediliyor. Doğrudan almak, yoğunlaşmış olarak almak çok daha fazla risk oluşturuyor. İçinde kullanılan orana göre bu risk azalıyor, fakat hangi gıda maddesinde yüzde ne kadar kullanılıyor, yüzde bu kadar kullanılınca riski de bu kadar azalıyor mu diye maalesef bu konuda yapılmış bir araştırma yoktur. Biz araştırmacı değiliz, okuyoruz, profesörlerimiz de araştırmıyorlar, okuyorlar; dünya da buna fon ayırmıyor.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: O konuda belki ilk başlarda merkezin tavrından kaynaklı şey oluyor. Kesinlikle aynı fikirdeyiz, o konuda herhangi bir söylemimiz yok. Ama geldiğimiz noktada şöyle bir şey çıktı. Biz şube olarak katılmak zorunda kaldık. Ahmet bey de aynı koşulda, ama merkezin şöyle bir zaafı var: Maalesef Yönetim Kurulunda bulunan arkadaşların çoğu Tarım Bakanlığının bizzat ilgili birimlerinde şube müdürleridir. Bu bir aile içi meseledir, ama toplumu ilgilendiren bir bölüm, herkesçe bilinmesinde yarar var. Bakanlığa girdiğim zaman Bakanlığın şemsiyesini almak zorunda kalıyorum. Tabii bu acı bir durum; neden? Çünkü mesleğin bir doğrusu vardır, yani bu işin bir doğrusu vardır. Bakanlığa gidince farklı bir doğru, meslek odasına gidince ya da dışarı çıktığında farklı bir doğru oluşmaz. Ama insanların böyle birtakım kaygıları var. Bu biraz da ifadeleri özgürce dile getirmenizden kaynaklı. Ama konuda teknik herhangi bir tereddüdümüz yok. Yeni birtakım düzenlemeler yapılır, herkes o konuda üzerine düşen görevi yapar.

Bakanlıkla ilgili bölüm derseniz, ben yasada yapılan çalışmalarla ilgili bizim görüşlerimizin ne kadar dikkate alındığına ilişkin sadece bir örnek vermek istiyorum: Tasarı yasalaşmadan önce komisyonlarda görüşülürken meslek odalarından sürekli görüş istenildi, ama komisyon çalışmalarına alınmadı, sadece görüş alındı. O zaman farklı bir yönetim vardı ve arkadaşlarımız gerçekten de zorla içeriye girdiler. Yani komisyona girip çalışmalara katıldılar ve Tarım Bakanlığında halihazırda Maliye Bakanlığı tarafından tahsis edilmiş olan, fakat kullanılmayan 4 bin atıl istihdamın bulunduğu tespit edildi ve bu istihdamın içeriği de şudur: Şoför, daktilograf, teknisyen, odacı, çaycı vesaire 4 bin kadro. Bunun parası Maliye Bakanlığı tarafından ödeniyor. Biz buralara mutlaka gıda mühendisi, veteriner hekim, ziraat mühendisi, kimya mühendisi grubundan oluşan, yani bir şekilde eğitim almış, tarım konusunda eğitim almış insanların buraya alınmasıyla ve gıda denetiminin bundan sonrasında yürütülmesiyle ya da gıdayla ilgili çalışmaların mutlaka tek kurumda toplanmasıyla ilgili bir öneri sunduk, reddedildi.

Şu anda geldiğimiz nokta nedir biliyor musunuz? Şu anda yeni bir yasa hazırlığı var ve yakında gelecek gündeme. Gıda işleriyle ilgili denetleme özelleştirilecek, özel müşavirlikler kurulacak, siz şirket olarak, özel olarak çıkacaksınız, A firmasını denetleyeceksiniz. Sizin bir çıkarınız varsa ses çıkarmayacaksınız, istiyorsanız canına okuyacaksınız; böyle garip şeyler konuluyor.

Dolayısıyla biz gerçekten meslek odası olarak bütün her aşamada yönetmeliklerle ilgili görüşlerimizi sunuyoruz. Ama şunu söylüyorum: Yönetmelikler çok önemli değil. Tüm bürokratlar değiştiğinde yönetmelikle ilgili belli bir çalışmayı yapacak ve değiştireceklerdir. Biz birtakım olmazsa olmaz şeyleri yapamadık. Yani bazı şeyler özelleştirmeye gidiyor ve gıda için ya da tarım için çok önemli olan risk analizini kesinlikle özel bir kuruluşa devretmek şansımız olamaz. Yani bir ürünün menşeinin ne olduğunu bulmak adına izlemek: risk analizi dediğimiz bölümlerin en önemli noktalarından biri budur. Bir peynir aldınız, peynirle ilgili tahlil yaptırdınız, problem çıktı. İzlenebilirlik ya da gıda güvenliği dediğiniz sistem menşeine kadar, sütün hangi hayvandan alındığına kadar izlenebilirliğini sağlayan bir sistemdir ki, bunu devredemezsiniz, böyle bir şansınız olamaz. Yani ticari kaygıları söz konusu.

En son yaptığımız toplantıda, sadece bunu taslak olarak sundum, yasalaşmadı, ama "hayata geçireceğiz" dedi ve bununla savdılar. Dolayısıyla biz meslek odası olarak bilimsel birtakım veriler sunuyoruz, ama maalesef bürokratlarla Bakanlık arasındaki o anlaşmazlık bizi daha farklı yerlere götürebiliyor.

Soyayla ilgili sorunuzu da cevaplayayım. Soyayı her türlü şeyi görebilirsiniz, sonuçta protein değeri en yüksek olan bitkidir. Hayvansal ürünlerde proteinler aminoasitlerden oluşur. Hayvansal ürünlerin hepsinde aminoasitler bulunur. Fakat bitkisel ürünlerin hiçbirinde yaşamsal fonksiyonu sağlayan o 7 aminoasiti bulamazsınız ve bunların içinde en zengin olanı soyadır. Soya da o yüzden bir dolgu malzemesi olarak ya da kıyması olarak, ya da eti olarak, sosu olarak her türlü gıda ürününde görebilirsiniz.. Çünkü protein değeri yüksek olmasından dolayı bu özelliği vardır ve teknolojinin girdiği her türlü gıdada bunu görmek şansınız vardır.

SALONDAN: Onu biliyorum da şu açıdan sordum. Mesela, yağlarda bunun katkısının ne ölçüde olduğu konusunda birtakım tartışmalar oldu. GDO'lu bir mısırdan üretilmiş bir mısır yağının bünyesinde proteinlerin, ami-

noasitlerin daha az yer aldığı söyleniliyor. Yani adı mısır yağı, GDO'ludan üretildiği yüzde 99, ama oradaki risk neyse, yani ne yediğimizi bilmeden yediğimiz mısır nişastası yahut soya katkı maddesi denildiği zaman farklı olabilir. Yani bence gıda maddesi olarak bebek mamaları çok önemli bir konu. Unlu gıdalarda, keklerde, yağlarda ne miktardadır, onu öğrenmek istiyorum.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Kesinlikle keklerde görebilirsiniz.

AHMET ATALIK: İçinde tat verici şey olan her şeyde var. Tat verici derken, bisküvi içinde tat verici şeyler vardır.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Bakın, yağla ilgili çok ilginç bir şey var geçen yılbaşında çıkarılan bir düzenlemede. Karışık yağ diye bir şey çıkarıldı. İçeriğinde hangi yağların ne kadar olduğunu belirtmek zorunda değilsinizdir. Tüketici daha ucuza yağ alsın diye böyle saçma sapan bir şey çıkarıldı. Her türlü yağ olabilir; fındık yağı da olabilir, soya yağı da olabilir. Ama insanlar çok ucuz bir yağı yüksek fiyata almak zorunda kalacaklardır; çünkü içeriği netleşmemiştir.

MEFTUN GÜRDALLAR: 3-4 sene önce 2 avukat beni ziyaret etmek için ofisime geldiler. Bir arkadaş benim Makine Mühendisleri Odasında kurullarda yer aldığımı fısıldamış kulaklarına. "Sizi bir projeyle ilgili olarak ziyaret etmek istiyoruz" dediler, "buyurun gelin" dedim. Ben bir mekanik projeyle ilgili olarak görüşmek istediklerini düşünmüştüm. Arkadaşlar geldiler, koltuklarının altında Kargil'i tanıtan dosyalar vardı ve Bursa Şubeden geçmeyen bir projeyi benim yardımımla İstanbul Şubeden geçirip geçiremeyeceklerini sormaya gelmişler. Yani biz belki doğrudan GDO ile ilgili değiliz, ama alanın içerisinde bulunduğumuz yerlerde kaleyi beklemeye devam ediyoruz. Arkadaşlara örgüt bilincimizle "Bursa'dan geçmeyen İstanbul'dan hiç geçmez" dedik. Sonuçta şu oldu: Bursa Şubeyi kaybettik biz. Bursa Şubenin anlayışı değişti, şimdi başka bir anlayış geldi orada yönetime. Ama biz, Kargil'in ne yapmaya çalıştığını biliyorduk, o zaman da biliyorduk, her yerde de bunu söylüyoruz. Ama maalesef biliyorsunuz Derviş yasaları denilen yasalar içerisinde örneğin bir Şeker Pancarı Yasası var, onun yerine Sayın Başbakan Amerika'ya gittiği zaman mısır grubundan tatlandırıcıların kullanılması için kotaların yükseltilmesi konusunda pazarlıklar yapılıyor, belki de el sıkışılıyor. Biliyorsunuz kendisi Cola Turka'nın da ortağı aynı zamanda. Öteki taraftan belki bedava tatlandırıcı alıp kullanıyorlar veya çok ucuz fiyatla alıp kullanıyorlar.

SALONDAN: Khargil Cola Turka'nın da ortağı.

MEFTUN GÜRDALLAR: Evet, yani dolayısıyla böyle kimin eli kimin cebinde pozisyonları çok karmaşık bir şekilde devam ediyor. Ancak biz bu toplantıyı duyurmak için çeşitli belediyelere de fark çekmiştik. Sanıyorum Sayın Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş bunu kendisine bir davet olarak algılayıp "Katılamayacağı için üzgün olduğunu" ifade eden bir telgraf göndermiş. Duyarlılığına teşekkür ediyoruz, ama biz, Makine Mühendisleri Odası olarak Sayın Topbaş'ın yedi aydır peşindeyiz, kendisinden 21 Mayıstan beri randevu bekliyorum. Şunun için randevu bekliyorum: İstanbul'a ilişkin birçok konu var. Burada her bir başlığı paylaşmaya çalışıyoruz, ama örneğin sahte proje olayı var. Yani bırakın GDO'suyla oynanmış ürünleri, doğrudan binaların projelerini sahte, mühendis olmayan insanlar yapıyorlar. Yani belediyede çalışan birtakım insanlar kendilerine gelir elde etmek dışarıda belki bir ofis kiralayıp orada bir şeyleri proje adına imzalayıp -kendileri devlet memuru olduğundan kendi adını yazamayacağından dolayı- birilerinin adını yazarak bu tür işler yapıp deprem bekleyen bir şehirde böyle bir maskaralığı müstahak görüyorlar. Biz bundan dolayı Sayın Topbaş'tan yedi aydır randevu istiyoruz. Bir kez ben, Kasımpaşa'da esnafın arasında dolaşırken kendisiyle yüz yüze görüşmek şansı buldum, "Tabii TMMOB'a gidilmez mi, hemen randevu verelim" dedi, üzerinden altı ay geçmesine rağmen gelmedi. Ramazanda devlet protokolüne iftar yemeği veriyordu, Odamızı da sağ olsun iftara davet etmiş, âdetimiz olmadığı halde gittik iftar yemeğine ki, Kadir beyle görüşürsek belki randevu alırız diye, ama yine erteledi. Kendisi buraya gelseydi çok memnun olurduk, belki yüz yüze görüşmek fırsatı bulurduk, ama maalesef... Arkadaşların da söyledikleri gibi, komisyonlarda çeşitli yasalarla ilgili odaların görüşleri isteniliyor, ama bu görüşlere çoğu zaman yer verilmiyor, çokuluslu şirketlerin hazırlıkları üzerinden bu işler yürüyor.

Cumartesi günü tesisatla ilgili toplantı sırasında bir arkadaş "Türk Ticaret Kanunu değişiyor. Şu anda ciddi hazırlıklar var, bir sene içerisinde Meclise gelecek" dedi. Yani birileri bir yerlerde oturuyor, tasarıları yazıyor, sonra sağ olsunlar milletvekillerimiz de içinde ne var ne yok diye bunu algılamaya çalışırlarken, sağ elimi mi, sol elimi mi kaldırayım derken geçiyor o yasalar Meclisten. İşte Tahkim Yasası baştan geçti, arkasından Derviş yasaları geçti, giderek ülkemizde egemenlik haklarını ilgilendiren yasalar geçiyor. Mesela,

çiftçilerimize doğrudan gelir desteği diye bir şey icat ettiler, ekmeyene destek veriyorlar. "Sen otur, sahanı ekme" veya "benim sorumluluğumda başka hiç tohum ekme" diyor. Ama bu alanların her birinde söyleyecek sözümüz var; elimizden geldiği kadar bunu yapmaya çalışıyoruz.

AHMET ATALIK: Molstraton piyasanın yüzde 90'ını tutuyor dedik. Bunlar ilaç şirketlerini alıyorlar ve ticareti yönlendiriyorlar; yani tam bir tekelleşmeye gidiyorlar. Amerika'da serbest bırakılmasının en büyük nedeni de bu Molstraton şirketinin oluşturduğu lobilerle Amerikan Hükümeti, Kanada Hükümeti üzerinde korkunç baskılar oluşturuyor. En son oluşturduğu baskı da "Zaten bu ürünlerin hiç kimseye zararı yok, etiket kalktı" baskısıdır. Yakın bir zamanda bu baskı neticesinde GDO'ludur etiketi dahi bazı ihraç ettikleri ülkelerde kaldırılabilir; bununla uğraşıyorlar.

Bu tarımsal ürün felaketini başımıza açan kesinlikle modern biyoteknolojinin kendisidir. Modern biyoteknolojiye kesinlikle karşı değiliz. Modern biyoteknolojinin bu şekilde ürettiği tarım ürünlerine karşıyız. Çünkü bugün birçok aşı modern biyoteknolojiyle üretilmiştir. Suçların çözümünde kullanılan parmak izi modern biyoteknolojidir. Modern biyoteknolojinin çok yararlı olduğu alanlar vardır, ama bu alan çok fazla risk ve sorun içeriyor ve bunlar üniversiteler tarafından saptanmış vaziyette.

Almanya'da 26 Kasımda yeni bir kanun çıktı. Bir üretici normal bir ürün ektiğinde bu ürününü satarken GDO tespit edildiğinde ve satamadığında hükümetine başvurduğunda buna neden olan GDO'lu ürün yetiştiren tarla sahibi direkt suçlu oluyor ve zararını karşılamak zorunda kalıyor. Eğer çevrede birçok GDO'lu ürün üreten varsa ve hangisinden bulaştığı belli değilse hepsi birden suçlular. Bizde biyo güvenlik konusunda bir taslak hazırlanıyor ya, "bu şekilde çevresine zarar veren olursa, tazminatını karşılar ve çevreyi eski haline geri getirir" diyor. Yine değişmiş bir çevrenin, bir bitkinin eski haline dönmesi mümkün değildir. Bunları doğaya bir saldığınızda artık aynen AIDS virüsü gibi laboratuara tekrar çekemiyorsunuz.

İnsanda çözülen DNA yüzde 5 dedi Ali Haydar Başkanım. Bitkilerdeki DNA insandaki DNA'dan kat kat fazla arkadaşlar. Çok daha az DNA içeren insanın genleriyle oynamak etik kabul edilmezken, çok daha fazla DNA içeren bitkilerin genleriyle hiçbir analiz yapmadan patır patır oynadılar.

Biz karşıyız deyince, kimileri bize organik tarımcı diyorlar. Tabii karşı olacaklar, onu destekliyorlar. Hayır, biz geleneksel, konvansiyonel tarımı da

destekliyoruz. Bu işin böyle bir riskli tarafı da vardır. Bir dergide bir meslektaşımız şöyle yazmış: "Bu iş ilk Çin'de ortaya çıktığında, uygulandığında Amerikan firmaları hemen geleceği gördüler ve alıp gıdaya monte ettiler. Avrupa firmaları bu alanda geri kaldılar, şimdi de piyasaya giremiyorlar; Avrupa Birliği bunun için karşı"

Dünyadaki açlığın nedeni kesinlikle tarımsal üretim noksanlığı değildir; tamamıyla politiktir, finansal desteklerdir, finansal sorunlardır. "Dünyadaki açları doyuracağız" diye bu şekilde ortaya çıkılması yanlıştır, onunla bağlantılı değildir.

Bizim uyguladığımız tarım politikalarıyla sırf Sıvas İlinden tarımdan terk edilen toprak miktarı 431 bin hektara ulaştı ve Türkiye'de 2,5 milyon hektar civarında tarımdan terk edilen alan mevcuttur. Siz alanlarınızı tarımdan terk ediyorsunuz, ama dışarıdan çok rahat ürütebileceğiniz tarım ürünleri alıyorsunuz. O yüzden kesinlikle açlığın nedeni fiyat ve finansal sorunlardır.

Türkiye'deki mısır verimi onların GDO ile ürettikleri mısırdan çok çok fazla. Buna rağmen Türkiye, kendisi üretmek yerine 1.8 milyon ton dışarıdan mısır alıyor ve Avrupa Birliğinin yaptırdığı analizlerle de dışarıdan gelen bütün mısırlar GDO'lu çıktı. Gıda ilk üretildiğinde suçludur, bunun suçsuzluğunu ispat edersiniz, ondan sonra halkın tüketimine sunarsınız. Biyoteknoloji devleri böyle yapmadılar, gıdayı ürettiler, arkadaşlarımın anlattığı gibi o kadar çok masraf ettiler ki, bekleyecek zamanları yoktu. Sürdüler piyasaya "suçluysa siz ispat edin" dediler ve Rolet Enstitüsünde adını belki yanlış söyleyeceğim ama Dr. Arpat Putsay gibi tahliller yaptı. Niye hep tahliller konuşulur biliyor musunuz? Genetik yapısı insanla yüzde 98 aynıdır, yüzde 2 farklıdır. Ama yüzde 2 fark da çok büyük bir farktır. Farede yapmadığı etkiyi insanda yapabiliyor, insanda olmayan etki farede olabiliyor deneylerde. Bu doktor sonuçlarını açıkladı, GDO'lu patates yedirilen farelerde organlarında, beyninde küçülme, sindirim sisteminde bozulma ve solunum yolları bozuklukları görüldü ve sonuçlarını kamuoyuna açıkladığı için de İskoçya'daki Rolet Enstitüsünden kovuldu.

Amerika Birleşik Devletleri Zambiya'ya gıda yardımı yapmaktadır. Etleri kemiklerine yapışmış o çocuklara, insanlara gıda yardımı yapıyor. Oranın yöneticileri dahi "biz GDO'lu gıda istemiyoruz, bize düzgün gıda verin, genleriyle oynanmamış gıda verin" dediler. Ben onlara "bu kadar onurlular" diyorum, çünkü bizim Hükümetimizin, 10 senelik hükümetlerin hiçbiri bu

onurlu sözü söyleyemediler. Bunlar "bize bunları vermeyin, düzgün gıda verin" diyorlar. Amerika da "Dilencilerin seçim hakkı olamaz. Eğer almazsanız size AIDS ilaçları vermeyeceğiz" diye tehdit etti ve sonuçta almaya mecbur kaldılar.

Biri Ankara'da, biri Bursa'da olmak üzere iki laboratuarımız var dedik. İlerleme raporlarına bakın, orada iki laboratuarımız var diye geçiyor, ama Amerika'dan da soya ve mısır şakır şakır giriyor ülkemize. Buradaki ikiyüzlülük nedir? Avrupa Birliği bu konularda hassas diye bu ürünleri analiz edebilecek iki laboratuarımız var diyoruz Avrupa Birliğine, Amerika'ya da "Aman, ne yollarsan yolla, vallahi analiz edemiyoruz, istediğini yollayabilirsin" diyoruz. Avrupa ve Amerika'ya ikiyüzlü davranan bir yönetim mekanizması 10 senedir vardır.

SALONDAN: Bir tarihte mısır ithal rejiminde bir değişiklik oldu, ama olmadan önce de 400 bin ton mısırı bir bakanımızın oğlu getirmişti. Bu mısırları hakikaten tavuklar mı yedi?

AHMET ATALIK: O kadar peşinden gitmedik.

SALONDAN: Sağlık Bakanlığından onay almayan ürünler satılmakta piyasada. Bu konuda düşünceniz nedir?

AHMET ATALIK: Ön koltuktaki arkadaşlarımız GDO'ya Hayır Platformunun üyesidirler ve bizler de bu platformun içindeyiz, hepimizden oluşuyor. GDO'ya Hayır Platformunun düzenlemiş olduğu bir etkinlikte bir doktor arkadaşım kalktı, bir açıklama yaptı: "Tarım Bakanlığından onaylı zayıflatan ve şişmanlatan bazı içecekler var; 20 gün içiyorsunuz, 20 kilo zayıflıyorsunuz gibi şeyler oluyor. Vatandaş merak ediyor ve bunun içinde ne var diye bize analize getiriyor. Kişi Hepatit-B hastası ve kendisine şişmanlaması için bir sıvı satılmış, baştan aşağı kortizon içeriyor ve Hepatit-B hastası bir insanın kortizonlu bir içeceği içmesi kesinlikle ölümüyle eşdeğerdir. Tarım Bakanlığı bu tür sıvılara kullanılabilir diye onay veriyor, fakat Hepatit-B hastasının da kullanmasını kimse takip etmiyor" dedi. O onay doğru bir onay değildir.

SALONDAN: Bir laboratuardan bahsettiniz, bunların isimleri nedir?

AHMET ATALIK: Ankara İl Kontrol Laboratuarı, Bursa İl Gıda Kontrol Laboratuarıdır.

SALONDAN: Üretilen GDO'lu tohumları tekrar ektiğinizde verim alın-

mıyorsunuz. Bu bakımdan aç insan her şeyi yer. Bir zaman sonra bu ülkeleri de teslim alma çabası içinde herhalde Amerika?

AHMET ATALIK: Bakın, bir televizyon programında şunu söyledim: Artık Türkiye net olarak gıda konusunda dışa bağımlı bir ülkedir. Türkiye gibi gıdada, tarım ürünlerinde dışa bağımlı bir ülkenin kesinlikle ordu beslemesine gerek yoktur. Aç insanın ne dini, ne namusu, ne ahlakı, hiçbir şeyi olamaz. Size tohumu vermediği takdirde o ürettiğiniz üründen tohum alıp attığınızda ot bile çıkmıyor.

TEKNOLOJİ UYGARLIĞI VE FELSEFE

MMO İstanbul Şubesi

10 Aralık 2004

Prof. Dr. Şafak URAL

HAYDAR BOYALI: Şubemizin Bilim ve Teknoloji Komisyonu tarafından "Bilim ve Teknoloji Söyleşileri" başlığı altında düzenlenecek olan bir dizi söyleşinin ilki, bugün İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyelerimizden Değerli Hocamız Sayın Prof. Dr. Şafak Ural tarafından sunulacaktır.

Söyleşinin başlığı "Teknoloji Uygarlığı ve Felsefe"

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Ben, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde bilim felsefesi ve mantıkla uğraşan bir öğretim üyesiyim. İlgi alanım özellikle bilim felsefesi ve mantık. Dolayısıyla felsefenin özel bir alanı olması bakımından bilime ve oradan da teknolojiye bir zorunlu gidiş söz konusu, etkilenim söz konusu.

Aslına bakarsanız, yalnızca felsefeyle uğraştığım alanlar açısından değil, içinde yaşadığımız toplumun bir ferdi olarak teknolojiye ve teknolojinin doğal uzantılarına ilgi duymamak elde değil. Hatta o kadar ki, teknolojiye çağın bir gereği olarak bakmak, görmek ve ilgi duymamak bu sebepten mümkün değil. Çünkü her dönemin, her çağın belirli bir adlandırması var; Aydınlanma çağı, Bakır Çağı, Tunç Çağı vesaire gibi. Günümüze de genel anlamda "Teknoloji Çağı" demek mümkün.

Aslına bakarsanız, teknoloji insanın insan olarak sahip olduğu üç temel alandan biridir. Çünkü insan, toplum içinde yaşayan, birtakım becerileri olan bir varlık. Bu özelliklerinden biri de teknoloji dediğimiz özellik, yani beceri.

Teknoloji hemen hemen insanın homoerektus döneminden beri sahip olduğu ve sahip olduğu özelliklerin hemen hemen en geriye kadar gidenidir. Çünkü insan alet yapan ; alet kullanan, aleti geliştiren bir canlı. Dolayısıyla insan, insan olarak yeryüzüne geldiğinden itibaren teknoloji üretmeye başlamış, yani hemen hemen belki beynimizin gelişiminden de önce teknoloji üretmeye başlamıştır. Ama şunu biliyoruz ki, zihinsel gelişimimiz teknolojiyle, alet yapmayla paralel gidiyor, biri diğerini gerektiriyor. Yan Kant'ın güzel deyişiyle el

beynin bir uzantısıdır, yani el becerilerimiz geliştikçe beynimiz gelişiyor; beynimiz geliştikçe, bilgilerimiz geliştikçe el becerilerimiz gelişiyor.

Toplumların bir başka özelliği sistemli bilgi üretmesidir. Bu sistemli bilgiler içerisinde belki tarihi çok eskilere giden en geniş kapsamlı bilgilerden biri de felsefedir. İlk bakışta felsefeyle teknolojiyi birbiriyle bağdaştırmak mümkün değildir. Biri günlük hayata ilişkin, yaşama ilişkin; bizim kritik alan dediğimiz alana ilişkin, öteki ise tamamen soyut, bir anlamda hiçbir işe yaramayan uygulama alanı sıfır mertebesinde olan bir bilgi yığınıdır. Hatta kimilerine göre ne işe yaradığı da belli değil. Dolayısıyla bir yanda işe yararlılık, bir yanda hiç işe yaramaz gibi görünen bir bilgi yığını.

Ben, bu ikisi arasındaki ilgiyi çıkış noktası almak durumundayım. Demek ki konuşmamızın ana ekseninde bir felsefe var, teknoloji var ve bir de uygarlık kavramı var. Belki bunların arasındaki paslaşmayla konumuzu işlemeye çalışmak en uygunu olacaktır. En bildiğimiz kavramlardan biri de uygarlık. "uygarlık" kelimesi, bazen "medeniyet" kelimesinin eşanlamlısı olarak kullanılıyor ama ikisi arasında farkı tanımlamak mümkün:

O halde medeniyet nedir? Medeniyet, medineli olmaktır, medine de şehirli olmaktır. Demek ki bizim uygarlık dediğimiz şey, medeniyet dediğimiz şey, şehirli olmak gibi bir özelliği içinde taşıyor. Dolayısıyla insanlığın tarihi geçmişine baktığınızda hakikaten medeniyet dediğimiz şeyin, şehirleşmeyle beraber gittiğini görüyoruz. Şehirleşmenin olduğu yerde bir anlamda medeniyetin olduğunu görüyoruz.

Şöyle düşünebiliriz: Bir yerde şehirleşme varsa, sosyal alanda, ekonomik alanda, kültür alanında, siyasi alanda neler olup bitiyorsa, bunların hepsi medenileşmek anlamına geliyor. Yani o çağın ileri organize olmuş toplumları, o çağın medeniyetini de tanımlamış oluyorlar. Dolayısıyla her şehri bir anlamda medeniyet örneği gibi düşünebiliriz.. Bunlardan hangisi daha medeni gibi bir soru beni ilgilendirmiyor. Çünkü Afrika'da, Güney Amerika'da bir kabilenin kültürel yaşamı grup halinde yerleşik olarak mevcutsa, bunun da bir medeniyeti var. Buradaki insanların medeniyetiyle tutup bugün dünyamızın gelişmiş bölgesindeki bir medeniyeti kıyaslamanın, "hangisi daha ileri bir medeniyettir?" sorusuna cevap aramanın bir manası yok.

O bakımdan medeniyeti tanımlamaya çok fazla girmek istemiyorum. Bugün medeniyetin şehirleşmeyle paralel tutulması gerekiyor. Gerçekten de insanlık tarihine baktığımız zaman böyle bir paralellik görüyoruz. Yani insanlar bir araya geldikçe sosyal organizasyonlar artıyor, sosyal organizasyonla-

rın getirdiği bilimler ortaya çıkıyor, eğitim kurumları, kültür kurumları, kanunlar, zabıta kuvvetleri, aklınıza gelen ne varsa hepsi ortaya çıkıyor, bu insan davranışlarını etkiliyor, insanlar daha önce yaşadıkları biçimlerden ayrılarak yeni bir davranış bilim modellerine ulaşıyorlar ve bireysel davranışlar, toplumsal davranışlar tarafından ve toplumsal değerler, toplumsal tercihler de, bireysel davranışlar üzerinde etki yapmak suretiyle değişim oluyor.

Bu açıdan baktığımızda acaba medeniyet kavramının geçmişte almış olduğu rengin, aynen günümüzde mevcut olduğunu söyleyebilir miyiz? Günümüzde özellikle klasik manada şehirleşmek anlamında medeniyetin sınırlarının çok zorlandığını görüyoruz. Özellikle golaballeşme -küreselleşme deniliyor galiba- olgusu yeni bir medeniyet tanımını beraberinde getiriyor. Çünkü artık insanların bir araya geldiği bir coğrafya parçası üzerinde oluşturduğu birimlerin medeniyeti çok aşınmış durumda. Çünkü, medeniyeti şehirleşme açısından düşünürsek, belirleyici özelliği, sosyal kuralların, sosyal kurallara bağlı olarak kültürel kuralların ve bunların da bir paraleli olarak hukukun, askeri ve siyasi gücün, polis gücünün oluşması gibi özelliklerdir. Ama bu kavramlar, globalleşme çerçevesi içerisinde artık aşınma durumunda. Çünkü, yerel, lokal bir yasadan, yerel bir kuvvetten -siyasi kuvvetten, askeri kuvvetten, polis gücünden- söz etmek mümkün değil, çünkü her şey geniş ölçekte oluşmaya başladı. Dolayısıyla, medeniyeti artık global bir medeniyet gibi tanımlamamız söz konusu olur hale geldi.

Medeniyet toplumun ulaşmak istediği bir özelliktir. Bu şehrin getirdiği bir şeydir, doğal olarak insanlar hep şehre akın etmek istemişlerdir. Çünkü orada insanı daima çeken, olanakları daima daha fazla olan bir oluşum vardır. Ama bu özellik, her zaman pozitif bir özellik değildir. Çünkü bir şehirleşmenin, medeniyetin arttığı yerde hırsızlık da artıyor, kötülük de artıyor. Düşünün, ufak bir kasabada belki hiç hırsızlık olmuyor; insanlar evlerini kapamadan, kilitlemeden yatarlarken büyük şehirde kilit üstüne kilit yapıyorsunuz. Bir polis gücü, kolluk gücü belki vardır, belki yoktur, ama şehirde her cadde başında artık kameralarla izleniyorsunuz. Acaba globalleşme içerisinde negatif olanın pozitif olanın önüne geçmesi mi söz konusu? Bunu belki birazcık sorgulayarak felsefeye ve teknolojiye buradan bir geçiş yapmamız söz konusu olabilir. Çünkü, takdir edersiniz ki, eğer uygarlık, uygarlaşma veya medeniyet söylediğim anlamda şehirleşmeyse, şehirleşme de teknolojik gelişme demektir, teknolojinin en yoğun kullanıldığı yer demektir. Dolayısıyla uygarlık bir bakıma teknolojiyi doğuran bir etken gibi görünüyor.

Dikkat edilirse medenileşmek globalleşmeyle yeni bir içerik, yeni bir an-

lam, biraz evvel kullandığım deyimle yeni bir renk kazandı. Bu yeni rengin içerisinde dikkatimizi çeken bir husus medeniyetin daha evvel pozitif bir özellik taşımasına karşılık günümüzde bu pozitif özellik, belki pozitif olmayan yönlerle atbaşı gitmeye başlamıştır. Çünkü globalleşmenin getirdiği en önemli özelliklerden biri, yaygın olması, değerlerin, teknolojinin yaygınlaştırılması, buna karşılık her türlü duygunun, her türlü düşüncenin de yaygınlaştırılması olarak karşımıza çıkıyor.

Burada bir noktanın altını çizmek lazım: O da globalleşmenin bir bütün olarak her alanda ve dünyanın her yerinde aynı karakteri taşıyıp taşımamasıdır. Yani globalleşme nedir? Batı dünyasını, oradan Uzakdoğu'yu, yani Çin, Hindistan, Japonya, Kore gibi ülkeleri, Orta Asya ülkelerini ve Ortadoğu ülkelerini düşünürsek hepsi globalleşme içerisinde yer alıyor.

Bu küreselleşme içerisinde küreselleşmeyi oluşturan her eleman acaba aynı göreve mi sahip, aynı fonksiyonları mı yerine getiriyor? Burada galiba rahatlıkla "hayır" dememiz gerekiyor. Çünkü küreselleşmeyi tayin eden en önemli faktörlerden biri kendi kültürü ve ayrıca bu kültürün oluşturduğu teknolojik araçların kullanımıdır. Türkiye de küreselleşme içerisinde belli bir yeri olan bir ülkedir, ama teknolojiyi aynı şekilde mi kullanıyor? Hayır.

Hindistan küreselleşme içerisinde entegre oluyor dünyaya; iletişimle entegre oluyor, beyinle entegre oluyor, dil ile entegre oluyor, moda ile entegre oluyor, buna bağlı olarak yaşantısı ile entegre oluyor. Her yerde aynı yaşantıyı görüyorsunuz yerellikle beraber. Ama bu küreselleşen medeniyet içerisinde her ülke, her yerel birim bundan aynı şekilde mi pay alıyor? Hayır, işin ilginç tarafı bu küreselleşme içerisinde teknolojik olanaklardan her ülke aynı şekilde pay alamadığı gibi belki bir şeyi fazlasıyla alıyor; o da biraz evvel işaret ettiğim İnsanların daha çok suç işlemesidir. Küreselleşme içerisinde öyle görülüyor ki, periferideki bazı ülkeler teknolojiden daha az, fakat bu zararlı özelliklerden, kriminal yapıdan çok daha fazla pay almaya başlıyorlar.

Bu neden böyle oluyor? Tabii bunun sosyolojik olarak incelenmesi lazım. Bu teşhisin doğruluğu tartışılabilir, üzerinde araştırma yapılabilir, ama görünen o ki, bunun böyle olmasının sebebi, küreselleşme olgusunun artık devlet olgusunu aşar hale gelmesidir. Çünkü devlet, bugüne kadar insanlık tarihi içerisinde en üst, en komplike, daha ötesine geçilememiş olan bir organizasyon olarak görülüyor. Çünkü devlet, nasıl iki-üç insan bir araya gelirse bunun kültürel bir birlikteliği veya bu birlikteliğin kültürel bir temelinin olması lazım. Çünkü üç insan bir araya gelip de bir arada yaşıyorsa, mesela düşünün, Çinli, Avrupalı veyahut da Eskimo gibi üç farklı ülkeden insan bir

idaya düştü. Bu insanların farklı davranışları var, ama bu insanların hayatlarını idame ettirebilmeleri için ortak bir zemin üzerinde buluşmaları lazım; çünkü günlük ihtiyaçlarını karşılayacaklar. Bu ortak ihtiyaç giderek bir davranış modelleri oluşturacaktır. İşte bu en basitinden bir kültürdür. Bu değerlere en geniş anlamda kültürel değerler diyebilirsiniz. Bu kültürel değerlerin en komplike, ne üst seviyedeki adı devlet kurumudur. Dolayısıyla devleti, insanlığın bugüne kadar görmüş olduğu en üst sosyal kurum, en üst sosyal organizasyon diye de düşünebilirsiniz. Küreselleşme ise bu en üst sosyal kurumu bir bakıma değiştirmeye başladı. Dikkat edin lütfen, değişti demiyorum, değiştirmeye başladı, değiştirme yolunda çok önemli birtakım zorlamalar söz konusu. Çünkü devletin özelliklerinden biri kanun yapmaktır. Devletin özelliklerinden biri polistir, polis gücüne sahip olmaktır, askeri güce sahip olmaktır, ekonomik gücü yönlendirmektir. Globalleşme dediğiniz şey artık devletin ötesinde bunları yerine getirmeye başladı. Yani uluslararası hukuk, uluslararası polis gücü, uluslararası birtakım kültürel etkenler yeni yeni ortaya çıkmaya başladı ve bunlar yeni bir medeniyet veya uygarlık anlamına gelmeye başladı.

Globalleşme, küreselleşme dediğimiz şey teknolojinin en üst seviyesidir ama aynı zamanda bu medeniyetin, yani global kültürün, globalleşen kültürün olumsuzluklarının da en üst noktaya çıktığı yerdir. Çünkü küreselleşmenin sonuçlarının yürütülebilmesi için çok daha sert bir devlet otoritesine ihtiyaç vardır. Hatırlayacak olursanız devlet otoritesi bir zamanlar kraldı, bir zamanlar cumhuriyetti, bir zamanlar diktatörlüktü, bunların hepsinin kendi vatandaşlarına olan tavrı değişikti. Öyle görülüyor ki, globalleşmenin ekonomik gücü, askeri gücü elinde tutabilmesi için çok daha sert, çok daha acımasız bir kendine özgü kurallar koyması söz konusu olacaktır ve giderek bu da ister istemez kültürün bir başka yönüne, periferideki devletlerde farklı yansımalarına yol açacaktır.

Efendim, felsefe yaklaşık 3 bin yıldan beri mevcut olan bir alan. Yani sistemli bilginin en eski örneklerinden biridir. Dolayısıyla felsefe ilginç bir serüvene sahip, o da şu: Hiçbir işe yaramamasına rağmen nasıl oluyor da 3 bin yıldan beri var? Yani haydi matematik deseniz neticede bir işe yarıyor, fizik deseniz bir işe yarıyor, yani hangi disiplinden bahsederseniz bahsedin neticede bir işe yarıyor. Ama felsefe hiçbir işe yaramıyor, ama ilginç olan taraf da hep varola gelmiş, yani varlığını kesintisiz olarak yaklaşık 3 bin yıldan beri sürdürmüştür. Tabii burada şunu düşünmek ve sormak lazım: Gerçekten hiçbir işe yaramıyor mu, yoksa ona böyle bir ithamda mı bulunuluyor?

Felsefe kavramı iki kelimeden müteşekkil: "sofos" ve "kilos" Bunların Türkçe karşılığı hikmetseverlik. "filos" sevmek demek, "sofos" bilgelik, hikmet demek. Türkçe'de enteresandır hâkim, hakem, hikmet hep aynı kökten geliyor, filozofa bilgelik denmiyor, hikmetseverlik denilmiş. Yani hikmete ulaşmak isteyen, hikmeti seven kişi anlamında kullanılıyor. Bu felsefenin bir anlamıdır. Dolayısıyla filozoflar hakim, hikmet sahibi, bilge kişiler gibi olmak isteyenlerdir. Dediğim gibi hep varolagelen orijinal anlamlı olanıdır.

Felsefenin bir de geleneksel, kavramsal tarihi dışında daha farklı bir anlamı da var; ona da sorgulamak, soru sormak diyebiliriz; hatta farklı açılardan bakmak diyebiliriz, bir problemi farklı açılardan görebilmek diyebiliriz. Felsefenin temel konularından biri, "insan nedir, nereden geliyoruz, nereye gidiyoruz?" gibi sorulardır. Bunları insanlar hep merak ederler ve kendi bakış açılarına göre de farklı bir şekilde cevaplandırmaya çalışırlar. Bunun bir sistematiğinin olması lazım, işte bu felsefedir.

Felsefenin bir de sorgulayan tarafı vardır. Soru sorar ve cevap verir, ama verdiği cevaplar başka alanlardaki cevaplardan çok farklı olan cevaplardır. Çünkü bilim adamı tabiata ilişkin soru sorar, psikolog insana ilişkin soru sorar, biyolog canlıya ilişkin soru sorar ve cevap verir. Felsefe de aynı alanlarda soru sorar, bir cevap ve veriş tarzı biraz farklıdır. Çünkü felsefeci hiçbir cevaptan tatmin olmayan, verilen her cevabı sorgulayan bir yapıdadır.

Buradan kolaylıkla şuraya geçebiliriz: Bir fizikçinin sorduğu soruyla ve cevapla tatmin olmayan, onun verdiği cevabı tekrar sorgulayan, o bilim adamını tekrar sorgulatan bir özellik taşır.

Dolayısıyla çok kaba olarak söylersek, felsefe bir bilim adamının ayakkabısının içindeki taş gibidir veya oturduğu sandalyede poposuna batan diken gibidir veya sırtını kaşındıran bir böcek gibidir. Devamlı rahatsız eder, soru sorar, tahrik eder ve dolayısıyla onun sorularını profesyonelce gözden geçirmesine sebep olur.

Descartes, Newton, Einstein, Heisenberg, Aritotales gibi hangi bilim adamını anarsanız mutlaka bir felsefeci tarafı vardır. Yani felsefeci kırmızı cüppeler giymiş, bilim adamı da mavi cüppeler giymiş insan değil. Bu ikisi aynı karakterleri taşıyabilir. Bilim adamı bu felsefeci, filozof da bir noktada bilim adamı olabilir. Zaten aralarında devamlı bir iletişim söz konusudur. Dolayısıyla bir insan felsefe ve bilimle aynı zamanda uğraşabilir.

Buradan hemen rahatlıkla şuraya atlayabiliriz: Teknoloji, yalnızca teknoloji olarak mevcut olamaz. Teknolojinin kendini, hedeflerini, toplum üzerin-

deki etkisini sorgulamak zorundasınız. Hepsinden vazgeçtim, hepsini bir kenara bıraktım, teknolojiyi teknoloji olarak sorgulamadığınız takdirde, teknolojiyi ilerletmeniz mümkün değildir. Toplumun kültürü teknolojiyi belirliyor. Toplumun kültürünü yapan sosyal değerler var, bilim kurumları var, hukuk kurumları var, askeri kurumlar, aklınıza gelebilecek her şey var. Eğer siz, bunları sorgulamazsanız, teknolojiyi almak, daha da önemlisi geliştirmek şansınız yok demektir.

Elinizdeki yazılarda sık sık vurgulamaya çalıştığım şekliyle teknoloji, teknolojiden ne anladığınızdan daha öteye sahip olmadığınız bir özelliktir. Yani bir topluma teknoloji nedir diye insanları tek tek dolaşıp tanımlatın, onların kafasındaki teknoloji tanımı neyse, ondan daha öte teknolojiye sahip olamıyorlardır.

Medenileşmenin ve teknolojinin yerelliğinden bahsedeceğim. Tipik bir örneği: Teknoloji üretebilmek için birtakım kurumlara ihtiyacınız var; nedir bu kurumlar? Mesela, bir eğitim kurumu, üniversite veya araştırma kurumu kuracaksınız TÜBİTAK gibi ve bunların hepsinin bir kanunla bağlanması lazım, ayrıca bu ürünlerin bir alanda kullanılması lazım. Her ülkede, her zaman tarihi olarak teknolojiyi ilerleten, geliştiren bir kurum var ki askeriyedir. Çünkü dikkat edin, teknik gelişmelerin hepsinde askeri ihtiyaçlar hep belirleyici, etkileyici, yönlendirici bir rol oynamışlardır. Şimdi nasıl yapacaksınız? Bunun bir kanunun olması lazım. Eğer siz, bu kanunu uygun bir şekilde yapamazsınız, o ülkede teknolojiyi geliştirecek zihniyeti oluşturamazsınız. Zihniyeti oluşturamazsanız kanunu yapamazsınız ve dolayısıyla teknik gelişim ve buna bağlı olarak teknolojinin gelişimi de mümkün olmayacaktır.

Felsefenin görüldüğü gibi ilk bakışta sezgilerinizle kavrayabileceğiniz bir yönü var; o da felsefe toplumun sorgulama alışkanlığı, sorgulama refleksi demektir; bireylerin ve toplumun sorgulama refleksi demektir. Eğer siz sorgulayamazsınız hiçbir şeyi dikkate almamış olsanız bile, toplumsal davranışlarınız teknolojiyle uygunsuzluk göstermeye başlayacaktır, toplumsal ve bireysel modeller yeteri kadar gelişmeyecektir. En uç noktada bir başka örneği ise, teknolojik araçlar sizin davranışlarınızı kötüye itecektir.

Şöyle düşünelim: İnsanlar teknik araçları kullanmaya başladıktan sonra günlük yaşayışları da değişiyor; yani alışkanlıkları değişiyor, hızlı bir araç geliyor, cep telefonu geliyor, bütün alışkanlıklarımız değişiyor. Cep telefonun yeni bir sosyal norm, yeni bir sosyal davranış biçimi ortaya koyduğunu hepimiz yaşıyoruz. Eğer cep telefonu sizin kültürel bir temel üzerine oturtamadığınız bir araçsa, toplumsal davranışları olumsuz etkilemeye başlıyor. Bir sürü etkileri var, bunların hepsini düşünebiliriz.

Teknoloji, kendisiyle beraber birtakım değerleri ortaya koymadığı takdirde toplum üzerine pozitif değil, son derece yıkıcı etkiler yapabiliyor. Yani teknolojiyi teknoloji olarak almak lüksünüz yok. Teknolojiyi teknoloji olarak aldığınız takdirde konuşmamın başında sözünü ettiğim yıkıcı, negatif değerler çok daha bariz bir şekilde toplumda karşımıza çıkmaya başlıyor.

Peki, bunun önüne nasıl geçeceksiniz? Teknolojik bir aracın sosyal gelişim üzerine olumsuz etkisini yeni bir teknolojik araç icat ederek yapamazsınız. Yapacağınız tek şey, onun kültürel zeminini kurmak, kültürel zeminini oluşturabilmektir. İşte bu kültürel zeminin oluşabilmesi ancak ve ancak felsefeyi öne çıkarmakla olur.

Benim kuşağımda olanlar hatırlarlar, bir zamanlar egzistansiyalizm diye bir düşünce modası vardı. Egzistansiyalizme baktığınız zaman, Avrupa'daki teknolojik gelişimin birey üzerinde yıkıcı etkilerinin bir doğal sonucu olarak ortaya çıktığını görüyorsunuz. Çünkü o dönemde teknolojik gelişim sosyal yapıyı öylesine sarstı ki, bireyler kendilerini bütün olanaklara rağmen mutsuz hissetmeye başladılar. Bu bir bakıma ekstansiyalist felsefeyi doğurdu, yani kendi varlığını sorgulamayı gerektirdi ve ekstansiyalist, varoluşçu felsefe bu şekilde ortaya çıktı.

Varoluşçu felsefeyi; bir bakıma toplumun kendi kendini rehabilite etmesi, toplumun kendi kendisini sorgulaması, sorunlarını deşmesi ve onlara cevap araması diye adlandıracağımız bir akım gibi de düşünmek mümkün. Bizim yapmamız gereken şey teknolojinin boyutunu felsefi olarak temellendirmektir. Aksi takdirde teknolojinin tek başına her zaman iyi olduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi giderek artan olumsuz taraflarını da hiçbir şekilde ortadan kaldıramazsınız. Yani bugün insanlık kitle silahlarına sahipse ve bunu acımasızca, gözünü kırpmadan kullanıyorsa, sizin yapacak hiçbir şeyiniz kalmıyorsa, yoksa, o zaman ciddi bir sorun var demektir ve bu sorun belki ha deyince bir anda çözülebilecek bir sorun değildir, ama en azından bu gelişimin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini, birey ve toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini sorgulamak imkânı verecektir. Daha da önemlisi teknolojinin gelişimini yapıcı, yıkıcı olmaktan uzak yönlere taşımak imkânını verecektir.

Şunu düşünmemiz lazım: Teknolojiyi teknoloji doğurur. Ama teknolojiyi teknolojinin doğurabilmesi için o toplumda birtakım felsefi değerlerin, kültürel değerlerin, felsefi sorgulama alışkanlıklarının, reflekslerinin gelişmiş olması lazımdır. Bunu yapmadığınız takdirde uygarlık da giderek, ister istemez o ülkede yıkıcı özelliklerinin, yapıcı özelliklerine göre daha öne çıkmaya başladığı bir yer olacaktır.

Türkiye'de durum nedir? Türkiye'de ne yapılabilir; belki bunun da üzerinde durulabilir. Çünkü konuşma başlığında bu da vardı. Belki "Biz globalleşmenin neresindeyiz?" diye sormak mümkün. Tabii ki biz ileri teknoloji üreten bir ülke değiliz. Buna karşılık çok sağlam bir kültürel geçmişimiz ve sağlam bir zeminiz var. Eğer bu olmasaydı şimdiye kadar böylesine zengin topraklarda yaşayan bizlerin esamisi bile okunmazdı. Benim şahsi inancım çok güçlü bir kültürel zeminimiz var, yani medenileşmek yolunda biz hayli avantajlı bir noktadayız. Ama tabii medeniyet tek başına teknolojik gelişimlerden bağımsız olamıyor, teknolojik gelişimin sosyal kurumlar üzerindeki etkisini hep yapıcı bir hale getirmek lazım, bunun için felsefi sorgulamalara ihtiyaç vardır.

MAHİR TUĞCU (Makina Mühendisi): Tarihe çok kaba hatlarıyla bakınca, felsefede arayışların olduğu iki önemli dönem görüyorum: Biri, Milattan önce olan Aristo, Sokrates dönemi, ikinci dönem olarak da aydınlanma dönemi; yani feodalizmin yıkıldığı, yeni bir sistemin kurulduğu dönem. Yine Sokrates, Aristo dönemini çok kabaca belirli arayışların sonucu olarak birtakım felsefi çıkarsamalar dönemi olarak görüyorum.

Hepsi de birbiriyle ilgili birkaç sorum var; şunu merak ediyorum: Bugün için konuşursak teknoloji uygarlığında felsefe yapmak mümkün mü? Toplum, feodal dönemin yıkılmasına benzer bir katastrofa ya da çok yoğun düşüncel faaliyete doğru mu gidiyor?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Yani ortaya yeni bir tanım çıkması?

MAHİR TUĞCU (Devamla): Onun üzerinden söylüyorum.

Mesela, Aristo felsefesinin kurduğu sistem 2000 sene insanlığı sürükledi, peşinden götürdü, fakat aydınlanma çağında Aristo felsefesi de kanımca aşıldı. Geldiğimiz noktada yeni bir felsefi akım ufukta gözüküyor mu? Yani insanları peşinden sürükleyecek, eski değer yargılarını yıkacak bir akım ufukta gözüküyor mu? Sizin devletin kendisini değiştirmeye yönelik tanımlamalarınızdan hareketle soruyorum bunu.

Felsefeyle bilimin birbirine koşut olduğunu düşünüyorum. Birbirini besleyen, etkilenen özellikleri olduğunu düşünüyorum. Aynı soru aslında bilim için de geçerli. Yani çok özetleyerek sorarsam, bugün bilim yapılıyor mu?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: İkinci taraftan başlayalım. Konuşmam sırasında da ifade etmeye çalıştığım gibi, bilim ve felsefe kesin olarak birbiriyle paslaşan iki alan.Birinin diğerini bütünlemesi, tamlaması, tamamlaması söz konusu. Birini diğerinden ayırmak birçok yönü bakımından mümkün değil.

Günümüzde bilim çok yoğun olarak yapılıyor. Yani teorik bilim ve uygulama dışında kalan bilim gerçekten çok yoğun olarak yapılıyor. İlk söylediğinize gelirsek, yanlış anlamadıysam eğer siyaset felsefesine giriyor. Siyaset felsefesi hiçbir zaman tek başına varolmuş değil, yani o dönemin teknolojisinden, o dönemin biliminden, o dönemin ekonomisinden, sosyal hayatından kopuk değil. Bana sorarsanız, bugün siyaset felsefesi bilimin ve teknolojinin ürünleri üzerine inşa ediliyor. Eğer sorunuza ufukta görülen bir siyaset felsefesi var mı sorusu olarak cevap vermek gerekirse. Siyaset felsefesi diye özelleştirmek istiyorum.

Gördüğüm kadarıyla günümüz biliminde kaos fiziği çok köklü bir değişiklik yapacak durumda. Sizin kullandığınız deyimle ufukta görünen bir şey gibi geliyor, ama tabii şahsi kanaatim.

METEN TÜTÜNCÜ: Bilim adamlarının, özellikle temel bilimcilerin - mesela Descartes ve birkaç isim daha verdiniz- felsefeci de olmalarının esas nedeni nedir? İkinci sorum: Günümüzde son derece acı olaylar yaşanmakta, teknoloji ilerledikçe insanlığın hizmetine, yararına dönük teknolojilerin yanı sıra insanlığı yok edici teknolojiler, özellikle silah sanayi, kitle imha silahları gitgide delişiyor. Savaşlar durmuyor, Kore Savaşı, Vietnam vesaire şeklinde hep devam etti ve bu savaş giderek de acımasız boyutlar aldı. O aydınlanmayı yapmış ileri teknoloji geliştirmek kapasitesinde olan bu ülkeler nasıl oluyor da bu kadar zalim bir şekilde bu savaşları sürdürüyorlar, yapıyorlar?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Efendim, görünen o ki, işin bir boyutu teknoloji üretmekse, bir boyutu da onun yıkıcı tarafıdır. Yani hiçbir şey salt iyi veya salt kötü olmuyor. Teknoloji uygarlığı getiriyor, ama pozitif bir tarafının yanı sıra gerek uygarlık içerisinde, gerek teknoloji içerisinde yıkıcı, insanlığın zararına olan tarafları da var. Bu kaçınılmaz bir sonuç.

AYTEKİN ZİLAN (Emekli Subay): Konuşmanızın sonunda "küreselleşmenin getireceği negatif etkilerine karşılık toplumumuzun kültürel değerlerinin güçlü olduğunu, onun için ümitli olduğunuzu" söylerdiniz.

Toplumumuzun kültürel değerleri güçlü ve yüksek olabilir, ama bir konuda eksiklik seziyorum. Biz toplum olarak hiçbir zaman teknolojinin önemli olduğunu ve onun üzerinde çalışmamız gerektiğini düşünmedik. Yani bunu geçmişten şöyle örnekleyebiliriz: Bernard Lois'in ve yahut da Erdal İnönü'nün kitaplarında şöyle yazar: "Osmanlılar 1683 İkinci Viyana Kuşatmasına kadar Batılılardan bir şey almayı hiç düşünmediler; kendileri en büyüktü. Bu başarısızlıktan sonra ilk defa olarak Avrupalılardan bir şey öğrenmeyi dü-

gündüler ve işe ordudan başladılar. Ama Osmanlı ne yaptı? Topu veya top ustasını getirtti, burada top yaptı. Avrupalının o topu yapmak için hangi bilimsel çalışmaları yaptığını, hangi teknolojileri geliştirdiğini düşünüp de ben de aynı yola gideyim, ben de bilimsel çalışma yapayım, ben de teknolojimi geliştireyim demedi"

Bugün biz sanayileşiyoruz diyoruz. 2000-2001 krizlerinde birtakım finansal önlemler alındı ve bu finansal önlemlerden sonra denildi ki, "bunlar önemli değil, bunlar şu anı kurtarır, esas üretimi canlandırmamız lazım. Reel sektör üretimdir"

Ben burada da bir eksiklik görüyorum. Üretim denilince sadece burada herhangi bir şeyi üretmek, bir malı üretmek anlaşılıyor, teknoloji üretimi hiç akla gelmiyor. Halbuki tarih boyunca teknoloji geliştiren askeri açıdan güçlü olmuş, askeri açıdan güçlü olunca ekonomik olarak güçlü olmuş, ekonomik olarak güçlü olunca teknolojiye daha çok yatırım yapmış, teknolojisini geliştirmiş; bu böyle süregelmiş ve hâlâ da süregeliyor.

Aklıma geldiği için iki örnek daha vereyim: Türkiye'de 1983-2003 ve 1993-2003 tarihleri arasında iki bilim teknoloji politikası hazırlandı, ikisi de uygulanmadı. Bunlar uygulanmadı, ama 1983-2003 teknoloji politikası yayınlandıktan bir yol sonra kadar Kore'nin teknoloji politikası bizim elimize geçmiş, bilim raporumuzu hazırlayanlar inceliyorlar, bakıyorlar ki arada çok az fark var, hemen hemen aynı, ama Kore uyguluyor, biz uygulamıyoruz. Ben uygulamamayı da, yine bu kültürümüzdeki teknoloji üretimi ve öneminin eksikliğine veriyorum.

Ben böyle bir şey düşünüyorum, bilmiyorum siz bu konuda ne dersiniz?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Görüşünüze büyük ölçüde katılıyorum. Belki daha somut bir örnek olarak şu hatırıma geliyor: İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanların uçakları düşüyor, fakat kanatları, gövdesi o kadar sağlam ki, uçak düştüğünde çok az bir kırılma, parçalanma oluyor; çünkü birbirlerine hemen hemen çelik çivilerle tutturulmuş. İngilizlerin uçaklarıysa alüminyum perçinlerle tutturuluyor, Japonların uçakları ise kenetlenmeye tutturulmuş. Bakın, üç ülke de uçak yapıyor, ama kültür onu farklı bir şekilde yapıyor. Bütün mesele tek başına kültür değil, tek başına teknoloji değil, kültürü de beraber düşünmemiz gerekiyor.

Sizin bütün söylediklerinizi teknoloji kültürünün, yapma-geliştirme kültürünün olmamasına bağlıyorum. Teknoloji yaparak teknoloji üretebilirsiniz, ama kültürel gelişimi teknolojiyle üretemezsiniz. Yani öyle bir alet yapalım, kültürü geliştirelim; bu olmuyor. Kültürü geliştirirseniz teknoloji gelişiyor.

Bugün teknoloji eğitimi veren bir kurumu düşünün: Oradaki insanlar ne öğreniyorlar, ne biliyorlar? Dolayısıyla kurumların, eğitim kurumlarının bu tarafa girmesi lazım. Bunun için de orada okuyanların, o işi yapanların, öğretenlerin bu zihniyete sahip olmaları lazım.

Erzurum'da bir konuşma yapmaya gitmiştim. Konuşmadan sonra akşam yemekte iki kişi vardı, ikisi de hekimdi. Bunlar Japonya'da bulunmuşlar, hiç unutmuyorum, bana şöyle söyledi biri: "Japon demiş ki "Ne okudunuz?" Onlar da "Anatomi, fizyoloji, cerrahi" Japon "Başka?" diye sormuş. "Başka ne okuyacağız?" demişler. Japon "siz düşünce tarihi, felsefe okumadınız mı?" demiş. "Yok, ne alakası var?" demişler. Japon "Hekim olmak için alakası var" demiş." Ben kelime olarak da ona işaret etmeye çalıştım. Tabii her şeyi ayrıntılı olarak söyleyemiyor insan vakit yetmez korkusuyla. Böyle bir eğitimin olması lazım. Yani siz böyle bir eğitim veremiyorsanız, böyle bir zihniyetiniz yoksa olmaz. Diyelim ki, eğitimle bir insanı çok iyi mühendis yaptınız, çok iyi fizikçi, çok iyi kimyacı yaptınız, ama bu insanın hayatı boyunca tek yaptığı iş kimyacılık, mühendislik, fizikçilik değil ki, bu insan başbakan oluyor, cumhurbaşkanı oluyor veya rektör oluyor veya daire başkanı oluyor, bir şey oluyor. Bu insanın olaylara bakışı var. Bu insanın olaylara sadece mühendis olarak bakması var, kültürel bir arka plan üzerinde olayları yorumlaması var. Eğitimin içerisine bunu sokmak lazım.

AYTEKİN ZİLAN: Mühendis çevrelerinde, üniversitelerde bulunduğum zaman onlardan teknoloji geliştirme konusunda neler yaptıklarını dinliyorum, başarılarını anlatıyorlar ve mutluluklarını görüyorum. Fakat bu gelişen teknolojiyi siz ancak bir ürüne dönüştürebilirseniz bundan bir toplumsal fayda sağlayabilirsiniz. Onu ürüne dönüştürmekte bir eksiklik var.

Daha spesifik bir soru sorayım ve şöyle bir örnek vereyim: Orta Doğu Teknik Üniversitesinde bir profesör hocamız konferansında şöyle bir örnek verdi: Fransa'da üniversitede laboratuarlarda bulunduğu bir sırada bir gün bakmış, laboratuardaki herkes şapkalarını, atkılarını havaya atıyor, sevinç içinde birbirlerine sarılıyor, falan. "Ne oldu?" demiş, "France Telekom -atıyorum- 500 milyon Franklık bir ihale aldı" demişler. "Peki, size ne?" demiş. "Bak, bize ne kadar Ar-Ge projesi gelecek" demişler. Türkiye'de PTT trilyonluk yatırımlar yaptı, üniversitede yaprak kıpırdamadı.

Şimdi biz bir taraftan da özelleştirme diyoruz, bir şeyleri özelleştiriyor da. Ben ekonomist değilim, bilmiyorum faydalı mı, zararlı mı; ama şu açıdan alıyorum meseleyi: France Telekom böyle bir kendi ülkesindeki sanayiye Ar-Ge projeleri veriyor. Biz Türk Telekom'u yok ettiğimiz zaman bizim üniver-

ülkemize kim, ne verecek? Veya üniversitelerimizdeki geliştirilen teknolojiyi kim ürüne dönüştürecek?

HASAN KÖRÜK (Makina Mühendisliği Son Sınıf Öğrencisi): Siz, felsefenin teknolojiyi geliştirdiğini söylediniz. Bende şöyle bir kanaat var: Sanki ileride felsefe teknolojinin önünü kesecek. Çünkü mesela, şu klimayı düşünün, o klimanın pahalı ya da ucuz üretildiğinin doğruluğu üzerinde duruluyor. Oysa ki, o klimanın kendisi doğru değil, etik değil. Son yüzyıla baktığınız zaman sıcaklığın 0,5 santigrat arttığını görüyorsunuz ve bu klimanın ona katkısı büyük. Kendisi etik olmayan, kendisi doğru olmayan bir şeyin farklı boyutlara götürülüp onun pahalı ya da ucuzluğunun doğruluğu üzerinde duruluyor. Bence felsefe aslolana, yani onun etik olup olmadığına ya da onun doğru olup olmadığına indirgenmeli.

Arabaları düşünün, kontağını açtığınız zaman çevreye büyük bir zarar veriyorsunuz. Oysaki biz şu anda gördüğüm kadarıyla sorulan sorularda teknoloji üretmek için bir şeyler söyleniyor. Arabanın kendisi etik değil, arabanın kendisi doğru değil. Bu konuda felsefenin bir çözümü var mı?

Ben porstmodern bilimin aktif olacağını düşünüyorum.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Postmodern bilim diye bir şey yok.

HASAN KÖRÜK (Devamla): Postmodern medeniyetin.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Postmodern felsefesinn ne derece tasvip edilebilir olduğunu bilmiyorum, ama şunu en azından özellikle işaret etmek lazım: Teknolojik gelişimin insanlığın her bakımdan, her yönüyle her zaman lehine olduğunu söylemek mümkün değil. Yani klima örneğini de verdiniz, araba örneğini de verdiniz. Fakat biz, henüz daha teknolojik gelişimi takip etmek sıkıntısıyla kıvranırken, teknolojik araba falan bizim için çok lüks bir şey. Çünkü siz bunu yakalamazsanız ortada mevcut olamazsınız, yok olursun. Yani teknolojik gelişime ayak uyduramazsanız yok olursunuz. Evet, teknolojik gelişimin kötü bir boyutu var; yalnızca o açıdan değil, birçok yönden var ki, buna işaret ettim. Ama siz hâlâ daha alfabesindeyken işin "alalım mı, araba iyi mi kötü mü?" diye bir lüksünüz yok, çünkü yoksanız zaten tartışacak adam da yok demektir. Yani ülke olarak yok olursunuz, varolamazsınız.

Dolayısıyla bizim asıl sorunumuz, evet teknolojinin kötü taraflarını bilmek, onlardan mümkün olduğu kadar uzaklaşmak, ama klima olsun mu, olmasın mı; araba olsun mu olmasın mı yı tartışamazsınız, yoksa yaşayamazsınız; işin bu tarafı da var.

HASAN KÖRÜK: Peki, etiksel olmayan olaylara somut çözümler getirebilir misiniz? Sizin bu konuda çözüm önerileriniz var mı?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Evet, gayet tabii, burada problem önceliği etik soruları doğru seçmektir. Soruyu doğru seçmek lazım. Yani ben klimanın etik olup olmadığını tartışacak noktada değilim. Arabanın egzoz gazının mevsimlerin ya da iklimlerin üzerine olumsuzluğunu tartışacak noktada değilim. Toplum olarak, bu ülkede yaşayan birey olarak böyle bir lüksüm yok benim. Bunu zaten tartışması gereken de tartışmıyor. Ben onunla tartışmak için de bir şey sunamam.

Benim için önemli olan, ben bu teknolojik ürünü en iyi şekilde nasıl geliştiririm, nasıl elde ederim ve bunun zararlı etkilerinden kendimi, toplumu, nasıl koruyabilirim, bunun geliştirilmesi için nasıl bir zemin oluşturabilirim; benim sorunum bu.

HASAN KÖRÜK: Teknolojiye sahip olmadan olmaz, ona hâkim olmak lazımdır.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Mümkün değil, bir bakıma evet.

MAHMUT ATAMTÜRK (Makina Yüksek Mühendisi): Teknolojinin önündeki engel kültürdür bence. Biz teknolojiyi üretmek isterken karşımıza engeller çıkıyor. Toplum, insanlar, gruplar, cemaatler, kültürler, feodaller, sınıflar, bireyler bizim karşımızda engel oluyorlar. Dolayısıyla teknoloji üretiminin esas esprisi çok şahane bir mekân olayıdır. Daha önce bunları söylemiştim, bir çiçeğin ısısını çok iyi verirseniz, suyunu çok iyi verirseniz açar. Bilim de aynı şeydir ve teknoloji bilimle çok ilintili bir şeydir.

Dünyada şu andaki gelişmenin temel dinamiğinde bir şey var: Ayakların baş olması, ayaktakımının boy göstermesi. Yani ayaktakımıyla ilgili olarak fakir demek istemiyorum. Zengin adam da ayaktakımıdır.

Kültür nedir? Kavramsal bir şeydir. Kültürü öyle rasgele değerlendiremeyiz. Kültür, dinamiksel ve periyodik olarak gelişmeyen, değişkenleri olan, çok farklı anlam değiştiren uygarlık kavramıyla birebir ilintili bir şeydir. Uygarlık dediğimiz kavram da aslında sosyal bilimcilerden Paretto, Auguste Comte tarafından çok iyi tanımlanmış ve sosyoloji ve felsefe anlamında yeni felsefeler, yeni tanımlamalar gerekiyor.

Türkiye'de teknoloji niçin gelişmiyor. Atatürk'ün ben bugüne kadar 5 bin eser okuduğunu sanmıştım. Geçenlerde gazetede okudum, Atatürk 10 bin eser okumuş, ne kadar entelektüel bir insan. Dolayısıyla 1923'ten sonra bü-

yük hamleler olmasına rağmen teknoloji niçin gelişemedi? O tarihsel süreci biliyorsanız onu sorayım: Nerede kesilme oldu, neden teknoloji gelişmedi?

BENGÜ KUZEY (İTÜ Makina 3. Sınıf Öğrencisi): Geçen sene Dünya Felsefe Kongresi Türkiye'de gerçekleştirildi, ben de amatör bir katılımcı olarak oradaydım. Konu da "Dünya Sorunları Karşısında Felsefe" idi. Genel olarak şöyle bir ortam vardı orada: Felsefecilerimiz fildişi kulelerden dünyayı yorumlamakla kaldılar. Hatta öyle ki kimi alanlar yorumlanmadan bile kaldı. Mesela, İnsan Hakları Oturumunda "Türkiye'de İnsan Hakları" başlığına hiç değinilmedi bile.

Kapitalizmde yaşıyoruz, gelişen teknoloji de bu sistemin ihtiyaçları doğrultusunda geliştiriyor ve kullanılması, dağıtılması, Türkiye gibi ülkelerde teknolojinin geliştirilememesi hep bu sistem sorunun içinde yatıyor.

Öteki taraftan biraz mesleğe indirdiğimiz zaman, bu felsefe problemi ya da teknolojiye baktığımız zaman "Mühendislik Etiği" diye birkaç üniversitede -İTÜ'de, ODTÜ'de var, Bilkent'te var- özel olarak okutulan bir ders var. Burada çalışma koşullarında maksimum verimlilik için ya da maksimum kâr için zorlanan mühendislerin -ki ciddi anlamda bir zorlama var bu noktada- sistem sorunundan çıkılarak "bakın, biz etik kodlar koymuştuk, önce insan hayatıydı, önce para değildi, ama bu mühendis arkadaşımız yapmamış işte, onun problemi" şeklinde felsefeden tabiri caizse icazet alıp kendilerini, sistemi işin dışına çıkarmak ve olayları, problemleri kişilere indirgemek gibi bir yaklaşım içindeler. Mahir arkadaşımızın söylediği gibi, teknoloji uygarlığında gerçekten felsefe yapmak mümkün mü? Bence bu konuya biraz bakmak gerekiyor. Yani Türkiye'de niçin teknoloji geliştirilemediğine ya da mühendislik etiğinin nasıl bir yerde durduğuna genel olarak baktığımız zaman hep karşımıza sistem ya da sistemin bize izin verdiği ölçüde gelişebilen bir teknoloji ve felsefe çıkıyor.

Globalizmin negatif etkilerinden bahsettiniz ve bu etkilerin felsefi düşüncelerle azalacağından bahsettiniz. Bu mümkün mü, teknoloji uygarlığında felsefe mümkün mü?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Teknoloji uygarlığında felsefe mümkün. Sorunuzun cevabı bence bu.

MAHİR TUĞCU: Peki, nasıl olacak?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Sorunun cevabı: Mümkün. İkinci soru ise: Nasıl olacak? Bunu sormadı.

ZAFER ANADOLU (Makina Mühendisi): İnsanlık kurulduğundan bu yana eşitlik, özgürlük, paylaşım gibi çeşitli idealler peşinde; felsefe akımları da bunların üstüne kuruluyor. Biraz size yönelik bir eleştirim olacak. Globalizmin olumsuz etkilerinin ya da global teknolojinin olumsuz etkilerinin küçümsenmesi olarak gözlemliyorum. Çünkü eşitsizliğin en doruğa çıktığını söylediniz.

Sonuçta kendi görüşüme göre, hem Türkiye'deki, hem dünyadaki durumu ele aldığım zaman Marksizm diye bir felsefe var; yaşanmış ve Türkiye'de hem burjuva demokratik devrimi açısından, hem de bir işçi devleti olarak, sosyalist devlet olarak Sovyetler Birliği açısından da olumlu etkileri olmuş bizim felsefe düşüncesine de yansımış ve son dönemde de bunun kaldırılma savaşı var. Diyalektik materyalizm yerine ders kitaplarında daha çok idealizmin verilmesi, fizik şeylerinde de görülüyor bu.

Bu ortamda hakikaten genç kuşaklar açısından felsefenin doğru yapılabileceğinden emin misiniz? Yani felsefe yapılacak da, insanlığın gelişimi açısından doğru bir yöne gidecek mi? İnsanlığın ileri noktası açısından doğru bir yere gidebilecek mi? Ben sınıf mücadelesinden yalıtılmış bir düşüncenin doğru bir yere gidebileceğine inanmıyorum.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: İnancınızı paylaşmak isterdim, ama paylaşmak için elimde hiçbir özgün veri yok.

ATIL UZUN (Elektrik Mühendisliği Son Sınıf Öğrencisi): Biraz önce arkadaşlar "Teknoloji çağında felsefe olur mu?" dediler. Aslında siz sorunun cevabını çok başlardan vermiştiniz. 3000 yıldır insanla beraber gelen, insanın yaşadığı her evrede varolan, varlığını sürdüregelmiş olan bir felsefenin herhalde bundan sonra insanlığın geçireceği evrelerde de varolacağı muhakkak, ortada. Eğer böyle olsaydı zaten diyelim ki, insanlığın yaşadığı bu Ortaçağ'daki karanlık çağlardan sonra Rönesans ve Reforma girildiğinde herhalde şöyle düşünmediler insanlar: Şimdi biz Rönesans ve Reforma girdik, aydınlanma dönemine girdik, her şey bitti, felsefeyi bırakalım!; aynı şeyi endüstri devriminde veya Fransa İhtilalinde de dememişler.

İkincisi de, felsefenin hayatımızın içinde ne kadar yer alıp almadığıdır. Aslında hem çok yer alıyor, hem de çok dışımızda gibi geliyor bana. Yani konuşurken sürekli insanlar "bizim kurum felsefemiz var, benim hayat felsefem var" diyor ve felsefe lafı çok dillerde. Aynı zamanda bir boş konuşma ve bir gevezeliği belirtmek için de kullanılıyor "felsefe yapma, edebiyat yapma" gibi. Sanırım bu, felsefeyi doğru öğrenememizden, gerçekten ne olup ne ol-

madığını bilmememizden kaynaklanan bir şey. Yani insanlar felsefeyi çoğunlukla hayata bakış açısı olarak algılıyorlar, kimi de çok büyük bir geveze lik veya boş konuşma olarak algılıyor.

Felsefeyle teknoloji arasında nasıl bir bağ vardır, bunu sorguluyoruz. İnsanlığın her türlü düşünsel eyleminin sonucu etrafımızda gördüklerimiz, sanatsal eserlerimiz, binalarımız, teknolojimiz, yapıtlarımız, vesaire... Yani sonuçta düşünsel faaliyetlerin bir sonucu değil mi bütün bu etrafımızdaki somut şeyler, nesneler? Sonuçta sanat gibi teknoloji de bunlardan biri.

Netice itibariyle, bireyler ve toplum doğru düşünemeden bir teknolojiyi yaratabilir mi sizce? Yani doğru düşünmeyi öğrenememiş, analiz ve sentez yapmayı bilemeyen bireyler, ezberci kalıpla yetiştirilmiş bireyler; düşünemeyen, gerçek anlamda felsefe yapamayan, sorgulamayan -siz başta da "felsefe sürekli sorular sormak" demiştiniz- bireyler, teknoloji üretmekte ne derece başarılı olabilir veya olamaz? Bunları öğrenmek istiyorum.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Teknoloji üretmek çok geniş bir kavram. Teknoloji ürettiğinizi zannedersiniz, üretemezseniz. Daha geniş bir ölçekten bakarsak, teknolojiyi ileri götürebilmek için onun bütün şartlarını yerine getirmek lazım. Onun şartları içerisinde bilim var; hukuki taraflar var, idari taraflar var, felsefe de var. Yani bunların hepsinin birlikteliği söz konusu. Tek başına teknoloji üreteyim, yapayım derseniz kendi kendinizi kandırıyorsunuz, teknoloji üreteyim derken teknoloji ithal ediyorsunuz. Çok yönlü ve çok karmaşık bir mekanizma. Bütün faktörleri sorgulamak lazım; benim söylemeye çalıştığım da o.

HAYDAR BOYALI: Teknoloji sürekli olarak gelişiyor ve uygarlığı kökünden değiştiriyor cep telefonu gibi, Internet gibi sürekli bir değişim içerisinde. Ancak uygarlık geliştikçe, uygarlık değiştikçe daha fazla teknoloji üretimine ihtiyaç duyuluyor. Bu teknoloji üretimi bir taraftan gelişmiş ülkeler tarafından yaratılırken, öbür taraftan ne kadar teknoloji üretilirse üretilsin, dünyadaki 500 milyon çocuğun aç kalmasını önleyemiyor. Dünya nüfusunun dörtte birinin aç yaşamasını önleyemiyor. Savaşları önleyemiyor, hatta savaşların daha fazla ortaya çıkmasına sebep oluyor.

Sorum: Bu teknoloji ilerlemesinin sınırları var mıdır? Uygarlık kendi kendini yok edebilir mi?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Teknolojik gelişimin sınırı yok gibi görünüyor. Yani sınıra geldi, gelecek diye düşünmemiz için hiçbir veri yok elimizde. Aksine daha hızlanarak eskiden 10 yılda yapılan 1 yılda, 1 yılda yapılan 1 ayda

yapılır hale geliyor. Bunun bir sınırı olabilir, insan aklı olabilir diyor, ama hiç öyle bir belirti yok ortalıkta. Dolayısıyla bu soruya hayır demek gerekiyor.

İkinci sorunuza gelince, bence uygarlık kendini yok edebilir. Tanım gereği etmemesi gerekir, ama bence uygarlığın içerisinde olumsuz taraflar da var, hep onları işaret etmeye çalıştım; edebilir.

IŞIK TANYAR (Bilgisayar Mühendisliği Öğrencisi): Felsefenin doğru ve yanlış kavramları etrafında sorgulama yaptığından bahsetmek istiyorum. Yani bu iki kavramı çıkaramıyorum, ortaya bu iki kavramı koyuyorum ve fizik olsun, matematik olsun, kimya olsun, elektronik olsun ya da ne bileyim tarım olsun, bu iki kavram etrafında soru soran bütün bilimler, bütün düşünceler de bana felsefe gibi geliyor. 3000 senedir de bu iki kavramın, doğru ve yanlış kavramlarının çok netleşmediğine inanıyorum. Eski tabiriyle felsefenin bu yüzden günümüze kadar sürdüğünü düşünüyorum ve iki kavramın cevaplanamayacağını düşündüğüm için felsefenin de hiç bitmeyeceğini tahmin ediyorum.

Mesela, "felsefeciler bilim adamlarının sırtındaki böcektir" denilir. Bu konuda size katılmıyorum, çünkü bilim adamlarının kendileri de birer böcek zaten, onlar da sürekli doğru veya yanlışı soruyor. Yani ayrıca bir felsefeciye ihtiyaçları olduğunu düşünmüyorum.

Cep telefonu iyi bir örnekti. Bilimin güdümü askeri ilerlemeydi yakın zamana kadar. Günümüze bakınca artık öyle değil, yani askeri kontrolden çıkmış bilim artık kendi para kaynaklarını, kendi tüketici kitlesini oluşturuyor. Biz niye üç ayda bir cep telefonu alıyoruz? Bunun cevabı yok, çünkü almak istiyoruz, çünkü o teknolojiyi besleyecek para gerekiyor ve bu parayı artık bizim vermemiz gerekiyor. Mesela, "teknolojiyi yakalayamazsak biteriz ölürüz" fikrini içimizde taşıdığımız sürece üç ayda bir cep telefonu değiştireceğiz ve teknolojiyi besleyecek, teknoloji ilerleyecek.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Pek öyle olduğunu zannetmiyorum.

MEHMET SÜMER (Makina Mühendisi): Filozofi, filozofluk falan denilince akla önce insan ve sağlığı gelir. Bizim hastane sahibinin bir sloganı vardır, "Hiçbir şey insan ve sağlığı kadar önemli değildir" der. Yani insanın sağlığı bozulabilir, insan zaten bir faktördür.

Teknolojinin birden bire bu atağa geçmesi tabii insanı insan boyutundan çok çıkardı. İnsan devamlı olarak birbirini yiyen varlıktır. İnsan insanın kurdu; her zaman toplumsal ve tarihi gelişimi de budur. İşte harpler vesaire ve bundan sonra da ne çıkacağını Allah bilir.

Dolayısıyla buradaki teknolojinin felsefeyle bir bağlantısını görmüyorum, yani onun bir altyapısı var, teknolojinin bir altyapısı var, bilimin bir altyapısı var. Benim kanaatim artık filozofiyi kitaplarda kalan bir masal gibi niteliyorum. Artık Amerika'nın dediği gibi rekabet bitmiştir, şu anda kafa koparmak noktasına gelinmiştir. Bu noktadan itibaren de herhalde sona doğru gidilmektedir.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Bu tabii sizin yorumunuz.

MEHMET SÜMER (Devamla): Tabii benim yorumum. Bütün felsefe artık hayat mücadelesi noktasına gelmiştir. Bugün en son Üçüncü Sanayi Kongresine gittim, orada dışarıdaki Belçika vesaire muhtelif yerlerden gelen kişileri izledikten sonra tüylerim diken diken oldu. Onlar eminim o kadar çok korkuyorlar ki bu Çin tehlikelisinden, o kadar bir hırsa getirmişler işi Çinliler. Hatta bugün gazetelerde 'ejderha' olarak söz ediliyordu. Bunu daha önce Japonlar yaptı, hırs getirdiler. Yani niye bizde teknoloji gelişmedi? Bizde bir şey gelişmiyor, yani Atatürk ne demiş: "Bu toplum, bir kültür toplumu olacaktır" Bir toplumun kültür altyapısı olmazsa, kitap okuma alışkanlığı olmazsa kültür toplumu olamaz. Mesela, 1974'e kadar ülke dışına çıkmak yasağı vardı Japonya'da. Kim çıkardı? Bilim adamı, demokrat temsilcileri oradaki vesaire.

Atatürk zamanında de birtakım devrimlerini yaptık, ama ondan sonra devamı gelmedi. Gelmeyince de böyle bir toplum yapısıyla karşı karşıya kaldık. Filozofiyi filan bir yana bırakın, kitapsız, okumayan, hiçbir şeyi irdelemeyen bir toplum var.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Toplumun önüne çıkaralım; başka yapacak bir şey yok.

MAHİR TUĞCU (Makina Mühendisi): Felsefenin seyri bu 3000 yıllık seyirde bence hep aynı değil. Yani mutlakiyetçi olduğu dönemler var, değişiklikten yana olduğu dönemler var. Sanırım bugünkü soru da felsefenin ne yapması gerektiği noktasında. Ortaçağ'da skolastik felsefede olduğu gibi mutlakiyete methiyeler mi düzecek? Felsefe sadece belli kişilerin, belli sınıfların, belli insanlar yapacakları bir şey mi, yoksa felsefe o değişim noktasında herkesin algılayabileceği bir şey mi?

Bence felsefeyle dalga geçilmesi ya da felsefenin çok sevilmesinin altında bu ikili durum yatıyor. Yani felsefenin gereksizleşmesi ve felsefenin çok önemli olması hali söz konusu. O yüzden bugün "nasıl bir felsefe?" sorusu ya da "felsefe nasıl yapılabilir?" sorusu çok önemli. En baştan sormaya çalıştığım da buydu. Kendi payıma bilmenin yapmakla bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum.

EREN SEÇKİN (Makina Mühendisliği 1. Sınıf Öğrencisi): "Teknoloji sürekli gelişiyor, teknolojinin gelişimin sonu yoktur veya öyle gözüküyor" dediniz. Baktığımızda filozoflarla bilim adamlarının paslaştıklarını söylüyorsunuz. Peki, teknoloji geliştikçe bilim adamları veya filozofların robotlaştığını veya herhangi bir makina mühendisinin robotlaştığını düşünürsek o zaman bir bilim adamının sonu ne olur veya bir filozofun sonu ne olur, insanlığın böyle bir durum karşısındaki tavrı ne olur?

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Yalnız teknolojinin gelişmesi bilim adamının veya filozofun robotlaşması anlamına gelmiyor ki, yani oradan sebep-sonuç ilişkisi yok. Yani robotlaşma olabilir, robotlaşanlar olabilir, ama hep vardı, hep olacaktı. Fakat bütün insanların robotlaştığı, bütün filozofların robotlaştığı anlamına gelmeyeceği gibi belki bunun önüne geçmenin en iyi yolu da, teknolojinin tek başına değil, felsefeyle ve bilimle birlikte hareket etmesi gerektiğinin düşünülmesini kabul etmek, bunu ön plana koymak gerekir. Çünkü felsefenin esas yaptığı şey sorgulamaktır. bu da robotlaşmanın tam zattı, tam onun panzehiri olan bir özelliktir. "Bilim adamı da böcek" dediniz, belki o da bir anlamda sorguluyor, ama onun sorusu örtüşüyor, kesişiyor, birbirini destekliyor, besliyor, önünü kesiyor; böyle birbirleriyle mücadele ederek gidiyor. Ama neticede bütün bunlar robotlaşmanın önüne geçecek en güzel panzehirlerdir.

SALONDAN: Ben Makina Fakültesinden geldim ve birçok kişiye "felsefe ve teknolojiyle ilgili bir seminerin olduğunu" söyledim ve kimse gelmedi. O kişilerin gelmemesi felsefeyle teknoloji arasında bir ortak paydanın olmadığını göstermiyor mu? Kimse ortak bir şey bulmuyor.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Yani siz geldiğinize göre var demektir.

SALONDAN: Bir şey daha söyleyeceğim. Felsefenin uzun yıllar boyunca yaşamasının sebebini bir şeyin doğruluğunu ya da yanlışlığını sorguladığı için ona bağladılar. Ben ona inanmıyorum, çünkü ilk soru, insan nedir? Bunda ne doğruluk vardır ne de yanlışlık vardır. Doğruluğu zaten daha çok sosyologlar sorguluyorlar.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: O kendi görüşleri. Ben bütün görüşleri düzeltecek bir noktada değilim. Ben ona katılmıyorum, çünkü doğruluğun iyi, doğru davranış anlamında bir ahlaki boyutu var, bir bilimsel tarafı var. Bütün felsefeyi doğru-yanlışa indirgemek bence de doğru değil, ama bir görüştür.

MAHMUT ATAMTÜRK: Totemler ve mitolojilerden sonra bakıyoruz semavi dinlerde kesin belirginlemeler, tanrısal değerlendirmeler var. Fakat

Ortaçağ'dan sonra bir aydınlanma dönemine geçiyoruz. Orada bir Galileci mantık, mutlak mantık oluşuyor. Galileci mantık tanımlamalar yapıyor, Einstein'den sonra bakıyoruz "hayır, o gezegen öyle dolaşmıyor, böyle dönüyor" diyor, olasılıklar hesaplanıyor. Tabii bütün bunların nedenini temel olarak anlayabildiğim kadarıyla bilimde, felsefede, sanatta, teknolojide bir bildiğimiz alan var, bir de bilmediğimiz alan var. Yahu, ne kadar biliyorsak o kadarız. Bilinmeyen alan konusunda dinler ölümsüzlük, öte dünya, mutlak tanrı gibi çözümler getirmiş.

Bilimde de şu oluşmuş: Dinler bitince, dinler çözüm getirmeyince 1700-1800'lerde Kant'lar, Marks'lar, Hume'ler, pratikçiler, teorisyenler, Jhon Reed, Amerika'daki ampristler gibi bir sürü felsefi görüşler ortaya çıkıyor. Sonra arkasından bakıyoruz onlar da bitiyor, Newton'cu paradigmadan tabii biraz etkileniyorlar. Mutlakçılık, potizivist gibi antik Yunan'dan kaynaklanan Aristo fikrinden taşınıyor tabii. İslam dünyası da bitiyor, sonra Kurtuba kültürüyle İspanya'ya taşıyor.

Felsefe bilinmeyen alanla, metafizikle uğraşıyor, fakat felsefe metafizikle uğraşan dinler gibi yaklaşmıyor, yani bir espriyle yaklaşıyor; felsefenin esprisi bu.

Prof. Dr. ŞAFAK URAL: Yani felsefe bitmeyecek.

KÖY ENSTİTÜLERİ

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği

16 Aralık 2004

Murat CEYHAN

SUNUCU: Mimarlar Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odasının Kartal temsilciliklerinin düzenlediği Perşembe söyleşileri bugünkü programımızda Köy Enstitülerini işleyeceğiz. Köy Enstitülerinden mezun o ocakta yetişmiş hocalarımız aramızdalar.

Ben Murat Ceyhan arkadaşımın önce bir özgeçmişini aktaracağım, sonra Ceyhan arkadaşımız başlayacak.

Murat Ceyhan 1961 yılında İstanbul Beşiktaş Semti'nde doğdu. İlk ve orta tahsilini Beşiktaş'ta, 1976-79 yıllarında lise tahsilini Kabataş Erkek Lisesinde tamamladı. Evli ve iki çocuk sahibi olan Murat Ceyhan yaklaşık yarım asırdır sektöründe faaliyet gösteren Anonim Şirketinde ikinci kuşak yöneticilik yapmaktadır. 1997 yılında Moskova'da kurduğu firmasıyla Rusya ve Türkiye Cumhuriyetiyle de büyük projeler üretip, ciddi çalışmalarda bulunmaktadır. İşlerinden arta kalan zamanlarda birçok dernek ve vakıflarda çalışmalarda bulunmuş, siyasi bir partinin üst kademelerinde görev yapmıştır. Yapmış olduğu aktivitelerle çeşitli kurum ve kuruluşlarda konferanslar vermiştir.

MURAT CEYHAN: Tüm gençliğim boyunca doya doya dinleyebilmek için kasetini, plağını çok aradığım bir topluluk vardı. Tüm çabama karşılık bu plağı bulamamamın nedeni, dünyanın en iyi korolarından biri olan bu topluluğun yurdumuzda yasaklı olmasıydı ve o dönemlerde plağın bulundurulması da suçtu. Sonra köprülerin altından çok sular aktı, bir zamanlar bir plağını dahi bulamadığım bu olağanüstü müziği İstanbul'da verdikleri her iki konserde de dinleyebilme fırsatını elde ettim. Sözünü ettiğim topluluk Rus Kızılordu Korosuydu. Gerçi, Rus Kızılordu Korosunun Türkiye'de ilk ziyareti değildi, ilk defa Türk Halkının karşısına 1990 yılında Ankara'da çıkmışlardı. O günkü konserlerinde üstelik bir de onur konuğu vardı: 7 nci Cumhurbaşkanı Kenan Evren.

Her biri elene elene gelmiş, her biri onlarca kişi arasından seçilmiş, müzikle yatıp, müzikle kalkan 200 kişilik koro. Pırıl pırıl üniformalarıyla sahnedey-

diler. Az sonra dünyaca ünlü Şef Albay Vlademir Alexsandrov seyirci karşısına çıkar, selamlar ve orkestrasına döner, bagetini kaldırır ve müzik başlar.

Sevgili dostlarım; Rus Kızılordu Korosu programına İstiklal Marşımızla başlamış ve büyük bir olay olmuştur. Sadece müzik ve sanat sayfalarında değil, köşe yazarları da İstiklal Marşı'nın bu kadar düzgün olarak ilk defa söylendiğini, hem de iki ses söylenmiş olduğunu, bizim neden İstiklal Marşımızı hatasız söylemeyi beceremediğimizi günlerce, haftalarca yazmışlardı. Oysaki 2 nci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bu müthiş olaydan 50 yıl kadar önce Trabzon'u ziyaret eder. Cumhurbaşkanı onuruna bir halk oyunları gösterisi düzenlenir, gösteride 700 kişilik koro, iki sesli değil, 4 sesli İstiklal Marşı söyler, hem de pürüzsüz, kusursuz, mükemmel bir şekilde.

Klasik müziği ilgisi ve bilgisi iyi bilinen İnönü dakikalarca, bu 700 kişilik koroyu adeta kendinden geçmiş bir şekilde alkışlar. Peki kimdi bu 700 kişilik koronun üyeleri? Üzerlerinde yamalı gömlek ve entari, bacaklarında şalvar, hatta sadece içdonu, ayaklarındaysa yemeni, çarık, lastik çokça da yalın ayaklı, saçlar uzun, karışık beni sarı, bakınca zeka pırıltıları rahatça görülen gözler çalaklı, dişleri bakımsız ve çürük, vücut kirli, sıska, karın şiş, kollar uzamış, el ve ayakları kocaman, tırnaklar uzun, burunlarını yenlerine silen, hela bilmeyen, bahçeye aptes bozan, birbirleriyle yüksek sesle konuşup, aradıklarında başkasıyla görüşmeyen, yollarda rastladıkları ağaçlardan meyveleri dallarıyla birlikte hoyratça koparan, fakat yiyeceklerini birbirine ikram eden, şakaları saldırı şeklinde olup, fazla yemin, bolca küfür eden utangaç, sorulan sorulara cevap olarak ha değil, "hı" diye cevaplayan çok içli, alaya hiç tahammülleri olmayan, haşinlik karşısında sabırlı ve susuşları olan ve bu susuşla anında kesin kararlar alıp, bulundukları yeri tek edebilen köylü çocuklarıydı; Türk köylüsünün çocuklarıydı, bizim çocuklarımızdı.

Kemençe, saz ve kavaldan başka çalgı tanımayıp, bir iki yıl içinde rençperlikten, çimento taşımaktan, kazma kürek tutmaktan, marangozluktan ve diğer sanatlarda nasır tutmuş elleriyle keman, akordeon, piyano çalan bu çocuklar çok sesli koro oluşturmuş çocuklardı. Klasikleri sahneye koyup, oynayanlar da bu çocuklardı. Dolayısıyla, bulundukları yöreye klasik müzik ve tiyatro zevkini aşılayanlar bu çocuklardı.

Ben bugün on yıl kadar yaşadığı halde hakkında 60'tan fazla kitap, binlerce yazı yayınlanmış, dünyanın birçok eğitim kurumunda araştırmaları, doktora tezlerine konu olmuş, pedagoji ansiklopedilerine girmiş, Türk eğitimcilerinin buluşu, Köy Enstitülerinin oluşumunu, kuruluşunu, amaç ve ilkelerini, çalışmalarını, etkilerini ve kapanış nedenlerini sizlere sunmaya çalışacağım.

Köy Enstitülerinden önce yılları şöyle bir hatırlayalım: İmparatorluk yıkılışının ardından ulusal bir devlet kurulmuş, monarşi kaybolmuş, Cumhuriyet ilan edilmiştir. Artık ekonomi ve politika bir ulusal eksen çevresinde dönüp, biçimlenecektir. Bunun bir sonucu olarak eğitim de ulusal ve Cumhuriyetçi olacaktır. Bu bağlamda, ümmet anlayışına onun geleneksel ve dinsel yapısına karşı çıkarak, eğitim laik, akılcı, modern nitelik taşıyacaktır.

Köy Enstitülerinin düşün babası Mustafa Kemal Atatürk'ün amacı fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür kuşaklar yetiştirmektir. Bu kuşaklarla uygarlık yakalanacak, Türkiye çağdaş dünyadaki yerini alacaktır. Cumhuriyetin ilanından birkaç ay önce 8 Mart 1923'te yayınlanan milli eğitim andı bu amacı ilk iki maddesinde şöyle açıklıyor: Birincisi; milliyetçi, ahlakçı, devrimci, laik, cumhuriyetçi yurttaşlar yetiştirmek.

İkincisi; ilköğretimi genelleştirmek, halk eğitimini de kapsayacak şekilde herkese okuma-yazma öğretmek. Halifeliğe son verilmesinin hemen ardından, 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunuyla Öğretimi Birleştirme Yasasıyla ilk adım atılarak, öğretimin Milli Eğitimi Bakanlığının yönetimine girmesi sağlanır. Öğretim Bilimi Yasası çok şeyi halletmiştir, ama yapılanlar göz doldurmuyordu. 1935 yılına kadar görev verilen altı milli eğitim bakanından kimi geçmişle bağını koparamadığından, eskiyi onarma çabasında, kimi ülkücü, fakat önerdiği plan ekonomik açıdan uygulaması olanaksızdı. Öncelikle din dersleriyle, Arapça ve Farsça dersleri okul programlarından çıkarılmış, okuma-yazma öğretim amacıyla millet mektepleri açılmış, bunları Halk Odaları ve Halkevlerinin açılışı izlemiştir. Ama toplumda varolan medrese kafası ve Osmanlı anlayışı henüz kırılamamıştır.

Bilgiyi ezberleme okulları medrese eğitiminden çok farklı değildi, Cumhuriyetin ilanının üzerinden on yılı aşkın zaman geçmesine karşın, eğitimde istediği düzenin sağlanamadığını gören Atatürk çok üzülüyordu. Eğitim için uygun kişiler arıyordu, bu anlayışla Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan oldu. Saffet Arıkan eğitimci değil, ilerici düşüncelere açık bir askerdi. İstenilenin, köylüyü saran cahilliğin yenilmesi olduğunu biliyordu. Eğitim konusunda başkalarından farklı tuttuğu, birikimlerini öğrendiği İsmail Hakkı Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürlüğüne atadı. Tonguç, Atatürk ilkelerini yeni özümsemiş, az zamanda büyük işler başarmış, amacını ilke edinmiş bir eğitimcidir.

Kısa zamanda raporu hazırlardı ve Saffet Arıkan aracılığıyla Başbakan İnönü'ye sundu. Bilimsel bir bakış tarzında alınan raporda, önce istatistikler konuşuluyor, Türkiye'nin eğitim gerçeği ve çözüm önerileri göz önüne seriliyordu. 16 milyon nüfusun yüzde 82'si köylerde, 400'den aşağı nüfuslu yer-

lerde yaşıyorlardı. Türkiye Toplumunun yarısından çoğunu oluşturan kitleydi. Cumhuriyetin baş sorunuysa, bu erişilmesi zor olan yaraya ulaşılmaktı.

1933-34 istatistiklerine göre kentlerde çoğu beş, bir bölümü dört sınıflı ilkokul sayısı 1 192, öğretmen sayısı 6 850, öğrenci sayısı ise 254 517'dir. Köylerde çoğu üç sınıflı 4 999 ilkokuldaysa 6 786 öğretmen, 313 169 öğrenci vardır. Kent okullarının her birinde ortalama 213, köy okullarında ortalama 62 öğrenci bulunuyordu. 4 999 köy okulunda sadece 4 136'sı öğretmenlidir, köyde bir öğretmene 46, kentte 37 öğrenci düşmektedir. Okuma çağındaki nüfus genel nüfusun yüzde 11'i idi. Türkiye'deki 40 000 köyden 32 362'sinin nüfusu 400'den azdır. Okuma çağındaki çocuk sayısı 50'yi geçmeyen bu köylere okul ve öğretmen vermek olanaksızdır. Halen görevde olan 13 607 öğretmeni meslekte tutabilmek ve öğrenci sayısını bir kat artırmak için kısa zamanda 15 000 öğretmen yetiştirmek için sağlıklı önlemler almak gerekmektedir.

İkinci büyük sorun da, yeni okullar yaptırmak. Köylerde 2 250, kentlerde 750 olmak üzere 3 000 okul daha yaptırmak zorunluluğu vardı. 1933 bütçesinin para tutarı sadece 394 225 liradır. Köy okullarının her biri için 2 000 lira gerektiğinden, toplam gereken para 4,5 milyon tutmaktadır. Beş sınıflı kent okullarının her biri için düşünülen 25 bin lira da toplam 19 milyon olup, bu projenin bütçedeki parayla 60 yılda biteceği anlaşılmaktaydı. Eğitimin niteliği ve yönetimi, öğretmen yetiştirme, öğretim ve denetleme sorunları gibi hususların da yer aldığı rapor İnönü'nün desteğiyle partiden ve hükümetten olur alır ve Atatürk'e sunulur. Atatürk rapor karşısında öfkelenir ve bu acı gerçeklerin değiştirilmesi için ne gerekiyorsa yapılmasını ister. "Ordudan yararlanalım, çavuşlardan öğretmen yetiştirelim, biz çavuşlara top kullanmasını bile öğrettik. Pisagor teoremine göre atış yapıyorlar, onlardan iyi öğretmen mi olur?" demiştir.

Böylece Atatürk'ün fikriyle oluşan Köy Öğretmenleri Yasası 11 Haziran 1937'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanır. Açılan kurslarla askerlikte çavuş ve onbaşı olabilen yetenekli gençlerin altı veya sekiz aylık kurslar sonucu öğretmeni olmayan köylere temel bilgileri vermelerinin önü açılmıştır. İlk eğitmen kursu Eskişehir Çifteler'de açıldı, bunu İzmir Kızılçumru izledi. Sonuç olumluydu, Tonguç'ta mutluydu, artık düşünceleri uygulamaya geçiyordu. Hiçbir şeyi ezbere yapmıyor, bir yandan köy araştırma anketi hazırlıyor, diğer yandan öğretmen ve müfettişler yardımıyla köyün ve yapılanların nabzını tutuyordu.

Ağustos 1938'de Avrupa'ya inceleme gezisine gönderilen Tonguç'un dönüşü ve sonrası ülkemizin en hüzünlü günleridir. Mustafa kemal Atatürk 10

Kasım 1938'de hayata gözlerini yummuştur. Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü seçilmiş, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan sağlık nedeniyle görevden ayrılıp, yerine çağımızın gözde adamı Hasan Ali Yücel getirildi. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü mezunu olan Yücel, Öğretmenlik Eğitim Kurultay Delegeliği, Bakanlık Müfettişliği, Gazi Eğitimde Müdürlük, Orta Öğretmen Genel Müdürlüğü yapmış, felsefe, mantık, edebiyat okutmuş, ders kitapları yazmış bir öğretmen, gerçek bir eğitimci, ülkemizin sorunlarını da çok iyi bilen gerçek bir aydın idi.

İlk iş olarak İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne görevi o güne kadar vekaleten yürüten İsmail Hakkı Tonguç'u atadı ve başladığı işleri sürdürmesini ve geliştirmesini istedi. Birlikte coşkuyla çalışmaya ve çalıştırmaya başladılar. Temmuz 1939'da ilk Eğitim Şurasını topladılar. Köy enstitülerine ışık yakması açısından oldukça önemli bir toplantıydı. Eğitim Şurasından sonra, 1930 sonlarında Trakya manevralarından dönen İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel'i manevralar sırasında gördü ki, "yeni silahlar okumuş erler istiyor, biz aslında köylü çocuklarını başka nedenle okutmalıyız, ama bu silahları öğrenip kullanmaları için iyi bir eğitim görmek şart" demiştir ve talimatını vermiştir: "bana acele uygulamaya geçirebileceğimiz bir proje hazırlayın"

Erdal İnönü'nün de "Anılar ve Düşünceler" kitabında yazdığı gibi, Köy Enstitülerinin kurucusu İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tur ve İsmail Hakkı Tonguç'un hazırladığı projeyle konmuştur. Doğaldır ki, Tonguç bu projeyi birdenbire oluşturmadı.

Köy Enstitüleri için bütün birikimlerden yararlanılmış, fakat hiçbiri tam olarak benimsenmemiş, ortaya bambaşka bağımsız, özgün, demokratik bir eğitim yuvası çıkmıştır.

Proje yüzyıllardan beri köyü örten karanlığın yine köyden alınan ışığın çoğalmasıyla yok edebileceği ilkesiyle hazırlanmıştı.

19 Mart 1940'ta Meclise gönderilen 3803 sayılı 24 maddelik Köy Enstitüleri Yasası Meclisten 17 Nisan 1940'ta çıkartıldı. Meclisin oylarıyla kabul edildi. Gelmeyen dolayısıyla oy kullanmayan üyelerin oylarını yüzde 35 olması tek parti dönemi için dikkati çeken bir durumdur. Başkan Şemsettin Günaltay tarafından sonuçlar açıklandıktan sonra, Hasan Ali Yücel "uzun yıllar kalbimde sakladığım bir idealin tahakkukuna şahit oluyorum, onun için yüksek heyetinize bütün samimiyetimle, bütün yüreğimle bu tarihi anda en derin teşekkürlerimi arz ederim" demiştir.

Uygun yerlerin, uygun köylerin kenarlarına yol üstünde enstitü kurmaya uygun verimsiz topraklar aranıyordu

İlk itirazlar başlamış, zavallı köylü çocuklarının kentlerden uzak dağ başlarında verimsiz topraklarda amelelik yapacağından söz ediliyor olmuştu. Yeni uygulamanın eğitimi sil baştan edeceğini, yapılaşmada da yeni olacağından tepkiler çekeceğini biliyorduk. Eğitim yurdumuzda ilk kez ülke nüfusunun yüzde 80'ine göre düzenleniyor, fırsat eşitliği ve demokratikleşme açısından büyük bir adım atılıyordu.

2 Ekim 1940 tarihli Enstitü Müdürlüğüne gönderdiği mektupta Tonguç Baba "sizlere kanunlarla verilmiş yetkilerden başka birçok idari ve salahiyet imkanlar da verilmiş bulunmaktadır. Bunların hepsinde amaç, cemiyete vefakâr, yeni, diri, çalışkan, dürüst, cesur, becerikli, problemin güçlüğü ne olursa olsun onu yenebilen, tuttuğunu koparan, sosyal hayatın her safhasına nüfuz edebilen, hayat şartlarını değiştirebilen toprağa bağlı köklü, hayattan zevk alan, yaşamaya doymayan ve hayatı seven, ölümü tanımayan, vatandaşlar yetiştirmeniz içindir" demiştir.

Tonguç Baba, köylerimizde yatan insan gücünü harekete geçirmenin yollarını açmıştır. En güzel köy geleneği olan imece yeni bir yaşamın yaratılmasında, yurdun kalkınmasında sosyal etkinliklerin yürütülmesinde yine bir eğitim ve kalkınma aracı olmuştur. En güç koşulları insan eğitimi ve ortamına dönüştüren, orada insan yetiştiren bireyler Köy Enstitüleridir. Kır çadırları içinde başlayan Köy Enstitülerinde ilk iş barakalarla yemek, yatak, okuma, yıkanma ihtiyaçlarını sağlamak, demircilik, doğramacılık atölyelerini kurmaktır.

Bir yandan doğrama ve demir işlerine kadar yapılan bu işler için çalışılıyor, bir yandan uygulamalı usullerle tarlada, atölyede, alanda, kümeste aritmetik geometri, fizik, kimya, tabiat bilgisi dersleri öğretiyordu. Tarih, coğrafya, Türkçe dersleri çevre dolaşılarak, görüş ve araştırmayla verilir, yabani otlar ayıklanır, yılanlar öldürülür, su getirilir, çiçek ve ağaç dikilir, yol açılır ve bütün bu çetin işler için tüm dersler büyük bir neşe ve heyecanla, türküler söylenerek halledilir.

Öğrenciler iş içinde, iş aracılığıyla iş öğrenirlerdi. İş hem araç, hem amaç, hem de yönetimdi, bunun bilincinde olup kısa sürede hem binaları bitirirler, hem de yöreyi baştan başa ağaçlandırırlardı. Enstitü kurulmadan tek bir ağaç varken, evler ağaçtan görülmez olmuştu. Sebzelik, meyvelik, kavaklıkların yanı sıra, elektrik santrali bile kurulur, köye elektrik getirilir, açılan yollar asfaltlanırdı. Gereksinimden çok üretip satarak da, eğitimin parasal yükü en aza indirilirdi.

İmece sadece bir okulun yapılanmasında değil, tüm okulların yapılanmasında da geçerliydi. Gereğinde devlete koşma yerine birbirlerine başvururlar,

gerek duyulan usta öğrenciler diğer enstitülerden koşarak ve seve seve gelirlerdi. Bu heyecanla 1940 yılında 14 Köy Enstitüsü yapıldı, 1941'de 16'ya, 1942'de 18'e, 1944'te de 20'ye çıktı. 17 bin öğretmen adayı okudu. Bütün bu işler bir öğretmen gözetiminde öğrenciler tarafından yapılıyordu. Bütün bu işlerin öğrenciler tarafından yapıldığı kurumda, okul yönetimi yanında bir de öğrenci yönetimi olurdu. Öğrencilerin kendi yönetimleri yönetmesinin ve denetlemesinin daha başarılı olacağı düşünülmüştü. Yetki ve sorumluluk alan öğrencileri yönetime katarak, tartışma ve eleştirme geleneği kurarak, tabana dayalı bir demokrasinin gerçek örneklerinden birini Köy Enstitüleri vermiştir. Maalesef şu andaki eğitimimizde bile olmayan bir yöntem bu.

Bir yıl için seçimle gelecek öğrenci başkanı kol başkanlarını seçer, çalışmalarından da sorumlu olurdu. Gene yıl içinde bir toplantı yapılarak başkanıyla yardımcısı seçilir, meclis başkanı gibi propagandalar bir ay sürer, seçimler gizli oyla yapılırdı. Toplantılarda okul müdürü dahil ancak başkandan söz alarak konuşabilirdi, müdürün herhangi bir teklifi varsa oya konulur, reddedildiği de olurdu.

Öğrencileri ilgilendiren işler konuşulurken, öğretmen kurullarına öğrenci temsilcileri de çağrılır, hem öğrencileri yönetime alıştırmak, hem de öğretmenlerin kendi hakkındaki düşündüklerini bilmek haklarıdır diye not toplantıları dahil öğrenci temsilcileriyle tanışarak, tartışıp oturup konuşarak eğitimcinin hata etmemesi, edemeyeceği ve art niyetli olmayacağı gösterilir ve bu fikir aşılanırdı.

Tonguç'un Devletten para alan yöneticiler çocukların emrindedir" sözünü her iki taraf da gayet iyi bilir. Bu haliyle Köy Enstitüleri okul değil, adeta Cumhuriyettir. Öğretmen öğrenciyi rahatlıkla eleştirir, öğrenci de aksak bulduğu yönlerini rahatça ortaya koyar. Köy Enstitü mezunu Pakize Türkoğlu rehber öğretmen olduğu Koç Lisesinde bunları anlattığı zaman birçok öğrencinin gelip "öğretmenim, bu okul nerede, çok mu pahalı, beni oraya aldırabilir misiniz, babam zengindir, ödeyebilir" diye yalvardığını yazar.

Nazım Hikmet Türk Köylüsü şiirinde " topraktan öğrenip, kitapsız bilendir" der. Yücel'le, Tonguç köylüye kitap da vermek istediler. Topraktan öğrensin ama kitap da bilsin diye. Köyden gelir gelmez öğretmenler çocukları etrafına toplar kitap okurlardı. Öğrenciler de bu toplu okumalarla bir yandan kişisel okuma zevki edinir, bir yandan kitap sevgisini benimserlerdi. Daha sonraları kütüphanede kitapları, dergileri, yayınları yutarcasına okurlardı. Demokratik eğitim, işte sana tıklım tıklım dolu kütüphane, işte sana sağcısıyla, solcusuyla yazarlar, "işte sana kitap sayfaları, oku, tartış kendi konumunu kendin bul" derdi.

Haftada 44 saat çalışılır, her gün bir saat ders dışı kitaplar okutulurdu, her gün bu derslerin dışında müzik ve folklor çalışması yapılırdı. İlk üç yıl sonunda istekliler arasından gençler sağlık memuru ve ebe olarak ayrılabiliyordu. Gene üç yılın sonunda öğretmenliğe yeteneği olmayanlara, kendilerinin de onayı alınarak, en çok başarı gösterecekleri sanat dalında uzmanlaştırıcı çalışmalar yapılırdı.

Beş yıllık eğitim süresince 114 hafta kültür derslerine, 58 hafta tarım dersi çalışmalarına, gene 58 hafta teknik derslerle çalışmalarına, 30 hafta dinlenceye ayrılırdı. Gidenin yerine iş aksamasın diye, diğerleri canla başla çalışırdı. Ayrıca izin erteleten de çoktu.

Köy Enstitülerinde dayak kesinlikle yoktu. Okula gelen her çocuk cep defterini ilk önce dayak ve hakaret yasaktır yazardı. Tonguç, tüm yöneticilerine yolladığı genelgesinde öğrenci dövdükleri takdirde çok sert tedbirler almak zorunda kalacağını duyurmuştu. Hatta "öğretmen öğrenciyi tokatladığı takdirde, öğrenci de tokat atabilir" dediği söylenir. Bu bizim eğitim sistemimizde görülmemiş bir şeydir, "hocanın vurduğu yerde gül biter, eti senin, kemiği benim, cevap verme, ağzını açma, sen konuşma, sen sus" yerine eğitim başlar başlamaz öğrenciye kişilik kazandırılmasına çaba gösterilmiştir.

Ezilmiş insandan hayır gelmez, dayakla eğitilmiş kişilerin başkalarına da dayak atması doğaldır diye düşünüldüğünden, köylüyü bilinçlendirmek amacıyla açılan kurumlarda yetişecek olanların her şeyden önce kişilikli yetişmeleri zorunludur. İşte bundan dolayı köyden gelen çocuklar kısa sürede kendi öz varlıklarını tanıyıp, ona güvenmesini, kendi haklarını bilmesini, iradesini kendi işinde kullanmayı, korkmadan, korkutmadan tüm görevlilerle tartışmayı, eleştirmeyi ve eleştirilmeyi öğreniyorlardı.

Kültürel tabanı yeterli olmayan 700 kişilik koronun bireylerine öncelikli olarak kısa sürede sadece müzik ve tiyatro değil, gittikleri köylerde önder olacak düzeyde kişilik kazandırmak yönünde çalışmalar yapılırdı. Bu kişiler arasında asıl amaç, tüm köyleri okula kavuşturmak, okur-yazar oranını artırmak, köyü kalkındırmak değildi. Köyü canlandırmak, halkı köleliğin her çeşidinden kurtarmak, köylünün dışarıdan etkiyle değil, kendi içinden kendi kendine köylünün canlandırmasını sağlamak.

Bu bağlamda mezunlar tutum ve davranışlarıyla köydeki eğitim ve ekonomik sorunlarını da içine almak üzere her türlü toplumsal sorunların belirlenmesinde onlara gerçekçi ve tutarlı yollar önermede bilgili ve örnek kişiler olmalıdırlar. Ağa, eşraf, ocak memur ve işçileriyle kaderciliğe gömülen köyün ve köylünün ruhunu işleyip, onu düşünce aydınlığına kavuşturmak, onu

yılnızca ahreti düşünen ümmetçi alışkınlıklardan ayırıp, kafaca ulus durumuna getirmek, yaratıcılığını, yeteneklerini kullanacağı duruma getirerek, yöresiyle ilgilenmeyi, doğayı, renkleri, ağaçları sevmeyi öğretmek; kadının da ailede taşıdığı önemi göstermek esas amaçtı.

Bunun yanı sıra çatı aktarmayı, biçki-dikişi, sağlık kurallarını, çocuk bakımını öğretmek, yani yaşamı sevmeyi öğretmek. Köy Enstitülerinde öğrenmek için, öğrenilirdi, hiçbir zaman ezber olmazdı, hep benliğe dayanan, deneysiz, uygulamasız, araştırmasız, gözlemsiz bir ezberleme yöntemini iş içinde iş aracılığıyla, iş için eğitim ilkesiyle kökünden değiştiren bir anlayış olmuştur. Bunun sonucu olarak da insanlarımızın olanaklarını artıran çok olumlu bir eğitim katkısı yapılmıştır. İnsanlarımızın kendilerine güvenmelerini sağlamıştır.

Köy Enstitüleri Yasasının birinci maddesinde "köye yarayan köy öğretmeni ve diğer meslek erbabı yetiştirmek üzere kurulmuştur" diyor. Önce bu pırıl pırıl öğretmenlerle başlamış, arkadan sağlık memuru gelmiş. Kuruluktan hemen sonra İsmail Hakkı Tonguç, Mecliste elinde dosyalar koşuştururken, bazı milletvekilleri "yahu Tonguç senin işin yok mu, her bireyi okuturmak, bize kim uşaklık edecek?" diye sormaktadır, Tonguç ise köylüyü uşaklıktan kurtarma çabasındadır.

1943 yılında karşıtlar açıkça seslerini yükseltmeye başlamıştır. Sivrihisar'da büyük toprakları olan Eskişehir Milletvekili Abidin Fotoğlu "bunlar yetiştikleri zaman bizim kafalarımızı keserler" demiştir. Reşat Şemsettin Sirer "bunları okutuyorsun, ama sonra başınıza iş çıkartmasınlar" demekteydi.

Bu arada Köy Enstitüleri ilk mezunlarını vermiştir ve öğretmenler köylerinde çalışmaya başlamışlardır. Böylece anlaşmazlıklar, sürtüşmeler başlamıştır. Köy öğretmeni ağasıyla, muhtarlarıyla, kaymakamla çatışmaya başlamıştır; partideyse iç çatıma başlamıştır. Hasan Ali Yücel Başbakanın adayıdır, çekemeyenler, yıkmak istemeyenler çareler aramaktadır ve dedikodular ulmış yürümüştür. "Köy Enstitülerinde kız-erkek bir arada okuyor, köylünün namusu gitti, yemekte gavur müziği çalıyorlar, örf ve adetlerimize uymuyorlar, 'afiyet olsun yerine yarasın' diyorlar. Çocuklarımız kötü yola düşüldü, gece-gündüz kadın oynatılıyor" gibi dedikodular önde gelmekteydi.

Bu arada, Tarihçi-Yazar Nihat Asya'yı, Yücel, Tonguç ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Müdürü Rauf İnan'la Meclise verdiği komünistlik raporu üzerine, Rauf İnan Hasanoğlan'dan alınıp, apar topar Bakanlık Müfettişi yapılır. Hasanoğlan tek yüksek Köy Enstitüsüdür. Enstitüyü bitiren bu köyde çalışan öğretmenlerden kurulca seçilen, bakanlık sınavıyla buraya girer, üç yıl-

lık eğitimden sonra, enstitü öğretmeni, müfettiş, bölge okullarına yönetici olurlar. Yücel ve Tonguç'un gözbebeği olan bu eğitim yuvasında Rauf İnan çok başarılı bir yöneticidir. Tonguç bu olay için İnönü'ye hiç çekinmeden, "Paşam, kelle vermeye başlarsanız, onlar da sizin kellenizi isteyecektir" demiştir.

İlk ciddi olay bu olmuştur, ama bu arada "komünist" sözcüğü de telaffuz edilmiştir bir kere, artık öğrencilerin komünist oldukları, hatta komünist beyannamelerinin enstitülerde basılıp, köylere dağıtıldığı sık sık tekrarlanır olmuştu. Ders zilinin kilise çanına benzediği, dolayısıyla da Hıristiyanlık propagandası yapıldığı, bazı binaların haç şeklinde, Hasanoğlan'ınsa orak-çekiç şeklinde inşa edildiği söylenmekteydi. Bu söylentinin çıkmasına neden de, U biçimindeki güzel sanatlar yapısıydı.

Düpedüz karşı gelme harekatının başlaması üzerine, İnönü bir gün özel tirenin hazırlanmasını emreder, trene Tonguç ve Reşat Şemsettin Sirer de davetlidir. Giderler, Köy Enstitüleri gezerler, İsmet Paşa boyuna Sirer'e sorar "Nasıl buldun?" der, "çok iyi Paşam, fevkalade" der. Bir istasyonda Paşa köylülerle konuşurken, Reşat Şemsettin Sirer, Tonguç'a usulca sorar, "Hakkı bey bu köyün çocuklarını neden okutmak istiyorsun, okusunlar da gelip bizi öldürsünler mi istiyorsun?" der.

1946 yılından itibaren iktidarın Köy Enstitülerini kapatacağının açık belirtileri görülüyordu. Komünist yuvası olan Hasanoğlan'a aralarında Kasım Gülek, Tevfik Fikret Sılay, Behçet Kemal Çağlar'ın da bulunduğu bazı milletvekilleri sık sık adeta baskın yapıyorlardı, her sefer doğru kütüphaneye girerler, amaçları Sovyet eserleri, belki de Kızıl Koro kitapları bulurak çıngar çıkarmak, enstitülerin kapatılması için bahane yaratmaktır. Meclis Başkanı Kazım Karabekir de yanına milletvekillerini alarak, enstitüleri dolaşmaktadır, soruları her yerde aynıdır, "önce Ruslarla ilişkilerinizi anlatın" derler, beklediği doğaldır ki, "Rusları çok severiz, Ruslar bizim dostumuzdur" cevabını almak, ama tam tersi Baltacı'dan, Katerina'dan başlayarak, Kars-Ardahan olaylarına kadar Türk-Rus düşmanlığı anlatılmaktaydı. "Sizin bir Tonguç marşınız varmış, onu söyleyin" derler, "Köy Enstitülerinde Tonguç marşı yoktur, kastedilen ziraat marşıdır ve üstelik bestisi de Adnan Saygun'a ait olan bu marşın, sözleri Milletvekili Behçet Kemal Çağlar'a aittir.

Birçok milletvekili tarafından komünist propagandası olarak kabul edilen ziraat marşının sözleri şöyledir:

Sürer, eker, biçeriz
Güvenip ötesine
Milletin her kazancı, milletin kesesine.

Topladık Başçiftçi'nin Atatürk'ün sesine
Toprakla savaş için ziraat cephesine
İnsanı insan eden, ilkin bu soy, bu toprak
En yeni aletlerle en içten çalışarak
Türk için yine yakın dünyaya örnek olmak,
Kafa dinç, el nasırlı, gönül rahat, alın ak.
Kuracağız öz yurtta birliği, düzenliği
Yıkıyor engel evi, ulus egemenliği
Görsün köyler bolluğu, şenliği
Bizimdir o yenilmek bilmeyen Türk benliği. Tekrar bölümler de şöyledir:
Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz
Biz yurdun öz sahibi, efendisiyiz, köylüyüz.

5 Kasım 1925'te Atatürk hukuk fakültesini açarken "Devrimin ateşli hamleleri sönmeye başlayınca, sinmiş olanlar harekete geçerler" demiştir.

Gerçekten öyle oldu. Yazarak, çizerek, konuşarak yoğun bir enstitü düşmanlığı yavaş yavaş yayılıyordu, esasında düşmanlıkları enstitülere değil, okuyan, uyanan köylüyeydi. Eğitimciler türlü ağızlardan ve kalemlerden gelen saldırılar karşısında hep yalnızdılar. Politikacılar tarafından meydanlarda milliyetsiz, bilgisiz ve dinsiz ilan ediliyorlardı. Asıl acımasız davranılan konu uygulanan karma eğitimdi. Köyde gece-gündüz, yaz-kış, kadın-erkeğin el ele birlikte boğuşmasına sesleri çıkmayanlar iş eğitim görmelerine, birlikte aynı çatı altında çalışmalarına gelince ilkelce eleştirdiler. Ulusal oyunlar bile, "kadın oynatma" diye adlandırıldı.

1946 seçimleri oldu, seçimi Cumhuriyet Halk Partisi kazandı, ama içinde sağ kanat kazandı. Başbakanla konuşularak Hasan Ali Yücel görevden alınıp, yerine "bindiğim eşeğin akıllı olmasını istemem ben" diyen Necip Fazıl Kısakürek ideolojisi hayranı Reşat Şemsettin Sirer getirildi. O dönemlerde motorlu araç kullanmak dinsizlikti. Bir zamanlar Tonguç'a "sen ne arzu edersen doğru bana gel"diyen Köy Enstitülerinin sayısının 60'a çıkmasını isteyen İnönü de artık eskisi gibi Köy Enstitülerini görmeye gitmez olur. 29 Nisan 1947'de Köy Enstitüleri için yeni bir yönetmelik hazırlanır. Buna göre öğrencilerin yönetime katılması, yetki ve sorumluluklar alması sona erdirilmiştir. 20 Mayıs 1947'de klasiklerin okunmasının kısıtlanması getirilir, öğrencilerin düzeyine uygun kitaplar okutulacaktır. 2 Nisan 1949'da Tonguç görevden alınır, Atatürk Lisesi resim öğretmenliğine atanır. Benimseyerek, başarıyla öğretmenlik yapması üzerine bakanlık emrine alınır ve oradan da emekli olur.

Bir sonraki seçimleri kazanan Demokrat Partinin ilk Milli Eğitim Bakanı Avni Başol Köy Enstitülerinin resmen kapatması isteminde istifa eder, yerine

1944'te Samsun Bayındırlık Müdürüyken, enstitülerini öve öve bitiremeyen, gurur duyduğunu devamlı söyleyen Tevfik İleri gelir. Teknik Öğretim Müdürü Rüştü Uzen'i görevden alır. 21 enstitüde okuyan kızların tümünü Trabzon Beşikdüzü ve İzmir Kızılçumru'ya gönderir; oradaki erkekleri de başka yerlere gönderir. Böylece karma eğitim de sona erdirilir. 1952'de de 6234 sayılı Yasayla "köy ve enstitü" sözcükleri kaldırılır ve Türkiye karanlığa gömülür.

Kendi ellerimizle yıktığımız örneklerden biridir Köy Enstitüleri. İmeceyle okul yapımı kaldırılmış, "artık okul yapımı yükünden kurtuldunuz, amelilikten kurtuldunuz, talep olunca devlet yapacak"denilmiştir. Devletin yoksulun okulunu yapmaya zaten hiçbir zaman parası yetmemiştir. Peki, Tonguç ve Yücel, İnönü için ne düşünmüşlerdir? Bunu Engin Tonguç'un "Umut Yolu" kitabından okuyalım: "Yücel ölümünden iki ay önce İsmet Paşa için 'onu hiçbir zaman affetmedim, affetmem de' der. -Sayfa 79- Tonguç ise, "onun için politika her zaman her şeydir, politikasız yaşayamaz, politikada kalabilmek için hep gereğini yapar" der.

İsmet Paşa'nın düşüncelerin ise 1961-65 dönemi Sanayi Bakanı Muammer Erten'in anılarından öğreniyoruz. İnönü " Ben Köy Enstitüleri fikrine inanmıştım, inanan insan inandığını sonuna kadar götürür, idealizmde, felsefe de böyledir, ama ben politikacıyım, benim gücüm nereden gelir; partiden, parti meclis grubundan. Bu konuda ben bütün organlarda gücümü kaybetmiştim, huzursuzluk başlamış, Yücel ve Tonguç'u görevden alarak şimşekleri uzaklaştırmak istemiştim. Fakat sonra olaylar öyle gelişti ki, Köy Enstitülerinin devam olanağı benim elimden çıktı" diyor. Bugün batının halen araştırma ve inceleme konusu olarak ele aldığı, üzerine hâlâ çalıştığı, bizdeyse "hâlâ iyi mi, kötü mü?"diye karar verilmemiş bir konuydu. Türk eğitim tarihindeki kilometre taşlarından biri olan Köy Enstitülerini sizlere sunmaya çalıştım.

Bitirmeden bir-iki şey daha söyleyeyim: Türk eğitim tarihine bakarsak, beş kilometre taşı görürüz. İlki askeriyedir. ilk sanatkârlarımız, ressamlarımız, şairlerimiz, yazarlarımız, bilim adamlarımız hep askeriyeden çıkmıştır. Sonra Mektebi Sultaniye geliyor, yani Batıya açılan pencere, Galatasaray Lisesi. Sonra, Mektebi Mülkiyeyi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, sonra Köy Enstitüleri ve daha sonra da imam hatip liseleri ve kuran kursları.

Ben nasıl ki üç kilometre taşından hiç bahsetmedim, sonuncusundan da bahsetmeyeceğim. Ayrı bir sunum konusu. Yalnız, size sadece kuran kursları andını okumak istiyorum:

Ben Muhammet Müslüman ümmetindenim
Türkiye dinsiz, laik bir memleket haline gelmiştir

Hayatımı Mustafa Kemal dinsizliğiyle savaşa adayacağıma
Türkiye'yi bir din ve şeriat devleti haline getirmek için mücadele edeceğime
Kemal Paşa zamanında çıkarılan dinsiz kanunların tatbikini önleyeceğime
Kısa zamanda ümmet esasına dayanan şeriat devletinin kurulması için çalışacağıma
Allah'ımla bütün mukaddesatım üzerine yeminle kasen ederim.

"Yenilgi gücün tükendiği anda değil, umudun bittiği anda geliyor. Onun için umudumuzu hiçbir zaman kaybetmemeliyiz" Mustafa Kemal Atatürk 10 uncu Yıl Söylemini bitirir, sonradan son cümlesini siler. Söylemlikten çıkarır, o tümce şudur: "Büyük Türk Milleti, bütün söylediklerim gerçek olduğu gün, senden ve tüm uygar insanlıktan dileğim şudur: Beni hatırlayınız" der. Atatürk tüm bilimsel, laik, insancıl düşüncelerini halkta gerçekleşeceğine inanıyordu, halk da inanıyordu, çünkü o günlerde genç, yaşlı, kadın, erkek, çoluk çocuk herkes keyifliydi, herkes heyecanlıydı, herkes gururluydu; çünkü herkes mutluydu. Bizler bugün farklı mıyız?

SUNUCU: Evet, sevgili dostlar izlediniz, hepinizin yüreğinde birtakım şeyler kıpırdadı, inanıyorum, benim de gözlerim sulandı. Köy Enstitüleri devam etseydi, bugün bugünkü halimizde olmazdık, bunu hepimiz biliyoruz.

O dönemleri yaşamış, o dönemlerde okumuş canlı tarihler var aramızda. Ben bu güzel akşamı oradaki anılarla, oradaki sohbetlerle devam ettirmekten yanayım. Ben rica edeyim, buyrun Hocam önce sizden başlayalım. Kendinizi tanıtın, küçük anekdotlarınızdan, anılarınızdan anlatın.

MEHMET ÇEVİK: Uşak İli, Banaz İlçesi Büyükkurtlar Köyü'nden Veli'yle-Fadime'nin ürünü.

Murat kardeşim benden 31 sene sonra doğmuş oluyor. Yazgımızı resimlerle, sözcüklerle deşeledik. Köy Enstitülerinin her safhasına el atmış, bu emeğinden dolayı arkadaşlarım adına teşekkür ediyorum.

Orada resimde gördünüz, ne kadar yıpranıp, ne kadar perişan olduğumuzu, o 700 kişinin içerisinde yer alanların ayaklarında pabuç yoktu, farkında mısınız? Şurada gördüğünüz İsmail Oral savaşta Köy Enstitüsü öğrencisi, 1945 çıkışlı, onun yanı başındaki aynı okul çıkışlı Bahattin Fırtına 1945 çıkışlı. Burada Uşak'ın Sivaslı ilçesinde ve Selçikler Köyü'nden bir Bahattin Can, savaş eri Çifteler çıkışlı.

Burada Rıfat ağabeyimiz var, Arifiye Köy Enstitüsünü bitirdikten sonra, Arifiye'deki başarısından dolayı, Yüksek Köy Enstitüsüne gönderilmiş, Yüksek Köy Enstitüsünde çeşitli bölümler vardı, Güzel Sanatlar Bölümü vardı,

Ziraatçılık Bölümü vardı. Bu bölümleri bitirmiş, Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapma yetkisini alacaktı, bizi bize bırakmadılar.

Geleyim kendime: Bir tek 5 kuruşa babam bana yeni alfabe alabildi, bir de incecik kabı olan okul defteri diye bir defter vardı. Ayağımda ne çarık, ne çorap, havuç hak getire. Okulu başkalarının 2-3 sene okuduğu, kabı delik, yaprağı düzgün olmayan kitaplarıyla bitirdik, bunlara gücümüz yetti. Onlarla beş yılımı tamamladım.

Babam şu Kurtuluş Savaşında adı geçen Dumlupınar'dan para vererek "takke" almıştı bana. Keçeden yapılmış siperi falan olmayan bir şeydi. Onu giydiğim zaman, pabuçlarım yok ya, ayaklarım kıçıma değiyordu, bizim mahalleyi bırakın, Kürceler Sokağı'na falan gittim, şapkamı göstereyim, beni görsünler, ben de adam oldum diye.

Dördüncü sınıfa geçtiğim sıralarda babam bana ayakkabı almıştı ama beni beraberinde götürmediği için ayağımın ölçüsünü bilmedi, "bu sene geçsin de önümüzdeki sene belki ayağın büyür, o yıl giyersin" diye bir pabuç getirdi, giydim, ortalık buz, gidiyorum, solumda yüksek caminin duvarı var, tak tak vuruyorum! Çünkü ayaklarım küçücük pabuç büyük. Yıvan Osman'ın karısı beni köşede gördü, "ulan a gavurun dölü, la biraz ağır olur lan" diyor. Halbuki bilmiyor ki, benim ayaklarım küçücük, pabuç uzun, hakim olamıyorum, yerler de donmuş, takır takır ses geliyor.

Okul bitti, yaz gelmiş çatmış, saç baş birbirine karışmış, babamla kağnıyı hazırlıyoruz, okulun hademesi koştu geldi, "Mehmet'i öğretmen istiyor" dedi.

Babamın burnu sıkılasıya canı çıkıp bitecek, öyle telaşlı: "Mehmet bir yaramazlık mı yapmış" dedi, o da "yok Veli ağa ne olacak, ufak bir işi varmış" dedi. Okula gidiyorum ama ayaklarım görünmüyor, pantolon delinmiş, karnım görünüyor, çekiyorum, kıçımı göstermemek için falan, saç baş karışık. Öğretmen "bak, arkadaşlarının diplomalarını hazırladım, senin diplomanı hazırlayamıyoruz, resim çektir getir, senin de diplomanı hazırlayalım" dedi. Nereden çektireceğiz? üç saat çeken bugünkü Uşak'ın Banaz İlçesi'ne gidilecek, 40 kuruş lazım, 40 kuruş da fotoğrafçıya vereceğiz, 120 kuruşu bulamadık. "seni enstitüye göndersek gider misin?" dediler, hiç duymadığım bir şey.. Mustafa Gölbastı gitti, Ahmet Beleş gitti, Ali Karahisarlı gitti, ben de gitsem fazla mı olur, ama nasıl gideceğiz? Bak, 120 kuruşu bulamıyoruz, Çifteler denilen bir kıra indik, nasıl olacak; umudum yok. "Gitmek isterim ama, öğretmenim, eee... anam babam razı olmaz" o da "her şeye bir kolay bulunur be yavrum, yeter ki sen gideceğim de" dedi. Döndüm babama resmin bozuk çıktığını anlattım ama meselenin geri kalanını anlatmadım.

Günün birinde bu da duyulacaktı, herkes dedikodumu yapıyor, ben yumruk kadar çocuğum "mektebe gidecekmiş, anasını babasını bir yana atıp gidecekmiş" diyorlar, herkesin dilinde, ben tasa oldum. Ulan be herif bir gram ekmek mi verdin, sırtıma bir gömlek mi giydirdin? Savunamıyorum, anlatamıyorum, köşe bucak kaçıyorum. Gün geldi babamın kitabının arasında 10 liracık para var, gözüm kapalı onu buldum. Köyde de anamın babamın kulakları seste ya, tak diye anam geldi, "ne o?" dedi, "kâğıt" dedim, o nasıl kağıtmış?" dedi, "Anam cahil olduğu için, "parayı bilmez, tanımaz" diye kandıracağım sandı ve parayı aldı. "sana 5 lira versem gider misin?" dedi. Giderim, Süleyman geldi, Süleyman'ın da 9 lira parası var, 5 lira parayı da Süleyman'ın cüzdanına koyduk, haydi bakalım yollara düştük. Kış günü, yağmur yağmış, kar yağmış, güneş açmış, o öküzlerin, mandaların üzerine sular donmuş, ben basıyorum, cırt onun üstüne, o basıyor benim üstüme vıcık vıcık, gittik, gidiyoruz...

Eğitim-öğretim konusu zorlu bir iştir ve onun mutlaka yapılması gerekirdi. Hakkı Tonguç 3 Ağustos Saffet Arıkan'ın Bakanlığı döneminde Gazi Eğitim Enstitüsü Müdür Vekilliğinden çağrılır, alınır. İlk sözü şu olur: "Askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapmış kişilerden yararlanabiliriz" demiştir. "bir araştırma yapmadan size cevap veremem efendim" diyor. Hemen Kayseri, Yozgat şuraya buraya gider. Oradaki askerliğini yapmış kişilerle konuşuyor: "köyünüzde tuvalet var mı?", "yok", "nerede işini görüyor bu insanlar", "işte çalı dibine ya da duvarın dibine, şuraya buraya", "sen askerde tuvalet ihtiyacın olduğu zaman nereye gidiyordun?" "Efendim orada 'hela' diye bir yer vardır ve saire" diyor. "Peki diyelim ki bir gün sana yetki verdiler, askerdeki kadar olmasa bile, değişik bir yol, yöntem uygular mısın?", "uygularım efendim", "ne yaparsın?", "işte kerpiçten şöyle bir şey yaparım" falan diyor.

Demek ki, bu çocuklara güzel; faydalı bir şeyler gösterilirse, sergilenirse, bunlardan pekala sonuç alınır. Bunlar aynı zamanda, köylünün rehberi olacak, toprağın dilinden anlayacak, ağacın dilinden anlayacak, bir yere kadar hayvanın dilinden anlayacak. 1936 yılında iki yerde eğitmen kursu açılır. 8 ay kadar Tarım ve Milli Eğitim Bakanlığının güdümünde kurs görürler.

1937 yılında eğitmenler kursuna devam ede dursun, o iki okulda gerçek Köy Öğretmen Okulu yeniden gündeme gelir. 1940'ın 17 Nisanında yasa çıkıyor, 18 Nisanından itibaren Köy Enstitüsü adını taşıyacak o iki okul gündeme geliyor.Bu arada, Edirne Karaağaçlar'da bir eğitmen kursu açılır, arkasından Kastamonu Gölköy'de eğitmen kursu açılır. Manisa'da Horoz Köyü'nde eğitmen kursu açılır falan. Dört köy mahalli mektebi, Köy Öğretmen Okulunun adı Köy Enstitüleri ve akabinde 10 adet Köy Enstitüsü.

Köy Enstitülerinde öyle demokratik bir eğitim vardı ki, nasıl anlatayım? Bakınız, sizi yormadan küçücük notlar okuyacağım: Şu yazıda, Hasan Ali Yücel'in eğitim görüşünü sergileyelim. "El koyduğumuz ilköğretim davasını gerçekleştirerek, Türk vatanının dağlarında, bayırlarında ve kırlarında hatta en güzel yerlerinde kendi kendine açıp, solan çiçek bırakmayacağız" diyor. Bundan daha güzel bir tutum, davranış, düşünce olur mu? Bu sözde kalmadan, sorumluluk makamında kaldığı sürede, bundan sapılmada dayısız, amcasız, parasız pulsuz olan bu umarsız çocuklar kendi başına oralarda doğup, oralarda solup gitmediler, Köy Enstitülerine geldiler.

Mehmet Cimiye, İsmail Boral'a, Bahattin Fırtına'ya, Bahattin Can'a, Rıfat Kal ağabeyime de oralar kucak açmasaydı biz Köy Enstitülerinde okumayı çok beklerdik. onlar bizim için can kurtaran simit oldular.

En başarılı Köy Enstitüsü Müdürü Rauf İnan şöyle der: "Bizde yönetici yok, öğretmen yok, öğrenci yok" diyor, peki ne var? "Biz, hepimiz yönetici, hepimiz öğretmen, hepimiz öğrenciyiz" diyor. Köy Enstitülerinde öğrenci başkanı bir ay sürelidir, "kapalı oy" diye bir halt yok, kimden korkuyorsunuz kapalı olsun? Ali, veli şu bu, biri buraya biri buraya, Ali'yi isteyenler, Veli'yi isteyenler hemen arkasına, Mustafa'yı isteyenler hemen arkasına 1-2-3-4-5-6-7-8-9- birkaç dakika sonra sonuç alınır, işte demokratik yöntem, biri bu.

İkincisi de; sınıf yerine "küme" sözcüğünü kullanırdı. Ahırda birkaç kişi nöbetçidir, kümeste nöbetçi vardır, rasat istasyonunda nöbetçi vardır, öğrenciler kendi ekmeğini kendisi üretiyor, fırın var, fırında öğrenci var, yatakhanede, bulaşık hanede, çamaşırhanede, mutfakta şurada burada hepsi öğrenci var. Okulun santralını da biz yapmışız, suyunu biz getirmişiz, binayı biz yapmışız. Oralarda haftada bir küme nöbet tutar, Cumartesi günü bayrak töreni sırasında o sınıfın eleştirisi olur, "falanca arkadayım, mutfakta nöbet tutan falanca arkadaşım, aşure çıktığı zaman, kendi hemşehrisi olan Ali'ye bir karavana aşure verdi" denilirdi. Görmüşse böyle haksızlığı, kürsüde de, bizim kürsümüz çok doğaldı: merdiven bizim Çifteler'de kürsüdür. "Falan gün o arkadaşı gördüm, falan yerde mutfakta nöbet tutuyor, Karabenli'nin kendi hemşehrisine fazladan aşure verdi, hangi yetkiyle kimin malını kime verdi?" diye, bunun eleştirisini biz yaparız, çatır çatır yapardık.

Böyle demokratik ortamdan yetişen kişilerin sayısı çok olacaktı, çok olunca da onlara geçit verilmeyecekti. Demokrasinin anlısı, şanlısı bundan daha başka türlü düşünülebilir mi?

İŞLETME GÖZÜYLE TESİSAT PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜMLERİ

MMO İstanbul Şube Kadıköy Temsilciliği

16 Aralık 2004

Eser ÇİZER

ERHAN DEMİR (MMO Kadıköy Temsilcisi): Bugünkü söyleşi konuğumuz Sayın Eser Çizer, bize, Sabancı Center'deki "İşletme Gözüyle Tesisat Problemleri ve Çözümleri" konusunda bir sunum yapacaklar.

ESER ÇİZER: Bizim ciddi sıkıntı yaşadığımız cihazlardan biri de soğutma kulesi olmuştur. Soğutma kuleleri 2 500 kilovat gücünde, 4 üniteden müteşekkildir. Her bir göz 3'er bölümden meydana gelmektedir ve bunlar bileşik kap öserine bağlıdır. Tek bir noktadan make-up yapmaktadır ki, dizayndan gelen problemler de vardır. Mesela, blöf hattını yarım parmak vanayla yapmışlardı ve bu vanayı sürekli açık bırakacaksınız demişlerdi.

Bu uygulamalarda çok enteresan bir şey vardı: Soğutma kulesiyle ilgili kimyasal koruma konusunda hiçbir bilgi verilmedi. Biz Yakacık suyu kullanıyorduk tesisatta. Yüzde 70'imiz İSKİ suyuyla birlikte Yakacık suyuydu ve o zamanlar anlaştığımız TAİ'de kimyasal konuda destek veren bir firmayla konuştuk. Bize polimerik silikat içeren bir kimyasal önerdiler. Bizim Yakacık suyu da silikat esaslı bir su olduğu için, bu konsantrasyon aşımından dolayı, cam gibi silikat oluştu. Tabii, bu yavaş yavaş bizim izleyemeyeceğimiz şekilde, göremediğimiz bir zamanda oluştu. Gördüğünüz gibi, borunun üzeri tamamen kaplı durumda ve kulenin içleri bu hale geldi, baş edemez durumdayız şu an.

Bu spay pompalarının filtreleri. Gördüğünüz gibi, filtreler tamamen kireçle kapanmış durumda. Sirkülasyon yapamayacak durumdaydık ve buraya kimyasal koruma yapıyorduk ve yılda 15 bin dolar para harcadık o zamanlar. Gördüğünüz gibi, separatörler tamamen kireç kaplanmış durumda ve çok ciddi sıkıntılar yaşadık. 7 800 kilovat gücündeki soğutma yüküyle, biz binayı soğutamaz hale getirdik. O Temmuzun meşhur 38 derece sıcaklarında sistem şişmeye başlamıştı.

"Ne yapalım?" dedik, silikatı normal kimyasallarla ayrıştırmaya çalıştık, 2 sene mücadele ettik, silikatı çözemedik. Hidroklorik asit çözer dediler, fosforik asit çözer dediler; fakat parlayıcı bir kimyasal oldu ve Türkiye'de uygulanmadığını duyduk. "Yapacak hiçbir şey yok, nasıl çözeceğiz?" dedik, yapacağımız tek şey asidik etkisi azaltılmış bir hidroklorik asitle, çok zayıfta kimyasal yıkama yapalım dedik. Bizim kulelerimiz kapalı tip olduğu için, serpantine zarar vereceğini biliyorduk ve de verdi de. Belli bir miktarda, çaresizlik içinde kulelere böyle bir zarar verdirdik. Bu tabii serpantinin en kötü halidir, bu da en temizidir. Biz bu serpantinlere yüzde 78 çinko içeren kaplama yaptık. Püskürtme ellis tabancalarla çok özel mazıllar yaparak, bütün bu tesisatı çinko kapladık. Gördüğünüz gibi, çinko uygulamasından sonra aynı serpantin tamamen kaplanmış durumda. Bu serpantinin derinliği 1 metredir, yani tamamen aralara girerek, tek tek üstten ve alttan çalışılarak, kaplama yapılmıştır.

Biz bu kulelerde yaklaşık 6 ay süren bir bakım çalışması yapmıştık. Gördüğünüz gibi, bütün bu damperlere, blaitlere kadar hepsi söküldü, hepsi bakıma girdi, tek tek bütün kuleyi elden geçirdik, yeniledik. Bu kulenin fiyatı 200 bin dolardı, çünkü her bir kule 13 parça, 3 gözden müteşekkil, dört ünite, herhalde 200 bin dolardan aşağı da kimse bunu yapmaz. İnanın, çok ciddi bir çalışmaydı.

Kuleleri sıfırladıktan sonra kulelere ne yaptık? Kulelerde artık kimyasal kullanmıyoruz, kimyasal olayını kaldırdık. Gördüğünüz gibi, sky wacth diye tabir edilen bu manyetik kireç çözücüden kullanmaya başladık, bunu Hollanda'dan temin ettik. Elektromanyetik alan yaratarak, kalsiyum karbonatın molekül yapısını bozuyor. Yaklaşık 2 gün kadar, 48 saat kadar bu bünyede kalabiliyor. 48 saat çalıştırmazsanız, suyu sirküle etmezseniz, tekrar bu yapı oluşuyor. Pompaların sirkülasyonu da bu yapıyı bozuyordu. Onun için daima pompaların basma hattına konuluyor bu manyetik alan ve buradan geçerken suyun içindeki mineralin etkisini bozuyorsunuz, cilaları yapışmaz hale getiriyorsunuz.

Demin de bahsettiğim gibi, blöf yarım parmak bir vanayla yapılmıştı, daha doğrusu firmanın bize teslimatı o şekildeydi. Biz bu blöfün kesitini büyüttük, çünkü yavaş blöfte çok ciddi sorunlar çıkıyor. Bu blöfe kondaktivite ölçme cihazı bağladık. Biz sudaki iletkenliği, kimyasal kullanırken, 1 500 mikrosimenste blöf yaparak ölçüyorduk. 4 bin mikrosimerste blöf yapacak hale getirdik. Bu uygulamada bir hatamız olmuştu. Kısacık bir alanda, korumasız alandan su aldığımızı fark ettik ve tesisatı gördüğünüz gibi, yukarıya çektik. Bu blöf hattını direkt 2 inç olarak yaptık ve otomatik vana koyduk, yani kondaktivite ölçeme cihazından alınan 4 bin mikrosimensi koyduğunuz zaman

çok hızlı blöf yapıyorsunuz ki, bu da daha yakından bir fotoğraf ve de burada gördüğünüz gibi, manyetik alan korumasından geçtikten sonra ki suyun kalitesidir. Kimyasal koruma yaptığımız halde, bu su simsiyah akıyordu.

Bu da, kulenin bu bakım sonrası çalışır halidir. Şu anda soğutma kulesinde 69 Fransız sertliğinde yeraltı suyu kullanılmaktadır ve hiçbir kimyasal kullanılmamaktadır. Tek kullandığımız kimyasal biosittir, o da lejyoner bakterisine karşı ve yosunlaşmaya karşı kullanılır

Kulenin eskisi gibi olmadığını biz de biliyoruz, ciğerleri ameliyat geçirmiş bir hasta insan gibi kabul edin ki, periyodik 6 ayda bir bakıma girip, ciğerlerinizi kontrol ediyoruz gibi düşünün.

TEKİN TEKEL: Ölçüm yapıldı mı? onu merak etmiştim.

ESER ÇİZER: Ölçüm şöyle oluyor: Bu bakımdan sonra bizim hiçbir problemimiz kalmadı, 2002-2003'te 38 dereceleri gördük ama hiçbir sıkıntı yaşamadık. 1999-2000'de o sıcaklarda çok ciddi sıkıntılar yaşamıştık, şimdi hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz.

Yine, soğutma kulemizden bir fotoğraf. Her bir kule saatte 400 kilovat enerji sarf ediyordu. Bunu biz frekanslı konvertörlü dönüşümlü hale getirdik. Sizin bir sorunuz vardı, "teknolojiyle ilgili gelişmeler yaptınız mı?" diye. Temmuzun 25'inde, 400 kilovat/saat harcarken, 260 kilovat/saate düşürdük.

Bakın, bu free coaling değil, aslında biz kışın free coaling'e dönüyoruz, yani kondelsel eoporötörü bağlayarak, çılıları devre dışı bırakıyoruz, dışa öyle soğutma yapıyoruz. Pistonlu diye tabir ettiğimiz çılıllar devrede, çünkü dış hava sıcaklığı 14 derece, tek kule çalışıyor 20 heartz'de, yani 2'şer kilovattan 2 tane motor, 1 kilovatlık bir motor, 5 kilovat/saat harcıyoruz.

Geçmişte bizim bu kademe eşanjörlerimizin hepsi böyle çıplaktı. 2001, 2002 sonrasında hepsini tek tek izole ettik. Görmüş olduğunuz gibi, fotoğraflarda, soğuk izolasyonla açık bir yer bırakılmamıştır.

Sabancı Center'in ısıtma sistemi, 2 milyon kilokalori/saatlik iki kazanla, 1 milyon kilocal/saatlik günlük sıcak su için takviye olarak yapılmış 3 kazandan meydana geliyor. Merkezi sistem de yine tamamen hepsini kapsar. 3 kademeli sistemdir. 14 ve 17 nci katlarda ara kademe vardır ve 30-35'te, iki kulede üçüncü kademeler vardır. Isıtma sistemi, klima cihazından havalandırmaya sıcak suyu sağladığı gibi, ona takviye olarak bu cam örneğindeki radyatörler ısıtma sistemleri için çalışmaktadır.

Bu eski teknoloji, mekanik kam sistemiydi. Bunu tamamen bir elektronik

beyin kumandası haline getirerek, âdeta bir frekans konvertörlü gibi, sinüs eğrisi çizdirerek, yani yüke ilave olarak çalışır hale getirdik. Bu da bize yaklaşık yılda yüzde 10'a yakın bir yakıt tasarrufu sağladı.

Kazanda yaşadığımız bir sıkıntı vardı. Kazan arka aynasında, resimde gördüğünüz gibi sanki böyle testereyle yarılmış gibi problemler gördük. Kaynakla doldurmayı denedik, fakat kaynakta çatlak oldu, mecburen bütün duman borularını değiştirmek zorunda kaldık; yani yaptığımız ciddi bakımlardan biri budur. Bütün duman borularını hiç risk almadan değiştirdik. Tabii, bunun sebebini aradık : biz 2 yıl kadar, 1,5 yıl kadar biz fueloil çalıştık, bakımsızlığın olduğunu anladık; yani baca drenajlarının temizlenmemesi, tıkalı olması. İkincisi de, kazanın arkasındaki davlumbazın sifonları ve bağlantıları yoktu, yani kazanı veren üretici firma bize hiçbir şey söylemediği için montaj zamanında, kör tapalı bırakmışlar, bundan dolayı kazanda arka aynada yırtılmalar olduğunu gördük.

Aynı şekilde kazandan bir fotoğraf. Kapaklarda müthiş bir ısınma oluyordu, çözüm olarak kapaklara cam yünü koyduk. Bu enerji tasarrufunda, iğne deliğini bile kapatır hale gelmiştik.

Oto-flamer sistemini tamamen bilgisayar kontrollü hale getirerek, müthiş bir ekonomi sağladık. İşte yine söylemiş olduğum, mekanik kam düzeni ve otomatik yakma sistemi düzeni: dur-kalkları iptal ediyor, kazan kapanmıyor, minimumda çalışıyor.

Bu fotoğraf enteresan bir fotoğraftır bakım temizlikten başlıyor gördüğünüz gibi; yani önce santralinizi temizleyeceksiniz, santralden sonra makinelerin içine gireceksiniz, bu çok önemli; yani sadece makine bakımıyla temizlik olmuyor.

Gördüğünüz gibi bizim 1990'larda, 1993'lerde yaptığımız montaj bu şekilde. Kolektörün branşmanları bile çıplak, vanalar çıplak ki, her vana çapının 5 ile 7'si kadar kayıp yapıyor, enerji olarak bir kayıp yapıyor, ısı kaybı oluşturuyor. Bunların hepsini izole ettik.

Binanın eski olması nedeniyle, bizim hiçbir pompamız frekans konvertörlü değildi. Ana dağıtım pompalarından başlayarak 4 yıllık program yaptık. Birinci ayakta, santralleri besleyen ısıtma ve soğutma pompalarını frekans konvertörlü kontrollü hale getirdik. Bunun ikinci aşaması, statik ısıtmaları frekans koventörlü kontrollü hale getirdik, oradaki vanalar herkesin müdahale edebildiği, kilitlemesi olmadığı ve reglajı yapılmayan vanalardı. Bunları reglajı yapılan, kilitlemesi olan termostatik vanalarla değiştirdik. Bu sene

800 tane radyatörü değiştirdik, önümüzdeki sene de 600'le tanesini değiştirerek, bu programı devreye alacağız.

Tabii, bu delta P ile birlikte, frekans konvertörüyle suyun debisini düşüreceğiz. Bunu düşürerek, frekans konvertörünü etkileyeceğiz ve direkt ana dağıtım kolektöründen dönüş kolektörüne bypass ederek, hattaki enerji kayıplarını önleyeceğiz. Bu aşama aşama, proje proje yapılıyor. İkinci aşaması hemen hemen yapıldı, bunun üçüncü aşaması da, ısı eşanjörlerindeki pirimer ve sekonder devredeki pompaların frekans konvertörü dönüşümü olacak. O zaman sizin sorunuza cevap oluyor, yani bütün pompalarımız, direkt sirkülasyon pompaları hariç bütün dağıtım pompaları, frekans konvertörlü olacak.

Bizim binamızda 6 bin vana var ve on-off yapmadığınız takdirde, vanalar bir zaman sonra kireç ve metal artıklarıyla çalışamaz hale geliyor. Bunun sebebini araştırdığımızda, partikül ağırlığında, suyun içinde metal partiküllü maddeler olduğunu tespit ettik ve kolektörler arasında 100 mikrona, ikinci kademede 50 mikrona düşerek, bir torba filtre uygulamasına geçtik, yüzer maddelerin hepsine filtre eklemeye başladık. Bakın, bu fotoğrafta, torba filtrenin üzerindeki metal kısım mıknatıslıdır, tesisatın içindeki yüzen metale bakın. Tabii, hiçbir zaman korozyonu önleyemiyorsunuz, bu bir gerçek. Korozyonu ancak minimize etmek zorundasınız, Korozyon olmayan tesisat, özellikle karbon çelik tesisatta mümkün değildir.

Bakın bu tesisattaki seviye swich'lerinin tanesi 1 000 dolardı, 10 tanesi 10 bin dolardı ve bunu biz kendi atölyemizde, kendi olanaklarımızla imal ettik. Gördüğünüz gibi, 9 bin dolar tasarruf yaptık, yani kendi kendine yetebilmesi lazım bir işletmecinin, o açıdan örnek gösteriyorum.

Yine, periyodik bakımlarla ilgili bir fotoğraf bu. Her kazan bakımında ölçme yapıyoruz. Bu cihaz kendimize ait ve kazan ayarlarının hepsini yapıyoruz. Mümkün olduğu kadar, hem çevre sağlığı açısından, çevre kirliliği açısından değerleri kontrol altında tutuyoruz. Kazan verimini mümkün olduğu kadar yüksek tutmanız lazım ve bunu da bir dengeye getirmeniz lazım. Bunu her ay kontrollerle sağlıyoruz.

Sabancı Center'da her iki kulede de frekans konvertörlü klima santralleri vardır, bildiğim kadarıyla Türkiye'deki ilk frekans konvertörlü klima cihazlarıdır. Sabit sıcaklıklı değişken bir debili sistemdir.

Yine, bizim santrallerimizden fotoğraflar. Klima santrallerinde biliyorsunuz, en önemli şey hijyen. Gördüğünüz gibi, bu fotoğraf 2000 yılında çekilmiştir, yani bu fotoğraf sizin için özel çekilip, getirtilmedi. Biz 10 senedir

çok ciddi şekilde bakım yapıyoruz ve ilk başlarda tecrübesiz olduğumuz zamanlarda inanılmaz kirlilikler olduğunu gördük ve araştırma yaparak sabunla yıkamak gerektiğini, basınçlı suyla yıkamak gerektiğini tespit ettik. Bu hem insan sağlığı açısından faydalı, hem de müthiş bir enerji tasarrufu sağlıyor. Tabii bir de, filtreler. Havalandırma filtresi kullanmak zorundasınız ve biz bu filtreleri 350 paskal basınçta değiştiriyoruz. Muhakkak değiştirmeniz lazım.

Binayı açtığımızda, yılda üç defa biz programladık: bir partisi makinenizde takılıyken, ikinci parti deponuzda bulunacak, üçüncü partiyi sipariş edeceksiniz dediler. Almanların bize verdiği terbiye buydu. Tabii, yıl içinde müthiş bir para tutuyor bu. Sakıp Bey' i ikna etmek için böyle bir fotoğraf çekmiştik, onun üzerin onay alıp, değiştirmiştik. Yılda üç defa filtre değiştiriyoruz.

Bu da, Sabancı Center'ın, geçen sene sökülmüş kanallarının fotoğrafları. Merkez şubenin sökülüp, hazine binası olarak yapılması sırasında değişen havalandırma kanallarının sökümü. Bu kanallar tam 10 yıllıktır. Filtrasyonun ne kadar önemli olduğunu, muhakkak kullanılması gerektiği ve insan sağlığı açısından da gerekli olduğunu göstermek açısından bunu koydum.

ZÜBEYDE EKEN: Bu temizliği yapan cihazlar da var, kiralanabiliyor falan.

ESER ÇİZER: 60 bin metre kanal var, o tür cihazlarla ancak ev tipi havalandırma kanallarını yaparsınız; o cihazlarla 45-50 metre yüksekliğinde bir şafttan çıkan havalandırma kanalını temizlemeniz mümkün değil.

ZÜBEYDE EKEN: Belki, dizayn sırasında bu tür şeyleri düşünmek lazım.

ESER ÇİZER: Vallahi, çok zor, bu tür yüksek binada, ben kanal temizliği yapılacağına inanmıyorum. İnternette ben çok karıştırdım bu tür firmalar hep villa havalandırması yapıyorlar. Kanalları söküyorlar, menfezleri söküyorlar, robotları sökerek temizlemeye çalışıyorlar, ama yüksek binada mümkün değil. Yüksek binada baştan tedbir alacaksınız.

ZÜBEYDE EKEN: Yani tabii ki, aldığınız tedbirle bu şekilde kalabiliyorsa.

ESER ÇİZER: Tamamen odur zaten. Bir miktar yüzeysel toz var ama o da çok önemli değil.

Bizim klima fan firmasının önerdiği, 260 derecede eriyen özel bir kauçuk gres vardı. Uçak sanayinde kullanılan, havacılıkta kullanılan, gidip Yeşilköy'den aldığımız, çok enteresan, -firma ismi vermeyeceğim- bir gres vardı

ve biz çok ciddi problemler yaşadık. Yedinci ayda aldığımız bir gresten, makinenin onuncu ayda parçalandığını gördüm. Bakın, söktüğümüz zaman gres bu şekildeydi, 260 derecede eriyen gres ve gresin haline bakın. Bakın, hiçbir gres yok, bilyeler yerlerde ve fan yatağını tamamen kesmiş, parçalamış.

Yine, havalandırma cihazlarıyla ilgili yaşadığımız bir problem: Bakın, soldaki orijinal rulman manşonu, sağdaki de yerli piyasanın manşonu. Soldaki 25 milyon liradır, sağdaki 5 milyon liradır. Benim teknik ekibimin bilerek veya bilmeyerek, yukarıdan gelen malzemeyi kabul edip, kullanmasıyla birlikte, tam 4 tane fan kaybettik. 6 bin Euro'ya 4 tane fan getirttik. Sadece 20 milyon lira tasarruf etmek için bu oldu.

Tesisatla ilgili yaşadığımız problemler, tabii kullanıcıların problemi oluyor. Bu tür binalarda özellikle tesisata atılan maddeler çok ciddi hasarlar yaratabiliyor, makineyi dağıtabilecek hale getiriyor.

Yeraltından çekilen tesisatın, özellikle polietilen boruların bir kum dolgu altında olması lazım ve kumun elenmiş olması lazım. Bakın sağ üst köşede bir taş vardır, bu taşı bulduktan sonra biz koyduk, tam oraya oturdu. Bu taşın polietilen boruyu ezmesiyle, polietilen boruyu çatlatıyor ve suyun basıncıyla, âdeta kumlama yaparak polietileni aşındırıyor. Bakın, öteki boruyu deldiriyor. 1 metre aşağıdaki bu tesisat, eğimli arazi, 20 santim üzerinde beton var, 10 santim asfalt var, biz 3 bin ton suyu 4. Levent'ten denize akıttık, hiç haberimiz olmadı.

Yine kullanma suyunda yaşadığımız bir sıkıntı: İSKİ'nin suyu ciddi şekilde koreze bir su. Tabii, bu etkiden dolayı müthiş kireçlenmeyle birlikte, müthiş bir metal kokması, metal yığılmaları oluyor ve depozit altı korozyon denilen bir sıkıntıyı yaşıyoruz. Çözüm olarak, kimyasal dozajlama yapıyoruz, ama kesemiyoruz ve gördüğünüz gibi, şu andaki tesisatımız ne halde. "1990'larda yüksek kükürt oranlı malzeme geldi, onlardan dolayı da etkili olmuş olabilir" diyorlar, ama tam sebebini bilemiyoruz ve çok ciddi problem yaşıyoruz.

SALONDAN: Hangileri bu?

ESER ÇİZER: Kullanma suyu. Yine kullanma suyunda kireç sürekli problem yaratıyor bize, fakat yedek parçamız olduğu için, bakıma girerek, çok çabuk toplayarak, sistemi devreye alabiliyoruz.

Su depolarıyla ilgili: bizim 1 500 tonluk 4 gözlü bir depomuz var, yani her bir göz 375 ton. Peyderpey iki yılda bir girip, depo temizliği yapıyoruz. Depo temizliği çok önemli. Depo analizlerinde yüksek oranda demire rastla-

yınca böyle bir tedbire girdik ve depoya girdiğimizde yatay çatlakları gördük. Bu donatının suyla teması ve korozyon olması demektir, donatının korozyon olması, da betonun patlaması demektir. Ondan dolayı bu depoların hepsi tamamen kırılıp, epoksi kaplama yapıldı.

Springler sistemiyle ilgili, yangın sistemiyle ilgili vereceğim bilgi şöyle: Bizim yangın sistemimiz Alman fadües borularına göre yapılmıştır. 10 bin tane springler sistemimiz, ıslak yangın sistemi ve kuru yangın sistemi vardır. Springler sisteminde 10 bin tane kafa bulunmaktadır ve bütün binayı sarar. Birkaç yer hariç ki, size onlarla ilgili de bilgi vereceğim. Bunu takviye eden 5 bin tane duman detektörü vardır. Bütün katlarımızda yangın dolapları mevcuttur. Tabii, dış çevrede yangın hibapları da var. Bir de, kuru yangın sistemimiz vardır. Almanların fadües'teki kuru yangın sisteminde pompalar yoktu. İtfaiyenin yukarıya kadar su basma gücündeki pompası olmadığı için biz kademeli pompa koymak zorunda kalmıştık. Fakat hocanın önerisiyle, itfaiyeyi bekleyeceğimize şunu yaptık: gördüğünüz gibi, şurada yeşil olarak gözüküyor, bu direkt itfaiyeydi, yani boş bir tesisattı, itfaiye tankeriyle geliyor, suyu basıyor, basınçlandırıyor, yukarı çıkıyordu. İtfaiye hatlarından biri depoya gelirken, diğer hattını buradan besleme yaptık. Bu işleri hep kendi ekibime yaptım, hiç dışarıya vermedim. Nasıl oldu? İsterseniz, kendi suyunuzu yukarıya, hangi zona basarsanız basıyorsunuz, isterseniz itfaiyeyi direkt yukarı basıyorsunuz, isterseniz itfaiyeyi deponuza çekiyorsunuz, kendiniz basınçlandırıyorsunuz, yani böyle üçüncü alternatifi çok amaçlı hale getirdik. Biz bu çalışmayı yaparken kuru yangın sisteminde, 300 Paund'luk vanaların yukarıya, 14 ve üstüne monte edildiğini, 150 Paund'luk vanaların da aşağıya monte edildiğini gördük, böyle enteresan bir olayla karşılaştık. Tabii, bütün katlardaki vanalar söküldü, tekrar 300 Paund'luklar aşağıya, 150 Paund'luklar yukarıya alınmıştı.

Binamızda iki yangın yaşadık. Bu iki yangında da ne yazık ki, springler yoktu, sadece duman detektörü vardı. Birinci yangının sebebi, 1995 yılında Akbank jeneratör odasından çıkmıştı. Bildiğiniz gibi, bu tür tesisatlarda, duvar geçişlerinde kovan tabir ettiğimiz, İngilizce'si "sliw" olan bir parça konulur ve bu parça duvardan uzun yapılır ve ağızları kapatılır genelde. Bakın, doğrusu şudur: Şu sağda görmüş olduğunuz, duvara gömülü boru parçası, izolasyon çapının kalınlığında, egzoz borusu içinden geçiyor ve ağzı sacla kapatılmış ki, duvardaki izolasyon bu sacın altına giriyordu. Burada gördüğünüz gibi, sac duvara yapışık durumda, yani izolasyon gelmiş, izoleyi de burada bitirmişler, egzoz izolasyonunu, ses izolasyonunu getirip, yapıştır-

mışlar. Ses izolasyonunda bl clas, şu yumurta kabı gibi olan malzemelerden ki,anafor yanan malzemeydi ve biz bütün burayı yaptık. Otomatikman holdingin izolasyonunu söktük, perfore delikle sacla kapattık. Gördüğünüz gibi, söktüğümüz yerlerdeki uygulama da bu şekildedir. Burada da sac yok. Uygulama doğru, ama sac koymamışlar.

İkinci yangının çıkış sebebi de, tam bilinmemekle birlikte, sıcak kapalı sobaya havlu konulması. Tabii, bunu ispatlayamıyoruz, kül olarak aradık, bulamadık.

Tabii, "bir yangında niye bu hale geldi?" diyeceksiniz, saunanın bu hale gelmesinde sebep, bizim 20 dakika geç müdahale etmemiz. Niye 20 dakika geç müdahale ettik? Çünkü, 20 noktadan alarm aldık. Buradan çıkan yangının dumanı, gördüğünüz gibi, şu havalandırma şaftıdır ve burada yangın damperi vardır. Yangın damperinin üstünde, kimse gidip bakmadığı için, inşaatçı da açık bırakıyor, baca gibi âdeta, buradan yayılan duman şafta giriyor, dördüncü bodruma, beşinci bodruma, bütün teknik santraller ve yakıt tanklarına duman, yangın diye ihbar alıyorsunuz. Tabii, ilk yapılan şey, fueloil tanklarına koşuşturmak oluyor. Biz buraya tam 20 dakikada geçtik. Onun üzerine karar aldık, bütün binada ne kadar delik varsa kapattık. Sadece bodrumlarda 640 tane delik kapattık. Bakın, geçen gün G-Mall'da yangın oldu, dışarıda meydana gelen yangında 7 tane sinema da duman oldu, aynı problem orada da var.

Tabii, yangınla birlikte, yangın sistemi senaryosu gereği, bizim havalandırma cihazları otomatikman devreye girdi. Bizim santrallerimizin bir özelliği de, egzoz fanlarımız yangın fanı konumuna geçer. Gördüğünüz gibi, motorlar bir kutu içindedir ve direkt ayrı bir soğutması vardır. Yangın sonrası bakımda fanın gördüğü hasarı görüyorsunuz ki, yanmaz özel bezlerdir titreşim yutucular, onlarda bile ufak tefek yanıklar vardır, 250-300 derecelik bir ısıyı geçirdi.

Yine, yangın sistemiyle ilgili bir çalışmamız: Bizim yangın sistemi fadües normuyla olduğu için, fadües normunda, uygulamada genleşme tankları vardır; yani genleşme tanklarını gördüğünüz gibi, belli bir kısma kadar basınçlı hava vardır, altında su vardır. Bu da, ne içindir? jeneratör çalışmayıp, devreye girmediği zaman, pompalarımızın hepsi elektrikli olduğu için ve çalışmadığında, dizel jeneratörünüzün karşılığını bununla çözüyorsunuz. Sonuçta belli bir basınca kadar rahatlıkla besleyebiliyor ki, biz garajda yaptığımız testlerde, teknozları patlattığımızda 20-25 dakika yangın pompasının devreye girmediğini, sistemi beslediğini gördük.

SALONDAN: Bu yangın sırasında elektrik motoru olduğu için ve elektrik enerjisi de kesilmek zorunda bırakıldığı için, pompalar devreye giremedi.

ESER ÇİZER: Ama bakın, genleşme tankı gibi, basınçlı hava var; yani onun görevini bu yapıyor.

SALONDAN: Tankın hacmi ne kadar?

ESER ÇİZER: 45 ton. Hem atmosferik tanklarımız var, yangın dolapları, hem de basınçlı tanklarımız var. Tankın içindeki uygulamaya bakın içine girip bakmadığınız takdirde, epoksi kaplamanın kabardığını, altına su aldığını ve şiştiğini görüyorsunuz; yani bunun içine girmezseniz, 10 sene sizi bırakacak demektir. Bütün bunları, biz hepsine, normlara uygun olmak kaydıyla, çok özel kaplama yaptırdık. Bu da, aynı tankın kaplanmış halidir. Atmosferik tankların ve basınçlı tankların hepsini sıfırladık.

İşletmede yapılan enerji tasarruflarıyla ilgili, binada yaptığımız istatistiksel çalışmalarla ilgili bilgi vermek istiyorum: Tabii, böyle bir binada, böyle bir atölyeniz olması lazım. Gördüğünüz gibi, kalibrasyon bölümüne kadar her şeyimiz var bizim, yani kendi kendimize yetebilecek endüstride görülebilecek birtakım şeyleri görebiliyorsunuz. Atölyemizden fotoğraflar ki, böyle bir işletmenin teknik personelinin yaşacağı sahanın da böyle olması lazım. Mutfağı olması lazım, duşu olması lazım, her türlü imkânın elinin altında olması lazım ki, ben Hilton'da klima santralinin arkasında, bir tane lambanın altında oturup çalışan teknisyenler biliyorum.

Böyle yüksek bir binada, bildiğiniz gibi yatay-dikey dalgalar var; yani belli bir zaman içinde depremi alıyorsunuz, ama geçen 7-8 saniye içinde büyük dalga geliyor, yatay dalga geliyor ve binayı indiriyor, kaçma şansınız yok. O tür cihazlar 20 bin dolarlık cihazlardı. " Biz sistemlerde tedbir alalım, binayı boşaltamayacağız, insanlar binada kalacak, ne yapalım?" dedik. Mesela, asansörleri, çok hızlı bir şekilde, en yakın katta durdurup, kapılarını açtırtalım, çünkü depremlerde yaşanan problemlerde, karşı ağırlıklı kabinin sarsıntı sırasında birbiriyle çarpıştığını duyduk. Asansörlerin hemen kapılarını açmasını sağlayalım dedik. Bizim giriş-çıkışlarda turnikelerimiz var, turnikeler off olsun, garaj kapıları açılsın, doğalgaz otomatik kapansın, elektrik kesilsin, jeneratör devreye girmesin dedik ve böyle bir sistem kurduk ve altyapısını hazırladık. Bu sistem, benim söylediğim bu senaryoyu iki kademeli aşamada yapıyor; birinci kademede 50 gravitede sadece asansörleri indiriyor, turnikeleri açıyor, garajı açıyor ve anons yapıyor, yani "ikinci bir talimata kadar lütfen herkes yerinde kalsın" diye bir anons yapıyor. 150 gravitede ise enerjiyi kesiyor, jeneratörün devreye girmesini önlüyor.

Hareketli olabilecek, sabitlenecek bütün ekipmanları sabitledik. Tanklar, kazanlar, aklınıza gelecek, klima cihazları, trafolar, hepsini binaya sabitlendi. O zaman şöyle düşündük: Hareket binayla olacaksa, gezmesin dedik, binayla hareket etsin. Gördüğünüz gibi, trafoları da, çektirmelerle zemine sabitledik. Bakın, günlük yakıt tankımızda mecburen ayaklardan sabitlemek durumunda kaldık, arkadan hepsini fleksibl bağlantılı yaptık. Mesela, jeneratörler için bir öneri istediğimizde, deprem sonrasında kimse bize bir şey diyemedi 4-5 senedir üzerinde. Dizaynı bize aittir ve şu anda da çok güzel kullanıyoruz, hiçbir problemimiz yok. X ve y koordinatlarında, yatay yüklerde kesinlikle bir problem yaşamıyoruz.

Orada Akbank'ın bilgi işlem merkezi var Türkiye çapında ve uluslararası çapta çok büyük bir handikaptı bu. Amerika'dan yüzer yastıklar getirdik, onar dört noktalı, bilyeli, çok büyük yastıklar. Zemin hareket etse bile, üstündeki ünite deprem sırasında hiç kıpırdamıyor. Bütün server'lar, bütün monitörler, bilgi işlem merkezinde deprem kuşaklarıyla bağlandı.

Binada enerjiyle ilgili özet bir bilgi vereceğim: Kriz öncesinde biz bir çalışma yaptık, "enerji tasarrufuyla ilgili ne gibi çalışma yapabiliriz?" gibi bir düşünce içerisine girdik ve dedik ki "bizim hedefimiz elektrik" Elektrikte yaptığımız çalışmada gördüğünüz gibi, büyük pastanın payın havalandırma, ısıtma ve soğutma olduğunu görüyoruz. Bu 16 milyon 400 bin, yaklaşık 16 milyon küsur kilovat/saat 1999 yılının tüketimiydi. Çok ciddi çalışmalar yaptık, o çalışmalarla ilgili grafiklerimiz burada. Şu 2002'nin, şu yeşil grafik aslında en düşük grafiktir. Kriz sonrası 2,5 milyon kilovat/saatlik bir tasarruf sağladık. Ama 2003'te ve 2004'te yükselme oldu. Niye yükselme oldu? Sabancı Telekom Şirketi kuruldu ve Sabancı Telekom Şirketi bir bilgi işlem merkezi yaptı. Bilgi İşlem Merkezinin sadece bilgisayarlarının, sistemin, server'ların çektiği enerji 80 kilovat/saat; yani, bunu 24 saat ve 365 günle çarptığımızda, bize ilave yük olarak 600 bin kilovat/saat gibi enerji getirdi. Tabii, bu tür büyümeler var. Şube binamız hazine oldu, 30 kişi çalışırken 100 kişi oldu. Akbank kulede VIP katlarımız vardı, o VIP katları, 4 kişinin yaşadığı kattı, bir anda 30-40 kişi yaşamaya başladı. Binada büyümelerle grafiksel artışlar oldu. 1999 yılı sonrası düşüş ve bu 2002 yılı sonrası bir artışımız ki 2004'te 14 milyon 500 bin kilovat/saatle bitireceğiz. Bunu nasıl aşağıya çekeceğiz? Frekans konvertörü uygulamalarıyla, projemizi tamamlayacağız ve refrofit olayını gerçekleştirebilirsek, tahmin ediyorum, 13,5'lere tekrar düşeceğiz.

Bir de, binada kriz sonrası mesai başladı, 11'lere, 12'lere kadara soğutma grupları çalıştırıyoruz. Bakın, 2002-2003 arasındaki farklar, toplam mesailer,

Akbank ve holding mesai saatleri ve 2003 ile 2002 arasındaki saat farkı 5 264 saat. Şöyle düşünün: İki firmanın bir saatte çalıştığını, biz iki firma saat olarak alıyoruz. Bir saatlik makine saati değil, çünkü çalışma saati olarak, aynı saatte farklı iki firma çalışıyor, farklı makine çalıştırıyorsunuz, ondan dolayı biz bu çalışmayı aldık ve 2002'yle 2003 arasındaki hatırladığım kadarıyla, 597 803 kilovat/saatlik bir tüketim artışı var. Tabii, yüzde 100'ü bundan değil, binanın yüklenmesiyle ilgili gene artışlar da var. Tabii, bu artışın enerji tasarrufuyla ilgili çalışma yaparken bu çalışmayla birlikte, artışın da sebebini aramak zorundasınız.

Doğalgazımızda rekora gidiyoruz, şöyle rekora gidiyoruz: Gördüğünüz gibi, iki grafiğimiz var. 1996'da başlayan doğalgaz ki, 1 katsayısıyla çarpılıyordu, 2002'nin Şubatında 1,35 katsayısıyla çarpılmaya başladı. Nedense bilemiyoruz ve eğri bir anda buradan buraya çıktı. Biz de, yüzde 35'le yüzde 38 arasında bir değişme vardı. Biz de aynı aylarda, geçmiş yıllarda, çünkü bir istatistiksel çalışma yapamıyorsunuz, bir an böyle bir artış olunca. Biz dedik ki, aynı şekilde iki eğri yapalım. Nasıl yapalım? Geriye gidelim, geriye doğru aynı katsayıyla gidelim ve aynı şekilde 1 katsayısıyla gidelim dedik. Eğer 1 katsayısıyla gitmiş olsaydık, 704 605 kilovat/saatten 420 358 kilovat/saate döndüğümüzü görüyoruz; eğer 1,38'le çarparsak, İGDAŞ'ın kabul ettiği gibi, 963 binlerden 576 binlere düşüyoruz; inanılmaz derecede tasarruf sağladık.

Suyla ilgili 10 yıllık çalışmalarımız bunlar. Ay bazında, istatistiksel çalışmalar. Tabii, suda da gördüğünüz gibi, 1998 sonrası bir düşüş var, suda da çok ciddi tasarruf çalışmaları yaptık, ama su da enerjiyle paralel bir şekilde, özellikle soğutma kulelerinde artış gösteriyor.

Bu tabloda, gördüğünüz gibi, yıllık enerji tüketimimiz, yıllara bağlı olarak, yıllık yakıt tüketimimizle toplam enerji tüketimimiz 1999'da 211,5 kilovat/saat metrekareyken yakıt ve enerji tüketimini 2002'de 173,2 kilovat/saat metrekare/yıla düşürdük, 2003 yılında 178,28'e çıktı.

Sabancı Center'ın diğer binalardaki farkı nedir? Bakın, bu grafik, Avrupa Birliğinin 2006 yılında uygulayacağı bir grafiktir. Daha şu anda uygulanmadı, örnek olarak elime geçti. Alman Enerji Enstitüsüyle, işte bu WU denilen iki enstitü var, iki tane farklı grafik var. Bunu Türkiye'de buzdolaplarının üzerinde görmüşsünüzdür ve bu 2006 yılında Avrupa Birliğinde uygulanacak bir tablo. Her binanın bir tablosu olacak, gelip, kontrol edecekler, F'in altındaysanız size birtakım yaptırımlar uygulayacaklar, üstündeyseniz geçer not alacaksınız. Sabancı Center'ın bulunduğu yer de burası.

WU Enstitüsüne müracaat ettik, Almanya'da çalışan bir arkadaşım vasıtasıyla, bütün dorıelerimizi gönderdik, dedik ki "böyle bir şeyimiz var, biz size çalışmalarımızı göndersek, bize Türkiye olarak bunu verip, bize gönderebilir misiniz, böyle bir tabloyu biz binamıza asabilir miyiz?" diye gönderdik, hâlâ bekliyoruz;

ERGÜN KAPTAN: Bayağı başlara dönersek, dedinizki, "biz senelerce kimyasal maddeyle giderdik, bütün binamızı da kimyasal maddeyle mahvettik"

ESER ÇİZER: Soğutma kulesiyle.

ERGÜN KAPTAN: Pompalar diyorsunuz, vanalar diyorsunuz.

ESER ÇİZER: Bakın, farklı iki konu var. Soğutma kulesinde kimyasalla başarılı olamadık. Diğer sistemlerde kimyasal koruma, kullanma suyunu kullanmadık. Klor dozajlaması yapıyorduk ve suyu yumuşatıyorduk. Biz suyu yumuşatarak korezin etkisini artırıyorduk ve sıcak suda da zaten korezin etkisi artıyor. Delinmeler başladıktan sonra, kimyasal kullanmaya başladık, bir film tabakası oluştuğu halde, depozitlerin kopmasını önlemeye çalışıyoruz; yani pompaların hasarının onunla ilgisi yok.

ERGÜN KAPTAN: "Cihaz taktık" dediniz, o taktığınız cihaz manyetik cihaz mı?

ESER ÇİZER: Elektromanyetik cihaz.

ERGÜN KAPTAN: O zaman şu anda, ondan sonraki kısımlarda hâlâ korozyonlar var. Bu gayet doğaldır.

ESER ÇİZER-: Elektromanyetik cihazlarımız, sadece bizim soğutma kulesinin sprey pompalarında. Bizim kulelerimiz kapalı tip, yani normal soğutma kulesi suyunu n elektromanyetikli korumasını yapıyoruz. Bina içindeki sistemlerle hiçbir ilgisi yok. Kondensel devresi kapalı devredir, çılırın kondenseliyle soğutma kulesi devresi arasında dolaşan kapalı devredir. Kimyasal koruma altındadır, konserve edilmiştir, orada hiçbir problem de yoktur.

ERGÜN KAPTAN: Anladım da, onda da kimyasal kullanmanıza gerek yok ki, aynı sistemi oraya da kurabilirsiniz.

Ben size bir şey söylemek istiyorum: O elektromanyetik olan cihazlar, ister istemez kireçlenmeyi hallediyor ama elektrik akımı nedir? Artı-eksi kutuplardandır. Tesisat da, belirli bir süre suyun içindeki demiri negatif kutup tarafından geçerken tutar ve dolgunluğa eriştirir. Kireçlenme hallolur ama bir müddet sonra suyun içindeki demir gelişmeye başlar ve sizin tesisatınız ko-

rozyona devam eder. Onun tabii manyetik olanları var ki, siz Sabancı Grubundasınız, Ak Çimentoda da bu oldukça büyük miktarda var, fakat ben de Sabancı Grubuyla senelerce çalıştım, maalesef değişik firmalardaki arkadaşlar, "aman, yukarıdan bize aldırmazlar, ettirmezler" diyerekten kullanmıyorlar ve de bu tür olaylar ortaya çıkıyor.

ESER ÇİZER: Şöyle açıklayayım: Burada iki farklı konu var. Biri, soğutma kulesindeki bizim sıkıntımız, soğutma kulesindeki kullanma suyu, soğutma kulesi suyunun serpantin kirecini engellemekte ve yılda biz 15 bin dolar para harcıyorduk.

ERGÜN KAPTAN: Tabii, gerek yok.

ESER ÇİZER: Tam da netice alamadık, randıman alamadık. Bu cihazları ben 4 yıldır kullanıyorum, Hollanda'dan getirdim; ama şunu söyleyebilirim: Her soğutma kulesinde bu neticeyi alamadım. Bakın, size şöyle söyleyeyim: ilk test için taktığımızda 1 hafta test ettik, 1 hafta içinde müthiş şekilde panda dökülme oldu, yani gövde içindeki bütün kireçler döküldü ve pırıl pırıl bir su haline geldi. Ben 4 senedir bu cihazı kullanıyorum.

ERGÜN KAPTAN: Olması gereken o.

ESER ÇİZER: Ben soğutma kulemde kullandığım suyun sertliğini söyleyeyim size? 69 Fransız, şu anda kuyu suyu kullanıyorum; yani başka binalarda su yumuşatılırken, ben kuyu suyu kullanıyorum ve bu sene yeraltından 17 bin ton su çektim. 17 bin ton yeraltı suyunu, 69 Fransız sertliğindeki suyu şu anda bu kulede kullanıyorum.

ERGÜN KAPTAN: Tamam, cihazın gerçekten faydası var da, ben de o işlerle uğraşıyorum.

ESER ÇİZER: Ben hiçbir korozyon etkisi görmedim. 4 yıldır 24 saat çalışan kulede paslanma göremezsiniz. Neden? Kalsiyum karbonat çok özel bir film tabakası kaplıyor bu cihaz ve bu kalsiyum karbonat tabakası hiçbir zaman büyümüyor, yüzeysel bir kaplama yapıyor ve bu kaplama koruma yapıyor.

ERGÜN KAPTAN: Demin ondan da bahsettiniz, "enerjide bir düşüş var, kullanımda düşüş var" dediniz. Kireç tabakasının yok olmasından dolayı ısı transferi kolaylaşıyor.

ESER ÇİZER: Farklı konular. Soğutma kulesinin, yani 1990 yılında Center'a gelen soğutma kulesiyle şimdi soğutma kulesinin aynı olmadığını kabul ediyorum; ama ben eğer 32 derece hesaplanmış, Sabancı Center'da 38

derecede, sadece iki tane turboyla, küçükleri bile devreye almadan yaşayabiliyorsam, benim için problem bitmiştir.

ERGÜN KAPTAN: Tamam.

ESER ÇİZER: Onu demek istiyorum.

ERGÜN KAPTAN: Ama işte zamanında bu mevzular pek bilinmiyordu veya dikkate alınmıyordu.

ESER ÇİZER: Kimse bilmiyordu. Suyu analiz etmeden, polimerik silikat kullandım ve silikat 31 PPM'miş, Yakacık suyunun silikatı o kadar yüksekmiş ki, cam gibiydi, hiçbir şey, biz kimyasalla çözemedik.

ESER ÇİZER: Bir kere benim müthiş bir tasarrufum var. Ben bu cihazlara 5 bin dolar verdim, 4 senede 60 bin dolar tasarruf ettim. Hiç umurumda bile değil, atarım bunu, gidip bir 5 bin dolar daha veririm, alırım; yani benim için tasarruf çok önemli. Bir de, sistemin çalışması önemli. Eğer ben bir kulede kimyasal koruma yaparken, eğer her ay o kuleyi açıp da, içinde hâlâ kireç temizliyorsam, eğer lozulları temizliyorsam, benim için kimyasal koruma koruma değildir. Ben kulenin içinde girmiyorum. 6 ayda içinde bir giriyorum, hiç önemli değil. Benim için önemli olan o, kimyasaldan tasarruf ediyorum ve zamandan tasarruf ediyorum, benim verimim çok yüksek oldu.

ERGÜN KAPTAN: Peki, sizin cihazlarınız, saatlik kaç ton debi kadar iş görüyor?

ESER ÇİZER: Biz Hollanda'yla konuştuk, pompa debilerimizi verdik, yani şimdi "pompa debiniz ne kadar?" derseniz, şu anda hatırlamıyorum. 4 yıl önce Polonya'dan Türkiye'ye geldiler temas sırasındasındayken Türkiye'de bir distribütör de oluştu. Hepsi kendileri seçtiler buraya, gelip baktılar ve cihazları kendileri seçtiler. Ama şu anda "kaç metreküpü geçiyor?" derseniz, ben de hatırlayamıyorum.

ERGÜN KAPTAN: Bunun ufak debi için olanlarından tutun, 150 ton/saate kadar olanları var. Ama bir şey dediğim gibi, elektromanyetik olanlar, tabii manyetik olanlara nazaran belirli bir süre sonra problem çıkarıyorlar.

ESER ÇİZER: Bakın, bir kule düşünün, altında bir su havuzu var, suyu alıyorsunuz, pompayla basıyorsunuz, serpantinin üzerine döküyorsunuz, altına havayı veriyorsunuz, yine o havuza topluyorsunuz. Bu sirkülasyonda biz kullandık. Sistemle hiçbir ilgisi yok, kapalı devre; yani bizim sistemimiz tamamen...

ERGÜN KAPTAN: Kapalı devre kullanmak daha avantajlı.

ESER ÇİZER: Tabii, orada kullandık.

ERGÜN KAPTAN: Cihazın içinden geçen su birden fazla geçtiği zaman, çok daha faydalı oluyor.

KUBİLAY AYDIN: Yumuşak salmastra, mekanik salmastra dönüşümünü kaç pompa üzerinden elediğinizi öğrenmek istiyorum.

İkincisi; bunun bütçelenmesini yaparken, nasıl geri döneceğini hesapladınız? Su tüketimini mi, yoksa enerji tasarrufunu mu, başka bir şeklini nasıl hesaplandınız?

ESER ÇİZER: İşletme kolaylığı açısından, temel oydu. Yaklaşık 17-18 pompa kadar. Tamamen işletme açısındandır. Tabii sürekli su kaybımız oluyor, özellikle soğutma sistemlerinde 24 saat sirkülasyon yapmak zorundayız ve bu su kayıplarıyla sürekli su besliyorsunuz ve bu düşmeyle oransal kimyasal dozajla yapıyorsunuz. Ama gerçekten yılda ne kadar su sarf edildi bilmiyorum. Ama şu bakımdan, işletme açısından elimizi sürmüyoruz artık, su beslemiyoruz. Bakım için su boşaltmadıkça, kimyasal dozajlaması yapmıyoruz.

KUBİLAY AYDIN: Burada resimleri görürken, iş güvenliğiyle ilgili belki de bir sıkıntı yaşanabileceğini hissettim. Şöyle ki: Özellikle hareketli ekipmanlara müdahalede ya da çalışan arkadaşların eldiven, gözlük kullanmadığını gördüm. Orada su tankının hemen yanında iskele vardı, o iskelenin de hiçbir şekilde standartlara uygun olmadığını ve düşme riskinin çok yüksek olduğunu gördüm.

ESER ÇİZER: Bizdeki bütün uyarı levhalarımız burada. Artı, bizim topu topu 8 mekanik teknisyenimiz var, başka kimse müdahale etmiyor. Pompa söküldüğü zaman vana açık, vana kapalı diye ikaz levhaları üzerinde dikkat etmiş olmanız lazım ve bütün o tür şeylerin hepsine, iş güvenliğine dikkat ediyoruz; yani kaynak yapılırken, bizim kaynakçı ceketimiz de vardır, hatta tozluklara kadar her türlü malzememiz vardır. Taşlama yaparken taşlama gözlüğü kullanıyoruz. Şimdiye kadar hiçbir iş kazası olmamıştır. İskele diyorsanız, haklı olabilirsiniz, çünkü iskeleyi taşeron kullanıyordu, taşeronu da ikaz ettik.

ŞEVKET BEYOĞLU: Tesisatta epoksi boyayla koruma yaptığınızı söylediniz. Bunu nasıl uyguladığınızı biraz anlatır mısınız?

ESER ÇİZER: Firma ismi vermeyeyim ama uluslararası bir firmanın seçtiği bir kimyasal. Şöyle yapıldı: Bu çatlakların hepsi tek tek açıldı, bütün donatılar çıkartıldı. Eğer donatılarda korozyon varsa, bunlara epoksi kapla-

mu yapıldı. Epoksi kaplama yapıldıktan sonra, tekrar bunlar kapatıldı. Gövde üzerinde, eğer dış gövdede çatlak varsa, pozitif basınçlı olduğu için, dışarıdan içeriye su girmemesi için, çatlaklara epoksi enjeksiyonu yapıldı. Bütün bu gördüğünüz çatlakların üzeri kaplandı ve boşluklara da poliüretan enjeksiyonu yapıldı.

ŞEVKET BEYOĞLU: Su deposunu mu anlatıyorsunuz?

ESER ÇİZER: Su deposunu söylüyorum.

ŞEVKET BEYOĞLU: Ben vana ve boru aksamı üzerine yaptığınızı söylüyorum.

ESER ÇİZER: Boru üzerinde antipas boya vardı.

ŞEVKET BEYOĞLU: Yani bir kumlama yapma...

ESER ÇİZER: Mümkün değil, çanak fırçayla, yani avuç içi çanak fırçalarla, tel fırçalarla temizleyerek yaptık; yani kumlama yapmak mümkün değil.

TEKİN TEKEL: Üstadım, şunu merak ettim: Sistemle ilgili olarak, manuel mi çalışıyor ki, manuel'in ötesinde olduğunu biliyoruz.

ESER ÇİZER: Bina otomasyonu sistemi var.

TEKİN TEKEL: PLC sistemi mi? Onu merak ettim.

İkincisi; bakım sistemi, yani siz orada modifikasyonlar, yenilemeler falan yaptığınızı izah ediyorsunuz, ama sistemdeki bakım olayında normal bir klasik bakım sistemi mi uyguluyorsunuz; yoksa, koruyucu bakım sistemi uygulaması var mı? Bana göre, koruyucu bakım sistemi uygulanması şu anda bu noktada görülmüyor, çünkü birkaç örnek verdiniz. Koruyucu bakım sistemine neden geçmiyorsunuz?

ESER ÇİZER: Size şöyle söyleyeyim: Bina 12 yıllık bir bina, biz de bu işletmeyi öğrendik, yani bizim sağımızda, solumuzda hiçbir bina yoktu, örnek alabileceğimiz, görebileceğimiz, ders alabileceğimiz hiçbir bina yoktu. Siz istediğiniz kadar koruyucu bir bakım yapın, bu problemlerin hepsini yaşarsınız. Pompanız kireçten dolayı dağılabilir, tesisatınız, kullanma suyunuz kireçlenebilir. Nelere periyodik bakım yapıyorsunuz? Kazana periyodik bakım yapıyorsunuz, çılırlara, jeneratörlere, asansörleri veya klima cihazları, hepsi koruyucu periyodik bakım yapılmaktadır. Size fotoğrafları gösterdim, bu klima santralleri 12 yıllık klima santralleridir. Eğer binaya gelirseniz, zevkle gösterebilirim. Dört dörtlük olmak mümkün değil. Niye dört dörtlük olamıyorsunuz? Biz iyiyiz diyoruz, kötünün en iyisi, öyle söyleyeyim, çünkü

benim çok ciddi bakım yapmam için 10 tane daha teknisyenim olması lazım ve o 10 teknisyenin işinin koruyucu bakım olması lazım. Ama biz elimizden geldiği kadar en iyisini yapmaya çalışıyoruz ve diyebilirim ki, rakiplerimiz içinde en iyisiyiz. Ben bütün binaları dolaştım, yani merakım nedeniyle dolaştım. Belki, bize bir rakip olabilecek, bizim üniversite var.

TEKİN TEKEL: Affınıza sığınıyorum, ben eleştiri mahiyetinde konuşmadım. Ben rakip de değilim, ben bürokrasiden gelen bir insanım.

ESER ÇİZER: Yanlış anlamayın lütfen.

TEKİN TEKEL: Benim çalıştığım iki büyük kuruluş bu manyetik cihazları kullandık ve iyi sonuçlar aldık; ama ihmal etmemek gerekiyor, bazı yerlerde de dezavantajlarını biz tespit ettik; çünkü Türkiye'ye gelmediği zaman biz bunu kullandık.

ESER ÇİZER: Biz dağılmadan önce değiştiriyoruz. Bakın, bütün rulmanları değiştirdik, saatlerine göre değiştirdik. O problem, 260 derecede erimesi gereken yağ 20 derecede erimiştir. Bu yağ, uçaklarda kullanılan yağdır ve biz bu numuneyi gönderdik, bize gönderdikleri cevap, "biz 5 litrelik teneke suyu gönderin, öyle analiz edelim" İki tane su analiz cihazını gönderdim. Gördünüz rulmandaki problemi, rulmanın bilyesini sarmamıştı, yağ eriyip, aktı. Akınca, yedinci ayda aldığımız gresi, sekizinci ayda makineye bakım yapıyoruz, periyodik bakım yapılıyor, onuncu ayda makine dağıldı. Bunun hepsi kayıtlarda var ve döndük firmaya söyledik, kaçtılar. Uçaklarda kullanıyorlar, biz bu yağı Yeşilköy'den aldık, "euroshel" diye bir yağ, 260 derecede erime derecesi var. Onun bakımla bir ilgisi yok.

TEKİN TEKEL: Hangi bakım sistemini uygularsanız uygulayın, yüzdeyüz sonuç almak veya arızanın önüne geçmek diye bir olay yok, böyle bir lüksümüz de yok, böyle bir işletmecilik henüz yok.

ESER ÇİZER: Belli bir saatte çalışma saatlerimiz var, yani ben bakım programı kullanmıyorum, ben ona da karşıyım. Niye karşıyım? Eğer bu bakımı yapmıyorsanız, istediğiniz kadar programınız olsun, yani bu bakımı yapıyorsanız, zaten programa ihtiyacınız yok. Sadece yaptığınız işi bileceksiniz, belli periyotlarda tarayacaksınız. Makinelerinizin çalışma saatini biliyorsanız ve o saatlerde, belli saatlerde rulman hesabını, saatini hesaplayıp, şu zamanda değişecek diyorsanız, çok rahatlıkla değiştiriyorsunuz. Bütün rulmanları değiştirdik, bütün pompalardaki, elektrik motordaki rulmanların hepsi değiştirilmiştir. Aylık periyodik bakımlarımız var. Bakın, aylık 1993'ten beri hepsi raflarımızda istatistiksel olarak duruyor. Hangi makinede ne kadar bakım yapıldı, hesapları, ölçümleri, hepsi durur.

LEVENT YILMAZ: 13 yıllık işletmeden sonra, geriye döndüğümüzde, gerek tasarım veya gerek uygulama açısından 1993 yılında neler yapılabilirdi?

ESER ÇİZER: Enerji ağırlıkta mı söylüyorsun?

LEVENT YILMAZ: Bütün mekanik sistem seçimleri.

ESER ÇİZER: Bir kere, frekans konvertörlü olması müthiş bir şey. Mesela, çılırın biri normal olabilirdi, ama diğeri frekans konvertörlü olabilirdi. Yüklerin değişmesi açısından frekans konvertörle girerseniz, yüzde 90'a çıkınca diğer makinenize alırsınız, ikinci frekans konvertörü ikinci kademe tekrar eğri çizdirirsiniz, bu olabilirdi. Bizim depolarda, sabit devirli klima santrallerimiz var.Depolarla birlikte ofisler olmuştu, ona bir frekans konvertörlü kesinlikle döndürürdüm, müthiş enerji tasarrufu sağlıyorsunuz ki, sabit devirlere bile biz frekans konvertörü takıyoruz, devir ayarı yapıyoruz; çünkü yaptığımız hesaplarda hep tasarruf sağladığımızı gördük. Havalandırma olarak bir sıkıntımız yok. Zaten teknolojide ilktir biliyorsunuz, ilk WAW uygulamasını bildiğim kadarıyla Akmerkez'de kullandılar. Küçük, ama birebir, 450 tane WAW uygulaması var, bütün cihazlar frekans konvertörlüdür, havalandırma cihazları, her bir bölgeyi, her bir katı ayırmıştır. Belki otomasyon biraz daha kullanılabilir. Belki çılırın ekranını otomasyon sisteminde görmek isteyebilirdim. Sekürans kontrolorüm yok, sekürans kontrolorüm uygulaması o zamanlar yapamadılar, gerçekleştiremediler; o olabilirdi.

ULAŞIM POLİTİKALARI VE DEMİRYOLU-1 "PAMUKOVA TREN KAZASI"

MMO İstanbul Şubesi

16 Aralık 2004

Mak. Müh. Levent SERHAN
(TMMOB Mekanik Uzmanı)

DEVRİM YILDIRIM: Sevgili meslektaşlarım, sayın konuklar; hoş geldiniz.

Öncelikle açış konuşması için Şube Başkanımız Tevfik Peker'i buraya çağırmak istiyorum.

TEVFİK PEKER (MMO İstanbul Şubesi Başkanı): Merhaba arkadaşlar.

Bizler biliyorsunuz ki meslek alanlarımız dahilinden yola çıkarak ülke gerçeklerini sorguluyoruz. Pamukova'daki tren kazası olduğu zaman, çeşitli basın kuruluşlarında, radyo konuşmalarında, televizyonlarda ve yazılı medyada "Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin içinde yer almadığı, almayacağı hiçbir bilir kişi raporunu desteklemiyoruz" diye TMMOB Başkanımız Mehmet Soğancı, hepimiz adına açıklama yaptı. Biz de buradan yola çıkarak kendi yereller basınımıza bu tür açıklamalar yaptık. Biliyorsunuz, Makine Mühendisleri Odası olarak Hızlı Tren Komisyonumuz da vardı ve tren kazası olduğu akşam da toplantı halindeydi. Bu hızlı tren, ülkemizin başına neler açacak, hangi iyileştirmeler yapılabilir, mevcut haliyle bu hızlı tren projesi kimseye zarar vermeden nasıl uygulamadan kalkabilir?" sorularının cevaplarını arıyorken, 19.40 sıralarında tren kazası olduğu haberi geldi. Hızlı Tren Komisyonu, o gün toplantı halindeydi ve Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesindeki bütün arkadaşlarımız Pamukova yoluna düştüler. Sonra İstanbul Barosunun Odamıza müracaatıyla birlikte bir Bilirkişi Heyeti oluştu. Bilirkişi Heyetinde de Odamız üyesi makine yüksek mühendisi Levent Serhan arkadaşımız, Prof. Dr. Zerrin Bayraktar arkadaşımız, jeofizikçi Tahir bey kardeşimiz bu Bilirkişi Komisyonunda yer aldılar, uzun çalışmalarının sonucu da sonuçlarını mahkeme sundular ve bu sonuçları da bizlerle paylaşmak için buraya geldiler. Ben hepiniz adına, bu çalışmaları Odamız adına yapan arkadaşlarımıza hoş geldiniz diyorum, elinize sağlık diyorum. Bu vesileyle geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim.

DEVRİM YILDIRIM: Öncelikle size Demiryolu Çalışma Grubumuzdan bahsetmek istiyorum. Grubun toplanma amacı, demiryolları, raylı sistemler, vagon ve lokomotifler konusunda teknik bilgilerin gerekli kurumlarla ve mühendislerle paylaşılmasını sağlamak; demiryolu ulaşımı, Türkiye'deki genel ulaşım politikası içinde demiryolunun yeri, bu konularla ilgili dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmeler hakkında kamuyu bilgilendirmek, dolayısıyla demiryolu ulaşımı konusunda daha bilinçli bir toplum yaratmak. Bununla ilgili öncelikle her türlü bilginin bulunabileceği, makalelerin, gazete kupürlerinin olabileceği bir demiryolu ulaşım bilgi bankası ve arşivi oluşturmak istiyoruz. Yine bu bağlamda mühendislerin ve halkımızın konu hakkında bilinçlenmesini sağlayacak her türlü etkinliği de düzenlemek, görevlerimiz arasında.

Bugünkü söyleşimiz, bundan sonra her ay başka bir konuyla tekrarlamayı düşündüğümüz "Ulaşım Politikaları ve Demiryolu" söyleşilerinden birincisi olacak. İlk konumuzu Pamukova'daki hızlandırılmış tren kazası, hazırlanan raporlar ve ülkemizdeki demiryolu politikasıyla ilgili olarak belirledik. Yine Çalışma Grubumuzun önerisiyle TMMOB'nin mekanik uzmanı Levent Serhan'ı bu konuda bizi bilgilendirmesi için görevlendirdik. Levent bey, aynı zamanda Pamukova Sulh Hukuk Mahkemesi Bilirkişi Heyeti üyesidir.

LEVENT SERHAN (TMMOB Mekanik Uzmanı): Ben böyle bir olanağı, çalışma ve size seslenme olanağını bana sağladığı için, Odama teşekkür ediyorum. Söyleşimin esas konusu, Pamukova tren kazası ve özelleştirme, daha doğrusu özelleştirme. Pamukova tren kazası, çok atipik bir kazadır. Bu kaza bağlamında, bunun özelleştirmeyle bağlantısını, özelleştirmenin başımıza açtığı bir olgu olarak onu değerlendirmek istiyoruz. Tabii bunun için Pamukova tren kazasını bir miktar gözden geçireceğiz. Az önce Devrim arkadaşım da söz etti, bu tren kazasıyla ilgili olarak TMMOB'nin önerisiyle Pamukova Sulh Hukuk Mahkemesinin Bilirkişi Heyetinde yer aldık. Biz 3 kişiyiz; Zerrin hanım inşaat mühendisi, biliyorsunuz Yıldız Teknik Üniversitesinde öğretim üyesi, profesör ve TMMOB'nin uzmanı olarak, mekanik uzmanı benim, Tahir bey de jeoloji ve yerbilim uzmanı olarak bu çalışmada yer aldı. Heyet olarak bu raporu birlikte hazırladık, sunduk.

Benim önemsediğim, sizinle beraber paylaşmak istediğim bir ek başlık daha var burada. Bir bilirkişi raporu, bir teknik rapor nasıl olmalı, nasıl hazırlanır? Bu konuda uzun yıllar TMMOB uzmanı olarak, mekanik uzmanı olarak çeşitli konularda çalışma yapmış bir arkadaşınızım. Bu çok önemli bir konu ve bu konuda da görüşlerimi sizinle paylaşmak istiyorum.

Pamukova tren kazasıyla ilgili genel bilgiler söz konusu. 22 Temmuz 2004

Perşembe günü tren kazası meydana geldi ve bildiğiniz gibi, 39 insanımız canını yitirdi, 80 küsur insanımız da yaralandı, kimisi sakatlandı, mağdur oldu. Dolayısıyla bu boyutuyla önemli bir kaza. Ancak bir kişi dahi canını yitirse ya da yaralansa, bizim için önemsiz sayılmaz, yine aynı derecede önemlidir.

Demin söylediğim gibi, bu çok atipik bir kaza, bu kazaya ilişkin çeşitli çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar, hem yabancı heyetler tarafından yapıldı, hem yerli, yurtiçindeki heyetler tarafından yapıldı. Bu çalışmalarda, kazanın gerçek nedenini tartışılmaz biçimde ortaya koyan TMMOB uzmanlarının içinde bulunduğu heyetin raporuydu. Kaza yaklaşık 800 metrelik bir alana yayılmıştır. En uçta 500 metre yarıçaplı bir dönemeç var, o dönemecin ucu trenden kurtulan birinci vagon ve lokomotifin durduğu yerdir. 3, 4 ve 5 numaralı vagonlar sağ tarafta, 2 numaralı vagon da sol tarafta yer aldı. Kazanın başlangıç noktası, yaklaşık olarak birinci direkle ikinci direğin arasında bir yerdir. Gördüğünüz gibi, sol tarafta, üstte karayolu geçiyor, sağ tarafta ise Sakarya Nehri akıyor. Burada ikinci direk hizasında yaklaşık olarak kazanın demiryolu üzerinde ilk izlerini saptadık. Bu, 345 metre yarıçaplı dönemece girmeden önce, Mekece tarafında bulunan dönemecin görüntüsü, yine bu dönemecin daha yakından bir görüntüsü.

Bu konuyla ilgili çok fazla heyet çalıştı, bu kazaya büyük bir ilgi gösterdiler. Bunların içinde İspanya, Almanya, Kore gibi ülkeler var ve raporları var. Bunun yanı sıra, Devlet Demiryollarının özellikle davet ettiği, Hollanda'nın Delft Üniversitesinin Demiryolu Mühendisliği Bölüm Başkanı bir profesörün hazırladığı bir rapor da var. O rapor için 100 bin dolar harcandığı söyleniyor.

Burada şu gördüğünüz nokta, 345 yarıçaplı dönemeç. Kazanın olduğu yer yaklaşık olarak şurası. Buradan sonraki bölüm, görüyorsunuz, son derece virajlı olan, kavisli olan bir yol bölümüdür, şu noktadan sonra düzeliyor. Bu anlamda bunu böyle aklımıza biraz tutarsak, bu önemli. Burada sadece bir güzergâh hakkında bilgi olsun diye, 270, şu bizim 345'lik virajımız, ondan sonra gelen virajlar burada söz konusu. Hemen sonra bakın, şurada 390'lık var, burada bir 300'lük var, çok dar bir viraj var. Bunlar gidiş yönünde, yani İstanbul'dan Ankara'ya giden. Şurada 285 yarıçaplı, yine bir 390, 300, bu şekilde Osmaneli'ne kadar gidiyor. Bu bölüm, trenin yavaşladığı bir bölümdür. Yine böyle bir genel bakarsanız, şurası Mekece İstasyonundan itibaren gidiyor. Şurası 182.00 kilometresi, yani Haydarpaşa'dan itibaren demiryolu üzerinde şu nokta, 182 nci kilometre noktasıdır. Ardından gelen artı 00 şeklinde olan rakamlarsa metre cinsinden rakamlardır. Dolayısıyla burada, üstünde şurada büyütüldüğü de görünüyor. Örneğin 183 + 100 dediği zaman, 183 ki-

lometre Haydarpaşa'dan itibaren ve 100 metre demektir. Bu kaza, böyle bir yerde gerçekleşti.

Bu hemen virajın girişi, kazanın başlangıcı aşağı yukarı şurası. Bu demiryolunda düz demiryolu bölümüyle eğri demiryolu bölümü parabolik bir eğriyle birleştirilir; çünkü bir eğrisel yörüngeden düz bir yörüngeye geçiş için bir birleştirme eğrisi gereklidir, genellikle kübik parabol kullanılıyor. Bunun anlamı, başlangıçta yarıçapı, dönemecin yarıçapına eşit olan, çıkışında ise yarıçapı sonsuza giden bir eğri parçasıdır bu parabol. Böylece 345'te başlayan eğrisellik, çıkısında eğriselliği sonsuz oluyor, yani düz oluyor. Kaza, bu çıkış parabolünde, yani dönemecin tam 345 yarıçaplı yerinde değil, yaklaşık olarak 700 yarıçaplı bölümünde meydana geliyor.

Biz o süreçte yaklaşık olarak 500'e yakın fotoğrafı inceledik; hem basında çıkan fotoğrafları, hem çeşitli kesimlerin, insanların çektiği fotoğrafları, hem de heyetimiz tarafından alınan fotoğrafları inceledik. Burada gördüğünüz, şu ikinci vagondur. 5 vagonlu bir tren katarı bu. Üçüncü vagon, yemekli vagon, birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci vagonlar da pulman vagonlar. Bunlar Adapazarı Vagon Fabrikasının ürettiği vagonlar, TVS 2000 modeli vagonlar, oldukça iyi konstrüksiyona sahip vagonlar, bunları ciddi inceleme olanağı bulduk. Bu düzeydeki bir kazaya rağmen, yaralı ve ölü sayısının yine de az olmasının nedeni, vagon sandıklarının, konstrüksiyonunun son derece güçlü olmasından kaynaklanıyor, iyi tasarlanmış vagonlar bunlar.

Bu fotoğraf, çok ilginç bir fotoğraftır. İkinci vagonun arka tarafı, dikkat ederseniz demiryolunun üstünde. Bu fotoğrafı biz sonra bulduk Vinçlerle vagon buradan kaldırılarak 16 metre ötede bir yere, demiryolunun dışında bir yere taşınmış, bu tarafı, şu noktası böyle şeyin dışına doğru taşınmış. Bu tabii çok önemli; bu tür bir kazanın irdelenmesinde vagonların yörüngeleri, her biri 47 ton ağırlığındaki bu kütlelerin yörüngeleri, kazanın gelişimine ilişkin son derece ciddi ipuçları taşıyor. Bunun hemen kazanın sabahında taşınmış olması, müdahale edilmesi bize çok şey anlatıyor. Biz sorduk; hem Devlet Demiryolu yetkilileri, hem oradaki jandarma sorumlusu ve diğer personel, ilgililer, mahkemenin yargıcı, bizim heyetimiz olduğu halde, "vagonlar 50 santimetreden fazla yerinden kıpırdamadı, olduğu gibi duruyor" dediler. Bu söyleyiş bizim aşağı yukarı bir haftalık bir zamanımıza neden oldu; çünkü kurduğumuz fiziksel modele vagonların konumları umuyordu, yani bu kazanın o konumlarla oluşması mümkün değildi. Ondan sonra tabii bu incelemelerle bu fotoğrafları da elde edince ve olay yerinde yeniden yaptığımız incelemelerle vagonların gerçek konumlarını aşağı yukarı saptamış olduk.

Bu gördüğünüz fotoğraf da önemli; bu beşinci vagon, yani tren katarının son vagonu. Bu vagon, gördüğünüz gibi yolun üstünde, devrilmemiş bir vagon, elektrikleri hâlâ yanıyor. Bu vagonun devrilmeyişi çok önemli. Şu gördüğümüz üçüncü vagon, o devrilmiş, sol taraftaki şeve doğru yatmış. Bu, ikinci vagonun ön tarafı. ikinci vagonun ön dingil arabası kopmuş ve önüne, buraya düşmüş. Bu da üçüncü vagon. Burada kaza gecesi, sabaha yaklaşırken beşinci vagonun -beşinci vagonu demin görmüştünüz- rayların üstünde düzeltilerek bir lokomotif geliyor ve bunu Mekece İstasyonuna, gerideki Haydarpaşa yönündeki istasyona geri çekiyor.

Bizim bu konudaki çalışmamız yaklaşık olarak 3,5 ay sürdü ve 3,5 ay çok yoğun bir çalışma söz konusu oldu.

Bu fotoğraflar şu açıdan önemli: Normalde bu boyutta bir kaza olduğunda, savcılık tarafından veya savcılığın bilirkişi heyetleri yeterli düzeyde inceleme yapmadan tren vagonlarının yerlerinin değiştirildi. Bakın, bu yine sabaha karşı yolun üstünde ikinci vagon. İkinci vagonun arka tarafı, gidiş yönünde öne doğru gelmiş durumda, yaklaşık olarak neredeyse 120-130, belki de 160 derece dönmüş vaziyette.

Bu, 23'ü sabahı bir fotoğraf. Burada görüyorsunuz, sağ ray kopmuş görünüyor. Bu rayın kopmuş mu olduğunu, yoksa asetilenle kesilmiş mi olduğunu bizim tespit etme şansımız olmadı. Bu rayın bu şekilde açılması, ikinci vagondan sonra üçüncü vagon, dördüncü vagon ve beşinci vagonunun raydan çıkmasına neden olan bir olgudur bu ve ikisinin devrilmesine neden olan bir olgudur, eğer öyleyse. Ama gözüküyor ki, traverslerden ray bağlantısı, travers bağlantısı kopmuş.

Dikkat ederseniz, ikinci vagon şimdi rayın üstünde değil, rayın üstünden kenara alınmış vaziyette. Burada geride gördüğünüz beşinci vagon, kasa sabahı yoldan Mekece İstasyonuna götürülüyor. Bu götürülme sırasında, daha doğrusu rayın üstüne konulduktan sonra, bakın deminki fotoğrafta Ankara istikametinde sol ray kesik değildi. Burası şimdi Haydarpaşa'ya doğru bakıyor, ters yönde, yani trenin geliş yönüne bakıyor bu fotoğraf, şimdi kesilmiş vaziyette, yolda çalışmalar başlamış olduğunun bir göstergesi. Bunlar da sabahleyin alınan diğer fotoğraflar.

Bakın, bu 24 Temmuz günü, bizim gittiğimiz gün, yol tümüyle onarılmış. Hatta yolun kenarındaki direkler bile yerine dikilmiş, mevcut direkler atılmış. Oysa çok basit olarak orada da söyledik, " Siz bu direkleri kaldırmakla yanlış yaptınız. Bir beton direğin devrilme yönü, ona çarpan veya onu devi-

ren kuvvetin yönünü verir en basitinden. Eğer direk böyle devrildiyse, belli ki kuvvet bu yönde gelmiş; böyle devrildiyse, kuvvet öbür taraftan gelmiş. Dolayısıyla beton direkleri kaldırırsanız, o beton direği deviren kuvvetin yönünü, bizim bulabileceğimiz bir delili ortadan kaldırmış olursunuz" dedik. Tabii bunların hepsi kaldırılmış, onarılmış vaziyette görünüyor. Bu demin gördüğümüz birinci vagon da yan yatmış vaziyette. Bu da beşinci vagon, 24 Temmuz günü Mekece İstasyonuna çekilmiş vaziyette. 23 Temmuz günü yol açılmış, oldukça ağır şeyi olan arkada bir maden katarı bu. Bu katar buraya geliyor ve buradan geçiyor. Dolayısıyla yolun üstünde yapılabilecek, örneğin yolda bir-iki ray arasındaki ray açıklığı daralmışsa, onu bu katar kalibre ediyor, yani bunun geçmesi, sizin yapabileceğiniz ölçümleri ortadan kaldırıyor. Hemen daha 23'ünde bu katarın oradan geçirilmesi, yolun üstünde bulabileceğimiz, bilirkişilerin bulabilecek bir sürü belirtiyi ortadan kaldıran bir olgudur. Zaten bu konuda İstanbul Barosu, delillerin karartıldığına dair bir tespit davası açtı, biliyorsunuz. O davanın Bilirkişi Heyetini biz oluşturduk. Dolayısıyla bu, bunun somut bir kanıtı.

Bu tren kazası nasıl oldu? Bu tren kazasının oluşumunda en önemli delil şimdi karşınızda duruyor. Bu bir fren diski, bu fren diski üstünde iki tane bizim belirlediğimiz çatlak var. Şu kırılmış, fakat normal kuvvetler etkisinde diskin kurulması düz oluyor, bakın şu şekilde.

Aynı süre içinde, yani kazanın olmasından iki gün sonra çekilen bir fotoğraftır bu fotoğraf, diğerlerinin hiçbirinin üstünde bu şekilde bir paslanma, oksidasyon görmüyoruz. Bu, şunu kanıtlıyor: Zaten 1,5 ay sonra vagon fabrikasında diskleri yeniden fotoğrafladığımızda, onların üstündeki oksidasyonu gördük. Bu oksidasyon, nereden baksanız, 15-20 günlük bir oksidasyon. Bu, şunu kanıtlıyor: Bu fren diski parçası veya bu fren diski, kazadan önce kesinkes çatlaktı. Bu fotoğraf, çok net olarak kazadan önce bu diskin çatlak olduğunu kanıtlıyor. Çalışan yüzeyleri görüyorsunuz, çalışan yüzeylerin renkleri. O çatlakla yürüyen bir disk çatlağıdır bu, bir yüzey kaymasına, burkulmasına neden olur. Balatalar şu yüzeye, çalışmayan yüzeye sürtünmediği için buraları paslanır. Bu zaten biçim olarak da çarpılmanın yönünü bize gösteriyor.

Bu çatlak mekanizması. Çatlak şöyle oluşuyor: Şunlar diskin içindeki soğutma kanatları. Bakın, iki çatlak bu şekilde olunca, şurası çarpılıyor. Balata şu yüzeyi tararken şu bölgeye değemiyor, değemediği yüzey -disk bu yönde dönüyor, balata sabit- paslanıyor. Diğer yüzeyler ise balataya sürtündüğü için parlak bir halde oluyor. Bu da onun demin orada görülen yuvarlak alanın büyütülmüş alanı, şu fren balatası, bu disk yüzeyi, bunlar da kanatlar.

Bu disk, bakın şöyle: Tekerin içinde, yaklaşık olarak tekerle diskin yüzeyi arasında, tekerin basma yüzeyiyle diskin yüzeyi arasında 150 milimetre var, 15 santimetrelik bir mesafe var. Diskin tekere yakın olması, diskin kırılmasını zorlaştıran bir şeydir, bu anlamda teker diski korur. Hemen diskin üstünde bu balata taşıyıcı konsolu var, balataları da burada. Şu tarafta gördüğünüz, ikinci vagonun dingil arabasının fotoğrafı; arka dingili, ön dingili altında bu şekilde burkulmuş. Buradaki momenti yaratan şeyin bir tanesi -biraz sonra göreceğiz- bu vagonun savrulmasıdır. Şuradaki disk kırılmış, bunun arkasında da 2 tane disk kırık, sadece bu disk sağlam.

Bakın, burada disk parlıyor. İki tip disk var; böyle parçalı olan, çift parçadan oluşan diskler var, bir de tek parçadan oluşan diskler var. Bu beşinci vagon Mekece İstasyonunda, onun arka dingil takımının arkadan çekilmiş görüntüsü. Bu fotoğraf, biraz fikir versin diye bunu buraya koydum. Bakın, bu kazadan 1,5 ay sonra Adapazarı Vagon Fabrikasında çekildi. Bu birinci vagonun arka dingil arabası. Şurada balata taşıyıcı konsolunu görüyorsunuz. Şu blok olduğu gibi balataları tutuyor, balatalar sıkıp diskin iki yüzeyine frenleme yapıyor, buradaki sistem o. Gördüğünüz gibi, disk yüzeyi 1,5 ay sonra tümüyle paslanmış vaziyette.

Bu dingil arabası son derece ağır bir konstrüksiyon, her bir dingil arabası yaklaşık 25 ton yük taşıyor. Tek bir dingile gelen 12-12,5 ton bir yük var. Dinamik halde tabii bu yükler daha büyük değerlerde, onun için son derece ağır bir konstrüksiyon. Bunun üstünde de vagonun olduğunu düşünün, vagon buraya oturuyor, şuradaki amortisörlerin üstüne oturuyor Şu konsolun konumu bu anlamda çok önemli, son derece korunmalı bir yerde duruyor bu konsol. Konsolun taşıyacağı kuvvetler de son derece yüksek kuvvetler.

Burada bu kazanın en ilginç bulgularından bir tanesi şu: Bu gördüğünüz ikinci vagonun ön dingil arabasının sol disk göbeği, bakın diski kırılmış. Bu da demin size gösterdiğim konsolun kırıldığı yer. Bu trende bu konsollardan 40 adet var, bir tanesi kırılmış. Bu trende yine 40 disk var, sadece ikinci vagonun disklerinde kırıklar var. Bu konsolun kırılması, bu kazayı açıklayan en önemli mekanik delillerden, kanıtlardan bir tanesidir. Mevcut diğer bilirkişi çalışmalarının hiçbirinde ne bu konsolun kırılmasından söz ediliyor, ne bunu görmüşler, ne tespit etmişler. Tabii tespit etmeyince, nasıl kırıldığını da açıklamalarını beklemek mümkün değil. Ayrıca kırılan disklerin bir tanesinin çatlak olduğu konusunda da hiçbir tespit söz konusu değil. Kırılan disklerin bir kısmı toplanmış; biz gittiğimizde, kırılan parçalar öbek halinde bir yerde biriktirilmişti, yani bir temizlik yapılmıştı. Oysa trenden kopan parçaların oriji-

nal konumları, o parçaları koparan kuvvetlere ve o parçaların kopma zamanına ilişkin son derece ciddi bilgiler içerir, kanıt niteliğindedir. Tabii bu kırık konsolu bulamadık, balata grubuyla beraber bu kırık konsol ortada yoktu. Ancak konsolun kırıldığı yer belli ve biz bunu fotoğrafladık ve tespit ettik.

Bakın, burada diskin yüzeyinin tümüyle ayna gibi parlak olduğunu görüyorsunuz. Şurası balata, şunlar çift taraflı balata, şu da konsolun ucu. O demin kırık olan, bunun arkasındaki, şu tarafta olanı, fotoğrafını gördüğünüz, tam şuradan kırılmış. Bunu kıracak kuvvet, sadece ve sadece buradan aşağıdan yukarıya doğru vuracak bir kuvvet. Buradan aşağıdan yukarıya doğru böyle bir kuvvetin, darbe niteliğinde bir kuvvetin olması gerekir ki bu konsol kırılsın, bu konsol başka hiçbir türlü kırılmaz. Zaten bir sac konstrüksiyon olduğu için, bu konsolun kırıldığı gibi kırılabilmesi ancak bir darbeyle olabilir. Sürekli bir kuvvet altında, darbe gibi etkimeyen, yavaş yavaş etkiyen bir kuvvet altında bu konsol eğilirdi. Böyle bir kuvveti yaratacak bu süreçte bizim gözlemlediğimiz hiçbir şey yok; çünkü bu konsol, demin dingil arabasını size gösterdim, son derece korunmalı bir yerde. Buna gelecek bir kuvvetin önce tekeri kırması lazım, başka şeyleri kırması lazım, dingili kırması lazım ki konsolu kırsın. Bu konsolu kırabilecek bir tane kuvvet var, o kuvvet de eğer bu disk çatlaksa, bir bölümü kopup uçarsa. Trenin yaklaşık olarak 120 kilometre hızla gitmesi sırasında bu disk 700 küsur devirle dönüyor ve bunun yarattığı kuvvetler, korkunç kuvvetler oluyor. O zaman bu kırık olan bölüm çatlayıp kopan diskten sonra üstünde kalan bölüm gelip bu kapanan balata grubuna vurduğu zaman, bu tabii bir darbe kuvvetidir ve bunu da hesapladık, konsolu kırabilecek bir tek bu kuvvet var ortada başka bir kuvvet söz konusu değil. Yani şu diskin eğer şöyle bir parçası koparsa, dönme devam ederken şu kırık tarafı gelecek, şu balata grubuna alttan vuracak ve konsola uyguladığı kuvvetle, darbeyle konsolu yerinden koparacak. Konsol, demin gördüğünüz gibi yerinden kopmuş. Bu olay, bize kazayı açıklıyor; kaza, daha önce kırılmış olan çatlak fren diski ile alakalıdır.

Burada şu an fotoğrafını gördüğünüz yol üstündeki geometrik bozukluklardan kaynaklanan bir hasar türü bu, fleş dövmesi. Buradan kiriş yüksekliğinin bozulması ve buraya tekerleğin çarpmasıyla oluşan bir hasar türü bu. Ancak bu hasar türü, birden boşluğa düşen tekerin her defasında bir darbe görmesine neden oluyor. Bu hasar, 386 noktasında, yani 386, kazanın bize göre başlangıcının hemen yanında bir noktada.

Rayda şu tip izlerin olması normal. Bunlar, frenlemeler sırasında rayın yüzeyinden kopan parçalardır, bir tip erozyon söz konusu oluyor. Ama şu tip

bir izi, raya ancak gelip kazmayla vurursanız, belki yapabilirsiniz. Yani bir kazmanın gücü de rayın mukavemeti nedeniyle bunu yapmaya yetmez. Bu tip bir izin tam burada olması, bize burada rayın üstüne bir parçanın düştüğünü, düşme olasılığını ortaya koyuyor. Bu kırılan, disk parçası da olabilir, konsol da olabilir; burada tekerleğin önüne düşen, arkadan gelen tekerleğin önüne düşen bir parça olabilir, bu tabii tekerleği zıplatabilir. Zıplattığı zaman, demiryolunun bir özelliği, buradaki ray-tekerlek bağlantısı hem kuvvet bağlı bir sistemdir, hem de şekil bağlı bir sistemdir. Bu şekil bağ, ray kırılmadıktan sonra ya da teker kırılmadıktan sonra bozulmaz. Bu şekil bağ bozulmadan tekerin raydan uzaklaşabilmesi için ise kuvvet bağının ortadan kalkması lazım. Bu kuvvet de tren ağırlığından dolayı tekeri raya bastıran kuvvettir. Bunun ters yönde bir kuvvet olması lazım ki, tekerlek raydan yükselsin ve rayın dışına düşsün. Raydan tekerlek yükselmeden, tekerlek kırılmaksızın, ray kırılmaksızın tekerleğin raydan ayrılması söz konusu değil. Bir de nasıl ayrılabilir; eğer merkezkaç kuvvetler savrulmayla bir dönemeçte dış ray üstünde treni dış tekerleğin basma noktasından ağırlık merkezine inen şakul doğrultusu, yani bileşke kuvvetin doğrultusu dışarıya çıkarsa, o zaman doğal olarak dengesiz bir durum oluşacağı için tren devrilir zaten, böylece de ray-tekerlek bağlantısı bozulmuş olur.

Bu, yine aynı izin görünüşü, burada kilometresi belli. Demiryolunun üstünde bu noktadan yaklaşık olarak 9 metre sonra ilk raydan çıkma izi var. İlk raydan çıkma izi, bu noktadan yaklaşık 9 metre sonra, arada da başka iz yok. Tekerlek öyle görülüyor ki bu noktadan sonra, birden bire 9 metre sonra şöyle bir yere düşmüş, dışa çıkmış. Dışa düşmesi için, yaklaşık 3 santimetre rayın üstünde yükselmesi lazım. Ama rayın üstünde yükselmesi, eğer rayı takip ederek olsa, demin söylediğim gibi tırmanmayla olsa, rayın üstünde izler olur, bu izler yok. Bu bize şunu gösteriyor: Bu tekerlek zıplayarak raydan ayrıldı. Aramızda makinist, hem de BTS'nin Genel Başkanı Fehmi bey de var, birçok makinist arkadaşla da görüştük, bir yumruğun yarısı kadar bir taşın bile raydan çıkmalara düşük hızlarda bile neden olduğunu makinist arkadaşlar bize anlatıyor. Böyle bir izi raya yapabilecek, bir tek bunun üstüne metal bir parçanın ya da son derece sert ve keskin bir parçanın bulunması ve bunun üstüne ciddi bir kuvvetle basılmasıyla mümkün. Yaklaşık olarak 58 tonluk bir kuvvet rahatlıkla böyle bir izi yapabilir, ama böyle bir izi başka bir şeyle rayın üstünde yapmanın olanağı yok. Çalışan bir rayda böyle bir iz de kalmaz, yani böyle bir izin bir şekilde olduğunu varsayalım, bunun üstünden birkaç kez tren geçtiği zaman, bu iz ezilerek kaybolur; çünkü bu yüzeyle sürekli olarak tekerlekler gelip basıyor. Dolayısıyla o düzgünlüğü sağlıyor, ya-

ni yüzeydeki, özellikle kıyıdaki böyle bir izi yok ederdi. Hem iz parlak, oksi-de olmamış, hem de yok olmamış. Bu bize şunu kanıtlıyor: Bu iz, yeni bir iz, yani bu izin bu kazayla ilgili bir iz olduğunu kanıtlıyor.

Bunlar, yine fleş dövmesi. Bu ray bölümünde bu dövmeden birkaç tane var, genel olarak geometrik bir bozukluk var, bu nedenle rayda bu hasarlar meydana geliyor, bu bize bunu kanıtlıyor. Şurada ilk rayın dışındaki hasar, tekerleğin rayın dışına düştüğünü gösteren hasar bu. İlk rayın dışına düşmesi burası, yaklaşık olarak 9 metre şeyden uzakta.

Bu şeyle ilgili birçok hesap yapma olanağı bulduk, yaptık doğal olarak. Bir kere şu var tabii: Demiryolları son derece emniyetli ulaşım araçları, yani trenler son derece emniyetli ulaşım araçları. Devlet Demiryollarında yüzde 200 emniyet katsayısı uygulanıyor, yani kritik bir devrilme noktasına gele-cek bir hızın yarısı kadar bir hızda sınırlama yapılıyor. Bunun anlamı şu: Eğer bir yerde 100 kilometre hız sınırı varsa, oradaki kritik hız, devrilme hı-zı 200 kilometredir. İnsan taşıyan araçlarda, mekanikte emniyet katsayıları son derece yüksek tutulur. Asansörlerde emniyet katsayısı yüzde 400'dür, bunu hep örnek olarak veririm. 4 halattan 3'ü de kopsa asansör düşmez, tek halat rahatlıkla asansörü ve yükünü taşıyabilecek mukavemette kullanılır.

Trenin çeki kuvvetleri çok önemli. Hemen şöyle kafamızda şeyi hayal edersek, bir dönemece giren bir trende ilk aracın aşırı bir hız varsa, yani mer-kezkaç kuvvetlerinin aracı yoldan savuracak düzeye ulaştığı bir hız söz ko-nusuysa, ilk aracın raydan çıkmasını bekleriz; bir dönemecin çıkışında ise, kuyruğunun, son aracın raydan çıkmasını, savrulmasını bekleriz. Bunu basit zincir deneyleriyle ve ip deneyleriyle görebiliyorsunuz, ipin serbest ucu atar. Bir tren katarında vagonlar arasında çeki kuvvetleri vardır. Bu çeki kuvvetle-rinin en fazla olduğu şey birinci vagonla lokomotif arasında yüke bağlı ola-rak ikinci vagonla birinci vagon arasında gittikçe düşerek gider. En son va-gonda ise çok az bir kuvvet vardır ve en son vagonun arkasında bağlı bir şey olmadığı için, arkasında bir kuvvet söz konusu değildir.

Burada iki vagonun bağlantısı gözüküyor, şunlar bojileri, yani dingil ara-baları, şunlar tekerlekleri, burası da çeki kancaları ve çeki takımı. Burada gö-rüldüğü gibi, dönemeçte bu bağlantının bu noktalarında bu şekilde çeki kuv-vetinin tabii ki yanal, daha doğrusu merkezi bileşenleri var. Burada çeki kuv-vetleri son beşinci vagonla dördüncü vagon arasında 16.2 Newton, lokomo-tifle birinci vagon arasında 8.67 Newton olarak duruyor.

İşte burada yanal kuvvetler açısından hesaplama yapılmış. Yanal kuvvet-

ler nedeniyle trenin herhangi bir şeyi raydan çıkmıyor. Birleştirme eğrisi ortasında yol direnci yeterli, yol direnci açısından bir problem yok, yani yol, oluşan kuvvetler nedeniyle bozulmuyor, demin söylemiştik. Nardal kuramına göre bir irdeleme yapılmış, burada raya tırmanma eğilimi açısından yapılan incelemede, raya tırmanma olanağının doğmadığı gözlemleniyor. Kaldı ki biraz ileride trenin o noktadaki hızı da irdelendiğinde, hızının bu değerden düşük olduğunu göreceğiz. Kritik hız konusunda, dönemecin içinde, yani eğrisel bölümde, 345 metre yarıçaplı bölümde 169.88 kilometre/saat hızla kritik noktaya geliyor. Parabolün ortasında ise ki, kazanın başladığı nokta, parabolün ortası, orada kritik hız 229 kilometre olarak gerçekleşiyor. Raydan çıkmanın, eğilimin irdelenmesi, 161.41 kilometre/saat gibi bir hız bulunuyor, o da olası değil. Bu tür hesaplarla treni hızdan doğan bir kuvvetle raydan çıkaramadık. İstanbul Teknik Üniversitesinden bir heyet, cumhuriyet savcılığının bilirkişiliğini yaptı. O heyetin raporunda da, onlar da uğraştılar, onlar da hız nedeniyle treni raydan çıkaramadı. Hollandalı bilim adamı "Adam Trails" diye bir simülasyon programı var, o simülasyon programında bakıyor ki tren raydan çıkmıyor, en son "bir dikey 20 Newton'luk bir kuvvet koyayım, bir de yatay 20 Newton'luk" diyor. Yani 2 tonluk bir dikey kuvvet koyuyor, 2 tonluk da yatay bir kuvvet koyuyor ve böylece ikinci vagonun arka dingil takımını raydan çıkarıyor. Bu çok ilginç bir parantez olsun, acı bir şey de tabii, onun üstünde biraz durmak istiyorum aslında.

Onu şöyle izah ediyor: "Burada hesaplanamayan kuvvetler vardır" diyor. Bildiğiniz gibi, çeşitli parazit hareketler var ilerlemede. Aslında bu program bütün bunları hesaba katan bir programdır.

Biliyorsunuz, bir bağımsız bilim kurulu Hükümet tarafından oluşturuldu. Herhalde diğer bilirkişi heyetlerini, mahkeme tarafından atanan ve savcının talebiyle Teknik Üniversiteden gelen bilirkişi heyetini ve bizi bağımlı bulduklarından, bağımsız bir bilim kurulunu profesörlerden oluşturdular. Onlar çok ciddi incelemeler yaptılar, 3 ay çalıştılar. Onların çalışmaları nedeniyle biz lokomotifi bile göremedik; çünkü lokomotif sağlamdı. Gerçi bakmak istediğimiz bir tarafı vardı, 3,5 ay sonra bütün onarımlar yapıldıktan sonra Devlet Demiryolları bize dedi ki "Haydarpaşa'da istediğiniz gün bulunduracağız, gelin" filan diye. Biz de "3,5 ay sonra tamir edilmiş, boş yere kira ödemeyelim, lokomotif çalışsın" dedik, görme gereksinimi duymadık.

Tabii o profesörlerden oluşan bağımsız bilim kurulu da bu kazanın hızdan olduğunu açıkladı. Onlara göre, 80 kilometre hız sınırı aşıldığı için kaza olmuştur. Oysa yaptığımız bütün irdelemelerin hiçbirinde hızdan dolayı ora-

da kaza olduğu gözükmüyor. Hızdan dolayı "hızı 10 kilometre, 20 kilometre aştı" diye bir trenin kaza yapma olasılığı son derece düşüktür, demin anlattığım yüzde 200 emniyet katsayıları nedeniyle.

MUSA AĞACIK: Dün aday rektörlerin İstanbul Üniversitesinde tanıtım toplantıları vardı da, o da oraya gelmişti. Ben kendisine sordum, "Hocam, hazırladığınız bağımsız bilim raporuyla mahkemenin atadığı bilirkişi raporunu hazırlayan bir arkadaş var; sizi ben radyoya davet edeyim, kozlarınızı orada paylaşın" dedim. "Ben onu muhatap alamıyorum; çünkü o mühendis" dedi. "Ama o nitelikli, kaliteli bir mühendis, üstelik şair tarafı da var" dedim. "Ben gelmem" dedi. "Ben Levent beylerin hazırladığı raporu okudum, orada kazanın fren diskinin kırılmasından dolayı meydana geldiğini söylüyor" dedim. "Yok yok, kaza hızdan geldi, biz bilimsel olarak onu kanıtladık" dedi. "Kanıtlamanın bedeli neydi?" dedim, "160 milyar" dedi. 160 milyar almışlar, 30 kişiye bölüştürmüşler.

LEVENT SERHAN: Tabii o bağımsız olunca, meblağlar yüksek oluyor...

FEHMİ KUTAN: O rayda ilk sıçrama noktasından sonra şöyle bir iddia da var biliyorsunuz: Vagonun iki tekerleğinin rayın dış kısmının 87 santim uzağına düşmesiyle ilgili.

LEVENT SERHAN: Rayın 87 santim uzağına mı düşmüş; yok öyle bir şey.

FEHMİ KUTAN: İlk dray başlangıç noktasından menfeze kadar olan yerde dalast üzerinde öyle bir iz de söz konusu.

LEVENT SERHAN: Sonradan çıkıyor, ama ilk düştüğü yer, demin gösterdiğim gibi hemen rayın dışı. Yani rayla bulon arasına düşmesi de şunu kanıtlıyor: Gerçekten çok ciddi bir merkezkaç kuvvet söz konusu olsa, rayın uzağına düşmesi gerekir. İlk dray izi, yani ray dışına düşme izi rayla bulonun arasında. Kaçtı; 396, yani rayın üstündeki o ezilme izlerinden sonra ilk dray izi 396'da.

FEHMİ KUTAN: 447'deki menfeze kadar olan yerde şey var.

LEVENT SERHAN: Var dışarıda. Zaten o yörüngede, biraz sonra da göreceğiz, orada izler birbirini takip ediyor, giderek açılıyor; 87 santime kadar, hatta daha fazla açılıyor. Demek ki 20 santim kadar dış rayın iç tarafında iç tekerin izi olduğuna göre, 1,5 metrelik, 1 400 milimetrelik şeyi hesaplarsak ne oluyor; 1 200, 1.20 açılmış raylar.

FEHMİ KUTAN: 9 metre sonra.

LEVENT SERHAN: 9 metre sonra değil.

FEHMİ KUTAN: 387'den 396'ya kadar...

LEVENT SERHAN: 396'da ilk dray izi var.

FEHMİ KUTAN: Başlangıç rayının üzerinde, o bulonlarda olan dray izi, diğer tekerleğin izi.

LEVENT SERHAN: O onların, bir ara onu söylediler.

FEHMİ KUTAN: Yok, bulonun üzerindeki dray izini söylüyorum.

LEVENT SERHAN: Onların hepsi belli, fotoğrafları var, her şeyi var, öyle dışarıya uzağa düşmüyor. Onu söylediler, o bir yanılgı tabii.

FEHMİ KUTAN: Öyle bir şey çıkıyor zaten ortaya.

LEVENT SERHAN: Ama sonrasında açılarak gidiyor raydan. Raydan çıktıktan sonra, hem de ardışık açılarak gidiyor, yani tam bir eğri çiziyor, her traversin üstünde izi var ve eğri olarak, bütünsel bir eğri. Her traversteki noktaları birleştirdiğiniz zaman, bir eğri çıkıyor ortaya, var. Dediğim gibi, o 10-15 metre sonra 87 santim açıkta, ondan sonra da 1.20'ye kadar dış raydan uzaklaşıyor.

Türlü şeyler söylendi tabii. Bu bağımsız bilim kurulu da 3 aylık bir çalışmanın sonucunda hızdan olduğunu açıkladı. Ancak bunların hiçbiri, ne bu çatlak fren diskini tespit etmişler, ne de kırılan tek balata konsolunun, taşıyıcı konsolun kırıldığını tespit etmişler, dolayısıyla ne de bunları açıklıyorlar. Bunları açıklamadan bu tip bir kaza açıklanamaz. Siz bu konsolun nasıl kırıldığını açıklayamazsanız, bu kazayı da açıklayamazsınız. Bu çatlağın nasıl varolup olmadığını tespit edemediyseniz, bu çatlağın nerede olduğunu, bu kırılmanın nerede olduğunu tespit edemediyseniz, yine bunu açıklayamazsınız. Bu çatlak fren disklerinin bir parçası, bizim mahkeme yargıcının da bulunduğu bir ortamda, dray izinden, yani ilk raydan çıkmanın başladığı noktaya çok yakın bir noktada bulundu. Bu da gösteriyor ki, raydan çıkmayla fren diskinin birebir bir ilişkisi var, bulunduğu noktayla birebir ilişkisi var. Bu da çok net, tartışılmaz bir biçimde ortaya çıkmış oldu.

BATTAL KILIÇ (MMO İstanbul Şube Sekreter Üye): Aydın Erel'le görüşmemizde, şöyle bir fikir ortaya atmıştı: Elinde bulunan birçok delil olduğunu, bunu da söyleyemeyeceği şeklinde bir ifade kullandı, siz de o toplantıda vardınız. Neymiş, bu konuda bir gelişme oldu mu?

LEVENT SERHAN: Hiçbir gelişme yok. Yani söyleyemez onu, onu söyleyebileceği kanaatinde değilim.

Bizim açımızdan bu kaza, mekanik olarak, fiziki olarak açıklandı. Bizim heyetimizin, -bizim birlikte çalıştığımız Zerrin hanım burada, Tahir bey burada- arkadaşlarımın da bu kazaya ilişkin birer mühendis olarak kafalarında açıklanan bölümüyle ilgili olarak en ufak bir tereddüt kalmış değil. Diğer raporların hiçbirinde böylesi bir detay, böylesi bir çalışma söz konusu değil, bu delilleri tespit edebilmiş değiller, açıklayabilmiş değiller. Bunlar demin söylediğim gibi, "hızdan dolayı raydan çıktı" diyen bir bilim kurulunun açıklamasına göre dönemecin, yani eğrinin çıkışında olduğuna göre bu, bu çıkışında son vagonun fırlayıp gitmesi lazımdı. Son vagon devrilmemiş bile, son vagonda hiçbir hasar yok, bunu açıklayabilmesi lazım. Bunların hiçbirini açıklayamadığı için, bu konuda diğer şeylerle ilgili çok fazla da bir şey söylemek istemiyorum.

SALONDAN: Hollandalı son vagonu devirmiş...

LEVENT SERHAN: İkinci vagonu devirmiş. Nasıl yaptığını bilmiyoruz tabii, ama yapmış. Tabii bu bağımsız bilim kurulunun da bir üyesi, yine bir öğretim üyesi insanımız, bir gün sonra "bu kaza kesinlikle hızdan olmamıştır" diye bir basın açıklaması yaptı. Dolayısıyla bağımsız bilim kurulunun 3 aylık çalışması ve çok hassas çalışmasının bir boyutu da böylece gözler önüne serilmiş oldu.

SALONDAN: Bu kaza sadece hızdan olduysa, bu lokomotifin bu katarları o hızlara ulaştırması mümkün mü?

LEVENT SERHAN: Mümkün.

SALONDAN: Yani istese, o kadar bir hız yapıp da bu treni devirebiliyor mu?

LEVENT SERHAN: Burada belirtilen hızlara bu lokomotifin katarı ulaştırması olası. Hatta bu lokomotiflerin bu katarları 170 kilometre hızla götürdüklerini makinistlerimiz kendileri söylüyorlar. Şu gördüğünüz, 180'e kadar kadranı var, Hassler marka, bu aynı zamanda yol ve zaman grafiklerini de, altında bir grafik çizer var, orada yazıyor. Bu kara kutu falan dedikleri şey, kamyonlarda da ve traylerlerde de bulunan takografın bir rulo halinde olanı, onlarda takagorafları daireseldir. Bu şeyde bunun 150'lik kadranlı olanı var. Bunlar aslında 150 kadranlı, 140 kilometre maksimum hıza göre tasarlanmış lokomotifler. Fabrikasında yapılan değişikliklerle bu lokomotiflerin maksimum hızı 160 kilometreye çıkarılıyor ve üstlerine de 180'lik kadranı olan kilometre göstergeleri, hız göstergeleri takılıyor. O 150'liklerde, 150'ye de dayanıp, ondan sonra sonuna kadar geldiğini, yani şurada onun stoperi vardır, ibrenin durdurucusu, ona dayandığını söylüyorlar. Dolayısıyla

lokomotif çıkarabilir, ama oradaki verilere göre hızı 129-122 kilometre arasında bir hız. Neye göre; elimizdeki grafiğe göre.

Hız grafiği, bu gördüğünüz gibi bir şey. Burada hız bandı denilen bu bandın, grafik bandının üst kısmında zaman grafiğini görüyorsunuz. Bu zaman grafiği, şu kazanın olduğu an, burada durmuş, bu böyle aşağı yukarıya giderek, -her bir nokta arasında 1 saattir burada- burada da şu noktalar arası 500 metre, yani yol grafiğini belirleyen de bu noktalar, bu grafiğin üstüne, saatin bulduğu noktalar. Bu zaman grafiği de buradan, şu alt çizgiden üst çizgiye kadar 10 dakikalık bir zamanı çiziyor. Dolayısıyla her bir grafiğin bir sinüs eğrisi gibi düşünürsek, her bir yukarıya kadar gitmesi, 10 dakika aşağı inmesi, 20 dakika, demek ki 3 defa yukarı aşağı gittiği zaman bir saati çizmiş oluyor.

Tabii hız arttıkça grafik yataylaşıyor, hız sıfıra yaklaşınca sadece zamanı göstermek için bu şekilde bir testere dişi gibi bir grafiğe dönüşüyor. Bu da yolu ve hızı gösteren grafik. Bu yine yol şurada 500 metre arayla noktalar var, şurası kazanın olduğu an, bundan sonra dikkat ederseniz, dimdik yukarıdan aşağı inmiş. Burada bir bant tartışması yapıyorlar, bu bunlara 180 kadranlı olan bu makinelere 150'lik bantlar takmışlar, 1.2 katsayısı var, çarpıyorsunuz. Yani şu alanı, o 180 göstereceğine, 150'lik alana çizdiği için, burada görünen hızlar, üstünde okunan bakın şu 150, aslında bu 150 değil. 100'e bakarsanız, 100 şu, demek ki şu çizgi, 120 kilometre çizgisi. Şurası ise tam kazanın olduğu yere denk geliyor. Yaklaşık olarak 121-129 arasında bir şeye tekabül ediyor. "Niçin ediyor"u şimdi anlatacağım, buradan bunu hemen anlamanız mümkün değil. Bu grafiğin hassasiyeti nedeniyle bu böyle. Bu büyütülmüş hali, epey büyütülmüş hali. Gördüğünüz gibi, bant, daha doğrusu çizgi, parafin bir film üstüne, yani yağlı kâğıt düşünün, üstü parafin kaplı bir iğnenin çizerek oluşturduğu... Tabii kırılan parafin beyaz görünüyor, beyaz göründüğü için bu beyaz görüntüyü elde ediyorsunuz, şöyle mavi renkli bir bant.

Bu gördüğünüz çizgiler, hesaplamalar sırasında bizim tarafımızdan konulmuş olan çizgiler. Bunlar kilometreleri gösteren, daha doğrusu her biri 10 kilometre bir aralık, 12 kilometre burada. Tabii 150, 1.2 olunca, 10 kilometre olması gereken yer de 12 kilometreyi gösteriyor.

Şuraya bakarsanız, 4.57 kilometre/saat burada bir hata var, yani şeyi alırken bunun neresini alacaksınız? Bunun ortalamasını alsanız, böyle bir yere düşecek, ama acaba bu yukarı giderken gerçek hız bunun üst noktası mı, alt noktası mı? Bakın, burada 2.46 kilometre/saatlik bir bant çizgisi var, yani buradaki yanılma payı 2.46 kilometredir. Dolayısıyla "130 kilometreyle gidiyor" dediğiniz, bant üstünde okuduğunuz şey, aslında yaklaşık olarak 125 ki-

lometreyle, 126 kilometreyle 130 kilometre arasında veya 133 kilometre arasında belki bir değerdir. Bu salt grafiğin hassasiyeti açısından böyle bir değerlendirme yaptık. Yani bandın, grafiğin hassasiyetini, grafik çizenin hassasiyetini oldukça ciddi bir şekilde inceledik.

Burada yine görüyorsunuz. Aslında bakın, burada olası çizgiler bunlar. Halbuki burada çizgi demin gördüğünüz gibi daralıyor. Bakın, şurası mavi. Burada bir ortalama değer hesabı yapıldı.

Şurası da ilginç: Burası, kazanın olduğu anı gösteriyor. Şu yukarıdan gelen çizgilerden bir tanesi, zaman grafiğinin kaza anı, bir tanesi de yol grafiğinin kaza anı. Aynı bant üstünde iki grafiğin kaza anı tespiti 70 metre farkla oluyor burada, yani 100 metreye yakın bir fark var. İki bant, kazanın bulunduğu yeri 100 metre bir şeyle, bant üstünde 100 metre bir farklılıkla söylüyor. Tabii bu anlattığım şeyler, birden bire size çok fazla bir şey ifade etmeyecek, ama çok genel bir bilgi olsun diye bunları söylüyorum. Hız bandının duyarlılığına ilişkin burada değerler var, bu değerler yüzde 2-10 arasında bir şey yaratıyor. Ayrıca tabii bu grafik algılayan cihazın da bir duyarlılığı var. Bütün bu duyarlılıkları üst üste koyduğunuz zaman, ortaya bir şey çıkıyor.

Bu livre meselesine biraz değinmek istiyorum, bu önemli bir konu. Devlet Demiryollarının, trenin hareketini sağlayan ana emri belgesi niteliğindeki şey, livre denilen, üstünde belirli noktalar arasındaki zaman sınırlarını, minimum zamanı ve doğal süresini gösteren, aynı zamanda da belli kilometreler arasındaki hızı gösteren bir çizelge, bir seyir çizelgesi. Makinistler bu çizelgeye bakarak treni götürüyorlar. Mevcut çizelgenin, bu kazada da kullanılmış olan çizelgenin bir özelliği var; buna göre bu çizelge üstünde hesap yaptığınız zaman, verilen hızlarla -şurada sınırları var, belirli kilometreler arasındaki hızlar bunlar- çok az mesafeler içinde şeyler var. Bu negatiflere fazla şey yapmayın, verilen çizelgedeki değerlerin birbiriyle tutarsızlığından negatif değerler çıkıyor. Bunları azalttığımız zaman, frenleme ivmesini düşürmüş oluyoruz. İyice düşürürsek, bu sefer kalkış ivmesini yükseltmemiz lazım, o nedenle çıkan şeyler. Bu, ortalama bir olası maksimum ivmeyle hesaplandı. Buna göre, tren seferinin tasarlanan değeri 311 dakika. Livrenin en az süresi 305 dakika. Bu, doğal süresi, bu da livrenin en az süresi.

Buradaki hız sınırlarına uyarsanız, bu hız sınırlarına uyacak şekilde frenleme yaparsanız veya hızlanırsanız, bunları da maksimum ivmelerle yaparsanız, -burada bunun ivmesi 1 olması lazım- tren İstanbul'dan Ankara'ya 356 dakikada 576 kilometre yolu kat ediyor. Yani makinistlere verilen emrin üstündeki sürelere makinistlere uyarsa ki, uymak zorunda ve uymuşlar, 200 sefer boyunca sü-

relere uymuşlar. İncelediğimiz şeylerin hepsinde, yaklaşık olarak 5 saat 11 dakikayla 5 saat 15 dakika arasında İstanbul'dan Ankara'ya ve Ankara'dan İstanbul'a bu trenler gitmiş, 200 seferdir böyle oluyor. Bunun anlamı şu: Makinistler, verilen ve deklere edilen sürelere uymuştur. Ancak bu sürelerle verilen hız limitlerinde gidilseydi, hız limitlerine uyarak gitseler, 6 saat 3 dakika, maksimum ivmelerle. Bunun anlamı şu: Devlet Demiryolları, işletme, makinistlerini bütün kontroller, herkes bu işin içinde ve Genel Müdürlük tarafından verilen talimat da seferin süresi, ya seferin süresine uyacak ya hız limitlerine uyacak, ikisinden birine uyacak. İkisine birden uyma olanağı yok, arada 45 dakika fark var. Bu 45 dakika farkı nasıl kapatıyor? Neyi seçiyor; onlar zamana uymayı seçmişler, zamana uyarak da 200 sefer yapmışlar.

SALONDAN: Livre hesaplarını kim yapıyor?

LEVENT SERHAN: Genel Müdürlük emriyle çıkıyor, ama hızlandırılmış tren seferinde herhalde kıyıda duran bir teknisyen arkadaşımız, bu livre hesaplarını yapmıyor. Çok doğaldır ki, hızlandırılmış tren seferi gibi bir prestij hattını Genel Müdürlükte en üst düzeydeki teknokratlar yapıyor, teknik adamlar yapıyor ve Genel Müdürlüğün de bundan tabii ki haberi var. Haberi olduğu için de "olmuyor bu iş" filan diye bir emir ile "yerine göre yüzde 10 livre hızlarını aşabilirsiniz." gibi işi kılıfına, kitabına uydurmak için talimatları da var.

Hız konusunda "hızdan oldu" diye makinistleri hapse attıkları için bu kazada hızın etkisini araştırdık, onları da belirledik. Burada böyle bir emir verilmiş, buna uyuyorlar ve bu 200 seferde bantları incelediğiniz zaman, hepsi aşağı yukarı aynı yerlerde aynı hızlarda gidiyorlar.

Şu söylenebilir ya da ben kendi adıma şunu söyleyebilirim: Devlet Demiryollarının makinistleri, tren kullanma konusunda gerçekten korkunç yetenekli ve usta insanlar, o bantları gördüğüm zaman söyleyebiliyorum. Bunun anlamı şu: Bu dönemeçte de yaklaşık olarak geçme hızları 119, 120, 115, 100'ün altında yok, oysa 80 kilometre hız sınırı var.

Gerçek anlamda gerçekten de olması gereken sinyalizasyon sistemi kurulu değil. Bu gördüğünüz, Haydarpaşa'dan 181 kilometre noktasını belirleyen kupon ray ve direği, üstünde de 181 yazıyor, görüyorsunuz. Bu da 183, yani kazanın olduğu yerden 390 metre önceki direk. Bu direkten 100 metre sonra, bu direğe kadar 140 km hızla gelecek, hatta 154 km hızla gelecek; çünkü yüzde 10 da arttırma izni verildi ya, 154 km hızla gelecek, bu direkten 100 metre sonrasını tespit edecek ve hızını 80 km'ye düşürecek makinist. Bunun

için gerekli olan maksimum frenleme ivmesinde gerekli olan mesafe yaklaşık olarak 600 metre. 600 metre önceden makinistin bir işaretle karşılaşması lazım. Biz buna hız yaklaşım levhaları diyoruz. Bunların çeşitli demiryollarında uygulamaları var, bizim demiryollarımızda uygulamaları da var; köprülere, kritik noktalara yaklaşırken, yaklaşım levhaları konuluyor. Bu levhalar da "100 metre kaldı, 300 metre kaldı, 400 metre kaldı" şeklinde dikine siyah çizgilerle hızın değişeceği ya da kritik noktaya yaklaşım bildiriliyor. Bu levhaların hiçbiri burada yoktu.

Bakınız lokomotif kabini içerisinden bu levhaları okumak mümkün değildir. Ve gördüğünüz gibi bu levhaların konduğu direklerin, kaza bölgesindeki direklerin birçoğunu da ağaçlar kapatmış.

MUSA AĞACIK: Baronun toplantısında "TMMOB'den bir teknik uzman niye çağırmadınız?" dedim. Baro Başkanı Kâzım bey dedi ki, "mahkeme, yargılama sırasında mühendise, teknik adama soracak değil. raporu okuyacak, ona göre karar verecek. Biz de onun için mühendis çağırmayı gerekli görmedik." Siz ne diyorsunuz?

LEVENT SERHAN: Yani demek ki gerekli görmemişler, buna çok fazla söyleyebileceğim bir şey yok. Tabii sonuçta bir şeylerden bahsetmiş, ama zannediyorum ki bizim hazırladığımız rapor çok teknik olduğu için, Baro zannediyorum bu kazanın ana nedeninin, özelleştirme sürecinde programlanmış olan demiryollarını yeniden yapılandırma programının olduğunu, bunun sorumlusunun Amerikan Bosselan Hamelton Şirketi olduğunu, bu programı yapmak için 1 milyon dolar aldığını anlayamamışlar.

3,5 ay süren bir çalışmanın kısa bir özetini yapmak bile çok zor ama özetin özeti şu: Bu, aslında bizim söyleşimizin de konusu olan özelleştirme sürecinde tren kazası. Daha doğrusunu şöyle ifade edebiliriz: Özelleştirme kazasıdır bu. Bu kazanın atipik oluşunun belki bir tarafı da budur ve bunun için bu kazayla ilgili bir sürü heyet gelmiş, yabancı heyetler gelmiş ve raporlar vermişlerdir. Bu raporları veren bir kısım heyetler, örneğin İspanyollar, Türkiye'de Devlet Demiryollarının demiryolu ihalelerine katılıyorlar. Bunlar bağımsız bir kurul olarak, yabancı bir heyet olarak "siz demiryolu yapmasını bilmiyorsunuz, hızlı da gidiyorsunuz, hızdan oldu bu kaza, biz yapalım bu yolları" gibi bir mantıkla gelmişler. Bunlar Devlet Demiryolları İşletmesiyle parasal bağları olan çeşitli şeyler. Kimisi vagon satmak istiyor, kimisi bize lokomotif satmak istiyor, kimisi sinyalizasyon sistemini kurmak istiyor, kimisi de bilirkişi satıyor. Bir de o var tabii, bilirkişi satan da var. Dolayısıyla bu anlamda bir sürü rapor ileri sürüldü ve bu raporları tabii son derece ciddi olarak kamuoyuna yansıttılar.

İşin özü ise, bu kazanın da temel nedeni, şunu görüyoruz ki, bu bir prestij seferi. Prestij seferinden ilk söz ediliş 1996 yılı. Buradaki Amerikan Bosselan Hamelton Limitet Şirketi, 1 milyon dolar karşılığında Devlet Demiryollarının önce sorunlarının tespit ediyor. Sonuçta biz de o parayı Bosselan'a yeniden yapılandırma için vermiş oluyoruz ve diyor ki, "Kardeşim, siz bunu işletemiyorsunuz. Devlet Demiryolları hâlâ meseleye kamu hizmeti felsefesiyle yaklaşıyor. Bundan vazgeçmeli, ticari olarak yaklaşmalı, kâr etmek üzere."

Prof. Dr. ZERRİN BAYRAKTAR: "Siz çok iyi karayolu taşımacılığı yapıyorsunuz. Onun için demiryolu taşımacılığınızdan vazgeçin. Ama tamamen de vazgeçmeyin, prestij hatları bırakın, gerisini kaldırın" diyor. Yani bizim çok iyi karayolu taşımacılığı yaptığımızı söylüyorlar.

LEVENT SERHAN: Tespit ediyorlar, Truman Doktrininden beri biz bunu yapıyoruz, çok güzel yapıyoruz.

Prof. Dr. ZERRİN BAYRAKTAR: Ama karayolunun maliyetinin ne olduğunu bilmek istemiyorlar.

LEVENT SERHAN: Zerrin hanıma teşekkür ediyorum, söyledikleri şey çok çarpıcı. Diyorlar ki, özetini söylüyorum, "Fazla yatırım falan yapmayın, yatırım falan yapmanıza gerek yok, sinyalizasyon falan yapmayın, bunlar pahalı şeylerdir. Personeli azaltın, bakım atölyelerini kapatın, ambarları azaltın, o kadar da büyük organizasyonlar lazım değil." Hemen burada bir parantez, "bakım ambarlarının lüzumsuz olanlarının hepsini kapatın diyorlar, personeli azaltın, bölün, parçalayın, özelleştirin" diyorlar.

Amerikalılar, "bu yeniden yapılandırma programı da 160 km hızla giden tren yapın, hiç fazla bir şey de yapmanıza lüzum yok, sinyalizasyon filan yapmayın" diyorlar. Bizimkiler bir deneme seferleri yapıyorlar, 150 kilometreyle çok geliyor, "140'la yapalım" diyorlar, tehlikeli buluyorlar. Devlet Demiryollarındaki mühendis arkadaşlarımız, "bu kadar da fazla oluyor, 140'ı geçmeyelim, yani sinyalizasyon falan yok, aman" diyorlar onlar. Amerikalılar böyle öneriyorlar. Uygulamada olan bu programdır ve bu program uygulandığı için ve bu bakım mantığıyla bakım yapıldığı için, personel çıkarıldığı için, emekli edildiği için, bilmem ne olduğu için, işte 15-20 gündür çatlak olan fren diskiyle bir tren sefer yapıyor. Bu kaza orada olmasaydı, Sakarya Nehri üstünde bu tren nehre düşebilirdi, o zaman bu yolcuların tamamını kaybetme şeyimiz olabilirdi. Raporunda şunu çok net olarak yazıyor: Diyor ki, "Devlet Demiryolları, bütün meselelere hep mühendislik kriterleriyle yaklaşıyor, bundan vazgeçin, ticari kriterlerle yaklaşın." Bunun anlamı çok

basit: "Teknik güvenlikten vazgeçin, siz kâr etmek üzere o yüzde 200 olan emniyet katsayısının içine giren, emniyet sınırlarını sürekli zorlayın, sinyalizasyon yapmayın..."

Bu trenlerin demiryolu üzerindeki hem seyir hızlarını, hem bulundukları noktaları tespit etmek ve lokomotife konulacak basit bir bilgisayar ekranı üzerinde "hız değişim noktasına yaklaşıyorsun" diye sinyali oraya yazdırmak, bugünün teknolojisiyle son derece basit bir olaydır. Ben size şunu söyleyeyim: Adamın bir TIR'ı var, TIR'ına koyduğu cihazla 3 dakikada bir TIR'ının nerede olduğunu, hangi yola saptığını dünya haritası üstünden tespit ediyor. Bugün nakliyatçıların bütün TIR'larında var. Bu raporda ve bu yapılandırma programında sinyalizasyona yatırım yapmayı öngörmüyorlar, pahalı olduğunu söylüyorlar.

Bu kaza bir özelleştirme sürecinin ülkemize yaşattığı bir tren kazasıdır. Nedeni özelleştirme süreci ve bu doğrultudaki yeniden yapılanmadır. Bu doğrultuda ne yazık ki Devlet Demiryollarındaki bizim mühendis arkadaşlarımız, yeterince seslerini çıkarmamışlar, onlar kendi iç dünyalarına kapalı bir ortamda sessiz kalmışlardır. Yoksa bizim bu yaptığımız hesaplar ve burada yapılan irdelemeler, öyle ahım şahım bir şey değildir, basit şeylerdir bunlar. Bu basit şeyleri orada yapabilecek, yıllarca demiryolu ve demiryolu taşımacılığı üstünde tecrübeli, ciddi teknik insanlarımız vardır, mühendislerimiz vardır. Devlet Demiryolları personeli açısından bir hata; bu hatta çalışan makinistlerin hepsi hız sınırlarına uymadıklarını biliyorlar, bu livrenin çelişkili olduğunu biliyorlar ve itiraz etmemişler. Devlet Demiryollarının bir işletme olarak kendi içine kapalı bir yapısı var. Bu yapıyı yeni yeni, 10 yıldır süren sendikal mücadeleyle -Genel Başkanları Fehmi Bey de burada- aşmaya gayret sarf ediyor, ciddi sorunlar yaşayarak, ama bu yapı halkın desteği olmadan aşılamaz, nitekim aşılamamıştır. Aşılamayan bütün bu olumsuzluklar halkın canına mal oldu. Bu tren kazasının özeti budur.

Hamelton Şirketinin de raporunu aşağı yukarı okudum, Zerrin hanım ciddi düzeyde inceledi, ama o da bana söyledi, hiçbir yerde de duymamış; aslında tren disklerinin çatlağa karşı kontrolü, penetran sıvı testiyle 2-2,5 milyon liralık bir iştir, 2,5 milyon liralık 2 tüp sıvıyla -2 tüp sıvıdır o, spreydir- çok rahatlıkla bu trenin bütün fren disklerinin kontrolünü yaparsınız. Bu bir bakım teorisidir, bir bakım yaklaşımıdır, ama oralarda 1,5 milyon, 1 milyon dolarlık danışmanlarla olacağı budur. Bunu vagon fabrikasındaki bir mühendisimize sorsalardı, belki de bakımdaki bir mühendisimize sorsalardı, o millerin çatlaklarını kontrol eden, o konularla ilgili birine, o ona söylerdi.

Ama onun söylediği kal'e alınmaz bizim işletmelerimizde. testini yapacaksınız. Bu son derece basit bir yöntem, çok da ucuz bir yöntemdir, ama yapmamışlar. Ne yazık ki denizi geçiyoruz da dere geçerken boğuluyoruz.

MUSA AĞAÇIK: 89'da Özal'a bir soru sormuştum GAP'ta; "otobanlara verdiğiniz değeri demiryollarına niçin vermiyorsunuz Sayın Özal?" demiştim. O da dedi ki, "demiryolu, komünizmin yoludur." O zaman bayağı bir tartışmaya yol açmıştı. Acaba bu Bosselan Firması, Özal'a o fikri vermiş olabilir mi, daha önce gelmiş olabilir mi Türkiye'ye, elinizde öyle bir veri var mı? Yani bu demiryollarının komünizm yolu olduğuna dair fikir babası acaba Özal'a mı ait, yoksa bunlara mı ait?

LEVENT SERHAN: Bunlar herhalde 94'te birden bire damdan düşer gibi buraya gelmediler, daha öncesinden mutlaka ilişkileri vardır.

MEFTUN GÜRDALLAR (TMMOB İKK Sekreteri): İl Koordinasyon Kurulu olarak 3 ayda bir çıkartmaya çalıştığımız Ölçü Dergisinin bu sayısında "Hatalı Yatırımlar" diye bir kavramı işlemeye çalışıyoruz. Ülkemizde havaalanları var ki, bitirildikten sonra, karşısında dağ olduğu için uçak inemiyor, burada da mühendisler var. Barajlar var ki, bitirildikten sonra su tutmuyor. Bir Karadeniz Otoyolu var ki, kilometresi 11 milyon dolara dayandı, bitmek bilmiyor. Her yaz yapılıyor, her kış Karadeniz geliyor, onu geri alıyor, bir daha yapıyorlar, bitmek bilmiyor. Bakanlar Yüce Divana gidiyor, ama bu ülkenin parası buralarda harcanmaya devam ediyor. Bunların içerisinde mühendisler var. Bu söyleşinin bence altının çizmesi gerektiği veya sizin vurguladığınız nokta, "mühendisler bu işin içerisinde ne yapmalı?"

Bir taraftan da hatalı yatırımlar konusunu işlerken, biz geriye dönüp TMMOB'nin 50 nci yılı nedeniyle geçmişte yapılmış olan yatırımların ülkenin borç ödediği dönemde, Düyunu Umumiye borçlarını ödemeye devam ettiği dönemde yapmış olduğu yatırımların, affedersiniz Karabük'teki demir-çelik tesisinde merkep sırtında yapıldığını, merkepler aracılığıyla yapıldığını, fotoğraflarını görüyoruz. Dolayısıyla o dönem para yokken, olanak yokken, borç ödenirken, savaştan çıkmış bir ülke olarak birçok şey yapılırken, bu dönem milyon dolarları Amerikan şirketlerine verip sonuçta kazalar yapıyoruz. Buna ilişkin mühendislerin ne yapması gerekir Levent bey?

LEVENT SERHAN: Arkadaşlar; tabii Meftun en çarpıcı ve benim çok da üstünde emek sarf ettiğim bir konuyu gündeme getirdi. Ben bu konuda biraz üzgünüm, yani yaklaşık olarak 25-30 yıldır bu alanda koşup duruyorum, bir de TMMOB mekanik uzmanlığı da yapıyorum, karşılaştığım o kadar çok

şey var ki... Bir kere mühendislerimizin, özellikle de devlet kurumlarındaki mühendislerimizin bir tedirginliği var, bu da devlet memuru olmalarından kaynaklanıyor. 657 sayılı Yasayla devlet memuru anlamında dışa karşı korunmaları vardı, ama içe karşı, yani amirlerine karşı hiçbir korunmaları neredeyse yoktu, her türlü terfisinden şeyine kadar amirlerine bağlıydı. Ancak 10 yıldır kamu emekçilerinin mücadelesiyle sendikaya kavuştular; fakat sendikaya kavuşmalarına rağmen bu korkaklık devam ediyor.

Bence şu çok önemli: Bu olsa olsa devrimci tavırla olur. Devrimci bir nitelik, yurtsever bir nitelikle iş yapabilirse mühendislerimiz, insanlarımız, -sadece mühendisler için değil, her alandaki bütün insanlarımız için geçerli bu- herkes görevini ülkesine, insana karşı sorumlu olarak yaptığının bilincinde olur, ona göre tavır alır; özel sektörde de alır, devlet sektöründe de alır. Mühendisler de aynı tabipler gibi ve başkaları gibi -başka mesleklerde de var- bir yemin ediyorlar, "insanlığa karşı bir şey yapmayacağım" diye, yani bilimin ve teknolojinin kendisine sağladığı olanakları insanlığın çıkarları doğrultusunda her zaman kullanacağına dair yemin ediyor. Bu yeminine rağmen susmak, sessiz kalmak, çok ahlaklı bir davranış değildir, hatta ahlaksızca bir davranıştır

TEVFİK PEKER: Odamızın yaptığı etkinlikler arasında Ölçü Dergisi, Odamızın çıkarttığı aylık bültenlerde işlediğimiz bir konu vardı: GATS Anlaşması. Ta 1941 yılında Amerikan Dış Ticaret Örgütünün, Amerikan finans ve sermaye çevrelerinin ihtiyacı olan parayı ve yahut da hammaddeyi en stressiz yoldan nasıl elde edebilir, onun kurguları yapıldı ve 1949'da Havana'da Birleşmiş Milletler tarafından Mal Ticareti Anlaşması yapıldı. Sonradan her 8-10 yılda bir Amerikan Dış Ticaret Örgütü, çeşitli ülkelerde toplantılar yaptı. Bunun en sonuncusunu da Uruguay'da, 8 inci toplantı ve yahut da 8 inci Raunt da deniliyor, o 8 inci Rauntta Amerikan dış ticaret hacminin 5 trilyon dolar olduğu gözlendi. 86-93 tarihleri arasındaki toplantıdır bu. 5 trilyon doların 1 trilyon doları hizmet karşılığı gelirlerden elde edildiği gözlendi. Hizmet gelirleri, bir şey üretmediğiniz için, daha stressiz, daha az strese dayalı gelirlerdir.

Bir mamulü üretmenin bir stresi vardır, üretimin bir stresi vardır. "Nasıl bu 1 trilyon doları yukarılara çıkarabiliriz'in araştırması yapıldı ve Dünya Ticaret Örgütü de o 8 inci Rauntta kurulduktan sonra GATS Anlaşmasını, Hizmet Genel Anlaşmasını bütün dünya ülkelerine kabul ettirdiler. Bunun altına ülkemiz 1995 yılında imza attı, 2005 yılında, yani bu yıl artık bu GATS Anlaşması Türkiye'de yürürlüğe girecek. Bütün hizmetler özelleşiyor; işte Demiryollarımız gibi, belediye hizmetleri gibi, Köy Hizmetlerinin devri gibi, Yerel Yönetim ya-

naları gibi, Kamu Temel Reformu adı altındaki yasalarla birlikte artık devlet, sosyal devlet olmaktan çıkıyor, düzenleyici devlet oluyor. Artık kamusal alanlar piyasa alanlarına dönüyor, özelleşiyor bütün kamusal alanlar. Bu da bir kamusla alandır ve özelleşecektir; SSK hastaneleri gibi, o da devredildikten sonra özelleşecek. Bütün bunlar piyasa alanlarına dönüştükten sonra, bizler, vatandaşlıktan çıkıp müşteri oluyoruz. Bu yasa çerçevesinde bütün bu özelleştirmeler, Hizmet Genel Anlaşması çerçevesinde yapılıyor.

SALONDAN: Çok güzel doğrular vurgulandı. Elbette bu tren kazası, özelleştirme sürecinde bir cinayettir diyoruz. Bu yabancı tekellere karşı ülkemizin peşkeş çekilmesinin bir parçası ve Avrupa Birliği denilen olgu da bu özelleştirmenin hiç mi hiç uzağında olmayan, tamamen ta kendisi olan bir olgu. Mühendis odaları olarak biz, Avrupa Birliğine karşı olan tavrımızı netleştirmiş durumunda değiliz, örgüt olarak netleştirmiş değiliz.

LEVENT SERHAN: Özelleştirme, dünya kapitalizminin bir olgusudur. Avrupa Birliği denilen şey, yeni dünya düzeni içinde Avrupa kampıdır. İki tane Avrupa Birliğinden ya da Avrupa'dan söz edebiliriz. Bir tanesi doğal olarak tröstlerin, şirketlerin Avrupa'sıdır, bir tanesi de emekçilerin Avrupa'sıdır. Bu ülkenin mühendisleri olarak herhalde emekçilerin Avrupa'sıyla, mühendislerin Avrupa'sıyla uzak düşmek istemeyiz, ama Avrupa Birliği diye bugün adı söylenen sermayenin Avrupa Birliğiyle de bir ilişkimiz olmaması lazım, ne işimiz var sermayenin Avrupa'sıyla? İşimiz olursa da kaza yapıyoruz hep.

ALİ ERGİN: Biraz evvel dediler ki, "Turgut Özal, demiryolu komünisttir" dedi. Doğru, ben bizzat şahidim buna; fakat zannedersem Başbakan Japonya'ya gitti. Gittiği zaman mecbur kalıyor, metrolara, hızlı trenlere biniyor. Geliyor Türkiye'ye, "biz hata yaptık, bizim de bunlar gibi şehirler arasında trenlerimiz olması lazım" diyor ve gelir gelmez ilk yaptığı iş, Sıvas'ta atıl olan yere asgari 60 bin tonluk ray haddehanesi imalatını başlatıyor. Yani Özal tükürdüğünü de yalayan bir adamdır, hatasını da anlamıştır ve yeşil ışık yapmıştır, Ankara Metrosu, Allah rahmet eylesin, Turgut Özal'ın sayesinde, Murat Karayalçın işbirliğiyle yapılmıştır ve mükemmel bir eser meydana getirilmiştir, onu belirtmek istedim.

FEHMİ KUTAN (Birleşik Taşımacılık Çalışanları Genel Başkanı): Bu raporun kamuoyuna yansımasıyla birlikte dün gece çok zor koşullarda Sakarya Ağır Ceza Mahkemesine intikal ettirilmesinden hemen sonra, bugün tutuklu olan makinist arkadaşımız serbest bırakıldı. Bugün yine o raporla ilgili mahkemenin önündeki basına şu bilgiyi verdik "Bu, üniversitelerde ev-

vela profesörlere ders olarak okutulmalıdır, ondan sonra öğrenciler, mühendisler o noktada yetiştirilmelidir, en azından demiryollarıyla ilgili olan insanlar açısından öyle bir önemi var." Böyle bir raporu hazırladığınız için örgütümüz adına teşekkür ederim.

Türkiye'de kamusal alanın ticarileştirilme süreci dünyada olduğu gibi, 1980'li yıllardan itibaren sermayenin içinde bulunduğu sıkışıklığı aşmak noktasındaki bir yaklaşımıyla başlamıştır. Bunun Türkiye'deki karşılığı 1980 ve 24 Ocak kararlarının hayata geçirilmesi de 12 Eylül darbesiyle desteklenmiştir ve o süreç başlatılmıştır.

Bu süreç, kendisini doğrulamak ve amacına varmak noktasında mevcut sistemin bozularak bir sistemsizliğin, bir esnekliğin getirilmesi üzerine kurulu bir oluşum. Bunun demiryollarında karşılığı, yaşanan tren kazalarıdır. Bu sadece bizim ülkemizde meydana gelen bir şey değil, tüm dünya ülkelerinde, hatta teknolojisi çok gelişmiş, demiryolları teknolojisi çok gelişmiş ülkelerde de bu politikaların uygulanması neticesinde tren kazaları meydana gelmiştir; çok insan hayatını kaybetmiştir İngiltere'de, Almanya'da, birçok ülkede tren kazaları meydana gelmiştir.

Mühendisler, bu abuk subuk projelere karşı neden sesini çıkarmıyor? Bu sistemsizlik, kuralsızlık, esneklik, atama ve yükselmede de kendini göstermeye başladı. Bilim, bilimsel veriler yok sayıldı, biraz daha çok işte dayısını, amcasını bulanlar bir yerlere geldi. O noktada bir anlamda kurumlarda, kamu kurumlarında ya da bu hizmet verdiğimiz alanlardaki mühendisler, bilimden uzaklaştırılarak o konudaki yetkinlikleri göz ardı edilerek, amca, dayı aramaya başladılar ve o noktada bir süreç işledi, hâlâ işletiliyor. Bence en büyük sessizliğin temelinde bu yatıyor ya da sesini çıkaran insanlar, kurumların en ücra noktasına, en arka odalarına hapsediliyor ve sesi oralarda bastırılıyor.

Burada sözü sendikalara getirmek istiyorum: İşçi sendikaları böylesi olumsuzluklarda sorunu çözmek, sahiplenmek yerine bazı noktalarda vesile bile oldular: o mühendislerin sesinin bastırılması noktasında. Kamu çalışanı sendikal hareketi de çıktığı noktadan itibaren bölündü, parçalandı ve yasal düzenlemesiyle birlikte içeriği boşaltıldı. Biz mühendislere doğru düzgün sahip çıkamıyoruz; çünkü mühendisler de aynı zamanda sendikal örgütlülüğe sahip çıkamıyor. Bu olumsuzluğun karşılıklı bir biçimde aşılması gerekir diye düşünüyorum.

LEVENT SERHAN: Fehmi bey, şöyle bir şey sormak istiyorum sana,

benim öyle bir gözlemim var: Bu mühendisler, kendilerini emekçi saymıyorlar galiba, değil mi? Genel olarak öyle bir hava hissediyorum.

FEHMİ KUTAN: Yani emekçi saymamakla birlikte, birçoğu kendisini işveren noktasında görüyor; çünkü birçoğu yönetici noktasında arkadaşlarımız.

LEVENT SERHAN: Bir bilinç çarpıklığı var...

FEHMİ KUTAN: Tabii, onun da etkisi var, ama sonuç itibariyle yaşanan olumsuzlukları hepimiz birlikte paylaşıyoruz, yaşıyoruz.

LEVENT SERHAN: Meftun, senin söylediğin soruya burada güzel bir ipucu çıktı, bence çok önemli. Genellikle bu alanlarda çalışan mühendislerin yönetimle yakın olanları kendilerini emekçi saymıyorlar, kendilerini bir yönetici sayıyorlar, böyle bir problem var orada.

SALONDAN: Bu kazanın sonucunu görebilecek bilgi birikiminden ve mühendisliğinden yoksun insanlar, şu anda TCDD'de mühendis olarak görev yapanlardır; çünkü bu siyasi iktidarlar döneminde kadrolaşma sürecinde TCDD mühendisler ya da üst düzey yöneticiler anlamında çok ciddi bir kıyım yaşadı. Buradaki kişiler hakketmedikleri bir noktadan çok alt düzeydeki görevlilerden buralara atandılar ve bu projelere imzayı koyanlar da bu kişilerdir.

MEFTUN GÜRDALLAR: Ben başka bir noktadan yaklaşmak istiyorum: Bundan yaklaşık 1,5 ay kadar önce Atatürk Kültür Merkezinde TMMOB'nin 50 nci Yılı Onur Gecesini yaptık ve 50 yıldır mühendislik yapan meslektaşlarımızı bu geceye davet ettik. Birçok meslektaşımız geldi, plaket aldı, ama bir meslektaşımız, plaket almayı reddetti. Çok uzun zaman bu kurullarda, Makine Mühendisleri Odası danışma kurullarında, genel kurullarında bize mühendislik anlatan bir ağabeyimiz, Sayın Hayati Soykan, plaket almayı, o geceye gelip plaket almayı reddetti, "Türkiye'de mühendislik yapılmıyor" dedi.

Hayati Soykan, burada çok uzun zaman şunu anlattı: "Bırakın sağı, solu, iyi mühendis olun" dedi. Bunu da şöyle örneklendirdi: "Sanıyorum 1980'li yıllarda İngiltere'de Kensington Barajı'nın kapağı kopmuş. 12 yıl süreyle İngiltere'de mühendislik dergileri, bu kapağın niye koptuğunu tartıştı. Aynı tarihlerde Karakaya Barajı'nın da burada kapağı koptu. Siz 'Türkiye'de Karakaya Barajı'nın kapağı niye koptu' diye bir yerde bir teknik makale okudunuz mu; okumadınız. Dolayısıyla siz mühendislik yapmıyorsunuz, mühendislik yapılmadığı için de bu ülke geriye gidiyor" diye eleştiriyordu. Yine

1980'li yıllarda Çetin Altan, "bizim köylümüz ne zaman piyano çalacak?" diye soruyordu. Ben de diyordum ki, "herhalde ihtiyarladı Çetin Altan, yani ne alaka, köylünün piyano çalmasıyla?" Ama toplam kaliteden veya bir yaşama bakış açısından bahsediyordu. Sonradan algıladım ben bu işi, Avrupa'ya işim nedeniyle birkaç kez gidip gelince. Avrupa köylüsü de köyde yaşıyordu, ama piyano gibi bir müzik aleti çalıyordu. Onlar niye daha derinliği olan bir müzik kalitesine ulaşmıştı acaba veya biz burada niye kendi mühendislik ahlakımızı veya kişisel onurumuzu koruyamıyoruz? Küçük şeyler karşılığında, terfi gibi, maaş artışı gibi birtakım şeyler karşılığında toplumun çok önemli çıkarlarını savunma direncini gösteremiyoruz?

Elbette kişiliği olan, onuru olan insanların sağı solu bir tarafa bırakarak; asgari standartta direnebilmesini bilmesi lazım. Yani bir işi yapıp bir maaş alıyorsa, insanların o işi yapmadan maaş almayı içine sindirmemesi lazım diye düşünüyorum. Mühendisleri de bu açıdan, bu kıt kaynakları, ülkenin kıt kaynaklarını fazlasıyla heba etmekten dolayı doğrusu kendi adıma suçlu görüyorum. Biz bir çok çalışmalar yapıyoruz belki ama bu bizim ülkeye karşı sorumluluğumuzu tam yaptığımız anlamına gelmiyor. Bizim daha iyi mühendisler olmamız ve insanlık onurumuzu da direngen tutarak, ayakta tutarak, küçük bedeller karşılığında susmaya, sus paylarını kabul etmeye kendimizi ikna etmememiz gerekiyor, direnmemiz gerekiyor. Bizim gibi örgütlerin de onur kurulları var; buraları dosya bazında takip edip, hatayı yapanı, "arkadaş, sen hatayı yaptın, bunun da cezası budur" diyebilmemiz lazım, kendi içimizde teşhir edebilmemiz lazım, telin edebilmemiz lazım diye düşünüyorum.

LEVENT SERHAN: Meftun; bu söylediğin şeye şunu eklemek lazım: Mesela Afşin-Elbistan Termik Santralinin yapımı ve tasarımı sırasında -kömür havzası üstüne kurulmuş bir santraldir biliyorsunuz, linyitle çalıştırılması öngörülüyor- linyitin ölçülen alt ısıl değeri 850 civarında bulunulurken, bir tane vatandaşımız bizim, çıkıyor orta yere, bir şey yapıyor. Bu adam da kamyoncu bir adam, milletvekilleriyle falan da arası iyi, oradaki bu kimyasal analizleri yapan kimya mühendisine, "bunu sen 1050 kilokalori göstereceksin" diyor. "Göstermem" diyor mühendis. "Sana şunu vereceğim, bunu vereceğim." Çok ciddi para var, kamyoncu bu adam. " Para da almam, göstermem de" diyor mühendis. "Görürsün o zaman Hakkari'yi" diyor, adamı sürdürüyorlar. Yerine gelen bir başka mühendis, artık günahı boynuna, atıyor imzayı. 1100 kilokaloriden koca bir santral -o günün parasıyla belki de kaç trilyona lira çıktı bilmiyorum, yani eski değerleri bende var- çalışmaya başlıyor.

SALONDAN: Peki, o mühendisin yerine gelen mühendis de o imzayı atmasaydı.

LEVENT SERHAN: O da giderdi.

SALONDAN (Devamla): O da atmasaydı; 500 kişi olunca, 500 kişiyi de atamazlar ki...

SALONDAN: Son olayım diye beklemedim, ama son söylenenler beni biraz kışkırttı, kendi alanımdan örnek vermek istiyorum: Dünyanın şu sıralarda yürütülen zeminle ilgili en büyük geoteknik projesi Amerika Birleşik Devletlerinde, Boston Kentinde, adı "big dig", büyük kazı diye, yaklaşık 20-25 yıldır sürüyor ve birkaç yüz milyar dolar toprağa gömüldü. Amerika'da bütün bu konuyla ilgilenenler, hangi numaraların döndüğünü ve hemen hemen bütün mühendislerin hangi çıkarlar için kendi mühendislik duygularını sattıklarını biliyorlar.

Ben mesleğim gereği bir sürü yabancı firma için içeride ya da dışarıda çalıştım. En son çalıştığım, bir Fransız çevre firmasıydı. Gelen çevre mühendisi bayan, burada paniğe kapıldı, burada, Bilecik'te yapılan bir çalışmada, su büyücüsü buldu, çubukla su aradı. Kuşkusuz, Amerika Birleşik Devletlerinde, Boston'da da bu tür düzensizliklere ve mühendisliğin kötüye kullanılışına karşı mücadele eden tek tük insanlar da vardır, burada da var. Ama bunlar ne bizim kamu kesiminde, ne özel kesimdeki oranlarda, biz başkalarından ileri ya da geri olamayız. Bazı yerlerde etik duygular bir dönem için daha ağır basar, orada toplumsal mücadele de onu destekler, daha duyarlı, daha tepkici olunabilir. Bosselan Hamelton'ın bu raporunu yazanlar da kuşkusuz mühendisti. İçlerinde hiç mi insani duyguları olan, dünyada bu tür örneklere biraz doğru bir gözle bakan insan yoktu; vardı kuşkusuz, belki karşı da çıkıyorlardı, ama sonunda da altına imza atıyorlardı.

Bizim ülkemizde ya da başka bir yerde bunların tümünün altında yatan şey, sizin Bosselan Hamilton raporundan örnek verdiğiniz gibi, bu işin bir kamu hizmeti olduğuna ilişkin yaklaşımla bu işin bir ticari alan olup olmadığına ilişkin yaklaşım. Ticari alan olmasına yönelik şeyler, dünyaya yaygınlaştırılmaya çalışılan, küreselleşmeyle ilgili yaygınlaştırılmaya çalışılan şey, yeniden yapılanmalar da bizim gerek demiryollarında ya da başka yerlerde, özel kesimde ya da kamu kesiminde mühendislerin elini kolunu biraz daha bağlıyor, daha da bağlayacak. Bu ancak örgütlülükle mümkün. Hangi örgütün olduğu çok önemli değil, keşke TÜTED olsaydı, TEK-SEN olsaydı, bil-

mem ne olsaydı, insanlar kendi başlarına çalıştıkları kurumlarda sesini çıkaramadığı konuları oralara taşısalardı, gönüllülük bazında bir örgütlülük olsaydı. Ama olmadığına göre o zaman odaların bugün taşıdıkları misyonlardan daha ötede, daha saldırgan, daha örgütleyici olmaları gerekiyor.

DEVRİM YILDIRIM: Demek ki mühendisler olarak daha örgütlü olmamız gerekiyor.

MÜHENDİSLİK VE ETİK

MMO İstanbul Şubesi - İstanbul Teknik Üniversitesi

28 Aralık 2004

Doç. Dr. Seyhan Uygur ONBAŞIOĞLU
(İstanbul Teknik Üniversitesi)

Üzeyir ULUDAĞ
(MMO İstanbul Şubesi)

BENGÜ KUZEY: Katılımcılarımız Seyhan Uygur Onbaşıoğlu, okulumuzda etik dersini veriyor ve Makine Mühendisi Üzeyir Uludağ, 25. Dönem Oda Başkanımız bizimle beraber etik konusunda bilgilerini, düşüncelerini paylaşacaklar.

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Bu dersin 2000 yılında açılmasını önermiştim. O zaman ABET çalışmaları vardı, fakat bu dersi açmayı önermemin ABET çalışmalarıyla ilgisi yoktu, fakat tesadüfen o sıradaki ABET çalışmalarıyla uyum sağlanmış oldu. Okulumuzda insan ve toplum bilimleri şeklinde bir ders grubu var. Bu ders grubunun amacı, mühendis arkadaşları teknik konular dışındaki konularda da yetiştirmek. Genellikle Cumhuriyet tarihi, teknoloji tarihiyle ilgili derslerin olduğu bir gruptu, üç saatlik insan ve toplum bilimleri, yani İTB kodlu ders olarak verildi. Daha sonra ABET geçiş sürecinde yalnızca Makine Fakültesinde zannediyorum, ETK kodlu bir ders olarak verilmeye başlandı. Üçüncü sömestrindeyiz, yani üçüncü dönemdir arkadaşlara, mühendislik ve etik konusunda "mühendislik ve etik" başlığı altında haftada bir saat arkadaşlarla birlikte mühendislik ve etik konusunu tartışıyoruz.

İnsan ve toplum bilimleri dersi olarak verdiğim dönemde öğrenci arkadaşlarla ilk çalışmaya başladığımız günlerde yaklaşımın boyutları "Neden etik, böyle bir derse neden gerek var, biz zaten buraya geldiğimizde 20'li yaşlarımıza yaklaşmış oluyoruz, şimdiye kadar etik konusunda öğrenemediysek, bundan sonra neler öğrenebiliriz?" şeklinde oluyordu. Etik aslında hiç de düşündüğümüz gibi, bütün dinlerde olan, bütün ideolojilerde olan, bütün topluluklarda olan, "çalmayın, yalan söylemeyin, başkasını öldürmeyin" şeklinde üç emir altında toplanabilecek kurallar bütünü değil, bundan çok farklı. Eğer gerçekten etiğin kapsamı bu olsaydı, arkadaşların ilk zamanlardaki itirazlarında haklı olduklarını söyleyebilirdik, "evet, etiğe ne gerek

var?" diye. Zaten materyalist de olsak, dindar da olsak, hangi felsefeden, hangi ideolojiden olursak olalım, çalmanın yanlış olduğunu biliyoruz ya da en azından çalmayı onaylamadığımız şeklinde bir izlenim yaratmak zorunda olduğumuzu çevremizde biliyoruz.

Peki, öyleyse etik bunun ötesinde nedir? Tek başına etik nedir? Etik bir standartlar bütünü. Eğer bir sözlüğü açıp bakarsanız denilir ki, "felsefenin iyiye ulaşmakla, moral değerlerin anlam ve haklılığıyla ve doğruyu yanlıştan ayırmakla ilgili bir dalıdır" İkinci bir tanım daha yapılır: "Bir mesleği sürdürenlerin davranış standartlarının tümü" denilir. Bu ikinci tanım aslında bizim konuştuğumuz konulara daha yakın oluyor. Biz daha çok, sözlü konuşan bir toplum olduğumuzu söyleriz, yazıyla pek fazla aramız iyi değil diye zannedilir, ama öyle değil. Bizim de geçmişimizde teorik konuların önemi büyüktür.

Mühendislik ve etik dersinde görüyoruz ki, felsefe olarak etik felsefeyle hiç ilgilenmeyen insanların bile üzerinde durması gereken bir konu, siz varoluşçuluk, diyalektik vesaire gibi kavramlardan uzak olsanız bile, kendinizi günlük hayatın telaşını kaptırmış olsanız bile, etik aslında her zaman sizinle birliktedir, çünkü etikle birlikte yaşarsınız.

İkincisi daha da önemli; bir mesleği oluşturanların, bir mesleği sürdürenlerin davranış standartlarının tümü, daha da önemli bu ikinci kavram; çünkü siz meslek sahibisiniz, mühendisler meslek sahibi.

Tarihsel gelişime baktığımız zaman kendilerini sıradan kabul eden, kendilerinde herhangi bir üstünlük görmeyen insanlardan farklı işler yapabilen insanlar meslek sahibidir diye kabul edilmiş. O yüzden ilk önce din adamlarının meslek sahibi oldukları, profesyonel oldukları gözlemlenmiş. Sonra tabii, insanın birinci değeri yaşam olduğu için, yaşam konusunda farklı görüşlere sahip, diğer insanlardan çok farklı, çok üstün bir bilgi birikimine sahip işleri yapanlar, yani tıp adamları profesyonel olarak görülmüşler. İnsanın yaşama hakkı ve yaşama sevincinden sonra gelen, tabii ki yaşamını bir refah içerisinde sürdürmek isteği vardır. Bundan dolayı hukuk adamları, meslek sahibi, profesyonel olduklarını söylemişlerdir, daha doğrusu, kendiliğinden böyle bir oluşum süre gelmiş. Fakat endüstri devrimiyle birlikte anlaşılmış ki, aslında refah teknolojiden geçiyor. Bu endüstri devrimi olur olmaz mühendislik bir meslek olarak gelişiyor. Mühendislik, teknokratlık, toplum üzerinde etkili bir meslek haline geliyor.

2004 yılına baktığımızda, teknoloji her şeye çözüm sağladı mı, bu süreç içerisinde gerçekten insanlar teknolojiyle mutlu oldular mı? Eğer mutlu oldularsa, teknolojinin getirdiği bir refah varsa, bu herkese eşit bir şekilde da-

ğıldı mı? Bütün bunlar tartışılırken, tabii bizim karşımıza bir başka olgu çıktı, o da küreselleşme. Ben zaman zaman derste tartışırken arkadaşlarla şunları gözlemliyorum: Hâlâ bir yanlışta ısrar ediyoruz. Bir konu tartışıldığında iki ucun birinden yaklaşıyoruz, yani "küreselleşme kötüdür, küreselleşme varolan adaletsizliği daha da büyütmüştür ya da iyidir, bu küreselleşmeye uymalıyız, başka çaremiz yok" diyoruz. Tıpkı, son günlerdeki Avrupa Birliği tartışmaları gibi. Fakat mühendis olarak, pozitif bilimler okuyan insanlar olarak bir avantajımız var bizim. Varolan bir gerçek var, önce problemi belirlemek gerekiyor. Problem o varolan gerçektir. Sonra o varolan gerçeğin kötü yanlarının nasıl düzeltilip, iyileştirilebileceği konusunda bilgiler toplamak gerekiyor. Bu bilgiyi toplayabilmek için de, her şeyden önce kendimizi mesleğimizde iyi yetiştirmemiz gerekiyor. Yolsuzluklar gündeme geldiğinde çok sık söylenen, İsmet İnönü'ye ait bir söz vardır "bu memlekette namuslular da, namussuzlar kadar cesur olsaydılar" Ben onu hep şu şekilde söylemek istiyorum: Bir memlekette gerçekten iyi şeyler yapmak isteyen insanlar diğerlerinden daha fazla kendilerini yetiştirebilseler, o zaman o memlekette her şeyi değiştiririz. Eğer biz mühendisliğin etiğinden söz ediyorsak, her şeyden önce iyi mühendis olmalıyız; bu bir.

İkincisi; neden 2000'li yıllarda mühendislik ve etik konusu gündeme geldi? Fakültemizin 50 yıldan fazla bir geçmişi var, etik konusuyla mühendislik konusu yan yana gelmezdi. Gelmesinin nedenlerinden biri, biraz önce sözünü ettiğimiz küreselleşme. Küreselleşme bir gerçek, küreselleşmeyi istesek de, istemesek de kabul etmemiz gerekiyor. Kabul ettiğimiz zaman, küreselleşmeyi bir fırsat olarak düşünmemiz gerekiyor. Ne fırsatı olarak düşünmemiz gerekiyor? Küreselleşme eğer teknolojinin getirdiği refahı adil olmayan bir şekilde yaymanın bir aracı olarak kullanılıyorsa, o zaman biz küreselleşmeyi bu yanlışları düzeltebilme konusunda bir araç olarak kullanabiliriz. O aracı kullanabilmek için teknolojinin elinde yeteri kadar olanak var, teknoloji bu olanakları bize sundu, daha doğrusu biz mühendisler olarak bu olanakları ortaya çıkardık. Nelerdir bunlar? Kitle iletişim araçları çok geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlandı. Kitle iletişim araçları küreselleşmeyi, teknolojinin getirdiği refahı adil olmayan bir şekilde dağıtmanın aracı olarak kullananlarca kullanılabiliyorsa, bunu biz de kullanabiliriz, yeter ki ne yapacağımızı iyi bilelim. Bu nedenle, teknoloji ve etik yan yana geldi.

İnsanlar teknoloji ürünlerini kullanmaya başladıkları zaman o teknoloji ürünlerini geliştiren, inovasyon yapan kişilerin önemi daha da arttı, ama bu önemle birlikte, sorumluluk da arttı. Çünkü siz örneğin, bir klima dizayn ediyorsunuz, o klimanın nasıl çalıştığını bilen çok az kişi vardır, ama siz makine

mühendisi olarak hangi akışkanı kullandığınızı ve hangi akışkanı kullandığınızda çevreye ne kadar zararlı olabileceğini, hangi akışkanı kullandığınızda ülke ekonomisine nasıl yarar veya zarar getirebileceğimizi biliyorsunuz. Bu aynı zamanda bir sorumluluktur.

Teknolojiyle birlikte toplumsal yapıda da değişimler oldu. Sivil toplum örgütlerinin hem ülkemizde, hem de bütün dünyada etkileri arttı. Onların dile getirdiği ve teknolojiyi üretmeyen, ama kullanan insanların yaygın bir şekilde kabul ettikleri görüşler var, çevre kirliliği gibi. Dolayısıyla, bütün bunlar mühendislik ve etik konusunun yan yana tartışılmasını, mühendisliğin ve etiğin bir arada olması gerektiğini doğuruyor. Bu "neden mühendis etikle uğraşmalı, etik felsefi bir konu değil mi?" sorularına verilen bir cevap olabilir diye düşünüyorum.

ÜZEYİR ULUDAĞ: Etik tarifine ve felsefi boyutuna girmeyeceğim. Ancak mesleki davranış kuralları boyutuyla dünyadaki uygulamasının nasıl olduğu veya hangi tarihlerde başlandığına ilişkin bilgi vereceğim. Türkiye'deki meslek odalarında bu anlamdaki çalışmaların nasıl başladığı, hangi seviyede olduğu konusunda biraz bilgi vereceğim. 2000 yılından bu yana etik konusu hep gündemde. Özellikle bu anlamda ağırlıkla mühendislerin, mimarların oluşturduğu sektör dernekleri var ve bu sektör derneklerinde de etik davranış ilkeleri oluşturulmaya başlandı, buna ilişkin de bilgiler vereceğim.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği bundan 4 sene önce Mühendislik-Mimarlık Kurultayı kapsamında bazı konu başlıkları belirledi, "Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin bundan sonraki geleceğini belirleme konusunda neler yapılabilir?"i tartışmak amacıyla Mühendislik-Mimarlık Kurultayı düzenledi. Bu kurultayın konularından biri de, etik konusu idi.

"Mühendislik ve mimarlıkta mesleki davranış kuralları" başlığı altında neleri oluşturmaya çalışıyor mühendis ve mimarlar? Topluma karşı sorumluluklar, doğaya ve çevreye karşı sorumluluklar, işverene ve müşteriye karşı sorumluluklar, meslek ve meslektaşa karşı sorumluluklar ve kendilerine karşı sorumluluklar başlığı altında belirlenmiş. Mühendislik örgütlerinde ve dünyadaki etik kurallarının gelişimine baktığımızda, sivil alandaki mühendislerin 1820'lerde örgütlenmeye başladıkları biliniyor. Yapılan araştırmaya göre, mühendislik ve mimarlık alanında ilk mesleki davranış ilkeleri, endüstrileşmenin beşiği olan İngiltere'de 22 Şubat 1910 tarihinde İngiltere İnşaat Mühendisleri Kurumu tarafından kabul edilmiş. Daha sonra Amerika'da 1870 yılında mesleki rekabeti düzenleyen kurallar oluşturulmuş. Amerika İnşaat Mühendisleri Odasının gündemine etik standartlarla ilgili öneriler

1902'lerde gelmiş. Yine, Amerikan Elektrik Mühendisleri Enstitüsü 1907 yılında etiği gündemine getirmiş ve tartışmış, hızlandırmış. Yine, İngiltere'deki kabul edilmiş etik kurallar baz alınarak, Amerika'da ilk mesleki davranış kuralları Amerikan danışman mühendisler tarafından kabul edilmiş. 1912 yılında Amerikan elektrik mühendisleri ve yine 1912 yılında kimya mühendisleri örgütleri de, etik kuralları uygulamaya sokmuşlar. Amerikan Makine Mühendisleri 1914 yılında yine etik kuralları gündeme sokmuş. Yine, 1914 yılında Amerikan İnşaat Mühendisleri Odası. Daha sonra yine Amerika Birleşik Devletlerinde, 1968 yılında mühendislik ve mimarlık alanında ortak etik kurullar oluşturmak amacıyla bir taslak hazırlanmış, yani tek tek mühendis odalarının etik kuralları oluşmuş, ayrıca tüm mimar ve mühendisler bir araya gelip, ortak etik kuralları oluşturma konusunda çaba göstermişler. İşte 1968 yılında böyle bir çalışma başlamış, ama anlaşamamışlar, belli konularda anlaşma sağlayabilmişler.

Avrupa'da da her ülkede odaların ve onların üst kuruluşlarının kabul ettiği mesleki davranış kurallarının yanı sıra, Avrupa Ulusal Mühendislik Birlikleri Federasyonu FEANI tarafından kabul edilmiş olan etik kurallar da bulunmaktadır. Bir mühendis Avrupa mühendisi unvanını taşıdığı sürece, bu etik kurallara uymak zorundadır. Önümüzdeki günlerde, Avrupa Birliği tartışmaları, müktesebatı oluşturma tartışmaları devam ederken, sanıyorum bunlar da gündeme gelecek. Bir de, bizim için önemli olan GATS konusu var, bu konularla tekrar gündeme gelecek.

Ülkemizdeki duruma baktığımızda nasıl bir şey görüyoruz? Makine Mühendisleri Odasında ulusal tesisat kongreleri vardır, iki yılda bir İzmir'de düzenlenir. 1997 yılında bu kongrenin panel konularından biri, mühendislik etiği idi, O tarihten bu yana da Makine Mühendisleri Odasının gündeminde olan bir konu oldu. Esas bu konunun TMMOB'nin gündemine gelmesinin nedenlerinden biri de, FEANI'yle ortak çalışmalara girme girişiminde bulunma çalışmalarıdır.

Türkiye'de 1956 yılında TMMOB Kanunu hakkında birlik ve oda çalışmaları çerçevesinde Amerika'dan bir derleme yapmışlar. "Mühendislerin Ahlak Kaideleri" adlı bir çalışma ortaya çıkarılmış. Ancak bu çalışma bağlayıcı değil, sadece bilgi edinme anlamında. Yine, Mimarlar Odasının 1971 yılında yürürlüğe koyduğu, Mimarlık Mesleğinin Uygulama Mimarlar Arası Dayanışma Mimarlık Şeref ve Haysiyetini Koruma Yönetmeliği, mimarların uymak zorunda oldukları kuralları belirleyen bir yönetmelik, Mimarlar Odasının hâlâ da geçerli olan böyle çalışması var.

Her oda kendi mesleki davranış ve etik kurallarının ilkelerini oluşturma ko-

nusunda bir çalışma yürütüyor. 2000 yılında Sayın Ahmet İnam'la birlikte teknoloji mühendisleri üzerine yorum konulu bir toplantı yapmıştık. Onu mühendisliğin felsefeyle ilişkilerinin ortaya çıktığı bir tartışma olarak algıladım, gördüm.

ABET çalışmaları içerisine giren ODTÜ, Atılım Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesinde de bu derslerin başlamış olduğunu düşünüyorum. Etik tartışmalarının, hangi meslek alanında olursa olsun, daha çok endüstri devriminden sonra başladığını görüyoruz. Yoğunlaşmasının da kapitalizmin egemen olduğu ülkelerde daha çok olduğunu görüyoruz. Yoksullaşmanın ve yolsuzlukların çok yoğun yaşandığı dönemlerde -bizim gibi ülkeler için söylüyorum- bu konunun çok daha fazla ön plana çıktığını görüyoruz. Özellikle son yıllarda bu tartışmaların, yani mesleki davranış ilkelerini belirlemenin çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Örneğin Tesisat Mühendisleri Derneği var, Havuzlar Derneği, İzolasyoncular Derneği var, Havalandırmacılar Derneği var; Bu alanlarda da haksız rekabet o kadar kötü noktalara varmış, insani ilişkiler o kadar yerler altına, ayaklar altına alınmış ki, insanlar belki daha önce çok da önemsemediği bazı konuları şimdi gündeme getirmeye çalışıyor. Buna sarılıp, "o alanda, meslek alanını bu sektörle ilgili nasıl düzenlerim, nasıl daha iyi hale getirebilirim?" çabası içerisine insanlar girmekte. Fakat yine de gördüğüm kadarıyla da, bu tür düzenlemelere herkesin "evet" demesine rağmen, herkesin onayıyla kabul edilmesine rağmen, uygulamaya baktığınız zaman, bu uygulamanın hayata geçmediğini görüyoruz, yani davranış ilkeleri falan var, böyle konulmuş, o derneği oluşturan insanların da onayıyla bu kabul edilmiş, ama bakıyorsunuz ki, bu hayata geçmiyor, yine herkes aynı kavgaları devam ettiriyor.

Bir dönemin Başbakanı kalkıp, -mühendis olan Başbakan, işin kötü yanı da bu- "benim memurum işini bilir" diyor ve köşe dönme mantığından bahsediyor. Böyle bir toplumu düşünün siz, böyle bir toplumda insanların mesleki davranış ilkelerine bağlı olarak iş yapabilme zorluğuyla karşı karşıya bu insan. İstiyor olsa bile, bazı şeyleri yapamıyor. Yine bakıyorsunuz, mühendis bir cumhurbaşkanı, kaçak olarak yapılan bir sanayi tesisinin açılışını yapıyor. Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Yine bir bakıyorsunuz ki, yine günümüzde Avrupa Birliği tartışmalarının veya Avrupa Birliğinin öncülüğünü yapan bir siyasal iktidarın yöneticileri bir bakıyorsunuz, başka bir davadan yargılanıyor. Bu yargılanmasını da iktidara geldiği zaman pat diye ortadan kaldırılıyor, Mecliste tartışılmasını dahi istemiyor. Böyle bir ortam insanların da mesleki davranış ilkelerine uymasını bir anlamda engelliyor veya baskı altına alıyor. Bu tabii ki, olumsuz örnekler ve bu bizi buna uymamız gerektiği gibi bir so-

nuca vardırmıyor, varolan ilkelere uyma ve hayata geçirme konusunda çaba göstermemiz gerektiğini düşünüyorum.

DEMET YOLCU: Varolan etik ilkelerini birazcık açabilir miyiz?

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Biraz önce Üzeyir Bey "toplumda bir mühendis, mühendis olan diğer kişilerin yaptıkları etik dışı olayları görünce, bundan dolayı umutsuzluğa kapılıyorlar" dedi. 2000-2001 öğretim yılıydı, o zaman büyük bir ekonomik kriz yaşanıyordu. Dışarıda büyük bir ekonomik kriz yaşanırken, bir gece içerisinde dolar kaç katına çıktı hatırlamıyorum, devalüasyon olduğu zaman bazı insanların bunun haberini alıp da, piyasadan dolar topladıkları da biliniyordu. Bu sırada ben öğrencilere etik anlatıyordum, ama bunun daha da kötüsü oldu: 2003 yılının Mart ayında öğrencilere mühendisin asıl görevinin insanların can ve mal güvenliklerini sağlamak olduğunu anlatırken Amerika Irak'ı işgal etmişti. Son olarak, mühendislik etiği dersi 10 Kasıma rastlamıştı, o günü ben ulusallık ve mühendislik etiği kavramlarına ayıracaktım, fakat 9 Kasımı 10 Kasıma bağlayan gece Felluce Kenti bombalanmıştı, insanlar sokaklarda ceset topluyorlardı. Bütün bunlar hepimizin bildiği konular. Bırakın, bir cumhurbaşkanının izin verilmeyen, çevreye zararlı olan bir tesisi açmasını, dünyada o kadar korkunç olaylar yaşanıyor ki, bu olaylar yaşanırken, bazen ben de çok sıkıntı yaşıyorum. Eğer onlar bunları yapabiliyorsa, dünya etik dışı olmaya doğru gidiyorsa, biz de dünyada etiği sağlamak için bir şeyler yapabiliriz ve başarılı olamayacağımız söylenemez. Başarılı olmak için, bu işi belli bir kural bütünü içerisinde, standartlar içerisinde yapmamız gerekiyor.

Bu nedenle, genel etik kurallarından birincisi, kamunun can güvenliğini sağlamak ve kamunun refah içerisinde yaşamasını sağlamaktır. Bu bağlamda meslek örgütlerinin yaptıkları çalışmalar benim çok hoşuma gidiyor, çünkü bir işin konuşulması bile bir katkıdır, bir yarar sağlar

İkincisi; siz toplumun can güvenliğini, hayatta kalma hakkını sağladıktan sonra, onun refah içerisinde kalmasını sağladıktan sonra, mülk hakkına da saygı göstermek zorundasınız. Bazen derslerde bu tür itirazlarla karşılaştığım oluyor, çünkü mülk edinmek acaba etik midir? Bu çok apayrı bir konu, belki de mühendisin şu aşamada ilgilenmesi gereken konu değil. Fakat eğer bir sistem mülk edinme üzerine kurulmuşsa, o sistemdeki bütün bireylerin mülk edinme hakları vardır.

Üçüncüsü ve çok önemli olan akademik hayatta entelektüel haklar oluyor. Akademisyen olarak bir rapor yazdınız veya siz rekabet piyasasında yeni bir ürün ürettiniz, varolan bir ürüne inovatif bazı özellikler getirdiniz, işte

bütün bunlar fikri emektir ya da yabancı dildeki deyimiyle entelektüel haktır, bu entelektüel haklara saygı göstermek etik kuralların bir başka maddesi.

Mühendis olarak zaman zaman çelişkiye düşeceğiniz konular bunlardır, yani bazen insanların can güvenliğini sağlamak isterken, o toplumun refahına belki sekte vurabilirsiniz. Buna karar verecek olan mühendis oluyor, mühendisin teknik bilgisi oluyor, teknik bilgi birikimi oluyor. Diyelim ki, siz herhangi bir bölgede fabrika kurup, hem istihdamı artırıp, hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmayı sağlayacaksınız, bunun bütün fizibilite çalışmalarını yaptınız, raporladınız, fakat karşınıza şöyle bir engel de çıkabilir: Orada o fabrikanın kurulması insan sağlığına zararlı olabilir. Hadi bunun önlemlerini teknik olarak aldınız diyelim, ama şöyle bir şey olabilir: Orada insanların yıllardır kurdukları bir düzen vardır, etik açıdan o düzeni sarsma hakkınız da yoktur. O zaman hangi kurala öncelik tanıyacağız? Bunlara moral ikilem deniliyor. Bu moral ikilem ancak teknik bilgiyle çözülebilir, daha doğrusu sosyal bilgiyle zenginleştirilmiş teknik bilgiyle.

ÖRGEN UĞURLU (Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şube Yönetim Kurulu Sekreteri): Sizden çok kısaca etiği tanımlamanızı istiyorum, arkasından birkaç sorum olacak. Etik nedir?

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Etik, dünyadaki faydanın eşit bir şekilde paylaşılmasını sağlayan kurallar bütünüdür; ama gelişen ve değişen, dinamik kurallar bütünüdür.

ÖRGEN UĞURLU: Peki, size göre o zaman etik kurallar bütünü.

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Bu benim kişisel tanımım, evet.

ÖRGEN UĞURLU: Benim içselleştirdiğim bir tanım: Özne ve nesne arasındaki ilişkiyi sorgulayan bir düşün, yani felsefe dalıdır. Doğrunun, yanlışın nedenini, niçinini sorgulayan bir bilimdir. Ahlakın kuralları vardır, çünkü toplum bunu getirmiştir, ama etiğin kuralları olabilir mi? Siz bir düşüncenin doğruluğunu, yanlışlığını tartışıyorsunuz. zaman zaman ilkeleri olması gerekir etiğin, ama etik kurallar içeremez. Eğer etiğin kuralları olursa, etik kendini dışlamıştır, o artık tüzel olmuştur. Toplum içinde ahlaki kurallar vardır, toplumdaki düşün insanları ya da filozoflar, bilgiyi sevenler bu konu üzerinde tartışır ve toplumun belli bir kesimini de bu tartışmaya çekerler ve bunun sonunda eğer o toplum o kuralı kabul eder veya reddederse, toplumsal kurallar oluşur. Ama etik kurallar demek ne kadar doğru? Bence, bunu netleştirmek gerekiyor, çünkü etik kurallar dediğiniz zaman, siz kişinin düşünmesini ve sorgulamasını durdurmuş oluyorsunuz, "bir kural var, ona uyacak-

sın, ancak başka bir kural, benzer bir süreçten gelip de o kuralı yıkarsa, sen bunun dışına çıkabilirsin" diyorsunuz.

Bir de, etikte moral ikilemler dediniz, yani ahlaki ikilemler var. Burada da yine başa döner, etik için özne ve nesne arasındaki ilişkiyi sorgulayan düşün bilimidir dersek, özne tabii ki insan olacak, çünkü düşünen varlık insan diyoruz şu anda. Belki diğer hayvanlarda da var, ama biz henüz bunu bilmiyoruz. Belki de kendi aralarında bir etik yaşam tarzı kurmuşlardır. Nesnenin ne olduğuna göre değişiyor, yani siz yaşama insan merkezci mi bakıyorsunuz, yaşam merkezci mi bakıyorsunuz ya da Leopold'un önerdiği gibi, sizde bir toprak etiği mi söz konusu, yani toprağın üzerinde varolan her şey midir sizin için değer?

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Birincisi, kural derken, bu ahlak kuralları anlamında sosyal kural değildir. Yani toplumdan topluma değişmez etik, etik kaçınılmazdır ve evrenseldir. Etiğin öncelikli bu iki özelliği önemlidir ve ahlaktan ayrılan en önemli yanı bu; kaçınılmaz ve evrensel olması. Eğer bu toplumun ahlak kurallarını benimsemiyorsanız, ahlaksız olmayı seçebilirsiniz, böyle bir hakkınız var; ama etik olmamayı seçemezsiniz. Özellikle de bir profesyonel olarak seçmeye hakkınız yok, çünkü size bu profesyonellik niteliğini kazandırıncaya kadar, bu toplumun size ödedikleri vardır, insanların size ödedikleri vardır. Son sorduğunuz soruyla bağlantılı olarak, bu evrenin size ödedikleri vardır.

"Fakat o zaman kural kelimesi bağlayıcı olmuyor mu?" sorunuza gelince, ben hep şu örneği veriyorum: Mühendislikte gözlemler vardır, bu gözlemler kanunları oluşturur. Çok bilinen öykü, Newton veba salgınından kaçmış, kırlara açılmışlar, yukarıdan kafasına elma düşmüş, yerçekimini gözlemiş ve yerçekimi kanunu oluşturmuştur. Ama bu kanun 18 yaşından küçüklere içki satılmasının yasaklanması kanunuyla aynı değil tabii. Daha sonra bu yerçekimi kuralı, yani F=Mxyerçekimi ivmesi kuralı bir teoriyi doğurmuş: Akışkanlar mekaniğindeki teorileri doğurmuş. Dolayısıyla, bilimde gözlemler yasaları -ya da kanunu diyebilirsiniz- doğuruyor, yasalar da teorileri oluşturuyor. Etikte de böyle, olayları gözlem yerine koyarsanız, bu olaylardan bir kurallar bütünü oluşuyor ve bu kurallar bütünü etik teorileri oluşturuyor. Ama bu kurallar ahlak kurallarındaki kural sözcüğü gibi bağlayıcı bir sözcük değil, tümüyle farklı ve gelişen ve değişen kurallar bütünü dediğim bir dinamizm var. Dinamizm yalnızca etikte yok, dinamizm hayatın her evresinde var. Siz değişiyorsunuz, siz değiştikçe toplum değişiyor, toplum değiştikçe evren değişiyor, fakat bunun belli bir sistemi de yok. Artık klasik teoriler, yani skolastik diyebileceğimiz bir teori yok. Ne biyolojide böyle bu, ne fizik bilimlerinde böyle,

ne mühendislik bilimlerinde böyle, hatta ne toplum bilimlerinde böyle. Postmodemizm tartışmalarının kaynaklandığı yer de burası zaten. Sorunuza verebildiğimi zannettiğim cevabım bu, etiğin evrensel olması.

Peki, "ne kaynaklı bir etik?" diyorsanız, onu da zannediyorum satır arasında söyledim. Profesyonel olurken, bize bu toplumun ödedikleri değil sadece, bu evrenin ödedikleri var. Onun için dersleri ben hep şöyle bitiririm: Etik diyoruz, kimin için etik, kimin için dürüst olmalıyız? Makine Mühendisleri Odası bizi eleştirecek, bizi üyelikten atacak diye mi etik olmalıyız veya öğrenciler hocamız ne kadar etik kurallar az uyuyor dediği için mi, diyebileceği için mi etik olmalıyız veya bizim yasalarımız, Avrupa Birliğine katıldık, yasalarımız Avrupa Birliği standartlarında, kültürümüz de Avrupa Birliği standartlarında, Avrupalı davranmıyoruz diye eleştiri gelecek, o yüzden mi etik olmalıyız ya da komşumuz için mi etik olmalıyız, kimin haklarını korumalıyız? Bütün bunları zincirleme olarak düşündüğünüzde şu sonuca varıyoruz: Kendimiz için değil, ailemiz için de değil, toplumumuz için de değil, bizim ırkımız için de değil, bunların hiçbiri etik değil aslında. Kimler için etik olmalıyız? Okuma yazması olması dışında, hiçbir eğitimi olmayan bir orman bekçisinin verdiği yanıt şu: "Doğal dengeyi bozan her şey etik dışıdır" Dolayısıyla, doğal dengeyi bozan hiçbir şey yapmazsak, doğal dengeyi bozan davranışlardan kaçınırsak, mümkün olduğu kadar etik olmayı başarırız diye düşünüyorum.

ÜZEYİR ULUDAĞ: Etiği tarif ederken, felsefi anlamda, yani ahlaki anlamda, genel anlamda etik değil, mesleki anlamdaki bir etikten bahsettiniz. O anlamda da bunun evrensel olduğunu da söyledik biz. Biliyorsunuz, bu yılın ortalarında Türkiye'de bir termik santral kuruldu, Sugözü Termik Santrali kuruldu. Bunu Alman teknolojisiyle kurdular ve kömür de Kolombiya'dan veya Avusturya'dan falan gelecek, böyle bir termik santral kuruldu. Etik kuralların evrenselliği boyutuyla ben öğrenmek istiyorum, esasında merak ettim, "sizin o konudaki yaklaşımınız nedir?" diye.

METE TÜTÜNCÜ: 20 seneye yakın bir tarihçesi var.

ÜZEYİR ULUDAĞ: Onu biliyorum da, o açıdan etik, mesleki davranış ilkelerinin evrenselliği açısından siz nasıl bakıyorsunuz? Ben onu öğrenmek istedim hocam.

METE TÜTÜNCÜ: Enerji Bakanımızca, üç adet nükleer santral gündeme getirildi. Bizim aldığımız duyumlara göre, biri konusunda da Fransa Cumhurbaşkanına Başbakanımızca söz verilmiş. Bu yaklaşık olarak 1500'er megavat, 1500 megavatlık bir nükleer santralin bedeli 4,5 milyar dolar civa-

rındadır ki, bu rakam halen yıllık yatırımlara devletçe ayrılan paraya eşdeğer durumdadır, bu da ayrı bir acıyı gösteren bir şeydir.

Burada ben soruma geliyorum: 2000 yılında Batı Almanya Hükümetçe, mevcut 19 nükleer santralin kapanmasını kararını almıştı ve onlar ağırlıklı olarak yenilenebilir enerjiye yöneliyorlar. Artı, bize her ne kadar, bizim gibi gelişmekte olan ülkelere, Uzakdoğu ülkelerine nükleer santral empoze ediliyor, onlar telkin ediliyorsa da, onlarda yaklaşık toplam enerji üretiminin, Amerika'da, AB ülkelerinde, özellikle Almanya'da, yüzde 48-52 arasında kömürlü santrallerden elde ediliyor; bu somut bir örnek. Ben profesyonel çalışırken nükleer santralle ilgili gelişimin içinde bulundum, yani 1970'li yıllarda. Demek ki, aşağı yukarı 37 senesi var, Türkiye'de TEK'te nükleer santral birimi kuruldu. Bu durumun gidişatı ne olacak? Amerika dünyadaki emisyonun yüzde 22'si, yüzde 24'ünü verir, ama "Kyoto Anlaşmasını imzalamam, çıkarlarıma aykırı" dedi, Almanya'nın, Avrupa Birliği ülkelerinin baskısına rağmen böyle dedi.

Bir de, siyanürlü altın arama var. En yüksek yargı merciinden döndüğü halde kapatılmıyor, işlemi galiba geçici durdu. Ekonomik bunalım, gelir dağılımındaki korkunç eşitsizlik uçurumu gittikçe derinleşirken nasıl olur da etik kurallar yaşama geçebilir?

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Evrensellikle ulusallık karşı karşıya değildir, birbirlerini tamamlar. Siz ne kadar ulusalsanız, Türkiye'nin kendi kaynaklarına dayanarak yaşamasına ne kadar katkı koyarsanız o kadar evrenselliğe katkıda bulunmuş olursunuz, çünkü diğer türlü siz sürekli dışa bağlı yaşamak zorunda bırakıyorsunuz bir ulusu. Evrensel olmak için zaten önce ulusal olmalı, önce ulusal kaynaklara dayanmalı. Sayın Başkanın verdiği örneği ben takip etmiştim, gelişmeleri biliyorum. Bizde Ege Bölgesi'nde yakılabilecek, termik santrallerde kullanılabilecek kömür var, fakat kalitesiz kömür bu. Yalnız çok da önemli bir gelişme yıllardır var: Akışkan yatak teknoloji, duymuşsunuzdur. Bu uygulanması çok da zor, çok hassas bir teknoloji değil, çok kolay bir şekilde Türkiye'ye uyarlanabilir.

Dolayısıyla, sizin son olarak sorduğunuz soruya gelirsek böyle bir ortamda insan nasıl etik olabilir? Tam tersi, böyle bir ortamda insan etik olmalı. Böyle bir ortamda siz akışkan yatak teknolojisini tanıtabilmek için, akışkan yatak teknolojisini uyarlayabilmek için, Türkiye'nin enerji ihtiyacını enerji tüketimiyle fosil yakıtlardan olan enerji üretimi arasındaki boşluğun, ancak yenilenebilir enerji kaynaklarıyla doldurulabileceğini savunarak etik olacaksınız. Yenilenebilir enerji kaynaklarının nasıl uygulanabileceği konu-

sunda yeterli teknolojiyi tanıyabilmeniz için, her şeyden önce siz mühendislik etiğini ön planda tutmalısınız ki, bunu yapabilme sorumluluğunu hissedebilesiniz. Diğer türlü, mühendislik etiğinden uzak olan bir arkadaşımızı düşünün, onun buradaki tek düşüncesi, ne yapıp da, hayatta kalabilecek ve hayatta kalması için istediği refah düzeyini sağlayabilecek bir gelire sahip olacağıdır. Dolayısıyla, o enerji santralinin kaynağı nedir, nükleer midir, yurtdışından aldığımız kömür müdür ya da sürekli yurtdışına bağlı olarak yaşadığımız doğalgaz mıdır; bunları düşünmez. Onun için önemli olan yalnızca mesleki edimi, faaliyeti karşısında alacağı paradır. Bu da, ulusal olarak bizi bir felakete götürecektir. Dolayısıyla, asıl şimdi etik olmak gerekiyor, asıl şimdi bu konuları tartışmak gerekiyor.

Etik konusu ilk kez gündeme Avrupa'dan Amerika'ya göç eden işçileri eğitmek amacıyla gelmiş, yani o işçilere Amerika Kıtası'na ayak basar basmaz, Amerikan toplumunu yaratabilmek için etik bilgiler verilmiş. Dolayısıyla, etik aslında başkalarının da kullandığı bir konu, kötü amaçla kullanılan bir konu. Tabii, bir başkası kendisinin kabul etmediği, kendi ulusuna layık görmediği bir teknolojiyi bir başka ulusa layık görmek ve orada onları kullanmak etik bir davranış değil.

ENDER YEMENCİOĞLU (İTÜ Makine Mühendisliği İkinci Sınıf Öğrencisi): Bir piyasanın acımasızlığından bahsediliyor ve biz mezun olduğumuzda bu piyasada işe girmek zorunda olan mühendisleriz veya mühendis adaylarıyız. Şöyle bir ikilemle karşı karşıya olma şansımız çok yüksek: kâr her şeyden önce tutuluyor ve kârı her şeyden önce tutanlar piyasaya egemen oluyorlar. Biz şöyle bir ikilemle karşı karşıyayız: Ya bize söylenen etik ilkelere uymak ya da patronun söylediğine uymak ve ben patronun söylediğine uymadığım ölçüde, aç ve işsiz bir mühendis olarak kalıcam ve istediğim kadar etik olsam da, etik davransam da, topluma bir faydam olmayacağı da bir gerçek. Böyle bir ikilem karşısında ne düşünüyorsunuz?

Aynı zamanda şöyle bir şey de var: Mülkiyet meselesi, yani mülkiyet hakkına saygı duymamız gerekiyorsa, Ar-Ge sonucu ortaya çıkan sonuçların şirket tarafından sahiplenilmesine de saygı duymak zorundayız ve bu toplumun yararıyla çelişiyor da olabilir. Mesela, 1800'lü yılların sonunda Tesla denilen dahi bir bilim adamı kablosuz elektrik aktarımını buldu ve hâlâ Amerika askeri bir sır olarak bunu saklıyor. Böyle bir teknolojinin şu an toplum yararına kullanıma sunulsa, yol açabileceği avantajları hayal bile edemiyorum, gerçek çok müthiş gelişmeler yaşanabilir, ama hâlâ sır olarak saklanıyor ve toplumsal gelişmenin önünde ciddi bir engel olduğunu da düşünüyorum.

Bu ikilimler içinde gerçekten piyasada bir etik var mı, bundan ne kadar bahsedebiliriz, bunu düşünüyorum. Onun ötesinde, eğer bir etik varsa da, bunlar tartışılıp, ortaya konulduğu için değil, birileri bunu zorla kabul ettirdiği için oldu diye düşünüyorum. Mesela biliyorsunuz, sanayi devriminden hemen sonra, kapitalizmin vahşi dönemi vardır, insanlar 17-18 saatlere varan çok ağır koşullarda çalıştırılır, 9-10 yaşında çocuklar çalıştırılır ve bugün bu durumu hâlâ yaşamıyorsak, bunu sağlayanlar biraz o koşullarda çalışanlar olmuştur, o koşullarda çalışanların mücadelesi ile olmuştur. Fakat bu da doğal olarak, toplumun örgütlenmesi, toplumun mücadele etmesi, toplumun belli şeyleri kabullenmemesi anlamına geliyor ve mevcut sistem içerisinde bu da yasak. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

ÜZEYİR ULUDAĞ: Piyasaya baktığımız zaman, sadece bizim kendi meslek alanımızla ilgili değil, diğer meslek alanlarıyla da ilgili bir vahşetin yaşandığını görüyoruz elbette. Mesela etik anlamında en çok çalışma bizim alanlarımızda yapılmış ve kalıcı etik anlayışlar en çok bu alanlarda var. Buna rağmen tıp mensupları bu etik kurallara uymuyorlar. Yani sadece bu kuralların konulması değil uygulamaya geçirilmesi de ciddi problemler arz ediyor. Ama 30 sene önce, -bu tıp alanlarıyla ilgili söylüyorum- etik kuralların bu kadar ihlal edilmediğini biliyordum, ama bugün ihlal ediliyor. Niye? Her şeyin paraya dönüştüğü, parayla değerlendirildiği, kârın ve kârlılığın ön planda olduğu bir yapı içerisinde ne yazık ki, bu tür etik kurallarını ihlal etme çok yoğun bir şekilde yaşandı. Ama bu sistem bizi bu uğraştan, örneğin hocamın bu dersleri vermesini engellemeyecek, meslek odalarındaki, demokratik kitle örgütlerindeki bu tür çalışmaları engellemeyecek, bu mücadele devam edecek, yani sizler de bu şeye sahip olduğunuz sürece, bu bilince sahip olduğunuz sürece daha güçlü olabileceğimizi ben açıkçası düşünüyorum.

Bir de, mesleki davranış ilkelerinin benimsenmesiyle birlikte, bunların da bir anlamda denetiminin de insanın kendi iç denetimi olduğunu düşünüyorum. Böyle sistemlerde bir taraftan da birilerinin bunu gözlemleyip, uyup uymadığı konusunda denetim yapıyor olması gerektiğini düşünüyorum. Mesela, bizim mesleğimizle ilgili de, meslek alanlarımızla ilgili de, meslek odalarımızın bu anlamda daha çok sorumlu olabileceğini, daha çok bu alanı denetleyebilme konusunda çaba göstermesi gerektiğini düşünüyorum.

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Bu her şeyden önce, meslek örgütlerinin kontrolünde olmalıdır. Bazı konuları konuşmak kolay, şimdi biz burada saatlerce tartışabiliriz, "ne etik, ne değil?" diye; ama bir de olayın uygulaması var. Bizim şu anda aklımıza gelmeyen, benim o ortamda olmadığım için aklıma gelmeyen, siz henüz girmemiş olduğunuz için aklınıza gel-

meyen, ama belki Başkanımızın çok iyi bildiği bazı davranışlar vardır. Pratik davranışlar üzerinde bir kurallar bütünü geliştirmenin faydası olabilir diye düşünüyorum. Örneğin, bu akademik hayatta şöyledir: Birlikte bilimsel çalışma yaptık, yayın ortaya çıkaracağız, o yayında neler olmalı, neler olmamalı, neyin olması etik, neyin olmaması etik değil ya da yayının yazarları kimler olacak? İşte biz sizinle birlikte çalışma yaparsak, ben sizin hocanız olduğum için başta benim adımın olması ne kadar etik? Bunlar pratik konular. Belki siz şimdiye kadar böyle bir girişimde bulunmadığınız için, böyle bir etik tartışma olup olmadığını da bilmiyorsunuz. Dolayısıyla, biraz pratik konularda kuralların uygulanması gerekiyor, kuralların geliştirilmesi gerekiyor ki, bu da meslek örgütlerinin işi.

METE TÜTÜNCÜ: Siz de makine mühendisiniz zannediyorum. İki meslektaşıma birer sualim var. Birincisi; son zamanlar özellikle giderek önem kazandığına inandığım bir sanal projecilik var. Ben bunu ciddi bir tehlike olarak görüyorum. Bilindiği üzere, Türkiye'de yaklaşık 13-15 milyon yapı stokundan bahsediliyor. Onun da yüzde 65'inin kaçak olduğu söyleniyor. Bu kaçak olma olgusu, özellikle 1999 büyük depreminden sonra daha bir ortaya çıktı. Bu konuda gitgide tehlike büyüyor, çünkü benim izleyebildiğim kadar aylardır arkadaşlarımız, böyle yaşamsal bir konuda Büyükşehir Belediyesinden, Başkandan randevu alamıyorlar. Burada etikle ilgili hep konuşuyoruz, çünkü etik aydın sorumluluğunun da bir sonucudur.

Bugün ülkemizde işsizlik giderek tırmanırken, 100 üniversite mezunundan 30'u işsizken, nasıl siz etik davranabilirsiniz?

Medya karteli aşılmadan, sağlıklı bir kamuoyu oluşturulabilir mi? Toplumsal demokrasi, gelir dağılımında bu kadar uçurum varken nasıl yaşama geçirilir? Bu da, geçirilmezse, etik davranışlar yaşama geçirebilir mi?

ÜZEYİR ULUDAĞ: Bizler mühendis ve mimarları bilimin uygulayıcısı olarak değerlendiriyoruz diyoruz. Türkiye'de son 15 - 20 yıla baktığımızda, özellikle İstanbul'a baktığımızda bilime, hukukun üstünlüğüne inanmayan siyasi görüşler yönetimlere geliyorlar, ne yazık ki geldiler. Bu insanlar, bu anlayışlar yönetimlere geldiklerinden itibaren ki "odalar projeleri vizeleyemezler, kontrol edemezler". Varolan protokoller vardı, bunları iptal ettiler. Dolayısıyla, bir anlamda mühendis ve mimar olmayan kişilerin çizdiği projelerin belediyelere gitmesine neden oldu, projesi olması gereken binalarda oda denetimleri olmadığı için, o denetimler ortadan kaldırıldığı için ya proje olmadan bu binalar meydana getirildi ya da sahte, mühendis olmayan insanlar tarafından hazırlanan projeler belediyeye, sanki mühendis çizmiş gibi ve-

rilmeye başlandı. Bu tümüyle varolan siyasi anlayışın yerel yönetimlere hâkim olmasından sonra kaynaklandı.

İstanbul'da kaçak yapılaşmanın yüzde 60'la 80 arasında olduğu söyleniyor. Belediye yapılaşmanın denetimini de yapmıyor ve İstanbul gibi bir kent mühendis ve mimarI olmayan, şehir plancısı olmayan bir yapılanma içerisinde, kaçak gecekondu görüntüsünde ortaya çıkıyor. O anlamda da tabii, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri mücadele ediyorlar. Bu mücadelenin önünü tıkayan başka şeyler var: Çok büyük bir medya karteli var, medya tekeli var, medya tekelleriyle yerel yönetimler, siyasi iktidarlar iç içe girmişler, karşılıklı çıkar ilişkisi içerisine girmişler ve sonuçta yapılan etik-dışı, bilimsel olmayan davranış, ahlak dışı bir davranışı birlikte paylaştıkları için, kamuoyuna yansıtmıyorlar, vatandaşlarımız da, halkımız da bunun farkında değil.

Taksim, Levent gibi yerler çok katlı iş merkezleriyle donatılıyor, ama bir bakıyorsunuz, altyapı olarak tümüyle eksik. Şu anda Anakentin başında, doktor mimar olduğunu söyleyen bir belediye başkanı var, hiç müdahale etmedi adam. Bir de o akademik kariyerini kullanıyor, "doktor mimarım" diye söylüyor, ama bakıyorsunuz, hâlâ altyapısı olmayan çok katlı binaların yapılmasına izin veriyorlar. Vahşi kapitalizm dedi arkadaş, evet doğrudur bu kenti, bu ülkeyi, bu dünyayı yok etme girişiminde bulunuyorlar ne yazık ki. Ama dediğim gibi, biz pozitif bilim eğitimi almış olan insanlar olarak, hiçbir zaman bu karamsarlık altında kalıp, mücadeleden vazgeçmeyeceğiz, etik ilkelerimizin sonuna kadar savunucusu olacağız.

BÜLENT ÖNTAŞ (Makine Mühendisleri Odası): "Nisan Devrimi" diye bir film seyretmiştim, orada direnişçiler kenti ele geçiriyorlar, tanklar ilerlerken kırmızı ışık yanıyor ve en öndeki tank duruyor, asker bağırıyor geriye doğru, "komutanım kırmızı ışık yandı, ne yapalım?" diyor. Komutan da diyor ki "devrim kırmızı ışıkta durmaz, devam" O sırada iki kişi de geçiyor olabilir orada, doğrusu hangisi?

Şunları not almışım: Bilen her zaman doğru mu yapar; yoksa doğrular güçlünün yaptığı mıdır? Peki, bu doğruluğun kontrolü nasıl olacak ve insanlar doğruyu nerede öğrenmiş, kabullenmiştir ve fark etmiştir? Farklı farklı yaşam süreçleri var. Aynı şeyi bilenlerin hedefleri aynı mıdır? Bilginin teknoloji karşısındaki durumu, yani kullanılabilirliğini kim belirliyor? Bilenlerle bilmeyenlerin savaşında hep bilmeyenler mi kazanıyor? İnsanlığın tercihlerini sadece doğruları mı belirliyor? Etikte, bireyci ya da toplumcu olmanın önemi nedir? Farklı ideolojilere sahip olanlar, aynı doğruda nasıl buluşabilirler? Paranın ve gücün etkisi fazlayken, etik bir yaşam mümkün müdür? Bir

şeyin alternatif onun karşıtı mıdır, yoksa iyileştirilmiş hali midir? Doğruların hayata geçirilmesi mümkün olmadığı zaman çözüm nerededir, yani sadece bilmek ve kendi kişisel yaşamında uygulamak yeterli midir? Etik olanın düzeltilmesi midir, yoksa olması gereken mücadelesi midir, yoksa her iki midir ya da hiçbirisi midir? Son olarak, bozuk düzende sağlam çark olunur mu? Yapılması gereken nedir?

ÇAĞLAR (Makine Mühendisliği İkinci Sınıf Öğrencisi): O okuma yazması olmayan orman bekçisinin tanımlamasıyla, "doğanın dengesini bozan her şey etik dışıdır" diye tanımlamıştı. İnsan ilkel komünal insandan çıkıp, araç yapmaya başladıktan sonra zaten doğanın dengesini bozan bir varlık olmaya başlamıştır. Günümüz gözlüğüyle baktığımız zaman, sanayi toplumunun gelişimiyle canlıların yaşama hakkının elinden alınması doğrultusunda ve teknoloji gelişimiyle insanın refah düzeyinin yükseltilmesi arasında etiği insanın vicdan muhakemesi dışında bir şey olarak tanımlayamıyorum. Bu noktada da tüketim esasları üzerine kurulu, insan iktidarını betimleyen bir sistem içerisinde etik davranmak ne anlam ifade eder? Daha fazla araba yapıp, doğaya daha az zarar veren bir motor üretmek gerçekten ne anlam ifade ediyor?

SEYHAN UYGUR ONBAŞIOĞLU: Aslında gerek etik derslerinde, gerek etik tartışmalarında olduğunda, sizin sorularınıza benzer sorular geldiğinde, benim aklımdan hep bir cümle geçiyordu, ama şimdiye kadar söylememiştim, şimdi söyleyeyim. Sizin dediğinizi din de söylüyor, din de "insan şeytandır" diyor. Siz de, dinde olduğu gibi, doğanın dengesinin zaten teknoloji, yani ilk araç yapılmaya başlandığından beri bozulduğunu söylüyorsunuz, haklısınız, evet doğru, insan doğasını dengesini bozan bir yaratıktır, insan şeytandır. Dolayısıyla, bir yerde birleşiyor aslında. Fakat dinle etiğin birleştiği bir başka nokta daha var: İkisi de aslında dünyadaki düzeni oluşturmaya çalışıyor, dünyadaki sistemi düzenlemeye çalışıyor, biraz iyileştirmeye çalışıyor. Zaten kapitalizm de son yıllarda etiği ortaya çıkardı. Etik kapitalizmin kendi düzenini iyileştirmesi için de bir araç, ama öyle bir araçsa, siz kendi düzeninizi kurmak için de bir araç olarak kullanabilirsiniz.

İkinci söylemek istediğim, aslında bizde eksik olan şu düşünce tarzı: Kurumsallık ve bireycilik, bireysellik demiyorum, bireycilik. Biz kendi kazanımlarımızın kurumun, kazanımlarıyla bağdaştığını düşünmüyoruz genel olarak. Siz ileride yönetim kadrosunda güçlü yerlere gelebilirsiniz. Kuralları da kendi çıkarlarınız doğrultusunda ya da sizin ait olduğunuz küçük bir çıkar grubunun çıkarları doğrultusunda koyabilirsiniz, fakat bundan kaybeden İstanbul Kenti olur. İstanbul Kenti kaybederse, siz kaybedersiniz. Türkiye kaybederse, siz kaybetmiş olursunuz. İnsanlık kaybederse, siz kaybetmiş olursu-

nuz. Belki, bu nedenden dolayı bir fark var, yani bizim Batılı gibi düşünemeyişimiz. Batılılar kurumsal kazanımlarını göz ardı etmiyorlar, hatta kurumsal kazanımlarını bireysel kazanımlarının önüne koyuyorlar, çünkü sonuçta kendilerinin kazanacaklarını biliyorlar.

Bir başka söyleyeceğim de şuydu: Biraz önce yenilenebilir enerjiden de konuşmuştuk. Bazı fırsatları da yakalamak gerekiyor. Evet, belki tekerliğin bulunması ilk teknolojik eylemdi. O zamandan bu zamana teknoloji sürekli doğanın dengesini bozdu, refah getirdiyse de, adil paylaşılmadı. Bunlar doğru, ama şunu da düşünmek gerekiyor: Artık kaçınılmaz bir gerçek var, teknoloji rekabet demek. Kimin teknolojisi daha iyiyse, kim teknoloji üretiyorsa, o söz sahibi oluyor, güçlü olan değil. Onların şimdi güçlü olmalarının nedeni de, zamanında teknolojiyi onların üretmiş olması. İşte çok sık tartışılan bir başka konu da budur; işte bizim öyle veya böyle, bir şekilde endüstri devrimini kaçırmış olmamız. Buna karşı getirilen bir antitez de vardır, ben de bir zamanlar bunu savunuyordum: Güney Kore de endüstri devrimini kaçırmıştı, ama Güney Kore nasıl onların seviyesine ulaştı, onlar nasıl teknoloji üreterek güçlü oldular? Şimdi bunları biraz düşünmek gerekiyor. Bunlar düşünüldüğünde şu sonuca varabilirsiniz: Çağı yakalamak gerekiyor, çağın o dinamizmini yakalamak gerekiyor. Yakaladığınız zaman, fırsatları kullanacaksınız. Eğer onlar etiği kullanıyorlarsa, siz de etiği kendi amaçlarınız doğrultusunda kullanacaksınız. Onlar teknolojiyi kullanıyorsa, siz de teknolojiyi kullanacaksınız ve artık yavaş yavaş geleceğin Türkiye'sinin mühendisleri olarak, teknolojiyi alıp uygulayanlar değil, teknolojiyi üreten mühendisler olmak zorundasınız. Artık teknolojide de bazı şeyler tamamlandı, bir yere kadar gidiliyor sonra gidilmiyor ve bazı yerlerde kırılma noktaları var. Nedir bu kırılma noktaları? Örneğin fosil kaynakların tükenmesi bütün dünyanın problemi, yalnızca bizim problemimiz değil, yalnızca siyasal bir problem de değil, insanlık problemi. Dolayısıyla, bu bir kırılma noktasıdır. Bu kırılma noktasında, sanki kıyamet kopmuş, insanlar ilk baştaki pozisyondalar, o ilkel komünal toplumdalar ve herkes eşit durumdaymış gibi düşünün, gerçekten şu anda -gerçi orada da geri kaldık- yeni enerji kaynakları konusunda, yenilenebilir enerji kaynaklarında yeni teknolojiler üretme konusunda herkes aynı pozisyonda ; bu bir kırılma noktasıdır. Mikro üretim noktasında herkes aynı durumda sayılır, bu da bir kırılma noktasıdır. Eğer siz şimdi bu sosyal yapınızla, bu üst yapınızla harekete geçip, altyapınızı geliştirirseniz, teknoloji, yeni teknolojilerde söz sahibi olursunuz, o zaman güçlü siz olursunuz diye düşünüyorum.

ÜZEYİR ULUDAĞ: Küreselleşmenin geldiği bu noktada Türkiye gibi ülkelerin, kendi teknolojilerini geliştirebilmeleri, ancak oradaki bazı izinlerle

ilgili, yani o küresel tekellerin izin vermesiyle ilgilidir. Yani izin verdiği oranda, izin verdiği teknolojileri siz geliştirebiliyorsunuz. Bazı bireysel çıkışlar, bazı bireysel öne çıkmalar, bu genel kaideyi bozmuyor.

Teknoloji üretimi ancak kültürel birikimle olabiliyor. Ülkenizde o birikim eğer varsa, ona ilişkin niyetler varsa, ona ilişkin politikalar varsa, tabii ki üretilebilir. Siz de bir akademisyensiniz, bugün üniversitelerdeki akademisyenlerin hem ekonomik anlamda, hem de bilgi üretme anlamında hangi konumlara geldiğini hep birlikte biliyoruz. Bu bir anlamda da, ulusal politikalarla çözülebilir. Belki o kırılma noktasındayız, ama o kırılma noktasında olayın farkına varıp, ulusal çıkarlar doğrultusunda politikalar oluşturamadığımız sürece, küresel güçlerin egemenliği altında kaldığımız sürece yapabileceğiniz hiçbir şey yok. Hocam biraz önce nükleer enerjiyle ilgili örnek verdi, yenilenebilir enerjiler konusunda çaba göstermek gerekiyor, ama politikacılara bakıyorsunuz adam "üç tane kuracağım" diyor. Demek ki bu potansiyel var olsa bile yönlendirici politikaların, ulusal çıkarları ön planda tutan veya insan çıkarlarını ön planda tutan politikaların olması gerekir. Bu olmadan da bunları yapabilmek pek mümkün olmuyor.

Mesela Ar-Ge nin ve inovasyonel çalışmaların ne kadar önemli olduğundan sık sık bahsediyoruz. Türkiye'de küreselleşmeden sonraki yatırımlara bakıyorsunuz, yabancı sermaye girişlerine bakıyorsunuz, en somut örnek, Alarko. Alarko bir dönemler okuldu biliyorsunuz belki, tüm mühendisler mezun olduktan sonra orada iş bulduğu zaman, 4-5 sene çalışır ve çok iyi mühendisler de olurlardı, öyleydi. Alarko, Amerikan Carrier'la birleşti, "hocam, siz bunlarla ortak oldunuz ama tüm Ar-Ge'niz de gitti ne olacak?" dedim. " Carrier'la birlikte daha iyisini yapacağız" dedi. Halbuki, Carrier buraya nasıl geldi biliyor musunuz? İspanya'da bir tesisi vardı, orada çok kârsız duruma düştü, satamadı. Tabii, Türkiye'nin stratejik konumu çok önemli, geldi burada kurdu ve maalesef şu anda Alarko Ar-Ge yapmıyor artık, Ar-Ge'ler Amerika'da yapılıyor.

Ben umutsuz değilim o konuda, umudum her zaman var, olmalı, ama bunları bilerek, böyle mücadele etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Nasıl mücadele? Yani siz akademisyen ve meslektaş olarak, biz de aynı meslekten olan insanlar olarak, demokratik kitle örgütü olarak, meslek odaları olarak bunları bilip, böyle bir mücadele etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

MEFTUN GÜRDALLAR (TMMOB İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri, Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkan Vekili): Kısa süre önce Atatürk Kültür Merkezinde, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

50 nci kuruluş yıldönümü törenini yaptık. Bir üyemiz, 50 nci yıl plaketi almaya davet ettiğimiz bir üyemiz reddetti, "Türkiye'de mühendislik yapılmıyor, ben sizin verdiğiniz ödülü almaya gelmem" dedi. Bu üyemiz, Odadaki birçok arkadaşımızın tanıdığı Hayati Soykan. Hayati ağabeyimiz uzun zaman şunu anlattı "Siz vatan, millet, devrim, emperyalizm, sosyalizm konuşuyorsunuz burada, ama boş verin bunları, siz iyi mühendis olmaya çalışın" derdi. 1986 yılında sanıyorum, İngiltere'de Cansington Barajı'nın kapağı koptu, 12 yıl boyunca, "bu baraj kapağı niye koptu?" konusunda teknik makaleler yayınlandı. Aynı tarihlerde Karakaya Barajı'nın da kapağı koptu, "bu barajın kapağı niye koptu?" diye teknik bir tartışma hiçbir yerde okudunuz mu?

Ülkemizin yaklaşık 200 milyar dolar borcu var. Bu borçları nerede kullanıyoruz, aldığımız bu kredileri nerede kullanıyoruz? Başlangıç itibariyle, belki borca ihtiyacı olmayan bir ülkeydik, 1956 yılına kadar Osmanlının Düyunu Umumiye borçlarını ödedi. Cumhuriyet kaynağı yokken, fabrikası yokken ödedi; ama sonra 1950'li yıllardan itibaren borç almaya başladı yeniden ve o borç kartopu etkisiyle, çığ etkisiyle büyüdü, şimdi bizi eziyor. Felluce diyoruz, Amerika diyoruz, ülkemizdeki bağımlılıklardan veya nükleer santrallerin yapımına itiraz etmeyen veya buralardan kendi için bir ikbal bekleyen siyasiler olduğundan bahsediyoruz; halbuki bunların yerine, belki bağımsızlığımızı koruyabilmiş olsaydık, hiçbir şeye ihtiyaç kalmayacaktı, kendi kendimize, kendi mühendislerimiz de, kendi yurtsever insanlarımız da, bağımsız bir ülke olarak başımız dik, alnımız açık, bu küreselleşme içerisinde mücadele ediyor olacaktık.

Bizim İKK noktasındaki Ölçü Dergisi'nin bu sayısında hatalı yatırımlar konusunu işleyeceğiz. Hatalı yatırımlardan kastımız, mühendislerin, mimarların, planlamacıların, ülkenin ihtiyacı olup olmadığı konusunda tartışmalı olan birçok projeyi, bugüne kadar hayata geçirmiş olmaları sırasında yaptıkları, bilerek veya bilmeyerek yaptıkları hatalardır. Örneğin, Türkiye'de 32 tane havaalanı var ki, uçak inmiyor, yani buna harcanan paranın herhalde 1 katrilyonun üzerinde olduğu hesap ediliyor. Birçok okul var ki, yolu olmadığı için veya kanalizasyonu olmadığı için kullanılamıyor. Bu sayıyı çıkartmak için çalışma yapmaya başladığımızda, ülkenin belli yerlerinden birkaç örgüt birimimizden yazılar geldi. Örneğin, Tekirdağ'da özürlüler için devlet bir okul ihalesi açmış, okul yapılmış, bitmiş, normal bir lisenin 10 katı fiyatla, çünkü özel amaçlı bir okul, yani zeka özürlüler, bedensel özürlüler, görme özürlüler, onlara dönük özel donanımlı bir okul, ama sonra bakmışlar ki, o okulda okuyacak kadar özürlü yok veya o okula kayıt olmuyor, gelmiyor, sonra orayı normal lise olarak kullanmaya başlamışlar.

Örneğin, bu havaalanları konusu, Antalya Gazipaşa Havaalanı yapılmış, bitmiş, ama karşısında dağ olduğu için, uçak inemiyormuş. O projeye mühendisler, mimarlar imza attı. Orayı kim yaptı? Hani siyasiler, birtakım insanlar kendilerine rant elde etmek için böyle bir şeyi talep etmiş olabilir; ama oraya uçak inemeyeceği baştan belliydi, o bilimsel bir gerçek.

Şu anda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Florya'da dünyanın en büyük akvaryumunu yapıyor, kendi internet sitesinde böyle yayınlıyor. İnşaatı yapan firmanın mühendisiyle görüştüm, "dünyanın ikinci büyük akvaryumu, en büyük biraz abartılı" dedi. İkinci büyük akvaryumu, bu tür akvaryumlardan 6-7 tane varmış, işte cam tünellerde insanlar dolaşıp, üstlerinden de köpek balıkları geçecekmiş falan. Böyle 200-300 milyar dolar borcu olan bir ülkenin veya 2,5 milyar dolar 2025 yılına kadar ödemesi gereken Büyükşehir Belediyesinin yaptığı iş, dünyanın en büyük akvaryumu. Kaç paraya yapılacak? İnternet sitesinde Büyükşehir Belediyesi, yap-işlet-devret modeliyle yapıldığını söylüyor, yani belediye bütçesinden ödeme yapmadıklarını iddia ediyorlar ama bir önceki Belediye Başkanı döneminde 6 milyon dolar harcanmış, Topbaş da devamına karar vermiş, bu sene 4 milyon dolar da o ödeme kullandırmış, toplam 10 milyon dolar para harcanmış. 225 bin metreküp hafriyat yapılmış, devasa bir çukur var orada. Hani "vazgeçtik" deyip, kapatsanız bir 10 milyon dolar daha harcamanız lazım. Ama İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul'daki 80 derenin 62'sinin ıslahı için, -yazın biliyorsunuz, dereler taştı, insanlar öldü, çocuklar öldü- düzenlemesi için, 2004 yılında ancak 20 milyon dolar para ayırabilmiş; yani 10 milyon doları o çukura bulabiliyorlar, ama dereleri bitirmek için 20 milyon doların üzerinde para bulamamışlar.

Buradaki arkadaşlarımız mesleğe atıldıkları zaman, etik problemleriyle karşı karşıya kalacaklar. Böyle bir hayat var karşımızda ne yapacağız? İyi mühendislik yapacaksınız, iyi mühendis olacaksınız. Belki o barajın kapağının kopmasına engel olacaksınız, belki havaalanın oraya yapılmayacağını siz söyleyeceksiniz, direneceksiniz, işsiz kalıp, zor şer bir iş bulduğunuz durumda bile, işten atılmayı göze alıp, "buraya havaalanı yapılmaz" diyeceksiniz ve bu ülke böyle ayağa kalkacak. Amerika'daki mühendisler nükleere karşı çıkacak, "kendi ülkemiz için yapmadığımız şeyi niye Türkiye'ye yapıyoruz?" diyecekler, böyle bir enternasyonalist dayanışmayla, dünyanın geleceğine hizmet edeceğiz. Başka şansımız yok, karamsar olmak gibi bir lüksümüz hiç yok. Zaten değiştiremediğimiz kurallar manzumesidir, ne yapalım, madem yönetemiyoruz, yönlendiremiyoruz, biz de bu kuralı uyarız deyip, kendinizi akıntıya kaptırmayacaksınız, direneceksiniz, direneceğiz; başka şansımız yok.

FELAKETE KOŞAN KENT İSTANBUL

(SKY TV Televizyon Programı)

7 Ocak 2005

Sunucu: Rüstem BATUM

RÜSTEM BATUM: Programımızın başlığını "Felakete Koşan Kent İstanbul" diye koyduk. İstanbul için "Depremini Bekleyen Kent" diye devamlı beyanatlar veriliyor fakat binaların durumundan, nasıl yapıldıklarından, nelerin eksik olduğundan, ne kadar binanın kaçak olduğundan pek fazla bahsedilmiyor.

Bunun dışında biliyorsunuz patlayan LPG'ler, baz istasyonlarının yaydığı zararlar gibi bir sürü tehlikeli durum var. İlk kez biz böyle dört oda başkanını bir araya getirdik. Sağ olsunlar, onlar da bizi kırmadılar, geldiler.

Ben size önce konuklarımızı takdim etmek istiyorum: Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Tevfik Peker, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Cemal Gökçe, Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Erol Celepsoy, Mimarlar Odası İstanbul Büyük kent Şube Başkanı Eyüp Muhcu, hoş geldiniz.

Tevfik bey, sizden başlayalım. Geçtiğimiz günlerde, İstanbul'da sahte proje skandalından sık sık bahsettiniz. Sahte proje nedir, bu binalar nasıl yapılıyor anlatır mısınız

TEVFİK PEKER (Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı): İstanbul'da 50 000 bina yapılıyor ve bunların 35 000'i kaçak, 15 000'i belediyelerce ruhsat verilmiş binalar. Bunların da 8 500'ü de mesleki denetim için Makine Mühendisleri Odasına gelmiş. Arkadaşlarımızda da buna benzer sayılar olduğunu varsayıyoruz.

Belediyeler yönetmelik gereği ruhsat verdikleri binaların ada ve pafta numaralarını Makine Mühendisleri, Mimarlar, İnşaat Mühendisleri ve Elektrik Mühendisleri Odasına bildirmek zorundalar. Bu prosedür yerine getirilmediği için sahtekârlıklar ortaya çıkıyor ve maalesef kentimizde binaların aşağı yukarı yüzde 70'ine mühendis mimar eli değmemiştir. Bu yüzden apartman dairesi satın

alacak vatandaşlarımız bu binayı hangi mühendis yaptı, hangi mimar yaptı diye sorgulasınlar ve eğer mühendisi mimarı varsa o binayı satın alsınlar.

Mühendisliğin tarihçesi yazının icat edildiği Mezopotamya'nın Babil kentinden başlıyor. Bunu Babil Kralı Hammurabi kanunlarından biliyoruz.

Günümüzden 4000 yıl önce Babil Kralı Hammurabi diyor ki:

"1. Bir inşaatçı inşaat yapar, bu inşaat çöker, altında hane halkı kalırsa inşaat sahibi ölümle cezalandırılır.

2. Bir inşaat sahibi inşaat yapar, inşaat çöker altında kölesi kalırsa, inşaat sahibi, hane sahibine köle almak durumundadır. Aynı zamanda inşaatının bedelini de fazlasıyla ödemek durumundadır."

Babil Kralı Hammurabi bu kanunları Milattan 2000 yıl önce kentinin bina kalitesini yükseltmek için yapmış. Babil Kralı Hammurabi'nin İstanbul'daki karşılığı Mimar Kadir Topbaş'tır.

RÜSTEM BATUR- Sayın Toptaş sizi dinliyorsa herhalde bayağı koltukları kabarmıştır bu arada.

TEVFİK PEKER- Tam bu noktada bizler bina sürecindeki odalar olarak birçok sorun var İstanbul'da; sahte proje sorunları var. Yerel yönetimlerin ruhsatlandırılma dahilinde mesleki denetime tabi tutulması için projeleri odalara göndermesi lazım fakat bu prosedürleri yerine getirmiyorlar.

RÜSTEM BATUM: Bu bir mecburiyet mi, yani kanunla konulmuş bir şey mi?

TEVFİK PEKER: Evet, bu bir mecburiyet. İçişleri Bakanlığının belediyelere gönderdiği genelge var, o genelgede de net bir şekilde "projelerin ilgili meslek odalarına gönderilmesi, sicil durum belgelerinin alınması, mesleki denetimden geçmesi lazım" diye tebliğ ediliyor. Fakat belediyeler maalesef bunları odalara göndermiyorlar. Neden göndermiyorlar? Çünkü gönderdikleri zaman belki bu sahtekârlıklar olmayacak.

RÜSTEM BATUM: Peki, bu sahte projeler nedir? Mimar diye ismi geçen kişi aslında mimar değil mi, ya da mühendis diye geçen kişi mühendis değil mi?

TEVFİK PEKER: Bizim meslek alanımız makine olduğu için makineyle ilgili sahte projeler var elimizde, fakat mekanik kısmı sahte olan bir projenin elektrik tesisatı da, inşaat projesi de, mimari projesi de sahtedir;

zincirlemedir bu. İşte bu projelerde mühendis diye adı geçen kişi mühendis değildir aslında.

RÜSTEM BATUM: Yani olmayan bir isim öyle mi?

TEVFİK PEKER: Olmayan bir isim, bize kayıtlı değil. Makine Mühendisleri İstanbul Şubesinin olmayan bir temsilciliği var, Gebze Temsilciliği, Tuzla Temsilciliği, Beykoz Temsilciliği gibi patates mührü yapmışlar buna ve bunu onaylayan da yerel yönetim.

RÜSTEM BATUM: Bu hangi belediyenin izni mesela?

TEVFİK PEKER: Sultanbeyli Belediyesinin tasdiki.

RÜSTEM BATUM: Size nasıl geliyor, elinize nasıl geçiyor bu sahte projeler? Şikâyet mi ediyor birisi, vatandaş mı getiriyor?

TEVFİK PEKER: Vatandaştan ve yahut da bir meslektaşımızdan bir şekilde bize geliyor bu sahte projeler. Biz de bunlar hakkında dava açıyoruz. Biliyorsunuz Sultanbeyli'nin tamamına yakınının aslında kaçak olduğu bir gerçek. Çünkü 1/5000'lik projelerini 12 yıldır Anakent Büyükşehir Başkanlığına getirip Encümenden onay almamışlar. Buradaki bütün binalar sahte, yalnız belediyenin bina ruhsatlarından bir geliri yok, artık işyerlerini ruhsatlandırma yoluna gidiyor. İşyerlerini ruhsatlandırırsa işyeri ruhsatından bir gelir elde etmeyi düşünüyor.

Türkiye'de aşağı yukarı 418 yapı denetim firması var. 2001 yılından bugüne kadar 130 000 yapıya ruhsat vermişler. 2001 yılından beri 40 000 yapıya İstanbul'da ruhsat verilmiş, 12 000'i mesleki denetim için bize gelmiş. Yani 28 000'i kaçak sayılıyor.

RÜSTEM BATUM: Celal Bey, İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı olarak size sormak istiyorum. Vatandaşı ilgilendiren isimlerin sahteliğinden öte binanın yapılması gerektiği gibi yapılıp yapılmadığı. Demin sayı verdiniz, binaların yüzde 70'i kaçak dediniz. Yani binaların yüzde 70'inin hiçbir denetimi yok ve hiçbir kurala uygun yapılmadığı için çoğu çökebilir gibi mi düşünmemiz gerekiyor?

CEMAL GÖKÇE (İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı): Teşekkür ediyorum Sayın Batum.

Türkiye insanı, yöneticiler de dahil olmak üzere önemli bir depremle 1999 yılının Ağustos ayında karşılaşmış olduklarını ifade ettiler. Oysa ülke-

mizin deprem kuşağında bulunduğu 1894 yılında yaşanılan, yani yaklaşık 100 yıl önce yaşanılan önemli bir depremle biliniyor. 1939 yılında önemli bir Erzincan depremi yaşanılmış, 32 000 insanımız toprağa gömülmüş. Dahası 1967 yılında bir deprem daha yaşamışız Sakarya'da ve önemli bir can ve mal kaybı olmuş. 1 Mayıs 2003 yılında yaşamış olduğumuz Bingöl depremi var, oysa 1971 yılında Bingöl'de önemli bir deprem var. 1992 yılında Erzincan'da yine önemli bir deprem var. 1995 yılında Dinar'da önemli bir deprem var. 1998 yılında Adana'da yaşamış olduğumuz önemli bir deprem var. Dolayısıyla Türkiye insanı ve bizler ülkemizin önemli bir deprem kuşağında olduğu gerçeği ile 1999 depremiyle karşılaşmadık ve ülkemizin topraklarının yüzde 98'inin önemli deprem riski taşıdığını tümümüz biliyoruz.

Bu çerçevede meslek adamları, meslek odası yöneticileri, ülkemizin temel probleminin sağlıklı deprem güvenliği olan, mekanik aksamı doğru işleyen çağdaş yapılar üretmek ve çağdaş konutlar üretmek olduğu noktasında kilitlenmelidir.

Oysa hiç böyle problemler yaşamamışız, böyle bir sıkıntımız yokmuş gibi bu kentin yüzde 70'i kaçak olarak yapılmış. Yaklaşık 17-18 kez imar afları getirilmiş, kaçak yapılar yapıldıkça affedilmiş, bu kaçak yapıların üzerine yeni yapılar ilave edilmiştir. Ülkemiz insanı ve yöneticileri genel çerçevede problemin kendisiyle değil, sonuçlarıyla uğraşmışlardır.

Biz Türkiye insanı olarak genel çerçevede fiziksel büyüklüklerle uğraşmışız, sonuca etkisi olan önemli çalışmaları, yani plan kavramını, tasarım kavramını, deprem güvenliği olan yapılar üretmek kavramını sürekli olarak dışlamışız. Bu da bizim işimize gelmiş.

1950 sonrası özellikle 1970 ve 1980 12 Eylül'le birlikte kaçak yapılaşma artmıştır. Ben bugün kendime konut alacak olsam, 1980 öncesi yapılmış olan yapıları tercih ederim. 1980'le birlikte kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan nitelikli mühendis ve mimarlar tasfiye edildiler. 1980'le birlikte meslek odalarında yöneticilik yapan meslektaşlarımız tasfiye edildiler ve mühendislik ve mimarlığın doğru uygulanması kavramı, plan kavramı, mühendislik kavramı devre dışı kaldı, kaçak yapılaşma bu ülkenin temel şahdamarı oldu.

Kaçak yapılaşmanın özendirildiği bir kentte doğru bir mühendislik ve mimarlık hizmetini beklemek hayalciliktir; birincisi bu.

İkincisi de, kötü iyiyi kovar anlayışıyla mesleğini doğru yapmaya çalışan meslektaşlarımız haksız rekabet koşulları nedeniyle ya mesleklerini bırakıp

başka işler yapmaya başlamışlardır ve yahut da kaliteyi düşürmüşlerdir. Dolayısıyla bu kentte yapılan yapıların önemli bir kısmı mühendislik hizmeti görmemiştir, -plansız alanlar açısından söylüyorum- planlı alanlarda yapılmış olan yapıların önemlice bir kısmı mühendislik hizmeti görmüş olsa bile, sonradan o yapıların üzerine yeni katlar ilave edilmiştir.

Dolayısıyla karşılaşmış olduğumuz depremlerde yapılarımızın yıkılmasının, önemli mal ve can kayıplarının ortaya çıkmasının temel esprisini, siyasette, 12 Eylül gibi yönetimlerde ülkemizdeki nitelikli teknik elemanların devlet kadrolarından -belediyeler de dahil olmak üzere- tasfiye edilmiş olmalarında aramak gerekir diye düşünüyorum.

RÜSTEM BATUM: Yani depremde binaların altında kalan vatandaşlar olursa, darbenin de altında kalmış olacaklardır diyorsunuz.

CEMAL GÖKÇE: Evet, kesinlikle darbenin de altında kalmış olacaklar.

RÜSTEM BATUM: Peki bu kaçak yapılar ya da sahte projeyle yapılmış binalar hangi belediyelerin sınırları içinde daha fazla?

CEMAL GÖKÇE: 1980'lere kadar bu kentin bir ana halkası var, yani eski kent dokusu var. Bu eski kent dokusu zaten yapılaşmış olan alanlardır. Ama özellikle 1970 ve 1980 sonrası bu yap-satçı -daha doğrusu biz buna yapsat demiyoruz da, satyap anlayışıyla- ortaya çıkan yapılaşma bu eski kent dokularındaki yapılar yıkılarak 3-4 katlı yapıların yerine 7-8-9 katlı yapılar yapılmıştır. Ticari kaygı teknik kaygının önünde düşünüldüğü için bu yapıların da yapılmasıyla trafik, ulaşım ve kanalizasyon problemleri ortaya çıkmıştır. Bugün bu kentte bulunan yapıların sadece yüzde 20'si iskânlı olmasına rağmen bütün yapılarımız doğalgazdan yararlanıyorlar, elektrik hizmetlerinden yararlanıyorlar, ulaşımdan, okul ve benzeri hizmetlerden yararlanıyorlar.

Dolayısıyla böyle bir anlayışın ortaya çıkarmış olduğu bu yapılaşma Eyüp, Zeytinburnu, Gazi Osman Paşa, Kartal, Tuzla, Pendik gibi sonradan oluşan bölgelerde bir sürü sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

RÜSTEM BATUM: Erol Bey, zannediyorum bunu cezai açıdan engellemek adına bir şey söylemiştiniz daha önce konuşurken.

EROL CELEPSOY (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı): Cemal arkadaşın söylediklerine katılarak şunu söyleyeyim: Avrupa'da insanlar tesadüfen ölüyor, Türkiye'de ise tesadüfen yaşıyoruz. Özellikle İstanbul'da çok daha tesadüfen yaşıyoruz.

Geçenlerde Sayın Başbakan Sanayi Odasını ziyarete geldiğinde "unumuz var, yağımız var, şekerimiz var, gelin birlikte helva yapalım" demişti hatırlarsanız. Bu unda, yağda, şekerde emeği olan mühendisler ve bu mühendislerin örgütü TMMOB ve ona bağlı odalar maalesef bu süreç içerisinde devre dışı kalıyor. Böyle devre dışı kalmanın sonucudur ki, -biraz evvel Cemal arkadaş da söyledi- bugün İstanbul'daki İstanbul Koordinasyon Kurulunun Sayın Kadir Topbaş'tan randevu istemesine rağmen randevu vermemektedir.

RÜSTEM BATUM: Koordinasyon Kurulu dediğimiz bütün odaların bir kuruluşu değil mi?

EROL CELEPSOY: Türk Mühendis Mimar Odalarına bağlı 23 oda, 23 farklı meslek disiplini var.

1999'da yaşadığımız Marmara depremi sonrasında, depremle tanışmamızla birlikte sadece yaşadığımız yapıların depremdeki sağlamlık kontrolünü yapmakla kalmamak gerekiyor, okula gönderdiğimiz çocuğumuzun okulunun, misafirliğe gittiğimiz arkadaşımızın evinin, iş için gittiğimiz Resmi Dairenin sağlamlığını bilmek lazım. Bütün binaların mühendislerin kontrolünde ve mühendisleri de kontrol eden mühendis odalarının denetiminde yapılması lazım. Ama maalesef bırakın birlikte çalışmayı -ki, sadece depremle ilgili değil- bütün odalarımız kendi mesleki disiplinlerindeki konularla ilgili her türlü söylemlerinde yerel yönetimlerle merkezi hükümetle birlikte çalışma isteklerine rağmen bir randevu bile alınamamıştır. Yani öncelikle bunu aşmamız lazım.

RÜSTEM BATUM: Buradan söylemiş olalım ve Belediye Başkanı artık bu programdan sonra randevu verir diye düşünüyorum. Vermezse bir program daha yaparız.

EYÜP MUHCU (Mimarlar Odası Büyükkent Şube Başkanı): Dünya Mimarlar Birliği 2005 İstanbul Kongresi yapılacak ve ona ilişkin olarak başkanla bir protokolümüz oldu, ama tabii dediğiniz konu ayrıdır.

RÜSTEM BATUM: Başkan mimarlarla mı görüşüyor, böyle bir şey mi çıkıyor?

EYÜP MUHCU: Efendim, ama gündeme getirdiğimiz konu dünya ölçeğinde önemli.

EROL CELEPSOY: Kaçak konutlara, tüm ruhsatsız yapılara elektrik verilmemesi konusundan bahsetmiştim. 1 Ocaktan itibaren Ceza Muhakeme-

leri Kanununa göre elektrik devreye girdi ve elektrik verilmiyor. Ama bugüne kadar binlerce eve enerji verildi.

RÜSTEM BATUM: Mimarlar Odası'nın bazı belediyeleri sahte projeler yüzünden mahkemeye verdiğinden bahsettiniz.

EYÜP MUHCU: Tabii elbette.

RÜSTEM BATUM: Hangi belediyeleri mahkemeye verdiniz.

EYÜP MUHCU: Gazi Osman Paşa Belediyesinin bir önceki yönetimi döneminde sahte isimle imzalanmış, daha doğrusu bir mimar üyemizin adı kullanılarak haberi olmadan ruhsat alınmış 250 adet bina var. 2003 Kasım ayında olayı tespit ettik, bir şikâyet üzerine araştırdık. Zor koşullarda 13 projeye ulaştık. Ancak 250 proje olduğunu biliyoruz ve 2004 Ocak ayında da savcılığa suç duyurusunda bulunduk. Savcılığa suç duyurusunda bulunduktan sonra geçen bir yıllık süre içerisinde çok önemli gelişmeler maalesef olamadı. Önümüzdeki süreç içerisinde herhalde gerçekleşecektir. Çünkü konu aslında bir tahkikat açısından çok basittir diye düşünüyoruz. Sahte projeler ve sahte imzanın yaygın bir şekilde kullanıldığı konusunda şikâyetler geliyor ve bu konuda araştırmalar yapıyoruz. Bu aynı zamanda mimar üyemizin mesleki haklarının gaspı anlamına geliyor ve bir anlamda insan haklarının gaspı ve telif haklarına aykırıdır bu durum. Bu nedenle bunun yargıya intikal ettirilmesi ve gerekli cezaların yerine getirilmesi gerekiyor.

Ben hemen şu konuya geçmek istiyorum. Sahte mimar ya da mühendis meslektaşlarımızın adları kullanılarak meslek erbabı olmayanlar tarafından üretilen bu ilkel projeleri tartışıyoruz, ama aslında hizmet alanımız sadece bu değildir. Mimarlık alanında bunun kadar önemli başka konular daha var. Örneğin bina üretilirken bir izolasyon sorununun gerçekten çözülüp çözülmediği ya da tarihi bir binanın restore edilmesi ya da güçlendirilmesi gibi konular bundan daha az önemli değildir.

Kaldı ki hukuki düzende tartışılması gereken başka konular da var: Örneğin, sahte bilirkişi raporları var. Mimar ya da mühendis imzası kullanılarak sahte bilir kişilik raporu düzenlenmiş, imzalanmış ve yargıdan geçmiş. Bununla ilgili bizim suç duyurusunda bulunduğumuz örnek davalar vardır.

EROL CELEPSOY: Buruda bilirkişilik konusu açılmışken, hemen şunu eklemek istiyorum: Türkiye'de bilir kişilik çok önemli bir mesele. Bu bilir kişilik genelde mahkemelerdeki baş kâtiplerin ya da oradaki yetkili kişilerin

kendi adres cüzdanındaki kişileri çağırarak yaptıkları bir yöntem. Bilirkişilik konusunda her mesleki disipline ait oda var; bütün şehirlerde bu odaların şubeleri var. Mutlak surette bilirkişilik mahkemeler kanalıyla odalardan alınmalıdır. Bilirkişiliği meslek edinmiş kişilerden, bu işi sürekli meslek edinmiş kişilerden alınmaması gerekiyor.

RÜSTEM BATUM: Deprem oldu, 20 000 kişi öldü, bir mühendis hapse girdi çıktı, sonra tekrar girdi galiba. Yani 20 000 kişinin ölümünden 1 kişi sorumlu oldu. Deniliyor ki, İstanbul'daki yapıların yüzde 70'i kontrolsüz, kaçak. Yani binaların yüzde 70'i tehlikede. Bu işte kimin sorumluluğu var? Orada çalışan, onayı veren mühendis, onun üstündeki daire başkanı veya belediye başkanına kadar herkes suçlu değil mi bu işten? Allah korusun, deprem olduğunda 300 kaçak bina yıkılırsa sadece inşaatçının değil, belediye başkanının da içeri girmesi gerekmez mi?

EYÜP MUHCU: Efendim, tabii buradaki sorumluluk bir bütün aslında: denetimde bulunan kamu, projeyi yapan mimar, şantiyede görev yapan mimar, mühendis ve tabii bu yasal süreci de izlemeyen mal sahipleri, bunu biraz daha öteye götürürsek, nitelikli yapı olup olmadığı konusunda araştırma yapmayan, dikkatsiz olan tüketicidedir. Bizim İmar Yasamızda buna ilişkin bazı düzenlemeler vardı. 4708 sayılı Yapı Denetimi Yasasında buna ilişkin olarak getirilen müeyyideler söz konusudur.

RÜSTEM BATUM: Nedir bunlar?

EYÜP MUHCU: Burada sorumluluk açısından 15 yılla sınırlandırılmış süreler söz konusu. Bu takdirde hapis cezası ve hürriyeti bağlayıcı cezalar gündeme gelebiliyor. Aslında son dönemde çıkan Türk Ceza Yasasının 181, 183, 184 üncü maddelerinde yapılan değişikliklerle getirilen biraz daha ağır cezalar söz konusu. Örneğin, böyle yapılara müsaade eden kamu görevlisi 2 ila 5 yıl arasında hapis cezasıyla cezalandırılacak. Mimar, mühendis aynı şekilde cezaya çarptırılabiliyor. Bu arsa sahipleri için de böyle, elektrik, su bağlayanlar için de böyle.

RÜSTEM BATUM: Pardon, izin veren insan dediniz. Kim, ruhsatı veren mi sorumlu oluyor o zaman?

EYÜP MUHCU: Örneğin hiç ruhsatı yok ve bir kamu denetimi yapılmamış ise, onu denetlemekle görevli olan kamu cezayla karşı karşıya kalmaktadır. Bu kaçak yapıyı talep eden, yapan, isteyen arsa sahibi de aynı şekilde cezaya çarptırılmaktadır. Türk Ceza Kanununda son yapılan deği-

ilkliklerle bu binaya elektrik bağlayan elektrik işletmesi ya da doğalgaz bağlayan İĞDAŞ, su bağlayan İSKİ gibi kamu kuruluşları da cezai müeyyideye çarptırılabilecektir.

RÜSTEM BATUM: Bu uygulanıyor mu şu anda?

EYÜP MUHCU: 1 Ocak tarihi itibariyle başladı.

RÜSTEM BATUM: Ben yine binalarla ilgili bir şey sormak istiyorum: Mesela, ben vatandaş olarak gittim, bir ev satın aldım. Ondan sonra dedim ki, "Kim bunun mimarı mühendisi görmek istiyorum" Araştırdım, geldim mühendisler veya mimarlar odasına, orada bana "Yok böyle bir adam, sahte bunlar" denildi bana. Ben bu durumda bunu satın almış bir vatandaş olarak gidip hem bana satan şirkete, hem buna ruhsat veren belediyeye ve de belediye başkanına kadar herkesi dava edebiliyor muyum?

EYÜP MUHCU: Edebilirsiniz tabii.

RÜSTEM BATUM: O zaman bunu özendirmek lazım vatandaşa. Başka türlü bunun önünün alınacağı yok herhalde.

EROL CELEPSOY: Elbette, keşke bu dediğiniz gibi olsa. İşte Avrupa Birliğine gireceğiz diyoruz. Avrupa Birliğinden herhangi bir vatandaşı alalım, getirelim, "Bu arsa senin, git buraya bina yap," diyelim, herhalde o binayı yapmadan kaçar. Bu da yine "Benim memurum işini bilir"le meydana gelen toplumdaki bozulmadır.

RÜSTEM BATUM: Ama bunu düzeltmek için konuşuyoruz şu anda. Vatandaşa bunu yapmasını söylemek lazım.

EROL CELEPSOY: Vatandaşın odalara bunu şikâyet etmesi lazım.

RÜSTEM BATUM: Böyle bir şey olduğu zaman meslekten men ediliyor değil mi?

EROL CELEPSOY: Elbette ki öyle. Bunu vatandaşımız bilmiyor. Vatandaş bu tür durumlarda, bu konuda kendine müşkülat çıkartan veya başka türlü davranan kişileri nerede çalışıyorsa çalışsın odasına şikâyet etmek durumundadır.

RÜSTEM BATUM: Celal bey, siz diyorsunuz ki, bütün sorumluları bir sıralayalım. Kim sorumlu bu işlerden? Devamlı olarak televizyonlarda "fay hattı geçiyor, deprem gelecek, 1 sene sonra mı, 10 sene sonra mı?" konusu tartışılıyor. Bu kadar korkunç bir durumdayız ve 1999'dan beri konuşmaktan başka bir şey de yapılmadı değil mi?

CEMAL GÖKÇE: Evet, yapılmadı. 1999 depremi sonrası birkaç suçlu bulduk. Bunlardan biri Veli Göçer ve birkaç mühendis ve mimardı; yani başka da suçlu yok. Oysa problemin temel kaynağına inmeden doğru yapı üretebilmek şansımız son derece sınırlı. Bunlar kimler? Bir kez heyelanlı alanları, alüvyonlu toprakları, dere boylarını yapılaşmaya açtık mı açmadık mı?

Şöyle düşünüyorum: Bu kenti yönetenler, bu ülkeyi yönetenler, yani imar ve yapılaşmadan sorumlu olan insanların bilgisi ve ilişkisi dışında hiçbir yapının kaçak olarak yapılabilme şansı yok. Yani eğer kentimizdeki yapılarımız kaçak olarak yapılmışsa, ilçe belediyelerinden tutun da anakent belediyesine kadar herkes sorumludur. Eğer belediye sınırları dışında yapılmışsa, o zaman bayındırlık il müdürlükleri, valilik ve bakanlık sorumludur. Dolayısıyla heyelanlı alanlara, alüvyonlu topraklara -hani zemin konusunu çok tartıştık ya- mühendislik kuralları dikkate alınarak yapı yapılırsa bir problem yaşamazsın, dere boylarını yapılarla kapatırsan seller basar, ciddi problemler yaşarsın.

Bu izinleri kim verdi? Bunlar sorumlu. Bu kentin imarını yapanlar, belediye.

RÜSTEM BATUM: Özür dilerim, şunu soracağım: Neticede vatandaş da hesap sorabilir belki, ama Oda olarak sizin bütün bunları biliyor olmanız lazım.

CEMAL GÖKÇE: Bilmek şansımız yok Rüstem bey.

RÜSTEM BATUM: Nasıl yok? Neresi dere yatağı bilmeniz gerekir. Oda bunları tek tek tespit edip her belediyeye dava açmalı o zaman.

CEMAL GÖKÇE: Bu bölgeleri biliyoruz, bunlar zaten genel olarak plansız bölgeler, yani yapılaşmaya açılmaması gereken bölgeler; yapı yapılmaması gereken bölgeler. Ama bütün bu plan yasaklarına rağmen, bu kentin nazım planlarına rağmen ilgili ilçe ve anakent belediyeleri o bölgeleri yapılaşmaya açıyorlar.

RÜSTEM BATUM: Anlıyorum, çok güzel, ama itirazı biraz daha ortaya götürüp Oda bunları kanunen takip etmelidir.

CEMAL GÖKÇE: Plan kavramı çerçevesinde yapılaşmaya açmış olması nedeniyle çok fazla bir şey yapamıyoruz. Sayın Başkan da biliyor Mimarlar Odasının ve diğer meslek odalarımızın benzeri konulara yönelik, yani imar kurallarına aykırı, plan kavramına aykırı yapılaşmaya yönelik yüzlerce davamız var ve bu davaların önemlice bir kısmını da kazanmışızdır. Ama kazanmışız da ne olmuştur? Örneğin, Maltepe'de köprü vardır, Mimarlar Oda-

sıyla İnşaat Mühendisleri Odasının açmış olduğu bir davadır, diğer meslek odalarımız da müdahil olmuşlardır. O davayı kazanmış olmamıza rağmen halen o yapı orada duruyor. Sonuç itibariyle avukatlarımızla konuştuk, icraya götüreceğiz. Yani davaları kazanmış olmak da çok fazla bir şey ifade etmiyor.

TEVFİK PEKER: Büyükyalı Deresi Yolu mahkeme kararıyla iptal edilmiştir, yürürlüğü durdurulmuştur. Buna rağmen inşaatı devam etmiştir. Ancak olması gereken sonuç ortaya çıkmıştır. İdarenin bu konuda mahkeme kararını yerine getirmemesi nedeniyle o dönemin Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Gürtuna cezaya çarptırılmıştır. Yani idare, mahkeme kararını yerine getirmediği için para ve hapis cezasına çarptırılmıştır, hapis cezası da daha sonra tecil edilmiştir.

RÜSTEM BATUM: Para cezası caydırıcı bir ceza değil mi?

TEVFİK PEKER: Değil, 2 yıl hapis cezası, sonra iyi hal nedeniyle 10 aya indirilmiştir ve sicilinden dolayı ertelenmiştir. 5 yıl içerisinde benzer bir olay olduğu takdirde yatması söz konusudur. Ama biz hiç kimsenin hapis cezasına çarptırılmasını dilemeyiz, fakat örnek bir olaydır, onun için araya girdim.

CEMAL GÖKÇE: Sayın Başkan, kısa bir önce de İSKİ bir yönetmelik değişikliği yaptı, su havzaları içerisinde bulunan yerler yapılaşmaya açıldı. Bu konuyu da Mimarlar Odası Büyük kent Şubesiyle, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi ve diğer odalarımızla birlikte mahkemeye götürdük. Bir hafta önce yargı sonuçlandı ve yürütmeyi durdurduk. Dolayısıyla bu ülkede yargı da işlemiyor. Yani karar vermiş olsa bile işlemiyor. Dolayısıyla kent yöneticilerinin gerçekten imar kurallarına, nazım plan kurallarına, mühendislik mimarlık kurallarına, dolayısıyla bilime saygılı olmaları gerekir. Bu kentte yaşayan yurttaşlarımızın da kendi haklarını kullanmaları ve korumaları çerçevesinde tüketici olarak bilinçli ve müdahil olmaları gerekir. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının çerçevesinde uzunca bir süre meslek odaları görev yapamadılar. Dolayısıyla meslek odalarının kente yaklaşmalarına aykırı bir kültür oluşturulmasında 12 Mart gibi 12 Eylül gibi yönetimlerin önemli katkısı olmuştur.

Bir-iki şey daha söylemek istiyorum. 1967 yılında Sakarya depremi yaşadık, 1971'de Bingöl depremi yaşadık, 1992'de Erzincan, 1995'te Dinar, 1998'de Adana ve daha sonra 1999'da İstanbul depremini yaşadık. Biz İstanbul Şubesi olarak bu depremlerin ortaya çıkarmış olduğu hasar nedenlerini

tek tek raporlaştırdık. İnanın, 1967 yılında ortaya konulmuş olan raporla, yani yapılarımızın neden yıkıldıklarını veyahut neden yıkılmadıklarını ortaya koyan raporla 1999'da yaşamış olduğumuz depremde ortaya koymuş olduğumuz rapor arasında herhangi bir fark yoktur.

Bu çerçevede kent yönetimlerinin ve ülke yönetimlerinin mühendisliğe, mimarlığa ve meslek odalarına önem vermeleri gerekir, onların faaliyetlerini geliştirmeleri gerekir. Oysa onların faaliyetlerini yasaklamışlardır.

RÜSTEM BATUM: Peki, nelerin değişmesi gerekiyor? Pratik açıdan ne öneriyorsunuz?

TEVFİK PEKER: En önemli şey, bir kere belediyeler ruhsatlandırdığı binaların listelerini meslek odalarına göndermek durumunda. Meslek odaları da belediyelerin ruhsatlandırdığı binalarda mesleki denetim yapılıp yapılmadığını kontrol etmek durumunda. Ancak bu şekilde kaçakları yakalayabiliriz, belediye de bu noktada kaçakları

İçişleri Bakanlığının valilere gönderdiği genelgeler var. O genelgelerde yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgelerinin bir örneğinin ilgili meslek odalarına gönderilmemesi sonucunda usulsüzlüklerle karşılaşılacağı ve mevzuata aykırı olarak düzenlenen ruhsatların yasa gereği iptal edileceği ve bu hususlara dikkat etmeyen belediyelerin tazminatlarla karşı karşıya kalabilecekleri belirtilmekte. Eğer belediyeler bunlara uyarlarsa, yani meslek odalarına ruhsatlandırdığı binaların listelerini gönderirlerse bu kaçak yapılar önlenebilir, sahte projeler de önlenebilir.

RÜSTEM BATUM: Belediyeler neden göndermiyorlar?

TEVFİK PEKER: Göndermiyorlar, çünkü birçok yerel yönetimlerin de bunlarla iç içe çalıştığına kaniim, çünkü kendileri suç işliyorlar.

RÜSTEM BATUM: Yani biliyorlar o projenin sahte olduğunu, mimarının mühendisinin olmadığını ve böylece tasdik ediyorlar.

TEVFİK PEKER: Evet, biliyorlar. Suçlular da zaten yerel yönetimlerdir. Görevlerini kötüye kullandıkları için, suiistimal ettikleri için birebir suçlular. Depremini bekleyen İstanbul'da binalar yıkıldığı zaman bu belediyeler, yerel yönetimler ve Büyükşehir Başkanlığı dahil olmak üzere depremin altında kalacaklar, ama bizi esas üzen taraf suçsuz insanlar da bu depremin altında kalacaklar.

O bakımdan depremini bekleyen İstanbul'da artık mistik bir romantizmle semazen heykelleriyle uğraşıyoruz. Bunlar İstanbul halkını üzüyor fazlasıyla.

EROL CELEPSOY: Bir belediye başkanına bu soruyu sordum, "Kim tasdikliyor bunu?" dedim, "Ben tasdikliyorum" dedi. "Nasıl tasdiklersiniz?" tasdikleyemezsiniz" dedim. Belediye başkanlarına da bir açık çağrı yapalım. Yani odalarla görüşün, odalara gelin, odalardan yardım isteyin, bu ülke hepimizin ülkesi.

Bilişimle birlikte çok daha yoğunlaşan baz istasyonlarıyla ilgili bir-iki hususu söylemek istiyorum: Gerçekten bir kirlilik yaşanıyor. Yani bu kirlilik hayatın her alanında olduğu gibi baz istasyonlarında da yaşanıyor. Hiçbir yönetmelik kurallarına uymadan, hiçbir şey yapılmadan önüne gelen verici direkleri dikiyor, önüne gelen baz istasyonlarını istediği yere koyuyor ki, özellikle Yargıtay bahçesine konulan baz istasyonunun Yargıtayın kendi kararıyla kaldırılması da tabii orada bulunan insanlara, baz istasyonlarının oluşturduğu manyetik alanın insanlara olan etkisini anlamalarından kaynaklansa gerek.

Bu elektromanyetik kirlilik o kadar var ki, Köprüyü geçtikten sonra aşağıya doğru indiğinizde radyonuz karışır. O anda hangi kanalı dinliyorsanız bir başka kanala geçersiniz. Bir taraftan frekans kirliliği de var.

Sadece tabii baz istasyonlarında değil, yüksek gerilim direklerinde de bu elektromanyetik alanlar var ve bu elektromanyetik alanlarda Avrupa ve Amerika'da klinik deneylerde yapılan testlerde diğer yerlere göre 1,5-2 kat daha fazla lösemiye rastlanıldığı tespit edilmiş durumdadır.

Sultanbeyli'de bir ölümlü olay olmuştu ve olay yerine gitmiştik. Yüksek gerilimin altında hem cami var, hem okul var. Ölçüm yaptığımızda sınır değerlerin çok üzerinde bir manyetik alan içerisinde çocuklar barakalarda eğitim görüyorlardı; derhal kaldırılmasını istedik.

RÜSTEM BATUM: Kaldırıldı mı peki?

EROL CELEPSOY: Kaldırılıp kaldırılmadığını bakmadık, kaldırıldığını da pek zannetmiyorum. Sanıyorum ki o okul da kaçaktır. Öyle olmamış olsa o okul orada yaptırılmazdı. Yani böylesi bir ülkede, böylesi bir yerde yaşıyoruz. Daha önce de söylediğim gibi tesadüf yaşıyoruz.

RÜSTEM BATUM: Peki, Eyüp bey, Mimarlar Odası olarak sizin en kritik nokta tespitleriniz nedir? Yani en acil olarak yapılması gereken şeyler nedir?

EYÜP MUHCU: Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlatılmış JAICA Raporu, bilgilerin bir araya getirilmesi, sistematize edilmesi açısından önemli veriler sunuyor. Biraz evvel yapı stoklarını konuşurken, yüzde 70 dediğimiz zaman 1 300 000 yapıdan 850 000 civarında yapının kaçak; depreme karşı zayıf olan yapı adedi dediğimiz zaman aslında kaçak olmayan yapıların da bir kısmını buna eklediğimiz takdirde bu sayı 1 000 000'a yaklaşır. Böyle bir gerçekle karşı karşıyayız ve bu yapılaşma çoğunlukla vadilerde, çürük zeminlerde, dere yataklarında, kıyı alanlarında ve benzeri yerlerde ve en önemlisi de niteliksiz yapı şeklinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte acil tedbirler almak istersiniz. En azından dere yataklarının yapılaşmalardan arındırılması, zayıf zeminlerin yapılaşmalardan arındırılması, desantralizasyonu ya da bir kısım fonksiyonların desantralizasyonu gibi kısa, orta ve uzun vadeli tedbirler alırsınız. Biz, beş yıl geçmesine rağmen, orta ve uzun vadedeki tedbirlere doğru yönelmemiz gerekirken daha kısa vadede alınması gereken tedbirleri almamış durumdayız.

Tevfik bey söyledi: LPG tehlikesi söz konusu, bu deprem tehdidi aslında akaryakıt istasyonları ve kimyasal depoları da dikkate aldığımız zaman çok daha büyük etkilere neden olabilir. Şöyle ki: 7 000 civarındaki akaryakıt istasyonunun 5 000 civarındaki geçici ruhsat ya da ruhsatsız olarak işletilmekte olduğu bilinmektedir, imar planlarında dahi bu tür tesislerin olması mümkün değildir ya da kentin aşırı büyümesi nedeniyle, birer patlamaya hazır bomba şeklinde mahallelerin ortasında kalmıştır. Tablo aslında budur.

Tabii bununla ilgili JAICA Raporundan sonra Büyükşehir Belediyemiz Zeytinburnu İlçesinde pilot ilçe adı altında depreme hazırlık çalışmalarını sürdürüyordu ve Dünya Bankasına başvurulduğu zaman "İstanbul için deprem master planı yapın" denildi ve deprem master planı gerçekleşti. Deprem Master Planı her şeye rağmen önemli bir belgeydi. Ancak bugün geldiğimiz noktada Deprem Master Planı kuşkulandığımız gibi nihayet rafa kaldırıldı ve Zeytinburnu'nda bildik yöntemlerle birtakım çalışmalar yapılıyor.

Bu çalışmalar nelerdir? Depreme hazırlık mı? Aslında depreme hazırlık değil, birtakım rant projelerinin oluşturulması yönünde çalışmalar yapılıyor. Bunun temelinde de Dünya Bankasından kredi almak için Deprem Master Planı maalesef göstermelik olarak yapıldı. Bu çalışmanın içerisinde yer alan akademisyenler de artık bunu itiraf etmek durumunda kalıyorlar. Geldiğimiz nokta bu anlamda gerçekten hazindir.

Bu sırada tabii aslında adı çok büyük olarak gözüken Deprem Şûrası ger-

çekleştirildi. Deprem Şûrasından yurttaşların ve bizim büyük beklentilerimiz vardı, çünkü devlet ilk kez, belki de en önemli toplantısında depreme hazırlandığımız konusunda bilgi verecekti ve bundan sonra da stratejik programa dönecekti, ama görüyoruz ki, Deprem Şûrası dağın fare doğurması gibi bir şekilde gerçekleşti ve ortada somut, ciddi bir adım yok. Deprem Master Planının öngördüğü planlama ve buna bağlı olarak gerekli hukuksal düzenlemeler ve bazı adımların atılması gerekiyordu. Şu anda buna ilişkin çok ciddi adımlar atılmamış, ama atılması düşünülen bazı adımlar var.

Örneğin, Meclis koridorlarında dolaşan "Şehircilik Yasa Tasarısı, İmar Yasa Tasarısı, Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Yasa Tasarı" adı altında pek çok tasarı var. Hatta 4708 sayılı Yapı Denetim Yasasının da artık işlemediği çok açıkça anlaşıldığı için Bakanlık yeni bir örnek hazırladı, ona ilişkin görüşlerimizi de aktardık. Onun da şu anda Bakanlığın dosyasında beklediğini biliyoruz. Birtakım kavram kargaşası yaratılarak, birtakım adları dahil farklılaştırarak ya da Avrupa Birliği müktesebatından kaynaklanan birtakım kavramlar gelişigüzel bunların içerisine serpiştirilerek esasında Dünya Bankası kredileriyle birtakım yapılaşmanın önü açılmaya çalışılıyor.

Bunun için de birtakım kredilendirme sistemlerinin gerçekleştirilmeye çalışıldığını biliyorsunuz, "mortgage" adı altında bu yapıldı. Mortgage denilince toplumumuz yeni bir şey mi geliyor diye dikkatle bakıyor Bu sistem, yeni bir sistem değil, fakat sorun burada başka. Yani uluslararası kredilerin rant projeleri, rant inşaatları için kullandırılmasının hukukunu oluşturuyor. Geçmiş 30-40 önceki kredilendirme sisteminden farklı budur. Tabii bu gerçekten önemli bir şey.

Bu sorumluluğu tartışırken geçmişten beri kurumlar kendilerini biraz dışında tutarak değerlendirme yapıyorlar. Fakat süreç, biraz önce arkadaşlarımızın dedikleri gibi aslında bütünü kapsayan bir süreç ve bu bütüne ilişkin birtakım radikal düzenlemelerin yapılması zorunludur. Aksi takdirde bir parçada yapabileceğimiz düzenleme sistemi daha büyük krize sokacaktır. Örneğin, İmar Yasasından yapı denetimini çıkarıp bir yasayla düzenlediğiniz takdirde ne yaparsanız yapın, tek başına Yapı Denetimi Yasası çok ideal bir yasa da olsa bunu düzenleyemeyeceğiniz açığa çıkmıştır. O nedenle bu alanın bütününe ilişkin bir düzenleme yapmanız gerekir. Tabii bunu sadece ve sadece ceza yasalarına bağlayarak da çözmek mümkün değildir. Bugün olduğu gibi Ceza Yasasında yapılacak bir düzenleme dahi partici bir düzenlemedir. Bunun da başka sorunlara neden olacağı çok açıktır.

Hemen şunu da özellikle meslek odaları açısından vurgulamak istiyorum: Biz, üyelerimizin sicillerini tutuyoruz. Bu sicillere meslek etiği açısından davranışlarını, meslek hizmetlerinin standartlarını birtakım puanlamamalarla ortaya koymaya çalışıyoruz ve bunu arsa sahiplerinin, tüketicinin ve üyelerimizin hizmetine sunacağız. Böyle bir sistem oluşturmaya çalışıyoruz, ancak bu sistemi kurabilmemiz için biraz önce arkadaşlarımızın haklı olarak ifade ettikleri gibi sicil düzenin Odalar tarafından tutulabilmesinin koşullarının olması gerekir. Bunda da yerel yönetimlerin davranışları önemlidir.

Yerel yönetimlerde, özellikle havzadaki belde belediyelerinin sicil düzenine kesinlikle uymadıklarını görüyoruz. İstanbul'un merkez ilçelerinde bu yönde son aylarda ciddi ilerlemeler kat ediyoruz. Biz Mimarlar Odası olarak merkezdeki ilçe belediyelerle sicil düzeni açısından önemi olumlu adımlar attık, ancak hava alanındaki çeper ilçelerdeyse aynı başarıyı elde edemedik.

EROL CELEPSOY: Baz istasyonlarıyla ilgili söylediğime ek olarak şunu da söylemek istiyorum: Biz pilot bölge seçtik ve bu pilot bölgeler Çamlıca, Okmeydanı ve Kınalıada'dır. Buralar vericilerin çok yoğun olduğu ve altında yerleşime açılmaması gerektiği halde yerleşime açılan, hatta Sayın Büyükşehir Belediye Başkanının da oturduğu alan olan Çamlıca'da, Okmeydanı ve Kınalıada'da bir ölçüm yapacağız. Sadece burada değil, aynı zamanda 154 ve 380 kilovat altında yerleşim olan yerlerde ölçüm yaptık ve bunu kamuoyuyla paylaşacağız. Elektromanyetik anlamda ne kadar kirlilik var? Buralarda yaşamanın büyük bir sorun olduğunu da raporumuzda sunacağız.

CEMAL GÖKÇE: Ben de birkaç hususu eklemek istiyorum. Bayındırlık Bakanlığı kısa bir süre önce bir şûra topladı, bu şûranın sonuç bildirgesi de elimde. Bugüne kadar söylenilmiş olanların derli toplu bir çerçevede ifade edilmesidir. Yaklaşık olarak 45 maddedir. Bu 45 maddenin en önemlilerinden biri, ülkemizde doğru bir yapı denetim sisteminin olmadığı. Bizim de en büyük sıkıntılarımızdan biridir, dolayısıyla eğer doğru bir yapı denetim sistemi kuramazsanız, yapılmış olan projeleri daha iyisini bilen, daha yetkin ve mesleki yeterliliği olan bir mühendisin denetiminden geçirmezseniz, ilgili proje ve ilgili yapı yapılmış olsa bile sadece formalite olarak kalabilir, ama doğru bir proje olmaz. Bu çerçevede gerek projelerin denetlenmesi açısından, gerekse yapıların denetlenmesi açısından doğru bir Yapı Denetim Yasasının mutlaka çıkarılması lazımdır. Deprem Şûrası sonuçlarından biri budur.

İkincisi, 1938 tarihinden kalan 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkındaki Yasa var. Bu yasa 1938 şartlarına göre son derece iyi bir yasaydı,

ama bugün gelinen noktada ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Aradan 60-70 sene gibi bir süre geçmiştir, mutlaka Mühendislik ve Mimarlık Hakkındaki Yasa yenilenmelidir, mesleki yeterliliğe dayalı bir yasa mutlaka çıkarılmalıdır.

Üçüncü olarak, sadece doğru bir Yapı Denetim Yasasının, doğru bir İmar Yasasının çıkarılmış olması yeterli değil, aynı zamanda doğru bir Yapı Denetim Yasasının işleyebilmesi için Mesleki Sorumluluk Sigortasının da mutlaka ortaya konulması lazımdır. Bayındırlık Bakanlığının Şûra Sonuç Bildirgeleri içerisinde olmasına rağmen bugüne kadar yaklaşık 45 maddeden oluşan bu konuların hiçbirisi hukuki anlamda yasallaştırılmadı. Dolayısıyla ülkenin problemi artık teknik değil, siyasidir. Yani bugün İstanbul Anakent Belediyesiyle ilgili tasarı Meclisin önünde duruyor, ilçe belediyelerinin önünde duruyor.

Teknik gücümüz, mühendislik ve mimarlık bilgimiz bu problemlerin tümünün üstesinden gelmeye yeterlidir. Yeter ki bir meslek adamı, bizim odalarımıza üye olmadan mesleki faaliyetlerini sürdüremesin. Sayın Başkanın da ifade ettiği kaçak proje dediği konu odur; neden? Çünkü Odaya üye olmadan yapılmış olan projelerin denetimli bir proje olmak şansı yoktur. Dolayısıyla siz, mühendis ve mimarları denetim altında tutamazsanız, onların ürünleri olan projeleri ve yapıları da denetim altında tutabilmek şansınız yoktur. Dolayısıyla ilgililerin ve yöneticilerin öncelikle yasa kavramı denilen kavramların içerisinde kalması, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin 6235 sayılı Yasasına uymaları gerekir. Bizim mücadelemiz bir yanıyla budur. Bu konu depremle ilgili de böyledir, LPG ile ilgili de böyledir, baz istasyonlarıyla da ilgili böyledir, imar kavramıyla da ilgili olarak böyledir. İlgilileri bu yasal kurallara uymaya, onun sınırları içerisinde davranmaya çağırıyoruz.

RÜSTEM BATUM: Peki, az vaktimiz kaldı, bu LPG meselesinden de bahsedelim.

TEVFİK PEKER: Ruhsatların odalara gelmesi lazım demiştik biraz önce. Biz bundan kalkarak bazı davalar açacağız. Dolayısıyla İçişleri Bakanlığının genelgesi dahilinde prosedüre uymayan ruhsatlar iptal edilecektir. Bu bakımdan bina sahiplerine buradan şunu söylemek istiyorum: Bina sahipleri projelerini Odamıza getirirlerse, bu projelerin Oda onayından, denetiminden geçmiş mi, geçmemiş mi bunları ücretsiz olarak yapacağımızı -burada bulunan Oda Başkanı arkadaşlar da aynı görüştedir- söylemiş olduktan sonra LPG konusuna geçmek istiyorum.

RÜSTEM BATUM: Getirmezlerse de projeleri iptal mi edilecektir?

TEVFİK PEKER: Getirmezlerse ruhsatları iptal edilecektir tabii ki.

RÜSTEM BATUM: Peki, LPG patlayan taksiler yine gündemde. Burada da çok eksik var herhalde, nedir bu eksiklikler?

TEVFİK PEKER: Maalesef birçok eksik var. Bunları aylardan beri söylüyoruz. Henüz bazı prosedürün tamamlanmadığını görüyoruz. Biliyorsunuz LPG 80'li yıllarda yakıt fiyatlarının, petrol fiyatlarının artması sonucu ucuz enerji kaynaklarına insanların yönelmesi sonucunda endüstriyel tesislerde, binalarda ve otomobillerde kullanılmaya başlanıldı. 80'li yılların sonuyla 1995'e kadar otomobillerin arkalarına mutfak tüpleri konulmak suretiyle çalıştırıldı, hiçbir yasa ve denetim de yoktu bu konuda. Bu sayı çoğalınca 1995 yılında bir yasa getirildi, otomobillere LPG setleri bağlamak yasal hale geldi. Fakat yine bir denetim yok. Denetim ancak 1998'de Makine Mühendisleri Odasıyla Sanayi Bakanlığının yaptığı bir protokol dahilinde Makine Mühendisleri Odasına geçti. 1998-200 yılları arasında bu denetim bizde kaldı, 2000'li yıllarda tank imalatçılarının, distribütör firmaların lobi çalışmaları nedeniyle bu protokol tek taraflı olarak Sanayi Bakanlığı tarafından iptal edildi.

Gelinen noktada 2000 yılından 2004 yılına kadar da hiçbir denetim yok. Bu arada bizim yetkilendirdiğimiz 23 firma var İstanbul'da, bunlar mühendis çalıştırmak zorundalar. Serbest müşavir ve mühendis bürosu olmak zorundalar. Belli prosedürleri yerine getirdikten sonra bizden yetki alıyorlar, ama biz bu yetki verdiğimiz firmaları denetleyemiyoruz. Çünkü burada firma otomobillere LPG setini taktıktan sonra bir föy doldurup bunu Sanayi Bakanlığına gönderdiği zaman da denetimi de otomatik olarak yapılmış oluyor. Yani hem kâr, hem denetim aynı anda oluyor.

RÜSTEM BATUM: Hem imal ediyor, hem de denetimini kendi mi yapıyor?

TEVFİK PEKER: Gelinen noktada da biz ancak bu LPG kiti takılan araçları, ticari araçsa 1 yıl sonra denetleyebiliyoruz, binek tipi otomobilse, kentlinin kullandığı otomobilse 2 yılda bir denetlenmek için bize gelmek zorunda. Sızdırmazlık belgesi aldıkları zaman "Bu tank yanlış" ve yahut da "LPG seti yanlış monte edilmiş, hemen bunu değiştir" diyoruz, ama bu süre içerisinde otomobil patlayabilir, havaya uçabilir, ölümlere varan çeşitli kazalar oluşturabilir. Ancak biz binek tipi araçlarda 2 sene, ticari araçlarda 1 sene sonra fark ediyoruz. Tabii burada Karayolları Fenni Muayene İstasyonlarında da bu araçlar oralarda çeşitli maniplasyonlarla, iş takipçilerinin becerisiyle denetimden kaçarak onaylanmış oluyorlar.

Fenni muayene istasyonları Bayındırlık Bakanlığına bağlıdır. İşin Sanayi Bakanlığı tarafını az önce anlattım. Bir de yapılması gerekil yol üstü kontroller var. Benim aracımı yol üstü kontrollerde kontrol ediyorlar, ruhsatıma bakıyorlar, alkol kontrolü yapılıyor, 'Herhangi bir eksiğiniz var mı?" diye soruluyor. 10-15 günde bir bu yol üstü kontrollere takılıyoruz. Burada yol üstü kontrollerinin de iyi yapılmadığı ortaya çıkıyor.

Ancak bu nasıl çözülebilir? Makine Mühendisleri Odası, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı bir araya gelerek dörtlü bir komisyon dahilinde burada çıkan kararları herkes kendi birimlerine net olarak ifade ettikleri takdirde bunun denetimi bu şekilde çözülebiliyor.

RÜSTEM BATUM: Bunu ben sayenizde yeni öğrendim ve belki insanlara hatırlamakta yarar var: Sızdırmak Belgesi denilen bir şey var. Ben sizinle konuştuktan sonra ufak bir test de yaptım, birçok taksi şoförüyle konuştum, bir sürü taksi şoförü "Ağabey, var belgemiz, biz muayeneden geçtik, mührü vurdular, tamamdır" diyor. Halbuki sizin anlattığınıza göre sizin bu sızdırmazlık belgesini vermek yetkisiniz var her takside bu belge bulunmak zorunda.

Biz de buradan vatandaşa duyuralım, bence bu çok önemli bir şey: Eğer havaya uçmak istemiyorsanız, her bindiğiniz taksiye "arkadaş, sızdırmazlık belgen var mı? Çıkar bana göster" demek gerekiyor. Yani "Muayenem var" demesi yeterli değil, yani muayenenin varolması bunu göstermiyor. Muayenenin nasıl yapıldığını siz de çözememişsiniz herhalde, ben de çözemedim. "Tam kardeşim, sızdırmazlık belgesi tamamdır" deniliyor ve şoförler muayeden çıkıyorlar ve kanuni açıdan insanların bunu takip etmeleri lazım. Vatandaş bunu sormuyor, ama bundan sonra soracağım: "Sızdırmazlık belgen var mı arkadaş? Yoksa binmiyorum" diyeceğim.

TEVFİK PEKER: Bir vahim olay da, İstanbul'da 2004 yılında 23 740 adet araç bize geldi. İstanbul'da Maliyeden bize 187 000 küsur bilgi geldi. 187 190 adet LPG'li araç var, kaçaklarla 225 000 adet LPG'li araç var. Bunların onda biri 2004 yılında bize geldi ki, bu aradaki de kontrol dışıdır.

RÜSTEM BATUM: 200 000 araç kontrolsüz olarak trafikte yani?

TEVFİK PEKER: Evet.

EROL CELEPSOY: Türkiye'nin yüzde 21,5 tüketimini yapan İstanbul'da kaçak yapıdan bahsettik, ama kaçak elektrikten de bahsetmek lazım.

Gerçekten Enerji Bakanımızın söylediğini göre 4,5 milyar dolarlık bir kayıp ve kaçak söz konusu Türkiye'de ve bunun yüzde 21,5'lik dilimi İstanbul'da. Sadece şunu söylemek istiyorum: İstanbul bir deney yaşadı, Anadolu yakasında bir özelleşme deneyi yaşayarak gördü: bu dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesinden vazgeçilmelidir.

RÜSTEM BATUM: Bunun için de ayrı bir program gerekir.

EROL CELEPSOY: Evet, ayrı bir program yapmak lazım. Özelleştirmeden vazgeçip normal, eskiden olduğu gibi üretim-iletim ve dağıtımın bir bütün olduğu elektrik kurumunun tekrar oluşturulmalıdır diye düşünüyorum.

RÜSTEM BATUM: Peki, maalesef zamanımızın sonuna geldik. Biraz yüzeysel de olsa çok önemi konulara değindik, ama eminim ki bazı konularda insanların dikkatini çekmişizdir. Sizin katkılarınızla bu programların devamını yapmaya çalışacağız.

Katıldığınız için çok teşekkür ediyorum.

TEKNOLOJİ VE AŞK

MMO İstanbul Şubesi

12 Ocak 2005

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)

Prof. Dr. AHMET İNAM: Bilindiği gibi bugünkü konumuz "Teknoloji ve Aşk"

Teknoloji aynı zamanda tıbbı içine alıyor, politikayı içine alıyor. Teknoloji, belli bir amaç için yönlendirmeye çalıştığınız ve yönlendirmek için kullandığınız bütün araçların içinde vardır. Bir şeyi -Batılının diliyle söylersek- maniple etmeye çalıştığınızda, yani biz argo deyimle konuşursak, kafakola almaya çalıştığınızda orada teknoloji var demektir. Dolayısıyla teknoloji yönetimin içinde vardır;doğayı kullanmanın içinde vardır, doğanın enerjisini dönüştürme çabasında vardır, doğanın sunduğu hammaddeyi daha kullanılır, daha etkin, daha verimli hale getirmek çabasında vardır; teknoloji insanın yönetim çabasında vardır; teknoloji insanların yönlendirilmesinde vardır.

İkili insan ilişkilerinden başlarsak, ikili insan ilişkilerinde çok açığa çıkmamış gizli bir teknoloji vardır. Her türlü güç ilişkisinde teknoloji vardır. Yani yönetenin ve yönetilenin olduğu her yerde teknoloji vardır. Çünkü yönetme söz konusu olduğu zaman yönetmek için belli araçlar ve teknikler kullanmak zorundasınız. Aynı şekilde bir makinenin yönetimi, bir fabrikanın yönetimi, bir şirketin yönetimi, bir ticari kurumun yönetimi ve ikili ilişkileri düşündüğümüzde bir dostun yönetimi, bir arkadaşın yönetimi, sevgilimizin yönetimi; hepsi kendi içinde teknoloji taşıyorlar.

Teknoloji, insanın kontrol eden, denetleyen aklıyla ilgilidir. Yani teknoloji kendi içinde bir denetleme sürecini içerir, taşır. Nükleer enerjiyi denetleyemezsiniz o dehşetli bir şey olur, bir bomba olur. Ama denetleyebilirseniz o tıbbın elinde tedavi aracı olabilir. Dolayısıyla asıl olan denetimdir. Doğanın bize sunduğu olanakların denetimine biz genel bir ad olarak teknoloji diyebiliriz.

Teknolojiyi doğuran insan özelliği kontrol eden, yönetmek isteyen ve bir amaca varmak isteyen insan özelliğidir. Yani bir hedef gözetirsiniz ve o hedefe varmak için araçlar ararsınız, uygun araçların bulunması ve o uygun araçların kullanımı, uygun araçların girişimi teknolojiyi doğurmuştur.

Teknoloji sanayi devriminden önce insan elinde sadece bir araçken, giderek o araç hangi amaç için kullanıldığını unutmaya başlamıştır. Eskiden dokuma tezgâhları vardı, yel değirmenleri vardı, su değirmenleri vardı ve insanlar çok basit anlamda birtakım metalürjik üretimler yapmak, madenleri işlemek, boncuk yapmak, ayna yapmak, cam yapmak gibi çok basit süreçlerin peşindeydiler. Bugün bu araçlar, yani bir hedef için kullanılan araçlar artık araç olmaktan çıkmış, hangi amaçlara hizmet ettiğini çoğu zaman tespit edemediğimiz kendi başına işleyen bir süreç olmuştur.

Bugün dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir kurum ve hiçbir insan kapitalist yönetimin, kapitalist işleyişiyle bütünleşmiş, kendisi bir denetim olan teknolojinin denetimini denetleyebilecek güçte değildir. Tabii bu 1960'larda Jacques Elul isimli bir sosyologun iddiasıdır ve galiba eseri Türkçe'ye de çevrildi. Yani başlangıçta teknoloji sırtına bindiğimiz bir attı ve istediğimiz yere götürebiliyorduk. Fakat zamanla o at o denli güçlendi ki, artık bizi alıp bir yere götürüyor ve nereye götürürse biz razı oluyoruz. Dolayısıyla nereye gittiğini bile bilmiyoruz. Üstelik o at o kadar güçlenmiştir ki, o at ekonomiyle, piyasayla bütünleşmiş; o at siyasayla, iktidarla bütünleşmiş; o at askerlikle, silahla, güçle bütünleşmiş vaziyettedir. Dolayısıyla bugün kendisi bir denetleme olanağı olan teknolojinin kendisi denetlenemez hale gelmiştir.

Eğer saptamam doğruysa ki itirazlarınız varsa konuşmanın sonunda söyleyebilirsiniz. Bu tabii insan için çok tehlikeli ve çok kritik bir durum arz ediyor. Teknolojiyi denetlemek zorundayız. Çünkü teknoloji bir insan ürünüdür ve teknoloji insan içindir. Bugün teknolojinin ne için olduğunu unutmuş vaziyetteyiz. Mühendis arkadaşlar ne olduğunu anlamadıkları bir sürü işler yapıyorlar. Yani mühendisliğin çok değişik alanlarında sadece geçim kaygılarıyla kendilerine verilen her işi -ki, bir sürü işsiz mühendis olduğuna göre- yapıyorlar ve birçok mühendisin ne adına, ne işi, neden dolayı yaptığının çok ayırdında olduğunu sanmıyorum. Yani bundan 200-300 yıl önce teknolojiyi biz kullanırken bugün teknoloji bizi kullanıyor. Eskiden mühendis denilen insan tipi yoktu. Mühendis denilen insan tipi sanayi devriminden sonra çıkmıştır ve mühendis aslında zanaatkârla bilim insanı arasında bir yerde durur. Yalnız zanaatkârla bilim insanı arasında durmaz, aynı zamanda bir yöneticidir mühendis. Mühendis aynı zamanda bir ekonomisttir. Mühendis özellikle bizim ülkemizde bir siyasetçidir. Mühendis aynı zamanda bizim ülkemizde Osmanlının ilk dönemini düşünürsek bir askerdir. Çünkü bizim Osmanlı yüzlerce yıl o kadar kendinden emindi ki, hiçbir zaman Batının fenniyle filan ilgilenmedi. Ne zaman savaşlarda yenilmeye başladı "Ulan, ne oluyoruz? Bu

kâfirin gücü nereden geliyor?" diye sormaya başlayınca yavaş yavaş Mühendishane-i Berri Hümayun gibi okullar açılmaya başlanıldı. Hep askeri alanda teknoloji ülkemize gelmiştir. Çünkü biz, teknolojinin ihtiyacını savaşlarda yenilerek anlamışızdır. Şu ya da bu biçimde; bu ayrı bir tartışma konusu. Çok ilginç bir konu olmakla birlikte teknoloji bugün bütün dünyanın gündeminde olan bir şey ve teknoloji, kimlerin nasıl planladığını bilemediğimiz büyük bir çark olarak dünyayı çeviriyor.

Bugün şöyle bir dolaşın İstanbul'un sokaklarını hemen her sokakta bir cep telefonu satıcısına rastlıyorsunuz. İnsan yaşamına bilgisayarlar, cep telefonları büyük ölçüde girmiş vaziyette ve bizim bu girişe karşı hiçbir savunmamız, hiçbir tedbirimiz yok. Bu teknolojik aygıtlar yaşamımızı neden istila etmiştir; hiçbir fikrimiz de yoktur. Birden bire kendimizi telefonla, bilgisayarla, televizyonla karşı karşıya bulmuşuzdur, 1970'lerden itibaren hızlı bir biçimde bunlar Türkiye'ye girmeye başlamıştır ve bugün pıtrak gibi her tarafı sarmıştır. Buna karşı bizim teknoloji politikalarımızla, TÜBİTAK başta olmak üzere dünyadaki silah ve haberleşme endüstrisine karşı, bilgisayar ve telefon endüstrisine karşı nasıl bir tavır takınmamız gerekir? Biz Türkiye olarak bu gelişimin neresindeyiz; bu çok belli değil, fikrimiz yok. Bunu gayet doğal karşılıyoruz. Yani üzerimize yağmur nasıl yağıyorsa, teknoloji de yağıyor.Gâvur üretir, bize gelir, biz de onu satarız ve bunun için üniversitelerde programları değiştiririz, yeni dersler koyarız ve dolayısıyla üniversiteye yeni giren çocuklara okuturuz, böylelikle onlar yeni gelişmeleri izlerler ve çağdaş insanlar olurlar.

Bu çok hazin bir şeydir. Bu neyi gösteriyor? Bu bizim başka kaynaklardan oluşturulan dünyanın gündeminin altında kalmamızı gösteriyor. Yani biz, bu topraklarda yaşayan insanlar olarak kendi hayatımızı tanzim etmekte yetersiziz. Bilim üstümüze geliyor, teknoloji üstümüze geliyor, biz sadece onlara bakıyoruz ve onları anlamaya çalışıyoruz; ne kadar anlayabiliyorsak. Yani onları yorumlamak, onlarla ilişkimizi düzenlemek, onlara karşı etkin bir tutum almak yerine onları edilgin biçimde kabul ediyoruz ve edilgin biçimde kabul etmeyi Avrupalı olmak, çağdaş olmak, bilimin ve teknolojinin izleyicisi olmak olarak anlıyoruz. Çağdaş olmak, gündemin belirlenmesinde bizim de katkımızın olması demektir. Böyle bir katkımızın olduğunu hiç sanmıyorum. Yani biz dışarıda oluşturulan gündemin uygulayıcıları olmak durumundayız.

Teknolojideki aşk konusuna geliyorum. Aşkı hırstan ve tutkudan ayırmak lazım. Konuşmama öncelikle bunu vurgulamakla başlayayım. Hırs ve tutkuyu ayırıyorum. Heves, hırs, tutku ve aşk şeklinde dörtlü bir bölümleme yapa-

lım. Biliyorsunuz heves geçici bir şeydir. Yani ben İspanyolca öğrenmeye heves ederim, çat pat iki şey yaparım, baktım sıkıyor, vazgeçerim, "heves" denir buna. Geçici bir şeydir, çoğumuzun o tip hevesleri vardır.

Hırs hevesten biraz daha uzun vadelidir, fakat kördür. Yani hırslı bir insan sadece para kazanmayı, sadece terfi etmeyi, sadece şef muavini olmayı, sadece para kazanmayı düşünür, ama ardında ne vardır; onun ayırdında değildir. Yani sınıf arkadaşı bir mevkie geldiği için hırslanır. "Yahu, salak işte. Ben sınıfta ondan daha iyi notlar alıyordum. Bak herif bilmem nereye geldi, ben gelemedim" düşüncesi bir hırstır ve çoğu zaman bilinçten yoksun bir şeydir.

Tutku hırstan daha uzun süreli, daha ağır işleyen yarı bilinçli bir şeydir. Fakat tutku da aşk değildir. Çünkü tutkuda da bir gerginlik vardır. Tutkuda da kendimizi bir kahretmek vardır. Tutkuda da kendinizi denetleme olanağınızın, kendinize hâkim olabilmek, kendi iç dünyanızda rahatlayabilmek, kendinizle güzelleşebilmek olanağını kaybedersiniz. Tutku güzeldir, çünkü gâvur, teknolojiyi büyük ölçüde tutkusuyla elde etmiştir; hırsıyla değil.

İslam kültürü içerisinde yetişmiş insanda, "lailaheillallah, Allahuekber" dedi mi iş bitiyor. Yani Allah bizim yanımızdadır, kâfire ceza verir, biz Allah'ın sevgili kuluyuz, dolayısıyla bizi kayırır diye düşünüyor. Hakikaten Osmanlı oldukça dikkat çekici bir süre bu düşüncesiyle oldukça geniş topraklara egemen olmuştur. Ama Hıristiyanlıktaki korku, kaygı, suçluluk duygusu ve dolayısıyla aşağılık duygusu, yetersizlik duygusu, şeytana kendini kaptırabilmek endişesi bizim kültürümüzde pek fazla yerleşmemiştir, çok azdır. Yani bizim kültürümüz -Osmanlı'dan gelen kültürü kastediyorum- çok fazla kaygı dolu, çok fazla kendisiyle uğraşan, çok fazla kendisine dönük, kendisini hırpalayan, kendisiyle hesaplaşan bir kültür değildir. Çünkü bu kültür dünyayı ve kendi varlığını emanet olarak algılar. Yani dünya bize emanettir ve dolayısıyla bizim o emanete hıyanet etmememiz lazımdır. Yani toprakları ele geçirirken bile Osmanlı, burası bizim mülkümüzdür, demez. Orası Allah'ın mülküdür veya sembolik olarak belki padişahındır. Ama kulun tek tek mülkü olamaz. Oysa Descartes sonrası modernitey düşündüğümüzde Batıda bireyselleşme, bireysel mülk edinme kaygısı çok fazladır ve belki de teknolojiyi başlatan temel düşüncelerden biri budur.

Batının teknolojisine baktığımız zaman, heves, hırs, pasion (tutku) var. Bu tutku kelle koltukta yaşamaya götürmüş Hıristiyanı ve büyük keşifler yapmış adamlar. Okyanusa açılmış, açık denizde korkusuzca aylarca gidebilmiş; merak etmiş, araştırmış, bulmaya çalışmış. Yani diyeceksiniz ki bizim kültürümüzde yok mu? Bizim kültürümüzde Piri Reis gibi kâşiflerimizin az

olduğunu biliyoruz. Batı kültüründe teknolojiyi doğuran ateşlerden biri Prometheus'tur. Prometheus, ateşi tanrılardan çalmıştır. Doğayı değiştirmek gücü tanrıların elindeydi ve insan tanrılara meydan okudu ve o ateşi, teknolojiyi büyük acılarla, büyük kaygılarla ve ölüm tehlikesini göze alarak elde etmeye çalıştı. Yani Prometheus'un ateşi budur. Prometheus kimdir, tanrılardan ateş çalmak ne demektir? Bizim kültürümüzün bunu anlaması gerekir.

Teknolojinin kökeninde olan bir başka güç de Batı kültüründe Odiseus'tur. Odiseus biliyorsunuz Troya savaşları sırasında Troya'dan ülkesi olan İteka'ya dönüşte yıllarca Ege Denizi'nin içerisinde büyük maceralar yaşamıştır. Odiseus'un çok kurnaz biri olduğunu görüyorsunuz; çünkü teknoloji, kökeninde bir kurnazlıktır. Teknoloji biraz bizim eski kültürün deyimiyle, bugünkü gençler anlar mı bilmiyorum ama hilimdir, ilim değil de hilim, yani bir çeşit beceri, bir çeşit ustalıktır. Teknoloji salt teorik bilgilerle elde edilen bir şey değildir. Teknoloji kendine özgü bir bilim alanıdır. Batılı bunu ta Aristoteles zamanında keşfetmiştir. Bakın, Aristoteles 2500 sene önce neyi keşfetmiş? Bunlar üzerinde hepimizin düşünmesi lazımdır. Avrupa Birliğine giriyorsun, Batılı oluyorsun falan filan, ama Batılının kültürel köklerini çok iyi bilmemiz lazım. Yoksa yalapşap Batılı oluruz. Yani yalapşap Müslüman olduğumuz gibi, yalapşap Ortadoğulu olduğumuz gibi, yalapşap Anadolulu olduğumuz gibi yalapşap da Avrupalı oluruz. Yalapşap olmak demek, yok olmaya hazır olmak demektir; sığ olmak demektir ve bu kültürel tsunamiye yol açar. Bu öyle jeolojik tsunami gibi değildir, geldi mi, kültürü yok eder götürür. Onu kolay kolay ortadan kaldırmak da mümkün değildir. Yani bu topraklarda bizim yüzlerce yıldır yaşadığımız hikâye silinir gider.

Dolayısıyla işin köklerine inmeyi bilmemiz lazım. Yani Batılıyı Batılı yapan, köklerini çok iyi bilmesi, köklerini kurgulamasıdır. 19. Yüzyılda Alman "Ben Yunan'ım" demiş. Ne alakası var? Hiç alakası yok, bu belki Batılının deyimiyle konstrüksiyondur, bir inşadır. Kendini Yunan'la irtibatlandırmış. Aslında Yunan olmak gerekirse bizim olmamız lazım; çünkü bu topraklarda, İyonya'da, Yunanistan'da hep bizler yaşadık. Ama adamlar bir biçimde o bağlantıyı kurmuşlardır ve dolayısıyla onun üzerine kendi kültürel köklerini inşa etmişler. Bizim şu anda kendi kültürel köklerimizle ilgili çok açık bir felsefi teorimiz filan da yoktur. Orta Asya'dan geldiğimiz söylenilir; ama Orta Asya'dan kim olarak geldik, Orta Asya'dan ne getirdik, İslam'dan önce ne durumdaydık, İslam'ın gelmesiyle neye dönüştük, ne gibi değişiklikler oldu, şimdi neredeyiz: o belli değil.

Teknolojiyi oluşturan güçler olarak Odiseus ve Prometheus'a kadar baş-

kaları da söylenilebilir. Karşımıza çıkardıkları tablo şöyle bir şey: Teknoloji yaşadığımız olağan ve mızmız hayata isyanla başlar. Yani hayatı olduğu gibi kabul etmiş, tembel insanların işi değildir; rahatsız, kaygılı, kendini aşmak isteyen, sürekli meraklı, ateş dolu insanların işidir.Olağan, alışılmış, kokuşmuş yaşam biçimine meydan okuyabilmek demek, teknoloji bu demek. Teknolojideki aşk da budur. Şu anda bu gözükmüyor. Şu anda teknolojide gözüken şey hırstır, tutkudur, para kazanmaktır, yarışta birinci olmaktır, daha verimli olmaktır, daha çok satmaktır, daha etkin olmaktır. Ama teknoloji insan içindir. Teknoloji güzel bir dünya için yaşamak amacıyla oluşturulmuştur. Ama teknoloji egemen bir dünyanın hiç de güzel olmadığını görüyoruz

Şu anda delinin biri bir düğmeye bassa herhalde dünyanın büyük bir parçasında, büyük ölçüde yaşam bitebilir. Yani teknoloji çok gelişmiştir ama insan dediğimiz varlığın ruhsal yapısı, iç dünyası, ahlak yapısı aynı ölçüde gelişmemiştir. Bu neye benziyor? 3 yaşındaki bir çocuğun eline büyük bir silah vermeye benziyor. İnsan 3 yaşındadır, fakat imal ettiği, kullandığı araçlar çok tehlikeli araçlardır. Yani her zaman bir yere parmağını sokabilir, bir tetiği yanlışlıkla çekebilir. İki çocuğun kavgası sırasında nasıl kıyamet kopar ve bir sürü zarar olabilirse aynı şekilde dünyada büyük felaketler olabilir.

İnsanın teknoloji yapan yanı, -denetleyen akıl diyorum ben ona- kontrol eden aklı çok fazla gelişmiş, buna karşın edepli olması gereken iç dünyası, ruhsal dünyası, ahlak dünyası, estetik dünyası aynı biçimde gelişmemiştir. Burada büyük bir dengesizlik vardır. Bu da insanın geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır.

Teknolojide aşk yok. Aşk hırs değildir. Aşk heves değildir. Aşk salt tutku değildir. Aşk bütün bunlardan başka bir şeydir.

Çok ilginçtir arkadaşlar, bizim kültürümüz aşkın ne olduğunu bilir. Çünkü bu topraklarda yaşanılan hayatın köklerinde aşk vardır. Yunus'ta vardır. Mevlana'da vardır, Pir Sultan'da vardır, Karacaoğlan'da vardır, masallarımızda vardır, türkülerimizde vardır, edebiyatımızda vardır, hayatımızın içinde de bir ölçüde vardır. Şimdi Batıyla birleşmeye çalışan insanlar olarak kültürümüzün kökleriyle ilişkiyi uzunca bir süredir kopardık, şimdi giderek o koparılmışlığı unutmaya çalışıyoruz ve kazara Avrupa Birliğine girmiş olsak, kendimizi Avrupalı sanacağız. Türkiye'li insan çok matrak bir insandır, tarihini çabucak unutuveriyor. Avrupalı "buyur, gel" dese, tamam biz gideceğiz ve "A, zaten bir Avrupalıydık yahu. Zaten Viyana kapılarına dayanmıştık. Osmanlı zaten Avrupalıydı. Biz eski yerimize kavuştuk ve dolayısıyla bitti. Biz zaten Avrupalıyız" diyeceğiz. Zaten bize ait diye bir şey yok ki, biz sala-

ğız. Devamlı savaşmışız, göçebeyiz. Oh Allah'a bin şükür, Avrupa Birliğine de girdik ve şimdi bir şey olacağız. Tabii bu büyük bir gaflettir. Bu kafayla girdiğin zaman hiçbir şey olamazsın. Sadece Avrupa'nın kullandığı işçiler, garsonlar, mühendisler, araçlar haline gelirsin; başka hiçbir şey olamazsın.

Teknolojideki aşk, teknolojiyi yaşamın rengiyle donatan bir şeydir.Teknolojideki aşk, teknolojiyi kullanan insanın yüreği, kalbi ve iç dünyasıyla ilgi kurmamızı sağlayan bir şeydir. Bizim insanımızın çok baskın bir karakteri vardır, çok açık bir şeydir bu. O da teknolojiye çok yakın olmasının sebeplerinden biridir belki. Bizim kültürümüz gâvurun deyimiyle pragmatik kültür, pragmacı kültürdür. Pragmacı demek, daima sonucun ardında koşan bir kültürdür. Onun için bizim kültürümüz tarihinde çok fazla kültürel krizler yaşamamıştır. Yani Osmanlı Hıristiyanlıkla karşılaştığı zaman, çok büyük travma yaşamamış. "Tamam, bunlar Hıristiyan, bunların kilisesi var, haydi gidin kilisenize. Bizde çok fazla kiliseye lüzum yok, birkaç tanesini size bırakırız. Öbür kiliselerin üzerine minare dikeriz, onları da camiye çevirdik mi iş biter" Hıristiyanlık nedir, bunlar neye inanır, bizim dinimizle Hıristiyanlık arasında ne gibi sorunlar var, hiç bunları dert etmemişiz; çok ilginç. İyi mi, kötü mü onu bilmiyorum. Belki siyasi yönden, belki askeri yönden, belki yönetim yönünden bu çok anlamlı bir şey olabilir, ama kültürel karşılaşma olarak iyi bir şey değildir. Orada hesaplaşmamız lazım.

Osmanlıyı yorumlayanlar "Osmanlı zaten sadece İslam'dan ibaret değildi. Osmanlı içinde Yahudiliği de taşıyordu, Hıristiyanlığı da taşıyordu, Müslümanlığı da taşıyordu, dolayısıyla bunların yan yana, birlikte yaşamasına olanak veren çok geniş bir kültürdü. Bu tip çatışmaları içinde barındırmadı" diyorlar. Bu bir beceri miydi? Bir açıdan bakarsanız belki öyledir, ama bir açıdan bakarsanız belki de değildir. Belki de imparatorluk dediğimiz şey böyle bir şeydir. Yani değişik kültürlerin, değişik inançların bir arada olması anlamına geliyor. Fakat şu anda bizim 21. Yüzyılın başında kendi kimliğimizle ilgili olarak bütün bunları yeniden sorgulayıp gözden geçirmemiz lazım. Bu sorgulamada teknoloji karşısındaki tavrımızı da belirlemek gerekiyor.

Atatürk'ün sözü: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir" Elbette anlamlı bir sözdür ve söylenildiği zaman çok da gerekliydi. Ama Atatürk'ün ardından giden, Atatürk'ün sunduğu Türkiye'de yaşayan insanlar olarak neden bunun bir mürşit olduğunu, neden ilmin ve fennin anlamlı olduğunu kendi açımızdan yorumlamamız gerekirdi ama İlim, fen ve teknoloji kafamıza bir taş gibi geçirilmiş. Bizim kendi altyapımızın, kendi yaşamımızın bir uzantısı olarak gelişmemiş; bize indirilmiş, dayatılmıştır. Dolayısıyla teknolojiyle

olan ilişkimizde bir sorun vardır. Bunu teknolojiyi bırakalım, fabrikaları kapatalım, çadırlarda yaşayalım, patates, soğan ekelim anlamında söylemek istemiyorum, ama biz, şu anda yaşadığımız çağdaş dünyada neredeyiz? Çağdaş dünyayı çağdaş dünya yapan olanakları kullanırken neredeyiz? Bilim, teknoloji, din, sanat, felsefe karşısında nasıl bir tutum alacağımıza ilişkin çok yoğun hesaplaşmalarımız yok. Yani teknolojide aşk yok. Teknolojideki aşk Batı kültüründe var mıdır derseniz, Batı kültüründe teknolojideki aşkı sorgulayan, diriltmeye çalışan insanlar olmuş, ama teknoloji bugün dünyayı kuşatan haliyle aşk içinde bir teknoloji değil, hırs içinde bir teknolojidir. Orada teknolojinin içerisinde insanın gönlü, insanın yüreği henüz yeterince atmıyor.

Teknoloji silah yaparken, teknoloji denetim araçları oluştururken, teknoloji büyük medya projelerinde rol oynarken, teknoloji uydular yaparken, teknoloji uzayda genişlemeye, uzayda egemenlik kurmaya çalışırken insanın gönlüyle olan bağlantısını tam kuramamıştır; bu da büyük bir eksiklik.

Peki, aşkta teknoloji var mı? Teknolojide aşkın olmadığını düşünüyorum. İtirazınız olursa bitirdiğimde söylersiniz. Ama tersine aşkta müthiş bir teknoloji olduğuna inanıyorum. Yani aşk diye yaşadığımız her neyse onun tamamen teknolojiyi nasıl tanımlamıştık konuşmanın başında? Belli bir amaca varmak için kullandığımız, rasyonel bir şekilde kullanmaya çalıştığımız araçlar ve o araçların yönetimi, o yönetimin bilgisi filan diye kabaca tanımlamıştık.

İnsanlar aşkı yaşayamıyorlar, çünkü aşkta teknoloji var. İnsanlar birbirini maniple etmeye, birbirini yönetmeye, birbirinden yararlanmaya, birbirini sömürmeye, birbirine egemen olmaya, birbirine saygı duymaya değil, birbirine tahakküm etmeye yönelik ilişkiler yaşıyorlar. "Ben erkek adamım, bastım mı tokadı... Ne demek? Hep benim dediğim olacak" İşte bu, bir çeşit tahakküm demektir. "Geberiyorum aşktan" diyor ve sevgilisini dayaktan berbat ediyor. Aşk mı bu yahu?! şık ne demek? şık demek, sevgilisini döven demektir. "Aşk bu yahu, vallahi billahi kendi içimden geldiği için değil, aşktan dövüyorum" Diyor. Yani aşk dediğin böyle alacaksın sevgiliyi, araba kullanır gibi kullanacaksın. Tutacaksın saçından istediğin gibi çevireceksin; aşk budur! Yani aşk, tamamen bir maniplasyondur veya tersi, yani kadınların erkekleri parmaklarının ucunda yönetmesi.

Neden böyle oluyor? Çünkü aşk şöyle bir şey: Teknolojide aşk yoktur derken de bunu kastetmiştim. Aşk bir defa kasmakla olmaz arkadaş. Böyle kendini kasıp "etraftakiler ne yapıyordur? O bana böyle bakınca böyle durayım. O bana selam vermiyor, ben de vermeyeyim. O telefon etmiyor, ben de etmeyeyim" Ulan, bu nedir be? Böyle bir aşk olabilir mi?! Aşk dediğin, ken-

dini bırakacaksın. Bırak şöyle bir, yani yiğitsen, mangal gibi yüreğin varsa bırak bakalım. Tamam sevgilim sana geldim, beni ye. Karşı taraf sizi yiyorsa yer. Biri öbürünü yiyorsa aşk olmaz tabii bu.

Belki de hiçbir zaman gerçekleşmeyecek çok ideal şeylerden söz ediyorum. Belki bir psikiyatr arkadaş veya bir sosyal psikolog olsa, bu söylediklerime çok kızabilir, belki beni de döver veya çok hırpalayabilir. Çünkü böyle bir şeyin olmayacağını savunabilir. Çünkü insanlar arasındaki ilişkilerin hep bir iktidar ilişkisi olduğunu, hele aşk denilen ilişkide bu iktidarın ve gücün çok baskın bir biçimde kendini gösterdiğini söyleyecektir. Doğru olabilir, hiçbir itirazım yok. Ama insaf yahu! Binlerce yıl aşkı böyle yaşamışız, ama böyle yaşamaya mahkûm muyuz? Başka türlü aşklar mümkün değil midir? Gerçekleşir veya gerçekleşmez, ama hiç değilse konuşalım yahu. Diyelim ki "Böyle aşk olmaz arkadaş". Aşk birlikte titreşmektir, yani biri öbürünü titreştirmeyecek, "benim dediğimi yap" demeyecek. İki insan bir araya geldiği zaman karşılaşabilecekler,kendi yüzlerini görebilecekler. Halbuki öyle olmuyor ki, kız oğlanın yüzüne baktığı zaman anneannesinin yahut annesinin çizdiği resmi oğlanın yüzünde görüyor ve yüzünü o hale getiriyor sonunda. Yani "senin annemin, anneannemin ve okuduğum romanların kahramanı olman lazım Hüseyin" diyor ve Hüseyin'i o hale getiriyor. "Ben seni ancak öyle sevebilirim" diyor. Hüseyin'in de cinsel problemleri varsa zavallı kızla yatmak için o hale gelebilir; yani problem bu.

Yahut da Hüseyin "Leyla, seni babaannemin, dedemin görmeye çalıştığı gibi göreceğim, suratını o hale getirirsen seni o zaman alabilirim" diyebilir. Leyla da garip, Hüseyin gitmesin diye o hale gelebilir.

Eskiden problem Leyla-Mecnun problemiydi, şimdi Leyla-Hüseyin problemi haline gelmiş oldu. Yani Leyla-Mecnun problemi, hem Batıda, hem Doğuda insanlar birbirlerini severler bir türlü birleşmezlerdi, çünkü masallar hep birleşince biterdi. "Onlar ermiş muradına" denilirdi. Ne ermiş ulan? Bir bakalım erdikten sonra ne yapıyorlar? Orası yoktur masallarda, orada bitiyor..

Peki, muradına ermiş, tamam. Ama ne yapmışlar muradına erdikten sonra o yok. Muradına eriyor ve ondan sonra hayat bir cehennem oluyor. Bir murat öncesi vardır, gâvur deyimiyle premurat var, postmurat yok. Yani murattan sonra ne olacak?! Murattan sonra ne olacağı yok. Murattan önce ikisi de birbirleriyle koşuyorlar. Ağır çekim Türk filmlerinde olduğu gibi birbirlerine sarılıyorlar. Ha, şimdi filmi orada başlatacaksın. Ulan siz sarıldınız ve aynı odaya konuldunuz, bakalım şimdi ne halt yiyeceksiniz? Doğru dürüst sevişemezler, doğru dürüst bir arada yaşayamazlar; çocukları olur yetiştire-

mezler; kayınvalide, kayınbirader, kayın bilmem ne... Bir sürü geçim problemleri şunlar bunlar, birbirlerini yerler; kavga ede ede ölürler.

Peki, aşk nerede?. Aşk içimizde ve her yerdedir diye düşünüyorum.

LEVENT SERHAN: Para gibi.

Prof. Dr. AHMET İNAM (Devamla): Bir anlamda öyledir. Yani aşktaki teknolojiyi, aşkta insanların birbirlerini kullanmalarını, aşkta bir hedefe varmayı düşünmeyi, aşkta insanların birbirini, yani bir sevgilinin öbür sevgiliyi yönetmeye ve belli hedefe göndermeye çalışması gibi karşılıklı etkileşme olabilir. Ama bir taraf, öbür tarafı bir makine gibi, bir motor gibi, bir araç gibi kullanmaya başladığı zaman iş orada bitiyor. Çünkü bilirsiniz Hegel'in meşhur efendi-köle diyalektiği vardır. Bir efendi bir köleyi kullanmaya başladığı zaman köle de akıllıysa "Ulah, herif bizi kullanıyor. Dur bakalım, ben şimdi kölelik yapmayayım adam ne olacak?" diyerek efendiyi köle haline getirebilir. Yani bir taraf sevgi ilişkisinde, aşk ilişkisinde öbür tarafı sömürüyorsa, diyelim ki erkek kadını sömürüyorsa, aslında kadın da erkeği sömürüyordur. Yani bu daima tek taraflıdır erkek sömürüyorsa, aslında sömürülüyordur da. Çünkü sömürdüğü kadınla beraber yaşamak ne hazin bir şeydir. Aşağıladığın, dayak attığın, üzerine çıkıp tepindiğin bir varlıkla, hiç olan bir şeyle, sabah akşam küfrettiğin birini koynuna alıyorsun; ne hazin bir şey değil mi? Bu tamamen insanın aşağılamasından başka bir şey değildir.

Halbuki insanlar ikili ilişkilerini, üçlü ilişkilerini, çoklu ilişkilerini kendilerini geliştirmek için kullanmak durumunda değiller mi? Neden bir aradayız? Neden değişik kalpler yürekler var? Çünkü bir yürek dünyayı anlamaya yetmiyor. Yanımdakinin yüreği var, onun yüreği var,diğerinin yüreği var... Hepimiz o yürekleri birleştirerek kocaman bir yürek, kocaman bir gönül yapmak durumundayız ki, dünyayı kavrayabilelim. Oysa bunu başaramıyoruz, birbirimizi yiyoruz.

Şöyle oluyor: Bir gönül, bir gönülle karşılaşıyor, iki gönül olmuyor,yarım gönül oluyor. Çünkü birbirlerini yiyorlar, yahut çeyrek oluyor veya yok oluyor, gönül filan kalmıyor.

Aslında bu çok tuhaf bir şey. Kız oğlanı seviyor, oğlan da kızı seviyor. Ben ilahi aşktan söz etmiyorum, çok erotik ve insani aşktan söz ediyorum. Oğlan kızı seviyor, kız oğlanı seviyor, "Bu aşkı yaşayalım" diyorlar, beceremiyorlar. Yani ikisinin de kötü niyeti yok. İkisi de gayet temiz, bu işe atılmış vaziyetteler, beceremiyorlar, âşık olmayı beceremiyorlar. şık olmayı becerememek demek, insan olmayı beceremek demektir. Dolayısıyla biz insan olmayı ıskalıyoruz.

Aşk denilen müthiş bir olanağı mühendislik açısından düşünelim. Aşk büyük bir potansiyeldir, müthiş bir kaynaktır, müthiş bir enerjidir. İnsanı nasıl yapar aşk? Aşk insanı dehşet bir şey yapar. Yani saz çalıyorsan, âşık olduğun zaman müthiş saz çalabilirsin. Mimarsan âşık olunca müthiş projeler üretebilirsin. Marangozsan müthiş şeyler yapabilirsin. şık olabilirsen ve doğru dürüst ahlaklı bir biçimde âşıksan yalnız sevgilini sevmezsin, sevgilinle birlikte bütün insanları seversin. Yaşamı seversin, kendini seversin, bütün kainatı seversin; bu olanağı ıskalıyoruz. Şu kadar kısa hayatımız var, 3-5 yıl yaşayıp ölüp gidiyoruz, birbirimize hayatı cehennem haline çevirip ölüp gidiyoruz.

Peki,aşk mühendisliği yok mudur?Fizyologlara, nöroloğlara, psikologlara, psikiyatrlara sorduğunuz zaman bir sürü laflar söylüyorlar ve sizi aptal haline getiriyorlar. "Tamam, ben anlamam. Ben salak mıyım? Mühendisim, kendi işime bakayım" diyorsunuz. Halbuki aşkı bir sürü psikologa, psikiyatra, sosyologa mı bırakacağız? Elbette onlar bilebilirler, "beyinde bilmem ne oluyor" derler. Olsun, beyin benim beynim yahu! Ne oluyorsa oluyor, ne var yani?.. şık olan benim, beynimi idare edecek olan benim; yani beynim mi beni idare edecek? Nörolog mu idare edecek?

Üniversitede bir sempozyumda bir fizyolog arkadaş çıktı "Aşk filan ne salakça konuşuyorsun yahu. Ben tavşanlara bir hormon şırınga ediyorum, âşık oluyor zavallı tavşanlar. Aşk bir şırıngaya bakar arkadaş" dedi. Eyvallah, şırıngaya hiçbir itirazım yok. O zaman fizyolog, bana şırıngayı vur, bak nasıl âşık oluyorum gör. Senin dediğin gibi olmam arkadaş. Ben bütün fizyologlardan fazlayım, insan budur. İnsan tuhaf varlıktır, fizyolog falan tespit edemez onu.

Olabilir, bilime çok saygımız var, farmakolojiye saygımız var, ama problem şudur: Meselenin nörofizyolojik yanı var, yok değil; ama sadece "benim aşkım=nörofizyoloji" değil, ben daima nörofizloyojik olandan fazlayım. Dolayısıyla beynimdeki ve hormonlarımdaki o hareketin sonucunda yazacağım şiirleri, söyleyeceğim türküleri fizyolog bilemez ki. Şırıngayı vur bana, ama nasıl türkü söyleyeceğimi sen bilemezsin. Orada ben o şırıngayı yemiş bir insan olarak acayip bir varlık olabilirim.

Camus'un "Başkaldıran İnsan"ını alın. Camus'u beğenirsiniz, beğenmezsiniz, daha 1950'lerde söylemiş: "İnsan, onu tespit edenlerin tespitlerinden hep farklı olan bir varlıktır" demiş. Öyle bir gıcık bir varlık yahu. "Sen busun" diyorlar, iş inada bindi mi "değilim arkadaş, ben bu değilim yahu" diyor.

LEVENT SERHAN: Ben aşkı hakikaten bilmeyen bir insanım,teknoloji

bağlantılı olarak aşkın kırıntılarından biraz söz etmek istiyorum. Doğuda da var bu, Pakistan'da adamcağız bir kamyon alıyor, kamyonu öyle bir beziyor ki...Benim Avrupa'ya da bakmak olanağım oldu, gözlemliyoruz zaten. Avrupa'da hiçbir kamyoncunun kamyonunu bir Pakistanlı, bir Hintli gibi ya da bizim Doğudaki köylülerimiz gibi bezediğini görmek olanağı yoktur.

Burada teknolojiyi temsil eden bir araç olarak kamyon ya da at arabasını ele alırsak, bu at arabasının üstündeki bunca dokuma, işçilik, buradaki renkler, buradaki güzellik, acaba bu işteki aşkın bir kırıntısı mı? Acaba teknolojideki aşk Pakistanlının kamyonundaki işlemeler mi?

Anadolu'da felsefe okulları var. Yunus kalkmış konuşmuş, Pir Sultan kalkmış konuşmuş. Sazlarını müzikalite açıdan incelediğinizde çok da yetkin bir enstrüman oluşturmuşlar. Burada da aşkın bir kırıntısı var mı?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Bizde evlere televizyon girdiği zaman teknolojinin üzerine güzel örtüler örtülürdü. Böyle tığ işi filan yapılmış güzel yapılmış televizyon örtüleri vardı. Yani bir Amerikalının kullandığı gibi kullanmıyor bizim insanımız. Mesela, telefon örtüleri koyuyor. Bence bu çok müthiş insani bir şey. Yani bir şeyi kabul ederken siz de kendinizden bir şey katıyorsunuz. Tabii bunun paradoksal, çelişkili bir yanı da var. Belki o gizli bir tepki de olabilir. Yani üzerinde çok düşünülmesi gereken bir şey. Çünkü bir anlamda televizyon bizim kendi ürettiğimiz ve kendi karar verme gücümüzle kendi inşa faaliyetimiz sonucu bizim evimize gelmiş değil, bir şekilde televizyonu evimizde bulabiliyoruz.

Mesela, hatırlıyorum çocukluğumda televizyon yoktu ve televizyon gelmeye başladığı zaman biz büyülenmiştik. Çünkü uzaktan âdeta bir sinema ekranı evlerin içine geliyor ve belki siz de hatırlarsanız az evde televizyon vardı, misafirin bir değişimi olan "televizyonsafir" deyimleri çıkmıştı ortaya. Televizyona karşı büyük bir hürmet ve saygıyla önünde duruyorduk. Ama televizyonu, teknolojik aletleri bizim insanımız kendinden bir şey katarak kullanmak istiyor, tamamen ona ram olmak istemiyor.

Yalnız bu değil tabii. Çünkü at arabaları süslememizin ardında da bir şey var. İslam sanatında tezhip sanatı dediğimiz bir sanat var. Adam Kur'an'ın bir sayfasını süslemek için 10-20 yıl, belki de bir ömür boyu uğraşıyor. Yani sufi geleneği içerisinde ipince bir işe, ufak bir ayrıntıya tamamen bir ömür vakfedebilmek gibi bir terbiye, bir adap vardı. Çünkü bu bir manada nefsin terbiyesidir, insanın hamlığını, insanın sabırsızlığını, insanın pişmemişliğini ortadan kaldırıcı bir şeydir süsleme. Hat sanatı da öyledir. Yani bu topraklar-

da yaşayan insan harflerden çok değişik manalar çıkarmıştır ve onu müthiş derecede estetize etmeye çalışmıştır. O harflerde kendi iç dünyasını aramaya çalışmıştır. Çünkü harfler de bizim insanımıza dayatılmış bir şeydir. Yani harfler de dışarıdan bir manada getirilmiş, dayatılmış bir şeydir. Elifi Arap'tan almıştır, fakat elif bizim hat sanatçılarımızın elinde güzelleşmiş, elif olmuştur. Yani Osmanlı kültürü, Anadolu insanı elifi Arap'tan aldığı gibi bırakmamış, elifi eliflemiş, değiştirmiş, mana katmış, ruh katmış, "İncecikten bir kar yağar/ Tozar elif elif diye" Kız çocuklarına Elif ismini koymuş, yani bütün güzelliklerde o harfi görmüş, o harfe inanılmaz anlamlar vermiş.

Divan edebiyatına baktığımız zaman Arapça, Farsça görüyoruz, ama öyle değil. Onlar ne Arapça'dır, ne Farsça'dır. Köken olarak öyle olabilirler, ama onlar Anadolu'cadır. Belki sarayda yaşayan elit tabakanın şiiri olabilir, ama kök olarak bu topraklardan beslenirler. Halk edebiyatıyla, divan edebiyatı arasında köprüler olduğu üzerine çok çalışmalar yapılmıştır, merak edenler bunları bulabilirler. Hemen hemen her divan şairi halk şiirini biliyordu büyük ölçüde ve ondan besleniyordu. Dolayısıyla biz divan şiiri içerisindeki büyüyü de, gizi de anlayamamışız, "failatün, failatün, failün" deyip geçmişiz; ama öyle değil.

Bakın, son zamanlarda öyle kitaplar Türkçe'ye de çevrildi. Bir Amerikalı bizim divan şiirini öyle bir yorumluyor ki, okuyanlar şaşıp kalıyorlar. Amerikalı Türkçe öğreniyor, Osmanlıca öğreniyor, Arapça, Farsça öğreniyor ve bizi anlatıyor; çok enteresan bir şey. Yani neden biz kendimizi gâvura anlatmamız gerekirken, gâvur bize bizi anlatıyor yahu?! Yani bu kadar tuhaf bir şey olabilir mi?! Yani biz kimiz diye gâvura soruyoruz. Amerikalı, Fransız, Alman, oryantalistler bize "siz şusunuz, siz bunu yapıyorsunuz" diyorlar.

İlahiyat fakültemizden hocalar fıkıh çalışmak için, hadis çalışmak için Fransa'ya, Almanya'ya, Amerika'ya gidiyorlar, bu kadar garip bir şey olabilir mi?! Yani kendi dinini adam girip kâfirden öğreniyor. Yahut ateist bir adam Kanada'da oturuyor, İslam'ı bizim Müslümanlardan daha iyi biliyor; nasıl daha iyi bilebilir?! Yani biz neden onun kadar kendi hayatımıza, kültürümüze sahip değiliz yahu! Bu tuhaf bir şey değil mi?! Adamın ne özelliği var ki bizden daha üstün oluyor, bizden daha iyi bilebiliyor dinimizi?! Sanıyorum ki orada çok ağır problemlerimiz var, ama bunları yavaş yavaş kapatmakta olduğumuzu düşünüyorum, yani bu bilinç bize yerleşmiştir. Çok da gaflet içinde olmuşuz belli bir süre, ama bizde de önemli araştırmacılar yavaş yavaş çıkmaktadır. Önemli fizikçilerimiz ve fennin bazı alanlarında bilim insanlarımız yetişebiliyor, ama sosyal ve kültürel alanda aynı ölçüde ba-

şarılı ve yaratıcı insanlar çıkaramıyoruz. Çünkü bütün yetenekli, zeki, araştırma aşkıyla dolu insanların hepsini mühendis yapıyorsun, işletmeci yapıyorsun, doktor yapıyorsun ve onlar da sonunda para pul ardında koşup yok olup gidiyorlar. Doğru dürüst matematikçilerimiz de çıkmıyor. Çünkü matematik de yine öbür bölümlere göre düşük puanla girilen bir bölüm oluyor. Ancak, matematik aşkı taşıyan özel insanlar olacak. Sosyoloji, psikoloji ve felsefeyi düşünürsek, içler acısı bir şey. Adam hiçbir yere giremiyor, "bari bir felsefe okuyalım" diyor. Onun için taklitçi, papağan, ne dediğini bilmeyen bir sürü insanın yaşadığı bir alan haline geliyor sosyal bilimler, felsefe, sosyoloji, psikoloji alanı. Hazin bir şeydir, buna çok dikkat etmemiz lazım.

MUSA AĞACIK (Yazar): Ayrıldığım kız arkadaşımın bana söylediği bir şey vardı, dedi ki "Allah belanı versin, niye biraz maço değilsin?"

Prof. Dr. AHMET İNAM: Sen hakikaten maço değil misin?

MUSA AĞACIK: Değilim.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Emin misin? Bak, Freud oradan bakıyor, ona göre.

MUSA AĞACIK: Freud'u tanımam. Yani ben arkadaşımla bir yere, bir davete gittiğimiz zaman benim sevgilim, kız arkadaşım olarak değil, daima onun mesleğiyle onu tanıtmama rağmen çok büyük sorunlar yaşadım. Bir kez olsun ona kaba davranmadım. Söylediğim en ağır kelime "Sen delisin" dir. Buna rağmen "niye maçı değilsin?" diye beni kınadı, bayağı bir hakaret etti.

Neyse, ben asıl şuna gelmek istiyorum hocam. Bunu yanıtlayabilirsiniz; çünkü aileler de çocuklarını yetiştirirken erkek düşmanı yetiştiriyorlar kızlarını. Erkek gidiyor, bütün gece boyunca dolaşıyor, gönlünü eğlendiriyor, fakat kız çocuklarını 20.00'den sonra dışarı bırakmıyorlar. Televizyonda "Bizimkiler" diye çok tutulan bir dizi vardı. Mimar Sinan Üniversitesine gitmiştim, Mimar Sinan Üniversitesi öğrencileri oditoryumda yer bırakmadılar, hatta Rektör oturacak yer bile bulamamıştı o dizinin oyuncuları geldiler diye. Orada çok övdüler, Rektör Yardımcısı "Ben sırf bu diziyi izlemek için çok önemli bilimsel toplantılarımı yarıda kesiyorum, erteleyip gidip diziyi izliyorum" dedi. Ben de "Televole kültürü diğer dizilere göre biraz daha az olan bu diziyi izlemek için oraya gitmenizden dolayı sizi protesto ediyorum" dedim hocaya. Öğrenciler beni sille tokat dışarı attılar.

Yani diyeceğim şu: İtiraz duygumuz yok. Daha sonra bir kız öğrenci kalktı "Bu dizi başladıktan sonra babam beni fahişe olacağım korkusuyla saat 20.00'den sonra sokağa bırakmadı, ama erkek kardeşim sabaha kadar sür-

tüp geldi. Peki, ben orospuysam bu sefer erkek kardeşimin gezdiği komşu kızı orospu olmadı mı?" Yani biz birey olarak kendimizi koruyoruz, ama komşunun kızını kim koruyacak?

Bir de şu var: Meslektaş bir gazeteci olarak diyorum ki, en güzel aşklarımı soru sorarken yaşadım diyorum. Onun için yediğim dayakları da aşk acısına sayıyorum diyorum. Meslektaşlarımızda bir yalakalık var. Turhan Güneş "Yağcılık sağcılıktan daha kötüdür" demiş. Bütün bunlar acaba aşksızlıktan mı kaynaklanıyor?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Kültürel biçimleme olduğu çok açık. Ama şöyle ilginç bir ekonomik temeli de var bu sevgi ilişkilerinin. Mesela, eğer gecekondu da yaşıyorsanız, orta halli veya dar gelirli bir aileyseniz, ekonomik açıdan çok zayıfsanız, o zaman sizin üzerinizde baskı bayağı hissedilir biçimde oluyor, Yalnız kız çocuğunun üzerine değil, bir biçimde belki oğlan çocuğu özgür gibi görünse bile onun üzerinde de başka türlü baskılar vardır: Başarılı olacaksın, güçlü olacaksın, ağlamayacaksın, cesur olacaksın" filan gibi dayatmalar farklı biçimde oğlan çocukları üzerinde de olabiliyor. Ama eğer ekonomik durumunuz çok yüksekse, o zaman mesela televizyon dizilerinde görebiliyorsunuz, filanca artistin kızı istediği cevizleri kırabiliyor, yani bir artist 20'li yaşlarda 3-4 erkek sevgilisi olabiliyor, istediği gibi hareket edebiliyor, bizim halkımız da bunu gayet doğal karşılıyor. Yani o büyük artisttir, istediği gibi yaşayabilir, orospu değildir. Eğer çok ünlüyse, çok zenginse ona bir çeşit özerklik, bağımsızlık verebiliyor ve çok zengin olabildiğiniz zaman zaten hareket imkânınız çok fazla oluyor. Moda'da oturuyorsanız, Moda'dan kotranıza, uçağa binip herhangi bir yere gidip Londra'da sevgilinizle istediğiniz gibi sevişip tekrar hafta sonu dönebiliyorsunuz. Dolayısıyla üzerinizde çok fazla baskılar filan fazla hissedilmeyebiliyor. Ama yoksul kesim üzerinde çok fazla hissediliyor.

Bir de bu ufuk meselesidir. Yani ekonomik altyapı bunu belirlediği gibi, o ekonomik altyapının yanında bir de bizim hayata bakışımızdaki sığlık ve darlığın da çok etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü anneler ve babalar, orta halli, hatta yoksul bile olsalar bu konularda eğitilebilirler. Bizim Anadolu insanımızın, köylük yerlerde filan daha toleranslı olduklarını söyleyebiliriz. Yani köylük yerlerde inanılmaz çapkınlıklar vardır. Mesela, aşağı yukarı bundan 500 yıl önce yaşamış olan Karacaoğlan'nın şiirlerine bakın. Gelinler, kızlar, hepsini götürmüş. Adam bunları türkülerde söylüyor. "Ben seni kız iken seven oğlanım/ Ne var bunda gelin/ Gelin misin kız mısın/ Ne olursan ol ben hallederim" Bunu türkü olarak söylüyoruz ve gayet normal, gayet do-

ğal buluyoruz. Demek ki onu estetize edip mesela türkü haline getirebildiğimizde insanımız belli tolerans duygusunu da açabiliyor, o kadar katı olmayabiliyor; çok ilginç bir şey.

Ben tam köylü sayılmam, ama kasabalıyım, Sandıklılıyım. Benim zamanımda Sandıklı'da kadınlar "fıta" denilen bir örtüyle örtülürler, ama fıtaların altında ne numaralar çevirirlerdi. Yani kimin karısı kimin kocasıyla ne iş pişiriyor; anlamak çok zordu. Yani Anadolu'da inanılmaz dolaplar dönebiliyor; onu demek istiyorum.Çok baskıcı gözükmesine rağmen bizim insanımız o baskılara karşı bir şey bulmuştur kendine göre. Hani derler ya en fazla rakı Konya'da satılıyormuş diye. Çok ilginç, yani adamlar oturak âlemi yapıyor, bilmem ne yapıyor, sen dışarıdan görmüyorsun ki ne yaptığını. Hep namaz kılıyor zannediyorsun, adam orada iş de pişirebilir bir biçimde. Bunlar gayet doğal ve gayet insani olduğu için bunları üstten gelen yasaklarla önleme gücümüz çok fazla yoktur. İnsanlar bir biçimde bunun çaresini buluyorlar. Geceleri kaçıyorlar, başka türlü şeyler yapıyorlar, birbirlerine yalan söylüyorlar, ama bir biçimde olması gereken oluyor. Tabiatın o akışını engellemeniz çok zordur.

Belki bu konularda Karadenizliler daha özgür olabilirler değil mi? Karadeniz türkülerinde filan onu görebiliyorsunuz.

MUSA AĞACIK: Bir Şalvar Destanı vardır onların.

CEMALETTİN KÜÇÜK: Hocam, tam bu konuya girip aslında yaşanmışlıkları örnek verecekken siz getirdiniz örneği Sandıklı'dan verdiniz. Ben de Trabzon'un Sürmene köyündenim. Yaşanmış hikâyeleri var.

Oğlanla kız çeşme başında sevdalık ederler, ama bunu hiç kimse bilmez. Sonra büyük oğul evlendirilecek, köyden bir kız seçilecek. En güzel olan, yükü en iyi kaldırabilecek, en iyi hizmet eden kız hangisiyse o seçilir.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Orada teknoloji devreye giriyor, fonksiyonel olanlar seçiliyor.

CEMALETTİN KÜÇÜK: Yılbaşından önce yanılmıyorsam Cumhuriyet Gazetesinde bir haber çıkmıştı. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yapılan bir araştırmada "büyük ikramiye size çıksa ne yaparsınız?" diye üniversiteli gençlere soruluyor. Diyorlar ki "4x4 jeep, lüks daireler, Hawai'ye tatile gitmek" gibi böyle kendini boyayan bir kalıplama çıkıyor.

MUSA AĞACIK: "İyi bir âşık olacağım" demesi gerekirken jeep'e değişiyor.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Ama Musa, gençlerimiz aşkı bilmiyorlar. Çok enteresan ben yıllardan beri hocalık yapıyorum. 18-20 yaşlarında çocuklarla yüz yüzeyim. Bir de işimiz insana yönelik olduğu için ve ahlak konuları, bu tip duygu konuları konuşulduğu için bir çeşit grup terapisi şeklinde de geçiyor dersler. Yani herkes kendi içini açmak, anlatmak istiyor. Tabii pek açamıyorlar, problemleri var. Bizim üniversitemizde rakamlarda yanılmıyorsam 20 000'e yakın öğrenci var ve bunun aşağı yukarı 4 000 küsuru psikiyatra gitmiş; bu inanılmaz bir şey.

MUSA AĞACIK: Hocam, bu Hükümetten önce miydi, sonra mıydı?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Yok, benim zamanımda da vardı. Neden öyle olduğu konusunda bir fikir vermek için anlatayım: Genç insanlar bizim çocuklarımız. Hatta benim çocuğum şimdi 30 yaşlarında filan, giderek torunlarım olma durumunda çocuklar var ve bunları biz yetiştirdik bir ölçüde. Bir defa bunlar ekran çocukları. İki anlamıyla: Televizyon ve bilgisayar çocukları ve otistik insanlar; yani paylaşmayı bilmeyen, ekranla karşı karşıya kalıp oradaki oyunlarla kendi duygularını tatmin etmeye çalışan, sürekli olarak ailesinden "sen akıllısın, sen güçlüsün, sıraya gir, kimseye sıranı verme, otobüstü yaşlı filan deme. Bak, sabahın köründe dershaneye gidiyorsun. Herkesi geçeceksin, birinci olacaksın, fen lisesine gireceksin, arkanda yüzlerce kişiyi bırakıp en yüksek okulda bilmem ne olacaksın. Sonra köşeyi döneceksin, mahallenin en iyi kızını alacaksın. Amerika'ya gidip işletme mastırı yapacaksın" şeklinde ha bire doldur Allah doldur. Çocuklar paylaşmayı bilmeyen, empati duygusundan yoksun, sevgilisini rakip gibi gören çocuklardır. "Ulan, ben bu kızı halledeceğim, ama rakip bu" diyor ve sürekli kavga ediyorlar. Orada büyük bir hırlaşma var. Paylaşma, fedakârlık, dostluk filan o tip şeyler yok.

Bizim üniversite gibi üniversitelere çocuklar kaymak kategoriden giriyorlar, seçme öğrenciler. Çoğunun anne babasının düzeyi yüksek, çoğunun altında araba var. Bu çocuklar sürekli olarak başarıya odaklanmış, hep başarmışlar. Sınıflarında en yüksek yerleri almışlar, hep takdir görmüşler ve üniversiteye geldikleri zaman o yarışma içerisinde bazıları -tabii herkes birinci olamaz, bir tane birinci olur- gerilerde kalıyor dolayısıyla; bunu hazmedemiyorlar. Başarısızlık ve kayıpları tolere edebilmek, onları kaldırabilmek duygusu, kayıpları yaşayabilmek duygusu; eksiklikleri, yanlışlıkları karşılayabilmek duygusu, terk edilmeyi, ihaneti kaldırabilmek güçleri yok. Ufacık bir şey olduğu zaman, ne bileyim sınıfta birinci olacağı yerde beşince olunca hemen gidiyor antidepresan almaya başlıyor. Felaket bir şey, leblebi, çekirdek

gibi ilaç kullanıyorlar yahu; çocuklar antidepresan kullanıyorlar. Bu çok tehlikeli bir şey.

İki psikiyatr var ve bunlar isteseler de çocukları dinleyemiyorlar, onun için boyuna ilaç yazıyorlar. Halbuki bu çocuğun problemi ilaçla çözülecek bir problem değil. Onunla konuşmak, onu dinlemek, onu anlamak, onunla muhabbete geçmek lazımdır. İlaç vererek semptomları ortadan kaldırmış görünüyorsun, ama problem orada duruyor. Yani ilaç vererek problemi çözmüyorsun, orada hasta olmayı engelliyorsun. Ama problem orada duruyor ve ilaç alıp sonradan okulu bitiren ve yahut bitiremeyen birçok öğrencim oldu ve çok acı çektiler. Hatırlıyorum, bir öğrencimin annesi telefonda ağlayarak "Aman, gidin o psikiyatrlarla konuşun, konuşmadan öyle ilaçlar yazmasınlar. Benim oğlum 35 yaşına geldi, hâlâ okulu bitiremiyor. Çok kötü durumdadır ve bu ilaçların inanılmaz yan etkileri var" diyordu. Yani çok yetenekli olduğu halde harcanmış insanlar, yok olmuş insanlar ortaya çıkmaya başlıyor. Yani biz insanımızı çok kötü bir biçimde harcayabiliyoruz. Bu sistemin içerisinde harcanıp yok olan insanlar var. Bunların sesleri belki pek duyulmuyor. Gazetelere falan da pek fazlaca yansımıyor. Oysa bunları duyurmak lazım, bu insanlarla konuşmak lazım. Bu insanların hepsinin gönlü ve kalbi vardır, onların kalplerindeki mührü çözmek lazım; gözlerindeki perdeyi kaldırmak lazım. Kalp gözlerini, duygu dünyalarını açmak gerekiyor. Bir yerde kılavuza ihtiyaçları var. Analarında görmemişler, kardeşlerinde görmemişler, arkadaşlarında sevmek, sevilmek, muhabbet gibi şeyler nedir bilmiyorlar, herkesi düşman görüyorlar.

LEVENT SERHAN: Yani koskoca devasa bir sistem insanların yüreklerine fermuar takacak, beton dökecek, arkasında da 3-5 tane Donkişot çıkacak bunların yüreklerinin fermuarını açmakla uğraşacak gibi bir iş şeklinde gözüküyor bana.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Ama ben şuna inanıyorum: Ne kurtarırsak.

Çünkü ben devrimin de olacağına inanırım. Eski bir 68'li olarak biz hep beklerdik, sabah uyanır bakardık pencereye "Ulan, yine devrim olmamış be. Kesin yarın olur ha" derdik. Öyle bir şeydir ki devrim, mesela babam subaydı, ama subayların durumu 1960'dan önce çok kötüydü, damı akan bir evde otururduk. Babamın bana dergi parası veremediğini hatırlarım. Adam böyle ağlamaklı olmuştu, dergi alacağım, parasını ödeyememişti.

MUSA AĞACIK: Darbeci değil miydi babanız?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Yok, öğretmen subaydı.

Belki bazılarınız hatırlar, pazar günleri bütün perdeler kapanır, leğen konulurdu ve leğende yıkanırdık. "Ulan bir devrim olsa da şu leğenden kurtulsak be" derdik. Yani bir devrim olsa da bu sevgilim beni sevse. Bir devrim olacak kız beni sevmeye başlayacak; bir devrim olacak babam para gönderecek; bir devrim olacak çiçekler açacak, iklim güzelleşecek.... Devrim diye bir şey var yahu! Kesin buna inanıyorduk. Ben hâlâ inanırım ha. Hatta bir gün rüyamda gördüm, devrim olmuş.

Ama buna inandığım için kendimi çok saf, dangalak filan saymıyorum. Bunun çok güzel ve insani bir şey olduğunu düşünüyorum. Devrimin olmasını istersek olur. Bu büyüsel bir şey değil, ortaklaşa insanların beklentileri doğrultusunda bir ütopyadır, ve ütopyalar çok muhterem, çok önemli şeylerdir. Çağımız gençliği ütopyasını kaybetmiştir, umudunu kaybetmiştir. Hep okul bitirmek, köşeyi dönmek, işe girmek, gibi küçük ve kısa vadeli şeyler düşünür. Halbuki biz "dünya değişecek, devrim olacak" diye düşünürdük ve işe girip girmeyeceğimiz, ne yapacağımız, arabamızın olup olmayacağı hiç umurumuzda değildi. Devrim olacaktı, biz böyle bir şeye inanıyorduk.

LEVENT SERHAN: Che Guavera'nın gerçekçilik tanımlaması ne güzeldi değil mi?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Tabii, kesinlikle doğru bir şeydir. İmkânsızı hedefleyeceksin, işte aşk bu. İmkânsızın ardında koşmak aşktır. Devrimci âşıktır yahu. Yani Che'de bunu görüyorsun, adam baştan aşağı serabı aşk!..Yani bir devrimci aşksız olabilir mi? Hatta bir bilim insanı aşksız olabilir mi?

Bazen beni Üniversitelere, mesela biyoloji bölümlerine filan yanlışlıkla çağırıyorlar. "Yahu, aşksız olmaz" deyince renkleri sararmış tipler "Ne aşkı yahu? Biz çalışıyoruz, buluyoruz, aşk gerekli mi?" diye soruyorlar ve kızıyorlar da bana. Kabak kafalı, tombul bir herif çıkıyor "aşk, aşk, aşk diyor. Herhalde herifin Freudyen problemleri mi var nedir?, Aşk, aşk. aşk diye kudurmuş. Teneşir paklayacak bu herifi" diyorlar. Demek istediğimi anlamıyorlar ama aslında bütün felsefenin kökeninde aşk vardır. Bunu söyleyince meslektaşlarım da bana çok kızarlar. Herhalde artık alıştıkları için fazla kızmıyorlar şimdi.

Felsefenin adını değiştirmek lazım. "Felsefe" kelimesi "filya" ve "Sofya" dan gelir. Sofya "bilgelik" demek, filya da "dostluk, arkadaşlık, sevgi" demektir, ama arkadaşlık sevgisi anlamındadır. Dolayısıyla filosofya bilgeliği, hikmeti sevmektir. Yani bilgiyle hemhal olmuş, bilgiyi içselleştirmiş, yaşamı seven demek. Plato'nun Şölen'ini okursanız göreceksiniz. Şölen'i Azra Er-

hat'ın çevirisinden okumanızı tavsiye ederim. Şölen'i okuduğunuz zaman şunu görüyorsunuz: Felsefe aslında filosofya değildir, felsefe bir erossofya'dır. Arap diliyle aktarırsak, "felsefe" yerine "eresefe" demek lazım. Yani eros'u "ere" yapacaksın. Felsefe yok, eresefe var. Çünkü felsefe ve bilim eros'tur. İçi geçmiş bir adamdan bilim insanı çıkmaz. Bilim insanının coşkun biri olması gerekir; ateş olacak içinde. Einstein tamamen erotik bir herifti. Açın okuyun, baştan aşağı eros herif yahu. Newton eros'tur. Bosman eros'tur; yani bütün büyük bilim insanları eros'turlar. Öbür türlü memur olur, böyle içi geçmiş tiplerden olursun.

MUSA AĞACIK: Bir bilim merkezinde, fizik öğrencisine bir soru sordum: "Yıldırım enerjisini aküleştirip askeri darbeleri önlemek mümkün müdür?" dedim. "Vallahi erkeksen bağlayalım 500'lüğe" dedi. Espriyi anlamadı yani.

İkincisi hocam, polis benim sürekli olarak sol bacağımı tekmeliyor. Ben bir dilekçe yazdım cumhuriyet savcılığına: "Türkiye Cumhuriyeti Devleti sadece solculara karşı değil, aynı zamanda sol bacaklarına da karşıdır. Son üç ayda polisten yediğim her üç dayakta, polis benim sol bacağımı tekmelemiştir. Adaletin temini için biraz da sağ bacağıma vurulmasını talep ediyorum" dedim. Bu bir aşk mıdır, değil midir hocam?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Bilim insanlarında, büyük düşünürlerde ve sanatçıların çoğunda mizah duygusu vardır. Mizah duygusu yaratıcılığın ve farklı düşünebilmenin kaynağıdır. Bizim insanımızda vardır aslında. Nasrettin Hoca bir mizahidir. Bakmayın siz bozkır insanı öyle gözükür ama onda ne espriler vardır, ayakta uyutur seni. Bizim insanımızda öyle bir mizah yükü vardır. Bu mizahı eğitime sokabilmek gerekir; eğiticilerin mizah duygusu taşıması gerekir. Ben kendi deneyimimden biliyorum: Hocalarla cenaze törenindeymişiz gibi ders yapardık: Istırap içinde, kuşkuyla birbirine bakan öğrenciler. Ne oluyor yahu? Bir ders yapıyoruz alt tarafı, böyle ıstırap olur mu? Güldüğünde "gülme kardeşim, gülünmez; burada matematik yapıyoruz. Matematiğin laubaliliğe tahammülü yoktur" derlerdi. Bunu ben matematikçilere söyledim, yaşlı bir hoca çıktı, yanındakilere "Bu adamı bir daha çağırmayın, saçmalıyor" demiş. "Siz matematiği gayet yanlış anlıyorsunuz. Matematik sizin sandığınız gibi öyle laubali bir şey değildir. Gülerek, eğlenerek yapılacak bir şey değildir; ciddi bir şeydir" dedi. Ciddi dediğin zaman kaşların çatılır, halbuki gülümseyerek ciddi olunabilir yahu! Ciddiyetin çatık kaşlı olmakla alakası yoktur. Espri yapmak laubali olmak demek değildir. Espri yaparsın, gayet metodik olursun, çalışkan olursun, sorumluluk sahibi olabilirsin. Yani biraz gülüp oynayıp mizahla ilgilenince tamamen seni serseri, vurdumduy-

maz, sorumsuz bir şey zannediyorlar; ne alakası var?! Aziz Nesin'den öğrendik, mizah çok ciddi bir şeydir.

CEMALETTİN KÜÇÜK: Aziz Nesin onun için matematikçi olmadı.

Prof. Dr. AHMET İNAM: O da müthiş bir adamdı. Onda da müthiş mizah duygusu var. Zaten bütün iş yapabilmiş ve kendi mesleğini farklı biçimde yapan insanların hemen hemen yüzde 90'ına yakınında mizah duygusu vardır. Çünkü kendisiyle dalga geçemeyen insanın bir şeyler oluşturması çok zordur. Sadece başkalarıyla değil, önce kendinle dalga geçebileceksin.

MUSA AĞACIK Diyarbakır'da dolaşıyorum, yanımda Marline Monreo'nun Belçika şubesi bir kız var. Artık tarifine gerek yok. Bakırcılar Çarşısında dolaşıyoruz, yaşlı bir amca gençlere halk öykülerini anlatıyor. "O anda Köroğlu kaldırdı kılıcı bir vurdu, kanlar şöyle şöyle aktı" diye anlatıyordu ben hemen teybi uzattım amcanın şivesini kapmak için. Amca aynı anda bir bana, bir de yanımdaki kıza baktı, iki elini yanına açtı, "Ule, şu Allah'ın işine bak" dedi ve beni işaret ederek "Ule, şu şebeke bak, bir de yanındaki meleke bak" dedi. O gün bu gündür Darwin Teorisinin kanıtı olarak dolaşıyorum hocam.

Bir de Erdal İnönü'den bir anımı anlatayım: Urfa'ya gittik, sabahleyin kahvaltı ederken, yan taraftaki inşaatta Urfa'lı vatandaş gayet güzel türkü okuyorlardı. İnönü sordu "Ne oluyor?" diye. Celal Doğan "Efendim, inşaat işçileri türkü söylüyorlar" dedi. İnönü "Evet, anlıyorum anlıyorum, gayet güzel söylüyorlar" der demez hemen Fehmi Işıklar "Evet efendim, bizim buradan sadece insanların sesleri değil, affedersiniz haşa huzurdan merkeplerin de sesleri çok güzeldir; onlar da çok ahenkli anırıyorlar" der demez İnönü "Öyleyse Sayın Işıklar, bir türkü söyleyin de dinleyelim" dedi.

SALONDAN: "Teknolojide aşk yoktur" dediniz. Kamyon örnekleri geçtiğinde söyleyecektim aslında bunu. Aynı şekilde belki çok fazla hayatımıza girmesinden yakındığımız cep telefonlarını, insanlar aslında bir ölçüde kişiselleştirebiliyorlar. Bir anlamda sadece insan değil, o aygıta duydukları sevgiyi bir şekilde yansıtıyorlar onu kişiselleştirerek. Dediğinize bir ölçüde katılıyorum, teknolojinin kullanımında aşk olabiliyor, fakat üretilmesinde olamıyor.

Teknolojinin bir at olduğunu ve bu atın bizim kontrolümüzden çıkıp bizi herhangi bir yere götürdüğünü, bizim de bunu kabullendiğimizi söylediniz. Bu konuda size katılıyorum, fakat aynı şekilde bu atın kontrolünü tekrar kazanmak için ne yapmamız gerektiğini de merak ediyorum ve bu konudaki düşüncenizi soruyorum.

LEVENT SERHAN: Attan inmek lazım.

SALONDAN: Yani "attan inmek" deyince bugünkü her türlü teknolojik aygıttan uzaklaşmak, reddetmek olarak düşünüyorum ve bundan ürküyorum, daha farklı bir çözüm istiyorum.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Fikrimi söyleyeyim: Bazı çevrecilerin görüşü tamamen teknoloji öncesi döneme dönmektir. Yani üretimi mümkün olduğu kadar ortadan kaldırmak ve insanın kendi doğalında, çadırlarda yaşayıp, çadırların önünde patates soğan ekmek gibi bir yaşam. "Küçük güzeldir" görüşü de belki buna yakın bir şeydir.

Ben, bunun olanaklı olmadığını; çünkü geriye dönüşün artık mümkün olmadığını düşünüyorum. Geriye dönüş mümkün değil, ancak belki bir nükleer savaş sonucunda Taş Devrine tekrar dönülebilir, ama belki o durumda da insan belleğini kaybedip geçmişte yaşadıklarını unutabilir.

Bana burada kılavuzluk eden düşünür Heideger'dir. Heideger'den çok etkilendim. Türkçe'ye birkaç kitabı ve yazıları çevrildi. Aziz Yardımlı onun büyük kitabını çevirdi, ama ne kadar anlaşılır, onu bilemiyorum; çünkü zor bir adamdır. Ama kesinlikle bizim Türkiyeli insanın biraz Heideger okumasında yarar vardır diye düşünüyorum.

Heideger'in söylediği şudur: Biz teknolojinin yarattığı problemlere karşı teknolojiyi kendimize düşman olarak alırsak, bu durum teknolojinin yarattığı problemlerin daha vahim hale gelmesine yol açar. Yani teknolojiyle, teknolojinin araçlarıyla yarışmaya çalışmak yanlıştır. O zaman ne yapacağız? O zaman bu gidişin kendisini bırakacağız; yani kendimizi olduğu gibi bırakacağız, hiçbir şekilde isyan etmeyeceğiz. Yani şu şekilde teknolojiyi dönüştürelim, böyle yapalım demeyeceğiz. İnsan öyle bir duruma erişecek ki, bu olup biten teknolojinin neden böyle olduğunu anlamaya çalışacak. Yani müdahale etmek yerine, karşı çıkmak yerine anlamak çabası içinde olacak ve teknolojinin bize ne söylediğini, neden dolayı bu hale geldiğini kabul edecek. Yani Gandhi'nin yaptığı pasif savaşa benzer bir şey. Teknolojinin silahlarına karşı silah kullanmayacaksın, fakat o şekilde silahsız ve o şekilde edilgin olacaksın. Teknolojiyi çoğaltan ve hızlandıran biziz; yani biz alışveriş ediyoruz. Teknoloji bize ihtiyaç yaratıyor. Gidip beş tane lastik ayakkabı alıyorsun. Kredi kartları yaratıyor, bilmem ne yapıyor. Sabah evinden çıkıp akşama kadar alışveriş yapan ev kadınları var. "Stresimi atıyorum şekerim" diyor. Stres atmak için dünya kadar borca giriyor. Hiç ihtiyacı olmayacağı, bir defa bile giymeyeceği gömlekleri alıp getiriyor. Bu şekilde bir tüketim teknoloji çark-

larının dönmesine yardımcı oluyor. Mesela, en azından tüketimi reddederek mücadele edebilirsin. Yani gereği kadar alabilirsin, az almaya çalışabilirsin. Teknoloji çarkının dönmesi için sürekli olarak ürettikleri şeylerin tüketilmesi lazımdır ki çark dönebilsin. Yani aslında teknolojiyle olan savaşımız bu dünyaya egemen olan kapitalist düzenle olan savaşımızdır.

Kapitalist düzen öyle bir düzen ki, ona karşı çıkanları yiyerek besleniyor. Dolayısıyla bütün isyanlar aslında düzenin işine geliyor. O yüzden nasıl isyan edeceğimizi, kapitalizmle nasıl savaşacağımızı bilmemiz gerekiyor. İnsan henüz onu bilmiyor diye düşünüyorum. Bana sorarsanız o pasif bir savaşımdır. Pasif savaşmanın nasıl bir şey olduğu insanlar tarafından bilinmiyor, öyle bir terbiye de henüz yok. Çünkü sendikalar, örgütlenmeler, yürüyüşler, boykotlar falan yapılarak mücadele edilmeye çalışılıyor ve bütün o mücadele biçimi düzeni daha da güçlendiriyor.

Burada asıl mesele düzeni ortadan kaldıracak hamleyi nasıl yapacağımızı bilmektir, Bu da şimdiye kadar yapılmış mücadele biçimlerinden farklı mücadelelerin denenmesini gerektiriyor diye düşünüyorum.

Bakın, bu başarısızlıklar karşısında Fukuyama gibi insanlar "tarihin sonu" gibi hipotezler geliştirdiler. Yani "artık kapitalist düzen son düzendir, bir daha değişmeyecek" diyorlar. Ve bakıyorsun değiştirmek mümkün görünmüyor hakikaten.

CEMALETTİN KÜÇÜK: Kapitalizm 13 kez yıkıldı, oysa sosyalizm 1 kez yıkıldı ve bir daha şans tanımıyorlar.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Bu kesinlikle değişmelidir. Çünkü bence insanın hak ettiği bir düzen değildir. İnsan henüz daha güzel bir dünyada yaşamayı hak edemedi, çünkü insan hâlâ hamlığından, çirkinliğinden kurtulamadı, hırslarından kurtulamadı, ikiyüzlülüğünden, yalancılığından kurtulamadı, ama yine de insanın güzel tarafları var. İnsana daha güzel düzenler layıktır diye düşünüyorum. Bir biçimde er geç değişecektir gibi bir inancım var, ama nasıl derseniz, onun reçetesini bilmiyorum.

Devrimi şöyle bir şey anlıyorum: Bir sabah uyanacağız, herkes evlerinden çıkacak. Yani yüz yıllarca birikmiş kıvılcımlar,o birikimler, nasıl olduysa birden bire o devrim denilen şeyi yaratıvermiş. Tabii bu uyduruk, çok saçma sapan bir şey gibi geliyor. Buna inanıyorum, böyle bir şeyi göreceğime inanmıyorum da: bizler, belki benim çocuğum, onun çocuğu göremeyecek, belki de devrimden önce Dünya gezegeni ortadan kalkacak; o tehlike de var çünkü.

MAHMUT ATAMTÜRK: Teknolojiyi yenebilmek için bence evrensel bir bilince varmamız gerekiyor, evrensel çözümler aramamız gerekiyor. Dünya diyecek ki, şunu üretmeyeceksiniz, şunu üreteceksiniz, bu dünyayı öldürür! Başka bir gezegen olmadığına göre nereye gideceğiz? Küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, ışınların geri dönmemesi, sular, iklimler, seller, kirlenmeler gibi....Kültür kirlenmesi de ayrı bir boyutu işin.

Bir hususa daha geçmek istiyorum. Bu kadar faydalar, zararlar, iyilik, kötülük içinde insan nasıl davranmalı, nasıl çağdaş bir insan olmalı? Çok iyi anlattınız, öyle kötülükler yapmamalı, öyle düşünmemeli insan, ama çok da mükemmel olduğunuz zaman, mesela Kerem gibi olduğunuz zaman da aptal diye nitelendiriliyorsunuz. Yani herkes öyle olmadığı zaman siz ne yapabilirsiniz? Yalnızsınız ve bu sosyal gerçeklik içerisinde siz de bir ölçüye gelmek zorundasınız; o hayallerinizi, o ütopyanızı terk etmek zorundasınız; çünkü yaşamak istiyorsunuz. Yani o sınırlarda nasıl gezinmek lazım ya da insanların gerçekten bunu anlayacakları zaman gelecek mi?

ÖRGEN UĞURLU (Çevre Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi): Biraz da kimlik sıkıntımız var bizim. Galiba Ahmet Altan'ındı, çok güzel bir tanımlaması vardı: "şık olduğum kadınların resimlerini önüme koydum ve her birinin altına onlara niye âşık olduğumu yazdım. Sonra bunları topladığımda ortaya çıkan bendim" der. Gerçekten aşkta ve âşık olduklarında -ki bu nesnenin illa da insan olması gerekmiyor- insan aslında kendinden olan parçaları ve kendini arıyor veya bir doktor gibi kendini bir masaya oturtup, neşteri vurup iyilerini ve kötülerini ayıklamaya çalışıyor. Bunda da sanırım özgürlük çok önemli. İnsanın âşık olmak için özgür olması gerekiyor. Eğer dört yanınız sarılmışsa aşka gidecek yolunuz kalmamış demektir.

Keşke şaman kalsaymışız. Şamanizm'de biz çok daha özgürmüşüz, kendi irademiz varmış. Aşktan bahsediyorsunuz, ama dört kadına kadar izin verilen bir ortamda aşk nerede ben çok merak ediyorum.

MUSA AĞACIK: Hocam, bu şuna benziyor: Deliler bir delikten bakıyorlarmış, doktor da sıraya girmiş, sırası geldiğinde bakmış bakmış bir şey görememiş. "Bir şey göremedim" demiş. Deliler "Yahu, biz kırk yıldır bakıyoruz bir şey göremiyoruz, sen bir bakışta mı görecektin?" demişler.

ÖRGEN UĞURLU: Benzer bir şekilde "teknoloji ve aşk" dediniz. Bunun haberi bize ilk gönderildiğinde "Ha, arabası olanlara âşık olmak mı?" dedim. Aşk pek de aç karnına olmuyor, özgür olmadıkça da gerçekleşmiyor.

LEVENT SERHAN: Aç bir insan âşık olamaz mı?

ÖRGEN UĞURLU: Olur, ama aşkını yaşayamaz.

LEVENT SERHAN: O zaman olanlarla yaşarlar.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Yani eşitiz diyorsunuz?

ÖRGEN UĞURLU: Son olarak benim sorum şu: Aşkın ille de bir nesnesi olması gerekir mi?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Aşkın özgürleştirdiğine de inanırım. Yani özgürlük biraz bizim kazanacağımız bir şeydir. İslam literatüründe "kesbi" ve "Vehbi" deyimleri kullanılır. Kesbi kazanılan bir şeydir; vehbi doğuştan gelen bir şeydir. Özgürlük bir ölçüde kazanılan bir şeydir ve bilinçtir. Yani bilinçsiz ve emek sarf etmemiş bir insanın özgür olabilmesi mümkün değildir. Özgür olmak demek, serbest olmak, hiçbir şeyle iştigal etmemek anlamına gelmez. Her insan özgür olamaz. Özgürlük müthiş bir bilinç isteyen bir şeydir. Yıllarca annesinin başını ağrıtmış kız "beni özgür bırakmıyorsunuz" diye "haydi özgürsün" dedikleri zaman da hani derler ya "ya davulcuya, ya zurnacıya" O kızın "özgür olduğum zaman ben ne yapabilirim" diye bir fikri yoktur. Çünkü özgürlük, gerçekten bir olgunluk ve bir bilinç işidir ve kendimizi oluşturmakla, kendimizi inşa etmekle ilgili bir şeydir; çünkü özerklikle ilgili bir şeydir. Bağımsızlığı olan bir zihnin veya biraz daha metafizik deyimle bir ruhun işidir özgürlük. Yoksa hep bağımlıysanız, hep taklitçiyseniz yaptığınız işin çok farkında değilseniz, yaptıklarınız üzerinde düşünemiyorsanız, yaptığınız işin ve yaşam biçiminizin ufkunu algılayamıyorsanız, orada özgürlüğünüzün olamayacağını düşünüyorum. Aşk, dediğiniz gibi gerçekten özgür olunca yaşanır, ama tersinin de bir ölçüde doğru olduğunu, aşkı yaşayabilen insanların belli biçimde özgürleşmeyi denediklerini, hiç değilse bir yere kadar zorladıklarını düşünüyorum. Yani aşk bir özgürlük terbiyesidir; yaşanabilirse bize nasıl özgür olabileceğimiz, nasıl bağımsız olabileceğimiz konusunda, yahut neden bağımsız olamadığımız konusunda çok şey öğretir. "Neden ilişkide hep karşı tarafın dediklerini yapmak zorunda kaldım, neden hep ödün verdim, neden karşı taraf beni hep itti, sürekli olarak bir yerlere doğru çekiştirdi, neden bu ilişkide kendim olamadım?" diye sorduğunuzda bütün bunlardan özgürlüğümüze dair öğreneceğimiz önemli şeyler olduğunu düşünüyorum. Yani özgürlükle aşk arasında böyle bir ilişki olduğunu düşünüyorum.

Bizim toplumumuz gerçekten aşkı yaşamaya olanak sağlayan bir toplum mudur? Yani Türkiye'de aşk olanağı var mıdır? Elbette vardır, ama onun yanında aşk tacirleri vardır. Bunlar romancılar, medyadaki insanlar, aşk konusunda konuşarak, kitaplar yazarak geçinen insanlardır. Ben kitapçılara gir-

meyi pek istemiyorum, çünkü kitapçılara girdiğim zaman çok rahatsız oluyorum, kitap diye satılan öyle iğrenç şeyler görüyorum ki... İstanbul'da nasıldır bilmiyorum ama Ankara'da kitapçılarda baş köşeye kadınlar nasıl kafakola alınır, erkeği nasıl ayarlarsın, on derste nasıl sevişilir, 20 derste nasıl mutlu olunur, sevgilini nasıl götürürsün, nasıl para kazanırsın gibi kitapları koyuyorlar. Dolayısıyla biz aşkı gerçekten kendi gönlümüzü ve kendi bağımsızlığımızı kullanarak yaşayamıyoruz. Türkiye'de aşk olanağı vardır, fakat aşk adabının olduğunu sanmıyorum. Çünkü adap sözü ya da edep sözü bazılarınıza tuhaf gelebilir. Bu tasavvufi bir kavramdır, mesela mutasavvıf kimselerin evlerinde eski yazıyla "Edep yahu" diye yazılar vardır. Aşk bir terbiyedir.

MUSA AĞACIK: Hocam, "Aşk Köpekliktir" diye roman yazıldı.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Onu da bir başka sömürü şekli diye görüyorum. Aşkın kesinlikle bir yaratma olduğunu düşünüyorum; onu da herkes kendi yaratacaktır. Yani tarif üzerine olmaz. Ahmet Altan'ı okuyup da aşk denemeleri yapmak doğru bir şey değildir. Yahut Freud okuyup, Boudlarie okuyup tarif üzerine aşk denemesi yapmak...Yemek tarifine bakarak çok az insan güzel yemek yapabilir.

Yani aşkın da bir yaratı olduğuna inanıyorum ben; şiir yazmak gibi, resim yapmak gibi. Aşkı yaşayabiliyorsanız yaşamayı yaşayabiliyorsunuz demektir. Size ait bir hayat varsa o hayatın içinde aşk vardır zaten. ben aşktan söz ederken sürekli olarak hep erotik düzlemde konuştum, ama başka bağlamlarda da olabilir; neden olmasın? Aşk bir coşkudur, bilimin içinde vardır dinde vardır, sanatta vardır, Tanrı ilişkisinde vardır, meslekte vardır, dostlukta vardır, hiçbir nesnesi olmayan aşk da olabilir. Bu mümkündür, ama aşkı psikolojik bir duygu olarak kabul etmek bence eksikliktir. Aşk kesinlikle çok somut bir şeydir, paylaşılan bir şeydir, gerçekleşen bir şeydir. Kafamızın içindeki fantezilerle filan aşk olmaz. İcra edeceksin, gerçekleştireceksin, sonuç neyse de katlanacaksın.

ÖZGEN UĞURLU: "Nesnesi olmadan aşk olabilir" dediniz, ama aşkta bir paylaşım ve üretim de olması gerekiyor. Nesne olmayan bir şeyde neyi paylaşıp neyi vereceksiniz?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Nesnesi olmayan aşk, daha egzistansiyel düzeyde olan bir şeydir. O hakikaten bireysel olarak yaşanabilir, ama psikolojik bir duygu değildir. Yani nesnesi olmayan bir aşkı yaşayabilmek egzistansiyel, varoluşsal bir haldir. Bu da bu saatten sonra açıklanabilir bir şey değil. Ama varoluşsal aşk, nesnesiz aşk konusunda da günlerce konuşmak imkânı vardır. Eğer merak ederseniz konuşabiliriz onu da.

MUSA AĞACIK: Platonik aşk olur mu hocam?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Nesnesiz aşk ayrı bir şey. Platonik aşk denilen şey, genellikle sıradan insanların anladığı anlamda başarılamayan şeydir. Yani içimizde olup "Ah Leyla" deyip iç çekeriz. Hatta Leyla'yı görünce kaçabiliriz de.

CEMALETTİN KÜÇÜK: Musa sabahtan beri aşkını tanımlatmaya çalışıyor.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Eğer aşkı İkili insan ilişkileri anlamında anlıyorsak platoniği olmaz ; ona inanmıyorum, duygu düzeyinde kalmaya da inanmıyorum. Tabii bu bana özgü bir şey, sizin başka türlü bir aşk anlayışınız olabilir, onda özgürsünüz tabii, bir şey diyemem.

MAHİR TUĞCU: Aslında herkes kendi penceresinden bakıyor olaya. Mesela sizin yaşadığınız görkemli bir 20 yıl var, bizde o yok. Biz cep telefonuyla ifade ediyoruz mevzuları. Siz ise gözlerinizle ya da karşınıza birilerini alarak ifade ediyorsunuz. Tabii bu da sosyallikten kaynaklanıyor. Parçalanmış bir hal var burada ve ben aşkta bir arayışın olması gerektiğini düşünüyorum; yani arayış olmadan aşk olmuyor ya da bazen merak olmadan, merak etmeden aşk olmuyor. Mesela, romantizmin kapitalizmi, feodalizmi yıkarken ortaya çıkması boşuna değildir. Romantizmde aşk var, bir şeyi yıkmak, yeni bir şey yapmak vardır.

Bugün kapitalizmin en kurumsal halini yaşıyoruz. Yani kapitalizm bugün bütün kurumlarıyla tek tek bireyleri kuşatmış durumda. Bir de sizin yaşadığınız 20 yıl var. Ancak, aşktan benim kuşağımdakilerden çok daha fazla söz ediyorsunuz ve buradaki bizden daha yaşlı, yaşını almış insanlar, diğer konuklar da öyle aslında.

LEVENT SERHAN: Biyolojik olarak.

MAHİR TUĞCU (Devamla): Evet, biyolojik olarak.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Yani "kalbimiz genç" diyorsunuz?

MAHİR TUĞCU (Devamla): Yani aşk konusunda bizden daha genç tabii. Çünkü dediğim gibi, o dönemin insanları mevzuyu cep telefonuyla anlatmaya çalışmıyor. Kapitalizm 150 sene önce açıklanlmaya çalışıldı, anlatılmaya çalışıldı, insanlar büyük bir tutkuyla kapitalizmi yıkmaya çalıştılar. Geçen yüzyılda çok görkemli denemeler oldu, ama kapitalizm yine var; o zaman aşk yine olacak bence.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Vallahi o zor bir soru; onun cevabını veremem.

MUSA AĞACIK: Melekler hiç konuşmuyorlar.

Prof. Dr. AHMET İNAM: Kelekler çok konuşuyorlar.

SALONDAN: Aşkın bir tarifini yapmak veya aşkı bir formül haline getirmeye çalışmak bana saçma geliyor. Çünkü bir şeyi yaşamak için veya bir şeyi hissetmek için illa onu bir kalıba sokmak, onu bir şekilde somutlaştırmak gerekmiyor bence. Çünkü "aşk nedir?" diye sorulduğunda aşk çeşit çeşittir.

Ben, şunu anlamıyorum: İnsanlar hep kendi dışında aramaya çalışıyorlar aşkı. Aslında önce işe kendinde başlamalı. Yani kendinde bir şeyleri fark edeceksin, kendindeki güzelliği keşfedeceksin, ondan sonra dışarıya açılırsın zaten ki, bu kendiliğinden gelir, senin aramana gerek kalmaz diye düşünüyorum.

Şimdi daha sıradan yaşanıyor duygular, sanki bir özelliği kalmamış, bir sevgilinin olması bile artık önemli değilmiş gibi. Bakıyorsun, üç kişiyle dolaşıyor.. Niye böyle, insanlar niye dışarıya açılmıyorlar, kendilerini niye fark etmiyorlar?Herkes hayatta bir şeylerden şikâyetçi. Birine sorsanız "ben şu halimden memnunum" diyen kimseyi göremiyorum. Zaten şu anda üniversitelerde final haftaları. "Finallerim kötü gidiyor, sevgilim terk etti, ben artık onsuz yaşayamam" falan deniliyor. Yahu, yaşın kaç, nasıl yaşayamayacaksın? Senin önüne daha neler neler çıkacak, ama kimse bunu görmüyor.

Bir arkadaşımla konuşuyordum bugün. Kendisi Ankara'da ve buraya geleceğimi söylediğimde bu soruyu size sormamı o istedi: Aşkı bulmak için aramak mı gerekiyor, yoksa aşk mı gelecek diye beklemek mi gerekiyor?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Ben her şeyi bilirim, bana sorun.

Şöyle bir şeye inanıyorum: Kesinlikle antenimizin açık olması lazım. Yani içimizde aşka yer yoksa, içimizdeki aşk anteni açık değilse arasak da bulamayız, ama antenlerimiz açıksa bize bir biçimde gelir, yani daha doğrusu gelme olasılığı yüksektir; muhakkak gelir anlamında değil. Ama devamlı kapınızın aşka, aşk misafirine açık olması lazımdır; değilse hiç şansınız yoktur.

MUSA AĞACIK: Baykal, Sarıgül ve Livaneli'nin yaptıkları aşk mıdır, tutku mudur?

Prof. Dr. AHMET İNAM: Tutku tabii canım, aşkla ne alakası var?

AB MÜZAKERELERİ SÜRECİNDE MAKİNA İMALAT SEKTÖRÜ

MMO İstanbul Şubesi

26 Ocak 2005

Mak. Yüh. Müh. Yavuz BÜYÜLKEN

MEFTUN GÜRDALLAR (MMO İstanbul Şubesi Başkan Vekili): Bu akşamki sunuşumuzu İstanbul Şubemizin Eski Başkanlarından TMMOB Yönetim Kurul Üyesi Sayın Yavuz Bayülken yapacak.

Daha önce "Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı ve Meslek Odaları", "Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı", "Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi", "Sanayide Devlet Destekleri KOBİ destekleri", "Türkiye'de Sanayileşme Politikaları", "Avrupa müzakereleri Sürecinde Makine İmalat Sektörü" "Türkiye'de Sanayileşme Politikaları" konulu söyleşilerde bilgilerini bizimle paylaşan değerli bir meslek büyüğümüz.

Bu söyleşiyi "AB Müzakereleri Sürecinde Makine İmalat Sektörü" başlığı altında yapacak. Makine sektörü parça ve component'te son gelişmeler, kalite, maliyet, finansman ve işletme stratejileri, makine sektörü üretiminde ölçek, işgücü, katma değer ve AR-GE etkenleri, sektörde öncelikli teknoloji alanları, Türkiye'nin makine sektöründe öncelikli alt sektörleri konuşma başlıkları olacak.

YAVUZ BAYÜLKEN: Konumuz aslında çok derin bir konu makine imalat sanayi, üniversiteye girdiği andan itibaren her makinecinin önünde yatan bir konu. İmalat sanayi hepimizin ilgisini çeken, ama ne yazık ki, çok azımızın çalışmak şansına erişebildiği de bir alan. Türkiye'de makine imalat sanayii çok geniş bir faaliyet alanını kapsıyor, ama dar bir mühendislik istihdamı söz konusu.

Dolayısıyla, biz burada aslında mesleğimiz açısından ve Türkiye açısından bir öncü, bir itici sektör niteliğindeki makine imalat sanayiine genel açıdan gireceğiz, daha sonra rekabet koşulları içerisinde makine imalat sanayiindeki gelişmeler nedir, gelecek 10-15 yıllık dönemde, gerek girdi olan malzemelerde, gerek component'lerde, gerekse bizatihi sanayiinin malzemelerinde, üretiminde ne gibi gelişmeler olacaktır, dünya makine imalatı nereye

doğru gidiyor, nasıl bir makineleşme gösteriyor? Bunlara zamanımız ölçüsünde bakmaya çalışacağız.

Önce girdi olan malzemelerden ve component'lerden bahsedeceğim; sonra da makine sanayii bu girdilerle, bu component'lerle hangi noktaya gelecektir ki, öngörülen teknolojik gelişmeler içerisinde, özellikle ele alınması gereken öncelikli teknolojiler nelerdir, Türkiye'nin hangilerinde şansı vardı, hangi alt sektörlerde, makine alt sektörlerinde daha fazla şansa sahiptir? Bunların üzerinde bilgi vermeye çalışacağım, sonra da zannediyorum bir tartışmaya gireceğiz.

Geçen dönem yapılan sanayi kongresinde de bir makine imalat sektörü araştırması yaptık, ithalatından, ihracatına, üretiminden, istihdamına, katma değerine kadar teknolojilerine kadar her şeyi bu raporda dökmeye çalıştık.

O kadar hızlı gelişmeler var ki, 2-3 yıl içerisinde bazı şeyler çok geride kalıyor. Çünkü, makine imalat sanayii bütün ülkelerin üstünde önemle durdukları bir sektör. Bu alandaki gelişmeler, diğer sektörleri de peşinden sürükleyip, onların iticisi ve öncüsü olarak önemli, ekonomide önemli katkılar sağlayabiliyor.

Girdiler açısından baktığımızda, makine imalat sektörüne üç temel klasik girdiyi sayabiliriz. Bunlardan biri, demir-çelik ürünleri. İkincisi, tümünde yaptığım bir hesap sonucunda yüzde 15 civarında falan kullanılıyor, alüminyum ürünleri ve alaşımları. Ve üçüncüsü de özellikle elektrik donanımlarında kullanılan makinelerin çok önemli bir yeri olan bakır ürünleri ve alaşımları. Bu üç klasik girdi, makine imalat sanayiinin temel üç girdisi. Bunun dışında, pek çok yeni malzemeler makine imalat sanayii içerisinde kullanılıyor. Ama bu üç temel klasik girdi esası oluşturan girdiler.

Bunlardan demir-çelik son on yılda hızlı değişimler gösteren bir sanayi. Dünyada bunun içerisinde çok büyük üreticiler var. Yapıları 2004 yılında "895 milyon ton" diye tespit etmişim, bunun da yüzde 45'i ihraç ediliyor, yani dünya ihracat potansiyelinde yüzde 45'i civarında bir pay var. üç büyük üretici toplam dünya üretiminin yaklaşık yüzde 11'ini paylaşıyor. 2001 yılına kadar arz fazlası söz konusu. Ama sonra, değişme söz konusu oluyor, bu sefer talep fazla olmaya başlıyor, talep artıyor ve fiyat dengeleri tamamen değişiyor.

Başlangıçta, düşük fiyatlarla seyreden demir-çelik ürünleri, daha sonra Çin'in de devreye girmesiyle birlikte daha yüksek seviyelerde oluşmaya başlıyor.

Pazarın ağırlığı bu dönemlerde Doğu ve Güneydoğu Asya'ya doğru kaymış vaziyette. İlginçtir, demir-çelik sektöründe 1970'li yılların entegre de-

mir-çelik tesisleri geçmiş on yılda ve önümüzdeki yıllarda giderek kaybolmaya başlıyor. Artık entegre yüksek fırınlı demir tesislerinden vazgeçilerek yatırımların düşüklüğü nedeniyle ön plana çıkan ark ocaklı tesisler oluşmaya başlıyor. Yani, eskiden yüksek fırınlı demir-çelik tesisleri, yani bizim entegre dediğimiz tesisler ön plandayken, şimdi ark ocaklı tesisler öne geçmiş bulunuyor. Benim rakamlarıma göre yaklaşık yüzde 45'i ark ocaklı tesislerden oluşuyor, giderek de bu oran artıyor. Bu ne getiriyor? Bir kere entegre tesislerden oluşan yapıda, elektriğin daha uygun kullanılması nedeniyle bir tasarruf etmek imkânı varken, ark ocaklı tesislerde çok yüksek bir elektrik tüketimi nedeniyle, daha fazla elektrik kullanımı söz konusu.

Genel olarak bir de kendi aralarındaki yapıya baktığımızda, yassı mamuller, uzun mamuller, yuvarlak mamullerle ilgili bir ayrım yaptığımızda, artık talebin daha çok yassı mamullerde olduğunu, yani inşaat demirleri ve köşebentlerden, lamalardan, saca doğru olduğunu görüyoruz. Bizde ise durum tersinedir: yuvarlak mamullerin arzı daha fazla. Yassı mamullerin, sacların arzı daha az, yani ters bir şey var. Dolayısıyla, biz bir taraftan yuvarlak mamulleri ihraç etmeye çalışırken, bir taraftan yassı mamulleri ithal ediyoruz, böyle bir oluşum var.

Demir-çelik sektörünün katma değer içindeki payı yüzde 5,7 olarak tespit edilmiş. İstihdamdaki payı yüzde 4, ihracattaki payı ise yüzde 8'dir, bu dünya ortalaması. Demir-çeliğin bir girdi malzemesi olarak çok daha düşüklerde seyrettiğini buradan görebiliriz.

Demir dışında önemli bir girdi alüminyum, orada da önemli birtakım gelişmeler var. Amerika, Rusya, Kanada, Çin, Avustralya ve Brezilya ve Norveç başı çeken ülkeler arasında. Kişi başına tüketilen miktar ABD, Japonya gibi ülkelerde 32 kg. civarında. Avrupa Birliği ortalaması 18, Türkiye'de 3 kg. civarında bir tüketim var. Bizde alüminyum rezervleri olduğu halde maalesef sıvı üretimini sadece Seydişehir Tesislerinde bıraktık. Geri kalan bütün tesisler oradan aldıkları alüminayı işleyerek, alüminyum mamulleri yapıyorlar.

Geleneksel alüminyumum dışında silis karbürlü, titan karbürlü, bor karbürlü katkılarıyla çok yüksek nitelikli metal kompozitleri de üretmek mümkün. Yani, alüminyum artık çok değişik sanayilerde, makine imalat sanayii de dahil, değişik katkı maddeleriyle ya da alaşımlarla yeni malzemelerin üretiminde kullanılabiliyor.

Bakıra gelirsek, bakır da önemli bir girdi. Birtakım sektörlerde, özellikle elektrikli malzemelere dönük sektörlerde yüzde 20'ye varan bir kullanım söz

konusu. Burada dünya pazarı belirli tekellerin elinde. Özellikle Amerika, Japonya, Çin ve Şili dünya üreticileri olarak görülüyor. Türkiye ise bakırda bir ithalatçı durumunda.

Üç temel malzemenin dışında girdi olan temel malzemenin dışındaki diğer malzemeleri çeşitli polimerleri kullanarak elde etmek mümkün. Bu tip malzemeler, özellikle makine imalat sanayiinde önemli ölçüde bir ekonomi sağlayabiliyor. Özelikle malzeme kontrolüne ve tasarımına dönük birtakım AR-GE araştırmalarıyla, makine imalat sanayiinin de tasarımını yapabilmek mümkün. Yani, gerek malzeme tasarrufu yaparak, malzemenin miktarını azaltarak, gerek yeni malzemeler kullanarak, makine tasarımında da önemli değişiklikler yapmak mümkün olabiliyor. Önümüzdeki dönem, özellikle birçok araştırma bu alanda yoğunlaştırılıyor.

Dünyada gerek temel girdilerde, gerekse yeni malzemelerde önemli değişimler söz konusu. Bu değişimler Makine imalat sanayii ürünlerini de etkiliyor ve gelecekte de etkilenir görülüyor. İkinci alan, component ve sistemlerin üretimindeki gelişmeler. Bildiğimiz gibi, makine imalat sanayiinin pek çok alanında ana girdilerin yanı sıra pek çok component hazır olarak alınıyor ve geliyor. Bunların birçoğu elektronik ekipmanlar, bir kısım "mecardronik" dediğimiz alana giren hem mekanik, hem elektriği bağdaştıran elemanlar. Bir kısmı da, bizim yıllardır kullandığımız klasik component'ler oluyor. Hidrolik sistemler, klomatik sistemler bunların içerisinde yer alıyor.

Dolayısıyla, makine imalat sanayii günümüzde şöyle bir gelişim içerisinde: Makine imalatçıları gerek girdilerini, gerek component'lerini kendi ülkelerinin dışında yapmak olanağını buluyorlar ve bunu özellikle teşvik ediyorlar. Mesela, bir örnek olarak İsviçre'yi bundan alabiliriz ki, İsviçre dünyanın önemli beş büyük üreticisinden ve ihracatçısından biridir. Geçmişte yüzde 70-75'e yakın kendi ülkesinde girdilerini temin edip, yapıp, birleştirirken, şimdi yüzde 75 oranında tersine döndü,ancak yüzde 25'ini kendi ülkesinde yapıyor, yüzde 75'i fason olarak yaptırma olanağını buluyor.

Bu da küreselleşme süreci içerisinde makine imalatçılarının gelişmesini sağlayabiliyor; çünkü fason imalatı Türkiye gibi ya da Brezilya gibi ya da Güneydoğu Asya gibi birçok ülkede daha ucuz fiyatlarla bulabiliyorlar, bunları rekabet ettirebiliyorlar, bir arada fiyat, kâr marjını düşürecek şekilde bir rekabet kulvarına sokuyorlar. Böylelikle kendi kârlarını daha da maksimize edebilme durumlarına girebiliyorlar. İşçiliğin pahalı olduğu kendi ülkelerinde yapmaya kalksalar, aynı kâr marjlarını sağlayamayacaklar. Dolayısıyla, bunu bir taşeron olarak yaptırmak ya da fason olarak yaptırmak oldukça karlı oluyor.

Bu bakımdan component'ler gelecekte de çok önem taşıyacak gibi görülüyor, yeniden yapılanma sürecini getiriyor. Dolayısıyla, işletmeler boyutlarını küçültüyorlar, daha az işçi ve mühendis istihdam ediyorlar. AR-GE departmanına, proje departmanlarına yükleniyorlar. Kendilerine çok büyük maliyetler getiren genel masraflarını, finansman masraflarını kısmak olanaklarına sahip oluyorlar. Elektrik, su gibi temel giderleri aşağıya doğru çekiyor ve dolayısıyla daha küçük, fakat daha yüksek cirolar yapan, daha yüksek kârlılıklar eden işletmelere dönüşüyorlar. Büyük makine imalatçılarının son durumları bu.

Buna karşılık, fason olarak üreten ülkelerde de hızlı bir gelişme söz konusu. Onlar da fason üretim yapabilmek için işletmelerinde yeniden yapılanmaya gitmek zorunda kalıyorlar. Bir kere, işgücünün verimini artırma gayreti içerisine giriyorlar. İşgücünü aşağıya çekme durumuna giriyorlar, ucuz işgücü çalıştırma zorunluluğu rekabet dolayısıyla her zaman gündemlerinde ve dolayısıyla bu yasalara kadar aksayan, yerini bulan, kendi ürettikleri component'ler içerisinde işçilik yüzdelerini aşağıya doğru çeken bir yapılaşmanın içerisine giriyorlar.

Yine bu rekabet dolayısıyla, bir makine imalatçısının dünyanın her yerinde 4-5 taşeronla çalışma durumu var. Dolayısıyla üretimde kalite sorunu baş gösterdiği andan itibaren, hemen bir başka üreticiyi devreye sokup, onlardan component yaptırma durumunu mümkün kılabiliyorlar; yani büyük üreticilerin böyle bir esneklikleri var ve fason üretim yapanların da böyle bir açmazları, bir çıkmazları var. Ama, yine de dünyadaki rekabet, o component yapanları da kendi aralarında bir şeye itiyor ve böyle bir alternatif taşeron, alternatif component üreticisi ve karşılığında da ana üreticinin yüksek kâr marjları, taşeronların en düşük kâr marjları şeklinde bir durum ortaya çıkıyor.

Makine imalat sektöründe istihdam giderek düşüyor, yani artık daha az işçi, daha az mühendis çalıştırır duruma geliyorlar. Emek yoğunluğu kalkıyor, emek yoğunluğu olan yerlerde dahi verimliliği artırma gibi bir olaya giriyorlar, bunu hepimiz görüyoruz.

Sanayide öncü bir sektör niteliğinde olan makine imalat sektörü artık istihdam yaratamaz bir geliyor. Bu çok önemli bir küresel gelişme, altının çizilmesi gereken bir gelişme olarak çıkıyor.

Piyasadaki bu yapısal değişim neleri getiriyor? Büyümeleri, yer yer o component üreticilerinin büyümeleri ve bölgesel yer değişimlerini getiriyor. Sürekli olarak makine imalatçıları belli bölgelerde component taşeronlarını buluyorlar. Aynı zamanda, bunların kendi içerisinde o küreselleşme mantığı-

nı getiriyor. Sermaye zaman zaman, belli tesisleri, belli component üreticisi tesisleri satın alma durumlarına girebiliyor. Özellikle kalıp üretiminde bu çok belirgin görülen bir olay. Birtakım büyük çapta ve kârlı kalıpların olduğu yerlerde, Paşabahçe bunun çok somut bir örneğidir, hemen yabancı yatırımcı gelip, oranın sektörüne ele geçiriyor ve bayağı diğer kalıpçılar üzerinde önemli bir tekel baskı oluşturuyor. Onların fiyatlarını aşağıya çekme gibi bir durumla giriyor çünkü o kalıp alanında dünya tekeli durumunda.

Onun dışında bir yoğunlaşma süreci söz konusu, yine yapısal olarak o gelişmenin bir sonucu, bir e-işletme, bir e-pazarlama olayı söz konusu. Yani, artık siparişlerde farklı bir gelişme var. İmalatçı bir haberleşme, bir teslimat, bir sipariş sistemi kurmuş durumda. Gerek component üreticileri, gerek ana imalatçılar için pazara erişim ve siparişten teslimata kadar olan süreci kısaltabilmek çok önem taşıyor. Bu gelecekte de özellikle üzerinde önemle durması gereken bir nokta. Siparişi almasıyla birlikte, istenilen sayıdaki teslimatı çok kısa sürede yapabilmesi, belirli bir kalite, maliyet optimizasyonu olarak yapılabilmesi, özelikle component üreticileri için hayati bir sorun oluyor; bu da ölçek sorununu ayarlamalarını gerektiriyor. Fakat, ölçeği büyük tuttukları takdirde, gelecekte o imalatçıdan vazgeçme ya da kayma dolayısıyla ölçeğin büyük atıl kapasiteye dönüşmesi tehlikesi de var. Dolayısıyla, esnek bir işletme kurabilmenin ıstırabını yaşamaya başlıyorlar.

İhtiyaçlar sürekli değişiyor. Eskiden belirli biçimlerde firmaların kendi planladıkları ya da kendi sifikasyonlarını oluşturdukları görülürken, şimdi müşteri ihtiyaçlarına göre sipariş söz konusu olabiliyor. Dolayısıyla, işletme modelleri de buna paralel olarak değişiklik içerisine giriyor. Ayın alanda, teknolojik değişimler söz konusu, modül odaklı bir yoğun yenileşme söz konusu.

Birçok makine işleme merkezi yapılırken, benzeri kitlesel üretim yapan tezgahlar yapılırken hatları genişletebilme olanakları yaratmak mümkündür, yani makine imalatçıları bu esnekliği yapmak zorunda. Aynı işletmenin farklı şehirlerinde, farklı bölgelerindeki imalat akışını da bu modüler yeniliğe göre de ayarlamak mümkün olabiliyor.

Elektronik donanımlarda ve elektrikte bir artış görülüyor. Artık bütün makine donanımlarının, en basit tezgahın dahi vazgeçilemeyecek bir elektronik donanımı söz konusu.

Parçaların sistem içerisinde bir ağ haline getirilmesi de önemli bir olay. Özellikle servis mekanizmalarını çok ilgilendiriyor. Herhangi bir component'in eksikliğinde, o component'in parçalarının tamamlanabilmesi ve üretimin aksamadan devam edebilmesi, makine imalatçıları için hayati bir sorun, aksi halde, rekabette bir alt kategoriye düşmeleri içten bile değil.

Yenilikçi malzemenin kullanımında artış söz konusu. Yeni malzemeler çıkıyor ya da geleneksel malzemelerde yeni birtakım ürünler yapılıyor.

Üretim teknolojilerinde sürekli değişiklikler oluyor.

Bir başka önemli konu, makine sektöründe işgücü, katma değer ve AR-GE'nin etkileri nelerdir, bunlar ne ölçülerde gelişmiştir?

Makine imalat sanayii ekonomi içerisinde çok önemli. Bu zaten Avrupa Birliği dokümantasyonu içerisinde de özelikle yer almış. "Makine sektörü, mühendislik sanayiinin önemli bir bölümüdür, Avrupa Birliği ekonomisinin başlıca dayanağı ve önemli temel direğidir" deniliyor. Yani bu direktifler içerisinde bu ölçüde girmiş. Bu temel direğin olması nereden kaynaklanıyor? Bir kere, sektör çok sayıda malın ve hizmetin üretilmesinde kullanılan makineleri imal ediyor, yani yatırım amacıyla makinelerin imalatı söz konusu.

Genel olarak, bu sektöre girdi yapan mamullerde yüksek bir teknoloji uygulaması söz konusu. Dolayısıyla, teknolojinin seviyesi yükseldikçe, sektörün istihdam etmiş olduğu işgücü kalitesi de yükseliyor. Dolayısıyla makine imalat sanayide daha iyi yetişmiş eleman ve bilgi kullanımı demek oluyor.

Birçok ülke dışa bağımlığını azaltmak ya da gelişmenin bağımsız parametrelerini oluşturmak için bu sektörün büyümesine ve itici rolüne çok büyük değer veriyor. Özellikle birçok ülkede makine imalat sanayisinin imalat sanayii içindeki katma değer paylarının çok yüksek olduğunu görüyoruz.

Dolayısıyla da, "bir ülkenin gelişmişlik göstergesi" dediğimiz zaman, öncelikle makine imalat sektörüne bakıyoruz, bu sektör gelişmişse, o ülke de gelişmiştir. Mesela, gelişmiş ülkelerde değerlere bakalım: Almanya'da 1980'lerde 13,1'miş, 2000'lerde 14,1'e gelmiş, 2004'lerde 16,5. Amerika'da 13,5 2004'lerde 11,2'ye inmiş. Japonya'da 1980'lerde 11,9'muş, 2004'lerde 14,3'e gelinmiş. İngiltere'de 13,3'müş, 11,4'e düşmüş. İspanya'da 10,4'müş, 11'e gelmiş. İrlanda'da bu süre içerisinde çok büyük bir gelişme var, 20-24 yıl içerisinde katma değeri yüzde 8'den, imalat sanayi içinde yüzde 14'e çıkmış. Dolayısıyla makine imalat sanayii gelişmiş bir ülke olarak sayılıyor.

Bizim kulvarımızdaki ülkelere bakarsak, Çin'de 1980'lerde 15 orada biliyorsunuz, çok yoğun bir makine imalat sektörü söz konusu, 2004'lerde, diğer sektörler de devreye girince bir dengelenme olmuş, 10,1'e inmiş. Güney Kore'de 1980'lerde 3,7'ymiş, 2004'e geldiğimizde yüzde 9 neredeyse üç misli artmış. Polonya'da 1980'lerdeki dönemde 12,1'miş, onun da nedeni belli, o blok içerisinde Sosyalist Blok içerisinde önemli bir makine imalat yapımcısı durumunda. Daha sonra, sistem değişince 7,9'a düşmüş. Üç ülkeden Hindis-

tan, Meksika, Türkiye'ye baktığımız zaman, Hindistan'da 8,5'ken, 6,7'ye düşmüş, Meksika'da 4,8'den, 3,5'a düşmüş, Türkiye'deyse 1980'lerde yüzde 5'miş imalat sanayide katma değer payı yüzde 4,6'ya düşmüş. 2001 krizinde bir sarsılma olmuş, hâlâ toparlanma aşamasında olduğu görülüyor.

Niteliğin değişmesiyle birlikte makine imalatı yapan, component yapan firmaların çoğu KOBİ niteliğinde. Batı Avrupa'da yaklaşık 28 bin imalatçı var, 28 bin imalatçı 2 milyon kişiyi istihdam ediyor ve ortalama istihdam düzeyi de 80 civarında falan. Ortalama 80 kişiyi istihdam eden 28 bin firma makine imalat sanayiinde çalışıyor.

Amerika'ya baktığımız zaman, 88 kuruluşta 100 kişiden fazla istihdam ediliyor, yani istihdam çok daha fazla.

Almanya'daysa, 5 800 firmanın ortalama istihdamı 170 kişi, yani ortalama istihdam, firma başına 170 kişi, oldukça yüksek bir rakam.

İtalya'daysa, bu aşağıya düşüyor, ortalama firma başınaysa 70'lere geliyor. "Türkiye'de ne?" derseniz, Türkiye'de bu 15 civarında falan.

Bütün bunlardan sonra şöyle bir baktığımız zaman, makine imalat sanayiinde ne görüyoruz? Bir kere, son 20 yıl içerisinde pazarla rekabetin arttığını görüyoruz. Ana mallarda pazarda önemli bir rekabet var. Pazarda bir başka şey daha var: bazı makine imalatçıları sermayede yoğunlaşmış, diğerlerini devreden çıkarmış, silmiş ve dünya makine devleri haline gelmiş.

Sektör istihdamında 20 yıl içersinde belli bir azalma var. Makine imalat sanayii en yüksek istihdamı eden sektör niteliğinde olmakla birlikte, onun da kendi içinde istihdamında bir azalma söz konusu. Yabancı sermaye yatırımları artmış, yabancı sermaye giderek bu alandaki yatırımların içerisine girmeye başlamış. Bizde de bu örnekleri fazlasıyla görüyoruz.

Ara mallar için daha fazla ülke dışı kaynaklar kullanılmaya başlanmış. Demin anlattım, component'te parça üretiminde daha ara ülkeler ve imalatçılar devreye girmeye baş vuruyor. Firmalar arası birleşmeler, firmalar arası satın almalar bu 20 yıl içerisinde daha hızlanmış durumda. Yani küreselleşmenin mantığı gereği çok büyük bir makine imalatçısı olan bir firmayla, Hollanda'daki bir firma ya da İsveç'teki bir firma birleşip, yeni bir makine imalatçısı firma haline geliyor veya Finlandiya'da bir firma, İtalya'daki bir firmayı satın alıyor. Bunun gibi örnekler çok görülüyor.

Satış sonrası hizmetlerin önemi son derece artmış durumda. Eskiden sattıktan sonra servisinden, parçasından sorumlu olunmazdı, bu tip ithalatçılar çok vardı. O tip ithalatçılar artık hemen hemen kalkmış durumda. Çünkü, ge-

rek ithalat yapsın, gerek imalat yapsın, eğer satış sonrası hizmetlerini göz önüne almıyorsa, yaşama şansı son derece az.

Türkiye'de hangi teknoloji alanlarında neler olabilir, hangi konular önemlidir, hangi teknolojilerin ön plana çıkması mümkün, hangi alt sektörler ön plana çıkacaktır?

Türkiye'nin 2000 yılı tahminlerine göre 10 milyar dolar civarında bir pazarı var. Bunun yaklaşık yüzde 78 kadarını ithalatla karşılıyoruz. Türkiye'de yurtiçi imalat 3,8 ve 1,1 milyar dolar kadarı da ihraç ediliyor, böyle bir denge söz konusu. 1995'te 521 bin dolarlık bir ihracat varmış. 2001'e gelindiğinde, 1 742 bin dolarlık ihracat söz konusu. 2004'lere gelindiğinde, bu aşağı yukarı 2,1'e falan ulaştı, yani 2,1 milyon dolar söz konusu. İhracatta sürekli olarak bir artış görülüyor, yani üç misli, dört misli bir artış söz konusu, ithalatta da bir düşüş söz konusu.

İhracatın ithalatı karşılama oranlarına baktığımızda, 1995'lerde yüzde 9,8 oranındaymış. 2004 yıllarına geldiğimizde yüzde 28 civarında, yani halen ithalatın yüzde 28 kadarının ihracatla karşılandığı görülüyor.

1997 yılında 26 milyarlık ihracatın 982 bin doları makine ihracatıymış, yani yüzde 3, 7'si. 2001'e baktığımızda, 31 milyarlık ihracatın yaklaşık 1,7 milyarı yani yüzde 5,6'sı. Bu günlere geldiğimizde, bu pay aşağı yukarı 6,5 civarında. "İthalat içindeki payı ne kadar?" diye sorarsanız, onu da vereyim, o da yüzde 13-14 civarında.

Gelecekte bu alanda neler görülecektir diye bakarsak ithalatın serbestleştirilmesi, gelişmiş ülkelerin sınırlarını belli şekilde açması öngörüsünün geçersiz olduğunu hepimiz biliyoruz. Özellikle makine imalat konusunda gelişmiş ülkelerde önemli bir korumacılık faktörü var, ihtisas gümrükleri koyuyorlar, yüksek katma değerli malların ülkede üretilmesini sağlayacak şekilde bir ihtisas gümrüğü oluşturuyorlar.

Makine direktifleri, marka ve işaretler yapıyorlar, bunu hepimiz biliyoruz. Yani sizin bir makinenizi ihraç etmeniz bir hayli prosedüre bağlı. birçok direktifi gerçekleştirdiniz, birtakım standartları yapmanız, birtakım belgeleri almanız gerekiyor. Ve bu şekilde kendi makine imalat sanayiine de bir koruma sağlayabiliyorlar.

Gelecekteki eğilim, çok değişken olan müşteri taleplerine bağlı olarak makine imalat sektörü de esnekliğini sürdürecek ve daha yüksek nitelikte bir istihdamı zorlayacak. Giderek de, emek-yoğun dediğimiz teknolojilerden sermaye-yoğun teknolojilere dönüşecek.

Bütün işletmelerde planlı bir çalışmanın, sürekli değişebilen müşteri isteklerine uygun bir tasarımın, malzemeden tasarrufa yönelik bir tasarımın egemen olduğu ve AR-GE'nin önem kazandığı bir yapı oluşturulacak. Sistemlerde genellikle robot ve robota dayalı otomasyon sistemlerinin kurulması söz konusu. Geleceğin makinelerinde, makine imalatında elektrik, elektronik donanımlar ve mekatronik sistemler egemen olacak.

Çok yüksek vasıflı malzemeyi kullanabilecek makine ekipmanları satın alacaklar ve bunları oluşturacaklar. Maliyet optimizasyonu yapabilmek için bu gereklidir. Bu arada, ürün geliştirmeye harcanacak olan zamanı ve paraları da optimize etmek istiyorlar, bunu da bizim gibi ülkelerin üzerine nakletmek istiyorlar. Mümkün olduğu kadar sermayeyi yoğunlaştırmak, denetlemeyi ana firmalar kanalıyla yapabilmek için böyle bir eğilim söz konusu. Dolayısıyla, burada hassasiyet, maliyet ve hızlılık ön planda gelecek, yani suretle bir siparişin alınması, teslimatın çok kısa bir sürede verilmesi, verilirken de ortalama bir kalite maliyeti optimizasyonun yapılması söz konusu olacak.

Lojistiğin de öneminin artacağı açık seçik görülüyor. Bütün bunlar daha yüksek katma değerli malların ortaya çıkartılması demektir. Türkiye'ye giren makine imalat sektörü mallarının çok yüksek bir kısmı, yüksek katma değerli ürünlerdir. Buna mukabil, dışarıya gönderilenler 2 dolar gibi düşük katma değerleri malzemelerdir ve bu da onlara bir önemli birikim sağlamış oluyor.

Makine imalat sanayii açısından önde gelen teknoloji alanları gelecekte şöyle görülüyor: Birleştirme teknolojileri, lazer teknolojileri, sansürler ve uygulama teknolojileri, tasarım teknolojileri, temel kontrol teknolojileri, yazılımlar, robodik, mekatronik teknolojileri ve dinamik kaynak teknolojileri, metal şekillendirme, müşteri isteklerini mühendisliklerine aktaran yazılımlar, yüzey işlem teknolojileri, server motorlar ve denetleyiciler, döküm teknolojileri, görüntü işleme ve optik teknolojiler, titreşim ve akustikle ilgili teknolojiler, ölçme ve kontrole dayalı dokunarak yer dokunmasız kontrol ve tesis yapma teknolojileri ve ısı yalıtımı teknolojileri diye ayrılmış durumda.

Kişi başına katma değerler açısından bilgi vermek açısından söyleyeyim. İmalat sanayiinde kişi başına katma değerler 1980 yılında Türkiye'de 369 dolar, 1990'da 590 dolar, 2004 yılında 860 dolar. Gelişmekte olan ülkelerin ortalaması 1980'lerde 161 dolar, 1990'larda 203 dolar, 2000'de 309 dolar, 2004'te 321 dolar. Gelişmiş ülkelerde katma değeri imalat sanayi kişi başına, 1980'lerde 3 712 dolar, 1995'lerde 4 696 dolar ve 2004'lerde 5 210 dolar şeklinde.

Genel amaçlı makine imalatları var, içten yanmalı motorlar, pompalar, kompresörler, musluk ve mala imalatları, makine elemanları dediğimiz mil

yatakları, dişliler, dişli takımları tahrik tertibatları, sanayi fırınları, ocaklar, ocak ateşleyicileri, yani brülörler, kaldırım ve taşıma teçhizatları, genel amaçlı makinenin yedek parçaları falan bunun içerisine giriyor, soğutma, havalandırmaya ilişkin birtakım cihazlar ve makineler bunun içerisine giriyor.

Özel amaçlı makineler imalatı var, bunlar neler? Tarım, orman makineleri, traktörler bunun içerisine dahil, ormancılıkta ve bahçecilikte kullanılan aletler dahil. Takım tezgahları imalatı ve meteoroloji makinelerinin imalatı, maden, taşocağı ve inşaat makineleri imalatı, gıda, içecek ve tütün işleyen makinelerin tümü, tekstil, giyim eşyası ve deri işlemede kullanılan makinelerin tümü, kâğıt ve karton üretiminde kullanılan makineler ve diğer bizim burada sözünü etmediğimiz, ama pek çok alanda kullanılan diğer özel amaçlı makinelerin imalatı şeklinde.

SALONDAN: "sanayide öncü niteliği olan, makine imalat sanayiinin istihdamını azaltıyor, bu küresel bir sorun" dediniz. Türkiye açısından bunu yorumlarsak ne söyleriz, makine imalatçılarının burada suçu mu var? Krizden sonra tatmin edici bir gelişme de olmadığını dikkate alırsak, bunu nasıl yorumlamamız lazım?

YAVUZ BAYÜLKEN: 1980-90'lara kadar sanayi tek başına ülkelerin kalkınmasında itici güçtür.

Bu gittikçe önemini yitiriyor çünkü sanayi, ülkelerin istihdam sorunlarını çözmede tek başına bir faktör değil artık. Sadece makine imalat sanayii değil, sanayiinin bütün sektörleri, tekstilden, gıdaya kadar tüm kollar giderek artan genç ve yetişkin nüfusu istihdam edip, kapsayabilecek bir boyutta değil.

2023 yılına kadar yapılan tahminler şunu gösteriyor ki, sanayi yüzde 7 oranlarında dahi tek başına büyüme gösterse, Türkiye'deki artan işgücü talebini karşılayabilecek nitelikte. Onun yanı sıra mutlaka hizmet sektörünün, mekanikleştirilmiş tarımın, turizmin, inşaat sektörünün dereye girmesi gerekiyor.

Dolayısıyla, makine imalat sanayii de bundan payını alıyor, verimliliği artırmak zorunluluğunu hissediyor, verimliliği artırmak yoluna girdiği zaman da, işgücü verimliliğine girmek, dolayısıyla da istihdamı aşağıya düşürmek zorunda hissediyor.

Ortalama olarak makine imalat sanayiinde, 1990'larda işçilik payı yüzde 15'lerdeydi. Bugün baktığımızda, 2004'lerde bu oran yüzde 7-8'i geçmiyor, işçiliğin, maliyet işçiliğinin payı açısından, ciddi bir düşüş.

Stok artışı Türkiye'nin belirli sektörlerde, özellikle de makine imalat sektöründe taşeron çalışmasından gelen bir olgu. Yani, geçmişe göre biz doğru-

dan ihracat yerine, özellikle otomotiv sanayide, makine imalat sanayii de fason parça işleyen bir üretim zincirini oluşturmaktayız bu da haliyle kapasiteyi aşağıya çekiyor.

SALONDAN: Teknoloji gelişiyor, petrol azalıyor; oysa üniversiteler artıyor, üniversite mezunlarının sayısı artıyor. Geleceğe baktığımız zaman, bu teknolojinin gelişmesi insanlığa mutluluk mu getirecek, mutsuzluk mu getirecek?

YAVUZ BAYÜLKEN: Güzel bir soru sordunuz. Ben 1965'te mezun oldum. Bizim mezun olacağımız sene büyük holdinglerin hepsi gelirlerdi, derslere girer, kimileri toplantı yaparlardı, "bizde çalışın, bizim çalışma alanlarımız şöyle, şu imkânları sağlıyoruz, eğer İstanbul dışına girerseniz lojman veririz, şu avantajlarınız vardır" diye, propaganda yaparlardı. Hakikaten, çıktığımız zaman da biz nerede çalışacağımızı şaşırıyorduk, çünkü hakikaten çok çalışma alanı vardı.

Teknolojik boyutun yükselmesi yeni alanların, yeni istihdam alanlarının açılmasıyla eşdeğer bir olay. Yani, ben eğer teknolojinin yarattığı yüksek katma değeri kullanabilirsem ve yeni istihdam alanları açarsam burada daha fazla insan çalıştırabilirim. Teknoloji teorik olarak böyle bir yapıya sahip. Ama, bunu siyasi iktidarlar eliyle, sistemler eliyle yapacaksınız. Olay sonuçta, bir paylaşım olayına dönüyor, çıkan katma değeri nasıl paylaşacaksınız? Bunları insanlığın refahına harcamak, sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlayabilmek, sürdürülebilir bir gelişmeyi sağlayabilmek yönünde mi yapacaksınız, yoksa çok daha az bir kesimin mutluluğuna ve daha fazla harcamasına mı yönelteceksiniz? Burada temel bir soru, hepimizin zihninde geliyor, oturuyor.

YAVUZ BAYÜLKEN: Mutluluk getirmesi, biraz da dediğim gibi paylaşım olayına bağlı. Küreselleşme, bir taraftan paranın yatırıma dönüşmesini olağanüstü boyutlarda artırırken, bir taraftan da paylaşımı ne yazık ki o hakkaniyet içinde yapmıyor, yapmayınca bazı mallarda istemediğimiz kadar tüketim boyutları çıkıyor. Bakıyorsunuz, tüketim malzemelerinde olmadık boyutlar var. Gözümüzün önünde bir iklim değişikliği söz konusu, küresel iklim değişiyor, ısınmadan gelen iklim değişikliği, ileride çok önemli sorunlar çıkaracak. Eğer bu hızla devam ederse insanlığı gerçekten çok büyük felaketler de bekliyor.

Giderek uçurumlar açılıyor, en fazla kazanan ve en az kazanan arasındaki uçurum çok daha büyüdü. Demek ki, biri pastanın çok büyük bir kesimini alıyor, hatta tüketemedin bir kısmını atıyor, bir kısmı da pastanın kırıntılarıyla yetinmek zorunda kalıyor. Bu çağımızın aslında en büyük sorunu. Zaten sanayileşmenin de bütün bunlara yetişememesinin nedeni buradan kaynaklanıyor.

O açıdan baktığımızda ne makine imalatı, ne sanayiinin artık tek başına toplumların refahını sağlayabilecek nitelikte olmadığını da rahatlıkla söyleyebiliriz.

SALONDAN: Malzeme konusunda ne düşünüyorsunuz? Özelikle yassı mamulde ciddi bir açık var ve biz makine imalatçısıyız, ihracat yapıyoruz, yapmaya çalışıyoruz, 2001 yılına göre.

YAVUZ BAYÜLKEN: Yassı mamul dengesini de biliyorsunuz. Türkiye'de normal dünya dengesinin dışında bir denge var. Dışarıda yassı mamullerin oranı bütün ülkelerde yuvarlak mamullere göre daha fazlayken, Türkiye'de bu tersine durumda, yani böyle bir çarpık demir-çelik sektörü politikası uygulanmış durumda.

Bunu kısmen şimdi biraz değiştirmeye çalışıyorlar ama bir süre dışarıdan ithalat şeklinde sürecek gibi görülüyor. Çünkü, şu anda Ereğli bunu yetiştiremiyor. Şu anda, büyük çapta zannediyorum ya Rusya'dan getiriyorsunuz ya da Çin'den alıyorsunuz ya Romanya'dan alıyorsunuz

Buna dönük bir ton yuvarlak mamul yapan firma devreden çıktı ya da mamulleri satamaz duruma geldi ya da ihraç olarak karar alma durumuna geldi. O yüzden, zaten AB sürecinde de demir-çelik mamulü ayrı bir yer olarak geride tutuluyor ki, "Türkiye bu müzakere sürece içerisinde bu dosyayı sonraya alsın" diye.

Bu açıdan önem taşıyor, müzakere konuları arasında en önemli konulardan biri bu. Geçen hafta onu anlattım, AB müzakere sürecini. Bizim en büyük şeylerimizden biri, kendi içimizdeki haksız rekabet olayı. İmalat sanayii de bu olanlardan biri, bugün öyle tesisler var ki, kendilerine sorduğunuz zaman da "biz buna zorunluyuz" diyorlar. Ne belgelendirme olayı var, ne elektrikleri yasal olarak kullanıyorlar, ne herhangi bir çevreye karşı duyarlılıkları var, resmen kaçak olarak çalışıyorlar. Piyasada normal üretim yapanların yarı maliyetine mal satıyorlar. Tüketicinin zaten durumu belli, dolayısıyla çok ucuza belli şeyleri piyasaya verip, o rekabet olayını da haksız olarak kendilerine kullanmak durumundalar.

Müzakere masasında gelecek en önemli konulardan biri bu. Bu çok önemli bir sorun, Türkiye'nin kolay kolay müzakere masasında bunu aşacağını tahmin etmiyorum. İtalya'da bile kayıt dışı ekonomiyi kaç tahmin edersiniz? AB içerisinde ilk 12'ler arasında girmiş, İtalya'da bile yüzde 40, bizde bu yüzde 70'lere, yüzde 75'lere çıkıyor.

İrlanda'nın yaptığı gibi ya da Güney Kore'nin yaptığı gibi, birtakım öncelikli alanlarda makine imalatına girmek gerekiyor. Bunun için çok yoğun

bir AR-GE ve çok yoğun bir sanayi kültürü gerekiyor ki, biz köylü toplumu olmaktan pek de kurtulamadık.

SERDAR ÇAKMAK: İplik aktarma makinesi üreten KOBİ diyebileceğimiz bir firmada çalışıyorum. Bu makineleri Avrupa'ya ihraç edebilmemiz için, bu makinelerin (CE)işareti taşıması gerekiyor mu, gerekmiyor mu?

Bir diğer sorum: Daha önce KOSGEB'te yapılan bir toplantıda gündeme gelmişti, mesela otomobil normalde makineler direktifine girmesi gereken bir ürün gibi görülüyor. Fakat, oradaki toplantıda da konuşuldu, bu koşul yokmuş. Yani, bir otomobilin Avrupa sınırlarından içeri girebilmesi için (CE) işareti taşıması gerekmiyormuş. Bu konudaki düşüncenizi merak ediyorum.

YAVUZ BAYÜLKEN: Ama o otomotiv sanayi ürünlerinde başka direktifler var. Makine imalat sanayii direktifleri içerisine girmiyor, doğrudur. Ama, onlarla ilgili de birtakım direktifler var; otomotiv sanayii de uygulanan birtakım direktifler var. Klasik anlamda makine direktifleriyle paralel bir direktif değil.

SERDAR ÇAKMAK: Bir şey daha vardı, otomobille birlikte anılan tekstil ürünü.

YAVUZ BAYÜLKEN: Doğrudur, tekstilde gerekmiyor, yani sizin söylediğiniz makinelerde gerekmiyor. Bir test sertifikasını zorunlu tutuyor; yani CE geçerli olmasa bile..

SERDAR ÇAKMAK: Genel olarak bu tekstil ürünlerinin hepsi için mi geçerli?

YAVUZ BAYÜLKEN: Türkiye'de hemen hemen hepsi için geçerli.

SERDAR ÇAKMAK: Çok ilginç, bu konuda yorumunuz nedir, niçin?

YAVUZ BAYÜLKEN: Türkiye'yi şu anda tekstilde öyle bir korumacılığı yapabilecek ölçüde güçlü görmedikleri için. İhracatımız çok fazla değil, yani genel pay içinde çok düşük.

YAVUZ BAYÜLKEN: Peki, iyi akşamlar, tekrar görüşmek üzere.

BİLGİSAYAR TEKNOLOJİLERİNİN GELECEĞİ VE AÇIK YAZILIM

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilcilik

27 Ocak 2005

Cüneyt KAPLANOĞLU
(Kadir Has Üniversitesi)

OSMAN GÜDÜ: Değerli arkadaşlar; hoş geldiniz.

Temsilciliklerimizin düzenlediği Perşembe söyleşilerinin bugünkü konusu teknolojinin geleceği ve açık yazılım. Sayın Cüneyt Kalpakoğlu'nun sunacağı bu programda, inanıyorum çok şey alacağız, çok şeyler öğreneceğiz.

Cüneyt Kalpakoğlu 6 Ocak 1954 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamlayan Kalpakoğlu, Viyana Ekonomi Üniversitesinde başladığı yükseköğreniminde, iş idaresi ve bilgisayar eğitimi aldı. Üniversitedeyken, IBM, Avrupa'nın özel eğitim, araştırma programlarına seçildi. IBM Almanya'nın davetiyle, Essen Araştırma Merkezinde sistem mühendisliği ve programlama eğitimlerini tamamladı. IBM Brüksel Araştırma Merkezinde ve IBM Oester laboratuarlarında yerel ve uzak ağ yönetimleri uzmanlıklarını bitirdi. IBM Hamburg'da sistem mühendisi olarak göreve başladı. Avrupa'nın değişik yerlerinde işletim sistemleri ve programlama dersleri verdi. Yedek subaylık görevini TC Genelkurmay Başkanlığı Bilgisayar Merkezinde tamamladıktan sonra değişik şirketlerde bilgi işlem yöneticiliği görevlerinde bulundu. 1984 yılında kurucu ortağı olduğu Byte Bilgisayar Şirketiyle serbest çalışmaya geçen Kalpakoğlu, aynı zamanda Boğaziçi Üniversitesi Bilgisayar Programcılığı bölümünde konuk öğretim görevlisi olarak akademik çalışmalar yaptı. Aynı yıl The Institute of Analysis Programme İngiltere'ye kabul edildi. Halen Kadir Has Üniversitesi Bilgisayar ve Elektronik Mühendisliği Fakülteleri Danışma Kurulu Üyesi olup, İstanbul Alman Lisesi Okul Aile Birliği Yönetim Kurulu Başkanıdır. 1991'den beri kurucusu olduğu EYMİ Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Başkanlığında görev almaktadır. Açık yazılım felsefesi ve açık yazılım teknolojisi doğrultusundaki araştırmaları sonucunda, ülkemizin ilk açık yazılım konsorsiyumu şeklinde ANKA Bilgi Teknolojileriyle bütünleşerek, Penguen Yazılım Şirketini kurmuştur. Penguen Yazılım, Linux eğitiminde ülkemizde

uluslararası sertifika programlarına yönelik eğitimler vermektedir.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Değerli arkadaşlarım; bilgisayar teknolojilerinin geleceğini ve özellikle son yıllarda çok konuşulan açık yazılımın gelişmesini, sunuya hazırlanırken çok derin bir şekilde araştırdığımı size itiraf etmek mecburiyetindeyim.

Değişimden çok söz ediyor, değişim kısa bir geçiş dönemi midir, yoksa devamlı ve kalıcı bir süreç midir? Elbette değişim kısa bir geçiş dönemi değil. Hele teknolojik bir gelişimin içerisinde olduğumuzu düşündüğümüzde, bunun sürekli ve kalıcı bir süreç olduğunu daha iyi anlıyoruz. Peter Drucker, geleceğe yönelik ve çağımızı anlamaya yönelik çok özgün çalışmalar yaptı. Onun "değişimi yönetemezsiniz, değişimin önünde olabilirsiniz" sözü beni çok etkilemişti, gerçekten de öyle. Biz şu an bu sunuyu sizinle paylaşırken, bu sunuyu sizinle paylaşıyor olduğumuz zaman dizgesinde dahi bir şeyler değişiyor.

Bilgi teknolojilerinin değişim sürecine ilişkin birkaç şey söylemek istiyorum: 1950'li yıllarda başlayan süreci birinci dönem olarak niteliyoruz: bilgi teknolojilerinin değişim süreci. Bu dönem ; otomasyonun maliyet kontrolü ve işgücü tasarrufuna yönelik olarak kullanılmaya başlandığı ve bizim dev bilgisayar sistemleri dediğimiz, mainframe diye İngilizce terminolojide yerini alan, bir odaya sığmayacak derecede büyük ana sistemlerin olduğu dönemdir. 1980'li yıllarla başlayan zaman, hepiniz hatırlayacaksınız, ilk PC'lerin, kişisel bilgisayarların ortaya çıktığı bir dönem. Bu dönem kullanıcının güçlü kılınması ve verimlilik açısından bir inovasyon getirdiği ve bilgisayarın halk kitleleri nezdinde benimsendiği dönemdir. Artık yavaş yavaş kişisel bilgisayarlar evlere girmeye başladı.

2000'li yıllara geldiğimizde, bilgi teknolojilerinde artık devrim diyebileceğimiz, çok özgün bir dönem söz konusu oldu. Çünkü internet dediğimiz, network dediğimiz, yerel ağlar diye isimlendirdiğimiz, değer yaratmaya yönelik bir başka dönem söz konusu oldu. 2010'lu yıllar, 2020'li yıllara doğru giderken, bilgi teknolojileri kesinlikle yeni iş modellerini sorgulamaya ve yeni iş modellerini desteklemeye başladı.

Gartner Group'un çok değişik bilim insanlarıyla birlikte yaptığı araştırmalar sonucunda ortaya koyduğu, benim de çok hoşuma giden bir abartı eğrisi tanımı var. Bu abartı eğrisi tanımında, bir teknolojik buluşun ilk ortaya çıktığı andan itibaren, toplum nezdinde kabul edilişi ve gelişmesine yönelik trendin ne olduğunu anlatıyor. Bu abartı eğrisinde, teknolojik buluş ortaya çıktığında, buluş ilk duyurulduğu anda, büyük çaplı bir medya ilgisi oluyor.

Büyük istek, heyecan ve gerçek dışı beklentiler söz konusu olduğunda, bu abartı eğrisi tepeye çıkıyor ve abartılmış beklentiler tepesi diye bu grafiği Türkçeleştirmeye çalıştım. Ancak teknolojik buluşun ilk ortaya çıktığıyla, bu abartılmış beklentiler tepesine gelindiğinde, teknoloji artık bakıyoruz ki, abartılmış olan bu beklentileri karşılayamaz olmuş ve bir düş kırıklığı söz konusu olmuş. Teknolojinin avantaj ve risklerinin doğru olarak anlaşılması, artık bu eğrinin biraz yukarı doğru çıktığı ve üretkenlik platosu dediğimiz, olgunlaştığı ve gerçekten efektif kullanıldığı bir yapı. Biz bilgi teknolojilerinde bu grafiği bu şekilde yorumluyoruz. Bu grafiğin anlaşılması için ortaya koyduğumuz görüntüyü gerçek bir görüntüyle çakıştıralım ve bunu görmeye, yorumlamaya çalışalım. Bu 2002 yılında ünlü Gartner Group'un dünya çapında yaptığı bir araştırmanın, benim sizlere bir önceki görüntüde anlatmaya çalıştığım grafiğin birebir örtüşmüş hali. Teknolojik buluş, abartılmış beklentiler tepesi, düş kırıklığı vadisi, aydınlanma bayırı, üretkenlik platosu dediğimizde, özellikle kırmızıyla işaretlemeye çalıştığım noktalara dikkat çekmek istiyorum.

Bugünlerde çok konuşulan açık yazılım diye betimlenen, bilgi teknolojilerinde özellikle akademik çevrelerin özellikle bilime birazcık daha yakın olan çevrelerin ortaya koyduğu, bilim ahlakıyla ortaya koyduğu yapıda, Java dediğimiz bir programlama dilinin çok güncel hale geldiğini, hatta üretkenlik platosunda çok efektif olarak kullanılıyor olduğunu sizinle paylaşmak istiyorum.

Linux gittikçe yükseliyor. Bakınız, özellikle iki ve beş yıllık süreçte Linux daha özgün ve önemli bir hale gelecek. Ben açık yazılımı ve Linux ekonomisini anlatırken, sakın Microsoft ya da Microsoft Centrix bir yapıya karşı olduğumu sanmayın, böyle bir şey yok. Ben bilim ahlakı açısından, teknoloji etiği açısından, hiçbir teknolojik yapının dominant olmasını, baskın olmasını, tekelci olmasını kabul etmiyorum. Tekelciliğe karşı olduğum için alternatif teknolojilerin de bulunması gerekir, bu alternatif teknolojilerin benim ülkeme yararı nedir sorumluluğu içerisinde bakıyorum.

Biraz elektronik ticareti açmaya çalışalım: Uyum projelerinin tamamlanmasıyla, uygulama geliştirmeye olan talep yeniden canlanıyor. Yine, bu Gartner Group'un araştırması. Gartner Group, herhangi bir teknoloji tekelinin grubu değildir. Gartner Group, tamamıyla bağımsız araştırmalar yapan, yani Gartner Group ne Microsoft'tan, ne IBM'den, ne HP'den, ne de NASA'dan direktif alır. Gartner Group, gerçekten bağımsız, son derece ilkeli, son derece tarafsız araştırmalar yapan bir gruptur ve biz Gartner Group'un referans notlarına çok değer veririz. Elektronik ticaret projeleri, yazılım geliştirme talebi açısından önem arz ediyor.

Şirket birleşmeleri son 10 yıldır özellikle bilgi teknolojileri dünyasında çok önem arz ediyor. Bugünden bir 10 sene sonraya project edersek özellikle bilgi teknolojilerinin alt ihtisaslaşma alanlarına girdiğini görüyoruz ki, bir şirket tek başına bir şey yapamaz hale geliyor. Onun için şirket satın almaları ve şirket birleşmeleri devam edecek. Bakın, geçtiğimiz günlerde Türkiye'deki medyaya ilk anda farklı yansıyan çok önemli bir değişiklik oldu. Dünya bilgisayar devi IBM World Trade kişisel bilgisayar üretimini Çin'deki bir firmayla ortaklaşa yapma kararı aldı. Bu gazetelere hemencecik "IBM batıyor, PC'den vazgeçiyor" gibi yansıdı. Ben bu konuyla ilişkin olarak, biri Japonya'da, ikisi Amerika'da, biri Almanya'da dört toplantıya katıldım, hiç de öyle değil. Dikkat ederseniz, bilgisayar devleri olarak popüler hale gelen bazı markalar var. HP, Compact, IBM ilk akla gelenler. Ama HP, bir dünya markası olduğu ve dünya yazıcı piyasasına çok baskın, dominant olarak hâkim olmaya çalıştığı halde, tek başına bu işi beceremedi ve Compact'la birleşmek mecburiyetinde kaldı. IBM bir dünya devi olmasına rağmen, kişisel bilgisayarlarını Çin'in bir şirketiyle birleşerek yapma kararı aldı. Dolayısıyla, büyük ölçekli projelerin hayata geçirilmesinde, bu şirket birleşmeleri giderek artacak.

Diğer bir konu, paketlerin genişletilmesi, hazır standart çözümlerin şirket ihtiyaçlarına uyarlanması. Ben ilk programlama dilini öğrendiğimde öyle bir psikolojik etkilenmeye kapılmıştım ki "ben bunu yapabilirim, çok kompleks programlar yazabilirim" gibi bir havaya girmiştim; aslında bu doğru değil. Standart çözümlerin şirket ihtiyaçlarına uyarlanılması, şablonların ortaya konularak, o şablonlar üzerinden yapıya yönlendirmek suretiyle önem kazanmaya başlıyor.

Bugün bilgisayar olmadan, özellikle internet çıkışlı bir yapı olmadan, işimizi geliştirmek çok zor olmaya başladı, ama biz iç kaynaklarla mı gidelim, dış kaynaklarla mı çalışalım konusu hep gündemdedir. Kuruluşlar birbiriyle çelişkili gibi görünen iki sonucu birlikte elde etmek isteyebilirler. Birazcık bir şey öğrenen, işte "Excel'de üç rapor yazabilir" ya da "bir iki programlama diliyle bazı algoritmalarla sonuç yapabilen bir işyerinin bütün işini yapabilirim" psikolojisine giriyor. Kısmen yapabilir, ama bütününü yapamaz. Kuruluşların bunu dengede tutması lazım. Bu dengenin sağlanmasında esneklik ve uygulamaya geçiş zamanı çok önem arz ediyor.

Değerli arkadaşlarım; elektronik ticaret iş yapma yöntemi olarak algılanmalı. Elektronik ticaret, az önce de söylemeye çalıştım, bir internet sayfasından üç tane, beş tane grafiğin sadece medyaya sunulması şeklinde olan bir

kavram değil. Price Waterhouse Coopers, biliyorsunuz çok önemli bir denetim şirketi. Onun yöneticilerinden Patricia King'in bir coment'i var. Nasıl iş yapacağımızı ve çalışacağımızı belirleyen bu kavram, iş yaşamında yeni bir dönem başlatmıştır. Anderson Cansulting, dünyanın büyük danışmanlık kurumlarından. Conart, "sadece e-ticaret değil, e-ekonomidir, bu ortamda tümüyle yeni kurallar, fırsatlar ve riskler geçerlidir" diyor. Intel'in, bugün dünyada kullanılan bilgisayar sistemlerinin, markası, modeli değişik ne kadar olursa olsun, yüzde 87'sindeki mevcut olan chip'leri yapan, esas entegre devrelerini yapan şirketin Yönetim Kurulu Başkanı Andrew Grove'un bir sözcüğü var, "Önümüzdeki 5 yıl içinde internet şirketi kalmayacak, çünkü bütün şirketler internette olacak" diyor.

Yine, Gartner Group'un başındaki kişi William Clifford, elektronik işin gelecek 5 yıl içinde dünyanın gelişmesine hayati önemde etkide bulunacağına söyleyerek, "elektronik işten en iyi şekilde yararlanmak, ancak tüm süreçlerini göz önünde tutmakla mümkündür. Sadece kelimenin başındaki "e" harfine odaklanarak, başarı sağlamak mümkün değildir" demiştir.

Bill Gates "işletmenin gelecekteki başarılarını, bilgiyi nasıl toplayıp, değerlendirecekleri ve dağıtacakları belirleyecektir" diyor.

Günümüzde iş kavramlarında çok ciddi bir değişim olduğunu görüyoruz. Enformasyon teknolojisindeki trend, gerçekten çok baş döndürücü bir hızla ilerliyor. Enformasyon teknolojisini sorgulamamız lazım. Bu sorgulama, her birimizin bireysel sorumluluğudur, çünkü bize birileri bir şeyler veriyor, "alın bunu kullanın" diye. Siz gidiyorsunuz, bir bilgisayar alıyorsunuz, o bilgisayarın üzerinde bir işletim sistemi var, belki o işletim sistemine sizin ihtiyacınız yok, belki o işletim sisteminden daha iyi olanları var veya daha farklı olanları var. Birileri devamlı olarak bir şeyleri yönlendirmeye çalışıyor, fark edip, fark etmeden yönlendirmeye çalışıyor. Bugün hepimizin evinde mutlaka bir şekilde bilgisayar var, okullar öğrencileri bilgisayarla çalışmaya itiyor, öğretmenler ödevlerini elektronik posta yoluyla yollamak istiyor, cevaplarını oradan almak istiyor, dolayısıyla bir yönlendirme var.

Bilgi nedir? Bazen çok basit olarak her gün kullanıyoruz, bilgiişlem, bilgisayar, bilgili olmak, ama bilgi nedir? Ben bu sunuya hazırlanırken birkaç filozofik yorum bulma şansım oldu. "İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütününe verilen ad" diye bir çözümleme çıktı karşıma, yorumlardan biri bu. "Öğrenme, araştırma ve gözlem yoluyla elde edilen gerçek" bilginin tanımı olarak bir başka yorum böyle çıktı. "İnsan zekasının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü bilgidir" diye bir yorum var. "Bilgi tüm insanlığın

emeğiyle oluşturduğu, nesnel dünyanın yasalı ilişkilerinin kendi düşüncesinde kendiliğinden üretilmesi" Benim bulduğum tanımların içerisinde en sevdiğim, bana en çok uyan, belki de çoğumuzun çok benimsediği bilgi tanımı bu.

Peki, bilimin amacı ne? Teknolojideki uygulamalarla, fayda ve konfora yönelik yeni buluşlar insan yaşamında kolaylık, rahatlık. Akıl disiplini ve akılcı dünya görüşü oluşturarak, evrenin giz olan yasalarını ve işleyişini çözebilmek için yeni yöntemler geliştirmek; bilimin amacı bu.

Network çağı, ağı ve ağ bileşenleri gibi sözcükler bilgi teknolojilerinde sık sık karşımıza çıkıyor. Network çağının en çok kullanılan kavramlarından biri, elektronik posta ve internettir. İletişimde yeni boyutlar ortaya çıkıyor: uzaya atılan satelite'lar, fiber optik teknolojisi, wars centrino, artık cep telefonlarından bilgisayarlara erişmek, reklamlarda da görüyorsunuz, cep telefonundan para dahi çekiyorsunuz, iletişimde olağanüstü boyutlar var. Bilgisayar otomasyonu, bilgisayarların birbirini kontrol ettiği, birden fazla bilgisayarın içerisinde bir bilgisayarın, müdür bilgisayar gibi diğerlerini kontrol ettiği otomasyon modelleri ve benzeri işlemler var. Dijital bütünleşme o kadar enteresan boyutlara gidiyor ki, özellikle havacılıkta, denizcilikte GPS dediğimiz yapılar, dijital altyapılar. LAN ya da WAN diye bilgisayar teknolojilerinde çok adı geçen İngilizce sözcükler. LAN, Local Area Network, yani yerel ağ. WAN dediği de, Wide Area Network, uzak ağ. Bütün bunlar bilgi toplumunu oluşturuyor.

Globalleşme ve yeniden düzenleme, bütün dünyada çok konuşulan bir konu. Globalleşmenin ve yeniden düzenlemenin getirdiği kafa yorma prosesi, insanları yeni pazarlama modelleri aramaya itiyor ve iş modellerinde değişimler olmaya başlıyor, hiç kimse klasik ya da alışılagelmiş şekliyle iş yapamaz hale geliyor. Hem rekabet doğabiliyor, hem teknolojinin ittirmesiyle iş yapış şekli değişiyor. Bu arada müşterinin gücü artıyor. Yani sizin muhatabınız olan kişiler o kadar bilgili ve donanımlı hale geliyorlar ki, sizin onları ikna edebilmeniz için, her zamankinden daha donanımlı olmanız lazım. İnsanların bilgi kapasiteleri her geçen gün artıyor ve bilgisayar kullanma trendi doğrultusunda bu güç artışı öyle bir noktaya geldi ki, internet de bunu sürekli ittiriyor ve ürünü ve bileşenleri ayırma dediğimiz, ihtisaslaşmış çok özel farklı product'lar, ürünler ortaya çıkmaya başladı.

Bütün bunların ötesinde, dünya bilgi teknolojileri yapısında tekelciliğe bir tepki prosesi başladı, o da şu: Biraz önce söyledim, siz bugün bir bilgisayar satın aldığınızda hiç kimse sormuyor, bilgisayarın üzerinde bir işletim sistemi geliyor. Aslında o işletim sistemi bir şirket tarafından hazırlanmış bir

işletim sistemi. Siz onu almak durumundasınız ve dünyada satılan, bu şekliyle satılan her bilgisayarın üzerindeki bu işletim sisteminden ötürü, Sayın Bill Gates'in kasasına inanılmaz bir para geliyor. Onun için tekelciliğe bir tepki, insanların bir alternatif arama duygusu farklı bir yapı ortaya koydu ve Linux diye bir şey ortaya çıktı. Linux'un ilk ortaya çıkış konsepti böyle.

Küreselleşme iş modellerini değiştirmektedir dedik. Küresel rekabet hızlanarak artmaktadır. İleri iletişim katma değersiz kanallara olan gereksinimi ortadan kaldırmaktadır. Son kullanıcının rolü çok önem kazandı. Bilgi erişim çıkarları açısından kritik rol oynamaya başladı. Bilgiye erişim, iş kararları açısından çok kritik rol oynamaya başladı, çünkü artık maliyetler çok önemli. Hepimiz mühendisiz, ama burada iş kararı açısından kritik nokta bilgiye erişim çok önemli olmaya başladı.

Makro business kullanım bazında etkinleşme ve interativitity artıyor. Bilgi ürün çeşitlemesi, uzmanlıklar çoğalmakta. Bu fiyat performansını sağlarken, bir taraftan da karmaşıklığa sebep olmaktadır. Ben hasbelkader Viyana Üniversitesinde ve IBM araştırma enstitülerinde bilgisayar mühendisliği eğitimini alırken, iki değişik programlama prosesi vardı. Birincisi; uygulama programcılığı, sistem programcılığı. İkincisi, değişik farklılıklardı. Sistem programcılığı sistemle uğraşırdı, uygulama programcılığı da uygulama yazardı. Şimdi o kadar enteresan alt ihtisas dalları var ki, bugün sadece network'le uğraşanlar ayrıldı, sadece güvenlikle uğraşanlar ayrıldı, web programları yazanlar ayrıldı, işletim sistemlerine algoritma yazanlar ayrıldı, o kadar uzmanlık var ki, bu karmaşıklığa da sebep oluyor. Yazılımda sistem entegrasyonu önem kazandı. Bilgi teknolojilerinin etkisi öne çıktı, çünkü artık iş süreçleri bilgi teknolojileri kararlarıyla yönlendirilmeye başlandı. Bilgi teknolojileri artık işe hâkim olmaya başladı, o görevi üstlenmeye başladı ve bilgi teknolojilerini daha iyi kullanan rekabet avantajı sağlamaya başladı ve kritik karar mekanizması, bu bilgi teknolojilerinin çok iyi kullanılmasıyla elde edilmeye başlandı.

Mevcut bilgi teknolojileri yapılarının korunarak, içeride birikmiş olan bilginin kolay bir şekilde raporlanabilmesi ve analiz gereçleriyle ortaya konulması gerekiyor. Bu da bizi program yazan programlar kavramına itti, yani bugün bilgisayar kullanan herkesi bir programlama dili bilmeye mecbur edemezsiniz. Öylesine bir yapı oluştu ki, dördüncü nesil programlama dilleri dediğimiz, program yazan programlar oluştu.

Linux'un ortaya çıkışına ilişkin birkaç şey söylemek istiyorum: Dünyadaki en büyük araştırma geliştirme laboratuarlarından biri MIT'de, 1970'li

yıllarda, Richard Stallman denilen bir kişi, yapay zeka laboratuarında serbest yazılımı bir yaşam şekli olarak benimsemiş bir grupla, 1980 yılının başına kadar yazılım geliştirici olarak çalışmış. Bu güruh ile olan birlikteliğinin sona erişinin ardından kendisini o dönemlerde ivme kazanan bazı akımlardan dolayı yeni bir sosyal sistem içerisinde buluyor. Stallman bir röportajında o günleri şöyle açıklıyor: "Kendimi özgür olmayan, kaynak kodu kapalı yazılımların hâkim olduğu ve kullanıcıların yardımsız bırakıldığı, parçalanmış ve birlikte çalışmanın korsanlık olarak nitelendirildiği çirkin bir sosyal sistemin içinde buldum. Bu tür bir yaşantıyı terk ettim; ancak işimi özgürlüğe ve birlikte çalışmaya adadığım zaman, yaptıklarımdan gurur duyabileceğime karar verdim" Richard Stallman'ın ortaya koyduğu bu yapı, bugün Linux'un temeli olan bir algoritma modelinin ilk ortaya çıkmasını sağlamış. Daha sonra bir Finlandiyalı bilgisayar mühendisi, adı Linux Torvalds, 1991 yılında Helsinki Üniversitesinde daha öğrenciyken, kişisel bilgisayarında kullanmak üzere geliştirmeye başladığı bir işletim sistemi çekirdeğini tez konusu olarak da ortaya koyuyor, yazıyor ve bunu internete koyuyor ve şu duyuruyu yapıyor: "Ben bu kodu internete koyuyorum, lütfen bu kodu alan herkes bu kodu bir şekilde geliştirerek, bu kodun büyümesine ve bu kodun gelişmesine yardımcı olsun. Yardımcı olur musunuz?" İnanılmaz derecede destek görüyor ve bu kodu alan herkes bir şekilde geliştiriyor, geliştirdikçe tekrar Linux Torvalds'a gönderiyor, Linux Torvalds bu gelişenleri topluyor, kendisi bir şey daha ilave ediyor ve inanılmaz derecede bir gelişim meydana geliyor. Hızlı bir sürecin sonunda Linux'un geliştirdiği çekirdek benimsendi ve Linux çekirdeği daha önce Stallman'ın GNU diye isimlendirmiş yapısıyla uyumlu hale geliyor ve Linux bu şekilde doğuyor. Linux hâlâ, inanılmaz derecede geliştirilmeye devam ediyor, hâlâ Güney Afrika'dan Japonya'ya, Amerika'dan Almanya'ya, İsveç'ten Madagaskar'a kadar yüzlerce, yüzbinlerce bilgisayar mühendisi Linux'u geliştirmeye devam ediyor. Linux inanılmaz derecede canlı tutulan ve imece usulüyle geliştirilen bir işletim sistemi olarak ortaya çıkıyor. "Çok güzel de, bunun sahibinin olmaması, güvenirlilik ya da standartlar açısından, profesyonellik açısından bir sorun teşkil etmez mi?" diye bir soru gelebilir. Bu özgür ortamda geliştirilmiş olan Linux algoritmaları profesyonel şirketler tarafından toparlanıyor ve o şirketlerin kendi markalarıyla dünya bilgi teknolojileri standartlarında paketleştiriliyor, ürünleştiriliyor. Birkaç örnek vereyim: Bugün NASA, IBM'in kendisi, HP, Boeing, meşhur olduğu için buraya aldığım HSBC, Citybank, Sony Ericson, Nokia, Siemens, Samsung, General Motors, Hundai, Oracle gibi birçok kuruluş Linux kullanıyor ve bu şekilde özgür yazılıma destek veriyor. Japonya'da NTT,

Osaka Üniversitesi, Kyoto Üniversitesi, Sanio Üniversitesi, Fujitsu gibi dev kuruluşlar, Çin'de Uzay Bakanlığı, Çin enformasyon endüstrisi, Çin Dış Ticaret Ekonomik İşbirliği Merkezi, Çin Demiryolu Bakanlığı, Çin Posta İdaresi, Telekom, Petro China, Pekin Ticaret Komitesi, Pekin Birleşik Üniversitesi, Çin'in en büyük dijital sinema prodüksiyonu Linux'la çalışıyor.

Dünyada bilimsel platformlarda güvenirliliği, güvenlik açığı olmadığı saptanarak, markalaştırılmış birkaç tane Linux dağılımı var. Bunlardan biri Turbo Linux, biri Redhat Amerikan kökenli, biri Suse Alman kökenli. Bu arada Kıta Avrupa'sında bu yapıyı en çok destekleyen, heyecanla ittiren ülke Almanya' dır. Bütün kamu sektöründe Linux'un kullanılması kararı alındı ve Alman Yüksek Mahkemesinin kararı doğrultusunda Internet Explorer ile FBI ve CIA'ye bilgi transferi yapıldığı iddiaları var, onun için Almanya'da bir kamu şirketinde Linux dışında bir işletim sistemi kullanıldığını pek görmezsiniz.

Turbo Linux, aktif kaynaklı işletim sistemi geliştiren bir Japon teknoloji şirketi, dünyadaki en büyüklerden biri, Japon Linux pazarının tek başına yüzde 50 ve Çin Linux pazarının yüzde 65'ini tutuyor, dünyadaki en büyük Linux kullanıcı kitlesine sahip. Asya Pasifik dışında, Avrupa'ya Türkiye'den açılan ilk ve tek Linux dağıtımı ve yüzde 30 oranında da Çin Hükümetinin ortaklığı olan bir yapı.

Gelelim en can alıcı soruya, Linux bedava mıdır? Bu konuda acaba bir fikri olan var mı? Değerli arkadaşlarım; dünya bilgi teknolojilerinde en çok tartışılan konu, yazılımların lisanslanması meselesi. Bu yazılım lisanslaması, artık özellikle Türkiye gibi üçüncü dünya ülkelerinde biz bilgisayar kullanıcılarının başının belası haline geldi. Linux'un kaynak kodları internette var. Eğer bilgisayarla ilgili biraz bilgi sahibiyseniz, internete bağlarsınız, bunları siz kendi sisteminize indirebilirsiniz ve beceriniz varsa, yeteneğiniz varsa ve bunları siz rahatlıkla kullanabilirsiniz, bunun için de 5 kuruş para vermenize gerek yok, bunun için hiçbir yere bir lisanslama yapmanıza da gerek yok. Ama "ben profesyonel olarak güvenli, işletim sisteminin gelişebilirliğini de garanti etmiş ürün şeklinde bir şey almak istiyorum" derseniz, Linux'un, marka Linux'lar dediğimiz, Turbo Linux gibi olan kutu şeklinde bir Linux alırsanız, Microsoft'la kıyasladığınızda, inanamayacağınız derecede ucuz fiyatlarla bunları alma imkânınız var. Microsoft işletim sisteminde her bilgisayar başına ortalama 120 dolar kadar bir bedel Microsoft'un kasasına girerken, aynı işi daha iyi, daha güvenli yapan bir Linux paketi 30 dolarlardadır; biri 130 dolar, öbürü 30 dolar.

Benim özellikle altını çizerek vurgulamak istediğim, bilim etiği açısından,

bilim ahlakı açısından, hiçbirimiz kendimize doğrudan doğruya verilen bir teknolojik yapıyı, "alternatifi var mı?" diye araştırmadan kabullenmeyelim.

Ben sözlerimi bitirirken, tabii ki sorularınıza açığım. Bu akşam bu fırsatı bana veren çok değerli arkadaşım Osman Güdü'ye tekrar teşekkür ediyorum. Bana her zaman ulaşabilirsiniz, e-mail'im net.kalpakoğlu@penguenyazılım.com

ABDULLAH YENİER: Sizin de belirttiğiniz gibi, çok pahalı olmasına rağmen Microsoft'un programlarını kullanıyoruz. Niçin Linux'dan şimdiye kadar haberdar değildim? Çok fazla bilgisayar programlarıyla, yazılımlarıyla ilgim olmadığı için muhakkak, ama "alternatifi var mı?" diye düşünülmeyecek derecede alternatifsiz bir konuyla karşı karşıya kaldık öyle değil mi?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Ben sunuya başlarken, teknolojinin egemenleri var diye bir sözcük sarf ettim. Gerçekten bugün piyasada kişisel bilgisayar dünyasında Microsoft'un bir hâkimiyeti var. Linux daha geçtiğimiz senelerde emekleme devrini tamamladı, çünkü Linux herhangi bir şirketin sahibi olan bir yapıda değil. Birkaç yıldır Linux, Japonya Turbo Linux, Redhat, Almanya'da Suse vesair gibi olan kuruluşların öncülük etmesiyle daha yaygınlaşmaya başladı, ama üç senedir bilgi teknolojileri istatistikleri gösteriyor ki, her geçen sene, bir önceki seneye göre yüzde 300 gelişiyor ve pek çok yazılım şirketi, hazırlamış olduğu bilgisayar programlarının Linux versiyonlarını da çıkarmaya başladılar. Ama Microsoft piyasaya o kadar hâkim ki, biraz da maksatlı olarak, Linux'u engellemek adına elinden geleni yapıyor, hatta geçtiğimiz Mayıs ayında çok enteresan bir şey oldu, Microsoft Türkiye'nin Genel Müdür Yardımcısı Antalya'da yaptığı bir konuşmada, "Linux'la uğraşanlar komünisttir, bunlar teröristtir, bunlara itibar etmeyin" diye açıklama yaptı. NASA Linux'la çalışıyor, Amerikan Uzay Dairesi Linux'la çalışıyor, Amerikan Deniz Kuvvetleri Linux'la çalışıyor, IBM, dünyanın en büyük bilgisayar şirketi, milyar dolar Linux yatırımı var, yani ben içlerindeyim, biliyorum.

SALONDAN: Amerika'da farklı, Türkiye'de farklı mı?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Efendim, Amerika'da farklı, Türkiye'de farklı değil. Yine güzel bir soru sordunuz, ama ben Amerika'da da bu toplantıda ülkem adına çok savunarak söylediğim bir şey var. Bugün bir Amerikalının kişi başına verdiği gelir kaç para? 30 bin dolar civarında. Kişi başına ferdi gelir 30 bin dolar olan bir Amerika ile 3 bin dolar kişi başına ferdi gelirin olduğu ülkeyi karşılaştıramazsınız. Bize düşen bir sorumluluk var, biz bu ülkenin insanlarıyız, bu kadar yüksek maliyetleri niye kaptıralım, alternatifi var, onu söylemeye çalışıyorum. İsteyen Microsoft'la çalışsın, isteyen

BMW'ye binsin, isteyen Roys Royce'la dolaşsın, ona bir şey diyemem ama ben şu mesajı vermek istiyorum: Alternatifi var.

HÜSEYİN PERÇİN: Cüneyt bey, siz Linux'u anlatırken, "tam bize göre" dedim ya da benim anlayışıma göre, daha doğrusu çok iyi demişler, yani komünist demekle, keşke komünist olabilseler. Ben bugün alacak olsam Linux'u tercih ederim. Neden? Bilgiyi paylaşıyor, insanlıkla paylaşıyor.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Doğru.

HÜSEYİN PERÇİN: Emek vermiş, paylaşarak yaratıyor; o yaklaşım güzel. Artı, fiyatı da iyi.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Verilebilir bir rakam.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Bakın, özellikle bilgisayar teknolojisi konusunda eğitim yapmakta olan genç kardeşlerimiz, çocuklarımız, gençler, kendi inovasyonları açısından baktığınızda Linux'la çok daha gelişme imkânlarına sahipler, çünkü ben Boğaziçi Üniversitesinde bilgisayar programlama dersleri verdim, halen Kadir Has Üniversitesinin elektrik ve bilgisayar mühendisliği fakültelerinde danışma kurulundayım. Genç bir üniversite öğrencisi düşünün, uygulama geliştirecek, bunu Microsoft platformunda yapabilmesi için, Microsoft'un o işletim sistemlerini gidip alması lazım. Bunlar çok pahalı ürünler, birkaç bin dolar. Linux yeni gelişiyor, zaten Linux bir devrim yarattı ve Microsoft da bundan çok rahatsız oldu, çünkü bu tamamen bir ekmek kavgası, ama öbür taraftan bakarsanız, Sayın Bill Gates evinin arka bahçesine havaalanı yaptırmış, bir askeri uçak almış, adam onunla oynuyor.

SALONDAN: O zaman biz de Almanya'nın yaptığı gibi, bir devlet politikası mı yapalım?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: En büyük amacımız o. Önümüzdeki ay içerisinde inşallah Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde bir Linux merkezi açılıyor, o konuda hasbelkader katkımız oldu diye düşünüyorum.

HÜSEYİN KARAKUŞ: Sayın hocam, önce etik kavramıyla ilgili bazı noktalara değinmek istiyorum. Biliyorsunuz, etik kavramı, iç yapısı, anlamı olarak evrensel bir değer değil. Zamansal da değişikliklere uğradığı gibi, sınıfsal niteliği de değişen bir olay. Bu anlamda hâkim olanların ya da hâkim sınıfları nasıl nitelendirirseniz nitelendirin, onların getirmiş olduğu etik değer ya da kavramlarla hareket ettiğimizde etik olacağız diye bir kural da yok; yani onların "korsan yazılım kullanıyorsunuz, bu bir ahlaki çöküntüdür" deyimine ben katılmıyorum. Eğer bilgi, ortak olduğu zaman bir anlam taşıyor-

sa ve bunların getirmiş olduğu parasal değer onun için bir kısıtlama ise -ki, ben buna inanıyorum, kısıtlamadır- bu kısıtlamayı kırmak bence bir özgürlüktür ve gerçek etik budur.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Ama yasal sınırlar var.

HÜSEYİN KARAKUŞ: Yasallığın çok büyük bir değeri yok, yasallık ayrı bir sorun. Devlet de biliyorsunuz, sonunda belli kişilere hizmet eden bir kurum olduğuna göre, o yasallık da o çerçeve içerisinde değerlendirilmelidir diye düşünüyorum.

Linux'la ilgili başımdan geçen bir şeyi anlatayım: Bir dizüstü bilgisayara bundan iki ay önce alıcı oldum. Kafa yapıma uygun olarak, sizin dediğiniz görüşe uygun olarak Linux'lu bir bilgisayar aldım ve şu anda ne yazık ki Linux'la çalışan, yani Linux tabanı yüklenmiş olan bir dizüstü bilgisayar yok, böyle bir bilgisayar bulamadım. En son sizin şirketinizin, IBM'in bir dizüstü bilgisayarını aldım, Vatan Bilgisayar'dan aldım, tabii yine Microsoft yüklü geldi. İşin enteresan tarafı, ben Microsoft'a ne kadar para verdiğimi bilmediğim gibi, bana bununla ilgili bir CD de vermediler. Eğer ben bir para ödediysem, bu Microsoft'un CD'sinin de verilmesi lazımdı, o da olmadı. Bununla ilgili biraz bize bilgi verirseniz...

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Teşekkür ederim.

KEREM CAN: Sizin bunları Vatan Bilgisayar'dan istemeniz gerekiyor, o noktada muhatabınız Vatan Bilgisayar. Sizinle benzer sorunların üzerinden geçmiş biri olarak söylüyorum. Yazıcıoğlu'na gidip ya da Vatan Bilgisayar'a gidip Linux'lu Notebook istediğiniz zaman, o adamların stoklarında bulunmaması çok doğal. Ancak siz ve sizin gibi bir sürü insan istediği zaman stoklarında bulunduracaklar. Bu insanlar stoklu çalışan insanlar değil, çünkü 50 tane notebook'u alıp oraya dizmiyor, 10 tane alıyor.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Sizin sorunuzla ilgili bir şey söyleyeyim: Ben sunumda da özenle birtakım şeyleri seçmeyi ilke edindim. Tuzaklar var dedim, bilgi teknolojilerinde tuzaklar var maalesef. Ben de bilgi teknolojileri mensubuyum. Siz bir diz üstü ya da masaüstü bilgisayar aldığınızda, 27 dolar verip, CD'sini ayrıca almak durumundasınız, bunu söylemezler size. Çünkü para isteyecek, Microsoft'un size lazım olan CD'si ekstradan satılır, bu da Microsoft'un ortaya koyduğu bir kural. Orada IBM'i vesaireyi suçlamayın.

İkincisi; sizin hiçbir kaybınız yok, faturanızla birlikte almış olduğunuz ürün, aynı zamanda onun üzerine yüklenmiş olan işletim sistemini de size

hak olarak geçtiğinin bir belgesidir. İşletim sistemi uçtuysa, siz gidin Vatan Bilgisayar'a paşa paşa yüklemek durumundalar. Adıyla söylüyorum, bir tuzak var, o zaman 27 dolar verin, bir tane CD alın.

SALONDAN: Linux daha sonra çıkmış bir yazılım sistemi, işletim sistemi ve Microsoft'un aynısı dediniz.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Aşağı yukarı.

SALONDAN: O zaman etik açıdan yanlış olmaz mı? Birileri bir şeyler yapmış, ortaya koymuş ve onun aynısını daha ucuz bir şekilde kullanıcılara sunmakta o emeğin bedeli olarak yanlışlık yok mu sizce?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Aynısı göreceli bir kavram. Microsoft mimari yapısında autoexec denilen, yani kendiliğinden çalışan algoritmalar vardır, siz hiçbir şey söylemeseniz dahi kendisi otomatik çalışan algoritmalar vardır. Linux'da böyle bir şey yok, Linux'da tamamıyla sisteme siz hâkimsiniz, "ey program, çalış" diye komut vereceksiniz, kod yapısı farklı. Onun için, dünyadaki büyük internet servis sağlayıcıların yüzde 95'i Linux'la çalışıyor. Bakın, bu çok göreceli bir şey. Bugün bütün otomobiller dört tekerliklidir, siz yenilik yapacağım diye beş tekerlekli bir şey yapamazsınız, mutlaka benzeyecek.

Ben şunu söylemeye çalışıyorum: Bugün teknolojinin gelişmesi, daha önce yapılanların daha iyisini yapmakla oluyor, bu onu kopyaladığınız anlamına gelmez,

Bugün Amerika'da satılan bilgisayarlar, sadece üzerinde Microsoft yüklü gelmiyor. Gittiğinizde, "hangi işletim sistemiyle istiyorsunuz?" diye soruyor. Dolayısıyla, IBM veya HP, şu an Linux yüklü bilgisayarlarını da duyurdu.

SALONDAN: Satıcının bundan bir kârı mı var, yoksa basit bir program olduğu için mi?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Satıcının elbette kârı var. Bugün siz Microsoft'a gidiyorsunuz, "ben bir bilgisayar üreticisiyim, ürettiğim bütün sistemlere senin işletim sistemini koyacağım" dediğinizde, piyasada 100 dolara aldığınız işletim sistemini size 80 dolara veriyor. Sisteminden de kâr yapmaya başlıyor. Dolayısıyla, çok ciddi, tahmin edemeyeceğiniz kadar büyük bir ekonomi var.

HÜSEYİN KARAKUŞ: Jetaudio diye bir müzik seti ya da müzik programı var, bu program doğrudan Microsoft'un işletim sistemi üzerine çalışan

bir program ve ben istiyorum ki, böyle güzel, böyle çeşitli olan programları alayım, Linux'un üzerinde kurabileyim. Böyle bir durumumuz var mı?

KEREM CAN: "Programlar nerelerde nasıl çalışır?" gibi bir soru sormak lazım. Sonuçta programlar matematiksel ürünlerdir. Matematiksel ürünleri geriye doğru istediğiniz her yerde çalıştırabilirsiniz. Bu noktada bizi engelleyen bazı patentler vardır; ama MS Office'i Linux'da çalıştırabiliriz. Onu bırakın, tamamen sizin sorunuzla ilgili, Jetaudio, onun muadili, belki ondan daha pratik bulabileceğiniz en az 10 tane program hemen sayabilirim.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Power DVD üzerinde geliyor. Keşke açık olsaydı, size gösterebilirdim.

Gelişim o kadar enteresan bir hale geldi ki film animasyonları yapan Hollywood'daki Software stüdyoları Linux'la çalışmaya başladılar. Büyük oyun, Silicone Graphics vesair gibi oyun programları yazan şirketler, kendi oyunlarının Linux versiyonlarını yazmaya başladılar. Linux geliyor, böyle söyleyeyim. Tabii ki, arada bir fark var; şu an biri çok yaygın, inanılmaz derecede dominant, ama bir alternatifi olduğunu Microsoft da biliyor. Nereden biliyor? Bugün Microsoft'taki her Microsoft mensubuna "Linux'la nasıl mücadele edilir?" diye özel ders veriliyor.

HÜSEYİN KARAKUŞ: Şu anda piyasada ADSL modemler var.

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Özellikle elektronik posta sunucularında güvenlik duvarı oluşumunda ya da spam dediğimiz, istenmeyen elektronik postaların ayıklanması, filtrelenmesi, bu gibi yapılarda ben Linux'dan daha başarılı bir işletim sistemi -bütün meslek ahlakımla söylüyorum- tanımıyorum. Ben şunu ifade edeyim: Microsoft işletim sisteminde istediğimiz bir bilgisayar sistemine gireriz, yani güvenlik açıkları yakalanır. Onun için, NASA, İsrail gibi önemli yerler, sırf sempatik diye Linux'la çalışmıyorlar, daha güvenli.

ABDULLAH YENİER: Ben konuyla endirekt ilişkili bir şey sormak istiyorum: Bununla ilgili tüketici olarak birtakım sorunlar yaşıyoruz. Bunlardan birini ben yaşadım. Bir HP dizüstü bilgisayarım vardı, arıza yaptı, bilgisayarı HP'ye götürdüm, çok yüksek bir fiyat verdile. Neredeyse yeni bir HP fiyatı! ve dışarıda çok daha ucuza bunu yaptırabildiğimi, bu sorunu çözebildiğimi gördüm.

Ben şunu anlatmaya çalışıyorum: Satıcı firmalar bu tür onarımlarda kendi fiyatını aşan fiyatlar veriyorlar, ben o konuyla ilgilenince birçok kişinin aynı mağduriyete uğradığını gördüm, zannediyorum siz de bunları biliyorsunuzdur. Bu konuyla ilgili ne yapılması gerekir?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde olmaktan edineceği bazı yasal düzenleme standartları var. Bu açıdan baktığınızda, bu sürecin başladığını söylemek durumundayım, çünkü ben aynı zamanda, Sayın Faruk Eczacıbaşı'yla birlikte Türkiye Bilişim Vakfının kurucu üyelerinden biriyim. Donanım ürünlerine, yerinde ve yerinde olmayan proseste bütün Avrupa Birliği standartlarında garanti koşulları değiştirildi. Dolayısıyla, bir kademe aşıldı.

Siz bir talihsizlik yaşamışsınız. Maalesef, bu gibi talihsizlikler oluyor; ama bunu genele şamil görmemek lazım.Bir kere bir ürünün, piyasada kabul görmüş satış bedelinden daha fazla bir bedel ile tamirinin genel etik açıdan baktığımızda doğru olmadığına inanıyorum. Bir talihsizlik var...

İSMAİL CENGİZ: Microsoft'un şu anda kullandığı Windows 1980'li yıllarda Apple'da kullanılıyordu ve Apple bir sistem olarak ortaya çıktığında masaüstü yayıncılık olarak ortaya çıktı, yani bir profesyonel ekibe hizmet eder biçimde çıktı ve doğal olarak, Adobe, Albus gibi gruplar, bunlara Photoshop, Freehands gibi yazılımlar yaptılar ve biz onları kullanıyoruz. Şimdi Photoshop, Freehands gibi yazılımlar PC'de de kullanılır oldu. Peki, bu yazılımları kullanan insanlar, bunları Linux'da kullanabilecekler mi?

CÜNEYT KALPAKOĞLU: Efendim, iki cevabı var. Bu yazılımları yazan şirketler, az önce söyledim, Linux versiyonlarını da yazmaya başladılar; birincisi bu.

İkincisi; revers engineering ya da middle wair dediğimiz bir yapıda, emilasyon ya da benzetişim modelleriyle, onları Linux'da çalıştıran program yapıları mevcuttur.

KARTAL SAĞLIK PLATFORMU PANEL: "SAĞLIMIZ, ÇALIŞMA HAYATIMIZ, EMEKLİLİĞİMİZ NEREYE GİDİYOR?"

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği -Kartal Sağlık Platformu

02 Şubat 2005

Prof. Dr. Gencay GÜRSOY
(İstanbul Tabip Odası Başkanı)

TURGUT ÖZTÜRK: Sayın konuklar, bugünkü panelimizde sosyal güvenlik, emeklilik ve sağlık alanında yaşanılan gelişmeler, kamu yönetimi ve kamu personeli konusunun bizler açısından ne anlama geldiğini değerli katılımcılarla birlikte tartışacağız.

Hastanelerin sosyal sigortalara devri konusu ile ilgili olarak İstanbul Tabip Odası Başkanı Sayın Prof. Dr. Gencay Gürsoy'u;

Emeklilik Yasasıyla ilgili olarak Devrimci İşçi Sendikaları Genel Sekreteri Musa Çam'ı;

Kamu Yönetimi Temel Kanunuyla ilgili olarak Türkiye Mimar Mühendis Odaları Birliği Makine Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Halim Gürbüz'ü;

Kamu Personel Yasası konusunda, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Sevgi Gökçe'yi;

Davet ediyorum; buyurun..

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. GENCAY GÜRSOY (İstanbul Tabip Odası Başkanı): Hepiniz biliyorsunuz neredeyse iki yıldır, AKP İktidarının çıkardığı yasalara karşı sağlık çalışanları olarak eylemler yapıyoruz. Zaman zaman bu eylemlere bütün meslek örgütlerinin ve işçi sendikalarının desteği oluyor ve basından izlemişsinizdir, bununla ilgili hâlâ devam etmekte olan birkaç dava da açılmış durumdadır.

Sevgili arkadaşlar, bizim derdimiz şudur: Sağlık alanında Türkiye'de o kadar kötü bir tabloyla karşı karşıyayız ki, siyasi iktidar ne yaparsa yapsın eskisinden daha kötüsü olamaz duygusu hâkim herkeste. "SSK hastanelerini Sağlık Bakanlığına mı devrediyor? Varsın devretsin, çünkü SSK hastaneleri

zaten bir işkence yuvasıydı" şeklinde bir inanış var. Onun için işin biraz geçmişine dönmek lazım.

Biliyorsunuz, Türkiye aşağı yukarı 70-80 yıldan beri kamu ağırlıklı bir sağlık sistemini yaşatıyor. Bu gelenek belki de dünyadaki en eski ve en uzun geleneklerden biridir. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, 1920'lerin başında Türkiye'de kamuda çalışan hekim sayısı 400-450 civarındaydı. Diğer sağlık personelinin sayıları da bundan farklı değildir. 10 sene içinde, birinci 10 yılda Türkiye, sağlık sorunları, bulaşıcı hastalıklar, sıtma savaşı, frengi savaşı ve veremle savaşla ilgili çok ciddi adımlar attı. Ki o dönemlerde Türkiye'de bütçe, bugünkü reel rakamlarla karşılaştırdığınız zaman komik derecede düşüktü. Tamamıyla kamu ağırlıklı ve dış yardım almaksızın bu işlerin ilk adımları atıldı; tıpkı demiryolları gibi, tıpkı şimdi özelleştirmeye, kapatmaya çalıştıkları İzmit SEKA gibi, Eskişehir Demiryolları Cer Atölyeleri gibi. Sağlık alanında 1950'li yıllara kadar dünyanın örnek aldığı gerçekten çok önemli adımlar atıldı. Türkiye kendi başına aşı , serum üretmeye başladı. 1940'lı yıllarda SSK kuruldu ve Sosyal Sigortalar Kurumu yavaş yavaş gelişmeye başladı. 1950'den itibaren yine yavaş yavaş Marshall Planı ve batıya açılmayla birlikte özelleşme, özel sermaye ve kalkınmada özel alana olanaklar hazırlamak politikalarıyla birlikte sağlık alanında da yavaş yavaş bir değişimin ilk tohumları atılmaya başlanıldı.

1960 sağlık alanında çok önemli bir adımın atıldığı döneme denk geliyor. Benim öğrencilik yıllarımdı. 1963'te mezun oldum ve o yıllarda 1961 Anayasasının verdiği olanaklar çerçevesinde Sağlık Bakanlığı Müsteşarı Prof. Nusret Fişek'in çıkardığı Sağlıkta Sosyalizasyon Yasası tıpkı geçmişteki köy enstitüleri örneğinde gibi, dünyada örneği bulunmayan çok önemli orijinal bir model olarak Türkiye'de uygulanılmaya başlanıldı.

Bu model, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi -hani demiryolundan yana olmak eskiden komünistlikti ya- sağ iktidarlar tarafından solculukla suçlandı. 1960'ları izleyen o yıllar içinde adım adım bu uygulamadan geri adımlar atılmaya başlanıldı.

1980'lere yaklaştığımız zaman adım adım geriye dönüldü, sağlık ocakları ihmal edilmeye başlanıldı, kadro verilmedi, teknik donanımlar yetersiz kaldı, binalar bile eskidi ve 80'lerden günümüze doğru gelinirken bütün siyasi iktidarlarca -bu sadece tabii sağlık ocakları için değil, kamu hastaneleri, devlet hastaneleri ve SSK hastaneleri için de durum aynı- kadro yetersizliği, eleman yetersizliği, teknik donanım yetersizliği yüzünden son derece geri bir noktaya geldi. Öyle bir tablo ortaya çıktı ki, şu yaşadığımız günlerde, hiç kimse Türkiye'de 70 yıllık geleneği olan bu sağlık sisteminden memnun olmaz hale geldi.

Halbuki takip edilen kamu ağırlıklı sağlık sistemi Dünya Sağlık Örgütünün uzun zamandan beri bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde en ekonomik, en eşitlikçi ve en verimli sistem olarak önerdiği bir sistemdi. 80'i izleyen yıllarda sağlık alanı yavaş yavaş gerek ilaç endüstrisi, gerek alet-edevat teknolojisi bakımından dünyadaki çokuluslu firmaların özel ilgi alanı içine girmeye başladı ve bugün dünyanın ikinci, üçüncü büyüklükteki kapital birikiminin, endüstri yoğunlaşmasının alanlarından biri haline geldi. Bu alan artık üçüncü dünya ülkelerinde pazar aramaya başladı. Sonuçta, bu macera da, 1980'den itibaren bizim gibi ülkelere, özelleştirilmesini hedefleyen bir sistem halinde Dünya Bankası ve IMF aracılığıyla empoze edilmeye başlanıldı. 1980'den itibaren gelen her siyasi iktidar bugün tartışacağım ve "Sağlıkta Dönüşüm" dediğimiz ve temeli özelleştirme olan bir sağlık sistemini gündeme getirmeye çalıştı.

Geçmişte hiçbir iktidar bu kadar köklü bir dönüşümü göze alamadı. Yani bir şeyi yıkarken altında kalırım endişesi haklı bir endişeydi. Ta ki AKP iktidara gelinceye kadar. Bildiğiniz gibi AKP iktidarı çok büyük bir Meclis çoğunluğuyla gündeme geldi. Seçim propagandalarında sürekli tekrar ettikleri ve bugün hâlâ övündükleri sağlık paketi, sağlıkta dönüşüm programına bakarsanız esas olarak Dünya Bankasının raporları ile tıpatıp aynıdır ve Türkiye'deki sermaye çevrelerinin empoze ettikleri bir sağlık sistemidir. SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığına devri de, önümüzdeki günlerde gündeme gelecek olan Genel Sağlık Sigortası da esasen bu tekelci sermayenin, neo-liberal sistemin Türkiye'de sağlık alanında yapmak istediği dönüşümdür.

Bu dönüşümün 3-4 temel ayağı var. Bunların bir kısmı çıkmış, bir kısmı çıkmakta olan yasalardır. Bunlardan biri aile hekimliği kurumu; biri Genel Sağlık Sigortası; diğeri ise bütün sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanılması meselesidir. Bunların hepsini toplu olarak ele aldığınız zaman tek tek dünyanın çeşitli ülkelerinde oldukça başarılı bir şekilde uygulanılan sistemler olarak görülebilir. Ama bütün olarak ele aldığınız zaman, Kamu Yönetimi Temel Yasasında belirtilen bütün bu sağlık kurumlarının yerel yönetimlere ve oradan da hizmet satın alması biçiminde özel girişime devri adımları olarak değerlendirdiğimiz zaman işin görünüşü ve altında yatan gerçek net şekilde ortaya çıkmış oluyor. Bu gerçek de sağlık alanının özelleştirilmesi ve sağlığın paralı hale getirilmesidir.

Bizim bu konuda karşılaşacağımız sorunları yakından tanımak için bu dönüşümü halen uygulamakta olan ülkelere bakmak lazım. Bugün AKP İktidarının bizde yapmak istediği Sağlıkta Dönüşüm Programının hemen aynısı

Bulgaristan'da 1990'lı yılların başından beri uygulanıyor. Daha 1,5 ay önce Yönetim Kurulundan bir arkadaşımla birlikte Bulgaristan'da bir hekim toplantısına katıldık. Bizden önce Pratisyen Hekimler Derneğinden ve başka hekim örgütlerinden giden arkadaşlarımız oldu, çok açık şekilde Bulgaristan, Romanya ve diğer sosyalist ülkelerde geçmiş sosyalist dönemdeki halka hizmet eden sağlık sisteminin enkazıyla karşı karşıya kaldılar. Sağlık özelleştirilmiş, yüzde 50-60 kadar cepten ödeme rutin hale gelmiştir. Eski sosyalist sağlık sistemiyle eleştirileri hepiniz bilirsiniz: rüşvet mekanizması işlerdi bu ülkelerde, ama ben bu dönemde de sosyalist ülkelerin hemen hemen birçoğuna gittim ve sağlık sistemine yakından inceledim, gerek Sovyetler Birliği, gerekse Doğu Avrupa ülkelerinin gerçekten de çok bürokratik yönleri vardı. Hastalar hekimlere gelirken beraberlerinde mutlaka bir hediye getirirlerdi, ama açık rüşvet yoktu değerli arkadaşlar. Bugün Bulgaristan'da işçisinden emeklisine, çalışanına kadar her kim olursa olsun hekime gittiği zaman köyden bir yumurta veya tavuk falan değil, basbayağı cebinden açık açık rüşvet veriyor ve harcadığı paranın da yüzde 50-60'ını cepten ödüyor. Sistem budur, zaten bu yüzdendir ki, Dünya Bankası ve uluslararası tekelci çevreler Türkiye gibi ülkelere bu sistemi empoze etmeye çalışıyorlar.

Genel Sağlık Sigortası çıkmak üzere. Öyle görülüyor ki, bütün engelleme çabalarımıza rağmen SSK hastanelerinin devrinde olduğu gibi yeteri kadar toplumsal bir protestoyu, toplumsal bir tepkiyi dillendiremedik, ortaya çıkaramadık ve engelleyemedik. Cumhurbaşkanının SSK hastanelerinin devrini onaylaması gibi genel sağlık sigortası da büyük olasılıkla meclisten bir biçimde geçecektir. Bugüne kadar bunun mücadelesini verdik ve şunu söyleyeyim ki, her şey boşa gitmiş değildir, ilk taslaklarda eşitliği açıkça zedeleyen ve yoksul halk aleyhine yer alan maddeler vardı ki, bunların hiç olmazsa bir kısmı değişti, ama niteliği hâlâ değişmiş değildir.

Nedir bu ana nitelik? Şu: Herkes sigortalı olacak, bir cins sağlık vergisi geliyor, olayın aslı budur. Herkesin ödemek zorunda olduğu bir sağlık vergisi gündemde. Genel Sağlık Sigortasının ana getirisinin bir unsuru budur. Bu vergi nasıl bir oranda alınacak? Basından izlemiş olabilirsiniz, çalışanların, özellikle kayıt içi çalışanların ücretlerinin yüzde 7,5'u işveren tarafından ödenmek üzere yüzde 12.5'luk bir prim ödemek mecburiyeti var. Bu primi ödeyemeyenlerin -ki, alt taban asgari ücret düzeyidir, üst taban bunun 8 katıdır- primlerini devlet ödemeyi taahhüt ediyor.

Birinci soru şu: Ödeyemeyecek insan nüfusu Türkiye'de ne kadardır? Bu sorunun cevabını bugünkü Hükümet net olarak veremiyor. Ortada doğru dü-

rüst istatistik yok, ama bildiğimiz gerçekler var: Türkiye'nin yüzde 60'ı kayıt dışı, çalışıyor. Bağ-Kur önemli bir örnek, buradaki 8-8,5 milyon insan prim ödeyemedikleri için sağlık karnelerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya, 11-12 milyon insan yeşil kartı sahibi ve bunun dışında kırsal kesimde çalışan, hiçbir sendikal ya da başka örgütsel yapıya girmeyen, kendi yağıyla kavrulan bir nüfus var. Bunları da hesaba kattığımız zaman Türkiye'de yaklaşık 20-25 milyon civarında bir nüfus var ki onların bunların bu primleri ödemesi mümkün değildir.

İkinci soru, bu primleri devlet hangi bütçeyle ödeyecek; bunun cevabı da ortada yoktur. Çalışma Bakanına bu soruları sorduğunuz zaman diyor ki, "biz ek bir finansman getirmeyeceğiz, mevcut dönen parayla bunu halledeceğiz" Nedir bu dönen para? "7 milyar dolar civarında primlerden toplayacağız, 35 milyar dolar civarında da prim ödeyemeyenlere devlet kendisi ödeyecek" diyor. Bölüyorsunuz, kişi başına 116 dolar gibi bir rakam düşüyor ve 116 dolarla bu nüfusun sağlık ihtiyacını karşılamak olanağının olmadığını kendileri de biliyor, biz de biliyoruz. Bunu sorduğunuz zaman "Hayır, bunu biz bir biçimde bulacağız" cevabını veriyorlar.

Diyelim ki priminizi ödeyemediniz, sağlık hizmetinden derhal uzak kalıyorsunuz, hiçbir hizmeti alamaz hale geliyorsunuz. Sınır asgari ücreti 3 kişilik bir aile olarak hesaplıyorlar ve kişi başına 116 milyon liradır. Bu paranın üstünde geliriniz varsa, yani 3 kişilik ailenizde ayda kişi başına 117 milyon düşüyorsa prim ödemek zorundasınız, yüzde 12'yi cepten ödemek zorundasınız. Bu sınır, açlık sınırının da altında bir sınır gördüğünüz gibi. Bu yasa maddesine göre sağlık harcamalarınızda yüzde 0-50 arasında cepten ödemek zorunda kalıyorsunuz. Biraz pahalı bir tedavi profili karşınıza çıktığı zaman bunun altından kalkmanız mümkün değil. Özel hastanelere değişik biçimlerde başvuran arkadaşlarımız bilirler, cepten ödemeye kalktığınız zaman bugünkü sağlık harcamalarını karşılamanın olanağı yoktur.

İkinci bir çarpıcı örnek: Bugünlerde Türk basınında, yerli basında sıkça sözü ediliyor: zengin, sağlığa oldukça iyi para ayırabilen ülkelerden Amerika Birleşik Devletlerinde yıllık ulusal gelirin yüzde 15'i sağlık sistemine gidiyor. Ama buna karşılık 40 milyon nüfusun hiçbir sağlık güvencesi yoktur. Kişi başına ortalama 4500 dolar harcıyorlar, ama 40 milyon insan hastalandığı zaman hiçbir hastane bunu kabul edip tedavi etmek olanağına sahip değildir; çünkü sigortası yoktur.

Ayrıca, ilaçlar ve teknoloji uluslararası tekellerin elinde olduğu için sağlık harcamaları o kadar yükseliyor ki, IMF'nin baş ekonomisti bir profesör

bile açık açık " sigortacılık yoluyla yapılan ve esasta sağlığı piyasa kurallarına teslim eden sistemin sonu geldi, bu yürümez" diyor. Oda gazetesinin önümüzdeki günlerde çıkacak olan sayısına bir makale halinde yazdım. Sözünü ettiğim IMF baş ekonomistinin yazısının başlığını size söyleyeyim: "Marksizm İçin Reçete" ve alt başlığı da "Önümüzdeki Günlerde Sosyalizmle Kapitalizm Arasındaki Savaş Alanı Sağlık Üzerinde Olacaktır" diyor.

Sağlık önümüzdeki günlerin, yılların çok önemli bir mücadele alanı olacak; ama kimle kimin arasında?: Tekelci sermayeyle, neoliberal sistemle emekçi halk arasında. O yüzden bu hizmeti alacak olan yoksul insanların, emekçilerin, emeğiyle geçinen insanların sağlık çalışanlarından daha fazla bu mücadeleye sahip çıkması gerekir. Türkiye'de bu mücadeleyi bugünkü haliyle örgütlü kesim olan Türk Tabipler Birliği, Tabip Odaları ve sağlıkla ilgili sendikalarımız yürütüyor, ama üzerine gitmek zorundayız; bunu durdurmak mümkündür.

Türkiye'de Genel Sağlık Sigortasının bütçeden götüreceği parayı kamusal ağırlıklı sağlık sistemine yatırarak bu meseleyi kökten çözmek mümkündür. Türkiye'nin ekonomik durumu dikkate alındığı zaman bu yöntem çok daha ekonomiktir, çok daha verimlidir ama maalesef siyasi iktidar bütün dizginleri IMF'ye ve Dünya Bankasına teslim etmiştir. Bakmayın siz zaman zaman Kasımpaşa ağzıyla konuşmalarına, IMF'nin patronları karşısında bu dili kullanmıyorlar!

TURGUT ÖZTÜRK: Sağlıkta dönüşüm başlığı altında çıkartılacak yasalardan biri de emekliliğimizle, yaşamımızla ilgili olan şeylerdir.

Diğer bir konumuz da Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri Musa Çam, bu konu hakkında bizi bilgilendirmeye çalışacaklar; buyurun.

MUSA ÇAM (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı): Tabii bana verilen görev Emeklilik Yasasıyla ilgili, ama olaya sadece bir emeklilik açısından bakmamak lazım çünkü Emeklilik Yasasında önemli olan belli başlı 4-5 madde var, ama sağlığa bir bütün olarak bakmadığımız takdirde tek başına emeklilikle yapılacak düzenlemeler çok fazla bir anlam ifade etmez.

Buraya nasıl geldik, hangi olaylar bizleri buraya getirdi, sağlıkta ve SSK yasalarında neler, hangi olaylar, hangi entrikalar çevrildi de hem hizmeti veren, hem de hizmet alan bizler bugün şikâyetçi olmak noktasına geldik?

Bildiğiniz gibi 1946 yılında devletin hiçbir katkısı olmadan, sadece işçi-

lerin, çalışanların emeğinden kesilen ücretlerle Sosyal Sigortalar Kurumu kuruluyor. 1969 yılına kadar hiçbir sorun yaşamamış, kaynakları son derece iyi kullanılmış, Türkiye'nin birçok yerinde yatırımlar yapmış, birçok hastanelerin açılmasına katkıda bulunmuş ve bunları yaşama geçirmiştir. Ama 1969 yılından sonra, özellikle Adalet Partisinin, Süleyman Demirel'in iktidara gelmesinden ve dünyadaki sağ rüzgârların esmeye başlamasından itibaren Türkiye'deki SSK yasalarında birçok değişiklik yaptılar.

1969 yılında Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu dönemde bir af çıkartıldı, bu afla birlikte prim borçları olanların primleri affa uğratıldı; ikincisi, bir af daha çıkartılarak o güne kadar SSK'lı olmayanlara bir kayıt yaptırılarak Borçlanma Yasasıyla birlikte çok kısa süre içerisinde emekli edildiler. Yani emeklilerin sayısı bir anda ikiye, üçe katlandı. Dolayısıyla bu, Sosyal Sigortalar Kurumuna büyük bir yük getirdi. Siz, 20-25-30 yıl prim veriyorsunuz, zor emekli oluyorsunuz, ama çıkartılan bir yasal düzenlemeyle beraber bir anda birçok insan hiç hak etmediği bir şekilde borçlanarak, asgari ücret düzeyinde bir prim ödeyerek Sosyal Sigortalar Kurumuna çok ciddi bir külfet getirdiler. Sosyal Sigortalar Kurumuna bir darbe indirildi.

1971 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'dan bay Zelenka diye bir uzman Türkiye'ye geliyor, Sosyal Sigortalar Kurumunu masaya yatırıyor, bütün aktüel hesaplarına bakıyor, hepsini kontrol ediyor ve bir rapor hazırlıyor. Diyor ki, "Eğer Sosyal Sigortalar Kurumunun kaynakları ve imkânları bu şekilde kullanılırsa, önümüzdeki yıllar içerisinde Sosyal Sigortalar Kurumunun hizmet vermesi, hizmet üretmesi, emekli maaşı ödemesi mümkün değildir." Adalet Partisi döneminde bu rapordan sonra toplam 11 borçlanma kanunu daha çıkartılarak hiç hak etmeyecek şekilde insanlar emekli edildiler. Bunların 4 tanesinde sanatçılar için borçlanma affı çıkartıldı. Gerçek sanatçı için tabii ki af yapılmalıdır. Bugün sinema emekçilerinin, yazarların, çizerlerin, sanatçıların mutlaka bu kapsam içerisine alınmaları gerekir, ama çok iyi biliyoruz ki, hiç hak etmeyen insanlar, o çıkartılan 11 yasayla birlikte Sosyal Sigortalar Kurumundan haksız ve adaletsiz bir şekilde emekli edildiler ve Sosyal Sigortaların kaynakları heba edildi.

Yüzde 100, yüzde 120 faiz oranlarının olduğu dönemlerde Sosyal Sigortalar Kurumunun paraları yüzde 20 ile yatırıldı ve o paraların tamamı Türkiye'de birtakım çıkar çevrelerine özel kredi ya da teşvik olarak verildi ve Sosyal Sigortaların kaynakları heba edildi, boşa harcandı.

1986 yılında Dünya Bankası bir rapor hazırladı ve dedi ki "Sağlık alanında iki şeyin yapılması lazım: Bunlardan biri sağlık piyasalaştırılacak; ikinci-

si, sağlık hizmetlerinden faydalanmak isteyenlerden katkı payı alınacak" Bunlar Dünya Bankasının dayatmış olduğu maddelerdir. Bunun anlamı şu: Sağlık temel bir haktır ve bunu mutlaka devletin yerine getirmesi gerekir argümanını ortadan kaldırıyor ve hizmet alan kişilerin bu katkı payını mutlaka ödemesi gerekiyor.

Sağlık alanında Dünya Sağlık Örgütü var, ama özellikle 80'li yıllardan sonra Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve IMF özellikle bu alanda bypass yaparak müdahale etmeye başladı.

Dünya Bankasının amacı neydi? Sağlık hizmetlerini piyasaya açmak; sağlığı bir meta haline dönüştürmek; kamunun bu alandaki etkisini ve yetkisini tamamen bertaraf etmek, yok etmektir.

Peki, bu nasıl yapılır? Devleti bir anda piyasadan çekmek söz konusu değil. Bunun için bazı argümanları kullanmak gerekiyor. Öncelikle mevcut sağlık sistemlerinin durumu neyse, bu durumu daha da kötüleştirmek gerekiyor. Bunu yaptılar, bugün geldiğimiz noktada mevcut sağlık sistemini daha da kötüleştirmek için ellerinden gelen her türlü şeyi yaptılar.

Peki, bu kötüleşme nasıl olur? Bu alana bir darbe vuracaksınız, onu vurdular. İkincisi, o alana hiçbir şey yapmayacaksınız, hiçbir yatırım yapmayacaksınız. Eğer bir şeyi olduğu yerde tutarsanız süre içerisinde gittikçe içi boşalır, sistem çökmeye ve gerilemeye başlar.

Devlet, İstanbul gibi ülke nüfusunun beşte birinin barındığı bu kentte son 20 yıldır bir tek hastane yapmadı arkadaşlar. Artan nüfus ve artan ihtiyaçlar karşısında eğer sen devlet olarak bir şey yapmazsan o zaman birileri bu alana mutlaka müdahale edecektir ve ettiler. Türkiye'deki özel hastanelerin toplamı 250'dir. Bu 250 irili ufaklı hastanenin 150 tanesi İstanbul'dadır arkadaşlar. Nüfusun beşte biri İstanbul'da, gelirin önemli bir bölümü Kocaeli, Sakarya, Adapazarı, İstanbul ve Tekirdağ'a gidiyor. Türkiye sanayinin ve ekonomisinin önemli bölümü burada, ama son 20 yılda burada hiçbir hastane yapılmadı. Yapılmadığı için fiziksel bir kuraldır, boşluk mutlaka doldurulur, onun yerine özel hastaneler, poliklinikler hepsi yerini aldı. Devlet yatırım yapmazken özel hastane sahipleri teşvikler ve vergiden düşmelerle ödüllendirildi.

Kamu hastaneleri nasıl desteklenmedi? Para vermedi, binalarını yenilemedi, hiçbir geliştirme yapmadı. Temizlik işlerini 1980'li yıllardan itibaren özelleştirmeye başladı. Önce temizlik işlerini özelleştirdi "Bu bana daha ucuza mal oluyor" dedi. Aradan bir süre geçti "Bu pişirilen yemekler bize pahalıya mal oluyor, yemeği de dışarıdan alalım" dedi ve yemeği de dışarı-

dan almaya başladılar. "Kapıdaki görevli de olmaz, onu da özel güvenlik şirketlerine verelim" diyerek hastanelerdeki tüm çalışanlar ve birtakım hizmetler piyasadan yavaş yavaş alınmaya başlanıldı. Bugün hekim dahil her türlü hizmeti özel kesimden alabilmek için gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş veyahut da gerçekleştirilmek üzeredir. Yani herhangi bir şirket mesela Kartal Hastanesine gelecek, diyecek ki "Ben 3 hekim, 40 laboratuar teknisyeni ve 10 cihazla burada hizmete talibim. Bunları ben yapacağım" diyecek. Bir başka firma da gelecek "Ben de 50 teknisyen, 5 doktor ve 20 araç-gereçle bu hastanedeki bütün laboratuar hizmetlerini yapacağım" diyecek; o noktaya getirildi. Ne olacak? Devlet çekildiği andan itibaren iki şirket oturup kârda anlaşacaklar ve hastanelerin bütün işleri o firmalar tarafından karşılanılmaya başlayacak arkadaşlar.

Toplumda eşzamanlı olarak bir şey alıştırıldı: Herkes bir şey vermeli artık, mutlaka bir şey vermeli. Peki, nasıl olacak bu arkadaşlar? Çok basit: hastanelerinize girdiğinizde kapıda biri bekliyor, ayağınıza bakıyor, diyor ki "Böyle giremezsin. 250 000 lira vereceksin galoş alacaksın" Aslında hijyenik olarak baktığınızda son derece doğru bir iş, ama o galoşun 250 000 lira verilip alınması bile bir ideolojik argüman arkadaşlar, hijyenik koşulların ötesinde bir ideolojik argüman, yani vereceksin, mutlaka bir şey vereceksin; ama az, ama çok mutlaka vereceksin. Yeşil kartlı da olsan -yeşil kartın kimlere verildiğini biliyoruz, nasıl suistimal edildiğini de biliyoruz, ayrı bir konu- cebinde 5 kuruş paran bile olmasın, bu durumda bile olsan, mutlaka o 250 000 liralık katkı payını verip, o galoşu ayağına takıp öyle gireceksin.

Bütün bunların nedeni nedir? Türkiye bedeli yaklaşık olarak 13 milyar dolarla 15 milyar dolar arasında olan bir sağlık pazarıdır arkadaşlar. Dünya Bankası, çokuluslu şirketler ve IMF bu pazara mutlaka sahip çıkmak istiyor, bu nedenle son 25-30 yılda sağlık alanına yapmış olduğu bu vuruşlarla birlikte sağlık sistemi tamamen çökertiliyor.

Öyle bir noktaya gedik ki hastanelere gittiğimizde "Yahu, nedir bu kepazelik, nedir bu rezillik. İlaç kuyruğu bir rezillik, poliklinik bir rezillik, orası bir rezillik, burası bir rezillik" diyoruz ve Başbakan da çıkıp diyor ki "Ey vatandaşlarım, bundan sonra kuyruklar bitti. İstediğiniz eczaneye gidip ilaç alacaksınız, istediğiniz hastaneye gidip muayene olacaksınız, istediğiniz doktoru seçeceksiniz" deyince vatandaş da "Aman ne güzel şey, şu lanetten, şu mezbelelikten kurtulacağız, artık insan gibi gidip ilacımızı alacağız, insan gibi muayene olacağız, insan olduğumuzu anlayacağız" diyor. Ama böyle değil. Sorun da burada düğümleniyor, bunu da anlatmakta zorluk çektik. Özel-

likle son 3 aylık SSK kampanyası döneminde birçok SSK hastanelerinde bunu yaptığımızda zaman zaman vatandaşlarımızın bizim bu söylemlerimize dudak büktüklerini hatta karşı çıktıklarını yaşadık. Hak da verdik, neden? Tek yönlü bir bombardıman, tek yönlü bir yönlendirme yapılıyor, bıçak kemiğe dayatılıyor, ondan sonra böyle bir öneri getiriliyor. Halka da bu öneri ister istemez oldukça çözüm getirici gibi görünüyor.

Bakan da açıkladı "10 Şubattan itibaren herkes istediği eczanelerden ilaç alacak" Ne kadar güzel!.. Kurtulduk!.. SSK hastanelerinde ulaç kuyruğunda saatlerce beklemekten kurtuluyoruz!..

Ama sorun bitmiyor arkadaşlar, yine bitmeyecek, ne olacak? 148 tane Ankara'da tek elden ilaç ihalesi yapılıyor, yaklaşık yüzde 30 ila yüzde 60 arasında bir indirimle bunu alıyor. SSK hastaneleri Sağlık Bakanlığına devredildi, yarın yerel yönetimler de devredilecek ve her biri ayrı ayrı ihale açacak veyahut da açmayacak, eczanelerden gidip ilaç alacaksınız. Gittiniz aldınız, geldiniz, bir süre sonra ödeme problemi çıkacak; çünkü bu yaklaşık 400 katrilyon liralık bir para arkadaşlar. Yarın yine ödeme güçlüğü çıkacak eczaneye gittiğinizde eczane ilaç vermeyecek diyecek ki "Bakanlıkla, devletle yapmış olduğumuz anlaşma çerçevesinde paramızı alamıyoruz, ilaç yok" Ne olacak o zaman? Diyecek ki "Katkı payı vereceksin, para vereceksin" Oraya doğru gidiyor iş ve ondan sonra diyecekler ki arkadaşlar "Ne yapalım? Artık herkes parasını verecek ilacını öyle alacak" Eczanelerde ilaç almanın sonu 2 yıl mı sürer, 3 yıl mı sürer, 4 yıl mı sürer bilemem, ama 5 yılın sonunda artık herkes kendi ilaç parasını kendisi verecek noktaya gelecek arkadaşlar.

Genel Sağlık Sigortasına baktığımızda gerçekten herkesin içine bir ferahlık, bir güzellik, bir mutluluk, bir gelecek umudu yayılıyor, ama işin esası o değil.

Dün saat 15.00'te NTV'de Erdoğan Aktaş'ın programında İstanbul Tabip Odası Başkanı Sayın Gencay Gürsoy hocam, Ankara'da da Sağlık Komisyonu Başkanı Trabzon Milletvekili Prof. Dr. Cevdet Erdöl vardı. Sayın Başkan da Genel Sağlık Sigortasını sordu "Nasıl yapacaksınız, finansmanını nasıl sağlayacaksınız?" dedi. "Bu ülkenin halkı bize inanıyor ve güveniyor, bunu 3 Kasım seçimlerinde de gösterdi, biz halkımıza güveniyoruz" dedi. Bunun tercümesi şu: "Biz halkımıza güveniyoruz" deyince "ellerinizi cebinize atacaksınız" demektir arkadaşlar. Yani bu bölümde de yine bizim için birtakım iyilikler düşünüldüğü kesin.

"Genel Sağlık Sigortasını nasıl yapacaksın?" diye soruyorsun, ama hiç kimsede bir cevap yok. "Biz çözeceğiz, biz yapacağız, biz biliyoruz" denili-

yor. Arkadaşlar, bu bir bilim meselesi, bir bütçe meselesi. Ne yaparsınız? Ya toplanan vergilerden bunu finanse edeceksiniz ya da prime dayalı sistemde yapacaksınız. Çalışanların primlerinden keseceksiniz işçi ve işveren payları olarak veya isteğe bağlı olarak herkes kendi cebinden ödeyecektir. Bunun dışında başka bir formül yoktur. Ama söyleyemiyorlar, diyemiyorlar ki, "Biz genel bütçeden, genel toplanan vergilerden bunu karşılayacağız" Onu da demiyorlar, ama biz biliyoruz ne olacağını.

Bu alanda eşitsizlik almış başını gidiyor zaten. Buna nasıl formül bulunacak? Bundan 1,5-2 yıl önce Dünya Bankası Türk Tabipler Birliğini Ankara'da ziyaret etti. Oturdular sağlık politikasını konuştular. Türk Tabipler Birliğinden arkadaşlar sordular "En iyi model nedir?" Dünya Bankası diyor ki "en eşitlikçi yöntem genel vergilerle oluşturulacak finans yöntemidir" Hemen arkasından "Peki, mademki bu en eşitlikçisiyse, en adiliyse siz bize neden prim toplama yöntemini dayatıyorsunuz?" En eşitlikçi sistemin genel vergilerden toplanan finans yöntemi olduğunu söylüyorlar, ama Türkiye'ye de prim yöntemini dayatıyorlar. Bu nedir? Tıpkı bugün SSK ve Bağ-Kur'da olduğu gibi bizim ücretlerimizden kesilen yöntemdir. Bize bunu dayatıyorlar ve Türk Tabipler Birliği yöneticileri "Neden?" diye sorduklarında "Siz çalışanlardan yıllardır onların kafalarına vura vura bu primi kesiyorsunuz, topluyorsunuz, bu konuda yerleşik bir düzeniniz var, bunun için bunu daha kolay yaparsınız, size bunu öneriyoruz" diyorlar. Ama işin perde arkasında bir başka neden var: Genel bütçede toplanan paraları eğer sağlık sektörüne aktarırsa IMF ve Dünya Bankasının borçlarını ve faizlerini ödeyecek başka kaynak kalamayacağı için önce kendi parasını garanti altına alıyor, Genel Sağlık Sigortasının primini de yine çalışanlara ve bizlere yüklüyor. Oyun bu, tezgâh bu, yani bir koyundan iki post çıkaracaklar. Burada tabii esas nedenlerden biri de zenginden bu konuda para almak istemiyorlar, bu konuda zengine dokunmak istemiyorlar, çalışanın boğazını sıkmak konusunda yine bizim üstümüze gelecekler ve bizi çantada keklik ve yolunacak kaz olarak görüyorlar.

Değerli arkadaşlar, Genel Sağlık Sigortası ek vergileri de beraberinde getirecek. Özellikle Genel Sağlık Sigortası içinde sunulan hizmetin kapsamı, bu teminat paketi gittikçe daraltılacak, bugün hizmetin kapsamı neyse bu genişlikte bir hizmeti vermeyecek, onun için de gerekli hazırlıklar yapılacak ve "Tamamlayıcı Sigorta" adı altında yeni sigorta sistemleri getirilecektir. Biliyorsunuz son birkaç yıldır Doğan Sigortacılık, Ak Sigortacılık, Yapı Kredi Sigortacılık, Garanti Sigortacılık dahil olmak üzere yaklaşık 20'ye yakın özel sigortacılık şirketi Türkiye'de faaliyetlerine başladı. Ama ne yazık ki

son 3-4 yılda istedikleri rakama, istedikleri kâra ulaşamadılar. Bu yüzden Genel Sağlık Sigorta sistemini önümüze koyuyorlar, ama yarın öbür gün hastanelere gittiğimizde "Senin ödemiş olduğun bu primden bu tedaviyi gerçekleştirmen mümkün değildir, senin ek bir sigortaya daha girip para yatırman gerekir" diyerek bizi bu özel sigorta şirketlerinin kucaklarına atacaklar.

Bildiğiniz gibi 1999 yılında Marmara depreminin yaşanıldığı ve herkesin göçük altında olduğu dönemde Anasol-M Hükümeti emeklilik yaşı dahil olmak üzere, emeklilik maaşları dahil olmak üzere birtakım yasal düzenlemeler yaptı, kadınlarda emeklilik yaşını 58, erkeklerde 60'a çıkardı. Emeklilik prim gün sayısını 5 000 günden 7 000 güne çıkardı. Bu yeni düzenlemelerle birlikte kademeli olarak bugün doğan, doğacak olan çocuklarımızın emeklilik yaşı yaklaşık olarak 68'e kadar çıkartılacaktır.

SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığını bir çatı altında toplayalım deniliyor. Yıllardır bununla ilgili önerilerimiz var, ama Bağ-Kur daha farklıdır. Emekli Sandığı ve SSK olabilir, ama Bağ-Kur küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahibi olduğu, esnafın da içine girdiği bir işadamı profilini ortaya koyan bir şey. Oradan doğacak borçların, oradan doğacak sıkıntıların SSK'nın ve Emekli Sandığının üzerine yüklenilmesini doğru bulmayız, o nedenle buna karşı çıkmamız gerekiyor.

Emekli yaşı tekrar kademeli bir şekilde yükseltilecek, prim gün sayısı 9 000 güne çıkartılacak, emeklilik yaşı 68'e kadar çıkartılacak, Dünya Bankası emekli maaşlarının vergilendirilmesini ve aylık bağlama oranlarının mutlaka düşürülmesini talep ediyor. Bu yasal düzenlemenin içerisinde bunlar gelecek. Emeklilikle ilgili aşağı yukarı buna benzer birçok daha madde var, ama en temel alıcı noktalar bunlar. Bu konuda bizlerin uyanık olmamız gerekiyor.

Yeteri kadar mücadele verdik mi? Yapmaya çalıştık, yapamadık. Neden yapılamadığını herkes biliyor. SSK Yasasının Parlamentoda görüşüldüğü, Köy Hizmetleri Yasasının Parlamentoda görüşüldüğü dönemde maalesef bazı konfederasyon genel başkanları, Başbakanla Rusya'ya gittiler. Burada birçok işçi, emekçi, kamu çalışanı ve hekim bu konuda mücadele verirken bazıları da böyle seyahatleri yapmayı tercih ettiler. Dolayısıyla Sayın Cumhurbaşkanı da bunu imzaladı. Toplumda demorilize bir durum söz konusu, ama bunun hukuki boyutu ve özelikle bundan sonraki yasal düzenlemelerle ilgili bir direnç gösterilebilirse, bir mücadele ortaya konulabilirse, geri püskürtülme söz konusu olabilir diyorum.

OTURUM BAŞKANI: Önümüzdeki süreçte bizi cidden nelerin bekle-

diğini de görüyoruz. Çalışma hayatımıza oldukça sert saldırılar meydana gelecek, birçok kişi işsiz kalacak, özelleştirmeler asgari ücretin altında sosyal güvencesiz, sigortasız, sendikasız filan çalışma süreçleri başlayacak. Böyle bir sıkıntı yaşayacağız.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu denilen bir şey daha çıkartılar. Makine Mühendisleri Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Halim Gürbüz bu konuda bir şeyler söyleyecekler.

HALİM GÜRBÜZ (Makine Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi): Saygıdeğer Gencay Gürsoy, Saygıdeğer Musa Çam dostlarımız, ağabeylerimiz sağlık alanından çok güzel örnekleri ortaya koydular. Bunu başka alanlar olarak da düşünmek mümkün, ama bütün bunlar niye yapılıyor sorusunu da ortaya gerçekten ortaya koymak gerekiyor diye düşünüyorum.

Her şeyden önce Kamu Yönetimi Temel Kanunu nedir diye bir kısa özet yapmak gerekirse, Hükümet ülkedeki yönetim sisteminde kökten bir değişiklik öngörüyor. Taşra örgütlerini ortadan kaldırmayı, bunlardan belli bir ölçeğini yerel yönetimlere devretmeyi öngörüyor.

Sonuçta karşımıza iki tür bir model çıkarıyor: Birincisi, merkezi yönetim olarak baktığımızda Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından oluşan 6 adet bakanlığın taşra örgütlerini koruduğunu görüyoruz. Bunun dışında kalan diğer bakanlıklar: Dışişleri Bakanlığının taşra örgütleri yok, yurtdışı örgütlenmesi var. Bayındırlık, İskân, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köy İşleri, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür, Turizm, Çevre ve Orman Bakanlıklarının taşra teşkilatları kaldırılıyor, bunlar tüm örgütlenmeleriyle ve vecibeleriyle -görevleriyle- birlikte yerel yönetimlere, doğru bir deyişle ise Türkiye'nin 79 ilindeki il özel idarelerine devrediyor. İstanbul ve Kocaeli'nde ise Büyükşehir belediyelerine devrediyor. Böylece karşımıza yerellere aktarılan bir sürü olanak var gibi gözüküyor. Aslında olay böyle değil.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu, Personel Rejim Tasarısı veya bunların yanında uygulanan tahkimler, üst kurullar ve benzeri bir sürü yapılanmalar Kamu Reformu adı altında tanımlanan, aslında reform olmayan, tam tersine uluslararası sermayenin Türkiye ve dünyada önünü açmak anlamında Türkiye'de uygulanılmaya çalışılan bir önlemler dizisi, bir önlemler paketidir. Böyle bir paketin neden öngörüldüğünü konuşmamız gerekecek.

Aslında sorun 1969 senesinde başladı. Amerika Birleşik Devletleri Viet-

nam'da çok büyük bir batağa saplantı. 500 000 askeri Vietnam'dan çıkamadı. 1975 senesinde çıktı, ama 1969 senesindeki o 500 000 asker ve dünya üzerinde ekonomisinin zorlanması Amerika Birleşik Devletlerini bir durgunluğa soktu. Amerika Birleşik Devletleri bundan kurtulmak için yöntemler aradı. Bunlardan birini 1975 senesinde Bretton Woods Anlaşmasıyla gerçekleştirdi. Parasını altın değerinden, altına esastan kurtardı; yani kâğıt üzerinde sanal bir sermaye düzeni sistemini başlattı.

Başka ne yaptı? 1973 Arap-İsrail savaşının ertesinde petrol fiyatlarının 60-70 dolarlar mertebesine çıkması sonucu kapitalist ekonomiler büyük bir daralma yaşadı, ABD ekonomisi en başta bundan da yararlanmayı seçti. Sonuçta bir kriz içinde olduklarını kabul ettiler. Bu krizden çıkmanın da iki yöntemi olduğunu tespit ettiler: Birincisi, yeni kâr alanları, yeni çalışma alanları bulacaklar yani kamusal hizmet alanı.

Kamusal hizmetin dünya ekonomisinde büyüklüğü tüm dünya ekonomik büyüklüğünün yüzde 60'ıdır, bunu çoğumuz bilmiyoruz. Yani kamusal ekonominin dışındaki ekonomi, uluslararası tekellerin hâkim olduğu ekonomi yüzde 40 dır. Bunun 2,5 katı büyüklüğünde bir ekonomi önlerinde duruyordu. Bu ekonomiyi ellerine geçirmeye arzuladılar.

Bir başka amaçları daha vardı: Maliyetleri düşürmek. Maliyetler iki yöntemle düşürülebiliyordu: Birincisi, verdikleri vergileri düşürmek; ikincisi, işçilik ücretlerini düşürmek. İşçilik ücretlerini düşürmenin yöntemlerini Türkiye'de sendikasızlaştırma, Türkiye'de kamu çalışanlarının Personel Rejimi Kanunuyla ve bunun alt kapsamındaki esnek çalışma, yarım çalışma ve benzeri yöntemlerle sağlanması yönüne gidildi.

Peki, bunları nasıl yapacaktı bu ekonomik küresel sermaye? Birtakım araçlar vardı elinde. Bu araçların ana planlayıcısı Dünya Bankası ve bunun alt kuruluşları olarak IMF, Ortak Pazar, OECD, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütüdür. Dünya Ticaret Örgütünün alt kapsamlarında doğrudan doğruya mal liberalizasyonunu sağlayan, mal serbestliğini sağlayan GATT, hizmet serbestliğini sağlayan GATS, fikri sınai mülkiyet haklarını gelişmiş ülkeler adına korumaya alan TRİPS, yabancı yatırımcıların haklarını koruyan TRİM. Türkiye'nin altına imza koyduğu bu dört çok taraflı yatırım anlaşması süreciyle konuya doğrudan doğruya müdahil oldu.

Arkadaşlar, bu dört örgüt birbiriyle çok sıkı bir etkileşim içindedirler. Dünya Bankasının merkezi beyin gücüyle çalışmaktadır. Bunların sonucunda yapması gereken bir tanesi kamusal hizmet alanına saldırmak, diğeri de maliyetle-

ri düşürmek. GATS ile yani Hizmet Ticaret Sözleşmesiyle Kamusal hizmet alanına saldırmayı öngördüler. 26 Mart 1995 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi GATS'ı kabul etti. GATS anlaşmasının 10 senelik bir muafiyet süresi vardı. Bu 10 senelik muafiyet süresi de 26 Mart 2005 tarihinde dolmaktadır.

Kemal Derviş'lerden başlayan ve Recep Tayyip Erdoğan Hükümetinde zirvesini bulan bir acelecilik, bütün kamusal kesimin itirazlarına kulakları kapayış, gözü kara bir girişim, sadece ve sadece uluslararası sermaye örgütlerine verdiklerini sözlerin, verdikleri taahhütlerin yerine getirilmesi çabası söz konusu. 2005 ve 2006 senesi Türkiye ve bizler için gerçekten çok sıcak geçmeye adaydır. Çünkü bu uygulamalar yaşama geçirilecektir.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu bir başarısızlığa uğradı, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından şekil eksikliği yönüyle iade edildi. Ama bu Hükümeti durduramadı, bunu küçük parçalar halinde geçirmeye çalışıyorlar. SSK hastanelerinin Sağlık Bakanlığına devredilmesi veyahut da Köy Hizmetlerinin kapatılması buna örnektir.

SEVGİ GÖĞÇE (KESK Yönetim Kurulu Üyesi): Merhaba arkadaşlar. Arkadaşlarımız bir tarihsel süreci anlattılar ve bu sürecin bize nasıl parça parça taşındığını anlatmaya çalıştılar. Görünen o ki, AKP Hükümeti, bugünkü Hükümet, 70'li yıllardan başlayan, 80'lerdeki 24 Ocak kararlarıyla hayata geçirilmeye başlayan ve 25 yıldır parça parça hayatımıza, sosyal yaşamımıza, çalışma yaşamımıza bir biçimde giren politikaları yasalar aracılığıyla taşlaştırmak istiyor. Yani kısacası AKP Hükümeti, piyasanın tanrısı olan uluslararası sermayeye biat ediyor, önünde diz çökmüş durumdadır.

Bütün bunları niçin yapıyor? Diyor ki, ben bunları değişim için yapıyorum. Tabii bizim burada dönüp sormamız gereken soru şu: Bu değişim kimden yana bir değişim? Emekçiden, halktan, çalışandan bir yana değişim mi, yoksa sermayeden yana, zenginden yana, uluslararası konsorsiyumlardan yana, büyük tekellerden yana bir değişim mi? Bu değişim, doğrudan doğruya uluslararası sermayenin çıkarlarından yana bir değişimdir. Bu değişimi gerçekleştirmek için de çeşitli yasalar hızla çıkarılıyor. Bu yasalardan biri de arkadaşımızın ifade ettiği gibi Kamu Yönetimi Reformu adı altındaki Yasa Tasarısıdır. Adı reform, ama bu reformun içinde halk yok, çalışanlar yok, emekçiler yok.

Oysa Anayasamızda "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti sosyal bir hukuk devletidir" diye geçer. Devletin sosyal diye tanımlanan yanı hızla tasfiye ediliyor. Sosyal nedir? Bizden alınan vergilerin devlet eliyle bize yol, su, elekt-

rik, sağlık olarak geri dönmesidir. Bu hizmetlerin halka en nitelikli biçimde ulaşması için, halkın bu hizmetlerden parasız yararlanabilmesi için devletin bu hizmetleri organize etmesidir. Oysa AKP Hükümeti, bu yasalarla beraber devletin sosyal yanını ortadan kaldırıyor. Yani bundan sonra şunu söylüyor bize: "Ey teyzem, öğretmenim, işçim, emeklim, çalışan insanlar, alın teriyle vergi ödeyen insanlar; siz bundan sonra bu hizmetleri paranız kadar alacaksınız. Eğitimi de böyle alacaksın, sağlığı da böyle alacaksın, emeklilik hakkını da böyle alacaksın. Paran varsa sağlık hizmetinden yararlanacaksın" Bunları söylüyor ve bunlara uygun yasal düzenlemeleri hızla yapıyor. Yani özelleştirmeyi önüne bir program olarak koymuş, özelleştirme derken de şunu kastediyorum: Var olan, devletin eliyle yürütülen tüm hizmetler piyasaya, özel sermayeye devrediliyor. Siz gideceksiniz, devletten alamadığınız hizmeti özel sermayeden yahut da özel hastanelerden, okullardan almaya başlayacaksınız. Bu süreç halk tarafından da oldukça coşkuyla karşılanmış gibi gözüküyor. Gerçekten çok ilginçtir, istatistiki sonuçlara baktığınız zaman, Soner'in yaptığı araştırmaya göre, AKP Hükümetinin halk tarafından kabulü yüzde 54'lere fırlamış durumdadır. Çok acı bir şey, neden acı? Çünkü müthiş bir manüplasyon vardır.

Oysa dönüp baktığımız zaman, Türkiye halkının şunu sorması lazım: "Yahu ben 60'lı yıllarda bu hizmetleri çok rahat alabiliyordum, bugün niye alamıyorum? Bunun suçlusu 30 yıl önce alınmış röntgen aracıyla hizmet vermeye çalışanlar mı, yoksa hükümetin uyguladığı politikalar mı? Siyasal hesaplarına göre istihdam politikası yapan, kayırmacılık yapan, bir okula 50 öğretmen gönderip, 3 000 kişilik bir başka okula 10 kişilik öğretmen atamasını yapan hükümetler mi?" diye halkın sorması lazım.

Gerçekten de biz dönüp sorduğumuzda şunu görüyoruz: 80'li yıllardan beri bilinçli bir biçimde bu politikalar hayata geçirilmeye çalışıldı, istihdam alanı, çalışma koşulları, üretimin nitelikli hale gelmesi için gerekli olan ve bütçeden ayrılan paylar hızla kısıldı, zayıflatıldı ve bu alanlar niteliksiz hale getirildi ki, diğer alanların, özel alanların verdiği hizmetlerin albenisi artsın, kabulü artsın.

Peki, burada çalışanların pozisyonu ne olacaktır? Kamu Personel Rejimi Yasa Tasarısında -ki, önümüzdeki günlerde, Nisan ayında gündeme gelecektir- şöyle bir tanım var: Kamuda hizmetleri yürütmek üzere memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel, diğer kamu görevlileri işçiler diye 5 istihdam biçimi kabul ediliyor ve 5 istihdam biçimi içerisinde memur tanımını, yani sürekli hizmet verecek memurların tanımını "üst düzey görevliler" olarak ta-

nımlıyor ve bunları çok açık bir biçimde saymış. Bunlara baktığımız zaman şunları görüyoruz: Yargıçlar, hâkimler, emniyet görevlileri gibi üst düzey yöneticiler, geri kalan tüm kamu personelini hızla sözleşmeli personel uygulamasını kapsamına alacak ve sözleşmeli personel uygulamasıyla beraber 1 yıllık sözleşmelere tabi kılacak düzenlemeler getirmeye çalışıyor. Yani bu yapmasının temel nedenlerinden biri şudur: Bundan sonra devlet eliyle, yani kamu eliyle hizmetlerin sürekli verilmesi gibi bir durum söz konusu olmayacağı için buralarda da sürekli hizmet üretecek kamu çalışanlarına ihtiyaç duymuyor. Bunun yerine 1 yıllık sözleşmelere tabi, bir yıl süre içerisinde sözleşmesinin yenilenip yenilenmeyeceği performans kriterine göre şekillenecek, geçici, tam zamanlı olmayan, kısmi zamanla sözleşmeli personel uygulamasına hızla geçiyor ve Türkiye'deki kamu çalışanı sayısını 500 000'e indiriyor. Geri kalan 1,5 milyon çalışanı -ki, 2 milyon civarında kamu çalışanı vardır- kademeli bir biçimde sözleşmeli personel uygulamasına tabi tutacaktır.

Sağlık alanında 2003 yılında ihtiyaç duyulan alanlar için sözleşmeli personel uygulamasını başlattı. Bütün alanlarda aslında kademeli, sözleşmeli personel uygulaması başlamış durumdadır.

Diğer bir uygulama da norm kadro uygulamasıdır; yani işin tanımının değişmesi, işin tanımının olmayışı, birden çok işi bir kişinin yapması uygulaması başlayacaktır. Yani bir öğretmen 5-6 okulda, yahut da hastanedeki bir teknik eleman 2-3 işte birden çalışacaktır. İş zamanları değişecek, esnek çalışma geliyor.

Dünya gerçeklerine dönüp bakıyoruz, Almanya'ya, Norveç'e, İsveç'e Amerika'ya baktığımız zaman Türkiye kamu çalışanı sayısının nüfusa oranı, diğer dünya ölçeklerine göre en az olanıdır. Bütün dünyada bu neoliberal politikalar uygulanıyor, kamusal hizmetler hızla özelleştiriliyor, yani piyasaya devrediliyor, buna uygun olarak da gereken düzenlemeler hızla yapılıyor.

Peki, burada sendikalar nerede duruyor? Haklarımıza yönelik çok hızlı gerçekleşen saldırılar söz konusu. Bundan etkilenen sendikalar var, çalışan emekçiler var, halk var. Dünya ülkelerine dönüp bakıyoruz, Fransa'da sosyal güvenlik reformu adı altında bir yasa tasarısı gündeme getirildiği zaman yaklaşık 2 milyon kamu çalışanı ve halk sokağa çıktı, sosyal demokrat bir hükümet olmasına rağmen orada böyle bir yasa tasarısını gündeme getirmişlerdi ve yasa tasarısını hükümet geri çekmek durumunda kaldı.

Fazla değil, bundan 20 gün önce ulaşım sisteminin özelleştirme programına alınmasıyla beraber Roma'da binlerce işçi 3 günlük kademeli bir bi-

çimde genel greve gitti ve hükümet, bu yasa tasarılarını, bir dahaki dönemde getirmek üzere hızla geri çekmek durumunda kaldı.

Türkiye'de ise, toplumsal muhalefetin zayıflığı, örgütlenme bilincinin zayıflığı, sendikal hareketlerdeki zayıflık, halkın kendi haklarına ve çıkarlarına sahip çıkabilmek bilincindeki zayıflık yüzünden AKP Hükümeti, yahut da bu uygulamaları yapan hükümetler karşılarında çok güçlü bir direnç göremiyorlar. Göremedikleri için de fütursuzca bu uygulamaları yerine getiriyorlar.

16 Şubatta Emek Platformunun kararı gereği alanlarda, meydanlarda olacağız, hizmet üretiminden gelen gücümüzü kullanacağız. İnsan onurumuza, emeğimize ve geleceğimize sahip çıkmak istiyorsak eylemlerinin güçlendirilmesi için bulunduğumuz her yerde bu süreci örgütlemek bize düşüyor diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI: Kamu Emekçileri Yönetim Kurulu Üyesi Sevgi Göğçe'ye teşekkür ediyoruz.

Bu arada aramızda EMEKLİSEN'den bir ablamız var, kendi şiirlerinden bir-iki tanesini sizlere okumak istiyor.

YETER: Hepiniz hoş gelmişsiniz, merhabalar.
Âşık Veysel diyor ki:
Sen deri ben deri
İkimiz de bir deri
Ben çarık sen mes
Yürürken çıkar aynı ses
Amma sen içeride köşedesin
Ben dışarıda soğuktayım

Eğer biz örgütlü toplum olmazsak, hepimiz soğukta kalacağız. Konuşmaları dinledik.

Sokrates "Eğer bir millet kitaba uzaksa o milletin bir kolu sakattır" diyor. Kitap okuyalım ve çocuklarımıza kitap okumayı öğretelim, evimize kitap koyalım.

Can dürüst olanlar meclise girmez
Hazırı yiyenler halimi bilmez
Sahipsiz kalmışız yüzümüz gülmez
Vay başıma gelen zavallı biz
Borç para istedim veremem dedi
Elli markım var git bozdur dedi

Atama üzüldüm haklısın dedi
Kör dolara esir ettiler bizi
Haksızlıklar çok yanıyor gönlüm
Bankalara hortum taktılar görün
İşsize garibe dediler sürün
Acınacak hale koydular bizi
Adım başı meyhane dolup taşıyor
Düşündüm mü meğer aklım şaşıyor
Üzüldükçe beni efkâr basıyor
Samansız ahıra soktular bizi
Bugün otururum Kartal sahilde
Halhal ayağında kurt kemerinde
Düzenin izi var açık göbekte
Etikete kurban ettiler bizi
İki delikanlı kol kola gider
Sözünde küfür var anama eder
Hiç bilmem ki onun babası yok der
Namus belasına piç etti bizi
Kurmuş tezgâhını çıtçıt satıyor
Yerken poşetleri yere atıyor
Güvenlik gelmiş masa topluyor
Büyük büyük marketlere sattılar bizi
Biraz ileride çay bağırıyor
Hiç boş masa yok millet doluyor
Gençlisi yaşlısı hep oturuyor
İşsizler ordusu yaptılar biz
Kumarda geliyor şişe elinde
Uyuşmuş kafası değil kendinde
Dövüyor kadını kovuyor bir de
Acımasızlara kattılar bizi
Ağaç gölgesinde namaz kılıyor
Hatuna bakarak sinsi gülüyor
Takkesi başında dua bitiyor
Dinliyle dinsiz ettiler bizi
Çarşafa bürünmüş boyalı yüzü
Giyinmiş eteği yırtmaçlı dizi
Büyüğü dinlemez oğlu ve kızı
Görün ne hallere soktular bizi

Yeter'i sorarsanız yaşlıyım özde
Bak değilim erkek kadınım sözde
Toplumda kadına değer yok bizde
Etim para etti sattılar bizi

Can kardeşlerim, kadınlarınızı tembihleyin, ne açılıp betini rezil etsinler, ne de kapanıp gözünü kör etsinler. Bizler okumalıyız. Benim okul hayatım hiç yok, ama kitap çok okurum. Yoldan çıkan erkek kardeşlerimiz, okuyun.

Ben erkeğim diyorsun
Nefes alıp yaşıyorsun
Düşen kızı satıyorsun
Görünüşün insan olsa ne yazar

Can kardeşlerim, ne olur kadınlarınızı bilinçli yapın. Burada yüzde 90 kadın yok. Bekâr mısınız? Değil. Eşlerinizi de getirin böyle bir yerlere.

OTURUM BAŞKANI: Özgürlük ve demokrasi mücadelesinden emekli olmayan EMEKLİSEN'e teşekkür ediyoruz.

OSMAN ÖZTÜRK (İstanbul Tabip Odası Basın Sözcüsü): Bana iki soru gelmiş: "Türkiye'de sağlıkta özelleştirme sürecinde hekimlerin kamu ve özelde ortak çalışmasının rolü yok mu? TTB'nin bu konuda ilgili tavrı nedir?" diyor.

Kesinlikle var. Şöyle örnek vereyim: Gencay hocanın da bahsettiği bu eski sosyalist ülkelerde kamusal sağlık sisteminden özele geçilirken yapılan ilk uygulama budur. Özelde çalışma hakkı tanınıyor; bu kadar açık. Türk Tabipler Birliği olarak biz bu sisteme kesinlikle karşı çıkıyoruz, ama ne kadar etkili oluyoruz, onu hep birlikte değerlendirebiliriz.

İkincisi soru daha çok katkı amaçlı Sağlıkta çürüme, eğitimde çürüme 70'li, 80'li yıllarda başlamasına rağmen Tabipler Birliği ve aydınlar halkı ne kadar uyardı? Bugün sonuçlarını tartışıyoruz, kekse sonuçlara gelmeden nedenlerini ve niçinlerini de tartışsaydık" diyor.

Bunun üzerine birkaç şey söylemek istiyorum. Tespitler kesinlikle doğru, fakat şu psikolojiden çıkmamız gerektiğini düşünüyorum: Yani her şey kötüye gidiyor, sürekli olarak mevzi kaybediyoruz, zayıfız, güçsüzüz gibi bir psikolojiden çıkmak gerekiyor diye düşünüyorum. Buna karşı direnmemiz gerekiyor.

İkincisi, karşımızdakilerin de çok güçlü olduğunu düşünmeyin arkadaşlar. Bakın, geçen hafta Başbakan Acıbadem hastaneler zincirinin Kozyatağı şubesini açıyor ve açılışta hastane sahibine şunları söylüyor: "Mehmet Ali

Aydınlar Bey, gel sana Şişli Etfal Hastanesini vereceğiz, orayı da al, istersen hastane yap, istersen alışveriş merkezi yap" diyor.

Şişli Etfal Hastanesinin tarihi de aslında çok ilginçtir. II. Abdülhamit'in çok sevdiği küçük bir kızı var, 8 yaşında kuşpalazından ölüyor. Bu çocuk hastanesini onun için yaptırıyor, 107 yıl sonra, üstelik de İslamcı bir Başbakan onu satışa çıkarıyor. Şimdiye kadar ilk defa bir Başbakan hastane pazarlıyor. Biliyorsunuz şimdiye kadar Başbakanlar hastane yapmakla övünürlerdi.

Şunu da biliyorsunuz, SSK tartışmasında yaşadık: "SSK'nın devrinin esası özelleştirmedir" dediğimizde Hükümet "Yok canım, öyle bir şey filan yapmıyoruz" dedi. Alın, yasa çıktı, bir hafta sonra kamu hastanelerini satışa çıkarıyorlar.

Gencay hoca bahsetti, aslında Genel Sağlık Sigortası denilen şey kısaca şudur arkadaşlar: Bu özel hastaneciler bir yığın yatırım yapıyorlar, ama diyorlar ki, "vatandaştan paramızı alamıyoruz, gelmiyor. Acil geliyor, borç senedi imzalıyor, peşinden koşamıyoruz" diyorlar. Buna karşı dünyada bulunan çözüm de budur. Devlet parayı toplayacak, özel hastanecilere verecek. Bundan sonra kamu hastanelerini gerçekten satacaklar, çünkü gerek kalmayacak. Devlet toplayacak ve özel hastaneden hizmet satın alacak; Başbakan bunu açık olarak söyledi.

Peki, özelleştirmeye ideolojik olarak karşıyız, değiliz; vatandaşa maliyeti ne olacak bunun? Aslında şu anda yaşıyoruz bunu? Bakın, SSK'dan yıllardır dışarıya sevk yapılıyor, özellikle bir yıldır sıkışıklık bahane gösterilerek özel hastanelere sevk yapılıyor. Her yerde de bakan veya Başbakan anlatıyor "Bakın, ne kadar güzel. SSK'lı da, devlet memuru da özel hastaneye gidiyor" diye.

Gazetecinin biri birkaç ay önce gitti, araştırdı, bütün hastaneleri SSK'larla birlikte dolaştı, ortaya çıkan tablo şu: Vatandaş SSK'da muayene oluyor, ultrason çekilecek, iki ay sonraya gün veriliyor, "Benim hakkım var, beni dışarı sevk edin" diyor. "olur, sevk ederiz" diyorlar ve eline sevk kâğıdını veriyorlar, anlaşmalı dört hastanenin listesini veriyorlar, evine yakın olana gidiyor. "SSK'dan sevkim var, ultrason çektireceğim" diyor. "Hay hay, buyurun tabii. Çekeriz biz, SSK sevklerini kabul ediyoruz" diyorlar. "Ne zaman geleyim?" diyorlar. "Bir deftere bakalım" diyorlar, açıyorlar defteri "iki ay sonra gel" diyorlar. "ama ben SSK hastanesinde de iki ay bekliyordum, onun için buraya geldim" diyor. "vallaha böyle" diyorlar. "Daha önce olmaz mı?" diyor, "Olur tabii, yarın da çekeriz, aslında ultrasonumuz boş" diyorlar. "nasıl

olur? diyor. "Parasını verirseniz çekeriz" diyorlar. Peşin para hızlı hizmet diye buna diyorlar.

Çok daha vahimi var, bugün kamudan hepimiz şikâyet ediyoruz, ama kamuda hiçbir zaman rastlanmayacak kadar vahim ve vahşi bir olayı aktarayım sizlere. SSK'lı hasta beyin kanaması geçiriyor, SSK hastanesinde ameliyat ediliyor, ama yoğun bakım servisi yok, tekrar bir ameliyat daha gerekiyor. Hastanelerde nasılsa anlaşma var, sevk ediyorlar, hastayı alıp özel hastaneye götürüyorlar. Her hastaneye gidişte imzalanan belgeleri imzalıyorlar. Hasta yatırılıyor ve üç gün sonra çağrılıyor hasta yakınları "5 milyar para verecersiniz" diyorlar. "Yahu nereden çıktı bu?" diyorlar. "işte imzaladınız girişte" diyorlar. "ama olur mu, bizim sevk kâğıdımızda hiç para vermeyeceksiniz yazıyordu. Biz ne bilelim, önümüze getirdiniz, o telaşla imzaladık" diyorlar. "Yok, elimizde senet var" diyorlar hastaneden. Hasta yakını "Mahkemeye gideriz, o senet geçerli olmaz, çünkü bizde SSK'nın sevki var" diyorlar. Hastane sahibi "vallaha gidin, ama unutmayın, şu an hastanız bizim hastanemizde, gidince de hastanızın başına geleceğini bilirsiniz" diyorlar.

Sağlığın piyasalaştırılması budur arkadaşlar. Genel Sağlık Sigortası da budur, aile hekimliği de budur, sağlığın işletmeye çevrilmesi de, SSK'nın devrinin de esası budur.

İkinci olarak söyleyeceğim, aslında bütün yapılanlar Dünya Bankasının 10-12 yıldır Türkiye'nin önüne koyduğu bir plandır. Şimdiye kadar yapamadılar, şimdi yapmaya niyetliler. Dünya Bankası her yıl rapor yayınlıyor, 2003'te de Türkiye Raporu yayınladı "Genel Sağlık Sigortasını kurun, şunu şöyle yapın, şu zamanda bunu yapın, SSK'yı böyle devredin" falan denildi. Ama raporun sonunda iki cümlelik bir uyarı var, diyor ki "Sonuçta sağlık reformunun başarısı siyasi irade ve kamu kabulünün gücüne bağlıdır. Bunlar olmaksın en iyi tasarlanmış tedbirlerin bile başarısızlığa uğraması söz konusu olacaktır."

Yani iki koşul gerekiyor. Bir, siyasi irade. Bu belki sağlanmış durumda. En azından Parlamentoda üçte ikilik bir çoğunluk var, ama ikinci olarak kamuoyuna bunu kabul ettireceksiniz. Bütün topluma bu acı ilacı içmesinin kendisi için yararlı olduğunu kabul ettireceksiniz. Bunu kabul ettiremediğiniz zaman bu programın uygulanması mümkün değil. İşte orada bizim yürüttüğümüz bütün faaliyetlerin anlamı ortaya çıkıyor.

SSK'nın devri meselesinde Türk Tabiplerinin de, Emek Platformunun da, sendikaların da aldığı tutumlar tartışılabilir. "Olanaklarımız daha fazla

vardı ve kullanamadık" denilebilir, ama bence üç ay boyunca Türkiye sağlığı konuştu arkadaşlar ve Türkiye tarihinde ilk kez sağlık politikleşti.

Feministlerin bir sözü vardır: "Özel olan politiktir" diye; sağlık için de geçerlidir o. Tıbbi olan her şey politiktir, ama ilk defa bilinç düzeyine çıktı ve gerçekten yasayı geçirdiler, ama kendi politikaları fevkalade yaralandı.

Sınıf mücadelesi öyle eski meydan muharebelerine benzemiyor. Eskiden ordular toplanıyor bir yerde, iki taraf neredeyse anlaşmış gibi ordusunu toplayıp geliyor, bir muharebe oluyor bitiyor, biri yeniyor, biri yeniliyor. Bu öyle bir şey değil, bu sürecek. Bir mevzii kaybetmemiz, bütününü kaybetmemiz anlamına gelmiyor. Bir başka yerde durdurabiliriz ve gerçekten SSK meselesinde önemli ölçüde hırpalandılar aslında, bugün çok daha bütünlüklü olarak tablo ortaya çıktı ve 16 Şubatta güçlü bir şekilde karşı çıkabilirsek bu bizim için çok daha uygun bir zemin yaratacaktır.

Bakın, 1999 yılında üç parti Meclise çok büyük bir çoğunlukla geldiler ve ilk darbeyi de hatırlarsınız bu Mezarda Emeklilik Yasasında, sosyal güvenlik meselesinde yediler, toplumla ilk defa o zaman karşı karşıya geldiler ve o partilerden yüzde 2 oy alanı üç yıl sonra yüzde 1,5 aldı, yüzde 19 alanı yüzde 8 aldı filan. Yani o yüzden karşımızda sonuç itibariyle şöyle bir tablo yok: Dünya Bankasının bir planı bu, IMF buna destek veriyor, siyasi iktidarın bugün Parlamentoda çoğunluğu var. O zaman yapacak bir şeyimiz yok! Böyle bir tablo hiçbir şekilde yok ortalıkta. Bu işe daha yeni başlıyoruz ve aslında oldukça da hızlı bir şekilde cevap verdik, hekimlerin, sağlık çalışanlarının eylemleri, kamu çalışanlarının, işçi sendikalarının verdiği destekler, SSK'nın devrine karşı yürüttüğümüz mücadele, 20 Kasımda Ankara'da yapılan miting gibi karşı duruşları değerlendirdiğimiz zaman hiç de kötü bir noktada olmadığımızı görüyoruz. 16 Şubatta daha ileri bir yere ilerlersek, gelecek umudumuzu da hep birlikte büyütebiliriz diye düşünüyorum.

SEVGİ GÖĞÇE: Bana sorulan sorularda şöyle bir şey var: Alternatifimiz hiç yok mu? Elbette var alternatifimiz ve alternatifimiz çok açık. Biz siyasal iradeden sağlığa, eğitime, sosyal güvenliğe, yani kamusal hizmetlere ayrılması için gereken inisiyatifini koymasını talep ediyoruz; birinci talebimiz bu.

İkinci talebimiz, çalışanların doğrudan doğruya sendikaları aracılığıyla, örgütleri aracılığıyla çalışma koşullarının organizasyonunda söz sahibi olmalarını talep ediyoruz.

Üçüncüsü, bu hizmeti alan halkın, bu süreçlere, karar süreçlerine

katılabileceği demokratik örgütlenme mekanizmalarının yaratılması ve hükümetler tarafından yahut da siyasal irade tarafından bu mekanizmaların önerilerinin göz önünde bulundurulmasını talep ediyoruz.

Grevli, toplusözleşmeli sendika hakkı talep ediyoruz; özgürlükçü ve demokratik bir hakkı talep ediyoruz. Eğer hükümet politikası kamu hizmetlerini tasfiye değil de, emekçiden yana, halktan yana bu hizmetlerin nitelikli hale getirilmesi biçiminde olursa, o zaman Dünya Bankası, IMF, GATS bu hizmetleri uygulayamayacaktır.

Türkiye'de bunu başarabilir miyiz? Elbette başarabiliriz. İzmit SEKA'da yaşanılan aslında bir umuttur ; emekçilerin önüne düşen bir ışıktır. Yine kendi tarihimizden aldığımız ve bugüne kadar hükümetlerin fütursuz uygulamaları karşısında "Hayır demokrasi... Hayır özgürlükler... Hayır eşitlikler" diyebildiğimiz oranda demokratik uygulamaların önüne açabildiysek ki bu yine emekçilerin, çalışanların, halkın yarattığı bir güçtür ve dinamiktir; bunu elbette durdurabiliriz.

Diğer sorulardan biri, " Çalışanların hiç mi günahı yok?" deniliyor. Çalışanların çok günahı olduğunu düşünmüyorum ben, biz yarattığımız değeri halka en iyi biçimde ulaştırmak için üzerimize düşeni yaptık. Kendi örgütlü ilişkilerimiz üzerinden sendikalarımız aracılığıyla kendimizi ifade etmeye çalıştık ve bu ülkenin tüm sorunlarına müdahil olmaya çalıştık. Bu nedenle, çalışanlardan çok bugüne kadar iktidara gelmiş hükümetlerin günahı vardır diye düşünüyorum.

Yeni bir döneme gidiliyor elbette. Kamu Reformu Yasa Tasarısıyla ve hükümetlerin uygulamalarıyla beraber görünen odur ki, artık çalışanları tek bir İş Yasasına tabi tutacak uygulamalar önümüzdeki günlerde gündeme gelecek. Önümüzdeki günlerde ne olacağına dair bir kaygıya kapılmamamız ve bugünün ihtiyaçları üzerinden davranmamız gerekiyor. Bugünün ihtiyacı da şudur: Bütün çalışanlar ; statü ayrımı yapmadan, doktoru, hemşiresi, işçisi, sözleşmeli personeli ortak örgütlülükler yaratabilmelidir; ortak meclisler kurabilmelidir; yarının ortak örgütlenme modelini işyerlerinden çıkarabilecek bir iradeyi güçlendirmelidirler diye düşünüyorum.

MUSA ÇAM: Salonda en çok sorulan soru, "1980'den beri yaklaşık olarak 25 yıllık bir süreç yıllık yaşanıyor, kazanmış olduğumuz haklardan önemli çaptan geriye dönüş var, büyük saldırılar var. Bu saldırılar karşısında bir sınıf örgütü olarak ne yapıyorsunuz, ne yapacaksınız?" sorusudur Doğru ve yerinde bir soru bu. Tabii burada DİSK Genel Sekreteri olarak oturunca

ister istemez bu soruların sorulması kadar da doğal bir şey olamaz. Neden olamaz? 1967'den 1980'e kadar olan süre içerisinde baktığımızda, DGM direnişlerine, 15-16 Haziranlara, 1 Mayıslara ve Kavel grevlerine baktığımızda böyle bir geçmişi olan bir konfederasyonun son 20 yıllık süre içerisindeki tutumu ve mücadelesi eksik, hatta zayıf olarak değerlendirilebilir. Doğrudur bu, bunları da söylemek lazım. Ama kabul etmemiz gerekir ki DİSK 1967' de 5 sendika ve 30 000 üyeyle kuruluyor. 12 Eylül 1980'e gelindiğinde 650 000 üyesi vardır. Sadece aidat ödemenin ötesinde her türlü mücadeleden ve eğitimden geçmiş çok zengin ve güçlü bir kadro 12 Eylül darbesiyle dağıtılıyor ve depolitizasyonla 12 yıl kapalı kalıyor.

1992'den günümüze kadar olan süreç içerisinde 15 yıllık bir konfederasyon. Evet, geçmişi bu kadar şanlı, bu kadar güzel, ama 15 yıllık süre içerisinde Türkiye'de çok şey değişti, çok şey geriye gitti. Özellikle son 20 yıldır Güneydoğu'daki kirli savaştan kaynaklı Türkiye'nin sanayi haritası ve politikası değişti. Türkiye çok sağa kaydı, sağa savruldu.

12 Eylülden önce en demokratik taleplerinizi dile getirdiğinizde karşı cepheden "işte bunlar komünist" derlerdi. Şimdi aradan bu kadar yıl geçti, en demokratik talebinizi konuşuyorsunuz, sağlık hakkınızı konuşuyorsunuz ve "Bunlar PKK'lı" deniliyor. Olay buraya kadar geldi.

Fabrikalar, işyerleri de böyle. Patronlar hiç sendika istemiyor arkadaşlar. Eğer o işyerinde mutlaka sendika olacaksa bu DİSK olmamalı diyorlar. Neden? Çünkü DİSK'in 1980 öncesi vermiş olduğu sınıf mücadelesi, yapmış olduğu toplusözleşmeler, toplumun sorunlarına ilgisi, alakası, duyarlılığıyla ilgili genel anlamda bir kabul var ve hiçbir işyerinde DİSK'in örgütlenmesini istemiyorlar patronlar. Biz, "Yaşasın işçilerin birliği" dedik, işçilerin birliğini sağlayamadık, ama sermaye o birliği sağladı arkadaşlar.

Bu 20 yıllık süre içerisinde böyle bir geriye gidiş var. Bundan dolayı asla ve asla bir umutsuzluğa, yılgınlığa kapılmaya gerek yok. Bu böyle gitmez. Bu kadar adaletsizliğin, yoksulluğun ve çelişkinin olduğu bir dünyada bu iş böyle gitmez arkadaşlar. Dünyanın nüfusu 6,5 milyar, dünyanın yarısı günde 2 doların altında bir parayla geçinmek zorunda kalıyor. 2 milyar insan temiz içme suyu bulamıyor. Afrika'da her gün, her saniye AİDS hastalığından yüzlerce, binlerce insan yaşamını yitiriyor; açlıktan, önlenebilir hastalıklardan kadınlar doğum anında yaşamlarını yitiriyorlar, çocuklar ölüyor. Bu böyle gitmez, gitmeyecektir. Önemli olan, bunu görüp önümüzdeki sürece doğru bir önderlik yapabilmektir.

Eksiğimiz var, yanlışımız var; doğrudur, önemli olan bunları bir araya getirip omuz omuza buna karşı mücadele vermektir.

Geçenlerde hem yargı kararının verildiği, kapanacağı gün, hem de bir gün önce SEKA direnişine gittik, orada konuşmalar yaptık. O fabrikada çalışan 730 işçinin yüzde 80'i bugünkü İktidara oy verdiler arkadaşlar, bugünkü AKP İktidarına oy verdiler. Bir işçi düşünüyorsun, kendi işine, aşına, ekmeğine kan doğrayan bir iktidara oy veriyor.

Bu bir süreçtir, bu süreç yaşanacaktır. Önemli olan burada bizim bu sınıf mücadelesini yükseltmemiz ve oradaki o insanları değiştirmek, dönüştürmek ve önümüzdeki sürece hazırlamaktır.

Konfederasyonumuz olarak bu konuda KESK ile Türk Tabipler Birliğiyle, Mühendis Mimar Odalarıyla bir birlikteliğimiz var, ama diğer konfederasyonlarla HAK-İŞ'le yok, Emek Platformunda zorunlu olarak bir araya gelmeye çalışıyoruz, "SSK Yasasında ve Köy Hizmetlerinin kapatılması ve özelleştirme konusunda biz yokuz" diyorlar, bunu açıkça söylüyorlar. Hükümetin ön bahçesi tabii. Burada şimdi TÜRK-İŞ'ten arkadaşlar da var, biz sınıfın birliğini, kardeşliğini, dayanışmasının mücadelesini savunuyoruz, ama vallahi Başbakan nerede, TÜRK-İŞ'in Genel Başkanı da orada. Böyle baktığımızda ister istemez işçi sendikaları konfederasyonları arasında da birlik sağlanamıyor. Bunu da görmek lazım. Tabanlar zorlasın, işçiler zorlasın, fabrikalar zorlasın, ona biz hayır demiyoruz, ama burada görünen bir tablo var. Biri ön bahçesi, biri de arka bahçesi.

Başbakan ikide bir kalkıyor, KESK, DİSK, Türk Tabipler Birliği, Mimar Mühendis Odaları Birliği için "Bunlar marjinal" diyor. Bu ülkede doğruları savunmak; ezilenin, işinin, esnafın, memurun, dar gelirlinin hakkını savunmakla marjinal olduk. Biz marjinal olmaya devam edeceğiz.

Emekli primlerinin kesilmesiyle ilgili diyebilirim ki, bu tabii mümkün değil, ama sonunda Parlamentoda yapılacak olan bu yasal düzenlemelerle bunu gerçekleştirme şansı olabilir. Sosyal güvenlik kuruluşlarının bir çatı altında toplanmasıyla ilgili hukuki yollar dahil olmak üzere her türlü mücadele verilecektir.

"Bütün bu değişimler ve dönüşümler Avrupa Anayasasıyla ilintili midir?" diye arkadaşımızdan aykırı bir soru var. Doğrudur, bugün Avrupa Birliği üyesi ülkelerde de çalışanların 50 yıllık, 100 yıllık kazanımlarına karşı bir saldırı var. Bugün Fransa'da, Almanya'da, İtalya'da, Belçika'da, Lüksembourg'da, tüm ülkelerde, özellikle sosyal güvenlikle ilgili ve toplusözleş-

meyle kazanılmış olan haklardan bir geriye gidiş söz konusu, orada da sendikalar bu konuda son derece ciddi bir mücadeleyi gerçekleştiriyorlar. Yani saldırı sadece bizim ülkemizde değil, o ülkelerde de var, dünyanın birçok ülkesinde de var. Buna karşı emeğin dayanışmasını ve mücadelesini bir araya getirip uluslararası küresel saldırıya karşı bir küresel dayanışmayı mutlaka sağlamamız gerekiyor.

Son soruya cevap veriyorum, esas mihenk noktası burada yatıyor. Bir arkadaşımız "önümüzdeki seçimlerde Güney Amerika ile birlikte uzlaşarak seçimlere girebilecek misiniz? Bütünleşmezsek bu devam eder. Genel grev olacak mı? İşin püf noktası burası. Eğer önümüzdeki süreçte bu birliği ve beraberliği sağlayamadığımız takdirde bizi çok daha tehlikeli günler bekliyor." diyor.

Arkadaşımızın söylediği gibi Güney Amerika'da 2-3 ülke dışında Venezüella'dan tutun Uruguay'a, Brezilyadan Şili'ye, Arjantin'e varıncaya kadar birçok ülkede sol yeniden tek başına iktidara geliyor arkadaşlar. Sosyalistler, işçi partileri, sosyal demokratlar, komünistler tekrar iktidara geliyorlar. Oralarda bu rüzgâr eserken bu rüzgârın dünyayı ve ülkemizi etkilememesi mümkün değildir. Ama biliyoruz ve görüyoruz ki, o ülkelerde de asgari müştereklerde bir birlik ve beraberlik sağlanıyor siyasi partiler arasında. Bunu sağlayamadığımız takdirde tablo çok parlak değildir.

3 Kasım 2002 seçimlerinde AKP ve CHP'nin oyları toplam yüzde 55 dir. Oysa yüzde 45 seçmenin oyu Parlamentoya yansımadı. Adil olmayan, demokratik olmayan bu seçim sistemi yüzünden yüzde 45 oy bugün çöpte. 12,5 milyon seçmen sandık başına gitmedi arkadaşlar. Türkiye Komünist Partisinden en sağ, en faşist partiye kadar, en gerici İslamcı partiden merkez sağa, merkez sola kadar 25 parti var. Herkesin kendini ifade edebileceği, oy vereceği bir parti varken 13,5 milyon seçmen eğer sandığa gitmiyorsa, toplum bir arayış içerisindedir. Bu arayış solda bir arayıştır, bu kesindir, herkesin taleplerini ve istemlerini kabul edecek, onu bir zenginlik olarak görecek ve onu bir pota altında toplayacak olan bir sol partiye, bir sol yapıya ihtiyaç vardır arkadaşlar.

Birbirimize dayatmalarımızdan dolayı zirvelerde aramamıza gerek yok, zirvelerde buluşmak şansımız yok, hiç gerek yok; bir ortak program, bir emek programı, bir sol program, bir zeytin dalı projesiyle birlikte ortaya çıkıp "işte kardeşim, biz varız" diye Türkiye'de yüzde 35 oyu almamak mümkün değildir arkadaşlar. Bize düşen görev budur.

OTURUM BAŞKANI: Bu toplantı esnasında panelist arkadaşların söylediklerini ve sorulan sorulara verilen cevapları değerlendirdiğimizde ortaya kısaca şöyle bir şey çıktı : AKP Hükümeti, IMF, Dünya Bankası ABD emperyalizminin taşeronudur! Bu taşeron yapı başta sağlık olmak üzere bizlere "emekli olamayacağımızı, yaşadığımız belediye sınırları içerisinde artık almış olduğumuz nefese bile vergi keseceğini" söylüyor. Ancak bu durumun böyle gitmemesi gerektiğini ifade etmeye çalışıyoruz. Bu ülkenin, bu halkın hiçbir şekilde satılık olmadığını göstermek zorundayız.

GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR (GDO)

MMO İstanbul Şube Kartal Temsilciliği

17 Şubat 2005

Ali Haydar SÜSLÜ
(Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı)

ALİ ALUÇ (MMO Kartal Temsilcisi): Sevgili arkadaşlar, merhaba.

TMMOB'a bağlı Makine Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası ve Elektrik Mühendisleri Odaları Kartal Temsilciliklerinin organize ettiği bir etkinlikte daha birlikteyiz. Öncelikle ben izin verirseniz Sayın Ali Haydar Süslü'nün bir özgeçmişini okuyayım:

Ali Haydar arkadaşımız 1971 yılında Erzincan'da doğdu, ilk, orta ve lise öğrenimini Kartal'da tamamladı. 1988-1993 yılları arasında Ege Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümünde öğrenimini tamamladı. 1998 yılından beri de Türk Mimar Mühendis Odaları Birliği Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin çeşitli kademelerinde görev aldı. Son iki dönemdir de Gıda Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanlığını yürütmektedir.

Sevgili Ali Haydar arkadaşımız çeşitli sektörlerde ticaretle uğraştıktan sonra ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemi ve HASİB Gıda Güvenliği Sistemleri konusunda uzmanlaşarak günümüzde bu konuda danışmanlık yapmaktadır.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Evet, belki de yaşamımızın en önemli noktalarından biri gıda konusudur ve maalesef ki, gıda konusunda ülke olarak duyarsız ve kötü bir yönetimle karşı karşıyayız.

Konuşmama başlamadan önce geçen Cuma günü kaybettiğimiz, özellikle gıda konusunda da çok ciddi çalışmaları olan, örgütlülüğe çok inanan TUKODER Başkanı Mehmet Sevim'i burada tekrar saygıyla anıyorum. Çünkü Türkiye genelindeki birçok çalışmalarımızda, yapılan birçok toplantıda ön ayak olup özellikle basını bu konuda hareketlendirip insanların biraz bilinçlenmesi adına ve tanıdığım on yıllık süreçte ısrarla örgütlülüğün mutlaka en önce ciddiye alınması gerektiği ve insanların ancak birtakım şeylerin üstesinden böyle gelebileceği konusunda bir ısrarı ve devamlılığı vardı. Kendisini burada tekrar saygıyla anıyoruz.

İnsanoğlunun en büyük sorunlarından biri açlıktır. Özellikle sosyal antropologlar bu konuda ölümden sonra en korkulu şeyin insanlar için açlık olduğunu tespit etmişler ve bu konuda da ciddi çalışmalar yapmışlardır. Gıda dediğimizde ise insanlar için gerekli olan: Birincisi, gıda güvencesi; ikincisi, güvenli gıda teminidir. Yani bir insanının yaşamını sağlıklı sürdürebilmesi için devlet olarak ya da toplum olarak sizin dengeli ve yeterli gıdayı her vatandaşa sağlamanız gerekiyor. Asli görevlerinizden biri budur. Bunun yaparken de, insan sağlığını etkilemeyecek üretim koşullarından tutun da, insanların tüketimine kadar olan bütün aşamalarını izleyebilmeli ve bunu güvenli bir şekilde sağlamak durumundasınız.

Şu anki dünya nüfusu tahmin ediyorum 6,5 milyar civarında ve bunun 2010 yılında 7 milyar, 2025 yılında 8 milyar, 2050 yılında da 10.3 milyar civarında olacağı tahmin edilmektedir. Geometrik bir artış sağlamasına rağmen tarım alanları ya da gıda üretim kaynakları aynı geometrik şekilde artmamaktadırlar. Bu konuda yapılan çalışmalar var ve belli bir aşamadan sonra bir açlık noktasının geleceği ve insanlığın o süreçten sonra çok ciddi problemler yaşayacağı savunulmaktadır.

Özellikle 1960 ve 1970'lerden sonra tarım sektöründe yeşil devrim diye adlandırdığımız modern teknolojinin, tarım ilaçlarının kullanılmaya başlanıldığı ve daha üst düzeyde üretimlerin yaşanılmaya başlanıldığı dönemlerde gerçekten de tarımsal alanda çok ciddi çalışmalar ve gelişmeler olmuştur. Bu da birçok sorununun halledilebileceği inancını doğurmuştu ve 1974 yılında Dünya Gıda Konferansında alınan kararlar doğrultusunda, yani 1973'ten sonraki 10 yıllık süreçte -bu da 1985'e denk geliyor- dünyada açlıkla ilgili hiçbir sorunun kalmayacağı ve bunun altyapısını oluşturulacağı konusunda o konferansta alınmış olan bir karar var. Ama maalesef bırakın 1985'i, 2005'e geldiğimizde, yani üzerinden 30 yıl geçmesine rağmen özellikle üçüncü dünya ülkelerinde açlık sorunu hiçbir zaman bitmemiştir ve gittikçe derinleşen bir yara haline gelmiştir.

Özellikle çokuluslu şirketlerin dünyayı ele geçirme süreci başlamıştır. Bir dönem biliyorsunuz dünyanın hâkimi Amerika, Rusya gibi güçlü ülkelerdi, ama maalesef şu anki süreçte gene de Amerika ve Rusya gibi ülkeler gözükmesine rağmen bunların üstünde olan çokuluslu şirketler, kâr amacı ön planda olan ve bunu dünyanın her tarafına yaymaya çalışan ülkeler üstü güçler mevcut ve bunların sergilemiş oldukları alanların biri de maalesef ki, genetiği değiştirilmiş organizmalardır.

Dünyada her 7 kişiden 1 kişi, yetersiz ve dengesiz beslenmeden kaynaklı

kronik gıda hastalığına yakalanmış durumdadır. Dünyadaki hastalıkların yüzde 70'inin, ölümlerin yüzde 30'unun gıda zehirlenmesi ve yetersiz beslenmelerden kaynaklandığı kayıtlarda mevcuttur. Dolayısıyla böyle baktığınızda çokuluslu şirketlerin yapmış oldukları çalışmaların gerçek anlamda gıda sorununu nasıl çözeceği konusunu hep beraber tartışmaya çalışacağız.

"Genetik modifiye organizma" dediğimiz zaman ya da "genetiği değiştirilmiş gıdalar" dediğimiz zaman, ya da diğer bir adıyla "transgenik ürünler" dediğimiz zaman bunun içine tam anlamıyla genetik mühendisliği girmekte, bu işin orijini genetik mühendisliğinden geçmektedir.

Genetik mühendisliğinden ilişkili ya da farklı şeyler arasında genetik materyallerin değişimiyle ilgili yapılan çalışmaların tümünü algılamaktayız. Modern genetik mühendislik tekniklerini kullanarak elde edilmiş olan ürünlerin ya da organizmaların tamamına genetik olarak düzenlenmiş organizma denilmektedir. Transgenik organizma ise, farklı türlerin genlerinden istenilen özellikteki geni alarak, izole ederek bu istediğimiz türü elde etmek için bir başka türe nakledilmesiyle elde edilen organizmalardır.

Genetiği değiştirilmiş gıdalar biraz önce bahsettiğimiz üç ayrı tanımlamanın toplam bütünüyle, biyolojik tekniğe uygun diğer yöntemlerle, bütün yöntemleri içine alarak kendi türü haricinde bir türden gen aktarılarak veya üzerinde müdahalede bulunularak belirli özellikleri değiştirilmiş bitki, hayvan, mikroorganizmalar ve bunlardan elde edilen gıdalardır.

DNA, hepimiz biliyoruz ki, canlı hücrelerinde bulunan ve kromozomları oluşturan kimyasal dizilimlerdir. Bizimle ilgili ya da her türlü canlıyla ilgili bütün genetik bilgiler kodlanmış durumdadır.

DNA'nın ne kadar riskli ve tehlikeli bir şey olduğunu Jim Watson çok iyi tanımlamıştır. Jim Watson, DNA'nin kimyasal çözümlemesini yapan bilim adamıdır ve "doğada beni DNA'dan daha fazla korkutacak hiçbir şey düşünemiyorum" cümlesini yaptığı çalışmanın sonuna eklemiştir.

Şu anda biliyorsunuz, birtakım klonlamalar yapılıyor. İngiltere insan klonlamaya da izin verdi. Yapılan çalışmaların sonucunda insan genetiğiyle ilgili şifrelerin çözüldüğü konusunda hep söylenegelen bir şey var: "Artık bu yapıyı çözdük ve kanser vesaire gibi hastalıklarda bundan sonra yapılacak çalışmalar bu mertebede devam edecek ve bunlara çözüm bulunacak"

Maalesef ki, insan genetiğiyle ilgili yapılan çalışmalar ve "artık çözdük" denilen o şey, sadece yüzde 5'lik bölümüdür. Yani siz 100 sayfalık bir kitabı aldığınızda önsözünde, 5 sayfalık bir tanımlama var ve kitabın içeriği konusu

özetlenmiş, fakat geri kalan 95 sayfa da bu 5 sayfanın ne demek istediğini anlatıyor. Dolayısıyla o çözülen 5 sayfalık bölüm de kapalı bir kutu. Yani hiçbir şey ifade etmiyor bir tarafıyla. Siz 95 sayfayı görmeden o 5 sayfanın ne anlama geldiğini maalesef çözemiyorsunuz.

Burada en başta söylediğim ve çokuluslu şirketlerin hep bunu ısrarla gündeme getirmeleri ve üzerinde durmalarının sebebi, genetik yapısı değiştirilmiş olan ürünlerin insan sağlığı üzerinde herhangi bir etkisinin olmayacağı ya da bunun çok yararlı olduğu konusunda ısrarından kaynaklanıyor.

Biyo dediğimiz şey, biyolojik sistemlerin kullanılması, teknoloji ise her alanda olduğu gibi insanların yararına bir şeyler üretmek, yani onu kullanmaktır. Dolayısıyla biyoteknolojiyi kullandığınızda siz insanlık için yararlı bir şey yapmak durumundasınız, ama gelinen nokta da öyle mi?

Biyoteknolojinin en çok uygulandığı alanlar tarımsal üretim, gıda, hayvancılık, sağlık, çevre ve endüstridir. Biyoteknolojinin gelişimine baktığımız zaman en alttaki klasik biyoteknolojiden modern biyoteknolojiye geçişe kadar giden süreçte şu anda hayvanlarda en üst noktada genetik mühendisliği uygulanıyor ve Doly'nin klonlanması ve şu anda insana geçiş ve bir sonraki bölümü de herhalde o çalışma tamamlandıktan sonra insanlarda genetik mühendisliği diye geçecektir. Fakat burada çarpıcı olan bir şey var: Araştırma maliyeti karışıklık arttıkça, karmaşıklık düzeyiyle orantılı olarak çok ciddi boyutlarda katlanarak atmakta, ama bunun maliyeti maalesef yine biz tüketicilere bindirilmektedir.

Neden genetiği değiştirilmiş organizmaları savunan insanlar ısrarla bunu istiyorlar? Bir kere en başta söyledikleri şey açlığa çözüm. Şu anda dünya nüfusu varolan şekliyle artmaya devam ederse, 2050 yılında 10.3 milyar kişiye ulaştığında bu insanların yeterli beslenebilmeleri için mevcut toprakların 1,6 milyar hektar daha fazlasının üretim alanına açılması gerektiği söyleniliyor. Böyle bir rakam da zaten mümkün değildir. Ama bunun böyle olmadığını biraz sonra şu anda genetik modifiye ürünlerin üretilmesiyle ilgili elde edilen ürünler ve normal doğal koşullarla ve diğer yöntemlerle üretilen ürünleri karşılaştırdığımızda zaten hep birlikte göreceğiz.

Yine "aynı tekniklerle dirençli bitkileri yetiştirerek üretim aşamasında çiftçiyi koruma adına yararlı olacağını" savunuyorlar. Helbisit zararlı ot ilacıdır, hestisit de mısırdaki koçan kurdu gibi zararlılara karşı kullanılan zirai ilaçlardır.

En son savunulan şey de verim ve katile artışının olduğudur. Mesela biz A vitamini içeriği yüksek bir ürün elde etmek istiyorsak, mesela pirinçte A vita-

mini yoktur ve eğer biz pirinçte A vitaminini elde etmek istiyorsak, "biz bunun kalitesini bir gen aktarıyla değiştiririz, dolayısıyla pirinçle beslenen toplumlarda A vitamini eksikliğini de ortadan kaldırırız" diye bir savunumları var.

Tarımsal üretimi kısıtlayan noktalara baktığımız zaman; yabancı otlar, hastalıklar, zararlılar, tarımla uğraşan insanların özellikle yaşadıkları sıkıntılardır. Genetik modifiye organizmaları ya da genetik modifiye tarımı ya da modifiye gıdayı savunanların söyledikleri şeyler, "yabancı otlar, hastalıklar ve zararlılara karşı mücadelede zorluk çekiliyor, dolayısıyla verim düşüklüğü var. Bunun için de 40 yıl sonra herkese yetecek kadar ürünü elde edemeyiz" ya da "iklim koşullarındaki değişmelerden dolayı tarım topraklarında birtakım değişmeler var. Toprakların kuraklaşmasından dolayı ya da bir bölgenin su altında kalmasından dolayı bir kaybımız var. Dolayısıyla gene biz metrekareden ne kadar çok ürün alabileceğimize bakacağız. Bu nedenle GDO'ları mutlaka hayata geçirmek durumundayız" şeklindedir.

Dünya geneli için söylersek, gelişmekte nüfusun yüzde 60'ı kırsalda yaşıyor. Bunun da yüzde 85'i tarımla uğraşıyor. Üçüncü dünya ülkeleri dediğimiz ülkelerde üretilen ürünlerin çoğu yerel olarak tüketiliyor. Herhangi bir ticari özelliği yok, ancak kendilerine yetiyor, hatta yetmiyor dışalımla bunu hallediyorlar. Doğal olarak, doğal yaşam alanları üzerinde baskı artıyor, şehirleşme artıyor, tarımsal alanlar kısıtlanıyor; verim artışının azalma eğiliminde olduğu savunuluyor ve su kaynakları da sürekli azalıyor. 2050 yılında nüfus 10.3 milyar kişiye ulaştığında bunun sonucunun ne olacağı, bunun karşılığında üretilmesi gereken gıda miktarı ya da tarımsal üretim ya da tarımsal alanlarının artışının nasıl sağlanacağı konusunda bir şüphe olduğu söylenilmektedir. Nüfus artışın yüzde 95'inin gelişmekte olan ülkelerde olacağı ve halen dünyada yetersiz beslenen 840 milyon insanın bulunduğu söylenilmektedir.

2025 yılından itibaren ortaya çıkacak besin ihtiyacının karşılanabilmesi için tahıl verim ortalamasının yüzde 80 artırılması gerekiyor. Bu artış, ekilen alanların artırılması ya da daha fazla sulamayla değil, biyolojik yöntemlerle sağlanabilir. Yine genetik modifiye organizmalar konusunda bir savunmadır bu.

2050 yılında dünya nüfusunun ulaşacağı rakam düşünüldüğünde, gıda üretiminin, Afrika'da yüzde 300, Latin Amerika'da yüzde 80, Asya'da yüzde 70, Kuzey Amerika'da yüzde 30 artırılması gerekiyor ki, yeterli bir sonuca ulaşabilelim.

Genetiği değiştirilmiş ürünlerin ekim alanlarıyla ilgili olarak şu anda 18 ülkede ekim yapılmaktadır, fakat asıl ekim yapılan, yani bunun asıl lokomotifi olan Amerika ve Arjantin, daha sonrasında da Çin, Brezilya yüzde 4-5'ler

mertebesinde buna eklenmiştir. Amerika bunun yüzde 65'ini üretmekte, Arjantin zaten Amerika'nın direkt olarak her şeyini uyguladığı için yüzde 25'ini üretmekte, geri kalanı ise, genetiği değiştirilmiş organizmalarla ilgili üretimi yapan ülkeler paylaşmaktadırlar. Bu 18 diğer ülke hangileri? Avrupa'da birkaç ülke var, Uruguay var, Afrika'da birkaç ülke var, ama çok çok düşük rakamlarda. Belki şunu sorgulamak lazım: Mademki bu ülkelerin gerçekten de açlıkla ilgili problemleri var ve siz genetik modifiye ürünleri üreteceksiniz o zaman bu insanlara yerinde ürettirelim, fakat genetik modifiye organizmaların ya da tarım tekniği olarak kullanmalarının şöyle bir handikabı var: Biz, eğer genetiği değiştirilmiş bir tohumu alıp kendi ülkemizde ekersek, aynı tohumu bir sonraki dönemde tekrar almak zorundayız, çünkü ondan tohum elde etmek şansımız yoktur. Bir kereye mahsus üretebiliyorsunuz ve sürekli olarak dışalımla tohum almak zorundasınız.

Bir trasgenik bitkinin geliştirilmesi için gerekli olan süre toplamda 15 yıldır. Genlerin saptanması, klonlanması ya da diğer süreçlerin tamamının hazırlanması ve ticarete sunumu dahil en az 10, en fazla 15 yıl gerekmektedir. 15 yıllık süreçte bu yapılırken asıl genetik bilimi ya da gıda konusundaki genetik araştırmaların en yoğun olduğu dönem 1986'ya denk geliyor; yani bundan 17 yıl öncesine denk geliyor.

1986 yılında 1,7 milyon hektar transgenik ürün ekimi alanı var ve bu çalışmaların asıl ağırlıklı başladığı yıldır. Amerika'da başlayan bir süreçtir bu. 1986'da başlayan çalışmaların sonucunun 2001 yılında asıl tarla ekimine gelecek olan süreçtir, yani o sürece kadar ancak hazırlayabilirsiniz. Maalesef sonuçta bu yatırımı yapan şirketlerin doğal olarak kendisine bir kâr dönüşümü oluşabilmesi için bunun kaygısıyla 1999 yılında, yani bu araştırmaların 5 yıl sonrasında ekim alanını yaklaşık 30 kat artırmış durumdalar. 2001 yılına ya da en son 2003 yılına geldiğimizde bu 67.7 milyon hektar alana denk gelen bir rakama ulaşmış durumdadır.

Gene bu araştırmaları yapan Jim Watson, bu süreci çok hızlı işleten şirketler için çok güzel bir ifade kullanmış:" alelacele hayata geçiriş elbette sermayenin tatlı kârı görmesinin bir sonucudur; bu da çok doğru bir yaklaşımdır".

Fonksiyonel gıdalar özel gıdalardır ve bunlarla ilgili yapılan çalışmalar da vardır. Altın Pirinç diye bir çalışma yapıldı ve bununla ilgili çok ciddi bir yaygara koparıldı; neden? Çünkü Altın Pirinç denildiğinde, A vitamini içeriği yüksek olan bir başka bitkiden gen aktarımıyla pirinci bu şekilde üretmeye başladık ve körlüğün çok yaşanıldığı bölgelerde ya da pirincin çok tüketildiği ya da körlüğün çok olduğu yerlerde bunu da çözmüş olduk diyorlar.

Şöyle biraz daha incelersek bunun doğru olmadığı meydana çıkar. A vitamini besinlerde A vitamini olarak geçmez, bunun bir başka formudur. Örneğin, havuç ya da diğer yeşil sebze ve meyveleri aldığınızda oradaki betakaroteni alırsınız, sizin vücudunuza giren diğer besinlerle birlikte, onun ihtiyacı olan çinko, yağ vücudunuzda birleştikten sonra sizin kullanabileceğiniz; yani vücudunuzun kullanabileceği A vitaminine dönüşür. Ama diğer besinleri alamıyorsa, çinko yetersizliği varsa ya da yağ tüketimi yetersizse sadece pirinç tüketen bir toplumda bunu nasıl sağlayacaksınız?

Bunun yerine şöyle bir şey yapabilirsiniz? Altın Pirinç tüketen bir tüketici ortalama günlük A vitamini ihtiyacını alabilmesi için -diğer koşulları da sağlarsa- ortalama günde 7,5 kg pirinç yemesi lazımdır. Ama siz o insana bir porsiyon sebze ya da patates tarzı bir şey yedirdiğinizde o ihtiyacını zaten karşılar. Niye 7,5 kg pirinci yediriyorsunuz ki?!

Soya, birçok proteini içeren özelliğinden dolayı, bitki olarak hayvansal ürünlere yakın özellik taşır. Bundan on yıl öncesine giderseniz, soyayla ilgili televizyonlarda, yayınlarda "et tüketemeyenler, süt tüketemeyenler, soyayla ilgili bu sorununu çözebilirsiniz" şeklinde çok ciddi haberler, yorumlar vardı. Ama aynı dönemde Amerika'da genetik modifiye olarak üretilen soyanın ekim alanı 35 milyon hektar alandır. Bu da dünya geneli anlamında normal üretilen soyanın yüzde 55'dir. Yani Amerika soyanın yüzde 55'ini üretiyor, birtakım teknolojiler kullanarak kendisi daha ucuza mal ediyor, ama size geldiği zaman buradaki koşullarda zaten daha yüksek fiyata almak zorunda kalıyorsunuz.

Risklere gelirsek, genetik modifiye organizmaların tüketilmesi ya da üretilmesi konusunda bizde ne tür riskler var? Bunların en başında bir kere bilimsel olarak tamamıyla risklerden elimine edildiği konusunda elimizde teknolojik olarak bir kanıt yok. İnsanlarda en büyük yaşanan sorun toksit ve özellikle alerji konusu.

Genetik modifiye olarak ürettiğimiz soyanın genini gene alerjik durumda olan Brezilya fındığından aldınız geni ve soyaya aktardınız, benim soya proteinine karşı alerjim yok, ama brezilya fındığına karşı alerjim varsa ve katlamalı bir şekilde vücuduma geçecekse, hapı yuttum demektir. Nedir bizim yaşayabileceğimiz alerji, özellikle göz çevresinde kızarıklar yaşanabilir ya da ağız bölgesinde kurumalar, çatlamalar yaşanabilir ya da nefes borusundaki alerjiler nedeniyle hapşırmalar ya da ciltle ilgili kızarıklıklar, kaşıntılar vesaire gibi farklı türleri çıkabilir. Siz bunu o günle ilgili bir şeye yorabilirsiniz, ama aldığınız gıdayla da ilgili olabilir.

Dolayısıyla alerjiyle ilgili yapılmış çok ciddi çalışmalar var ki, bir mısır

türüyle ilgili bir örnek vermek gerekirse, Amerika'da üretilen Starling mısırı üretilmeye başlanıldığı tarihten itibaren özellikle göçmen olarak giden çiftçilerin çalışmaya başladıkları dönemlerde oradaki insanların Starling mısırının alerjisine karşı problemler ortaya çıkmış ve hastaneye başvurular artınca bakmışlar ki, evet gerçekten genetik olarak değiştirilmiş bu mısırdan kaynaklı bir alerji söz konusu, dolayısıyla onun sadece ve sadece belirli alanlarda kullanımına izin verilmiş, insanlar için bu mısırın kullanımına izin verilmemiştir. Ama bunun sınırlandığı yıl kaç? 2000 yılı. Peki, ne zaman üretilmeye başlanılmış? 1994. Peki, altı yıllık süreçte hangi ülkelere satıldı? Bunun kaydı yok, bununla ilgili hiçbir kaydımız yok.

Belki birçoğunuz yaşadınız, haberlerde gördünüz, deli dana hastalığı çıktığı dönemlerde bu ülkeye et girişlerinde kaçak ya da resmi yollarla başka ürün gösterilerek girdiğini defalarca bağırarak anlattık. Bakanlık da "Hayır. 1998-1997 döneminde, Deli Dana hastalığının çıktığı dönemde hiçbir şekilde et ithalatı yapmadık" dedi, ama savcılık bugün bunun "doğru olmadığını" söyledi. O dönemde çok ciddi et alımı yapılmış ve bununla ilgili bakanlık örtbas etmiş. Peki, o zaman "Bu eti kimler tüketti?" diye sorgulamak lazım.

En büyük problemlerden biri de çevreye gen transferi ve biyolojik çeşitliliğin etkilenmesi. Ülkemizin en büyük özelliklerinden biri dünyada biyolojik çeşitliliği en yüksek olan ilk 10 ülke arasında olmasıdır ve genetik modifiye organizmaların en büyük problemi de bu genetik çeşitliliği olan ülkelerdeki doğal türler üzerinde çok ciddi baskı oluşturmasıdır. Şu anda üretimi yok, ama varsayalım bir çiftçi üretmeye başladı. Sizin mısır tarlanız burada, diğer çiftçi normal ekim yapıyor, genetik modifiye tohum kullanmıyor. Genetik modifiye tohumla ekim yapan çiftçinin, o tozlanma çiçeklenme döneminde rüzgârla birlikte bitkinin üzerindeki tozların ve çiçeklerin diğer gene kaçışının mümkün olduğu, doğal türler üzerinde bozulmaların meydana gelebileceği ve geri dönüşü olmayacak birtakım sonuçların doğabileceği zaten kanıtlanmış durumdadır.

Biz ülke olarak uluslararası anlaşmalar çerçevesinde Biyogüvenlik Yasamızı çıkarmak üzereyiz. Ama Biyogüvenlik Yasasında bize mahsus bir ifade var: "Genetiği değiştirilmiş tohumları kullanarak üretim yapan bir çiftçinin çevresine zarar verdiği tespit edilirse, eski haline getirmek zorundadır" Genetik modifiye ürünlerin ekildiği alanlarda ya da o ekimin yapıldığı yerlerde sizin geriye dönüş şansınız yok. Çünkü genetik mühendisliğiyle uğraşan insanların net olarak söylediği bir şey var. Bir kere gen dediğiniz şey bulunduğu koşullarla ilişkili olarak farklılık gösterebilmektedir. Bazı genler ya da

türler ülkemizde farklı şekilde çıkabilir, büyüyebilir, yetişebilir, ama bir başka koşulda, bir başka iklimde bu genler farklı davranabilir.

En büyük zararlarından biri, zararlılara karşı mücadele için genetik transferden sonra bu direncin artmasıdır. Yani siz, koçan kurduna karşı dayanıklı olması için mısırınızı genetik olarak değiştiriyorsunuz, ekimini yapıyorsunuz, ama buradaki zararlılara karşı ciddi bir direnç meydana getiriyorsunuz. Bu sizin daha fazla kimyasal kullanmanızı gerektirebilir.

Yine Amerika'da yapılan araştırmalarda genetik modifiye ekimi yapılan alanlardaki zirai ilaçlamanın normal alanlara göre 3 ya da 5 katı değişen oranlarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yani onların iddia ettiği gibi bir azalma söz konusu değildir.

Bir başka husus da antibiyotiklere karşı direnç gelişmesidir. İşaret geni olarak antibiyotik geni kullanılmakta ve kullanılan bu antibiyotik geninin de, özellikle insan vücudunda bağırsağa geçtikten sonra orada bulunan floraya karşı bu antibiyotiğin oradaki mikroorganizmayla karşılaşması ve o mikroorganizmanın kendini ona karşı güvenceye almasından dolayı belli bir süre sonra artık siz dışarıdan normal olarak o tarz bir antibiyotik kullandığınızda vücudunuz buna cevap vermemektedir. Bu da kanıtsal deneylerle belirlenmiştir.

Bir başka örnek de size belki kötü gelecektir, ama maalesef sizin almış olduğunuz sucuktan tutun da, her türlü teknoloji kullanılmış gıda ürünlerde genetik modifiye ürün olmak olasılığı çok yüksektir; çünkü etiketlemede Amerika "Eğer o gıdanın içinde yüzde 0,9 kadar genetik modifiye ürün yoksa, etiket istemiyorum, serbest" diyor. Avrupa ise diyor ki "Hayır, ben yüzde 0.9'a kadar da dahil olsa hangi genetik modifiye organizma olduğunu, hangi genden aktarıldığını ve ne tür riskler olabileceği konusunda uyarı yazılmasını istiyorum" Ama biz halen bununla ilgili bir düzenleme yapmadığımız için -ki biliyorsunuz belki bundan birkaç yıl önce Gren Peace yaptığı birtakım gösterilerde özellikle Brezilya'dan gelen ve genetik modifiye mısır ve soya yüklü iki gemiyi geri yolladı- ancak böyle dış güçlerin yardımı ile oluyor.

Soya dediğiniz şey maalesef sadece soya kıyması, soya eti şeklinde değil, protein değeri yüksek olduğu için su tutmak özelliğinden dolayı sucuk, salam, sosis vesaire o tür teknoloji ürünlerinde kullanılıyor. Dolayısıyla bizde yanlış hatırlamıyorsam 2003 yılında ithal ettiğimiz soya miktarı 800 000 tondur. Bunun yüzde 90'ı Amerika ve Arjantin'den alınmış ve maalesef hepsi genetik modifiye üründür. Bununla ilgili belki bir sorun yaşanmayabilir, ama ısrarla bu konuda uzman insanların söyledikleri tek bir şey var: "Riskleri elimine edilmemiş bir ürünü, insanlara yedirerek onları denek şeklinde

kullanamazsınız. Sonuçları netleştirin, ondan sonra bu ürünü kullanın. Çünkü riskleri halen mevcut"

Biliyorsunuz GAP'ta veya Türkiye genelinde organik tarımla ilgili ciddi atılımlar var, ama bunu yine zengin ülkeler yapıyorlar. Çünkü organik tarım çok maliyetli bir iş. Organik tarımla ilgili ürünleri pahalı olarak kendileri tüketecekler, ama diğer genetik modifiye ürünlerle ilgili alım gücünden dolayı yine alt grup seviyesi insanlara yedirmekte bir problem yaşamayacaklardır.

En büyük problemlerden biri, yine çokuluslu firmalar tarafından oluşturulacak tekeller ve bunun hiçbir zaman önüne geçemeyeceğimizdir. Genetik modifiye organizmaların ya da GDO'ların kullanıldığı alanlar özellikle tıp, tarım, gıda, tekstil ve kozmetik sektörüdür. Ürün dağılımınında Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin ve daha sonra yüzde 4'lük oranda Çin ve Kanada gelmektedir. Bu konuda en çok bilimsel araştırma yapan ülkelerden biri de İngiltere'dir, ama İngiltere'de ekimi yasaktır. Sadece bilimsel araştırma yapıyor, birtakım denemeler yapıyor. Bu ürünlerle ilgili lisans alıyor. Savunduğu şey nedir? Eğer 20-30 yıl sonra bu genetik modifiye ürünlerle ilgili bilimsel anlamda zararlı bir sonuç çıkmayacağı kanıtlanırsa ve ben toplum olarak da tarım anlamda bir sıkıntıya düşersem, o zaman bunun ekimini yaparım. Lisansı da bende olduğu için kendi ürünlerimin üretimini yaparım.

Ama biz en azından ülke olarak bunu dahi yapamıyoruz. Yani çok da büyük rakamlar olmayan araştırma maliyetini yatırabilsek, bununla ilgili alet ve ekipman alabilsek, bizim sadece Ankara ve Bursa'da genetik modifiye organizmalarla ilgili sonuç alabileceğimiz iki laboratuarımız vardır, onlar da kullanılmıyor. Yani gümrüklerin hiçbirinde genetik modifiye organizmalarla deney yapabilecek, analiz yapabilecek, sonuç verebilecek hiçbir alet ve edevatımız yok.

En çok ticari olarak üretilen soya yüzde 65 oranındadır, daha sonra yüzde 20 civarında mısır gelmekte, kanola ve pamuk yağ bitkisi olarak üretilmektedir. Mısır denilince özellikle bizim çerez olarak birçoğumuzun kullandığımız soslu mısır diye bir şey var; ben de yiyorum. Ama onunla ilgili bir araştırma deneyi yaptık, ticari olarak yapılabilir mi diye düşündük, ama Türkiye'deki mısırların hiçbiriyle olmadı. Nedeni de şu: Çünkü o kavrulmuş mısırın o gevrekliğini verebilmeniz için protein yüksek, su tutma kapasitesi yüksek bir ürün olması gerekiyor ve bunu sadece ve sadece genetik modifiye bir ürünle yapabiliyorsunuz. Bunların hepsi de bize ithal olarak geliyor. Biz bunları şu anda satın alıyoruz, Türkiye'deki satışı da yaklaşık yıllık 700 milyon dolardır. Ülkemize bunlar ithal olarak geliyor ve biz bunu çerez olarak biranın yanında ya da bir başka içkinin yanında çok rahatlıkla tüketiyoruz.

Tabii bunları anlatırken şunu söylemiyoruz: Bu illa da belirtilen zararlı sonuçları verecek anlamında değil. Ama gerçekten özellikle alerji konusunda, antibiyotik direnci konusunda ya da genetik modifiye ürünlerdeki gen kaçışı gibi insan vücudunda olabilecek riskler var ve bunlarla ilgili elde ciddi veriler var. Bunları ortadan kaldırmadığınız sürece insanlara bunları kullandırmak hakkınızın olmaması gerekir diyoruz, ama belki sadece söylemle kalıyoruz. Çünkü çokuluslu şirketler, özellikle bunu ticari anlamda yapanlar, artık ülkelere hükmetmektedirler. Bunlardan biri de MonsantoRERERE şirketidir. Amerika'da hükümet üzerinde söz sahibi olan ve bu konuda bilimsel olarak en büyük parayı yatıran şirketlerdendir. Ülkeler bazında bir şey yapılmamış olsa bile Amerika'ya bunu kabul ettirip kendi ülkesinde etiketleme yaptırmamıştır ki insanlar endişelenip satın almaktan vazgeçmesinler diye.

Amerika'daki işleme şekli budur. Ancak farklı türden gen bulunduran ve besin değerinde değişiklik olan ürünler transgenik sınıfında değerlendirilir. Yani siz ürünün kendi içinde bir gen değişikliği yaptıysanız ya da genine müdahale ettiyseniz, onu genetik modifiye organizma olarak algılamıyor, değerlendirmiyor, "dışarıdan bir gen transferi olması gerekir" diyor ya da "Besin değerinde değişiklik olması lazım" diyor.

Etiketlenme zorunluluğunda temel ölçüt eşdeğerliliktir. Bu da zaten geniş bir ifade, çok fazla anlamlı değil. Dolayısıyla o etiketlenme de zaten çoğu şekilde uygulanmıyor.

Avrupa Birliği ülkelerinde GDO ya da GDO içeren ürün olarak kabul edilmesi için eşik değer yüzde 0,9'dur. Bunun üzerinde olan GDO'larla ilgili ürünlerin etiketinde biraz önce söylediğim detaylarıyla birlikte belirtmek zorunluluğu vardır. Ama maalesef şöyle bir şey de var: Avrupa'da bu ürün yapılıyor, ama aynı ürün ülkemize geldiği zaman başka bir etiketle geliyor. Çünkü bizde bununla ilgili bir düzenleme, yasal bir mevzuat yok.

Ülkemizde yapılan düzenlemeyle ilgili bir güzel örnek de şu: Özellikle bu antibiyotiklere dirençli gen içeren bebek mamaları ve çocuk besinleriyle ilgili bölümde uygulama tarihi olarak "31 Aralık 2008 tarihinden sonra yürürlüğe gireceğine" ilişkin bir ibare konulmuştur. Peki, bu aradaki 4 yılda çocuklara ne yedirilecek?

Türkiye'de teknoloji üreten değil, maalesef kullanan durumundayız. Bu ürünler için teknik kriterler düzeyinde bir mevzuat ya da denetim de yok. Zaten laboratuarımız maalesef yok.

Gıda kontrolü için son çıkan 5179 sayılı Gıda Yasasında "izlenebilirlik"

diye bir ifade var, ama hiçbir uygulaması yok. İzlenebilirlik dediğimiz şey, bir bitkiyi tarlada tohumundan itibaren üretmeye başladığınız andan, onun hasadı, fabrikaya gelişi, işlenmesi, teknolojik olarak üretilmesi, depolanmasından sizin tüketiminize gelen sürecin hepsini kayıt altına almaktır.

Avrupa Birliği bizden tarım ürünlerini nasıl alıyor biliyor musunuz? Onların uyguladığı "Euro gape" diye bir güvenlik sistemi var. "eğer bana tarımsal ürün satacaksan, Euro gape" belgen olmak zorunda" diyor. Euro gape belgesi için belli bir metrekare ya da belli bir dönüme kadar ziraat mühendisi bulundurmak zorunluluğu var, Avrupa standartlarına uygun tuvalet bulundurmak zorunluluğu var. "Tarlada tuvaletin ne işi var?" diyeceksiniz, ama uyguluyor ve bunu şimdi uygulayan, bu konuda çok ciddi yatırımlar yapan firmalar var. Ama bu oluşmazsa Avrupa'ya başka türlü mal satamayacaktır.

Örneğin, bundan 3-5 ay önce Antalya bölgesinde Avrupa'dan bir heyet gelip oradaki üretim yerleriyle ilgili çok ciddi denetimler yaptı. Biz halen beyaz et ihraç edemiyoruz onay alamadığımız için. Balıkla zar zor aldık, 2-3 yıl oldu. Geçenlerde 3 gün önce Almanya'dan maalesef çok güzel ballarımız iade edildi bize. Mevzuatlarla ilgili uygulama alanında çok ciddi eksikliklerimiz var. Belki meslek odası olarak bilinçlendirme anlamında yapacağımız her türlü duyuruyla daha yararlı olabileceğimizi düşünüyoruz.

Son 3,5 yıl içinde Avrupa'da 11 ülke tarafından genetik modifiye ürünlerle ilgili yapılan çalışmalar için 350 milyon dolar gibi bir rakam ayrılmış durumda. Belki siz daha iyi bilirsiniz, bizdeki bir karayolu ya da otobanın 1 km'sinin maliyeti ne kadardır, kaç milyon dolara mal oluyor? Bize söylenilen rakamlar, standart bir otoban için 5 milyon dolar civarında olduğudur. Eğer bununla ilgili bir kaynak aktarılacaksa, kaynağın bulunması çok da problem değil, aktarılabilir ve bilimsel çalışmalar için bir an önce ciddi araştırmaların yapılması ve kaynak aktarılması gerekiyor.

Çokuluslu şirketlerin bunu çok güzel bir kârı alanı olarak gördüğü noktada biz bunu ülke olarak nasıl engelleyebiliriz? Oluşturacağımız mevzuatta sonuçlarını görmeden, netleştirmeden bununla ilgili bir çalışma yapmak ya da ekimine izin vermek bizim biyo çeşitliliği çok yüksek olan bir ülke olarak maalesef çok ciddi riskleri beraberinde getirecektir diye düşünüyorum.

ALİ DİNÇLER: Genetik mühendisliğiyle ilgili olarak gıdalar üzerinde, genetik modifiye ürünlerle ilgili olarak bu çalışmaların aşağı yukarı 1986 yılında Amerika'da başladığını söylediniz.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Geçmişi daha eski, ama asıl bilimsel çalışmaların yoğun olarak başladığı süreç 1986'dan sonradır.

ALİ DİNÇLER: Acaba, bu genetik modifiye ürünler ilaç sanayinde de kullanıldı mı? Bu tarihten önce kullanılmış olabilir. Eğer öyleyse genleri değiştirilmiş ürünleri almış oluyoruz. Bu konuda bir bilgi var mı acaba?

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Bilimsel olarak şunu biliyoruz: Özellikle canlının genetiği üzerindeki problemlerden kaynaklı oluşan kanser ya da başka türlü hastalıklar konusunda birtakım çalışmalar zaten şu anda için yapılıyor. Bu aşamada hayvanlar üzerine deneyleri yapılıyor, ama insanlar üzerindeki uygulaması belki de bizim bilmediğimiz bir noktada yapılıyor olabilir. Ama bizim elimizde ilaçta böyle bir şeyin kullanıldığına dair bir bilgi yoktur.

Tarım, gıda sektörü, ilaç sektörü gibi sağlık sektöründe bunlar kullanılıyor, İlaç biraz daha ciddi çalışma gerektiren ve özel bir boyut olduğu için mutlaka onunla ilgili birtakım donelere daha dikkatli davranıyorlardır. Ama, ülkemiz için düşünürsek, olmayacak diye bir şey yoktur. Özellikle gelişmekte olan ya da az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri üzerinde bunun çok fazla denenmiş olması ya da tüketiliyor olması ya da bunların satılıyor olması muhtemeldir.

ALİ DİNÇLER: Herhalde bu konuya bir müddet daha şüpheci bakmak gerekiyor?

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Şüpheci bakmak gerekiyor. Riskleri elimine edilmemiş bir bilim ve bu sıkıntılar varken bu kadar rahat davranmamız gerekiyor.

HÜSEYİN KARAKUŞ: İlaçların elde edildiği maddeler üç bölümde toplanıyor: Bir doğal maddelerden elde edilenler; ikincisi semi sentetik ya da sentetikler; üçüncüsü de sentetik maddeler. İlaç endüstrisine baktığımız zaman, aşağı yukarı 1945'lerden sonra doğal yapılardan elde edilen ilaçların süratle azaldığını görüyoruz. Daha çok laboratuar şartlarından elde edilen maddeler ağır basmakta ve şu ana kadar da bir hekim olarak bildiğim kadarıyla, ilaç endüstrisi, bu genetiği değiştirilmiş ürünlerden herhangi bir ilaç yapmaya ihtiyaç duymuyor. Çünkü zaten birçok maddeyi yüzde 90 oranında tamamen laboratuar şartlarında üretebiliyor. Bu temelde ihtiyaç duyulmadığı için de böyle bir yola gideceklerini zannetmiyorum.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Evet, gıda sektörü daha kârlı olduğu için bu sistemin gıda sektöründe kullanılıyor olması belki daha doğal olabilir.

HÜSEYİN PERÇİN: Jim Watson problemi iyi ortaya koyuyor da, çözümü konusunda özellikle gıda mühendisleri ne düşünüyorlar. Dünya küçük, üretilmeyen tek şey de toprak. Topraklar da ha bire azalıyor, nüfus artıyor. 10.5 milyar değil de 15 milyar olunca ne olacak? Bunu gıda mühendislerinin düşünmesi gerekir. Bu konuda çalışmalar var mı? Yani günde 3 öğün yemek

yiyoruz, bunu bir tabletle geçiştirmenin yolu var mı? Bu konuda çalışmalar yapılıyor mu?

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: 1-2 yıl önce bunun reklamları çıkmıştı. Kuru fasulye tableti gösteriliyordu.

HÜSEYİN PERÇİN: Ama gerçekten önemli, yani nüfus bu oranda artarsa, gıda sorunu çıkacaktır.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Gümrük Birliği Antlaşmasından dolayı elimizde olan bir sonuç var ve şu anda Avrupa Birliğiyle ilgili uyum süreci yaşanırken bize dayatılan bir şey var, deniliyor ki "Gümrük Birliği Antlaşmasından dolayı sizin almanız gereken ve yaklaşık on yıldır almadığınız 160 000 ton et var, almak zorundasınız. Çünkü Gümrük Birliği Antlaşmasına imza atmışsınız"

Hayvancılık sektörünün ya da tarım sektörünün geldiği noktayı biliyoruz. Biz artık her alanda dışa bağımlı bir hale geldik. Toprak yok diyemeyiz, yani ülke olarak öyle bir sorumuz yok, Peki, GAP'ı niye şu anda yabancılar sahipleniyor? Niye toprak alıyorlar?

Bir tarafıyla bu işi yapan, ileri gelenleri olarak şunu savunuyorlar: "Organik tarımla bu işi yürütmeniz mümkün değildir" diyorsunuz, ama bir taraftan da organik tarımla ilgili üretim yapmak için bizim gibi ekonomik durumu kötü olan ülkelerden ha bire toprak alıyorlar. Yani bence bu noktada değerlendirmek lazım. Genetik modifiye ürünler mademki bu sorunu çözecek, o zaman diğer ürünler konusunda neden bu kadar istekli değiliz, neden üretmiyoruz? Niye böyle ticari boyutu daha yüksek olan soya, mısır, kanola ve pamuk gibi ısrarla bunu yapmaya devam ediyoruz.

İBRAHİM YAVUZ (Gıda Mühendisi): İşin farmakolojik yönüne bakarsak, genetik modifiye tohumları üreten kartel firmalar Bayer, Pioneer gibi firmalardır. Bu firmalar aynı zamanda Herbisit ya da İnsektisik dediğimiz tarım ilaçlarını üreten firmalardır. Şöyle bir çelişki var: Genetik modifiye tohumlar üretiliyor, tarımı yapılıyor, ürünler alınıyor, biyolojik çeşitlilik düşüyor, böcekler gittikçe sağlık kazanıyor, yeni yeni böcek türleri türüyor, o genetik modifiye tohum, artık normal mısır gibi etkilenmeye başlıyor, böcek bir direnç kazanmaya başlıyor, artık o mısırın da verimi düşüyor. Bu kez de firmalar bunlar için yeni tarım ilaçları geliştiriyor. O tohumu verimi yüksek diye aldığınız zaman ilacını da almak zorunda kalıyorsunuz. Bu defa yeni ilaç bir önceki ilaca göre 2-3 kat daha pahalı oluyor. Yani şöyle bir paradoks var: Yüksek verim ve düşük maliyet açlığı giderecek, ama diğer taraftan daha fazla ilaç, daha fazla kimyasal, daha fazla toprağı zehirlemek, diğer bitki-

leri yok etmek, yeni yeni canavar böcekler geliştirmek gibi korkunç bir durum ortaya çıkacaktır.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Örneğin, Kanada'da üretilen genetik modifiye mısır türünden dolayı o bölgede yaşayan Kral Kelebeği denilen bir kelebek türü yok olmak üzeredir. Sadece genetik modifiye mısır ekiminden kaynaklanmaktadır bu durum.

SALONDAN: Konuyu bilimsel bir çerçeve içinde bize sunduğunuz için size teşekkür ediyorum. Türkçe'de bir deyim var: "Bin alamete, gider kıyamete" Sizin sunumunuzdan yola çıkarak söyleyebilirim.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Beni darağacına çekerler.

SALONDAN (Devamla): Herkesin hayatında darağacı vardır mutlaka, herkes darağacıyla karşı karşıya.

Genetik mühendisleri gerçekten Pandora'nın kutusunu açmışlar. Kutuda barınan ne tür canavar varsa elden kaçmış ve bunu kaçıranlar da tarımsal üretim alanında örgütlenmiş sermaye grupları. Sunumunuzdan bunu anlıyoruz. Pandora'nın kutusunu yeniden kapatmak mümkün mü? Özellikle bu değişim yaratılmış, genetik değişimi sağlanmış gıda türlerinin üretimini denetlemek, bunun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak gelinen nokta itibariyle mümkün mü, değil mi, böyle bir irade gelişecek mi? Doğadan ne kadar çok uzaklaşırsak, doğayı kâr hırsıyla ne kadar bozarsak, dengelerini ne kadar çok değiştirmeye kalkışırsak gelecek kuşakların yaşam hakkını o kadar çok gasp etmiş oluruz. Bu hayatın her alanında bir realitedir. Bugün gelinen noktada dünyanın dengeleri alt üst olmuş, insanlık ya da dünya ciddi bir tehditle karşı karşıya, Amerikan sinemalarında Armeggedon gibi, yani "Kıyamet Günü" gibi filmler sergileniyor, ama ne yazık ki büyük sermaye grupları kazanç hırslarını devam ettirerek insanlığın karşı karşıya bulunduğu bu felaketi görmezden geliyorlar. Bu da ayrıca dünyanın çarpıcı bir realitesidir.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Bizim ülke olarak halen yapacak bir şeylerimiz var. En azından yasal mevzuat anlamında bir şey yapmış değiliz. Bunu doğru oturtabilirsek, biyo çeşitlilikle ilgili yapmış olduğumuz uluslararası anlaşmalar var, buradan doğan haklarımız var. Dolayısıyla sadece en azından bunu baz alarak, bunu öne sürerek biz uluslararası birtakım kriterleri oluştururken "evet, bizim biyo çeşitliliğimiz var, bu konuda şu zararı görebiliriz" diyerek bazı şeylere engel olmak şansımız vardır.

Evet, belki dünyada birtakım şeyleri değiştirmek şansınız yok, o çokuluslu büyük şirketlerle artık savaşmak şansımız yok. En azından ülke olarak sizin bu-

nu yapmak şansınız var. Ama bununla ilgili en büyük hareket, tüketicilerin, insanların tepkisinden çıkar. Yani biz toplum olarak buna tepki göstermezsek, Ankara'da her yasada olduğu gibi 3-5 bürokrat oturur bir yasa hazırlar.

Burada yapılması gereken toplum olarak biraz tepki göstermemiz gerektiğidir.

METİN ŞEN: Tartışma biraz yanlış yere gidiyor gibi bir hisse kapıldım birden bire. Çoğumuz burada bilimin yüceliğine inanan insanlarız. Genetik mühendisliği de bir bilim alanı. İnsanlar bilmediklerinden korkarlar. Şu anda genetik mühendisliği çok çok başlangıç aşamasında ve korkuyoruz herhalde, ama hata yapıyoruz, bilime inanmak zorundayız.

GDO'ların uygulama tarzı, yeterli veriler elde etmeden direkt olarak azgelişmiş ülkeler için piyasaya sürülmesi mutlaka ki kâr amaçlıdır. Ama diğer taraftan baktığınız zaman bilime inanan bilim insanları da genlerle ilgili araştırmanın yapılması konusunda bitaraf olmak zorundadır. Buna karşı çıkmak bana biraz yanlış geliyor. Bunun, araştırılması ve geliştirilmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyorum. İnsan sağlığı ve çevre açısından en olumlu sonuca ulaşıldığı anda da insanlığın hizmetine sunulması gerektiğini düşünüyorum. Yani bu kapitalist toplumda değil de, sosyalist toplumda olsaydı mutlaka bu da araştırılacaktı, kimse de buna karşı çıkmayacaktı. Ama nasıl uygulanacaktı, nasıl uygulanması gerekiyordu; bu ayrıca tartışılması gereken şeylerden bir tanesidir diye düşünüyorum.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Bilim insanlığın yararı için yapılıyor; ona bir itirazımız yok. Atom bombasını da insanlar yaptı ve insanlar için kullandılar. Yani o da bir bilimin sonucu. Bilimle ilgili oluşturulan her şeyin doğru olduğu anlamına gelmez. Yani bilimsel olarak doğru diyebilirsiniz de, bilimi insanlığın yararına kullanmıyorsanız problem oradadır. Alerjik olarak, antibiyotik direnci olarak, gen kaçışı olarak ya da biyolojik çeşitliliği yüksek olan bizim gibi ülkelerde doğal türler üzerindeki bozucu etkilerinden dolayı bu risklerin varolduğunu görüyorsak, bununla ilgili endişelerimizi dile getirmek zorundayız.

METİN ŞEN (Devamla): Genetik mühendisliğinin iradesinden çıkmış, tamamen uluslararası sermayenin denetimine girmiş. Kâr anlayışının hâkim olduğu bir olguyu kuşkuyla karşılamak lazım; bundan daha doğal ne olabilir ki? Yani bilimsel değerlerin üretilmesine bilime saygı duyan hiç kimse asla ve kata karşı durmaz, ama bilimin ortaya koyduğu değerlerin sermaye grupları tarafından kâr amacıyla kullanılması olayı karşısında elbette geleceğin dünyası adına kuşku duymaya başlıyorsunuz, tedirgin oluyorsunuz. Bu da insanın kendi türüne karşı duyduğu sorumluluğun gereğidir ve bu da çok doğal bir sorumluluktur.

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Biraz önce "toplum olarak bir tepki veya bir duruş ortaya koymalıyız" dedim. Bununla ilgili bir örnek vermek istiyorum: Özellikle son dönemlerde bu domuz çiftlikleriyle ilgili STV'de haber yapan bir arkadaşımız var. Ülkemizde de domuz şirdeninden üretilen peynir mayasının kullanıldığını tespit etmişler, daha doğrusu bunun satışının olduğu tespit edilmiş, ama firmalar kullanıyor mu, kullanmıyor mu, onu kimsenin bildiği yok.

Sordular, biz de "eğer ülkede satılıyorsa muhtemelen kullanan olabilir. Ama kullanılıyor diye net olarak bir şey söylemek şansımız yoktur. Bunu bakanlık belirleyecek, denetleyecek, üretim yapan firmaların ürünlerini analiz edecek. Genetik modifiye maya kullanıyor mu kullanmıyor mu; bunu ancak Bakanlık belirleyebilir" dedik.

Geçen hafta içinde Aytaç Firmasından bir mühendis arkadaşımız aradı. "Gıda Mühendisleri Odasından böyle bir açıklama gelmiş, sizden rica ediyoruz, üreticilerimiz dahil, bize süt veren firmalar dahil ısrarla bize şunu söylüyorlar: Bize doğrusunu söyleyin, peynir yapımında gerçekten domuz şirdeninden elde edilen mayayı kullanıyor musunuz kullanmıyor musunuz? Eğer domuz şirdeninden mayaysa biz size artık süt vermeyeceğiz dediler" dedi. Genetik modifiye yanına hiç kimse bakmamış, o hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Domuzla ilgisi var mı yok mu; herkes ona bakıyor. Yani toplum olarak biz tepkiyi ortaya koyacaksak, doğru yerden bakmamız da gerekir

ABDULLAH YENİER: Bundan yaklaşık 3-5 ay önce yanlış hatırlamıyorsam Adana Ziraat Odası Başkanı bir tartışmadan dolayı şöyle bir ifade kullandı, dedi ki "Hormonların insan üzerinde herhangi bir zararı olduğu daha tespit edilmemiştir. Bütün tartışmalar kuşkudan doğmaktadır. Bunun bir zararı olduğunu ben bilmiyorum" dedi. Ama hemen arkasından futbolla fazla ilgilenmediğimden adını hatırlayamadığım bir futbol hakemi çıkıp da "hormon vardır" dediği anda tavukçuluk sektörü krize girdi. Bunun hangisi doğru?

Biz bazen toplum olarak çok endişeci oluyoruz, bazen de çok kaderci oluyoruz. Örneğin, biliyorum, doğuda kurutulmuş biberlerimiz Almanya'dan "kanserojen tesirli" diye geri döndüğünde aynı gıda için biz toplum olarak "olur mu? Bizde kanserojen olmaz" falan dedik. Zaten bunu tespit edecek bir laboratuarımız yok. Bugün yediğimiz herhangi bir gıda, bence hormondan çok daha öte riskler taşıyor. Yani Adana Ziraat Odası Başkanına biraz katılıyorum, hormonlu üretilen gıdalar bizim diğer tükettiğimiz gıdalardan az risk taşıyor.

Hormon olayı veya genleri modifiye edilmiş ürünler olayı abartılıyor mu?

ALİ HAYDAR SÜSLÜ: Ne olursa olsun, hangi konuda olursa olsun, bi-

limi konusunda eğitim almamış insanların bu konuda yorum yapmaları doğru değildir. Gıda konusunda eğitim almış, gıda mühendisi, veteriner hekim veya ilgili meslek gruplarından birisinin açıklama yapması gayet doğaldır ve buna da inanılması gerekir diye düşünüyorum. Bu herkesin doğru söyleyeceği anlamına da gelmez.

Evet siz tavuk yetiştirmekle ilgili birtakım ilaçlar kullanıyorsunuz. Oradaki temel kaygı şu: Normal ilacı verdikten sonra o ilaçtan sonra kalması gereken yaklaşık 8-10 günlük bir süreç var, onu kollayın. İfade edilmesi gereken bu: evet, kullanılıyor, sağlık açısından tespit edilmiş bir problemi yok, ama eğer ilacı verdiği anda ertesi günü tavuğu kesime yollarsa problem yaşarsınız. Dolayısıyla ne konuşursak konuşalım, eğer devlet temel görevi olan denetim işini yapmıyorsa her kesimde problem yaşarsınız ki, gıda sektöründe hiçbir şekilde kontrol yapmıyor.

Yani zirai ilaç kullanıyorsunuz, zirai ilacın kullanılmasından sonra daldan koparılma süreci vardır. O ilacın ömrünü tamamlaması gerekir, yarılama ömrünü bitirmesi gerekir, ama bunu beklemeden ilacı kullanıyorsunuz ve aynı gün içinde hasada başlıyorsunuz; problem orada. Yani tabii burada iş yine dönüp dolaşıp şuraya geliyor: bu işi yapanların etik olarak mesleğine uygun davranması gerekiyor ve devletin denetim görevini iyi yapması gerekiyor.

Ülkenin, çok net çizgilerle ortaya koyacağı, takip edebileceği ve sürdürebileceği bir gıda politikasının olması gerekiyor, bir tarım politikasının olması gerekiyor, Eğer sizin böyle bir yaklaşımınız yoksa dışa bağımlılığı tercih ediyorsanız, kolaycılığa kaçıyorsanız o bahsettiğiniz sonuçtan çıkmak şansınız yok. Ülke stratejisi ve politikasının mutlaka her alanda uygulanması gerekiyor. Bunların başında da gıda geliyor. Sizin kamu yararı gözetemeyeceğiniz yerlerden biri de gıda sektörüdür. Yani insan sağlığını direkt ilgilendiren şeylerde kamu yararı gözetmek şansınız yoktur. Önce insansa, bununla ilgili bütün riskleri elimine edersiniz, ciddi bir politika oluşturursunuz ve bunu uygularsınız. Ama bizim bununla ilgili hiç politikamız olmadığı gibi zaten uygulamada da böyle oluyor.

Son bir hususu açıklamak istiyorum. Gıda denetim işleriyle ilgili yasal bir düzenleme gelecek, bundan sonra özelleştirilecek ve bu da şirketler için kârlı bir sektör haline gelecektir.

26. DÖNEM II. GENEL ÜYE TOPLANTISI

11 Ocak 2005

Oturum Başkanı: Bülent ÖNTAŞ

AÇIŞ KONUŞMALARI

OTURUM BAŞKANI: Sayın konuklar; Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin 11. Genel Üye Toplantısına hoş geldiniz.

İlk sözü Şubemiz Başkanı Sayın Teşvik Peker'e veriyorum; buyurun.

TEVFİK PEKER (MMO İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı): Sayın Oda Başkanım, kıymetli yönetici arkadaşlar, kıymetli meslektaşlarım; hoş geldiniz. Öncelikle yaptığımız çalışmaları sizlerle paylaşmak üzere düzenlediğimiz II. Genel Üye Toplantımıza katılmanızdan dolayı teşekkür ederim.

22 Mayıs 2004 tarihinde düzenlediğimiz I. Genel Üye Toplantısından bu yana yaptığımız çalışmaları sizlerle paylaşacağız. Bu çalışmalarla ilgili olarak belirteceğiniz görüşler, bizler için çok önemli. Bunlar birlikte üretmek anlayışımızın doğrultusunda siz üyelerimizin katkılarıyla ortaya koyduğumuz üretimlerimizdir. Bu üretimlerimiz, meslek ve meslektaş sorunlarımızın yanı sıra ülkemize, kentimize, toplumumuza ve çevreye karşı olan sorumluluklarımızın bilincinde olarak mesleğimizin evrensel, meslektaşlarımızın kişisel, Odamızın örgütsel birikimlerini, hayatımızın ve çalışmalarımızın içine katmayı, geleceğin şekillendirilmesinde yer almayı, birlikte üretmek, birlikte karar almak, birlikte yönetmeyi hedefler. Bu anlayış; emekten, halktan yanadır, antiemperyalisttir. Özelleştirmelere, nükleer çetelere, savaşlara, şeriat özlemcilerine ve ırkçı politikacılara karşıdır. Örgütsel bağımsızlığını her koşulda korur. Kararlarını demokratik merkeziyetçi yöntemlerle alır.

Bir yandan alanları üzerinden ülke gerçeklerini sorgularken, öte yandan mesleki denetimin önkoşulu olan üyelerin mesleki bilgilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaları da ön planda tutar.

Üye sorunlarının toplum sorunlarından ayrı tutulamayacağını her çalışmanın eksenine koyar, sanayileşen, tam bağımsız, aydınlık bir Türkiye özlemindedir.

Demokratik Türkiye; demokratik, eşitlikçi ve özgürlükçü bir anayasanın gerekliliği, sosyal hukuk devletinin egemen kılınması, düzenin emekçi dina-

miklerini gözetecek sosyal politika boyutlarıyla yeniden yapılandırılması, önümüzde birer görev olarak durmaktadır.

12 Ocak Kararları doğrultusunda Türkiye ekonomisi, büyük sermaye lehine yeniden yapılandırılmıştır. Kalkınmacı yatırım politikalarına son darbe vurulmuş, yatırımsız ve plansız ekonomik yaklaşımla, ihracata dayalı ekonomik model benimsenmiş ve giderek para-finans-rant hareketlerine dayalı bir yönelime girerek bugünlerin neoliberal politikalarının kapıları aralanmıştır.

Sanayileşme politikaları, özelleştirme adımlarıyla kesintiye uğratılmış, Türkiye, böylece uluslararası sermayenin egemenliğindeki küreselleşme sürecine entegre edilmiştir.

Yıllardan beri IMF, Dünya Bankası dayatmalarıyla çıkarılan ve çıkarılmak istenilen yasa ve yönetmeliklerle sosyal devlet uygulamaları tasfiye edilmeye çalışılmaktadır.

Bütün buralara nasıl geldiğimizin bir kez daha altını çizerek açıklamak istiyorum. Amerikan finans ve sanayi sermayesinin ihtiyacı olan materyalleri mümkün olan en az stresle, zahmetle elde edebilmesi için gerekli ekonomik ve askeri hâkimiyetin tüm dünyada kurulması amacına yönelik toplantıların 8 incisi bildiğimiz gibi Uruguay'da yapıldı.

1986-1993 yılları arasında Uruguay'da yapılan toplantıda Amerikan dış ticaret hacminin 5 trilyon dolarının 1 trilyon dolarlık kısmı, yani toplamın yüzde 20'sinin hizmet ticareti anlaşmalarından kaynaklandığı, yani herhangi bir üretim yapmadan daha az stres ve zahmetle elde edilen hizmet ticareti kapsamında olduğu gözlendi ve 8. Uruguay Toplantısında yüzde 20'lik payın nasıl daha fazla yukarılara çekilmesi gerektiğinin kuramları, kanunları, dizaynları yapıldı; Hizmet Genel Anlaşmasının maddeleri belirlendi, ülkemiz de 1995 yılında bunun altına koşulsuz olarak imza attı. 2005 yılında bu Hizmet Genel Anlaşması ülkemizde yürürlüğe girecektir. Biliyorsunuz, bu Hizmet Genel Anlaşmasının diğer bir adı da GATS'tır biliyorsunuz.

Kamu Temel Reformu kanun tasarılarının birer birer Meclisten geçmesi, bütün hizmetlerin özelleştirilmesi, SSK sağlık kurumlarının Sağlık Bakanlığına devri, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün kapatılması, karayolları muayene istasyonlarının kapatılması gibi özelleştirmeler sürekli ülke gündemimizdedir.

Komşumuz Irak, Amerika Birleşik Devletleri tarafından işgal edilmiş durumda ve işte bu yasalarla birlikte de ülkemiz işgal edilecek. Devlet, sosyal devlet niteliğinden düzenleyici devlet niteliğine; kamusal alanlar piyasa

alanlarına dönüştürülürken, artık önümüzdeki süreçte "vatandaş, yurttaş" tanımlamasının yerine hepimiz "müşteri" tanımlamalarıyla anılacağız, literatürden "vatandaş" ve "yurttaşlık" kelimeleri kalkacaktır.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılmak istenilmektedir. Köy Hizmetlerinin 36 bin köye götürdüğü hizmetler üzerinde yerel ve ulusal tekellerin kâr etmesi amaçlanmaktadır. Kırda yaşayan yaklaşık 23 milyon vatandaşa 7 ana sektör, 26 alt sektörde hizmet götüren bu kuruluşun ortadan kaldırılmasıyla köylüler bu hizmetlerden ancak ek parasal katkı sunarak yararlanabileceklerdir. Köy yollarının kar mücadelesi köylünün parasıyla yapılacaktır. Birçok hizmetin nasıl yürütüleceği ise belirsizdir. Aynı zamanda 50 bin çalışan iş güvencesini kaybedecektir. Demokratik mücadelesinin önemli bir bileşeni olan sendikalar yok edilmek istenilmektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturmaktadır. SSK sağlık kurumları nüfusun yarısına, yani 35 milyonu aşkın yurttaşımıza sağlık hizmeti sunmaktadır. Bugün SSK'lı yurttaşlarımız ayda 60 milyon sağlık primi vererek kendi ve ailesinin tüm fertleri için her türlü sağlık hizmetini alabilmektedir. Unutulmamalıdır ki, hiçbir özel sigorta şirketi böyle bir hizmeti sağlayamaz.

OECD ülkeleri içerisinde sosyal güvenlik sistemine karşılık katkısı olmayan tek ülke Türkiye'dir. Hükümetlerin Türkiye'de sosyal güvenliğe "açık kapatıyorum" diye yaptığı katkı yüzde 7 düzeyindedir. Bugün halka tek vaadi Avrupa Birliği olan Hükümetçe, bütün Avrupa ülkelerinde kamu sağlık sigortalarına devlet bütçesinden yüzde 20-70 arasındaki oranlarda parasal destek sağlandığı bilinmektedir.

Bugün SSK'ya sahip çıkmak, sosyal devlete, halkın sağlık hakkına, hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının iş güvencesine, emeğe, alın terine, halkın geleceğine sahip çıkmaktır.

Herkese eşit ve parasız eğitim, laik, bilimsel, demokratik bir eğitim; grevli, toplusözleşmeli sendika hakları ne yazık ki bugün ülkemizde bulunmamaktadır. Bu alanların bazılarında geçmişteki kimi kazanımlar bir bir geri alınmıştır. EĞİTİM-SEN bu geri sürece, eğitim emekçileri bütünlüğünün karşı duruşunun bir adı olarak önem taşımaktadır.

Demokrasinin sınırlarının daraltılmak istenilmesine Odamız hep karşı çıkmıştır; bundan böyle de karşı çıkmaya devam edecektir.

Araç muayene hizmetinin Özelleştirme İdaresince ihaleye açılmış olma-

sı, anayasal bir hüküm olan "kamu hizmetlerinin kamu tarafından verilmesi" gerekliliğini dışlamaktadır. İhale üzerlerine kaldığı takdirde araç imal eden ve servis hizmeti veren firmaların kendi imalatlarına onay vermelerine imkân tanınarak otomotiv sektöründe tekel yaratılmakta, tüketiciler otomobillerinin bakımını bu firmalara yaptırmak zorunda bırakılmaktadırlar.

Araç muayenesinin özelleştirilmesi kamu alanında yeni tekel yaratacaktır. Piyasaya girecek yeni tekel, haksız rekabetin yanı sıra mutlak piyasa egemenliği kuracaktır. Kamu alanının sermayeye devredilmesi ülke güvenliğiyle ilgili sonuçlar doğuracaktır.

Ulaştırma sisteminde uygulama yanlışlıklarıyla ülkemizde yıllardır yaşanan olumsuzluklar, son günlerde meydana gelen tren ve trafik kazalarıyla cinayet tanımına denk gelen sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde tüm demiryolu güzergâhlarının alt ve üstyapısı eskimiş ve yıpranmıştır. Demiryollarının özelleştirilmesi ve kamusal bir hizmet olan demiryolu taşımacılığının ticarileştirilmesi politikalarıyla Devlet Demir Yollarının kurumsal yapısı parçalanmıştır. Kötü koşullarda çalışan personelin doğal olarak hata yapmak olasılığı artmaktadır. Bu olumsuzlara sistemden kaynaklanan eksiklikler ve teknolojik gerilik de eklenince kazalar kaçınılmaz olmaktadır. Sonuçta demiryollarına yönelik uygulama ticarileştirilmekte, kurumun altyapısını dağıtmak politikalarının faturası makinistler, tren personeli gibi alt düzey çalışanlara çıkarılmaktadır. Bu kazaların gerçek sorumluları, demiryolları teknolojisini yenilemeyen, bilimsel uyarılara kulak tıkayan, insan hayatıyla ilgili yatırımları yapmayan personelin çalışma koşullarının iyileştirilmesi için gerekli önlemleri almayanlardır.

Arkadaşlar, son günlerde basında Şubemiz pek sık yer almaktadır. Bu yer almaların en önemli konularından biri de -sanıyorum hepiniz basından takip etmişsiniz- pek çok sahte proje olaylarının söz konusu olmasıdır. Yani mühendislerin yapmadıkları projeler uygulamada hayata geçirilmekte, buralarda binlerce vatandaşımız oturmaktadır.

Bildiğiniz gibi mühendislik; insanlığın doğuşuyla birlikte insanların yemek, barınmak, tarım ve avlanmak gibi sorunlarından kalkılarak ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. Bunun ilk uygulamalarını yazının icadıyla birlikte Mezopotamya'da Babil Krallığında Hammurabi Kanunlarında görüyoruz. Hammurabi Kanunlarına göre bir inşaatçı, inşaat yapar ve o inşaat çöker, hane halkı enkaz altında kalarak ölürse, inşaatçı ölüm cezasına çaptırılırdı.

Yine Hammurabi Kanunlarına göre bir inşaatçı inşaat yapar, o inşaat çö-

ker ve enkaz altında o hane halkının kölesi kalarak ölürse inşaatçı hane halkına köle almak zorundadır.

Eğer inşaat çöktüğünde kimse ölmezse inşaatçı, inşaat tutarını hane halkına kat be kat ödemek zorundadır. MÖ 2000 yılında, günümüzden 4000 yıl önce Babil'de Hammurabi Krallığında cezalar böyledir.

Hammurabi birtakım yasalarla o zaman yapıların sağlam olmasının önünü açmaya çalışmış, standart ve yönetmelikler getirmiştir kendince. Ama Hammurabi Kanunlarının günümüze getirdiği nokta da şudur: Dünyanın 7 harikalarından biri olan Babil'in asma bahçeleri günümüze kadar gelebilmiştir; enkaz halinde de olsa..

Peki, Babil Kralı Hammurabi'nin günümüzdeki karşılığı nedir? Babil Kralı Hammurabi'nin günümüzdeki karşılığı Büyükşehir Belediye Başkanlığıdır. Büyükşehir Belediye Başkanlığı bu yapılarla ilgili, yapıların standart ve yönetmelikleriyle ilgili herhangi bir yaptırım uygulamazsa, bu binalar deprem sonucu yıkılacaktır.

Anakent Belediye Başkanı bildiğiniz gibi hemen hemen her konuşmasında "depremi bekleyen İstanbul" ifadesini kullanmakta, fakat Makina Mühendisleri Odasının, Mimarlar Odasının, İnşaat Mühendisleri Odasının, Jeofizik Mühendisleri Odasının, bizim İstanbul İl Koordinasyon Kurulumuzun yaptığı başvurularla bir araya gelerek, depremi bekleyen İstanbul'da konuşmak için randevu taleplerimizi her seferinde reddetmekte, yani toplantıya çağırmamaktadır. Dolayısıyla depremi bekleyen İstanbul'da deprem olması durumunda bu depremin altında kalacak olan Büyükşehir Belediye Başkanlığıdır, yerel yönetimlerdir ve bugün İktidarda olan AKP Hükümetidir kanısındayım.

Değerli arkadaşlarım, ülke gündemiyle uluslararası gündem, ulusal ölçekli olanla, uluslararası ölçekli olan arasındaki kopmaz ilişki gereği Türkiye'nin izlediği sosyal, ekonomik ve siyasi politikalarla, küresel ölçekte izlenen ekonomik ve siyasi süreçlere dikkat çekmeyi, taşıdığımız bir dizi sorumluluğun yanı sıra da bir yurtseverlik görevi olarak algılıyoruz.

Dünyadaki fosil enerji kaynaklarının sınırlı olmasından dolayı gelecekteki enerji kaynaklarını ellerinde tutmak isteyen gelişmiş kapitalist ülkeler, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, enerji ve doğalgaz kaynaklarını kontrol edebilmek için, enerji kaynaklarına sahip ülkelere ekonomik ve siyasi alanda müdahale etmekte, hatta açık askeri işgal politikalarına kadar başvurmaktadır. Bu uygulamaların son örnekleri değişik gerekçelerle Afganistan'da, Sudan'da ve komşumuz Irak'ta açıkça görülmektedir. Irak açık bir iş-

gal altındadır ve Irak halkı katledilmektedir. Neden ? Cebelitarık Boğazı'ndan Çin Seddi'ne kadar Amerika Birleşik Devletlerinin kuram ve kurallarından oluşan yeni bir sömürü noktasının hayata geçirilmesi politikalarından kaynaklanmaktadır.

İşte bu anlamda ABD emperyalizminin başını çektiği yayılmacı politikanın, ülkemizin hemen her yerinde, her noktasında kınanması gerekmektedir. Biz, İKK çatısı altında Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubemiz olarak bu tip çalışmaların olduğu noktalarda kendimizi ifade etmeye çalışıyoruz.

Emperyalizme karşı haklı mücadelenin sembolü TMMOB Onur Üyesi Mühendis kardeşimiz Yaser Arafat'ı sevgi ve saygıyla anıyoruz, "Filistin Halkının ve Ortadoğu halklarının başı sağ olsun" diyoruz.

Bizler, halklar arasında kardeşlik, dostluk, sömürüsüz, savaşsız, barışçı bir dünya içinde yaşamayı istiyoruz. Bizler, emperyalist odaklarca belirlenen ve dışa bağımlılıkla karakterize olan teslimiyetçi politikalara karşı çıkıyor ve ülkemizin bağımsızlığını, halkın kardeşliğini, eşitliğin, özgürlüğün, demokrasinin egemen kılındığı bir iç ve dış politika bütünlüğünü savunuyoruz. Meslektaşlarımızı ve kamuoyunu bu özlemlerle duyarlı olmaya çağırıyoruz.

Örgütüne güvenen, bilinçli, kararlı on binlerce mühendis ve mimarıyla halk kitleleri içinde adından güven ve sevgiyle bahsedilen TMMOB ve Makina Mühendisleri Odası 50. şeref yaşında.

Birlik anlayışını hayata geçirenleri, örgütlenmeyi güçlendirenleri, bilim ve tekniği halkın hizmetine sunmak anlayışını yerleştirip geliştirenleri, birikimimizi yaratanları saygıyla anıyoruz.

Bizim temel hedefimiz, üyelerimizle birlikte toplumsal fayda üretmektir. TMMOB ve Makina Mühendisleri Odasının 50 yıllık tarihinin yol göstericiliğinde İstanbul Şubemiz faaliyetlerine devam edecektir.

Kongre ve sempozyumlardaki üretimlerimiz, üyelerimizin aktif olarak yer aldıkları Oda çalışmaları, komisyon çalışmaları, geçmişte Odamıza katkıda bulunmuş üyelerimizin birikimleri daima bizim gücümüz olacaktır.

Üyelerimizin mesleki birikimleri de aslında Odamızın faaliyetlerine ve ülkemizin sanayileşerek bağımsızlaşmasına katkıdır. Geleceği iyi planlamanın yolu, ülkemiz koşullarını iyi tahlil etmekten ve üyelerimizle birlikte üretken Oda birikimleriyle üye birikimlerini birleştirmekten geçmektedir. Tek cümleyle açıklamak gerekirse, çalışmalarımız üyelerimizle olduğundan daha fazla yakınlaşmanın, mühendislerin haklarını daha fazla korumanın, ülkenin

bugünü geleceği hakkında söylediklerimizin daha fazla dikkate alındığı günleri görmenin aracı olacaktır.

Bu doğrultuda çalışmalarımıza üyelerimizle birlikte toplumsal fayda temelinde sürdüreceğiz.

OTURUM BAŞKANI: Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Emin Koramaz aramızda. Kendisini kürsüye davet ediyorum; buyurun. (Alkışlar)

"50. YILINDA MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI"

EMİN KORAMAZ (MMO Yönetim Kurulu Başkanı): Odamız bu yıl 50. yılını kutluyor. Makina Mühendisleri Odası 1954 yılında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine bağlı olarak kurulan ilk 10 odadan biridir. Kurulduğu yılda 902 olan üye sayımız şu anda 60 bine ulaşmış durumda. Yani Odamız, 50 yıllık, yani yarım asırlık bir tarihe tanıklık etmiştir. Ne yazık ki, bu 50 yılda dünyada ve ülkedeki olumsuz gelişmeler üyelerimize de aynen yansımıştır.

Odamızın ilk kurulduğu yıllarda görece sanayileşme ve imardaki gelişmeler ışığında üyelerimiz gerçekten toplum içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahipti, yüksek ücretlerle istihdam ediliyordu. Bugün gelinen noktada sanayileşmeyi, kalkınmayı, yatırımı dışlayan politikalarla üyelerimizin azımsanmayacak bir kısmı işsiz ya da meslek alanları dışında çalışıyorlar. Bizler, sanayide çalışıyoruz, dolayısıyla kalkınma eksenli, planlı sanayileşme politikalarının oluşmadığı ülkelerde meslek uygulama alanlarımız güç geçtikçe daha da daralacaktır.

Kalkınma eksenli sanayi politikalarının olmaması, halkımızın geri bırakılmışlığının, yoksulluğunun da ; gelir dağılımındaki adaletsizliğin de bir nedenidir. Bu nedenle Odamızın kurulduğu yıldan beri hedefine koyduğu ulusal sanayileşmenin geliştirilmesi ilkesi halkımızın çıkarlarıyla da doğrudan örtüşmektedir. Yani Makina Mühendisleri Odası, kurulduğu yıldan günümüze değin, sanayileşmeye yönelik yapmış olduğu hizmetlerle halkımızın kurtuluş mücadelesi içerisinde de yerini almıştır.

Yine bildiğiniz gibi biz mühendisler, bilimi teknolojiye, teknolojiyi uygulamaya dönüştüren bir mesleği icra ediyoruz. Bilim ise, özgür düşünce ortamında, yani demokrasinin olduğu ortamlarda yeşerir. Bu nedenle Odamızın 70'li yıllardan beri şiarı sanayileşen, kalkınan, demokratikleşen bir Türkiye olmuştur. Bu nedenle de, bu uğurda mücadele eden tüm örgütlerle dayanışma içerisindedir.

Tevfik arkadaşımızın da belirttiği gibi Odamız mesleki, demokratik bir kitle örgütüdür. Odamız, üyelerinin çıkarlarının toplumun çıkarlarından ayrı düşünülemeyeceğini bilir. Bu nedenle üretimden kopuk, ranta dayalı politikaların karşısında halktan, emekten, bağımsızlıktan, barıştan, demokrasiden yana güçlerle her zaman omuz omuzadır. Özelleştirmelere karşıdır; sosyal devletin tasfiyesine karşıdır.

Tevfik arkadaş bir saptama yaptı, bir örgütün hedeflerine ulaşabilmesi için ilk önce içinde yaşadığı dünyayı, bölgeyi, ülkeyi çok iyi tanımlaması, ülkesinde ve dünyada yaşanılan gelişmelerin üyelerine nasıl yansıdığını tespit etmesi ve bu tespitler ışığında da çalışma programlarını, çalışma hedeflerini belirlemesi gerekmektedir ve hedeflenen programların yaşamda yankı bulması için bu çalışmalara üyelerin tamamını, tüm örgütsel birikimini katmak zorundadır.

Hepimizin bildiği gibi, içinde yaşadığımız dönem "küreselleşme dönemi" olarak adlandırılır. Ama biz biliyoruz ki, küreselleşme emperyalizmin diğer adıdır, küreselleşen tek şey bu dönemde sermayedir, paradır, açlıktır, yoksulluktur, işsizliktir, savaştır.

Küreselleşme politikalarıyla birlikte başını ABD'nin çektiği çokuluslu şirketler, ulus ötesi şirketler, üretimi tek merkezden kontrol edebilmektedirler. Bu ülkeler, geri bıraktırılmış ülkeleri, borç kıskacı içerisinde yaşattıkları ülkeleri kendi geleceklerini planlamak işlevlerinden arındırmaya çalışmaktadırlar. IMF ve Dünya Bankası baskılarıyla oluşturulan politikalarla bu ülkelerde sosyal devletler tasfiye edilmektedir. Sağlık, enerji, ulaşım ve eğitim gibi en temel sosyal hizmetler "özelleştirme" adı altında çokuluslu şirketlere yeni kâr alanları olarak sunulmaktadır. Ülkemizde son zamanlarda çıkarılan yasalar, bu genel politikaların yansımasıdır. Eğer paranın gücü yetmezse, yine başını ABD'nin çektiği küresel sermayenin savaş makineleri devreye giriyor, artarda savaşlar yaşıyoruz. Irak'ta, Ortadoğu'da, Kosova'da, dünyanın dört bir yanında dünya halklarının, küreselleşmenin daha fazla kâr elde etmek hırsı çerçevesinde katledildiklerini ibretle izliyoruz. Bugün Beyoğlu'nda hep beraber Barış Zinciri kurduk. Umarız bu bir ses getirir. Umarız barış yanlılarının bu girişimi ülke halkında bir kıvılcım yaratır.

Yine Büyük Ortadoğu Projesiyle ülkemiz bu savaşa çekilmek istenilmektedir. Ülkemiz, Ortadoğu'yu yeniden biçimlendirmek politikaları çerçevesinde NATO'nun askeri gücü; insanlarımız ise NATO'nun ölüm timi yapılmak istenilmektedir. Bu nedenle Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve Makina Mühendisleri Odası savaşa karşı barış yanlısı tüm eylemleri desteklemek kararı almıştır.

Ülkemizde özellikle 80'li yıllardan beri uygulanan neo liberal politikalar sonucu bizlerin varlık nedeni olan sanayileşme bitirilmiştir, kaynaklar ranta ve hizmet alanlarına ayrılmıştır. 1980' de 13.6 milyar dolar olan dış borcumuz bugün 200 milyar dolar civarındadır. 1980'de yüzde 32 olan sanayide yatırım yoğunluğu bugün yüzde 14'e düşmüştür. Bu ne demektir? Sanayici sanayiden kazandığı parayı bile tekrar sanayi yatırımlarına döndürmeyip hizmet alanlarına aktarıyor demektir. Bu da bizim meslek alanlarımızın daha da daraltılması demektir.

Art arda yasalar çıkarılıyor ki, bu yasaların tamamı bizim meslek alanlarımızla ilgili. Enerji Bölgeleri Yasası, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yasası, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası yasalar yabancı sermayenin kendi personeliyle, kendi elemanlarıyla hiçbir yerden izin almadan ülkemizde istediği yatırımı yapması ve kârı da olduğu gibi yurtdışına götürmesi demektir. Bu yapılanlar aynı zamanda ülkemizde bilimi ve tekniği de öldürmektedir. Üyelerimiz bir eğitimle almış oldukları formasyonu kullanmak olanağı bulamadıkları için mesleki olarak da körelmektedirler.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Avrupa Birliği Uyum Yasaları çerçevesinde ve GATS anlaşmaları çerçevesinde mühendislik ve mimarlık hizmetleri de serbest dolaşıma açılmak istenilmektedir. Şu anda çalışmaların içerisinde TMMOB'nin de bulunduğu Avrupa Birliği Genel Sekreterliği bir yasa hazırlıyor ki, bizim meslek alanlarımızı doğrudan ilgilendirdiği için önemli bir yasadır. Bu yasa tasarısı, Mesleklerin Tanınması ve Düzenlenmesi Yasa Tasarısıdır, Aralık 2002 tarihinde Avrupa Komitesinin Avrupa Komisyonuna sunduğu "COM 12" diye adlandırılan 119 sayılı direktifin birebir tercümesidir bu. Bu yasanın çıkmasıyla birlikte meslekler üçe ayrılıyor. Bunlardan biri diplomayla tanınan meslekler, yani bizim mesleğimiz gibi. Bir ülkede alınan bir diploma, başka bir ülkede, hiçbir kısıtlama getirilmeden Avrupa Birliği ülkelerinde doğrudan kabul görüyor.

İkinci grup ise, meslek uygulama süresine göre mesleklerdir.

Üçüncü grup ise, diploma ve bunun yanı sıra mesleki deneyim isteyen mesleklerdir. Mimarlık bu gruba giriyor; doktorluk, ebelik, hemşirelik, eczacılık, veteriner hekimlik gibi sağlıkla ilgili tüm meslekleri bu tanıma sokuyorlar.

Eğer Avrupa Birliği ülkeleri de aynen kabul ederlerse bu yasa 2005 yılında yürürlüğe girecek. Bir yandan 1960'lardan beri oluşturmuş oldukları çerçeve programlarıyla eğitimlerini sürekli geliştiren, bu doğrultuda yüz milyarlarca liraya varan fonlar kullanarak belirli bir mesleki standardı yakalayan

ülkeler, yeni katılan 10 ülke hariç Avrupa Birliğine bağlı 15 ülkede 1 yılda patent başvurusu sayısı 600 bindir. Diğer tarafta ise bizim ülkemiz: ülkemizde ise patent başvuru sayısı 200 dür ve böylesi eşitsiz bir durumda mühendislerimizin Avrupa Birliği ülkelerine mühendislik ihraç edemeyecekleri, mühendislik hizmetlerinin tek yanlı dolaşacağı da açıktır.

Peki, burada yapmamız gereken nedir? Öncelikle tüm kaynaklarımızı üyelerimizi eğitmek, üyelerimizin mesleki niteliğini artırmak doğrultusunda kullanmak zorundayız. Bir yandan da bizler gibi diğer demokratik oluşumlarla birlikte taleplerimizi siyasallaştırmalı, demokrasi mücadelesinde yerimizi de almalıyız. İşte Makina Mühendisleri Odası çalışmalarını bu iki ana eksende yürütüyor. Ben, bu aşamada, bu iki temel noktada neler yapılıyor konusunda son 8 ayda Oda Yönetim Kurulunun yapmış olduğu çalışmalar hakkında çok kısa bilgi vereceğim.

Biliyorsunuz bunlardan biri, üyelerimize bilimsel ve teknik gelişmeleri tanıtmak, meslek alanlarımıza giren konularda sorunlarımızı tartışmak, ülke politikalarına bizden yana yön vermek çabaları doğrultusunda düzenlediğimiz kongre, kurultay ve sempozyumlardır. Türkiye'nin 15 ilinde tesisattan hidroliğe, iş güvenliğinden kaynağa varana değin 24 adet kongre ve kurultay düzenliyoruz, bunların sonuç bildirgelerini kamuoyuyla paylaşıyoruz, üyelerimizle paylaşıyoruz ve aynı zamanda orada sunulan tebliğlerle üyelerimizin mesleki anlamda gelişimine katkıda bulunmaya çalışıyoruz.

Diğer yandan ülke genelinde açmış olduğumuz meslek içi eğitim merkezlerimiz kanalıyla üyelerimizi belgelendiriyoruz. Toplam 16 konuda meslek içi eğitim veriliyor ve meslek içi eğitimde başarılı olan üyelerimiz belgelendiriliyorlar. Bütün bu belgelendirmelerin de yasal bir statüye kavuşturulması için birer yönetmelik haline getirilip Resmi Gazetede yayımlatılıyor. Odamız, Meslek içi Eğitim Merkezi kapsamında tüm belgelendirmelerini Resmi Gazetede yayımlatarak hukuki geçerliliğini sağlamıştır.

Geçmiş dönemlerde verilen meslek içi eğitimlerin yanı sıra bu dönem otomatik kontrol, LPG tesisatı, mutfak tesisatı, arıtma tesisatı, çamaşırhane tesisatı, basınçlı hava tesisatı konularında da eğitimler verilmeye başlanılacak. Bu konuda kitap çalışmaları büyük ölçüde tamamlandı, eğiticiler büyük ölçüde tedarik edildi. Basınçlı hava konusundaki ilk kursumuzu da Ekim ayı içerisinde verdik.

Odamızın geleceği öğrencilerimizdir, öğrenci üyelerimizdir; onlar geleceğin mühendisleridir. Bugün itibarıyla ülke genelinde okuyan 26 bin maki-

na mühendisliği öğrencisinin 5 bini Odamız üyesidir. Bu çok büyük bir rakamdır, yani neredeyse beşte biri daha öğrencilik hayatında Odayla tanıştırılmıştır. Her iki yılda bir onlar için kurultay yapıyoruz. Geçen dönem Ankara'da yapmış olduğumuz kurultaya 2 500 öğrenci üyemiz katılmıştı, bu yıl hedefimiz daha da büyük. Yerel öğrenci kurultayları yapacağız. Yerel öğrenci kurultaylarından gelen delegelerle merkezi kurultayımızı gerçekleştireceğiz ve son günde bir spor salonunda bir şenlikle sonuçlandıracağız kurultayımızı. Hedef, geçen seneki 2 500 rakamının da üstündedir. Onlar bizim geleceğimizdir. Tüm örgütsel birikimlerimizi öğrencilerimize seferber etmeye devam etmeye devam edeceğiz.

20 Kasımda şube başkanlarımız ve ülkemizde eğitim veren makina, endüstri, uçak, uzay ve havacılık mühendisliği bölüm başkanları ve dekanları bir araya geldik. 41 üniversiteden 62 bölüm başkanı, dekan ve öğretim üyesi katıldı ki bu çok büyük bir katılımdır. Öğretim üyelerinin de bizlerden bekledikleri vardır. Gelinen nokta şudur ki, mühendislik eğitimini akredite etse etse Makina Mühendisleri Odası eder, Oda çalışmalarını bu doğrultuda sürdürmelidir.

Yine üniversite-oda-sanayi üçgeninde karşılıklı işbirliğini sağlamak üzere 27 Kasımda sektör dernekleriyle başkanlarımız bir araya geldi. Burada da katılım oldukça iyi idi. Meslek alanlarımızda örgütlü 20 sektörden 50 kişi katıldı. Yani hemen hemen her sektörden 2'şer kişiyle katıldılar. Onların da Odamızdan ulusal sanayinin geliştirilmesi noktasında beklentileri vardır, birlikte çalışmak arzuları vardır. Bu doğrultuda şubelerimizde, orada alınan kararlar çerçevesinde çalışmalar yürütülecektir.

Şubelerimizde 204 uzmanlık komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonlarda 1 729 üyemiz görev almaktadır ki bu önemli bir rakamdır. Yani 1 729 üyemiz uzmanlık komisyonlarında mesleğin geliştirilmesi konusunda örgütlenmeye katkıda bulunmaktadır.

Türkiye genelinde 600 işyeri temsilciliği oluşturulmuştur. Biliyorsunuz, Odamızın 50 yıllık birikimini elektronik ortama, web sayfasına aktardık. Bunun için 50 bin sayfa taradık. Odanın şu ana kadar yapmış olduğu tüm sempozyum ve etkinlik kitaplarına; Mühendis, Makina, Endüstri Mühendisliği dergilerinin geçmiş sayılarına elektronik ortamda erişebilirsiniz. Bu arşiv gerek öğretim üyeleri, gerek öğrenciler, gerekse sanayi için önemli bir çalışmadır.

Üyelerimizle ilişkiyi daha sağlıklı kılmak için elektronik posta adresi verme çalışmalarını başlattık. İsteyen her üyemiz Oda uzantılı mmo.org.tr uzantılı elektronik posta adresi alabilmektedir. İletişimin hızlandırılması için

önemlidir. Ben burada tüm üyelerimizi bu posta adresini almaya çağırıyorum. Şu ana kadar sayı 3 500 oldu, ama hedef 60 bindir. Çağımızda en önemli şey haberleşmedir biliyorsunuz.

Arkadaşlar, web sayfamız oldukça güncel. Hemen hemen yapmış olduğumuz tüm çalışmaları web sayfasına günlük işliyoruz; şubelerimiz de aynısını yapıyorlar. Web sayfasının sürekli izlenilmesi ve eksik kalınan noktalarda gerek şube yönetimlerinin, gerek oda yönetimlerinin sizler tarafından uyarılması, çalışmaların niteliğinin daha geliştirilmesi ve artırılması için bizim açımızdan önemlidir.

Önemli bir konu, akreditasyon çalışmalarıdır. Odamızda verilen teknik hizmetler A tipi muayene kuruluşu olarak TÜRKAK'a akredite ettirilmiş. Bu çalışmaları İstanbul Şubemiz geçen sene başlatmıştı, bu sene tamamladık; önemli bir çalışma. Odamız EN 45004 standardı kapsamında A tipi muayene kuruluşudur. Bu anlamda ulusal bir kuruluşun oluşturulması oldukça önemlidir. Avrupa Birliğinde 3 binin üzerinde muayene kuruluşu olmasına rağmen ülkemizde bu sayı henüz 50'dir, bunlardan biri Makina Mühendisleri Odasıdır ve önemlidir.

Yine Odamızda verilen meslekiçi eğitimlerin ve belgelendirme hizmetlerinin akredite edilmesi için EN 17024 kapsamında TÜRKAK'a başvurulmuştur. Tetkikler başlamıştır, çalışmalar tamamlanmak üzeredir.

Biliyorsunuz, CE Ürün Güvenliği Belgesi var. Şu anda CE uygunluk belgelendirmeleri yurtdışı kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Yurtdışında bu süreçlerde aslında binlerce mühendis görev almaktadır. Türkiye'nin bu kuruluşlara 1 yılda ödediği para milyarlarca dolarla ifade edilmektedir. Odamız, meslek alanlarına giren 6 konuda uygunluk değerlendirme kuruluşu, onaylanmış kuruluş olmak için TÜRKAK'a başvurularını da yapmıştır. Bu meslek alanımıza giren 6 alan, asansörler, basınçlı kaplar, gaz yakan cihazlar, kazanlar, makina emniyet direktifleri gibi makina imalat sanayinin yüzde 65'ini kapsamaktadır. Bunlardan asansör çalışmalarını Oda adına İzmir Şube yürütüyor ve dün itibariyle sonuçlandırılmıştır, tetkikleri tamamlanmıştır. Büyük bir olasılıkla asansör konusunda ilk aşamada A tipi onaylanmış kuruluş olmak için Sanayi Bakanlığına ismimiz bildirilecektir.

Tabii bütün bunları yaparken ülkede mevzuatın bizden yana şekillenmesi için dava süreçlerini de çok yakından takip ediyoruz. TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesine karşı PETROL-İŞ Sendikasının açtığı davaya Makina Mühendisleri Odası olarak müdahil olduk. Biliyorsunuz dava lehimize sonuçlandı, TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesi iptal edildi.

Yine Pamukova davasına da müdahil olarak katılıyoruz; dava sürüyor.

Zonguldak'ta maden mühendisi Avni Ciner arkadaşımız görevi başında öldürülmüştü, katledilmişti. Onun davasına müdahil olarak katıldık. Dün dava sonuçlandı, ağırlaştırılmış müebbet cezası aldı fail. Bu da önemli bir çalışmadır.

Meslek alanlarımıza giren iki konuda Asansör Yönetmeliği ve İş Güvenliği Yönetmeliği konularında dava açılmıştır ve halen devam etmektedir.

Resmi kurumlarla da ilişkilerimizi çok yönlü olarak geliştiriyoruz. Şu anda teknik mevzuat uyumu çerçevesinde Yapı Malzemeleri Teknik Komitesi, Asansör Teknik Komitesi ve Motorlu Araçlar Teknik Komitesi üyesiyiz.

Ankara'daki tüm bakanlıklar, genel müdürlükler en az bir kez ziyaret edilmiştir.

Sanayi Bakanlığıyla yapılan protokol çerçevesinde araç konusunda yetkili mühendis belgeleri Odamız tarafından verilmektedir. Bu anlamda da ilişkiler belirli bir düzeydedir.

Tabii bütün bunlar yapılırken Odamız, demokrasi mücadelesinde de hak ettiği yeri alıyor. 1 Mayıslarda, savaş karşıtı etkinliklerde, özelleştirme karşıtı etkinliklerde, 1 Eylüllerde, barış yanlısı etkinliklerde, EĞİTİM-SEN'in kapatılmasına karşı yapılan etkinliklerde tüm birimlerimizle alanlarda da yerimizi aldık.

TMMOB'ye karşı üzerimize düşen tüm görevleri yerine getiriyoruz. TMMOB'deki tüm çalışma gruplarında Yönetim Kurulu düzeyinde temsil ediliyoruz. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine karşı mali yükümlülüklerimiz aksatılmadan yerine getiriliyor. Biliyorsunuz 3 dönemdir TMMOB Başkanı da makina mühendisidir. Geçen iki dönem Kaya Güvenç, şu anda da geçmiş dönem Oda Başkanımız Mehmet Soğancı TMMOB Başkanıdır. TMMOB'ye karşı yükümlülüklerimiz TMMOB çalışmalarının daha da ileriye götürülmesi için tüm birimlerimizce yerine getiriliyor, katkı ve katılım artırılıyor.

Ama bütün bunların yeterli olmadığını da biliyoruz. Ülkenin bugün geldiği koşullarda yapacak daha çok iş var. Burada da sizlerin bize verdiği desteği, katkıyı daha da artırmanız gerekiyor.

OTURUM BAŞKANI: Bugünkü Genel Üye Toplantısının bir önemi de şudur: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin ve Makina Mühendisleri Odasının 50. yılı olması sebebiyle Sayın Başkanları yaptığı konuşmada ülke

gerçeklerini değerlendirdiler ve Makina Mühendisleri Odasının böyle bir ortamda yaptığı faaliyetleri anlattılar. 28 Kasımdaki Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin Atatürk Kültür Merkezindeki 50. Yıl Töreninde de plaket alan üyelerimiz, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin yaptığı çalışmaları bir anlamda doğruladılar. Hatta orada sahneye çıkarken yürümekte zorlanan üyelerin sahneye çıktıklarında heyecanla "Evet, dürüstlükten taviz vermeyin; yaptıklarınız doğrudur" diyerek bize tekrar yol gösterdiler. Sayın Başkanların da yaptıkları konuşmalarda orada verilen mesajları aldıkları ve bunun sorumluluğu içinde oldukları açıkça ortadadır. Kendilerine bu duyarlılıklarından dolayı teşekkür ediyoruz.

Makina Mühendisleri Odasının birikimlerini anlatan belgesel nitelikte bir film izleyeceğiz. Bu sunumda hem Türkiye'deki mühendislik birikimi, hem de Makina Mühendisleri Odasının birikimi yer almaktadır.

SİNEVİZYON GÖSTERİMİ

OTURUM BAŞKANI: Evet efendim, bu emek hepimizindir. Sizlerin adına ben de bu emeğin önünde saygıyla eğiliyorum.

ŞUBE FAALİYETLERİNİN SUNUMU ve ÜYE GÖRÜŞLERİNİN ALINMASI

OTURUM BAŞKANI: Genel Üye Toplantısının ikinci bölümünü açıyorum. Bu bölümde şube faaliyetlerinin sunumu yapılacaktır.

Genel üye toplantılarında amaç, Makina Mühendisleri Odasının ve Şube faaliyetlerinin üyeler tarafından değerlendirilmesi, öneri ve eleştirilerin alınmasıdır. Ama bu noktaya gelinmesi için bazı sunumların yapılması gerekiyor. Şu anda yapılacak olan sunumda da Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin I. Genel Üye Toplantısı, yani Mayıs ayından Aralık ayına kadar olan faaliyetlerini Şube Sekreterimiz Sayın Battal Kılıç sunacaktır. Daha sonra bu faaliyetler üzerinde üyelerimizin görüşlerine başvuracağız.

BATTAL KILIÇ (MMO İstanbul Şube Yönetim Kurulu Sekreteri): Başkanlarım, Odamızın ve Şubemizin genel çalışmaları doğrultusunda bilgiler verdiler. Ben de Şubemizin çalışmalarını biraz daha detaya inerek özet bir şekilde sunmaya çalışacağım.

Öncelikle geçen altı aylık dönemde kaybettiklerimizi bir kez daha anmak istiyorum: Ahmet Hıfzı Günden, Mehmet Şefik Özten, Nuriye Şahika Çakıroğlu, Kenan Metin Abbasoğlu, Ramazan Akyol, Ekrem Yavaş, Onur Şarman, Nurettin Yalçın, Ahmet Yir Hekimoğlu, Tezcan Şener, Mehmet İhsan Odabaşı, Mustafa Şengül, Metin Abbasoğlu, Faruk Funer, Cumali Fırat'ın anılarını yaşatacağız.

26 Dönem Yönetim Kurulumuz: Yönetim Kurulu Başkanı Tevfik Peker, Başkanvekili Meftun Gürdallar, Sekreter Battal Kılıç, Sayman Gafur Onur, Üye Osman Serter, Üye İbrahim Belenlioğlu, Üye Bekir Birol Özdemir, Yedek Üye Halim Gürbüz, Yedek Üye Orhan Gürses, Yedek Üye İbrahim Eryılmaz, Yedek Üye Haydar Boyalı, Yedek Üye Engin Özkan, Yedek Üye İlknur Gündoğdu, Yedek Üye Ayşe Özkan.

İlçe Temsilciliklerimiz: Bakırköy İl Temsilcilik Yürütme Kurulu, Kadıköy İlçe Temsilcilik Yürütme Kurulu, Kartal İlçe Temsilcilik Yürütme Kurulu.

Diğer Oda Organlarımız: Yönetim Kurulu çalışmalarına katkı sağlayan diğer organlarımız Onur Kurulu, Denetleme Kurulu ve Danışma Kuruludur.

Danışma Kurulumuz bu dönemde 12 toplantı yaparak Yönetim Kurulu çalışmalarını değerlendirmiştir.

2004 yılı üye bilgileri: Yeni kayıt toplam 904, aidat ödeyen üye 3 771, işyeri ziyaretleri 109. Genel Şube bazındaki üye sayımız 16 390.

Bu dönem sanayi siteleriyle ilgili özel bir çalışma yürütüyoruz. Pilot bölgeler seçtik. İMES Doğu Sanayi Sitesi ve İkitelli Sanayi Siteleri gibi bölgelerde sanayimizle ilgili özel çalışma yürütüyoruz. Şu anda İMES Sanayi Sitesi yönetimiyle özel bir görüşme sonucunda bir büro oluşturuyoruz ve burada birebir meslektaşlarımızla ilişkilerimizi geliştirmeye devam edeceğiz.

Bu arada işyeri ziyaretlerimiz yine her zaman olduğu gibi devam ediyor.

Ayrıca web sitemizde mühendis arayan firmalar, iş arayan mühendis başvuruları vardır. Sitemize mühendis arayan 1 439 firma kayıt yaptırmış. Yine iş arayan mühendis kaydı ise 1 660'tır.

İşyeri ziyaretleriyle birlikte işyerlerinde temsilci atamalarımız devam ediyor. Ekranda ziyaret ettiğimiz işyerleri ve işyeri temsilcilerimiz görülmektedir.

Yine 15 günde bir yayınladığımız faks bülten çalışmalarımız devam ediyor.

İki ayda bir yayınladığımız Şube Bültenimiz, günlük etkinliklere göre gönderilen cep mesajlar ve elektronik postalarla bu iletişimi sağlamaya devam ediyoruz.

Ayrıca, Çalışma Programımızda da belirttiğimiz gibi bu dönem kütüphanemizin ve arşivimizin geliştirilmesi doğrultusunda özel bir çaba sarf ediyoruz. Şu anda bu amaçla hizmet binamızın 1. katını da kiraladık. Bu katın bir kısmı kütüphane ve arşiv çalışmaları doğrultusunda geliştirilecek. Hedefimiz, kütüphane sitemizin çağdaş normlara uygun olarak yeniden yapılandırılması, MMO arşivinin oluşturulması, süreklileştirilmesi ve geleceğe güvenli bir şekle aktarılması; MMO Bilim Araştırma Merkezinin temellerinin atılmasıdır.

Söyleşi, miting ve gezi çalışmalarımız: Stand, söyleşi, gezi ve benzeri çalışmalarımız 59 adettir. Bu söyleşi ve standları ziyaret eden 2 859 kişidir.

Haziran-Aralık 2004 arası yapılan etkinlikler: Basınçlı hava tesisatı ve kompresörler, Avrupa Birliği ve Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri, Yeni Bin Yılda Bizleri Neler Bekliyor, İstanbul-Ankara hızlandırılmış tren kazasıyla ilgili Şubemizde yaptığımız basın açıklaması, NATO ve Büyük Ortadoğu, Solut Works Eğitimi, NATO ve Türkiye, İşgörün, Asansörlerde ©' de Son Durum, Küresel İklim Değişimi ve Türkiye... şeklinde alt alta devam ediyor. Bir kısmını söylediğim etkinlikler Şubemizde yapılmıştır.

Katıldığımız fuarlar: Best 2004 Fuarı, Naturelson Türkiye 2004 Fuarı, İpek 2004, İstanbul Kitap Fuarı, Interlite 2004, Subvonist 2004, Enerji 2004, Flast Avrasya İstanbul 2004 fuarları.

Öğrenci üyelere yönelik yaptığımız çalışmalar sonucunda 1 yıllık dönemde toplam 4090 yeni üye kaydedilmiş. Şu anda toplam öğrenci üye sayımız 1 500'tür.

Eğitim çalışmaları: Sıhhi tesisat, ısıtma tesisatı, ısı yalıtımı, otomatik kontrol, tesisat mühendis yetkilendirme kursu, soğutma tesisat mühendislik yetkilendirme kursu, havalandırma tesisatı, klima tesisatı, asansör, doğalgaz, LPG, basınçlı hava, sanayi tipi mutfak tesisatı, sanayi tipi çamaşırhane tesisatı, arıtma tesisatı, havuz tesisatı, kızgın su, kızgın yağlı ve buharlı ısıtma sistemleri, asansör mühendis yetkilendirme kursu, araç projelendirme mühendisliği kursu, araçların LPG'ye dönüşümü mühendis yetkilendirme kursu, araçların CNI'ye dönüşümü mühendis yetkilendirme kursu, iş güvenliği mühendis yetkilendirme kursu, yangın tesisatı mühendis yetkilendirme kursu, LPG ikmal istasyonları sorumlu yönetici semineri, gıda ambalajı sorumlu yönetici semineri, iş makinaları kurs öğrencisi mühendis yetkilendirme kursu, geometrik ölçümlendirme ve toleranslandırma kursu, barier projelendirme kursu şeklinde yetkilendirme kurslarımız devam etmektedir.

Buradaki çalışmalarımızın en önemli ayağı da komisyonlardır.

2004 yılı içinde 25 seminere 491 kişi katılımı sağlanılmış. Diğerleri de 2002 ve 2003 yıllarını gösteriyor.

Meslek dalı komisyonları: Endüstri İşletme Mühendisleri Meslek Dalı Komisyonu, Uçak Havacılık Uzay Mühendisleri Meslek Dalı Komisyonu, Tesisat Mühendisi Dergisi Yayın Kurulu, İş Makinaları Komisyonu, İş Güvenliği Komisyonu, Araç İkmal Tadil Montaj Komisyonu, Demiryolu Komisyonu, Kaldırma İletme Makinaları Komisyonu, Mekanik Tesisat Komisyonu, Bilim ve Teknoloji Komisyonu, SMM Komisyonu, Enerji Komisyonu, Öğrenci Üye Komisyonu, Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Afet Komisyonu, Örgütlenme Komisyonu, KOBİ Komisyonu, Avrupa Birliği Teknik Mevzuatı ve CE Uygulamaları Komisyonu, Gümrük Birliği ve Uluslararası Anlaşmaları İnceleme Komisyonu, Endüstriyel Soğutma Tesisatı Kitap Hazırlama Komisyonu.

Kongre ve sempozyumlar: Bunlar ekranda gözüküyor. Daha önce de Başkanlar tarafından anlatıldı; tek tek söylemeyeceğim.

İstanbul Şubenin yürüttüğü sempozyumlar ise; İkinci İletim Teknolojileri Kongresi 27-28 Mayıs 2005 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesinde gerçekleştirilecek.

II. İş Makineleri Sempozyumu ve Sergisi 30 Eylül-1 Ekim 2005 yılı tarihlerinde İstanbul Teknik Üniversitesi Maslak Kampusunda gerçekleştirilecek.

IV. Ulusal Hidrolik Pnömatik Kongresi ve Sergisi 1-4 Aralık 2005 tarihleri arasında İzmir Kültür Park Fuar alanında gerçekleştirilecek. Bu kongre ve sergiyi İzmir Şubeyle birlikte yapıyoruz.

Yine SMM proje denetim ve istasyonlarla ilgili çalışmalarımız devam ediyor. Özellikle bu kapsamda sahte projeler bu dönemde ön plana çok çıktı. Gaziosmanpaşa Belediyesiyle Mimarlar Odasının ortaya çıkardığı sahte proje yapımının yanı sıra, Sultanbeyli ve Kartal Belediyelerinde sahte proje, sahte mühendis ve sahte temsilcilikler şeklinde birçok belgeyi ele geçirdik. Bu konudaki yasal takibat şu anda devam ediyor. En son dün Kartal Belediyesinden almış olduğumuz proje ruhsat listesinden onlarca sahte mühendis ortaya çıkarıldı. Bu yeni bir durum, daha fazla inceledikçe her elimizi attığımız yerde maalesef sahte projelerle karşı karşıya kalıyoruz. Bu doğrultuda inatçı ve ısrarlı bir çalışma yürüteceğiz.

Ölçüm istasyonlarındaki çalışmalarımız yine devam ediyor. 6 istasyonda egzoz ve muayene ölçümü, LPG sızdırmazlık ölçümü yapıyoruz. Son dö-

nemde de yine araç muayene istasyonlarının özelleştirilmesine karşı basında ve birçok toplantıda Oda görüşlerimizi her alanda duyurmaya çalıştık ve muayene istasyonlarının özelleştirilmesine karşı duruşumuzu her zaman dillendirmeye devam edeceğiz, bu konuda da ısrarcı olacağız.

Bu çalışmaların devamında, Trafik Denetleme Müdürlüğüyle İstanbul'daki sahte taksi plakalarının ortaya çıkarılması doğrultusunda ortak bir çalışma yürüttük. Oda olarak motor-şasi tespitleri konusunda teknik bir çalışma yapacağız. Trafik Şube Müdürlüğü de bizim verdiğimiz rapor doğrultusunda, araçlar üzerinde özel bir damgayla sahte taksileri ortaya çıkarmaya çalışacaktır.

Basın Yayın Birimi çalışmalarımız: Yine her zaman olduğu gibi periyodik kontrollerimiz devam ediyor. Sunumlarda da görüldüğü gibi akredite edildiğimiz konular tek tek anlatıldı. Daha önce söylediğim gibi motor-şasi tespitleriyle ilgili çalışmalarımız yine devam ediyor.

Karşılaşılan bazı hata çeşitleri belirtilmiş burada. Korozyon deformasyon benzeri, kanca emniyet mandalları, çarpma durdurma tamponları, sınır kesiciler ve anahtarlar, uyarı levhaları, fren, sesli-ışıklı ikazlar, vinç metal yapısı ve bağlantılar, ulaşım yolları ve raylar, tamburlar, halat sarma kılavuzu, kumanda bütonları ve kablo arabaları, halat bağlantıları yapılan kontrollerde ilk etapta gözümüze çarpan kusurlar ve hatalardır.

Basın Yayın Birimi olarak aylık bültenimiz yine devam ediyor. Biliyorsunuz Tesisat Mühendisliği Dergisinin basımı Şubemiz tarafından devam ediyor.

Bu sene Şubemizin üstlendiği birçok kitap var. Çalışmaları devam eden ve önümüzdeki aylarda çıkacak kitaplarımız: Ambalaj Makineleri, Ameliyathanelerde Klima Tesisatı ve İşletim Kuralları, Endüstriyel Tesislerde Doğalgaz Sistemleri, Endüstriyel Sistemlerde Soğutma Sistemleri, İş Makineleri Teknik Sözlüğü, Kalıp Teknolojisi, Plastik İmalat Yöntemleri, Peyzaj Alanında Sulama Tesisatı, Vinçler ve Hesaplama Kuralları, Yalıtım, Havuz Tesisatı, Arıtma Tesisatı, Klima Tesisatı, Otomatik Kontrol Tesisatı, Soğutma Tesisatı, Yangın Tesisatı, Kalorifer Tesisatı -ikinci baskısı şu anda çıktı- Makina Mühendisliği Disiplinlerinin Tanıtımı, Deprem ve Tesisat, Gaz ve Tesisatı Proje Hazırlama Esasları, Doğalgaz Cep Kitabı, Kazan ve Baca, İKK Radyo Söyleşileri -basımı devam ediyor- Havalandırma Tesisatı.

Burada bir konuyu belirtmek istiyorum: Şube Demiryolu Çalışma Grubu Pamukova'daki tren kazasının olduğu gün ve saatte, hızlandırılmış trenin engellenmesi konusunda bir toplantı sürdürüyordu ve tam o anda kaza haberini aldık.

Maalesef üzücü bir olay gelişti. Kazayla ilgili Odamız üyelerinden Levent Serhan da bilirkişi heyetinde bulundu ve bu rapor kamuoyunda da paylaşıldı.

Tabii bizim çalışmalarımıza en büyük katkıyı temsilciliklerimiz veriyor. Raporumuzda "temsilciliklerimizin birer şube gibi çalışmalarına çaba harcayacağız" demiştik ve bu doğrultuda çalışmalarımız sürüyor.

Yine eskiden Şubemizce yapılan işyeri ziyaretleri şimdi temsilciliklerimiz kanalıyla sürdürülmekte ve bu çalışmalar devam etmektedir. Yine belediyelerle ilişkiler temsilcilikler kanalıyla sağlanmakta ve Şubeden temsilci arkadaşlarımızla birlikte bu çalışmaları sürdürüyoruz.

Şubede 15 günde bir yapmış olduğumuz söyleşiler bazen daha sık olabiliyor. Gündeme göre haftada bir yaptığımız oluyor, iki gün peşpeşe yaptığımız da oluyor. Bu söyleşiler temsilciliklerimizde de devam ediyor.

Bakırköy İlçe Temsilciliğinin işyeri ziyaretleri: İTSAN Makina, Devlet Hava Meydanları İşletmesi, GTS İnşaat, İÇDAŞ Çelik Enerji AŞ, Küçükçekmece Belediyesi, Öztiryakiler Çelik Eşya AŞ, Mesan Kilit, Anka Ticaret ve Mühendislik Limitet Şirketi, TAKOSAN, Edi Piknik.

Bakırköy İlçe Temsilciliği olarak 18 Ağustos 2004 Çarşamba günü Mimar Sinan'da Semt Oluşumunun bizden istediği bir toplantı yaptık. Doğalgaz kullanımında merkezi sistemle kombi sistemi arasındaki farkları ve yararlarını, zararlarını semt sakinlerine sunduk.

Yine 7 Kasım 2004 Pazar günü Mimaroba'da böyle bir çalışma tekrar devam etti.

24 Eylül 2004 tarihinde üyelerimizin başlatmış olduğu ve Oda yayınlarından oluşan kitaplar düzenlenerek 350 adetten kitaptan oluşan Bakırköy İlçe Temsilcilik kütüphanesi geliştirildi.

3 Kasım 2004 tarihinde Bakırköy Belediyesiyle bir toplantı düzenledik. Bu toplantıda özellikle asansörlerin kontrolü konusunda bir talebimiz oldu. Biliyorsunuz, asansör konusunu insan sağlığı açısından her zaman önemsiyoruz ve bu doğrultuda diğer belediyelerimizle de birer protokol yaparak asansör kontrollerinin geliştirilmesi doğrultusunda çalışmalarımız devam ediyor.

Kartal İlçe Temsilciliğimizde oluşturulan komisyonlar: Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Komisyonu, Eğitim Söyleşi Panel Düzenleme Komisyonu, Örgütlenme Komisyonu, Dış İlişkiler Komisyonu çalışmalarını yürütüyor.

Kartal İlçe Temsilciliğimizin Perşembe günleri müsait olması nedeniyle söyleşiler Perşembe günlerinde yapılmakta, bazen şube çalışmalarımızla çakışıyor, ama bunu ileriki günlerde daha uygun bir güne alacağız.

Bu söyleşiler ise: Sismik Kontrol ve Titreşim Yalıtımı, SSK ve Vergi Mevzuatıyla İlgili Sorunlar ve Sorular, NATO ve Türkiye, 11 Kasım 2004'te yapılan KOSGEB söyleşisi, Tarihi Çevre Kültürel Varlıklarımız 25.11.2004 tarihinde yapılan Postmodernizm ve Globalleşme, 2 Aralık 2004 tarihinde düzenlenen Renklerin Ülkesi Hindistan.

Aşağıdaki söyleşileri Kartal İlçe Temsilciliğimiz programına almış durumda: Tüketici Hakları, Psikoloji ve Felsefe, Beden Dili, Pazarlama, Sanayide Sosyal Sorumluluk Anlayışı, Tiyatro ve İnsan, Bilgi Edinme Yasası, Terör ve Küreselleşme, Risk Analizi ve Yönetimi, Depreme Karşı Binaların Güçlendirilmesi, Değişik Debili Havalandırma Sistemleri, 26 Kasım 2004'te Tuzla Tersanesindeki işçilerin de katılımıyla gerçekleşen İş Sağlığı ve Güvenliği söyleşisi.

Seminerler: İnsan Yangın ve Tehlikeli Kimyasallar Arasındaki İlişkiler, Santrifüj Pompa Seçimi şeklinde devam ediyor.

İşyeri ziyaretleri: Ural Mühendislik, Voltan Isı ve Makina Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi, Nikos Mühendislik Asansör Elektrik ve İnşaat Taahhüt Sanayi Ticaret Limitet Şirketi, ASSAN Alüminyum AŞ, Gedik Döküm ve Vana Sanayi, Türk Loydu İktisadi İşletmesi, TÜBİTAK MAM.

Sultanbeyli ziyareti daha önce bahsettiğim bir konudur. Sahte projelerle ilgili ziyaret ettik Belediye Başkanlığı ve oradan birçok sahte proje ortaya çıktı.

Yine Kartal İlçe Temsilciğinde bu dönem I. Danışma Kurulu Toplantısını gerçekleştirdik ve bu tür toplantılar devam ediyor.

Kadıköy İlçe Temsilciliğinin yaptığı çalışmalara geçiyorum: 30 Haziran saat 19.30'da Üsküdar Belediyesi Çamlıca Eğitim Tesislerinde Prof. Dr. Füsun Akarsu'nun katılımıyla "İçgörü" konulu söyleşi yapıldı.

Yine 15 Temmuzda Kadıköy Temsilciliğimizin asansörle ilgilenen üyelerimize düzenlediği Serdar Tavaslıoğlu ve Avni Baskur'un konuşmacı olarak katıldıkları "Asansörlerde CE Yaklaşımlarında Son Durum" konulu bir söyleşi 55 kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir.

7 Ekimde Temsilcilikte Tanay Sıtkı Uyar ile "Türkiye'nin Enerji Politikası ve Nükleer Enerji" konulu söyleşi yapıldı.

11 Ekimde ASK Tesisat ve İnşaat Proje Taahhüt Sanayi Ticaret Limitet Şirketi ziyaret edildi.

21 Ekim Perşembe günü "Binalarda ve Tesislerde Isı Yalıtımının Önemi" konulu söyleşi yapıldı.

5 Kasımda Kadıköy Temsilcilikte Yavuz Bayülken ile "Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Sitesi, Teknoparklar ve Sanayi İçindeki Yerleri" konulu bir söyleşi yapıldı.

9 Kasımda Nilgün Büyükeren ve Sedat Gümüşkaya tarafından KOBİ Efor Dergisi ziyaret edildi.

18 Kasımda Aday Yapı'dan Halil İbrahim Güney ile "Polietilen Elektrik Füzyon Kaynağı" konulu söyleşi yapıldı, söyleşiye 25 kişi katıldı.

9 Aralıkta Üzeyir Uludağ ile "Yüzme Havuzu Standları" konulu bir söyleşi yapıldı.

11 Kasımda yine İMES Sanayi Sitesini ziyaret ettik. Daha önce de bahsettiğim gibi burada irtibat bürosu şeklinde bir büro oluşturmaya çalışıyoruz.

İl Koordinasyon Kurulu çalışmaları: Şubemiz demokrasi ve özlük haklarımızın alınması doğrultusunda yaptığı çalışmalara verdiği önem doğrultusunda İKK Sekreteryasını üstlenmiş olup, Şube binamızda İKK Sekreteryası için ayrı bir mekân ve personel tahsil etmiştir. İKK Sekreterimiz Meftun Gürdallar, İKK Temsilcimiz Bekir Birol Özdemir'dir.

İKK Komisyonları ve Temsilciliklerimiz: Afet Komisyonu, Özelleştirme ve Hatalı Yatırımlar Komisyonu, Öğrenci Komisyonu, Ölçü Yayın Kurulu, 50. Yıl etkinlikleri Komisyonu, Radyo Komisyonu, Teknik Görevliler Çalışma Grubu, Ekonomik Demokratik Özlük Haklar ve Sendikalaşma Komisyonu, Alibeyköy Yıkımlarını Araştırma Çalışma Grubu.

NATO Karşıtı Eylemler: "NATO Öldürür" konulu karikatür sergisi Şube binamızda gerçekleştirildi. "NATO ve Büyük Ortadoğu Projesi" konulu panel 5 Haziran 2004 tarihinde gerçekleşti. "NATO'ya ve Bush'a Karşı Kadıköy Buluşması" 27 Haziran 2004 tarihinde gerçekleşti. "NATO'ya Hayır" İmza Kampanyası 16 Haziran 2004 tarihinde gerçekleşti. "Özgür Bir Dünya İçin NATO'ya Hayır" 27 Haziran 2004 tarihinde gerçekleşti.

Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı ve Prof. Dr. Sermet Koç'a yürütülen soruşturmaya karşı yapılan basın açıklamasına destek verildi.

16 Haziran 2004 tarihinde İstanbul Eczacılar Odasında Prof. Dr. Şebnem

Korur Fincancı ve Prof. Dr. Sermet Koç'un yürütülen bir soruşturmaya dayanılarak görevden alınmasıyla ilgili İstanbul Tabip Odası ve Öğretim Üyeleri Derneği tarafından yapılan ortak basın açıklamasına katılarak destek verdik.

EĞİTİMSEN'in kapatılmasına karşı verdiğimiz destek: 8 Temmuz 2004 tarihinde EĞİTİMSEN'in Yönetmeliğinde geçen anadilde eğitim hakkının ifade edildiği madde gereğince kapatılma davası açılmış olup, bu konuda ilgili EĞİTİMSEN 6. Nolu Şubede yapılan basın açıklamasına destek verdik.

7 Aralık 2004 günü EĞİTİMSEN'in kapatılmasına karşı gerçekleştirilen yürüyüşe destek verildi. Kitlesel katılımın olduğu yürüyüş Beyoğlu'nda Tünel'den başlayıp Taksim Meydanı'na kadar sürdü.

22 Temmuzda Sakarya'da yaşanılan hızlı tren kazası hakkında yapılan basın açıklaması yapıldı.

31 Ağustosta "Deprem Afet mi Olmalı?" konulu fotoğraf sergisi açıldı.

Sahte Proje konusunda daha önce de bahsettiğimiz gibi çalışmalar yapılmaktadır.

İskenderun'da batan atık yüklü gemiyle ilgili yapılan basın açıklamalarımız vardır.

"Barış ve Demokrasi Buluşması" etkinliği yapıldı.

Mühendislik ve Mimarlık Haftasıyla ilgili her yıl olduğu gibi yine bu yıl da yaklaşık 23 lisede söyleşiler gerçekleştirildi.

Daha önce de söylediğim Gökkafes'le ilgili eylem yapıldı.

Oda olarak 27 Ekim 2004 günü, 28 Ekim 2004 günü, 1 Kasım 2004 günü, 20 Kasım 2004 günü Ankara'da Emek Platformu bileşenlerinin yoğun katkılarıyla SSK eylemleri konusunda mitinge katılım sağladık.

50. Yıl Yürüyüşü ve Onur Gecesi ilk sunumda da belirtildiği gibi 28 Kasım 2004 Pazar günü yaklaşık 500 kişiyle birlikte AKM'de yapılan şenliğe doğru yürüdük ve Taksim'de bir basın açıklaması gerçekleştirdik. AKM'deki şenlikte de, meslekte 50 yılını dolduran üyelerimize ve diğer meslekten üyelerimize plaketleri verildi.

İKK bünyesinde çıkarılan Ölçü Dergisinin çalışmaları devam ediyor. Bu dönem GATS konulu 1 ve özelleştirmeyle ilgili 2 sayı çıkarıldı, belediye ve yerel yönetimlerle ilgili özel 1 sayı çıkarıldı.

Radyo programları konusunda biliyorsunuz her perşembe Yön FM'de sa-

at 15.00-16.00 arasında "Politeknik" adı altında bir program yapılıyor; Odamız da çeşitli konularda bu programa katılıyor. Politeknik programına katılım konuları açıklanmış burada. son söz örgütlü üyenin" kuralına göre sizleri dinleyelim.

OTURUM BAŞKANI: Evet, son söz üyenin dedik. Yaklaşık 1 saate yakın bir süremiz var, bu süreyi üyelerimiz kullanabilirler. Şöyle bir yöntemle gidebiliriz: Söz almak isteyen üyelerimizin isimlerini alırsam, sonra kendilerine sırayla söz verebilirim. Söz almak isteyen üye sayısına göre konuşma süresini belirleyeceğim.:

METE TÜTÜNCÜ: İtiraz ediyorum.

MAHMUT ATAMTÜRK: Ben de itiraz ediyorum.

OTURUM BAŞKANI: Mete bey, buyurun.

METE TÜTÜNCÜ: Özür dilerim, bir çelişkiye düşmeyelim. Aslında ben ilk başta bir temel eleştiri ya da bir dileği dile getirmek istiyorum.

Bu toplantılarda zaten verilen bilgileri kapsayan raporlar sunuluyor. Bu nedenle onları oldukça kısaltıp asıl üyelere söz vermek şansı tanımalıyız diye düşünüyorum. Çünkü, bu toplantılar üç ayda bir yapılıyor ya da daha uzun aralıkla yapılıyor. O nedenle ben üyelere daha uzun süre verilmesinden yanayım.

İkinci bir eleştirim: Öncelikle Sayın Oda Başkanımıza "bu toplantımıza hoş geldiniz" diyorum. Sayın yönetici arkadaşlarımı ve bütün meslektaşlarımı bu yapılan çalışmalarda ilgiyle izledim. Çalışmalarda katkısı olan herkese içtenlikle teşekkür ediyorum.

Yaşım itibariyle bazı dönemleri geçirdiğim için eleştirileri oldukça yapıcı yapmaya çalışıyorum, ama her şeyden önce şunun altını çizmek istiyorum: Nisan'da yapılan Ankara'daki Genel Kurulumuzda olsun, diğer şube genel kurullarında olsun, değişik vesilelerle tüm yönetici arkadaşlarıma şu öneriyi götürdüm. Bu öneriyi sizin huzurunuzda yinelemek istiyorum. Bu öneri şudur:

Değerli arkadaşlar, değerli meslektaşlar; bu kadar kapsamı geniş olması gereken etkinliklerin son derece sınırlı yönetim kadroları vardır ve organları da sınırlı sayıdadır. Bu nedenle ben, bu çalışmalara katkıda bulunmaya elimden geldiğince gönüllüyüm. Hem bir yönüyle onur addediyorum, hem de bir görev sayıyorum. Ama bizim asıl hedefimiz, "makina mühendisliği çevresinin dışında bu sorunlara çözüm getirmek yönünde önerilerimiz, düşüncelerimiz nedir?" olmalıdır.

Politeknik programı çok sınırlı ve belli televizyon kanalları var ki, biliyorsunuz başınızı ağrıtmayayım, ölü saatlerde bize veriliyor bu imkânlar. Oysa biz, ülke sorunlarından ayrılmayan üye sorunlarımıza, yöneticilerin dışında çözüm önerilerimizi getirmeye yönelik bir kamuoyu oluşturmak konusunda daha geniş imkânlar tanınmalıyız. Sayın Başkanın da katıldığı bu toplantıda bunu bir kez daha hatırlatmak ihtiyacını duydum.

Ana tema olarak belki biraz sıkıcı oluyor, ama 68 yaşımı doldurdum, 69'u sürüyorum ve meslekte 46. yılıma girdim. Çok üzülüyorum, üzülmemek mümkün değil, çünkü sorunlar giderek ağırlaşıyor, giderek çeşitleniyor. Oysa iktidarlar bunların çözümüne dönük umut verici hiçbir çalışma yapmıyorlar. Şimdi rakamlarla sizi boğmak istemiyorum, ama kendi birikimime göre, kendi bilinç imbiğimden süzerek elde ettiğim bazı tespitleri sizinle paylaşmak istiyorum.

Bütün sorunlarımızı klasik olarak ayırıyoruz ama bir düşünelim, temel sorun, ana sorun nedir? Biz bugünlere nasıl getirilirdik ve bu bir kader midir?

Bana göre temel sorun, artık dayanılmaz boyutlara varan ve giderek ağırlaşan borç stokudur. Osmanlı İmparatorluğunu yıkan ana faktörlerden biri borç sürecine girmesidir bunun başlangıcı da 1838'de yapılan Balta Limanı Ticaret Antlaşmasıdır. Yani borç süreci böyle başlamıştır. Sayın Başkan da değindi 1980'de dış borcumuz 13 milyar dolardır, 1990'da 45 milyar dolar, 2000'de 88 milyar dolar ve şimdi ise yuvarlak olarak 148-150 milyar dolardır. Buradan gelmek istediğim şudur: Giderek bu borç stoku ağırlaşıyor.

Peki, işsizlik oranı ne olacak? Yüzde 10 bekleniyor. Bu resmi rakam, yani Devlet İstatistik Enstitüsü 2,5 milyon olarak veriyor rakamı. Oysa namuslu hocalarımız da var bir hayli, onların verdikleri rakama göre bunun kayıtlı olanı 5 milyon. İşgücü arzı 23 milyondur ve bu oran yüzde 20'lere yaklaşıyor. İşsizlik oranı da 9.3'tür.

Bütün bunların bir sebep-sonuç ilişkileri ekseninde değerlendirilmesi lazımdır. Son yıllarda âdeta kurumlaşan, kronikleşen bir olgu var; nedir o olgu? Yatırımlar yapılmıyor. Bakın, 2004 senesinde yatırımlara ayrılan pay 167 katrilyonluk bütçemizde sadece 5 katrilyondur. Bu utanılacak bir rakamdır, ama bir gerçektir. Yani küfretsek de, dövünsek de değişin bir şey yok. Oysa sadece bir İmar Bankasının Türk Ulusuna yükü 8.8 katrilyon. Arkadaşlar, aynı bu senede faize ödenen para 60 katrilyondur.

Ben yöneticilerimden şunu istiyorum: Bu borç stoku bir kader değildir. Bunu nasıl kıracağız? Biz sivil toplum örgütüyüz, yani demokratik yollardan

belli enstrümanlarla mücadelemizi veririz, ama benim somut önerim, halkı uyandırmak. Şimdi lütfen kimse üstüne alınmasın, ama bütün bu toplantılara gelen ben, 68 yılında ilk Sekreter Üyeydim, demek ki 36 yılı tamamlıyorum. Bu bir ömür demektir. Şairin dediği gibi "Yaş otuzbeş, yolun yarısı eder" Ama maalesef sorunlarımız ağırlaşıyor ve bir kilitlenme noktasına geldik. Türk Ulusunun birer parçası olarak üniversite eğitimi görmüş olmaklığımızdan ötürü ama bunu kıracak olan bizleriz.

Tabii bütün bu konularda asıl sorun söylediğim gibi ekonomik sorundur. Çünkü son yıllarda gelen bu sıcak para ya da büyük iktisatçı hocamız Erinç Yeldan beyin ifade ettiği gibi, bu saldırgan para Batılı ana kapitalist ülkelerin, yani kısacası Amerika Birleşik Devletlerinin yönetiminde oynak bir paradır. İktisatçılara göre dünya ölçeğinde günde dolaşan para 2,2 trilyon dolardır. Krizlere gebeyiz, çünkü bu krizler özü itibariyle doğurgan krizlerdir, dişi krizlerdir.

Biz bunu kader kabul etmeyeceğiz. Bu borç stokunu biz aşmadıktan sonra bütçeler bir turnusol kâğıdı gibidir, her sene alınan bütçelerde bu sene 155.4 katrilyon ya da o kadar milyon Yeni Türkiye Lirası. Değişen bir şey yok, burada tabloları okumak istemiyorum, sizler de ulaşabilirsiniz, yine yatırımlara ayrılan pay güdüktür. Yani yatırım yapılmaması hedeflenmiştir, ama yatırım olmazsa iş olmaz.

Bir diğer önemli konu, son çıkarılan yasalardır. AKP ve akıl hocaları Amerika Birleşik Devletleri ve onların iki temel aracı var: Biliyorsunuz biri Dünya Bankası ve IMF'dir. Bütün bu kuruluşlarla kalkınmakta olan ülkelere biçilen yol açıktır.

Demek ki son çıkarılan yasalardan Kamu Yönetimi Temel Yasası çıktı, fakat beraberinde 8 yasa daha var. Bunların bir kısmı çıktı, mesela İl Özel İdareleri gibi, Belediyeler Yasası gibi, Kamu Mali Yönetimi gibi. Bunların her birini bir bütünün parçaları olarak irdeleyelim. Büyük Felsefeci Hegel "gerçek bütündedir" diyor. Yani herhangi bir olayı ne olursa olsun, siyasal, ekonomik ya da sosyal, tüm boyutlarıyla, parametreleriyle anlamaya, algılamaya çalışmazsak doğru tanılar koyamayız ortaya.

Diğer bir husus da insanları umutsuzluğa sevk etmektir. Burada maalesef iktidarları aşan uluslararası dünya ölçeğinde bir medya karteli vardır. Görüyorsunuz, TRT'de 95 tane dizi varmış. Sevgili meslektaşlarım, bir televole kültürü, bir lahmacun kültürü çıktı ortaya, varsa yoksa onlar. Artı, futbolcular, sporun tümü de değil, bütün bunların amacı işte o bütünün bir parçası

olarak bilinç karartması yapılıyor. Yani bilincimiz karartılıyor, asıl önemli konular gündemden kalkıyor. Buna da son derece dikkatli ve tepkili olmamız lazım.

Üçüncü bir husus, maalesef ilköğretimden üniversite dahil eğitim tüm aşamalarda erozyona uğratılmaktadır. 1987'den beri İki senede bir yapılmakta olan Makina Mühendisleri Eğitimi Sempozyumları vardır. Buna son derece önem vermeliyiz, burada o arkadaşlarla daha sıkı organik ilişkiler kurulması gerekmektedir.

Özetle şunu ifade edeceğim: Türkiye'de demokrasi yoktur. Türkiye'de açık örtülü faşizm vardır. Bugün kutladık 1948'de yazılan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin yıldönümünü. Oysa şu duruma bakın: Eğer sizin karnınız doymuyorsa, işiniz yoksa, benim cüzdanım boşsa saygı göremiyorum; parası olan yaşasın, parası olan eğitim alsın, parası olan sağlık hizmeti alsın diyorlar.

Bu arada değinmeden geçemeyeceğim bir husus var. Maalesef Avrupa Birliği birçok şeyi ararken, hiç de dokunmuyor ILO sözleşmelerine.

Giderek sendikalar kan kaybediyor. Bu da küreselleşme sürecinin bir sonucudur bana göre. Bir zamanlar 3 milyona yakın olan sendikalı sayısı bugün 600-700 bindir. Bunun da 400 bin civarında olanı kamu sektöründedir.

OTURUM BAŞKANI: Sayın Tütüncü'ye teşekkür ediyoruz. Şubemizin ilk Yönetim Kurulu Üyesi olması sebebiyle 25 dakikalık bir konuşma gerçekleştirdi; sağolsunlar.

Mahmut bey, buyurun.

MAHMUT ATAMTÜRK: Mete beyin değerlendirmelerine katılıyorum, birçok hususu söyledi. Fakat bir-iki hususu söyleyeceğim. Son söz üyenin derken, bunu saygınlıkla karşılıyorum. Bir saygınlık gösterisi, mesajı gibi görülüyor, ama ilk söz de, son söz de üyenindir bence. Yani sona kalmış gibi anlaşılmasın. Yönetim Kurulumuzdaki arkadaşlarımız öyle söylemiyorlar; onu düzeltmek istiyorum.

Bir de geçmiş toplantıda bir bilim adamı burada iki saat konuşturuldu, ondan sonra da 5-10 dakikalık, belki de 15 dakikalık bir tartışma süreci ayrılıyordu üyeler için. Ama teşekkür ediyoruz, burada bir aşama kaydedildi, bu önerileri dikkate almış Yönetim Kurulumuz.

Hemen bir-iki değerlendirme yapmak istiyorum. Geçen bir makale oku-

dum gazetede: "Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu, gözden geçirdiği kitap sayısı 10 bin" deniliyor. Eskiden ben bunu 5 bin biliyordum. Bu beni yeniden düşündürdü ve bir şeyi hatırlatmak istiyorum. Yenilik varisinde duracak değiliz arkadaşlar, ikinci sözünde diyor ki "gelişmemiş, kalkınmamış ülkeler gelişmiş ülkelerin ayakları altında ezilmeye mahkûmdurlar. Uygarlık öyle bir ateştir ki tacı, tahtı, sarayları, farklılıkları yıkar geçer"

İki şey eksik dediğim gibi: TMMOB'un risk analizi, mükemmellik analizi yapması gerekiyor.

Teknoloji konusuna gelmişken hemen ifade edeyim. Neden bizim mühendislerimiz yaratıcı değiller? Eliot'un teknoloji felsefesi şu: Teknoloji aslında bütün sistemlerin, yani kapitalizmin, sosyalizmin dışında hakikaten insanlığı, dünyayı saran bir ahtapottur. Teknoloji sarıyor ve aslında götüren de odur.

Verimlilik açısından bir hususu daha söyleyeyim: Yönetim Kurulu gerçekten değişim mesajları verebiliyor. Bunlara biz de yardımcı olacağız, ama eleştirilerimizi de yapacağız.

Açık konuşalım, şuradaki üye sayımız, sizler ve bizler nasılız, durumumuz ne, objektif durum ne? Üyelerimiz buraya geldi, ne dedi, ne demek istiyor, kimler geldi, ne kadar örgütlüyüz, ne kadar üretkeniz? Türk sanayisinin durumunu demin anlattınız, nerede? Bütün bunları yanlış anlamayın, eleştirimi sadece o kurumlara yapmıyorum, onlar için söylemiyorum. Diyorum ki cumhuriyetin o çıtası var ya orada risk analizi de yapılmış, mükemmellik analizi de yapılmış, ama cumhuriyetten sonra kurulan kurumlar kendi dinamiğini, kendi gelişimini sağlayamamış. 1956 beri görülüyor, kurumsallaşma alanında sorunlar var.

Şunu hiç unutmayınız: Bir bilim adamı "Sorunlarınızı söylemek istiyorsanız bir üçgen çizin, bir köşesine bilimi koyun, bir tarafına felsefeyi, bir tarafına da sanatı. Bir daire daha çizin, bir büyük daire daha çizin, o daireleri de dönüşümlü oklarla gösterin. İşte bizim bütün hayat alanımız budur" diyor.

ERTUĞRUL BİLİR: Makina Mühendisleri Odası ve TMMOB, toplumsal muhalefetin önemli bileşenlerinden bir tanesi. Yıllardır tavır alınması gereken birçok olayda alınması gereken tavrı ilk alan kurumlardan oluyor. Yalnız problemimiz var: Olması gereken gücümüzle temsil ettiğimiz kitleyle orantılı bir şekilde ne bu eylemlerde, etkinliklerde temsil edilebiliyoruz, ne de bu gücü açığa çıkarabiliyoruz.

Aldığımız misyona, taşıdığımız misyona uygun bir şekilde davranabil-

mek ve uzun vadede etkili olabilmek, kendimizi giderek daralan muhalifler olmaktan çıkarıp topluma yeni bir umudu aşılayabilen kesimler, bunların örgütlü temsilcileri haline getirmek istiyorsak, bu sorunun üzerinde ciddi bir şekilde durmalıyız diye düşünüyorum. 20 Kasım mitingine Makina Mühendisleri Odasının, Oda hüviyeti altında İstanbul Şube olarak kattığı insan sayısı 10-15 civarındadır. Oysa burada en azından yüzlerce, binlerce demokrat üyemiz var. Aynayı kendimize tutmak gerekiyor. "Nasıl harekete geçireceğiz?" sorusu kritik bir sorun, her alanda kritik bir sorun. Sendikalar alanında da kritik bir sorun, toplumsal yaşamın mücadelenin diğer alanlarında da kritik bir sorun bu noktadadır.

Odanın amaçlarıyla ilgili 17 maddeden 2 tanesini okuyacağım: Odanın "Amaçlar" maddesinde "Üyelerinin iş ve toplumsal güvenliklerini sağlayıcı çalışmaları yapmak ve gerekli önlemleri almak, uzmanlık alanlarına ve kişisel özelliklerine göre istihdam süreçlerine katkıda bulunmak, meslek dallarının asgari ücretlerini belirleyerek yayımlamak.

Üyelerinin çalıştığı her kesimde işyeri özellikleri, asgari ücret ve yaşam standardıyla benzeri konularda araştırmalarda bulunarak gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak" denilmektedir.

Ortak programımızdan iki paragraf okuyorum arkadaşlar: "Üyelerin büyük çoğunluğunu oluşturan ücretli mühendislere yönelik yapılan çalışmalara önem ve öncelik verilecek. Mesleğin yerine getirilmesi sırasında karşılaşılan işveren baskılarına karşı meslektaşlarımız korunacak, üyelerinin sendikal mücadelesine destek vermek için sendikalarla kurumsal ilişkiler geliştirilecektir. İşsiz üyelerimizin sorunlarına yönelik kısa ve uzun vadeli çalışmalar yapılacak, haklarının korunmasına yönelik örgütlenme çalışmaları aktif olarak sürdürülecektir." Bu konuda somut adım olarak iş arayan mühendislere ilişkin web sitemizdeki çalışma güzel bir adım. Arkadaşlar, ancak böylesine bir süreçte gerçekten üyelerin büyük çoğunluğunu oluşturan ücretli mühendislere dönük çalışma programımızda gündelik çalışmalarımızda yeterli önemi vermiyoruz. Beraberce bu önemi vermeye arkadaşları davet ediyorum.

SMM Komisyonumuz gibi ücretli ve işsiz mühendislere dönük bir komisyon oluşturabilir miyiz diye düşünüyorum. Mümkünse böylesi bir şey oluşturmaya ve bu çabaya destek vermeye çağırıyorum arkadaşlarımı.

Dilencileştirilen bir toplumun içinde yaşıyoruz. Bu toplum, dilencileştiriliyor; yalvarmayı, hak değil yardım istemeyi talep ediyor. Bu örgütsüz bir toplumun doğal davranış biçimidir Dilenci değil, örgütlü bir toplum için mü-

cadele bilincini gericilikten, yozlaşmadan ciddi şekilde etkilenen kitlelerin içinde yaygın şekilde savunacak çalışmalar yapmak durumunda olduğumuzu düşünüyorum.

SSK'nın özelleştirilmesi, başta eğitim ve sağlığın özelleştirilmesi olmak üzere özelleştirmenin geneli aslında sistemin yürüttüğü politikaların yumuşak karnını oluşturuyor. Biz buradan daha sistemli olarak, daha yoğun olarak sistemin yumuşak karnına vurmaya ve buralarda adım atmaya; halk kitlelerinin bilincindeki çarpılmayı tersine çevirmeye çabalamak zorundayız düşüncesindeyim.

Son olarak, bizim bütün kitle örgütlerimizde birçok durumda, genel kurullarda falan kararlar olmamakla birlikte bir Avrupa Birlikçiliği söz konusu. Bu şu anda aynı zamanda içinde yer aldığım DİSK için de geçerli. Genellikle muğlak ifadelerle çeşitli yerlerde Avrupa Birliği konusunda eleştiriler yazılır, söylenilir. Farklı söylemlerden aslında bunun emperyalist bir proje olduğuna ilişkin bir bilinç açığa çıkar. Ancak, gündelik davranışa bakarsanız, herkes Avrupa Birliği temelinde davranmaktadır, Avrupa Birliğinin kurallarına uyulmasını istemektedir, Avrupa Birliğinin kurallarına uymak temelinde çalışmalar yürütmektedir.

Avrupa Birliği emperyalist bir kuruluştur ve her birimiz kendi söylemlerimizde çeşitli kereler bunu biraz açık, biraz örtük olarak söylemekle beraber niye davranışlarımız Avrupa Birliğini baz alarak ve onun ihtiyaçları, onun direktifleri, onun önümüze koyduğu politikalar çerçevesinde oluyor arkadaşlar?

OSMAN BİBER: Öncelikle merak ettiğim birkaç konu var sormak istediğim. Elektronik ortamda iş arayan mühendislere ve mühendis arayan firmalara yardımcı olmak amacıyla bir çalışma var, ben de onun üyesiyim. Yalnız bunun takibi yapılıyor mu, yani ne kadar verim alınıyor bu çalışmadan?

Diğer bir konu, basından da izledik, arkadaşlarımız gayet dikkatli bir çalışma yaptılar bu sahte projeler ve sahte mühendislikler konusunda. Bu konuda idari manada bir yaptırım var mı veya ne şekilde yaptırımları var, buna nasıl bir çare bulunacak?

Diğer bir konuya geçeceğim. Bu yıl biraz da zorunluluktan dolayı bir yetkilendirme kursuna katıldım. Tabii iyi bir fırsat oldu Odanın bu konudaki çalışmalarını gözlemek açısından. Benim katıldığım doğal gaz sertifikasıyla ilgili bir eğitimdi. Bir yerde hayal kırıklığı abartılı olur, ama gerçekten seviye olarak günümüzün koşullarına göre eksik bir eğitim olarak gördüm. Bunu burada hem sizinle, hem de yönetici arkadaşlarımla paylaşmak istiyorum.

Gerek modern teknolojiyi kullanmak, modern teknolojinin görsel imkânlarını kullanmak bakımından, gerekse de verilen eğitimle ilgili cihazları, aletleri, ilgili uygulamaları kullanmak bakımından çok çok eksik vardı, arkadaşlarımın bu konuda bir diyecekleri olabilir mi ?

Mühendislerin sendikalaşması süreci çok ciddi bir şekilde TMMOB platformunda ele alınamaz mı? Yani Oda acaba bu özlük sorunlarıyla bu denli ilgilenmekle, bu Odaya üye olan meslektaşlarımızın bir kısmına haksızlık etmiyor mu diye düşünülemez mi? Yani buranın işveren üyeleri de var, çalışan üyeleri de var; acaba çalışan mühendisin haklarını savunmak ve bu konuda çok daha etkili adımlar atmak bir mühendisler sendikasının işlevi olarak ele alınsa daha doğru ve daha demokratik olmaz mı diye düşünüyorum. Bu merakımı sizler ve yönetici arkadaşlarımla paylaşmak istedim.

HAYATİ CAN: Çalışmalarda çok ortaya konulamadı, ama 17 Aralık diye bir tarih var Türkiye'nin önünde ve Avrupa Birliği müzakere tarihlerinin başlangıcı olarak ifade ediliyor. Bu arada Avrupa Birliği sürecinde ilerleme raporları gerek toplumsal yaşantımızı, gerekse mühendislerin önümüzdeki dönemde kendi yaşantılarını nasıl etkileyecek, Türkiye'yi, bizi, Odamızı nasıl bir noktaya götürecek? Önümüzdeki dönem karşı karşıya kalacağımız sorunlar, problemler açısından bugünden bir çalışma grubu oluşturmalıyız.

Kendi gıda üretimi açısından baktığımızda ABD genetik alanda gelişiyor, Avrupa kimyasal gıda alanında gelişiyor. Bir taraftan genetiği değiştirilmiş organizmalara karşı Türkiye'de kampanyalar örgütleniyor. Henüz daha kimyasal tohumlara ve kimyasal üretimlere ilişkin bir proje yok. Ama Avrupa Birliği İlerleme Raporunda Türkiye'ye düşen önemli bir rol var.

Diğer bir ilerleme raporu parçasını da çok konuşulduğu için ifade etmek istiyorum. Türkiye Avrupa Birliğine girmek istiyorsa, IMF direktiflerine uymalıdır, IMF'nin standby anlaşmaları devam etmelidir deniliyor. Bu anlamda önümüzdeki dönem açısından Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Avrupa Birliği sürecinin o noktada Türkiye'nin çıkardığı kanunların, vesairelerin önümüzdeki dönemde toplumsal yaşantımıza etkisi ve bizi nereye doğru götüreceğine ilişkin bir komisyon kurulmalıdır, bir çalışma grubu oluşturulmalıdır ve bu çalışma grubu bu raporlar üzerinden çalışmalarını sürdürmelidir. Kaldı ki, serbest dolaşım ve mühendislik çalışma yaşantısı noktasında Avrupa Birliği sanırım çok katı bir noktaya doğru geçiyor. Kendi ülkesinden yeni katılanlara geçişler çok rahatken, buradan diğer taraflara geçişler mümkün değil. Yani muhtemel bir Avrupa Birliği senaryosunda Türkiye'de mühendislik icraatları Avrupalı meslektaşlarımızın gelip her şeyi yaptığı ettiği, bizlerinse

belki kabul edilmeyen mühendisler diplomasıyla ortada dolandığımız bir noktaya doğru gitmek tehlikesi var. Bu anlamda TMMOB bütünlüğünde bir konu aslında, ama bir miktar üzerinden atlanmış bir mevzu olarak duruyor.

Yıllardır gerek bizim gibi, gerek diğer insanların aidatlarıyla kurulmuş olan Sosyal Sigortalar Kurumu el değiştirmek suretiyle gasp edilmeye çalışılıyor. Bu konuda Odamız gerçi Emek Platformu içerisinde ve sanıyorum Meftun bey de bu konudaki çalışmalarla ilgili bilgi verir, ama ben Odamızın bu konuda biraz daha ön plana çıkarak hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum ve bu konuda somut bir önerim var: Emek Platformu bildiğim kadarıyla bunun Meclise gelip kanunlaşması halinde ya da tasarının Mecliste gündeme gelmesi halinde üretimden gelen gücünü kullanarak iş bırakma eylemi yapmayı karar altına almıştı. O anlamda biz de Makina veya becerebilirsek TMMOB olarak böyle bir devir konusunda "bizim mülkümüze, malımıza el konuluyor" diyerek böyle bir çağrı çıkarabilir miyiz? Yani o zaman biz de üretimden gelen gücümüzü kullanarak, "o gün iş yapmıyoruz, biz de Emek Platformuyla birlikte alanlarda olacağız" diye bir çağrıyı çıkarıp bunu gerçekten hayata geçirmenin bir yöntemini bulabilir miyiz?

Bir konuya daha temas etmek istiyorum. Aslında burada karşımıza çıkarıldı, raporlara girmiş önemli bir konu, sahte mühendis imzası, sahte mimar imzası. Bence bu konu bizim açımızdan bundan önce saydığımız tüm konuların yanında çok temel bir onur meselesi olarak durmaktadır diye düşünüyorum. Oda bu işi temel bir onur meselesi haline getirmelidir.

BEHİCE ÇAĞLAR: Burada gerek ülkemize ait, gerek Odamızla ilişkili epeyce konular gündeme geldi. Ben bunların içinde tek bir konu, yani şu anda bulunduğumuz noktadan nasıl gücümüzü katlayabiliriz, hangi noktadayız konularında birkaç görüşle katkı koymak istiyorum.

Örgütlenme noktası dünyada gittikçe kötüye gidiyor. Şu anda bir durum var, önce konuyu tespit etmek önemli. Yani bu sadece bize özgü bir sorun olmuş olsaydı bunun çözümü çok daha kolay olurdu ama daha büyük bir sorunla karşı karşıyayız. Emperyalizm her alanda büyük bir saldırı içinde. Siyasi alanda Irak'ta, Filistin'de saldırı içinde. Bu ikisini biz görüyoruz, örgütümüz de görüyor, ama bir üçüncü olan, belki bizlerin teknik insan olmamız nedeniyle biraz alanımızın daha dışında olan bir alan var ki, bu da aslında belki de bana göre hepsinden önemli olan, ekonomiden, siyasetten de önemli olan beynimize, kalbimize, ruhumuza saldırı var. Yani postmodernizm, yani bizi teslim almak ve bizim yarına ilişkin hiçbir umudumuzu bırakmamak ve bize boyun eğdirme saldırısı var.

Postmodernizmin saldırısı ise yalnız dışarıdan gelmiyor. Örgütlenme yok oldu, yani sendikalı sayısı 400 bine indi, Nasıl oluyor da örgütlenme fikri yok ediliyor? Nasıl güçlü olabilirler insanlar? Birlikteyken güçlü olabilirler. O birlikteliği engellemek isteyen her türlü provokatif emperyalist düşünceye karşı birlikte her yolla bir gönül birliğini örnek vermek zorundayız diye düşünüyorum.

Bu elbette sadece Makina Mühendisleri Odasının sorunu değildir, ama Makina Mühendisleri Odasının da sorunudur, Ziraat Mühendisleri Odasının da sorunudur, doktorların da sorunudur. Yani okumuş kesimlerin biraz daha sorunudur arkadaşlar bu. Çünkü biz bu halkın imkânlarıyla okuduk, bununla eğitim gördük, böyle bir borcumuz da var demek istiyorum.

Bu anlamda çok uzatmak istemiyorum, örgütlenme derken politika oluşturma kanallarının kolektifleştirilmesi sorununun bugün sadece Makina Mühendisleri Odasının değil, tüm TMMOB'nin önünde genel olarak durduğunu düşünüyorum.

Başlangıç noktası için de bir önerim var: Çok soyut bir konuşma yapıp yerime oturmak istemiyorum. Somut bir şeyler söylemek adına, genleri değiştirilmiş organizmalar konusunda Ziraat Mühendisleri Odası bu işin öncülüğünü götürsün, biz de TMMOB aracılığıyla katılalım.

KEMAL BAHADIR: Ben 68 Kuşağı denilen döneme yetiştim, 71 Şubat mezunuyum. Ayağı yukarı 34 yıldır bu mesleği yapıyorum.

Özellikle Makina Mühendisleri Odası Başkanı ve yöneticilerinden şunu istiyorum: Bizim zamanımızda Makina Mühendisleri Odası ve Başkanı denildiği zaman çok yetkili, çok önemli, memleket meselelerinde her söylediği yankı yaratan bir kurumdu. Bugün de onların memleket meseleleriyle ilgili seslerini daha gür duyurmaları lazım, ağırlıklarını koymaları lazım. Bunları duyururken çok daha etkin olmamız lazım diye düşünüyorum. Çeşitli gazeteleri okurum, Makina Mühendisleri Odasıyla ilgili hiçbir şey görmedim. Gören varsa da söylesin. İkinci üçüncü sayfalarda belki görüyoruz.

Ben Makina Mühendisleri Odasını etkili görmüyorum, daha etkili olmasını istiyorum. Tabii 1980'den sonra bilmiyorum, ama bazı kanuni kısıtlamalar konulmuş olabilir, onun için de bir şey diyemeyeceğim, ama bazı şeyler zorlamamız lazım. Memleket meseleleriyle ilgili olarak mesela AB'ye giriyoruz, Hükümet mirasyedi gibi onu bunu satıyor, mirasyedi gibi elimizde ne var ne yok satıyoruz. Bizi çeşitli milletler ta eskiden beri parçalamaya çalıştılar. Şu andaki politikaları örtülü de olsa bunun devamı şeklindedir. Memle-

ketimiz dini veya etnik nedenlerle parçalanmak isteniliyor. Ben burada parçalanmaktan bize bir fayda gelemeyeceğini düşünüyorum. Onun için de Makina Mühendisleri Odası olarak, iyi düşünen beyinler olarak bazı şeyleri ortaya koyup daha gür şekilde, daha etkili bir şekilde meseleleri savunmak durumunda olduğumuzu düşünüyorum.

Bakıyorsunuz İşveren Sendikaları var, Türkiye'nin esas yükünü taşıyan biz mühendisler ne yapıyoruz? Ne bir sendikamız var, ne de bizi koruyacak, geleceğimizi garanti altına alacak hiçbir kanun yok.

Kanunlarda lehimize yapılması gereken değişiklikleri birilerinin yaptırması lazım. Bana göre eskiden Makina Mühendisleri Odası daha etkindi, Makina mühendisleri olarak etkisizleştirildik.

Tekstil dalında senelerdir çalışıyorum. Dokumada 3 sene, 18 sene de iplikte çalıştım, 6 yılda Çimento Sanayinde çalıştım, bütün makineler dışarıdan gelmekteydi. Biz bunları burada doğru dürüst çalışır hale getiriyoruz, birçok değişiklik yapıyoruz, adamlar geliyor, bizim yaptığımız değişiklikleri not alıyorlar, gidip yeni makinelerinde yapıyorlar bu değişiklikleri. Halbuki yeni makineler de çok basit. Aslında o kadar komplike bir şey değil, ama yatırım istiyor. Buna birilerinin öncü olması lazım. Biz yapsak daha iyilerini yaparız.

TEVFİK PEKER (MMO İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı): Arkadaşlar, hepinize teşekkür ediyorum. Özellikle eleştiren arkadaşlara yapıcı eleştirilerinden dolayı teşekkür ediyorum. Mete Tütüncü ağabeyimize, Mahmut Atamtürk kardeşimize, Erdoğan kardeşimize, Osman Biber arkadaşımıza, Hayati Van arkadaşımıza, Behice Çağlar arkadaşımıza, Kemal bey kardeşimize eleştirilerinden ötürü çok teşekkür ediyoruz. Eleştirilerinin takipçisi olacağız. Buradaki eleştiriler bizim çalışmalarımıza katkı sağlayacaktır.

Aynı zamanda Odamızdaki personelimize çok teşekkür ediyorum, Odamız çalışanı arkadaşlarımıza çok teşekkür ediyorum. Çünkü onların yaptıkları çalışmaların bu kürsülerde belki dili oluyoruz, onların yaptıkları çalışmaları biz burada ifade ediyoruz. Onun için Şube çalışanlarımıza ayrıca teşekkür ediyorum.

Yalnız bir-iki konu var ve o konularda hiç mütevazı da değiliz arkadaşlar. Oda çalışmalarımız konusunda mütevazı değiliz. Basında yer alıp almamak konusu ayrı bir konu, ama biz gerekli çalışmalarımızı yapmaya devam ediyoruz.

1970'li yıllardaki öğrencilik dönemimi hatırlıyorum. O zaman bir tek 84 nolu yayınımız vardı. Hoca bir proje verdiğinde yabancı dilimiz de az oldu-

ğu için yabancı dil bilen arkadaşlarımıza giderdik "Yahu, şu paragrafı bize bir tercüme eder misin?" filan diye. Arkadaşımız tercüme ederdi, "Hay Allah, bunun konuyla alakası yokmuş, yanlış pasaj vermişiz" derdik ve ikinci pasajı bir başka arkadaşımıza tercüme ettirirdik. Ama bugün gelinen noktada arkadaşlar yalnız tesisat alanında Makina Mühendisleri Odasının 70'e varan yayını vardır. Bir kere Makina Mühendisleri Odası eğitim konusunda işlevlerini yerine getiriyor; derinlemesine yerine getiriyor. Her konuda mesleki denetim önkoşulu olan meslektaşlarımızın bilgilerinin artırılması yönünde çalışmalarına devam ediyor. Bu konuda hiç alçak gönüllü değiliz arkadaşlar.

Diğer konuya gelince, Oda Başkanımız burada, hakikaten hiçbir hafta sonunu Ankara'da ailesiyle geçirdiğini hatırlamıyorum. Bu hafta burada, önümüzdeki hafta da başka bir yerde. Hakikaten bu özveriyle buraya geldikleri için kendilerine teşekkür ediyorum. Bugün burada yer alan tüm meslektaşlarıma da teşekkür ediyorum arkadaşlar.

Resim: Kandinsky